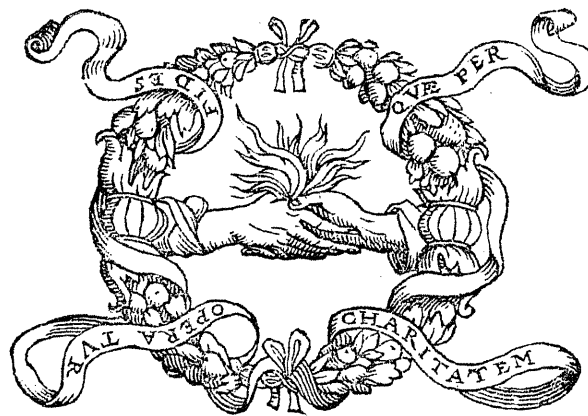

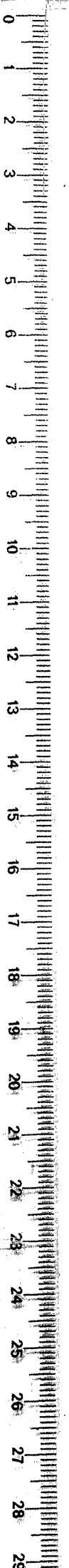
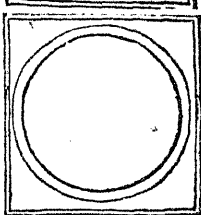
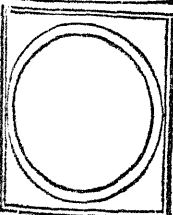
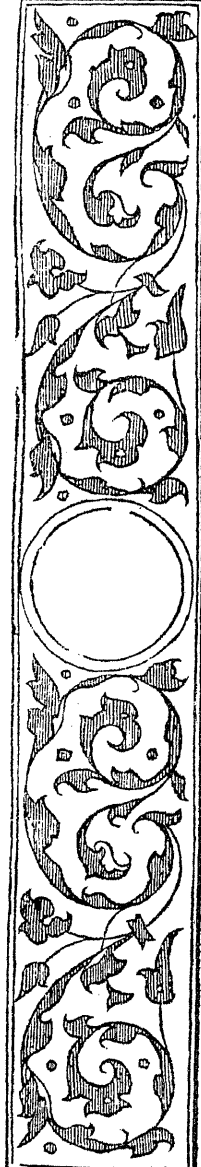
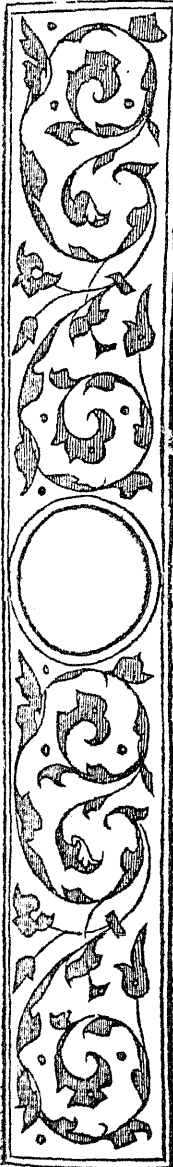

Fratri Dominici Soto
SEGOBIENSIS, THEOLOGI,
ordinis Prædicatorum, & Cæsareæ maiestati à
sacris confessionibus, ad sanctum concilium
Tridentinum De natura & gratia libri
III. cum Apologia contra reue-
rendum Episcopum Ca-
tharinum.

Ex postrema recognitione
authoris.

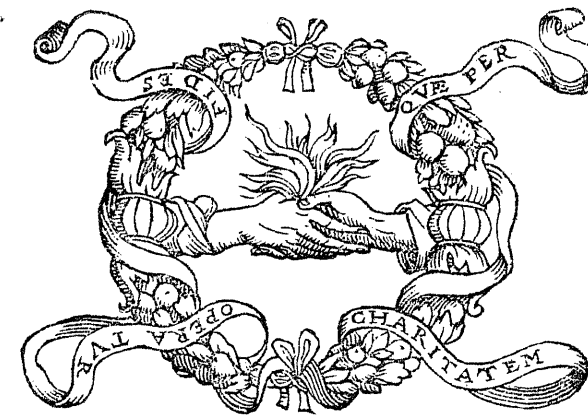
Cum Priuilegio ad decennium.

2 400 40 Santa MADE IN SPAIN

Fratri Dominici Soto
SEGOBIENSIS, THEOLOGI,
ordinis Prædicatorum, & Cæsareæ maiestati à
sacris confessionibus, ad sanctum concilium
Tridentinum De natura & gratia libri
III. cum Apologia contra reue-
rendum Episcopum Ca-
tharinum.

Ex postrema recognitione
authoris.

Cum Priuilegio ad decennium.

INDEX.

INDEX SENTENTiarum quæ in hoc opere continentur.

A ctio humana tres habet considerandas conditiones	203
Adam fuit creatus in gratia	12
Adam non omnia dona, quæ recepit transmississet in posteros	17
Anabaptistarum hæresis	125
Angelis non fuit necessaria iustitia originalis	16
Animalia bruta nec ius habent proprie vllum, neque felicitatis capacia sunt	205
Appetitus sensitivus & rationales	6
Appetitus irascibilis & concupiscibilis	7
Arboris nomine, siue bonæ, siue malæ quid intelligatur in sacra pagina	194
Attritio, vide contritio	
Augusti coryphæus huius disputationis de peccato & iustificatione	4
Auxilium, concursus influentia Dei, vide Deus	
Auxilium speciale quid sit, & quomodo sit necessarium	92
Auxilium speciale, necessarium iis etiam qui sunt in gratia ad implendum legem, licet nõ ad faciendum singula præcepta	189

B aptismi effectus	134
Baptismus in voto sufficit ad salutem, ibidem et infra	
Beatitudo consistit in visione	8
Beatitudo vera non fuit philosophis nota	10
Ad beatitudinem illam celestem inest nobis naturalis appetitus	Ibidem
Beati non indigent cogente lege	176
Beatitudo si daretur sine vllis meritis, perfectione aliqua beatitudinis accidentali careret	214
Bonum morale, vide opus	

C ausæ secundæ verè agunt, etiam si absq; diuino influxu nihil possint	61
Certitudo ex duobus æstimari potest, scilicet ex obiecto & ex subiecto	218
Certitudo gratiæ nostræ pendet tum ex firmitate diuinæ promissionis, tum ex nostra dispositione eodẽ	
Certitudinis gratiæ assertores bipartiti sunt	Ibidem
Certitudo gratiæ latissimè aduersus Lutheranos expugnatur	219
Certitudo ex operum notitia roboratur	222
Certitudo perseverantiæ non est citra priuilegium possibile	223
Certitudo eadem impugnatur aduersus nonnullos catholicos	224
Certitudo vtraq; reprobatur testimoniis scripturæ sacræ	227
Certitudinis assertores quadruplici peccato decipiuntur: ad quorum omnia argumenta respondetur	232
Charitas an sit habitus infusus	151
Charitatis consideratio triplex	176
Charitatis modus non cadit in reliquis præceptis	77
Licet cadat in præcepto ipso charitatis	80
Charitatis nullus actus præter martyriũ sufficit absq; formali actu penitentis delere peccatum	147

Christianus, quis	119
Christo bifariam incorporamur	119
Christianæ reipublicæ ratio, in quo consistat	120
Christus nõ solum redemptor, sed legislator noster	178
Christi aduentus, q̄ fuerit necessarius, explicatur	200
Cogitationem cordis intentam esse ad malum, quid sit	198
Concupiscentia carnis aduersus spiritũ, naturalis	6
Concupiscentia cur dicatur, appetitus sensitivus eodem	200
Concupiscentia carnis contra rationem nulla fuisset istaturnaturæ integræ	17
Concupiscentia post baptismum non manet peccatum	33
Concupiscentia quinq; modis dicitur peccatum	41
Concupiscentia vocatur fomes, tyrannus & lex carnis	44
Condignæ non sunt passionis huius temporis ad futuram gloriam, &c.	216
Confessio, cur instituta	197
Consilia sunt multa in Euangelio præter præcepta	180
Consiliorũ opera de se non sunt perfectiora quam præceptorum	Ibidem
Consilia cur dicantur mandatum minimum, qui autem ea implet, dicatur magnus in regno celorum	181
Contritio, & attritio quomodo differant	140
Contritio non indiget aut intensiore aut extensiore eodem	
Contritionis ab attritione differentia duplex: prima intrinseca ex parte obiecti 141 & secunda extrinseca ratione gratiæ	142
Contritio exigit propositum cauendi in futurum	142
Attritio quomodo fiat contritio	146
Conuersio peccatoris optimo exemplo explicatur	132
Cornelius & alii catholicæ recepunt gratiã ante baptismum in re	135

D EI concursus generalis licet sit ei voluntarius, tamen inter causas naturales adscribitur	4
Dei auxilium speciale annumeratur inter dona gratuita	4
Deus cognoscitur naturaliter, non vt trinus, sed quatenus vnus & inquantum finis omnium & causa	9
Deus propter se suamq; propagandam beatitudinem vniuersa creauit	19
Deus non agit amore concupiscentiæ, sed amicitie suæ	20
Dei erga nos opera in triplici sunt ordine & gradu	54
Deus quomodo nos conuertit, petens à nobis vt conuertamur, explicatur	55
Deus quandoq; æqualia, quandoq; verò inæqualia specialia auxilia nobis confert	56
Deo quomodo possumus & quomodo non possumus dicere, quæ ipse nobis, Vt sine me nihil potestis facere	57
Deus neminem cogit ad peccandum, imò nec est causa peccati, sicut nec peccare potest	58
Deus bifariam subtrahit auxilium	62
Deus neminem ita deserit, vt lege statuerit hominẽ nõ inuare	Ibidem
Deus vult omnes homines saluos fieri	eodem
Deus quomodo est causa peccati	65
Deus quomodo sit in nobis, & nos in illo	133

INDEX.

Deus infundendo gratiam mouet nos ad recipiendum 156
Deum nostros supplere defectus, quid sit 165
Deus nihil precipit impossibile 184
Deus nihil proprie debet nobis, sed suae propriae bonitatis firmissime veritati 208
Dilectio Dei super omnia fuit homini possibilis in statu naturae integrae 19
Dilectio Dei super omnia duplex, naturalis & supernaturalis 20
Dilectio Dei super omnia triplex 79
De dilectione Dei super omnia est peculiare praecipuum 81
Dilectionis praecipuum quomodo impleri quo ad substantiam possit, quomodo vero minime 83
Dilectio proximi, quam sit nobis commendata in scriptura 179
Dilectionis praecipuum potest in hac vita per gratiam Dei ita perfecte impleri, ut satisfiat legi, licet aliter impleatur in patria 208
Diligere ex toto corde & ex tota mente, dupliciter 188
Dispositio ad gratiam stabilitur 87
Dispositio ad gratiam duplex 92
Disponere se nemo potest sufficienter ad gratiam sine speciali auxilio Dei 93
Dispositio quae fit per auxilium speciale, duplex. Ibidem 93
Dispositio proxima est charitas 133
Dispositio epilogus 150
Dispositionem eodem instanti subsequitur forma. eodem 150
Dispositio proxima non praecedit simpliciter gratiam, sed secundum quid: scilicet natura in genere tantum causa materialis 157
Dispositioes quomodo sint meritoriae gloriae 158. sed latius 213
Dubitatio hominis an sit in gratia, non est peccatum 223
Ecclesia Christianorum bonos & malos complectitur 120
Ecclesia facultatem habet a Christo condendi leges 179
Errores duo extremi de gratia, & libe. arbi. inter quos media nauigat Ecclesia 5
Facere hominem quod in se est, supponit speciale auxilium 96
Felicitas humana in quo consistat 205
Cetera vide beatitudo
Fidei veritas sanctissima, nullaq; de causa temeranda 2
Fides naturam perficit 3
Fides, quae per charitatem operatur 6
Fidei controuersiae discernendae sunt ab iis quae inter doctores salua fide catholica disputantur. Ibidem
Fidem aliquando recipit homo per auxilium Dei, quae tempore praecedat gratiam: quae quomodo inchoet meritum explicatur 109
Fide sola homine iustificari, fuit haeresis Eunomii, contra quam scripserunt alii apostoli 102
Fides secundum Luthe. triplex: scilicet, historice, promissionum, & miraculorum 103

Fides quae per charitatem operatur, est punctum controuersiae 104
Fides proprie duobus tantum modis accipitur 106
Fides catholica non est specialis illa, quam Lutherani confingunt 109
Fidei diffinitio Pauli explicatur 218
Fide sola iustificari hominem, & certum esse suae iustitiae, comexi sunt errores 110
Fides, spes & charitas, tres omnino distinctae virtutes. eod. adeo ut possint separari 112
Fidei variae qualitates & conditiones 113
Fides quandoq; robustior mortua, quoniam vicia 113
Fides miraculorum non est alia quam catholica 114
Fides mortua quomodo sit fides proprie explicatur. 115
Fides demonum quomodo differat a nostra 115
Fides etiam informis donum Dei 116
Fides, opus & Dei & nostrum 118
Fides informis sufficit hominem constituere christianum 119 Non sola fides suscipientis sacramentum, sed sacramentum ipsum confert gratiam 122 & 124
Fides est opus primum quod a iustificandis exigitur 129
Fides in lege naturae, licet publice non esset, per legem promulgata, infundebatur tamen lateenter seruantibus ius naturae 131
Fides in omni seculo post lapsum fuit necessaria 129
Fides non sola, sed simul cum spe & charitate iustificat 132 & praesua penitentia 138
Licet non sit necessarium semper actu concurrere, sed virtute 150
Fides iustificans est illa quae per charitatem operatur, & dum operatur 133 & 158
Fide sola iustificari, & non tanquam dispositione, est intellectu impossibile 138
Fides & reliquae dispositiones, quatenus gratia informantur, sunt causae formales iustificationis, ut instrumenta gratiae. 157
Cetera de formali causa Vide, iustificatio
Fide nos sola iustificari, reprobatur ab apostolis 168
Fides est lumen ostendens nobis viam 169
Fides est initium, & fundamentum salutis 170
Fide hominem iustificari, & non ex operibus, & similes Paulinae exclusivae non solas ceremonias excludunt, sed moralia etiam praecipua, & totam naturae legem puta, opera praecedentia gratiam 171
Fidei ad legem comparatio qualis sit 171
Fidei fructus sunt opera meritoria 173
Fiducia res est distincta a fide 107
Fiducia non ex sola fide, sed ex operibus charitatis generatur 138
Fiducia non duplex, sed una est in Deo per Christum. 223
Finitis hominis Vide, homo. De relatione operis in vitium finem: Vide, opus 44
Fomes, tyrannus & lex carnis 150
Formalis causa iustificationis 150
Formales causae non vno omnes modo concurrunt 155
Gratia & naturae nomina, & munera diuersa 4
Gratiam non aliam censebat Pelagius, quam naturam ipsam 4
Gratiae nomine absolute, venit donum gratuitum ad nostram spectans salutem 5

Grat

INDEX.

Gratia ita asserenda est, ut liberum arbitrium non negetur 5
Gratiam etiam recipere dum generarentur homines in statu naturae integrae, sicut iustitiam 17
Gratia in statu naturae integrae ante peccatum non fuisset per meritum Christi 18
Gratia discrimen quae confertur sanctis Ecclesiae ab illa, quae collata fuit Adae 20
Gratia operans & cooperans 56
Gratiae auxilium quo pacto sit necessarium ad resistendum tentationibus 75
Gratia quid sit, & quotuplex 91
Gratia & virtutes an sint habitus infusi 150 & 153
Gratia & charitas quomodo differant 151
Gratia est in essentia animae, charitas vero in potentia 152
Gratia & charitas diuersimode separant inter filios Dei & filios perditionis, & diuersimode sunt formae virtutum, & diuersimode nos iungunt vitam suam 153
Gratia & virtutes diuersimode sunt causae formales 156
Gratia & charitas diuersa ratione opponuntur peccato 155
Gratia effectiue expellit peccatum 156
Gratia prius natura infunditur, quam virtutes 156
Gratiae infusio prior est vno modo, quam remissio: altero vero, posterior 158
Gratiae minimus gradus sufficit constituere nos Dei vere amicos 164
Gratiae operanti attribuitur remissio: satisfactio vero cooperanti 204
Et pariter meritum attribuitur cooperanti 213
Gratia est semen gloriae 208
Gratia Dei vita aeterna quomodo intelligatur 215
Habitus infusi 151 & 153
Habrabam quomodo iustificatus est ex fide 172
Haeresum causae, mores nostri & legum dispositiones 2
Hominis quatuor status 2
De homine in puris naturalibus triplex consideratio. 6
Homo quia factus ad imaginem Dei dominatur orbis 70
Homo non est propter mundum constitutus, sed mundus propter hominem, & ipse propter beatitudinem. ibidem
Hominis duplex finis: scilicet, naturalis & supernaturam eodem
Hominis finis naturalis est agere secundum rationem ibidem
Supernaturalis vero, in visione dilecti Dei consistit. 8
Homo in puris naturalibus quid nam potuisset, tum cognoscere, tum etiam agere ibidem
Non tamen poterat aut totum bonum naturae complere, aut bene de Deo mereri 10
Homo in statu naturae integrae sine auxilio speciali non posset iustificari, potuisset tamen implere totum ius naturae 19
Inter hominem in statu naturae integrae, & hominem in statu naturae lapsae differentia, quae est inter sanum & infirmum 19
Homo in statu naturae integrae poterat Deum super

omnia diligere naturali dilectione eodem
Homo in illo statu poterat perseverare per donum iustitiae 20
Homo in illo statu non potuit peccare venialiter 21
Homo spoliatus iustitia originali ab eo qui in puris naturalibus crearetur quomodo differat 43
Quomodo fuerit in naturalibus vulneratus eodem
Homo absque speciali auxilio gratiae potest cognoscere verum, quod satis est ad bene moraliter operandum 69
Homo in peccato, generali auxilio Dei potest velle & operari aliquod bonum morale 70
Homo absque auxilio Dei non potest diu perseverare in operibus moraliter bonis, quin cadat 73
Homo in peccato, ab eo qui esset in statu innocentiae, quomodo differat in bono morali agendo 74
Homo existens in peccato potest aliquando implere praecipua, quantum ad substantiam operis: non autem quantum ad intentionem praecipientis 77
Neque tamen potest omnia quantum ad substantiam operum, sine speciali auxilio complere 78
Homo in peccato non potest Deum diligere super omnia 80
Homo nequit vitare omne peccatum absque auxilio speciali 57
Honestum suapte natura ordinatur in Deum, nisi aliunde vitietur 9
Hypocrisis 90 & 179
Idealis forma 60
Imago Dei triplex, ad quam factus est homo 7
Impeccabilitas duplex, sicuti duae immortalitates 13
Indurare, excrucicare, & aggrauare, solum dicunt permissionem Dei, quorum rationes explicantur 63 & 64
Induratio Pharaonis explicatur latissime 64
Inferni lex 62
Infidelitas neque est omne peccatum, neque omnium peccatorum causa neque per omne peccatum amittitur fides 177
Intellectus obiectum 7
Inuincibilis ignorantia fidei in abditissimis mundi angulis non est 136
Et vide quaestionem pressius tractatam 131 & 133
Iustificatio secundum Lutherum tripliciter vsu patitur 103
Item secundum catholicos 105
Iustificationis voce quare fuerit vsus Pauli. 106
Iustificatio passivae accipitur ibidem
Iustificationis causae explicantur 112
Iustificandorum quatuor genera 123
Iustificatio adultorum a solo originali explicatur 132
Iustificatio adultorum per baptismum ab originali cum actuali explicatur 136
Iustificatio adultorum qui post baptismum lapsi sunt explicatur 137
Iustificationis causae materiales, ac totidem formales quomodo coeunt 155
Iustificationis causa formalis non est iustitia Christi nobis imputata, sed illa quae in nobis ab illa producitur 162 & 163
Iustitia originalis ex quibus sit principis cognoscenda 16

Iustitias

INDEX.

Iustitia originalis definitio 12
Iustitia originalis nomenclatura, unde 13 & 32
De iustitia originali quomodo differat inter doctores 12
Iustitia originalis asseritur, & probatur 13
Iustitia originalis an idem fuerit habitus, qui est gratia probabile reputatur 14
Iustitia originalis in homine, non in angelo 14
Iustitia originalis connumerabatur inter naturalia 18
Iustitia originalis significat a for. & mat. 28
De iustitia originali servanda nullum intercessit pactum inter Deum & Adam 31
Iustitiae inherens duplex sensus 168
Iustitiam Christi nobis imputari quid sit 164
Iustitia nostra quomodo imitatur iustitiam Christi 164
Iustitiam Christi quomodo sumus allaturi in conspectu Dei 165
Iustum ex fide vivere quid sit 170
Iusti hominis trina facultas: scilicet ad implendum legem, ad satisfaciendum pro remissis peccatis, ad merendum vitam eternam 174
Iustus nihilominus obligatur legi custodiendae 175
Iustus propter venialia peccata non definit esse iustus 192
Iustus quinque de causis formidat intrare cum Deo in iudicium 197
Iustum opus dupliciter dicitur 207
Lex vetus omnino cessavit quo ad obligationem 178
Quomodo autem praecepta moralia manserint explicatur eodem
Legis impletio est iustis per gratiam Dei possibilis 183
Legem perfecte implere quid sit 184
Legem nos implemus per Dei gratiam, non ipse est qui implet 185
Legem totam potest iustus servare: non solum singuli aliqua 187
Liberum arbitrium homini naturale 7
Liberum arbitrium considerandum est, vel in naturalibus, vel in supernaturalibus 47
De libero arbitrio errores septem 48
Liberum arbitrium quadamtenus est in nobis respectu operum gratiae eodem
Liberi sumus sub eodem instanti, quo Deus nobiscum concurrit 53
Liberi arbitrii quaestio difficilis 54
Libertas, & a verbo liber dicitur, & a verbo libero, quae triplex est 49
Libertatem quam per Adam perdidimus per Christum recuperamus 49
Libertatis nostra nihil officit omnipotentiae & efficaciae divinae 53
Libertatis definitio & explicatio ibidem
Libertatis carentia triplex 206
Libri huius titulus argumentum & distributio 2
Libri scopus & thema est explicatio fidei quae per charitatem operatur 6
Linguarum peritiam non est per se scientia, licet sit necessaria 3
Lutheranorum incendium late patens 1
Lutheranorum errorum fomentum 1
Lutheranorum lites & causa explicatur 6

Lutherani in alio extremo peccant, quia Pelagianum, ibid.
Lutheranorum errorum tela 33
Lutheranorum vafricies imponentium nobis, quod ita constituamus liberum arbitrium ut Pelagianum 47
Lutheranorum mens de sola fide explicatur 103 & 174
Lutheranorum commenta, quibus retinent, sola fide iustificari 110
Lutheranorum de hac re contradictiones 111
Lutheranorum iniquissima, impudentissimaque refutatio Synodi Tridentinae 173
Lutheranorum argumenta & testimonia, quibus affirmant sola nos fide iustificari, in tres ordines digesta soluntur. 167. & infra per totum caput.
Lutherani, ut obscure loquuntur de praeceptis primae tabulae, & indigne de praeceptis secundae 179
Lutheri antithesis cum Evangelio 103

Macule operum nostrorum quatuor 196
Maria Virgo sanctissima & mater Dei omnia vitavit peccata etiam venialia 191
Martyri omnia condonantur peccata absque poenitentia 147
Meritum de congruo nullum est, quo homo sibi mereatur primam gratiam 96
Meriti congrui & condigni discrimen 97
Mereri quis potest alteri de congruo primam gratiam. 99. sed latius 207
Meriti congrui inventores unde falsi sunt. 99. fundamenta eorum 100
Meritum fidei inchoat 100
Meritum & satisfactio Christi applicatur nobis secundum nostram dispositionem, licet in se fuerit infinitum 164 & 165
Meriti appellatio frequens inter Latinos 205
Quin etiam in sacra scriptura 209
Meriti tres condiciones 205
Meriti necessaria conditio est libertas. Quare neque est in rebus inanimatis, neque in animalibus brutis eodem
Meritum nullum inest in dilectione beatorum quae ex visione Dei procedit. Quare neque per illam Christus meruit 206
Meritum debet esse opus bonum iustitiae distributivae eodem
Meritum debet cedere in bonum vel publicum vel amici 207
Meritum condignum stabilitur adversus Lutheranos rationibus & testimoniis scripturae 203
Merita nostra non sunt merita Dei, sed dona Dei. 214
Mereri homo potest proprie de condigno vitam eternam, licet non adeo perfecte ut Christus 207
Meremur gloriam per proximas dispositiones ad gratiam 214
Meritum nisi inesset nostris operibus, frustra esset nobis donatum liberum arbitrium 214
Ut meritorium sit opus, nulla opus est alia acceptatione praeter gratiam 208
Metanoia quid significet 137
Misericordia Dei ab initio iustificationis usque ad retributionem ipsam nobiscum perseverat, praeveniens, adiuvans, atque beans 216
Morbida qualitas reprobatum 25
Natum

INDEX.

Natum esse ex carne, vel ex spiritu, quid sit 194
Natura nostra in quatuor status distributa. 2
Naturae & fides vicaria se opera illustrant 3
Naturae & gratiae nomina explicantur 4
Naturae munera & gratiae discernuntur 5
Naturale lumen non satisfuit in lege naturae ad illam cognitionem fidei, quae necessaria est ad salutem. 130
Opus moraliter bonum, quid sit 9 & 69
Quomodo ab opere meritorio differat 70
Opus moraliter bonum quomodo debeat referri in ultimum finem 71
Opus moraliter bonum non est simpliciter opus virtutis 72
Opus omne tam internum, quam externum, quantum ad substantiam, potest similiter esse in peccatore, atque in eo qui est iustus 83
Opera quae fiunt in peccato non omnia sunt peccata 66 & 89
Opus iusti non omne est peccatum 193
Opus idem bonum esse & malum, contradictio est. ibid.
Opera nostra non nihil habent dignitatis, quia sunt membrorum Christi, supra quam haberent, si aliter nobis esset gratia collata 203
Originalis iustitia, Vide iustitia.
Originale peccatum, Vide peccatum.

Annus menstruae quae dicuntur iustitiae nomine 196
Pars diligit totum plusquam se 20
Parvuli in limbo non cruciantur poena sensus, licet cognoscant in genere suum finem supernaturalem 46
Parvuli ante usum rationis non per fidem, sed per sacramentum fidei iustificantur 123
Quomodo autem credant, explicatur 124
Parvuli absque baptismo defuncti non salvantur. 125
Pauli epistolae obscurae: quarum alij apostoli fuerunt interpretes 169
Peccati originalis sex sunt considerationes 21
Peccatum originale in omnes transit ibidem
Peccati originalis causa 23
Peccati originalis ratio explicatu difficilis ibidem
Peccatum originale quomodo sit nostrum proprium 24
Peccatum originale vere & proprie est peccatum. Ibidem. & idem contra Zuinglium constituitur 31
Peccati originalis ratio disquiritur 25
Peccatum originale quid sit 27
Peccati originalis materiale & formale 28
Peccati originalis ratio exemplis explicatur eodem
Peccatum originale quomodo traducitur 29
Peccatum originale plenissime in baptismo remittitur 34
Peccati originalis effectus, seu defectus 42
Peccatum originale vocatur habitus 43
Peccati originalis poena 44
Peccatum originale non inficit omnia opera infidelis 66
Peccati originalis qualis fuerit cognitio in lege naturae 133
Peccatum quomodo sit infinitum 198
Peccatum dicitur post baptismum concupiscentiae

per metonymiam & translationem 36 & 40
sicut litera, manus: & loquutio, lingua: & frigus pigrum
Peccata actualia uti originale, dum remittuntur non solum non imputantur, sed vere tolluntur. Ibid.
Peccatorum distinctio 177
Peccata venialia licet singula possimus non tamen omnia vitare 190
Quomodo autem intelligat impossibile explicatur 190
Peccatum mortale & veniale quomodo differant 190
Peccare nemo cogitur a Deo, sed sola voluntate peccatur 59
Pelagius solam naturam appellabat gratiam 4
Pelagius pueros dicebat baptizandos, ut intrarent regnum coelorum, licet sine baptismo essent extra regnum in gloria 44
Perfectioni non obstat aliquando venialiter peccare 192
Perfectiones charitatum viae & patriae quomodo differant 192
Permittere non est idem quod facere 62
Philosophia necessaria ad theologiam 3
Philosophia aliquando fuit nocua, sed post valde utilis 3 & 4
Philosophi qualiter Deum cognoverint 9
Poenitentia est necessaria ante baptismum ei qui est in actuali delicto 136
Poenitentia qualis requiratur ante baptismum, & infra, qualisque ante eucharistiam, & qualis denique ante sacramentum confessionis 143
& in toto cap.
Poenitentia sufficit absque alio actu charitatis delere peccatum 149
Possibilitas non peccandi qualis fuerit in Adam 14
Praeceptorum impletio duplex: scilicet, quo ad substantiam & quo ad finem 19
Praecepta primae & secundae tabulae quomodo distinguantur 78
Praecepta implere timore poenae est opus moraliter bonum eodem
Praecepta primae & secundae tabulae explicantur. 179
Ratiocinatio, homini naturalis 3
Reatus, unde dicitur 40
Remitti peccatum, quid sit 35
Remittere peccata quomodo conveniat sacerdotibus 198
Remisso peccato quo ad culpam, cur restet reatus poenae, explicatur 199
Remissio quo ad culpam & poenam in duobus casibus 204
Sacramenta conferunt gratiam 121 & 123
Sacramentum, an fuerit in iure naturae 132
Satisfactionis & nomen, & res antiqua 198
Satisfactio duplex 199
Satisfacere perfecte solus potuit Christus ibidem
Neque de potentia Dei absoluta potuit aliter fieri satisfactio perfecta 208
Satisfacere nemo potest existens in peccato mortali eodem
Satisfacere homo potest de condigno pro peccato remisso 208
Satisfacere

INDEX.

Satisfacere quis valet pro alio 206
 Scripturae sacrae quanta sit auctoritas & sinceritas 126
 Sensus duo comparandae scientiae: auditus per disciplinam, & visus per inuentionem 10
 Sensualitas quid 6
 Serui insules quomodo intelligantur esse iusti 217
 Status hominis quatuor. 2
Testimonia spiritus sancti, quod habitet in nobis non sunt semper a Deo manifesta, ut certitudine fidei constet esse spiritus sancti 233
 Testimonia & coniecturae, quibus quisque sentit se esse in gratia 233

Theologia scholastica re purganda, & instauranda, & quam res omnino necessaria 2 & 3

Verbum euangelicum non est tota fruges, sed semen 173
 Vestigium Dei in reliquis rebus: in homine autem rem imago 7
 Virtutes infuse 151 & 153
 Virtus nulla est simpliciter extra charitatem 73
 Visio merces fidei: & comprehensio spei 8
 Voluntas intercedit inter carnem & spiritum 42
 Voluntatem cogi repugnantia est, necessitari autem a Deo potest, necessitari tamen nunquam 53
F I N I S.

SERIES CHARTAE

rum.
 * A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T
 V X Y Z AA BB CC. ¶ a b c d e f g h i k l
 m n o p q r, omnes sunt quaterni, praeter ¶ p q r qui sunt terni & ¶ duernus.

DE NATURA ET GRA. LIB. I. PRAEFA.

Fratri Domini

NICI SOTO SEGOBIENSIS, ORDINIS PRAEDICATORVM.

De natura & gratia liber primus.

Ad sanctos Patres Tridentinae Synodi nuncupatoria Praefatio.

TINAM hoc ab Aquilone excitatum incendium sacrosancta oecumenica, & usquequaque legitima Tridentina Synodus, non violentius ac periculosius Ecclesiam Dei peruasisset, quam cui facile iam sit occursum iri. Non enim tunc adeo me temere in mediū proripuissem, quoad meā mecum reputasse inopiā, tenuitatem consuluissem, quod denique ferre valeret humeri, habuissem exploratū. At cum tot iam ex partibus cōflagrare Christianorum orbē attoniti conspiciamus, tamque inde multas diffusisse scintillas, ut vix fiat reliquus angulus vllus, qui non iam iam flammam accepturus effumet, nihil sanē aliud quā operæpretiū duxerim, si citra delectum profua quisque virili, & quo fuerit diuinitus talento donatus, vel tumultuariō obuiā properantes, opem feramus omnes, ut si qua parte hominum iam medullas exedit, ac cinescit corda, illud restinguere nō sufficimus, saltem ne latius emicare, scintillareque pergat, dem⁹ operam. Hi vel maximē qui de hac re conscripti huc sumus. In hoc enim meā etiam exiguitatem ad vos Patres sanctissimi destinavit Caesar, si quod vobis forte quaecumque obsequiū possem impendere. Quod si, ut summo iure Christiani tenentur, ita huius sacri ordinis dicto audientes omnes essent, satis nimirum haberēt, consulta vestra sanctissima audisse, quibus obediēter parerēt. Nam quid est, quod oecumenico cōcilio, legitimē, tum indicto, tū congregato obiectari queat? Vbi secundum spiritum sanctū tres ex primoribus sacri senatus reuerēdissimi legati praesidēt, digni equidem, qui vices Vicarii CHRISTI fungantur. Quibus duo quoque alii eiusdem ordinis Cardinales, & clarissimi & iidem sapientissimi assistent. Quō Christianorū principes, cū sanctis antistitibus, oratores etiam suos delegarunt. Quō denique terrarum vndique cuiusque gradus ac dignitatis ecclesiasticae iustissimus ac con-

Lutherano incendium late patet.

sultissimus coactus est numerus. At verò est inter Patriarchae illius Lutheri errores hic vnus, omnium causa & fomentum, vniuersorumque adeo pestilentissimus, ut nullum definiendis terminandisque fidei controuersis publicum iudicē admittat, cuius sit auctoritatis & iudicio ab omnibus Christianis auscultandum. Iisque Lutheranis eousque infedit animis, ut post triginta annos induciis, conuentibus & colloquiis cū eis insumptos, animos iam modò, anteque in concilio cōparerent, desponderint, infandaque arma sumpserint, contra parentē patriae sacram Maiestatem, contra Ecclesiam Dei, contra veritatem Euangelii. Videte pro dolor, spectatissimi Patres, quò vnus hominis obstinata cæcitas tandem euaserit. Et quod maius est, magisque indolendum miraculum, nunquam errores vlli tam tenues, exilesque seu vitæ sanctimoniam, seu doctrinam spectetis, progenitores & patronos habuere. Quoniam neque ouina saltem pelle obiecti, neque ita multum arte instructi. Et tamē ut nulli vnquam in perniciem magis Christianae Reipublicae extiterunt, nulli minor negotio tam late diffusi sunt, tamque animos non modò indoctae plebis, verum procerum & principum occuparunt Germanorum: reuera gentis, cum rebus clarè gestis toto orbe celebratissimae, tum etiā, si non hanc plagam accepissent, religionis sanctimoniam Christianissimae. Nisi miraculum non est, vbi tam est in propertu naturalis causa? Docent licere, quod lubet. At fratres admonere institui, nō irritare: nam charitas non agit perperam. Quos eodem mecum sanguine regenuit CHRISTVS, eadem omnes charitate amplector. Veritatem Euangelicam aliis cōgratulor, quod agnoscat: aliis, ut nō diutius ignorēt, opto, a Deoque immortalis imprecor. Eò praesertim, quod vtiā nostrum nō fuissent perditum mores, legumque dissipationes, vnde occasione ista nacti sunt tantae discessionis. Etenim quae res nauigium Petri in has adegit caucates, nostrorum est malorum procella. Et nisi hanc prius sedatam curemus, ne quicquam Patres amplissimi rerum, quam patimur perturbationem, cōponere, & quibus iactamur haereseum fluctus cōpescere nitimur. Tametsi potuissent aduersarii personarum errata citra iniuriam publicam fidei taxare. Qualescunque enim fuerint priuatorum hominum mores, legumque abusus, tamen veritas fidei, omni procul dubio vera est. Nam diuina, firmaque adeo & sancta est, & cui vllò ex odio, vel praetextu contraire, nefandum impietatis scelus est. Quò ergo ad initium, vnde digressus sum, redeam, nequaquam

Lutheri error.

Lutheranorum arma.

Lutherani non adeo potentes.

Haereseum causa.

non quinque ego talenta, nec reuera duo acceperim, quae amplius vlturis (iuxta Euangelium) duplicare valeat: at tanta mihi visa est horum temporum necessitas, ut meticolus me non nihil commouere coeperit, ne forte vel unum, quod se cundum meam tenuem virtutem receperim, in terram iam nunc defodiam, quod nequitiae mihi detur in die domini. Hanc ob rem post tam multos, eisdemque praeclaros viros, qui a nobis hos annos triginta cum istis feliciter conflixere, opusculum ego hoc de natura et gratia adornabam: meditatus si quid forte mea valeret opera in hanc publicam causam conferre. Porro autem haud proflus simili argumento eundem titulum inscripsi, quae aduersus Pelagianos fecit Aug. Ille enim in libro de natura et gratia imbecillitatem duntaxat, inopiamque intendere demonstrare laesi, vulneratique liberi arbitrii: cui proinde necessaria omnino esset gratia CHRISTI. Ego vero Reuerendissimi antistites, quod quinta sextaque consultissimis sessionibus vestris, quae sunt de originali peccato, et de iustificatione, ceu quandam apologiam circumscriberem, alius rem statui repetere, et proferre latius. Ita enim controuersias, quae nobiscum Lutheranis sunt, explicatius dissertum iri iudicavi, si non eas praecise, verum et materias vniuersas, quae quoquo pacto huic negotio inferuire possunt, ex ordine tractare. Nempè si in vniuersum disquiret, quid in officiis humanis natura nostra cum generali influentia Dei efficere valeat: quidque deinde sit, quod absque speciali favore et auxilio gratiae nequeat. Idcirco naturam nostram in quatuor status et habitus distinguendam duxi. Sanè ut hominem in puris naturalibus mente excogitatum, in originali iustitia reuera conditum, in culpa inde collapsum, ac denique in gratiam postea restitutum depingerem. Sed tamè in tres affines libellos distributio est operis. Quorum primo, qui est de transgressione hominis, tres priores status expediui. In altero qui est de iustificatione, causas vniuersas, ac denique modos reconciliationis humanae elucidauimus. In tertio denique de facultate iustificati hominis et certitudine gratiae postremas disputationes adiecimus. Ut primus sit veluti quinta sessionis commentarius: reliqui vero, sexta. His namque deliberatis, pleniter intelligere possumus, et vnde fuerit homo suo libero arbitrio deiectus, et quò fuerit deinceps diuina gratia reuocatus. Ceterum stylo et ratione procedendi ac differendi non admodum sumus scholasticam formam aspernati. Tamen si haud nesciam, quae sit scholasti-

corum nomen Lutheranis inuisum et infame. Nam quid non inde isti ab initio designauerunt, ex quo bellum hoc Ecclesiae inferre coeperunt? Porro ut quosque hominum ordines plurimum metuebant, ita eosdem, quò eorum aduersus se auctoritatem defringerent, maximis coeperunt infectari odiis, comitiis proscindere, et male dictis acerrime incessere: atque ideo quasi suspectos hostes à suis colloquiis congressibusque abigere. Hac de causa scholasticos theologos, velut publicam perniciem exhibent. Quoniam, ut in fabula est Demosthenis, non possunt pecuarii canes, quòd gregis sint propugnatores, non esse lupis inuisi. Atqui si superis placeat, ac si essent ipsi, qui iura deberent ponere orbi, ita sunt inter catholicos multi, qui eos audientes, questionarios posthabent, philosophiam abiiciunt, et solis volunt linguarum ferulis conuiuium instrui: utpote quarum cognitione et subsidio arbitratur absque Theseo per se posse, cum sanctorum Patrum, tum etiam sacrae paginae adire volumina. Cui profecto malo (id quod coram vestra sanctitate in publica synodo declamaui) nisi obuia publici occurris, et vniuersitates melius sibi et bono publico consultum properet, totum breui Christianum orbem errores ebullire dolebimus. Quid nisi? Ut quisque impensissimè studet trilinguis euadere, tanquam fabuloso illo fonte proluisset labra, ita maxima auctoritate inter sacrorum mystas Trimegistus prodit. Nihil sanè est, quod huic meae infacundiae praetexere velim. Namque et ingenuè fateor alta me ratione studia instituisse, quae vix linguas accuratissimè excoleret: et si alterum optandum foret, mallet in praesentiarum spiritum Christiano propinquum, quae eloquentiam Ciceronianam proximam mihi dari. Neque vero diffiteor linguarum peritiam et cultum, cui nostro auro diligentius incumbitur, sacris intelligendis bibliis magno vsui esse: id cuius nos, de doct. Chri. admonet Aug. Verum hoc tamen vicissim persuasum contendo, quòd uti oculus ophthalmia laborans non protinus cerebro eruitur, sed collyriis propter eius optimam vsuram curatur: ita sit res scholastica amputanda, nempè et à sophismatum quidam nugis, et à metaphysicorum vanis portentis repurganda, quibus est sordibus apud nonnullos auctores indignè foedata: detur tamè summa opera, ne penitus depereat, sed instauretur potius, nisi plurimos volumus, habere nomen: rarissimos tamen, re esse theologos. Non adeo expressa extat in S. Patribus ratio haec per quaestiones disputandi: at cum fuerint summi philosophi planè est

Lutheranorum vici-

Scholastica Theologia immerita abiicitur.

Linguarum peritia necessaria. Schol. theolog. repurganda.

Patres philosophiam docti fuerunt.

Nomen operis.

Argumentum.

Distributio.

Stylus scholasticus non est aspernandus.

est peripateticam hanc formam nouisse. Quae sane quanuis non erat inter enarranda eloquia sacra necessaria, nihilominus apud Augustinum et alios crebro se exerit. Et quando post illam aetate fuisset in scholas theologorum recepta, ecquid eius negotium est, si via, ratione, et modo instituat, nisi ut fides per hanc artem saluberrima (quod ait. 14. de trini. Aug.) gignatur, nutriatur, defendatur et roboretur? Nam quae potest perspicacior esse, commodiorque ratio interpretandi, cum sanctorum dicta, tum maximè sacrorum eloquia, quae dum locus vnus in quaestione mittitur: vnde materia subiecta ex suis causis explicata, verus depromitur sensus? Veluti est apud S. Thomam, S. Bonaventuram et reliquos perspicere. Est enim homo rationale animal, qui nulla idcirco vi magis, viaque pollet, ad eruendam vnde cumque veritatem, atque ex suis causis deducendam, quae rationatione et discursu. Atque adeo, ut rerum causas naturasque disquirat, consequentia iudicet, conciliet contraria, incognitum denique quiduis ex penitissimis latebris in lucem prodat, nulla re magis adiuuatur, quam congressibus, si ordine fiat, ceterisque scholasticis exercitiis. Adde quòd naturam fides, non (ut isti autumant) auersatur: sed certè perficit. Quapropter vicaria se luce mutuo perfundunt. Nepe ut plurima nos fides erudiuit naturae secreta philosophis ante inaccessa, sic vicissim et intelligendis explicandisque mysteriis fidei plurimum cognitio rerum naturalium ancillatur. Eo potissimum, quòd praeter illa diuinorum arcana, cetera omnia, nepe quae ad leges, quae ad virtutes et vitia, quae ad officia humana, contractus, necessitudinesque hominum attinent (quae sunt cuncta in Republica Christiana cognita maximè necessaria) soli sunt scholastici, à quibus discutiuntur et pertractantur. Quorum rationes magna ex parte philosophia subministrat. Sed aiunt philosophorum semper scholas haeresum fuisse officinas. Haud equidem diffiteor, dum fides in cunabulis infantiam agebat. Tunc enim quae res erant supra, eadem sciolis contra naturam iudicabant. Hinc Arius, Sabellius, et id genus monstruosa prodiere. Hac de causa apud priscos orthodoxos male audit philosophia. Attamen nisi fuissent inter eos, qui philosophos ex ipsa etiam philosophia euinceret, vix beluas illas sacris testimoniis, quae in sinistrum sensum ab illis detorquebantur, superassent. Philosophos enim fuisse necesse erat, qui explicarent, ut non esset demonstratio, quae Arius inuicissimam censebat. Nepe quòd si indiuidua essentia est pa-

Aug. 14. de trini.

Homini ingenta est ratiocinatio.

Fides naturae perficitur.

Philosophia quandoque nocet, sed rursus prodest.

ter, eademque filius, pater sit persona filii. A philosophia falsus fuit Berengarius, qui negabat accidentia sacramenti esse sine subiecto, quia repugnare hallucinabatur ipsi eorum naturae: quo nunc etiam Germanorum permulti tenentur errore. Sed vera philosophia est, quae edocet minimè id repugnare. Si fieri posset, ut nulli essent pseudophilosophi, qui haereses progignerent, nulla forte in hunc usum necessaria esset philosophia, quae haereticorum ausum retunderet. Verum quae est (auctore Paulo) necesse haereses esse, tamè necessarium existimauerim, philosophiam inter theologos confouendam esse, quae sint, iuxta verbum Petri, paratior ad satisfactionem omni postceteri ratione de ea quae in nobis est spe. Est enim naturalis philosophiae munus, supernaturalia fidei mysteria, non quidem demonstrare (quippe quae ex solis sint diuinis testimoniis recepta) sed tamen explicare, et contra philosophos asserere: dum eorum eneruat defringitque argumenta: ostendens, nihil aduersus nos euincere. Vnde et Paulus episcopus admonet, ut fidelem habeat sermonem, et quòd potens sit exhortari doctrina sana, et eos, qui contradicunt, arguere. Et sanè Augustinus quòd sua dialectica et philosophia maius exhibuit Ecclesiae negotium, dum erat Manichaeus, tantò fuit ei postea aduersus haereticos utilior. Theriacam philosophiam ceteris circumspectissime senatus, quae earundem medetur viperarum morsibus, ex quarum conficitur carnibus. Et quòd semel finiam, quia linguas, quae Germani exultus polliuerunt? Qui Augustino et id genus Patribus legedis plus temporis insumperunt? Qui plures sacræ paginae reuoluerunt? Quid ergo restet illis causa tam pluri errorum, quae quòd theologia scholasticam neglexerint? Ex cuius ignorantia omnes dimanasse, facile erit re perpendenti conciliare. Profecto simul, apud eosdemque coepere, et linguarum cultura, et scholasticae rationis contemptus, et haeresum turba. Nescio viri Patres, quòd me longius, quam putarem, surripuerit dicendi calor. Boni tamen pro vestra clementia consulite: quoniam paucioribus effari nequiuimus, scholasticis tractationibus de medio sublatis, quae rei timeam theologicam. Ne vos tamen viri sacri hac mea inepta proloquendi prolixitate diutius obtundam, hoc quaecumque munusculum accipite, perspicite, castigatè, et pro summa auctoritate vestra reformate. Nam cui aliam quam vobis Ecclesiae lumina, vestrorum apostologiae decretorum nuncupare? Agite ut cepepistis. Obsequimini spiritui sancto. Honori apostolicae sedis, vbi sanctissimum Ecclesiae ca-

1. Cor. 13.

1. Pet. 3.

Philosophiae munus.

Tit. 1.

Philosophia a theriacae comparatur. Quae fuerit causa Lutheranis errandi.

put refidet, cōsulite. Familię vestrę, Christiano inquam orbi, sanguine CHRISTI seruato, prospicite: qui intenta in vos ora tenet, expāsque manū: vt hęc, quę reliqua est, fidei scintillam excitetis, Christianos principes audite, hoc à vobis obnixę flagitantes, qui de hac causa sedetis iudices, zelus, officiumq; inuictissimi Cęsarıs haud per vos sanctissimo suo fine defraudetur. Qui non modò in hanc eandem causam, fortunam omnes, exercitiū, regnavitq; exposuit, sed quò fidem suā, quā CHRISTO obtrinxerat, liberaret, vitam in castris, prodigiosis armis, iaculis utique sulphureis: obiecit: vt sit eius fama ad gloriā diuini nominis, sempiterna. Namq; si hoc loco Christianā Rempublicam relinquitis, cum neq; fides intacta, possit esse superstes, in timorē nos certū cōiicitis, ne hęc tā latē patens discessio ea sit ipsa, de qua scriptū nobis curauit Apostolus, prænūtiā fore appropinquātis rerum finis.

De nominibus, natura, & gratia. Cap. 2.

ANē verò de natura & gratia disputatio nem instituentibus operę pretium primū est, res horum nominū exponere. Nature enim voce, in præsentiarum facultatem designamus naturalem liberi arbitrii ad bene agendum, atq; nomine gratiæ, auxilium, donaq; nobis diuinit̃ suffecta ad ea officia, quibus ineundis & perficiendis natura non sufficit. Vbi hoc animaduertēdum est, quòd in fluxu cōcurfusq; Dei generalis, quantum sit diuinę maiestati spontaneus, ac voluntarius, ad vniuersalem pertinens prouidentiam, tamen quia in ipsa statim rerum conditione, ita cum rerum natura concurrere pepigit, vt res sineret (quod ait. 3. de trin. Augu.) suis motibus naturalibus agere, inter causas naturales annumeratur: quasi sit naturę debitus. Vt enī Dei fuerit misericordia, naturas rerū ex nihilo condere, verūtamen suę singulis virtutes & qualitates debentur. cęlis nimirū, lux: homini, ratio & sensus: aliisq; alia. Et pari fermē ratione, concursus ille generalis debitus est, quandiu durauerit, vniuerso. Quocirca vbi aiunt, & philosophi, & theologi, solē à natura illuminare, cęlos naturaliter circūferri, ignē suapte natura exurere, atq; his similia, noiē naturę efficientiā Dei generalē cōplectuntur: sanē qui non solūm dat vnicuiq; formā essendi, agendiq; virtutem: sed vniuersa tum sustinet, vt sint: tum mouet, vt agant. Quę autē homo illo adiutus modò nequit, illa aut natura repugnat suę, aut supernaturali auxilio

obtinēt. Atq; hoc nuncupatur auxilium gratiæ: quasi non naturę debitū, sed gratuitò colatum. Qua nimirū phrasi vtitur Apostolus, vbi ait: Ei qui operatur, merces non imputatur secundū gratiā, sed secundū debitū. Quasi opera quę ita sunt in nostro arbitrio posita, vt solo influxu generali Dei valeam⁹ perficere, nostra ipsorū sint, de quibus proinde nobis, ceu de propriis meritis, debetur merces. Itaq; si misericordiam Dei spectes, hanc rerum machinam, cum ex nihilo effingentis, tum continenter sustentātis, naturalia cuncta agnosces, opera esse gratiæ. At verò vbi cū gratiam in sacra pagina, in Paulo præsertim legimus, tali nomine donum venit, naturę ipsi præter suum debitum superlatum cœlitis ad agendum opus supernaturale. Namq; naturalia munera, licet nō sint debita personę quasi ipsa meruerit, sunt tamen modo quodā debita naturę: supernaturalia verò, nec personę, nec naturę: & ideo simpliciter dicuntur gratiæ. Huius deniq; discerniculi indicium accipe. Naturale & miraculosum ē regione opponuntur: vbi autem Deus naturalibus causis influentiam illam subtrahit vniuersalem (vt olim fecit & soli gradum sistenti, & babilonico igni nihil lædenti pueros) miraculum cęsetur: est ergo influentia, illa naturalis causa. De auxilio verò speciali aliter loquimur. Nā quòd aliorū Deus miseretur, alios verò induret, non miraculum reputamus, sed incomprehensibile iudicium eius. Hoc ipsum Aug. agnouit, vt pleraq; omnia, quę in argumentum huius operis excogitari possunt. Quem propterea nil mirum, si fermē vnicum coryphaum identidem huc simus, præ cæteris Patribus accerfuri. Sicuti & ex scholasticis crebriorem sumus consulturi diuum Thomam, qui reliquis copiosius de hisce rebus, limatiusq; differit. Ille super Psal. 14. 4. Quędā, inquit, est Dei gratia, qua Deus fecit, seu creauit nos. Altera, qua refecit, seu redemit nos. Et paulo post. Pelagius Deo quidem tribuit, quia est: & in hoc rectē sentit: sibi verò, quòd iustus est: & in hoc sua sententia ipsum fallit. Hęc Aug. Eò enim præcisē intellectu fatebatur Pelagius gratia Dei nos iustificari, quòd vires naturales aiebat esse gratuitò nobis ingentis: non tamen quòd præter illas indigeremus nouo auxilio gratiæ. Id quod acrius reprehendit idem Augustin. in epistola quinta que episcoporum ad Innocentium, quę est 95. his verbis. Esti quadam non improbanda ratione, dicitur gratia Dei, qua creati sumus

Auxilium gratiæ. Paulus Rom. 4.

Ios. 10. Dani. 3.

Aug. cory. phæum argumentum de natura & gratia.

Aug. in epistola quinta episcoporum ad Innocentium.

mus

mus, vt non nihil essemus, nec ita essemus aliquid, vt cadauer, quod nō viuūt, & arbor, quę non sentit, aut pecus, quod non intelligit, sed hoīes, qui & essemus, & viueremus, & sentiremus, & intelligeremus: & de hoc tanto beneficio creatori nostro gratias agere debemus: vnde merito & ista gratia dici potest, quia non præcedētium aliquorū operum meritis, sed gratuita Dei bonitate donata est. Alia est tamen qua prædestinati vocamur, iustificamur, glorificamur. Et de hac, inquit, quęstio erat cū Pelagio, quando cōpellebatur, ne diceret, gratiā secundum opera nostra & merita dari. Et in epist. ad Sixtum. 2. quę est ordine. 105. Cum ab istis, inquit (scilicet Pelagianis) quaritur, quā gratiā cogitaret Pelagius, quando anathematizabat eos, qui dicūt, gratiā Dei secundum merita nostra dari: respondēt, cogitasse ipsam humanā naturā, in qua conditi sumus. Neq; enim anteq̃ essemus, mereri aliquid poteramus, vt essemus. Sed abicitur (ait) à Christianorū cordibus ista fallacia: nā omnino non istam gratiā commendat Apostolus, qua creati sumus, vt homines essemus, sed qua iustificati sumus, vt hoīes iusti essemus. Ista est enī gratia per IESVM CHRISTVM, dominū nostrum. Etenim CHRISTVS non pro nullis, vt homines conderentur, sed pro impiis mortuus est, vt iustificarētur. Hæc tenet Aug. Colligamus ergo, quòd quāuis naturalia beneficia, gratię etiā nomenclaturā habeāt, vbi cūq; tamē simpliciter de gratia habetur sermo (nisi cōtextus aliorum peculiariter diuerterit) beneficiū IESV CHRISTI seruatoris nostri subauditur, in nostrā nobis salutē impēssum. De qua ait Paul. Gratis estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est. Vnde et si aliqua speciatim ab effectu sortiatur nomen, vt nūcupetur gratia gratificans, seu gratum faciēs, omnis tamē gratia à priuatione præcedentis causę tale sortitur nomen: nēpē quòd nō ex debito, sed gratis donetur. Quo & Paulus alludit, vbi è regione opposuit. Non imputatur secundum gratiā, sed secundum debitū. Et iterū, Si gratia, non ex operibus: alioqui gratia iā non est gratia. Et talis est oppositio naturę & gratiæ, de quib⁹ hanc adorimur tractationē. Quę verò res sit gratia, lib. 2. cōmodius examinauimus, cap. 3. Quo autē in litem nos insinuemus, quam Lutherani nobis intendunt, duo semper Ecclesię Dei extiterunt de nostra iustificatione contraria pericula. Porro alterū ab iis, qui in gratiā Dei, diuinumq; honorem

August. in epistola ad Sixtum.

Collectio de nomine gratiæ.

Eph. 2. Gratiæ nomen. Paul. Rom. 4. & 11.

Dno de iustific. extrinseci errores.

Zelus Cęsarıs.

Concurfus Dei generalis.

August.

Pelagius.

Aug. de fide & operibus. cap. 14.

Ecclesię catholice sententia.

Martinus Lutherus.

Quatuor hominum status.

Thema operis.

tem ferme operis scopus & thema, duorum saltem librorum, dilucidatio huius verbi, quod symbolum, insigneque est Christiani. FIDES, QUAE PER CHARITATEM OPERATUR. Nam etsi de hac voce inter nos conueniat & aduersarios, nimirum fide iustificationem fieri, quae per charitatem operatur, re differt nihilominus plurimum. Sed hoc praeterea in vestibulo statim disputationis nostrae censuimus admonendum, nempe quod in omnibus controuersis distinguenda ea sunt, de quibus citra iniuriam fidei, variè diuersaque sentire cuique liberum est: utpote quae in opinionibus versari permittit Ecclesia catholica, ab his de quibus disceptatur, an sint scripturis canonicis dissona, nec ne. Id profecto a quo (ut pace vtrorumque dixerim) aduersariis forte minus, sed neque nostris satis cautum est. Nam Lutherani quamcumque doctrinam in aliquo forte doctorum nostrorum offendant, ac si tota schola apud nos theologorum eam pro fide sustineret, ita acriter impetunt & oppugnant, suisque populis persuadere student, eam esse fidem nostram: cum tamen complures earum nullius probabilitatis apud graues doctores inter nos habeantur. Contra nonnulli ex nostris opinionem quilibet suae familiae adeo mordicus propugnant, ac si ex illa conuicta periculum immineret orthodoxae fidei. Non ergo ubi de fide agitur, plebe opinionibus & placitis huius aliiue scholae vexemus. De quibus satis fuerit intra gymnasia disputare. Verum quae ad CHRISTI fidem attinent, ea penitus sint, quae cum modestia & charitate discutiamus: quoad misericordia Dei vnus sit nobis confessio fidei, eidemque pareamus Ecclesiae. Vbi, qui prius esse haud quaquam potest, futurus est discordiarum finis. Quod si cuiuspiam sententiam doctoris (quod sapissimè est necessarium) probare magis visu venerit, admonitos faciamus lectores, suasionem esse humanam, non diuinam persuasionem.

De homine in puris naturalibus mente concepto. Cap. 3.

Igitur licet nunquam fuerit, nec ex lege posita esse possit extra culpam & gratiam in mera sua natura creatus, & relictus homo concipere illum tamen animo & effingere nihil vetat, clarioris disputationis gratia. Faciamus itaque imaginando, ut homo hunc in modum naturalis a Deo sit creatus: utpote rationale animal, absque culpa & gratia, et quouis supernaturali dono. De homine huiusmodi, quale penitus philosophi agnouerunt tria meditari

Distinguenda est inter ea quae sunt fidei, & ea quae sunt in opinione.

possumus. Primum quod suapte natura inter angelos & inferiores creaturas mediis sit, atque adeo ex anima rationali & corpore constans, duabus polleret partibus & virtutibus, sensu scilicet et ratione. Noie sensus, philosophorum more, partem totam sensilem nuncupamus: id est, cognoscitiuam & appetitiuam: sicuti & rationis vocabulo, partem rationalem: ut intellectum cum voluntate. Ita enim Aristot. 2. Ethic. dissecat in homine partes binas, eam videlicet, quae est rationis compos, atque sensile alteram, brutam utique, atque rationis experte, quae (ut. 1. Politic. docuit) rationi obedit: non quidem seruitio despotico, uti seruus domino, qui cum non sit sui iuris, non habet renitendi facultatem (hoc enim pacto sola corporea membra inseruiunt animo) sed obsequio politico & regali: uti cuius paret principi, utpote in cuius est arbitrio, non illi obtemperare. Ex his consequens palam fit, lucetam illam, cuius meminit Apostolus ad Gal. ut caro concupiscat aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, esse homini a natura ingentam: sane quae ex his diuersariis partibus innascitur. Igitur quid nomen concupiscetiae (quod in subsequens crebro recurret) significet, ex naturali hominis potentia (nisi rectius dixerim impotentia) venandum est. Ut hic adnotare incipiat sapiens lector, quae sit philosophia naturalis, sacris literis, ac rebus fidei intelligendis adnuculo. Etenim cum pars sensitiua, vim utranque comprehendat, porro cognoscitiuam & appetitiuam, appetitus tamen solus est, qui inter theologos nomen habet sensualitatis. Sumitur enim hoc nomen a sensuali motu, ut. 12. de trinitate ait August. eo quod sensualitas hominem extra rationis metas ad sensibilia, quae ad corpus pertinent, tum pellit, tum etiam concitet. Sicuti a suo actu denominatur potentia, ut a visione visus. Mouere autem non tam proprie competit cognoscitiua potentia, quam appetitiua. Cuius rationem perquam docte subiicit S. Tho. q. 81. in. 1. p. Idcirco quod cum operatio apprehensiuam perficiatur in receptione obiecti, appetitiua vero in eo quod inclinatur & fertur in obiectum, illa, quieti, haec vero assimilatur motui. Atqui & si appetitus huiusmodi in duas a philosophis dissectus sit partes: primam quidem concupiscibilem, qua in ea propendimus, quae conueniunt, eaque renuimus, quae nobis aduersantur, alteram vero irascibilem, qua resistimus oblistantibus, & his quae deterrent, ne conuenientia prosequamur, totus nihilominus animalis appetitus

Prima consideratio de homine in puris naturalibus.

Aristot. 2. Ethic.

Concupiscetia carnis aduersus spiritum.

Sensualitas.

S. Tho. 1. p. 1. q. 81.

Concupiscetia.

petitus, nomen habet concupiscetiae. Ex eo, quantum conicio, quod pars concupiscibilis, fundamentum est & finis irascibilis. Nunquam enim aggredimur tristitia & ardua, nisi propter ea quae nos amica delectant. Ut nunquam quis hostem aggreditur ira, nisi quia in eo nocet, quod cupit in pace possidere. Est ergo concupiscetia, seclusa etiam Adae, & iustitia, & culpa, nobis natius morbus, genuinumque malum, ut cap. 13. infra latius executi sumus. An vero ex peccato aucta fuerit, nihil modo desinimus. Secundum quod de homine illo considerare licet, est, quod cum esset animal rationale, polleret utique ratione ac libero arbitrio: secundum illud Ecclesia. 15. Fecit Deus ab initio hominem, & reliquit eum in manu consilii sui. Est namque homo suapte natura ea ratione ad imaginem Dei factus, quod intellectu pollet, atque memoria & voluntate. Trinam enim S. Patres speculantur in homine diuinam imaginem: nempe creationis per naturam, re-creationis per gratiam, & glorificationis per beatricem illam visionem patriae. Vnde Damasc. Quod secundum imaginem (inquit) est, intellectuale significat, & arbitrio liberum, quod est per se potestatiuum. Haec ille. Est etenim illud ad aliud imaginem expressum, quod non solum caetera membra, verum faciem eius exhibet, & repraesentat: facies autem & vultus Dei, mens eius est, & voluntatis libertas. Ob idque cum reliquum creaturarum vulgus, quippe quae esse tantum habeant, aut sine mente vitam, vestigium Dei sit penitus (ut impressio pulueris, quae pedem, non faciem refert) homo post angelum, est, qui suapte natura faciem Dei, utcumque repraesentat: iuxta illud Psal. Signatum est super nos lumen vultus tui domine. Id quod Gene. 1. explicite significatur, ubi ait Deus, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & praesit piscibus maris, & volatilibus caeli. Ac si dixisset, Hominem faciamus, qui iudicio, uti nos, praestet, & arbitrii vsu valeat: atque adeo cum sui, suarumque actionum dominium habeat, pecoribus, caeterisque rebus ratione carentibus perinde dominetur. Vnde S. Tho. 1. p. q. 96. omnia, inquit, animalia sunt homini naturaliter subiecta. Primum quia inferiora sunt, propter superiora. Secundum quia superiora sunt a quibus debent inferiora gubernari. Et tertio propter vniuersalem omnium prudentiam, quae viget in homine. Haec ille. Haud tam subinde cogitatio quempiam subeat, eam fuisse Deo causam condendi hominis ex ani-

Secunda consideratio syderatio.

Eccle. 15.

Imago Dei.

Damasc.

Psal. 4. Gen. 1.

S. Tho. 1. p. q. 96. art. 1.

Non homo propter mundum, sed mundus propter

mo & corpore, ut mundi colonus esset, caeterisque animantibus, & rebus inanimis praeficeretur: quoniam non propter mundum homo, sed mundus propter hominem, quae late patet fabricatus est. Id quod Aristot. & principes philosophi, natura magistra, praedocti sunt: & nos inter enarrandum locum illum Pauli, quod inuisibilia Dei per ea, quae facta sunt, conspiciuntur, fusius elucidabimus. Cum enim, auctore in de diuino. Dionysio, bonum suapte natura sui sit ipsius diffusiuum, duas Deus substantias sui capaces statuit effingere, cum quibus diuinam suam felicitatem communicaret: sane ut eas sui ipsius amore & conspectu bearet, quibus est ipse beatus. At propter incorporeum angelum, nullo opus fuerat corporeo mundo, sed solum propter hominem cuius proinde seruitium est, quantumcumque est caelorum, astrorum, & elementorum moles, ex hisque mixtorum numerosissima supellex. Tertia ergo fuerit de nostro isto physico homine consideratio. Nempe duos esse hominis fines: alterum qui suae commensuratus est naturali virtuti, & facultati, siue qua parte ad intellectum spectat, siue qua pertinet ad voluntatem: alterum vero qui eius virtutem excedit. Intellectus naturale obiectum in hac vita est ens, vel quod sensibus obiectum est, vel quatenus per abstractionem a sensibilibus conspicitur. Ratio quae in promptu ipsa suggerit natura, est, quod cum anima nostra sit actus corporis, necesse est nostram cognitionem a sensu inchoari, & intellectu perfici. Vnde est axioma illud Aristot. Nihil est in intellectu, quin prius fuerit in sensu. Quocirca cum intellectus potentia sit immaterialis, potens est ex praesentis effectibus ad supernas, spiritualesque causas contemplandas mentis oculos erigere. Hoc autem & perparum ad praesentem rem pertinet, & erit forte legentibus insuaue, aliarum rerum audis. At quatenus ad humanam voluntatem, liberumque attinet arbitrium (id cuius frequens futura nobis est mentio) animaduertendum est, quod cum homo sit rationale animal, finis eius naturalissimus est operari semper secundum rationem, id est, omnia agere propter honestum, quae do, & ubi oportet, secundum prudentiae regulas, a ratione praescriptas. Suorum autem finis officiorum in hac vita, est, pax, tranquillitasque status Reipublicae. Est enim homo politicum animal, natum in societate viuere, ob idque suapte natura in hoc propensum, ut ea se ratione gerat, primum respectu sui, mox respectu familiarum, ad demum respectu ciuium, qua ratione

hominem, Angelus & homo.

Tertia consideratio syderatio. Duplex finis hominis.

Obiectum intellectus.

Axioma Aristot.

Naturale est homini operari secundum rationem. Homo animal politicum.

pax in Republica, charitas, & beneuolentia perpetuo constet. Hunc penitus finem philosophi naturales speculati sunt. In hunc posita sunt ciuiles leges, ordinesq; & magistratus in Republica constituti. Nec solum astruimus, agere secundum rationem natium esse homini: veluti auibus, volare: natate, piscibus: terrestribusq; animalibus, gradi. Hæc enim non sunt fines, sed opera media, quibus consequuntur finem, puta victum, vt viuant. Sed dicimus, finē esse & scopū, in quem nos natura produxit. Sicuti natura rei grauis est, moueri ad centrum: leuis, sursum ferri: solis, illuminare: ignis, exurere. Nec ista est propositio, quæ persuaderi opus habeat, sed postulatio, quam dicunt dialectici, quæ ex ipsa diffinitione hominis statim liquet. Hoc enim ipsum pollet, animal rationale, quod animal in hoc natum, vt ratione viuat. Veruntamen ita est munus hoc nobis innatum à natura, vt tamen sensualitas nobis sit impedimento, ne semper id præstare possimus, ad quod nati sumus. Nam, vt in prima cōsideratione dicebamus, appetitus qui suo pte ingenio præter rationis iussum impetu fertur in sua obiecta, aut rationem post se præcipitat, aut negotiū, molestiamq; illi facessit renitenti. **¶** Sed hic quispiā meritò percontetur. Si natura sensualitatis est contra rationem agere, & sensualitas ipsa in natura inest penitus hominis, cur non dicamus perinde naturale esse homini, agere contra rationem atq; agere secundum rationem? Ratio conspicua est, & manifesta. Namq; cum operari secundum rationem cōpetat homini ratione formæ, à supremoq; ei gradu, vnde sortitur speciem: agere autē contra rationem, obtingat ratione materiæ, nempe ab infimo gradu, cōmuni sibi cum brutis (quod est sensitium) meritò illud iudicatur esse ei simpliciter naturale, hoc verò naturale secundum quid, id est, secundū sensualitatem, simpliciter autē contra naturā. Tamen si, esse corporeum, mortalem, sensitiuū, & talia, licet prædicetur ratione materiæ, quia tamen nihil præ se ferunt contra rationē, simpliciter enūciantur de homine. Atqui & in Paulo reperitur etiam genus hoc loquendi: vbi ait, Si autē illud, sed quod habitat in me peccatum. Id enim mali, quod succubente ratione, volentes facimus, dicimur simpliciter nos facere, ea autem illecebra, quæ renuente voluntate, est in concupiscētia, haud nostra est propria, sed ipsius sensualitatis. Quā propterea supra non

appellauimus bonū naturæ, sed malum eius, & vitium, & morbum: vt infra cap. 3. explicatius liquebit. Qua etiā de re, virtutes omnes, etiam secundum philosophos, vt auctor est Aug. 14. de ci. dei, & S. Tho. 12. q. 71. sunt secundum naturam hominis: vitia verò vniuersa, contra naturam. Vnde. 4. ca. de diu. no. Dionysius. Bonum, inquit, hominis est, secundum rationem esse, malum autem, præter rationē. Et hæc de illo fine hominis, qui viribus naturæ nostræ cōmensuratur. Est veruntamen finis nobis alter, virtutē, viresq; naturæ nostræ longius exuperans, q̄ vt à nobis possit, vel cognitione, ne dum re ipsa pertingi. Id cōsistit in Dei summē amati per facialem visionem cōprehensione. Hæc enim (inquit veritas ipsa) vita æterna, vt cognoscant te Deū verum, & quē misisti IESUM CHRISTVM. Quod est, vt te in hac vita fide cognoscentes, spe appetant, charitate excolant, quibus te tandem officii de amatum videndo cōprehendant. Est namq; visio, præmium fidei: iuxta illud, Videmus nunc per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem: eademq; simul est, quæ spem terminat, cōprehensio. Nam sic currite, inquit, vt cōprehendatis. Quare vt iustus hic ex fide viuat, sanē dum spe eorū quæ visurus est, iusta operatur, ita & beatus visione illic viuat, dū conspectu sperati amatiq; Dei satia bitur. Atq; adeo, vt vita hic æterna à cognitione Dei exordiū sumit, ita & illic cognitione perficitur. Sed nō est hic locus concertandi, vtro in actu beatitudo cōsistat. Est veruntamen vterq; intellectus, scilicet, & voluntatis, necessarius: quod satis in præsentia nobis est.

Quenam officia homo in puris natura libus præstare possit. Cap. 4.

Per hæc communita nobis via est, ad inuestigandum, quid homo ille naturaliter possit, quidq; minimē, si auxilio esset gratiæ destitutus. Hoc enim propositum nobis est de singulo hoīs statu differere. Quod per tres hic conclusiones, ex præfatis tribus cōsiderationibus appēdentes, cōstabit facile. Prima. Possit tūc ille homo solo generali auxilio Dei suffultus, & vnā primā rerum conditricem causam nosse, & ea quæ naturale ius de officiis, virtutibusq; humanis docet, tum per noscere, tū etiā quādoq; vsu & more præstare. Neq; verò est, vt velimus in præsentia conclusionem hanc ex omnibus suis causis demonstrare. Nam cum de hoc homine, quē fingimus, nihil, vel in sacra pagina, vel apud S. Patres scriptum sit, commodius elucidabitur

Aug. 14. de ci. dei. Diony. Finitis naturæ nostræ excellens.

Visio beatus.

Iustus ex fide viuat.

Prima conclusio.

tur cap. 20. vbi de homine in originali culpa, eadem altius repetēda est nobis quæstio. Mōdo interim satis fuerit, rationem naturalem subiicere. Quæ quantum ad cognitionem, talis est. Natura est effectarum rerum, vt suas quæq; causas repræsentent, ingenitumq; est homini (vt paulò ante dicebamus) ex præsensis effectis causas rimari: qua ratione sunt causæ. Cum ergo Deus prima sit rerum omnium, quas sentimus, causa, & supremus finis, poterit homo ad eius notitiam per hæc visibilia promoueri. Attamen cōsiderandum est, quod cum Deus nihil agat in rebus, quatenus trinus, sed quatenus vnus (quoniam vt dictū est à theologis, opera trinitatis indiuisa sunt extra) nō cognoscitur ex rebus inquantū trinus, sed inquantū vna summa causa, et finis, vnde oīa dimanāt, et quo oīa, suo quodq; modo & ordine, appetitu tendūt. Et hoc est quod ait Apostolus inter obiurgandum philosophos. Quia quod notum est Dei, id est, acumine naturali de Deo est cognoscibile, manifestum est illis. Deus enim illis manifestauit. Et quod loquatur de manifestatione per lumē naturæ, planē liquet ex eo, quod sequitur. Inuisibilia enim ipsius à creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta cōspiciuntur: sempiterna quoq; eius virtus et diuinitas. Hæc enim sunt, quæ de Deo per creaturas patefacit naturæ radius: nempe, vt sit vnus, sempiternæ virtutis, sapiens, bonus, & cetera quæ hæc mundi machina mole sua, ordine, & pulchritudine, cōsistatur de illo & prædicat. Cœli enim enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum. In quibus proinde philosophi naturales Deum opt. maximum speculati sunt. Neq; id tantum de Deo agnouere, sed cuncta propter hominem esse, & moueri: hominem verò propter primam causam, quæ est summus omnium finis. Et ideo causæ illi supernæ obedientiam, & rebus bene gestis cultum ab homine deberi. Atq; eadem luce naturali discernere homo ille potuit inter bonum, et malum: honestum, & turpe: illaq; prima vitæ humanæ elementa notissima cernere. Id facias aliis, quod tibi vis fieri: idq; ne facias, quæ neque velis tibi. Poteratq; demum nosse hominem esse animal politicum, officiaq; subinde alios aliis debere, quibus pax, tranquillitasq; Respublica inter eos consisteret. Ex hoc priori membro conclusionis de cognitione, consequēs & alterum fit. Sanē quod valeret homo ille in puris naturalibus, quauis originali, seu iustitia

Deus agit inquantū vnus.

Rom. 11.

Phil. 2.

Notitia philosopho vā de Deo.

Secundum membrum conclusio.

seu culpa semota, solo nutu generali Dei, opus aliquod honestum quandoq; efficere, & quod esset (vt aiunt) moraliter bonum. Enimuerò cognitio rerum agibilium nō est, à natura sua, nisi propter opus, vt. 2. Ethic. auctor est Aristot. ergo si potens erat homo vi intellectus iudicare bonum honestum, poterat etiam & illud per voluntatem nonnūquam amore prosequi, & more præstare: saltem quatenus ordinatur in finē à natura præscriptum. Item homo (vt paulò ante dicebamus) natura sua est animal rationale, id est, aptum natum secundum rationem viuere: ergo potest id quandoq; vi, & viribus naturæ suæ consequi. Est enim persuasum impossibile, vires inesse sensualitati expugnandi rationē, nullam tamen suppetere virtutem à natura homini, vt ratione vicissim superet sensualitatem, cum hoc maximē (vt dicebamus) naturale sit homini, illud autem contra suam naturam. Hanc præmeditationē substernimus aduersus illos (quorum caput fuit Gregorius Arimi.) qui inficiantur, posse hominem absq; auxilio speciali Dei, vel cognoscere sufficienter, vel efficere bonum opus morale: propterea quod necessarium sit, vt referatur in Deum, quod fieri nequit naturaliter. Hoc est enim hominum haud oculatē distinguētium inter finem naturalem, & finem supernaturalem hominis. Idem enim auribus exhibet, opus moraliter bonum, quod opus bonum commensuratum naturali fini, id est, quod sit tantum propter honestum. Nam honestum ipsum, nisi mala circumstantia vestiatur, sua pte natura, virtute refertur in Deum. Præsertim quia potest naturaliter actu etiam in ipsum referri, quatenus ex creaturis potest naturaliter cognosci esse vltimus finis naturalis: quod operi moraliter bono satis est. Miraculum enim esset, quod facultas adesset naturalis rebus cæteris tam inanimis, quam animantibus obtinendi suos ipsarum fines, & tamen dignissimo animalium homini nō suppetent à natura sua vires, vt certo in moribus præscripto fine quandoq; potiretur. Sanē verò Paulus eò facit philosophos inexcusabiles, quod cū Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt: igitur propterea fuerunt inexcusabiles: quod si opera moraliter bona (vt ius naturæ ostendebat, eiusdēq; erat facultas) fecissent, Deus tunc specialiori fauore & auxilio illis succurrisset, quo illos sibi reconciliaret. Sed sunt nobis hæc latius cap. 20. differenda, & ideo supersedendū est

Arist. 2. Ethic.

2. Ratio.

Greg. Arimi.

Opus moraliter bonū.

Dubitatio.

Rom. 7.

hic, ubi tantum iacimus fundamenta natura-
Conclu- lia. ¶ Supponimus huic tamē conclusionem
ſio. 2. secundam. Non quieverat homo ex puris na-
 turalibus, totum naturę bonum perficere, id
 est, ubicumq; opus esset, bene moraliter age-
 re. Atqui huius se ratio protinus profert. Nā
 cum homo (vt dictum est) etiam in puris na-
 turalibus in continuo esset duello sensualita-
 tis aduersus rationē, necesse esset rationem,
 non quidem semper, sed tamen sæpē succum-
 bere hosti, nisi diuinitus suppetias haberet.
 Nec solum propter sensualitatis pugnam, ve-
 rum & propter imbecillitatē corporis, quod
 licet obediat obsequio despotico, tamen fati-
 gatur, & lassum non potest ad nutum parere
 rationi. Quocirca posset homo vnū aut al-
 terum præceptum naturę seruare, non quidē
 vt amicitiam Dei commereretur (de qua re
 statim dicētur sumus) sed quātum ad substan-
 tiam operis, vt per bonum opus morale pec-
 catum euitaret. Sed neq; id posset frequēter,
 vt cap. 22. sumus latius expressuri. Atqui ex-
 perimentum huius latissimē patet in iis, qui
 sunt extra gratiam Dei, & potissimum in infi-
 delibus, qui à numine deserti, per vniuersa vi-
 tiorum præcipitia corruunt. ¶ Tertia deniq;
Conclu- conclusio & assertio de nostro isto homine
ſio. 3. est hæc. Neutiquā poterat, etiam si nulla præ-
 cessisset culpa, vel naturali acumine intelle-
 ctus apprehendere, vel suis viribus assequi
 summum illum, felicissimumq; finem, ad quē
 creatus est. Assertio hæc facilis est, quæ ratio-
 ne naturali demonstratur. Finis enim ille ex-
 tra, supraq; omnem lineam est, & ordinē na-
 turę conditæ: eò quòd Deus infinitus sit, om-
 nis autē creatura, limitata, ab illaq; adeo per-
 fectionis abyſſo infinitū distās. Vnde (quod
 ad cognitionem attinet) sicuti sensus ad vni-
 uersalium cognitionem & spiritualium non
 protenditur, eo quòd sit potentia materialis,
 & idcirco inferioris ordinis, ita nullus crea-
 tus intellectus, vtpote qui finitus sit, immen-
 sam illam substantiam potest per se, qualis ip-
 sa est, cognoscere. Et (vt angelū interim mit-
 tamus) de homine perspicacior ratio est. Nā
 cum nō possit nisi per sensibilia ad diuinam
 cognitionem conscendere: & sensibilia hæc,
 non nisi quatenus vnus est, Deum ipsum no-
 bis ostendant, nō potest homo naturaliter tri-
 nitatem, & quæ sunt personarum propria (in
 quibus cognoscendis summa illa felicitas po-
 sita est) mentis intuitu cernere. Quinimo ne-
 quē anima corpus exuta, neq; incorporea in-
 telligentia: eò quòd sint limitata virtutis. Ve-

ritatis huius firmum testimonium est in Esa-
 ia, A seculo non audierunt, neq; auribus per-
 ceperunt: oculus nō vidit Deus absq; te, que
 præparasti expectātibus te. Cum enim huma-
 na omnis notitia rerum, aut disciplina per au-
 ditum, aut inuentione per visum acquiratur,
 & cōparetur, significantissimē explicuit pro-
 pheta, quā non sit humanæ facultatis, diu-
 nę illius substantię conspectus. Sed ne quis
 comminisceretur, posse hominem vel animo
 illam contemplari, adiecit diuinus Apосто-
 lus, Neq; in cor hominis ascenderunt, quæ
 præparauit dominus iis, qui diligunt illum.
 Quod ille dixerat, expectantibus, expressit
 hic per, diligentibus. Dilectio enim proximū
 est, iustumq; æternæ felicitatis meritū, si mo-
 do gratia Dei præueniatur. Subdit verò, No-
 bis autem reuelauit Deus per spiritum san-
 ctum. Sanè vt admoneret, id, quo per naturā
 subuehi non valemus, numine nobis obueni-
 re. Porro hæc causa philosophis fuit, vt cum
 summa ingeniorum culmina longissimo vsu
 & arte percoluerint, summamq; hominis fe-
 licitatem fuerint tam improbè perscrutati: ta-
 men id tantum affecuti sunt, quòd practica
 quidem beatitudo in vsu virtutum, specula-
 tiua verò in substantiarum contemplatione
 separatarū collocaretur. At qualisnam esset
 contemplatio illa futura, neq; sunt vsquam
 suspicati. Vnde Apóstolus de CHRISTO,
 Rex, inquit, regum est, & dominus dominan-
 tium: qui solus habet immortalitatem, & lu-
 cem inhabitat inaccessibilem, quem nullus
 hominum vidit, nec videre potest: scilicet na-
 turaliter. Propterea enim appellat illam lu-
 cem inaccessibile, quia soli immortalī Deo
 est peruia, & illis, quos ipse immortalitate do-
 nauerit. Quòd si cognitio illius inaccessæ lu-
 cis, vbi finis noster actionumq; nostrarum
 scopus abditus est, nequaquam nobis est na-
 turaliter possibilis, & homo, nisi scopum no-
 uerit, nullum illuc intendere, referreq; potest
 officium: ratione naturali colligitur, non esse
 in hominis facultate positum, vt ineffabile il-
 lud præmiū vllis possit officiis, aut rebus ge-
 stis promereri. Quantacumq; ergo homo age-
 ret naturaliter bona opera, nullū tamē esset
 quoquo pacto meritū, vel amicitię vel glorię
 Dei. ¶ At verò obuīa hic forsan nobis quisi-
 piā veniat, quòd felicitas illa suprema, finis sit
 potius noster dicēdus naturalis, q̄ supernatu-
 ralis. Finis enim naturalis cuiuscq; rei est, in
 quē appetitus naturalis propensus tendit: ap-
 petitus autem naturalis noster inclinatur &
 fertur

Esa. 64.

1. Cor. 2.

Philosophi
nō cognoue-
runt verā
felicitatē.

1. Tim. 6.

An felici-
tas celestis
sit nobis
naturalis.

Caietanus. fertur in illam inestimabilem felicitatē, quia
 illucuscq; quiescere non potest: ergo est finis
 noster naturalis. Sunt in schola etiam S. Tho-
 mæ, qui super q. 12. primæ partis distinguunt,
 quo modo finem illum appetat homo natu-
 raliter. Nam si homo, aiunt, consideretur in
 suis naturalibus ante lumen fidei, falsum est:
 quoniā neq; potest naturaliter cognosci, ne-
 quē appetitus ferri in incognitum. Si tamen
 consideretur perfusus lumine fidei, scopum
 illum indicātis, tunc verum est, humanum ap-
 petitum continuo illuc naturaliter intendere.
 Isti veruntamen huc fermē declinant, quòd
 sit finis ille supernaturalis. Etenim si non po-
 test ab homine concupisci ex suis naturali-
 bus, nisi præhabita cognitione supernaturali,
 potius censetur supernaturalis finis, quā na-
 turalis. Et tamen non enervant efficaciam ar-
 gumenti. Nam quāuis (vt terminis scholarium
 vtamur) nequeat homo actu elicito cupere
 illū finem, nisi præuia cognitione fidei ipsum
 reuelantis, si tamen appetitio accipiat pro
 inclinatione ipsa, & pōdere naturali (quem
 admodum graue, dum quiescit, appetit cen-
 trum mūdi) profecto appetitus naturalis om-
 nium hominum, etiam illorum quibus lux fi-
 dei nōdum illuxit, suapte natura illuc fertur.
 Cuius firmum testimonium est, quòd quāto-
 cunq; potiatur homo optato bono in rebus
 conditis, nullibi tamen quietus est, esseue po-
 test, quoad æterna illa visione fruatur. Vnde
 confessio illa Augustino in mētem venit, Fe-
 cisti nos domine ad te, & inquietum est cor
 nostrum, donec perueniat ad te. Profecto ita
 censeo, quòd finis ille simpliciter sit nobis na-
 turalis. Neq; desinierim finem naturalem es-
 se illum, quem possumus naturaliter assequi,
 sed illum, quē appetimus naturaliter. Et quā-
 uis non valeamus naturaliter pernoscere, il-
 lud esse summum bonum, quo beandi, satian-
 diq; sumus, inquietudo tamē ipsa humani ani-
 mi, nullibi citra illum statum requiescentis, si-
 dem abundè facit, illum esse finem nostrum
 naturalem. Aliās nullus esset vltimus finis ap-
 petitus humani: quod esset dictū absurdum.
 Inest ergo nobis à natura appetitus in gene-
 re ad bonum, veluti est in materia appetitus
 ad formam. Attamen differt, quòd materia
 sub nulla quiescit forma, quin aliam appetat:
 animus verò noster nullo contentus est bo-
 no, citra illud summum: in quo tandem requi-
 escit. Huius videtur esse opinionis Scot. in. 4.
 d. 49. q. 10. vbi ait quòd appetitus naturalis
 semper & perpetuo & summē fertur in sum-

Caietanus.

Aug.

Sententia
ecclioris.

Scot.

mam beatitudinē in particulari: licet actu eli-
 cito id nō possit citra supernaturalem cog-
 nitionem. Et eadem est (ni fallor) sententia S.
 Tho. eadē q. 12. citata, articulo. 1. vbi ait, quòd
 inest homini naturale desiderium cognoscen-
 di causam, cum intuetur effectum: & ex hoc
 admiratio in hominibus confurgit. His enim
 verbis edocet, perspectis effectibus, naturale
 desiderium nostrum excitari intuentæ in se
 causæ. De illa enim cognitione per essentiā
 erat illic sermo. Et. 3. contra gen. cap. 50. mul-
 tis confirmat, inane esse desiderium natura-
 le, nisi Deum homo videre posset. Quin adie-
 cerim ego desiderium illud naturæ nostræ,
 quod in prologo metaphysicę agnouit Arist.
 vbi ait, Omnis homo naturaliter scire deside-
 rat, illic omnino expletum iri (vt est in Pro-
 pheta) vbi apparuerit gloria Dei. Vt ergo rē
 concludamus, haud negandum est, finem il-
 lum esse nobis naturalem respectu appetitus,
 sed est nihilominus, si affecutionem eius spe-
 ctes, supra vires naturæ nostræ. At verò est
 aduersus hanc sententiam argumentum mini-
 mē debile. Nemini vnquam natura ad finem
 aliquem appetitum ingenerauit, cui nō simul
 suffecerit organa & potius facultatem, vt
 oculatē cernere est in animalibus, vbi sua
 sunt cuiq; fini & operi destinata membra.
 Vnde Arist. in. 2. cœli, Si haberent, inquit, cœ-
 lestes orbis vim progressiuam, natura dedis-
 set eis organa opportuna. Cum ergo homo à
 natura non habeat virtutem, & potestatem
 promerendæ, adipiscendæq; illius beatitudi-
 nis, consequens sit, vt neq; habeat naturalem
 appetitum. Aliās hominem fecisset præ infe-
 rioribus creaturis truncum & mancum, atq;
 adeo peius cum eo egisset, quā cum cæte-
 ris. Ad hoc autem facile respondetur, magis
 exinde effulgere celsitudinem humanæ natu-
 ræ: quòd cum nulla possit esse natura creata,
 quæ vlla sit proportionē ad assequendam fe-
 licitatem illam, quæ exuperat omnē sensum:
 nihilosecius angelica & humana ad imaginē
 Dei conditæ, illum haberēt pro fine vltimo:
 & vbi natura nostra deficiebat, illic præsto
 esset nobis Deus, paratissimus subuenire, nisi
 nos ipsi renuerimus. Porro si verum est dictū
 Arist. 3. Ethic. quòd ea quæ per amicos possu-
 mus, per nos quodam modo possumus, non
 est cur non dicamus, nos etiam posse & ami-
 citiam cum Deo inire, & eius perfrui conspe-
 ctu: siquidem tam nobis Deus promptus est,
 per CHRISTVM seruatorem nostrum suppe-
 tias ire. Neq; illud Arist. in lib. de cœlo, con-

S. Tho. 2.
p. q. 12.Arist. 1.
metaph.

Psal. 16.

Argu-
mentū.Arist. 2.
cœli.

Responsio.

Arist. 3.
Ethic.

tra nos facit: tum quia nō dicit, quōd si orbes cœlestes haberēt inclinationem ambulandi, haberent organa. Sed si haberent vim: in nobis autem non est abundē vis ad beatitudinem illam, sed inclinatio: tum etiam quia ipse nihil de mysteriis fidei supernaturalibus nouit. Igitur vt dictorū epilogum faciamus, qui causam originalis iustitiæ inspicere optat, qui gratiæ deniq; necessitatem in sua radice perpendere, hæc tria asserta de homine in puris naturalibus ante oculos constituat. Nempe quōd nudæ naturæ hominis potestas est, quæ uis semota culpa & gratia, per generale auxiliū, bonum aliquod in genere morum naturale facere: quoniam animal est rationale: non tamen ualet diu in eiusmodi bono durare, quin sæpē cadat, propter pugnam sensualitatis, & corporis imbecillitatem. Nihil tamē prorsus potest, vel facere, vel uelle, vel cogitare, quod sit meritum amicitiae aut gloriæ Dei, propter infinitam eius excellentiā. Quin verō tertium hoc fundamentum, quanquam ratione hac naturali supra nixi simus fulcire, minoris tamē est certitudinis, quā ratio vlla naturalis. Ob idq; cuiuscunq; sit ratio ponderis, hoc tamen fixum est Christianis et firmum, tanquam fides catholica. Puta quōd in diuinum consortiū nemo, nisi gratuita eius bonitate, admittitur: iuxta illud, Nemo potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eū. Et, Gratia estis saluati per fidem, & hoc nō ex uobis: Dei enim donum est. Et id genus plurima, quæ cap. ult. 2. lib. copiosius cōgesta dilucidauimus.

De statu hominis in iustitia originali. Cap. 5.

EX his facilis gradus est ad illū felicem statum intelligendum, in quo fuit conditus primus homo. De quo primum omnium concors est, tam priscorum patrum, quā posterorum theologorum sententia, creatum fuisse in iustitia originali: an verō fuerit creatus in gratia, & amicitia Dei, non ita conuenit inter omnes. Vnde consequens fit, vt nequē de ratione ipsa & diffinitione originalis iustitiæ consentiant vniuersi. Sunt enim inter theologos, qui negant angelos fuisse creatos in gratia, & pari coniectura, primum hominem. Hæc sententia placuit Guillelmo Altifiodorensi, & Hugoni de S. Victore lib. 1. de sacra p. 6. Eandem secutus est Alex. de Ales. 2. p. q. 96. & Bonauent. & Scot. d. 19. lib. 2. & Marfil. eo. lib. quæst. 16. & alii. Sunt verō con-

tra, quibus pars affirmatiua magis probatur. Quorū fuit antiquus Præpositiuus, & S. Tho. 1. p. q. 95. Duran. lib. 2. d. 20. & alii minimē pauci. Et planē existimo fuisse opinionem Aug. Scot. ergo & reliqui suæ classis aiunt Adam in sola originali iustitia fuisse creatum, absq; gratia gratum faciente. Sed S. Tho. & reliqui in ea sunt sententia, vt credant in gratia & iustitia fuisse conditum. Quinimo iustitiam illam ita à gratia pendere, vt fuerint vel inseparabiles, vel forsan (vt postea explicabimus) rem vnā eandemq;. Primum autem, qui rationē originalis iustitiæ dilucidē nosse cupit, respiciat oportet ad duos illos defectus, quos proximo capitulo, in nuda natura hominis exponebamus. Primus enim erat, quōd in ordine ad finem, qui commensuratus est naturæ nostræ, scilicet operari secundum rationem pateretur homo ille pernam difficultatem: tum propter cōcupiscentiam ad malum decliuem: tum propter infirmum, & imbecille corpus. Secundus defectus erat, quōd per nullū opus naturale, quantumcunq; & qualecunq; genere suo esset, cōmereri posset amicitiam Dei. Authores ergo prioris opinionis, separantes iustitiam à gratia, constituunt iustitiam originalem tantum esse sanitatem naturæ, aduersus priorem defectum, gratiam verō debuisse aiunt recipi in illo statu, sicuti in nostro per auxilium Dei, homine cooperante. Sed S. Tho. ait, vtrunq; beneficium hominem suscepisse in sua conditione: & ad operandum secundum rationē, & ad vitam æternam promerendam. Igitur nomine iustitiæ originalis, secundum vtrancunq; opinionem, nō venit specialis virtus, quæ inter cardinales adscribitur, vnicuiq; ius suum tribuens: neq; verō talis iustitia, quali nūc iustificamur, quæ est gratia remissionis peccatorum. Sed iustitia originalis, est reſtitutio quædam totius hominis: nempe corporis ad animam, & appetitus sensitiui ad rationem. Quæ verbo illo Ecclesiast. 7. designatur: vbi scriptum est, Fecit Deus hominem rectum. Nempe vt sensualitas nullam rationi molestiam inferret, neq; corporea membra defatigaretur, vbi uellet illis homo vti: atq; adeo ratio nunquam interturbata, continēter esset Deo intēta. Et quoniā per originem iustitia illa, tum recepta fuit Adæ, tum etiam transfundenda erat in posteros, originalis dicitur. Qua modo ratione contraria culpa, originalis quoq; appellatur. Differt tamē inter præfatas opiniones, quōd secundum Scotum & suos,

Epilogus.

Christiano vni cōfessio.

Duæ opiniones de primo statu hominis.

Ratio originalis iustitiæ.

Eccle. 7.

Vnde dicitur origina lis.

Discrimen opinionū.

suos, iustitia non faceret rationē esse ita Deo intentam, quasi esset homo per illam ad amicitiam Dei subleuatus: hoc enim munus est proprium gratiæ: verū eatenus intēta, quatenus in Deum naturaliter fertur natura nostra. Vnde Scot. donum, inquit, illud iustitiæ nō oportet fuisse principium meriti: sed erat comparatione ad gratiam excedēs, & excessum. Excedens quidem, quia per illud firmius voluntas coniungebatur Deo, quā per gratiam: siquidem nullam patiebatur molestiam à sensualitate, nec grauedinem à corpore. Gratia verō simpliciter est excellētior, eō quōd ipsa coniungit fini, vt bono supernaturali, & vt supernaturaliter per meritum attingendo: non sic donum iustitiæ: quod tantum coniungebat illi bono, vt conuenienti, & delectabili. Hæc Scot. At S. Tho. in illo verbo Eccle. 7. Fecit Deus hominē rectum, agnoscit integram reſtitutiōem, sanē qua Deo homo subiectus esset per gratiam, ideoq; vires inferiores rationi, & animo corpus. Hæc sunt in præsentia paulō fustus, tum sacrorum elogiis, tum rationum probabilitate perpendenda. Atq; illud quidem prius, quod commune est Patribus omnibus & theologis: nimirum de iustitia originali. Nullus enim in diuinis eloquiis apertus videtur esse locus, non solū quōd possit constitui iustitia illa originalis, verū, quōd mentio fiat illius aliqua. Cum ergo quæ super naturam sunt, ex sola sacra scriptura sint stabilienda, videtur iustitia illa absq; vllō firmamento consista. De hominis namq; creatione, id penitus legimus, quōd effecerit eum Deus, ad imaginem & similitudinem suam, & quōd posuerit eum in paradiso voluptatis: imago autem & similitudo, ex vi sensus literalis, id tantum adfert intelligentiæ, quōd fuerit ratione, & libero arbitrio insignitus: paradiso autem voluptatis, ad vitam prorsus corpoream pertinebat. Igitur cū natura brutæ sensualitatis sit, præter rationem, præterq; modū vllū, impetu ferri in sua obiecta, naturaq; sit volūtatis, cōdelectari sensibilibus voluptatibus: vnde colligitur, quōd ita fuerit, vel sensualitas refrenata, vel voluntas ab eius incurſione libera, vt in illo statu, summa illa tranquillitate frueretur homo? Et eodē fermē modo hæſitabit quispiam de pecculati opinione S. Tho. & aliorum adstruentium fuisse etiam creatum in gratia. Ad hæc nihilo minus respondetur, quōd quanuis in sacra pagina nō tam extet expressa fides de iustitia originali Adæ, quā de originali cul-

Scot.

S. Tho.

Vix aperta est loca de iustitia originali. Gen. 1. & 2.

Constabilitas sententia de iust. orig.

pa nostra (hanc enim Paulus patentē enuntiat, vt postea pateſcet) non tamen caret fundamento scripturæ diuinę: iuxta S. Patrum expositionē. Atq; eadem testimonia, quibus statuitur iustitia originalis, simul & illi sententiæ suffragantur, quōd iustitia, vel fuerit ipsa gratia, vel fuerit eiusdem indiuiduus comes: quam obrem vtrūq; vnā corroboramus. Locus ipse imprimis ex Gen. modō citatus, quanuis non id fortē rigore sermonis, bono tamen intellectu, non modō significat hominem, cum ratione & voluntate fuisse creatū, sed cum ipsis etiam eisdem potentiis inclinatibus ad bonum, & ad Deum ipsum. Etenim cū Deus vniuersis quę plasmauit, indiderit sui ipsius affectum & inclinationem: atq; adeo omnia fecerit sibi, pro cuiusq; gradu, & modo amica, hominem quem ad sui imaginem & similitudinem, suiq; consortii capacem efformabat, vero similitimum est, vt produxerit, non solū cum omni propensione ad se, & absq; vlla declinatione ad malum (quo secundum authores primæ opinionis completur ratio iustitiæ originalis) verū & sibi fecerit amicū, quod ad gratiam attinet, quam S. Tho. & alii rationi eiusdem iustitiæ adiungunt. Vnde Eccle. 17. Deus, inquit, creauit de terra hominem, & secundum imaginem suam fecit illum, & secundum se vestiuit illum virtute, id est, gratia & charitate sui. Et Paulus ad Col. 3. Expoliantes vos veterem hominē cum actibus suis, & induentes nouum eum, qui renouatur in agnitionem, secundum imaginem illius, qui creauit eum. Vbi renouationem per gratiam, appellat renouationē imaginis, in qua creatus est homo. Atqui ex altero loco paradisi voluptatis, sumitur etiam argumentum. Cum enim locus sit indicium locati, paradiso voluptatis præ se fert, in summa felicitate positum fuisse hominē, quæ extra conspectum Dei sub cœlo esse potest. Talis autē felicitas esse nequiuert, vbi caro insultaret contra rationem, sanē ex cuius conspectu, nō poterat non extare homini, tum per riculum, tum etiam grauis molestia. Tertius locus, atq; adeo in hac causa vsurpatissimus, est ille Eccle. 7. Fecit Deus hominem rectū, & ipse se infinitis immiscuit quæſtionibus. Vbi quæſtionum voce designantur perplexitates omnes, & anfractus huius vitæ, quæ nobis ab ægritudine corporis accidūt. Ex quo colligitur, in ea reſtitutiōe rationis fuisse creatum, vbi nulla esset à sensualitate perturbatio. Quod intelligunt doctores nomine iustitiæ

Testimoniū primū iust. orig.

Eccle. 17.

Col. 3.

Testimoniū secundū.

Testimoniū tertium.

*Dissidii
doctōrū.*

tiæ originalis. At verò in expositione huius loci incipiunt dissentire supradictæ opinio- nes. Alii enim dicunt fuisse creatum rectitu- dine duntaxat,relata ad finē naturalem, quæ est operari secundum rationem, & ad Deum (vt ait Scotus) tanquam ad bonum conue- niens, & delectabile. At S. Tho. & cæteri in- terpretantur de perfecta rectitudine, quæ com- plectitur amicitiam Dei. Operæ precium ergo fuerit verba S. Tho. subiicere. 1. p. q. 95. que sunt hæc: Quidam dicunt, quòd primus ho- mo non fuit creatus in gratia: sed tamē post modum gratia fuit sibi collata, antequam pec- casset. Plurimæ autem sanctorum authorita- tes attestantur hominem in statu innocentie gratiam habuisse. Sed quòd fuerit conditus in gratia, vt alii dicunt, videtur requirere re- ctitudinem ipsa primi status, in qua Deus homi- nem fecit: secundum illud Ecclēs. 7. Deus fe- cit hominem rectum. Erat enim rectitudo se- cundum hoc, quòd ratio subdebatur Deo: ra- tionem verò inferiores vires, & animæ corpus. Prima autem subiectio erat causa & secundæ & tertiæ. Quandiu enim ratio manebat Deo subiecta, inferiora ei subdebantur: vt Aug. di- cit. Manifestum est autem, quòd illa subiectio corporis ad animam, & inferiorum virium ad rationem, non erat naturalis. Alioqui post peccatū mansisset: cū etiam in demōnibus da- ta naturalia post peccatum permanserint: vt Diony. dicit. 4. cap. de di. no. Vnde manifestū est, quòd et illa prima subiectio, qua ratio deo subdebatur, nō erat solū secundū naturā, sed secundum supernaturale donum gratiæ. Non enim potest esse, quòd effectus sit potior, q̄ causa: vnde Aug. dicit. 13. de ciui. Dei, quòd posteaquam præcepti facta transgressio est, confessim gratia deserente diuina, de corpo- rum suorum nuditate confusi sunt. Senserunt enim motum inobedientis carnis suæ, tan- quam reciprocā pœnam inobedientiæ suæ. Ex quo datur intelligi, si deserente gratia, soluta est obedientia carnis ad animā, quòd per gratiam in anima existentem, inferiora ei subdebantur. Hæc S. Thom. Vbi in ver- bo illo, Fecit Deus hominem rectum, agno- scit gratiam & amicitiam, qua homo cum Deo copulabatur, ex qua reliquæ deriuaban- tur rectitudines. Porro autem hoc primū hic notandum est, quòd quauis quidam hic interpretes dicant doctrinam S. Thomæ non esse, quòd iustitia originalis fuerit idē quòd gratia gratum faciens: sed quòd gratia erat radix iustitiæ, fors alia est mēs S. Tho. Nepe

*S. Th. 1. p.
q. 95. ar. 1.*

Ecclēs. 7.

*Iustitia ori-
gi. eadē res,
que gratia
contra Cu-
iet.*

quòd iustitia originalis nihil aliud fuerit, q̄ gratia, maioris hac parte dignitatis, q̄ gratia nostra: nepe quæ non modò hominē faceret gratū Deo, sed sensualitatē cōpesceret, & cor- pus roboraret in obsequium rationis: vt tran- quilla voluntas subderetur Deo. Idq̄ vide- tur esse planē ex sententia Augusti. Ex qui- bus verbis concludit sic sanctus Thomas. Ex quo datur intelligi, si deserente gratia, so- luta est obedientia carnis ad animam, quòd per gratiam in anima existentem inferiora ei subdebantur. Per gratiam, inquit, per eam nimirum, qua ratio subdebatur Deo. Quæ propter prima. 2. quòd de gratia sentit. quæst. 110. id & de iustitia originali adstruxerat, quæst. 83. nempe quòd sit habitus inhærens essentiæ animæ. Et. 1. p. quæst. 95. ait, quòd re- ctitudo voluntatis in ordine ad Deum, est quasi formale in iustitia originali: rectitudo verò aliarum potentiarum, est quasi mate- riale. Vbi sentire videtur, eiusdem fuisse ha- bitus, tres illas rectitudines constituere. Ac deniq̄ cum modò nobis in remissione pec- catorum non restituatur iustitia originalis, sed gratia, ipse in. 2. sentent. distinct. 32. quæst. prima ait, quòd restituitur nobis iustitia ori- ginalis in baptismo, quò ad formale: quod in sententia, perinde est acsi dixisset, Restituitur gratia, illam habens virtutem, qua nos Deo gratos reddit, non tamen eam, qua vi- res tunc inferiores submittebat superioribus. Subnotabimus tamen locum cap. sequenti: vbi videtur sentire iustitiam distingui à gra- tia. Ob idq̄ nihil moror, fuerint ne idem ha- bitus, dummodò fuerint inseparabiles: ita vt quia homo fuit creatus in gratia, fuerit etiam in iustitia: & quia perdidit gratiam, expolia- tus quoque fuerit iustitia. Mox aduertē- dum est, quòd secundum neutram opinio- nem, negandum est, quin Adam ante pec- catum habuerit gratiam: vt hic adnotat S. Thom. propter plurimas sanctorum autho- ritates, id attestantium. Sed notandum est de- mum, vt opinio S. Tho. fuerit Aug. Siquidē confirmat suam sententiā illius testimoniis 13. de ci. Dei, Et quoniam oēs fatentur eandē fuisse conditionē angelorum & primi homi- nis, expressē etiam citat eundē, lib. 12. vbi ait, quòd Deus simul erat in angelis, condēs natu- ram, & largiēs gratiā. Adde quòd de corrept. & gra. cap. 10. vbi tractat de rectitudine, qua creatus fuit Adā, & quiparat angelis hominē: dicēs, quòd sicut illi fuerūt beati, id est, in gra- tia Dei, antequam caderēt: in qua nisi per li- berum

*Iustitia &
gratia inse-
parabiles.*

*Sententiæ
Aug. de in-
fir. orig.*

berum arbitrium cecidissent, fuissent per glo- riam cōfirmati, ita Adam creatus fuit in bea- titudine, vt posset non peccare, in qua trās- latus in cœlū, fuisset confirmatus, si in illa per- seuerasset. Nunq̄ autē eum appellasset beatū absq̄ gratia Dei. Et cap. 11. exponēs quomo- do iuxta verbum Ecclēs, Fecerat Deus homi- nem, rectum, ait, quòd dederat ei bonam vo- luntatē: in illa quippe, inquit, eum fecerat, qui fecerat rectum. Bonam autē voluntatem nuf- quam Aug. appellat extra charitatem. Quin verò nomē ipsum rectitudinis, atq̄ adeo no- men iustitiæ originalis, præ se manifestē ferūt gratiam & amicitiam Dei. Nam quis rectus dici potest, nisi qui intentionē in eum habet fixam, qui finis est summus noster? Quæ au- tem iustitia, nisi in ordine ad Deum, qui pri- ma regula est vitæ nostræ, re vera in sacrissi- mis, nulla alia simpliciter cōsetur iustitiæ no- mine, nisi qua iusti sumus apud Deum, vt ex Paulo Rom. 4. colligitur. Neq̄ iustitia origi- nalis quicq̄ deterit aut minuit de ratione iu- stitiæ, sed potius auget: quare & gratiam in se includit. Ad hæc Aug. in Enchir. cap. 104. Pri- mum, inquit, hominē Deus, in ea salute, in qua conditus erat, custodire voluisset, eumq̄ op- portuno tempore sine interpositione mortis ad meliora perducere, si præscisset perpetuā voluntatē, in qua factus erat, habiturum. Pro- fectò nomine salutis absq̄ vlla dubitatione, intelligit gratiam & amicitiam Dei. Postre- mus autē locus, vnde fides constabitur iusti- tiæ originalis, ille ipse est, vbi nos Paulus eru- diuit de culpa originali. Estq̄ argumentum huiusmodi, Primo peccato Adā, oēs peccauimus, vt habetur Rom. 5. quòd de nullo alio peccato, vel eiusdē Adā, vel aliorum paren- tum affirmatur: ergo aliquod tunc donum di- uinum & beneficium natura nostra perdidit, quod pro oībus nobis Adam receperat, aliās cur magis illo delicto deliquisset tota natu- ra, q̄ peccatis aliis: illud autē beneficium, esse non potuit aliud, q̄ rectitudo naturæ, & pos- sibilitas non peccandi. Cum ergo causa pec- candi, nobis præcipua sit pugna carnis cū ra- tione, fit, vt homo fuerit creatus absq̄ illa ri- xa, ne, cum peccaret, inde prætexeret sibi ex- cusationē. Illud autē beneficiū ratione supe- rius dicta, dicitur originalis iustitia. Et confir- matur argumentum ex eo quòd ait Paulus, mortem pertransisse in oēs homines, propter peccatum Adā, in quo omnes peccauerunt: mortis enim vocabulo, omnis corruptio car- nis subiicitur: porro verò appetentia sensus

*Nomen iu-
stitiæ, gra-
tiā signifi-
cat.*

Aug.

*Postremū
testimoniū.*

*Confirmatio
argumētū.*

aduersus rationē, corruptio quædam carnis est: nulla ergo erat talis ante peccatum. Cum ergo illa sit homini naturalis (vt cap. 3. expli- cuimus) colligitur, cum dono aliquo super- naturali iustitiæ, fuisse hominem creatum ad comprimendam sensualitatē, cōtinendamq̄ intra ratiōis metas. Idem nobis suggerit Pau- lus Rom. 7. vbi conquestus de conflictu car- nis aduersus spiritum, subdit, Infelix ego ho- mo, quis me liberabit de corpore mortis hu- ius? huc nimirum alludens, quòd nisi corpus factum esset mortale per peccatum, nunquā suborta fuisset repugnatio illa carnis aduer- sus spiritum. Cuius vel illud testimonium est, quòd ab ipso statim momento peccati cōpit homo de pudendo motu carnis erubescere. Egregiè ergo Aug. confert mortalitatem, & immortalitatem, cum possibilitate peccan- di, & possibilitate non peccandi: atq̄ adeo probat Adam fuisse creatum in iustitia origi- nali, quæ erat possibilitas non peccandi, ex eo quòd habebat tunc possibilitatem nō mo- riendi. Tractat enim quæstionem hanc ex- pressē de corrept. & grat. cap. 10. & duobus subsequētib; qualis scilicet fuerit creatus. Et respondet quòd sicut est duplex immor- talitas, altera, qua poterat homo non mori, al- tera, qua non potest mori: quarū primam ha- buit Protoplastus in statu innocentie, atq̄ al- teram habituri sumus oēs in gloria: ita est du- plex impeccabilitas. Prima, qua potest homo nō peccare, & in illa creatus fuit homo quan- do creatus est rectus: altera verò, qua non po- test peccare, & illa erit nobis in patria cōmu- nis cum angelis. Per peccatum autē, vt amisit immortalitatē, ita amisit impeccabilitatē, id est, possibilitatem nō peccandi. Et quoniam lucta carnis aduersus spiritum, causa est pec- cādi, cōcludit, quòd homo in illo statu nunq̄ pateretur talē rixam, sed eam incurrimus per peccatū Adā. Eandē veritatē constituit con- tra Pelagiū Hyp. lib. 3. dicens, quòd nunc non sufficit homo per liberū arbitriū implere quæ velit. Sed id potuit Protoplastus, cū voluntas sana erat ante culpam: per quā culpā homo perdidit illam possibilitatē. Et paulò inferi- us, Deus, inquit, fecit hominē ab initio, & reli- quit eum in manu cōsiliū sui. Et subdit, Quid est autem in manu cōsiliū sui, nisi in possibi- litate liberi arbitriū sui? In manu enim possi- bilitas intelligitur. Ipsa est prima gratia, qua primus homo stare potuisset, si mandata ser- uare voluisset. Et paulò inferius, Lapsus au- tem culpa sua, per propriam voluntatem surges

Rom. 7.

*Mortalitas
& immor-
talitas, pos-
se peccare,
posse non
peccare.*

*August. de
corrept. &
gra. cap. 10*

Ecclēs. 13.

furgere non valuit, nisi manu domini fuisset ereptus. Docet ergo Aug. quod ante datum præceptum, ne ederet de ligno vitæ, donatus est Adam auxilio, quo posset nunquam peccare, si vellet, aliàs misericordissimus Deus iniuste posuisset præceptum, cui non erat possibilitas adimplendi. Vbi planè videtur sentire, quod fuerit infusus gratia gratum faciente: nam loquitur de possibilitate implendi meritorie, & faciendi quicquid voluit: quam, ait, habuisse in illo statu, & perdidisse per culpam, & modò non posse, nisi per CHRISTVM recuperare. At meritissimò quicumq; hic hærebit animo, de ista possibilitate non peccandi. Si enim intelligatur, quod homo ante peccatū per se poterat nō peccare, absq; auxilio Dei, falsitas est, vt ipse admonet Aug. loco citato de correptione & gra. cap. 11. vbi de primo homine ait, Nec ipsum Deus esse voluit sine sua gratia, quem reliquit in eius libero arbitrio: quoniam liberum arbitrium ad malum sufficit, ad bonum autem parum est, nisi adiuetur ab omnipotēte bono. Et paulò inferius, Si hoc adiutorium vel angelo, vel homini quàm primum facti sunt, defuisset, quoniam non talis natura facta erat, vt sine diuino adiutorio posset manere, si vellet, non utiq; sua culpa cecidissent. Hactenus ille. Si autem illa possibilitas peccandi, intelligitur per adiutorium Dei, eandē homo habet, dum est in peccato: nam est Deus promptissimus, opem ferre cuiq; volenti se conuertere. Et ideo quauis per se nemo possit conuertere, tamen propter eiusmodi possibilitatem ex adiutorio Dei, peccatum est illi, qui non conuertitur. Sed responsio est, quod primo homini data sunt auxilia per modum habitus: itaq; ex lege & conditione illius status, in quo Deus eum creauerat, subuentum erat illi, vt sufficere posset absq; hoc quod expectasset nouum subsidium ad omne bonum, quod voluisset. Verba sunt in forma Aug. lib. 3. Hyp. Et quia ad complendum omne bonum morale, necessaria erat sanitas à morbo sensualitatis: ad complendum autē meritorie, necessaria erat gratia: vtrunq; recepit Adam, antequam daretur præceptum, per cuius obedientiam, in gratia proficeret. Quare optimè Aug. pares fecit in autoritate proximè citata, hominem & angelum, pro sua vtriusq; natura. Angelus enim, quia nec erat in corpore, nec ex partibus constabat cōtra se mutuò pugnantibus, non indigebat iustitia originali, id est, sanante naturam, sed gratia subleuante ad meritum

Dubitatio.

Responsum.

Angelus nō indigebat iustitia orig.

gloriæ: homini verò vtriusq; beneficio opus erat. Et ideo vt angelus in gratia creatus fuit, ita & homo in gratia & iustitia. Per peccatum ergo perdidisse omnem possibilitatē, est perdidisse dona illa. Quare qui est in peccato originali, non potest sine nouo auxilio Dei reconciliari. At quemadmodum Adam in sua creatione recepit gratiā & dona, quibus posset implere legem, quā erat suscepturus, ita & qui in Deum cōuertitur, recipit ab ipso gratiam, per CHRISTVM ad complendam legem quam suscipit, vt patet in baptismo. Non tamen qualis fuit in Adam, quia nō recipit sanitatem naturæ, quæ nomine iustitiæ originalis exprimitur, sed manet infestatio sensualitatis. De qua in subsequētib; fusius. Institui paulò pressius hunc locum versare, tum propter catholicos theologos, qui ita de iustitia originali tractant ieiunē, vt quibusdā appareat, nō esse rem adeò certam, tum quia cum Protestantes in illo bello imperatorio, in comitiis Ratisponensibus ab illis proposito, initiū inde fecissent, quod Adam fuerit creatus in iustitia & gratia, & aliori cognitione Dei, quā nos habeamus, Eckius ita illud de gratia reiecit, ac si esset contra communē opinionem, & contra Aug. Potuisset enim, vir aliàs non infimè doctus, multum de rigore illo censendi remittere. Nam Aug. apertissimè loquitur pro sententia de gratia Adæ, vt palam fecimus. Et sicubi aliqua dicit, quæ videntur contra facere, cuncta legitime exponit, dissoluitq; S. Tho. loco citato. Igitur sapienter S. nostra Synodus Tridēna sess. 5. can. 2. pronuntiauit, Adam accepisse sanctitatem (id est gratiam) & iustitiam. Rationem verò authores aduersæ opinionis, vnicam hanc pro se adferunt: nempe quod sit congruens vnicuiq; rei, vt suum quæq; finem, per suam assequatur operationem. Et ideo tam angelus, quā primus homo per propria opera liberi arbitrii debuit se ad gratiam disponere, quemadmodum vsu modò venit in hominibus adultæ ætatis. Hæc tamen argumentatio perexigua est, quinimò contrarium persuadet naturalis ratio, de misericordia Dei sumpta. Finis enim hominis & angeli (vt supra dicebamus) non est gratia, sed beatitudo celestis, cuius semen est gratia. Quocirca cum benignissimus ac prouidentissimus Deus terra & lignis, cunctis deniq; simul dum conderet, virtutes ingenerauerit, vt sementē vnum quodlibet faceret in genere suo, qua via suos quæq; res assequeretur fines, optima ratione col-

Protestantes.

Eckius.

Synodus Trident.

Argumentum cōtrariæ opinionis. Solutio.

colligitur, vt in gratia fuerint & angeli, & primus homo creati, qua ad æternam felicitatē meritorum accessione perduceretur. Sanè vt non solum non haberet excusationem peccati, verum laudes Deo deberet immensas, quod qui ad finem se, tam suæ naturæ excellentem creauerat, semen quoq; illius in eadem natura iecisset. Respondetur ergo, quod gratiam primā non contulit primo homini Deus per motum & præparationem liberi arbitrii, vt nobis libera fungētibus voluntate, sed simul (vt ait Aug.) fuit condēs naturam, & largiēs gratiam, quali per modum naturæ. Hoc enim designat oratio, creari in gratia. Quemadmodum illis dicendum est, de sacratissima virgine, qui tenēt fuisse conceptam in gratia. Hæc deniq; sententia, vt postremum verbum adhibeam, mihi potissimum probatur & confirmatur ex illo loco Pauli, Iudiciū ex vno in condemnationem: vbi docemur cōdemnandos homines ratione originalis peccati, etiam si nullum accumularent actuale. Cum ergo condemnatio præ se saltem ferat expulsionē à regno (quicquid sit de pœna sensus) manifestissimè colligitur, naturā totam in Adam recepisse ius regni, aliàs non esset expulsio: ius autem nō acquiritur, nisi per gratiam gratum faciētem: illam ergo recepit Adam pro tota natura: vnde fit consequens, eam simul recepisse cum iustitia in primo instanti, transfundendam per originem. Namq; si per dispositionem postea suscepisset, esset beneficium personale: quod non per generationem, sed simili dispositiōe acquiruntur etiam posteris. ¶ Fuit tamen ex his reliqua dubiola qua dā de iustitia originali. Primū. An tranquillitas illa rationis esset per hoc, quod caro nihil concupisceret aduersus spiritum: an verò per hoc, quod voluntas, absq; vlla tristitia & difficultate intra rationis fines contineret, quicquid caro concupisceret. Hoc Scot. & reliqui sub lite relinquunt. Multò est tamē magis rationi consentaneum: quinimò ita secundum Paulum ait Aug. loco iam citato, de corrup. & gra. quod nihil caro concupisceret aduersus spiritum, sed ducatum sequeretur iugiter rationis, siquidē hoc Paul. propter peccatum innuit nobis obuēnisse. Quare vel gratia ipsa comprimeret concupiscētiam, vel ratione gratiæ & iustitiæ infusæ essent virtutes, & in appetitu, & in volūtate, vt quælibet potentia quiete inferuiret rationi. Non quod iustitia originalis esset in volūtate, sed ipsa (vt ait S. Thom.) quoniam erat donum totius na-

Gratia, Adæ absq; dispositione collata.

Dubium primū.

Subiectum significatiue.

turæ, transmittendum per generationem, sedem haberet in essentia animæ, cuius infusio est terminus primus generationis: illam tamen comitarentur in potentiis virtutes, sicuti modo contingit in infusione gratiæ. ¶ Alterum dubium est, Vtrum omnia bona collata Adæ, traicienda fuissent cum natura per generationem in posteros. Huius tamen facilis est responsio, quod secundum illos, qui censent in iustitia tantum absq; gratia fuisse creatum Adam, illa tantum fuisset traducēda per generationem. Nam sola illa fuisset donum totius in vniuersum naturæ: gratia verò esset beneficium personale, quod Adam recepisset per suam dispositionem, & ita deinceps quicumq;. Sed secundum S. Tho. gratia etiam ipsa erat donum totius naturæ, & ipsa cum virtutibus (vt dicitur de beata virgine) fuisset infusa simul cum anima in conceptione proli. Et est validissimum argumentum in hanc sententiam. Nam cum status ille longè esset præstantior statu culpæ, nulli debet esse dubium, quin ante vsum rationis, paruuli recepissent gratiam, & cum nullo opus erat tunc sacramento, quia nulla præcedente culpa, nullus futurus erat redemptor (vt in de corrup. & gra. expressè ait Aug.) nulla est ratio, cur nō fuissent tunc homines concepti in gratia, siquidem nullum erat peccatum originale. Et æqua, imò maiori ratione fit, vt ipse primus parens fuerit creatus in gratia. Neq; inde fit consequens, vt gratia esset forma naturalis, & non donum gratuitum: quoniam licet infunderetur in generatione, non tamen ex vi generatiōis, sed gratuita voluntate dei, quandiu nullus transgrederetur eius mandata. Id quod alii aduersæ opinionis dicere etiam habent de iustitia originali. Et patet exemplum de gratia sanctissimæ virginis, quæ non fuit illi naturalis, etiam si fuerit cum illa creata. At præter donum illud gratiæ & iustitiæ aliis etiam cumulatus est propriè dotibus primus parens, quæ non erant cum natura in prolem transmittendæ. Enimverò quoniam creatus erat tanquā humani generis in vtroque homine principium, porro vt genus nostrum, & vita animali propagaret, & morib; institueret, diuinæ prouidentia congruebat, vt sicuti eum ætate iusta, & corporis robore firmū plasmaret, ita & animæ scientiis & virtutibus imbueret, quantū erat orbi gubernando necessariū. Quocirca vniuersis iuxta cuiusq; naturam & qualitatem dedit nomina. At verò filii deinceps paruuli erāt, vti modo, &

Dubium secundū.

Gratia transfundetur in posteros.

abscq; vsu rationis procreandi. Qui vnà cum
 etate, rerum cognitione, ac morum cultura
 proficerent. Habuissent tamen omnes fidem
 notitiamq; dei viuaciorem, prestantioremq;
 nostra. Sed de his satis. ¶ Postremum deniq;
 dubium est. Cum esset in primis parentibus
 ligata concupiscentia, quomodo potuit Eua
 concupiscere esum ligni scientiæ? Verum ad
 hoc pluribus respondere, esset lineam præsen-
 tis instituti exilire, satis est, quod nō commis-
 sum est primū peccatū propter obliquā con-
 cupiscentiā sibi, at præcessit peccatum super-
 bia, quo voluit seducta Eua scire, vt Deus, bo-
 num & malum.

Quid homo in statu naturæ integræ naturæ
 liter poterat bonorum operum effice-
 re. Cap. 6.

Subsequitur vt iuxta institutum nostrum
 percutemur, quid in natura integra ho-
 mo poterat naturaliter, scilicet cū solo auxi-
 lio generali Dei, exequi in bonis moribus:
 quid itaq; esset, vbi auxilio speciali indige-
 ret. Atqui de illo statu non est prorsus cen-
 sendum ex dotibus & virtutibus, quibus fuit
 Adā perornatus. Habuit enim (vt modo di-
 cebamus) peculiaria bona plurima quæ non
 essent deinceps posteris communia: at ratio
 illius status libranda est ex cōmuni lege, que
 duratura erat in tota progenie, nisi interces-
 sisset peccatum. Et præterea alia ratio est de
 statu iustitiæ originalis, si eodē nomine com-
 prehendatur gratia gratum faciens: alia verò
 si præcisè intelligatur iustitia sanans naturam
 in ordine ad finem naturalem. Quamobrem
 vt luculentior sit disputatio, dum quærimus
 de statu iustitiæ originalis, solū intelligimus
 hominem cum dono sanante naturam, semo-
 uendo cogitatione gratiam ad supernatura-
 lia eleuantē. Ita etiam distinguit ipse S. Tho.
 1.2.q.109. vbi quærit, quid homo ille poterat
 ex puris naturalibus, id est, homo, tum gratia
 carens, tum etiam culpa, naturam tamen forti-
 tus validam. Connumerabatur enim tūc do-
 num illud iustitiæ inter naturalia, quauis es-
 set gratuitum: quia tantum obfirmabat natu-
 ram in ordine ad finē naturalem, vt sæpe ex-
 plicatum est. Nam si intellexisset meram na-
 turam, de qua locuti sumus cap.3. & 4. nō as-
 seruisset, quod posset seruare præcepta om-
 nia, & diligere Deum: vt iam modo dicturi
 sumus. Atqui hoc loco videtur alludere eo
 S. Tho. quod gratia & iustitia distingueren-
 tur, vt res duæ. Nisi dixeris satis esse ad illum
 glossandū, quod sint rationes distinctæ eius

Gratia &
 iustit. an di-
 stingueren-
 tur. 110.

De statu in-
 nocentiæ
 quæ loquen-
 dum.

dem habitus. His deliberatis, facillimum est
 constituere, quo vires humanæ in illo statu
 pertingerent in moribus. Quod quinq; pro-
 positionibus perspicuum fiet. ¶ Sit ergo pri-
 ma. Nullatenus posset tunc homo per iustitiā
 originalem, si gratiā gratum facientem secer-
 nas, opus vllum facere, amicitia dei, cœlestiq;
 hæreditate dignum: quinimò neq; ad gratiā
 se parare, nisi speciali auxilio. Assertio hæc
 in propatulo est. Quoniam iustitia origina-
 lis secundum hanc rationem, solū esset na-
 turæ sanitas in ordine ad finem facultati na-
 turali præscriptum, vt citra molestiam sensua-
 litatis & grauedinē corporis operaretur ho-
 mo secundum rationem: finis autem, qui in
 amicitia & gloria Dei positus est virium om-
 nium naturalium cacumina infinitum trans-
 cendit, vt supra dictum est, isq; proprium est
 idcirco opus Dei. Considerandum hic tamē
 est obiter, quod gratia necessaria tunc homi-
 nibus non fuisset per meritum CHRISTI. Ete-
 nim CHRISTVS solum venit saluum facere
 quod perierat, vt quem posuit Deus propi-
 tiatorē pro peccatis, qui à seruitute nos pec-
 cati redimeret: ob idq; vbi nullum fuerat pec-
 catum, non opus erat illo redemptore: vt ait
 Aug. de correp. & gra. cap. 11. Erat nihilomi-
 nus necessaria gratia Dei & auxilium pro-
 pter impossibilitatem cuiusq; naturæ creatæ,
 ad finem illum assequendū. ¶ Secunda pro-
 positio. Poterat homo in illo statu per sua na-
 turalia, tum cognoscere, tum velle & opera-
 ri totum bonum suæ naturæ proportionatū,
 puta agere secundum rationem, in ordine ad
 Deum, quatenus finis est naturalis boni. Con-
 clusio est S. Tho. 1.2.q.109. à qua nullus theo-
 logorū dissentit. Distinguit enim illic de ho-
 mine naturæ integræ: affirmās, quod poterat
 per sua naturalia facere totū bonum sibi pro-
 portionatum, quale est virtutis acquisitiæ: nō
 tamen bonum excedēs, quale est virtutis in-
 fusæ, nisi suffultus gratia. Quare miror illos,
 qui sensum Thomæ eò detorquent, quod nō
 possit bona naturalia facere absque auxilio
 speciali: propterea quod ait, id non potuisse
 sine auxilio dei mouentis. Enimvero vbi ait,
 per sua naturalia, propalā explicat se loqui
 de auxilio generali: quod (vt cap.2. exposui-
 mus) inter causas refertur naturales. Quod
 autē facere nequit homo sine auxilio specia-
 li, nunq; pronūciasset, fieri posse ab illo p sua
 naturalia. Sed præterea probatur assertio hæc
 ex dictis ca. 4. Cū homo sit aīal rationale, na-
 turæ suæ insitū est operari secūdū rationē, pro-
 pter

Prima pro-
 positio.

Gratia
 Ade pri-
 ma non
 fuit ob
 meritum
 Christi.

Aug.

Secunda
 propositio.

S. Tho.

Cōfirmatio
 cōclusionis.

Differentia
 inter tres
 hominis sta-
 tus.

Tertia pro-
 positio.

Lutherani.

Observantia
 præcepto-
 rum duplex.

pter Deum, quatenus naturali luce innotescit
 esse finis omnium: tamen si per renitentiā sen-
 sualitati quādoq; cohibeatur: iustitia autem
 originalis medicina erat huius morbi, in suo
 vigore naturā præseruās: valebat ergo absq;
 alio peculiari auxilio prestare vniuersum bo-
 num, quod sug esset naturæ proportionatum.
 Itaq; differentia erat inter hominem in puris
 naturalibus, eundemq; in statu innocentia,
 quæ est inter infirmum & validū, sanè quod
 ille (vt supra prælocuti sumus) potens erat
 opus aliquod moraliter bonū natura sua effi-
 cere, non tamē continenter omne, at in statu
 innocentia omne quidem & semper. Atqui
 eodē discrimine differt homo lapsus ab eo-
 dem in statu innocentia: vt i author est loco
 citato, S. Tho. & latius nos disputabimus cap.
 20. ¶ Tertia propositio. Poterat tunc homo,
 seclusa etiam gratia gratum faciēte, præcepta
 omnia legis naturalis explere, quinimò & ca-
 uere à prohibitiōe illa esus ligni scientiæ, quan-
 tum ad substantiam operum. At quoniam si-
 milem statuimus conclusionem cap.22. de ho-
 mine lapso: de qua nos Lutherani acerrimè
 obiurgant: nempe quod veluti Pelagiani do-
 ceamus catholici, posse hominē seruare man-
 data viribus naturalibus, adnotāda est solen-
 nis theologorum distinctio. Implere præce-
 pta Dei bifariā vsu venit. Vno modo, quan-
 tum ad substantiā operum: prout scilicet ope-
 ratur homo iusta, & honesta, quæ genere suo
 bona sunt, absque vlllo prauo fine aut circun-
 stantia. Et hoc revera potest homo per suā
 naturæ facultatem. Scilicet solo generali Dei
 concursu: vt q. citata, art. 4. S. Tho. & theolo-
 gi omnes vno animo affirmant. Atqui ratio
 est, quia omnia opera legis tam naturalis q̄
 diuina, atq; etiam humana, si modo iusta sit,
 est secundū rationem: quinimò lex idem pol-
 let, quod rationis regula, ad quam sunt opera
 nostra exigenda & collimanda. Cum ergo
 homo, animal sit rationale, omnia huiusmodi
 opera, natura sua, potest facere. Interest ta-
 men, quod homo in statu innocētia, propter
 integritatem naturæ, cuncta valebat præsta-
 re, sed in puris naturalibus, & in statu naturæ
 corruptæ, non item, nisi leuiora & pauciora.
 At verò aliter vsurpatur hoc quod est seruare
 præcepta: nempe, non solum quantum ad
 substantiam, sed etiam quantū ad modum.
 Quod alii dicunt, quantum ad intentionem
 Dei præipientis, vnde omnes deriuantur le-
 ges. Quæ quidem intentio est, vt, sua suffulti
 gratia, per merita impletionis legis adipisca-

mur præmia æterna: iuxta illud Euangelii, Si
 vis ad vitam ingredi, serua mandata. Atque
 hoc modo accipitur, vbi cunq; simpliciter di-
 citur, impleri mādata Dei: prior enim est mo-
 dus implendi imperfectus. Et isto modo, nec
 in statu naturæ integræ, nedum in hoc nostro,
 adimplere homo vel minimum potest absq;
 gratia, gratuito nos prius cum Deo reconcilia-
 liante. Cuius contrarius fuit error Pelagii.
 Hæc est sententia, à qua nullus abscedit theo-
 logus. Quam cū copiosius à nobis, exacti-
 usq; de homine collapso cap.22. sit cōfirman-
 da, satis hic fuerit enuntiasse. Dixerim, præce-
 pta iuris naturalis: quoniam cognitionem fi-
 dei supernaturalium habere neq; homo po-
 tuit, neq; verò angelus, citra speciale auxiliū
 Dei. ¶ Assertio quarta. Sufficiens quoque
 fuerat homo in flore originalis iustitiæ, alia
 seclusa gratia, diligere Deum super omnia,
 naturali dilectione: non tamē, ita vt esset me-
 ritoria, & Deo accepta ad vitam æternam.
 Conclusio est pariter S. Thom. q. citata. 1.2. ar.
 3. Cuius idcirco solius testimonium profero,
 quod nemo sit theologorum, qui non in ean-
 dem sententiam subscribat. Atqui demon-
 stratur sua ipsius ratione. In illo statu, seclusa
 gratia, virtute homo poterat naturali bonum
 totum exequi, quod sibi esset connaturale: ta-
 lis autem est dilectio Dei super omnia: ergo
 illa erat sibi à natura possibilis. Secunda præ-
 missa, sic ex media natura rerum exprimitur.
 Vna quælibet res ita nata est appetere &
 agere, vt nata est esse (sententia est Arist. 2.
 phys.) omnes autem creaturæ, suo quæq; or-
 dine sunt, propter Deum: ergo omnes se suo
 modo diligunt propter Deum: vt author est
 Diony. in lib. de di. no. vbi ait, quod Deus
 conuertit omnia ad amorem sui ipsius. Vnde
 cum, natura tunc sana, nulla esset illecebra,
 aut res alia quæ ipsam à sua inclinatione re-
 moraretur, consequēs fit, vt se homo illa æta-
 te, & sua cuncta officia in Deū referret, quod
 est ipsum super omnia diligere. Quod si ex-
 plicatius rationē hanc perspicere est animus,
 animaduerte, quod Deus benedictus, quippe
 qui bonorum nostrorum non indiget, non
 propter nos, aut res alias extra se quicq; con-
 didit, sed propter se potissimè, vt suā deitatem
 exereret, & quodā pacto in nos propagaret.
 Hoc enim inter deum & res conditas inter-
 est, quod creatura agit amore concupiscentiæ,
 videlicet, gratia adipiscendi finis aut conser-
 uandi: hac enim causa animalia partis alimē-
 tis vtuntur, vt viuant: atque sibi similia pro-
 gignunt.

Mat. 19.

Quarta
 propositio.

Arist. 2.
 phys.

Diony.

Discrimen
 inter actio-
 nem Dei et
 nostram.

gignunt, in quibus species suas perpetuo cur-
 siodiant. Deus autem non sic, sed ex sui amo-
 re proprio benevolentiae, mundum effinxit,
 ut suum esset nomen, ad suam ipsius gloriam,
 effusissimum. Creatura denique agit ceu disci-
 pulus, qui scholas causa comparandae scien-
 tia frequentat. Deus autem, ut magister, qui
 prae suae amore sapientiae effusam in alios au-
 de curat. Quocirca ut Deus omnia propter
 se fecit et amat, eandem rebus, quas ex nihil-
 lo efformavit, propensionem inseruit, ut suum
 videlicet prae se ipsis amarent authorem: et
 maxime homo quem uniuersorum dominum
 instituebat. Solet eadem veritas exemplo etiam
 num commostrari de partibus rei naturalis:
 videlicet de brachio, cum sui se periculo et
 dispendio pro capite exponit, ubi agitur sa-
 lus totius. At bino responso contendunt non
 nulli cauillari et eludere exemplum hoc. Pri-
 mum quod brachium non se exponit pro ca-
 pite, sed pro seipso, ut quod in capite ipsum
 met periclitatur. Falsitas tamen huius inde pa-
 tet, quod cum brachium pereat, ut caput con-
 tegat, vanum est dicere, suam propriam salu-
 tem intendere, et non potius totius personae.
 Altera responsio est Scoti. 3. dist. 27. quod ma-
 nus non se exponit, sed homo ipse exponit
 manum, ut se ipse defendat. Unde non sumi-
 tur argumentum, quod manus diligit totum
 plus quam se, verum quod totum diligit se
 plus quam manum. Ad hoc tamen responde-
 tur, quod quauis totum suppositum sit, quod
 utitur partibus, est tamen testimonium, quod
 sicut suum est naturale ius imperare membris,
 ita sit et naturalis ille appetitus membrorum
 obtemperandi. Quemadmodum cum aqua
 ad replendum vacuum ascendit, nullo modo
 mouetur contra naturam suam, imò illa est sua
 propria natura. Quandoquidem non propter
 partes totum, sed propter totum effecta sunt
 partes. Et eodem modo omnia bona creata
 sunt propter Deum, qui est uniuersale bonum.
 Quin verò ex his, philosophi naturae princi-
 piis docti sunt, teneri etiam ciuem pro Repub-
 lica mortem oppetere. Colligitur ergo inti-
 mum esse à natura homini, Deum supra se di-
 ligere. Quod, natura quidem integra, plene fa-
 cere poterat, corrupta tamen, propter obsta-
 cula impendio multa haud quaquam ita id
 valet, ut omnia opera in ipsum referat. Ve-
 runtamen prudentem hic lectorem non pre-
 tereat (quod cap. 22. repetendum nobis est)
 binam esse dilectionem Dei super omnia: al-
 teram naturalem, alteram quae est ex charita-

te diuinitus deriuata: ita enim consentienter
 docent theologi. Unde S. Thom. loco citato,
 primum contra conclusionem hanc format
 tale argumentum, Diligere Deum super om-
 nia, proprium munus est charitatis infusa, per
 spiritum sanctum qui datur nobis, ut habetur
 Rom. 5. ergo id non poterat, ab homine in sta-
 tu innocentiae per sua naturalia fieri. Ad quod
 respondet, quod charitas diligit Deum super
 omnia, eminentius quam natura. Natura enim
 diligit eum super omnia, prout est principium
 et finis naturalis boni: charitas autem, secun-
 dum quod est obiectum beatitudinis, et se-
 cundum quod homo habet quandam cum
 ipso societate spiritualem. Haec ille. ¶ Quinta
 utique et postrema propositio est. Poterat
 homo in illo statu per donum sibi collatum
 perseverare, si voluisset. Haec statuitur ab Au-
 gustino de correptione et gratia cap. 12. ubi ait, pri-
 mo homini, cui datum fuit posse non pecca-
 re, datum subinde fuisse adiutorium perseue-
 rantiae: non quo fieret ut perseveraret, sed si-
 ne quo per liberum arbitrium perseverare non
 posset. Et paulò post, Non accepit hoc do-
 num Dei primus homo, id est, in bono perseue-
 rantiam: sed perseverare vel non perseue-
 rare, in eius relictum est arbitrio: cum volun-
 tati sine peccato instituta nihil concupiscibi-
 liter resisteret. Igitur sententia Augustini, ea-
 demque verissima est, quod non accepit Pro-
 toplastus donum, ut semper perseveraret.
 Haud enim fuit in gratia confirmatus. Qua-
 liter fuerunt Apostoli, ne lethaliter delinque-
 rent, et sacratissima virgo, ne offenderet, vel
 venialiter. Neque (quod minus est) habuit, il-
 lam gratiam, ut re vera perseveraret. Etenim
 si hanc accepisset, nunquam cecidisset. Atta-
 men possibilitas perseverandi commissa est
 libero arbitrio suo. Et ideo eleganter ait Au-
 gust. quod quauis Adam recepisset gratiam,
 ut posset non peccare, si vellet, egregii verò
 sancti euangelici, ut martyres, copiosorem
 acceperunt: nepe ut non solum possent quod
 vellent, sed ut firmiter vellent id quod pos-
 sent. Adam enim terrente nullo, et insuper
 contra Dei terrentis imperium, libero usus ar-
 bitrio, non stetit in tanta non peccandi felici-
 tate. Isti autem non dico terrente mundo, sed
 saeuiente, ne starent, steterunt in fide. Cum vi-
 deret ille bona praesentia quae fuerat relictus
 rus, isti autem futura bona quae accepturi fue-
 rant non cernerent. Haec August. commen-
 dans gratiam CHRISTI, praeter illa quae fuit
 in Adam. Subhaesitet hic quispiam forte.

Quinta
propositio.

August. de
correp. et
gra. cap. 12.

Discrimen
inter gratiam
in Adam,
et gratiam
Christi.

Dubitatio.

Num

Simile.

Exemplum
partium re-
spectu to-
tius.

Binam di-
lectio.

Num causa etiam alia vel occasiones poterant
 tunc occurrere ad peccandum, praeter sensua-
 litatem, quae iustitia coercebat. Poterant equi-
 dem ad peccandum mortaliter, ut fuit tenta-
 tio serpentis. Quoniam primum peccatum esse
 non poterat, nisi mortale, per quod perdere-
 tur felicissimus ille status. Veniale namque, neque
 satis erat ad deiiciendum hominem ab illo sta-
 tu, neque illo durate, fieri poterat: eò quod ne-
 que poterat tunc accideret malum vllum. Quae
 opinio nem S. Tho. 1. 2. q. 89. ait esse doctrinam
 communem. Et quauis non desint, qui con-
 tra opinentur, id tamen conuincitur ex effe-
 ctu cum primis venialis peccati, quod non po-
 test non esse dignum aliqua poena. In illo ve-
 rò felicissimo statu, ut author est Aug. tum
 locis citatis, tum etiam. 14. de ciui. dei. cap. 10
 nihil inesse poterat mali, quod hominis felici-
 ter viuentis animum vnquam offenderet.
 Quinimò expressè subdit, quod erat deuita-
 tio tranquilla peccati, qua manente, nullum
 omnino aliunde malum, quod contristaret ir-
 ruebat. Si ergo erat deuitatio tranquilla pec-
 cati, nullum esse poterat veniale. Sed id prae-
 terea deducitur ex causis peccandi venialiter,
 quae tunc nullum haberent locum: quia nec
 essent tunc subiti motus sensualitatis, nec mo-
 tus rationis repentinus absque deliberatione. Nec
 esse poterat in corpore lassitudo vlla: quippe
 quod semper vegetum erat et solidum, et
 quod animo obsequeretur aptissimum. Neque
 verò prorsus à re vlla extrinsecus immine-
 ret periculum vllum: aliàs non esset felicissi-
 mus status, qualis paradisi vocabulo designa-
 tur. Et haec de secundo statu eorum quatuor, qui
 sunt à nobis propositi, satis sint. Caetera cap.
 20. et sequentibus copiosius.

S. Tho.

Aug.

Causa ve-
nialis pec-
cati.

De peccato originali, in quos scilicet
 transit. Cap. 7.

Postquam in fastigio felicitatis conditum
 hominem enarrauimus, qualem in terris
 habere potuit, consequitur ut de peccato dica-
 mus, in quod sua inde voluntate prolapsus,
 suam quoque posteritatem demisit. Hic enim
 tertius est hominis status, quem sumpsimus
 describendum: in quo adeò reliqua pars hu-
 ius libri collocanda est. De peccato ergo ori-
 ginali haec ferme sex sunt, partim considera-
 tione, partim disputatione digna, quae fuerunt
 nobis à sacrosancta synodo in disputationem
 producta. Nempe an sit, id est, an ab Adam
 in omnes posteros transierit: quae causa illius:
 quid sit, et quomodo traducatur: quanam
 sint eius effecta, ac denique poena. Nam de re-

Sex puncta
de peccato
originali.

missione, quauis cap. 11. quaedam contra Lu-
 theranos dicemus, tamen lib. 2. tanquam in pro-
 prio loco, agendum nobis est. Porro meim-
 brum primum non est, quod in disceptatio-
 nem iam nunc mittatur: quoniam nec est qui
 in dubium repetat, nisi qui Pelagianorum ha-
 resim moliretur resuscitare. Lutherani autem
 quibus cum nobis hoc atatis res est, adeò à Pe-
 lagianis procul defugiunt, ut in alterum ex-
 tremum è regione impingant. Constitutissi-
 mum ergo nobis sit, tanquam fides catholica,
 omnes, quotquot ab Adam naturali genera-
 tione cadunt, peccatum contrahere originale.
 Cum has et id genus uniuersales orationes
 enuntiauerimus, nollem me quispiam de co-
 ceptione sacratissimae virginis in suspensionem
 vocaret. Nam et si Concilium praesens, nihil
 de hac re definiendo, sed decretum Sixti con-
 sultissimè innouando ius cuiuslibet liberum fecerit
 in vtramlibet partem differendi, nihil mihi ta-
 men minus est cordi. At verò vtrumuis intel-
 lectum permittente Ecclesia, glossando expli-
 cuerint huius vel illius opinionis authores, ta-
 men verba scripturae et sacrorum canonum
 absque additamento sunt uniuersaliter, ut iac-
 cent, proferenda: ne eorum adulteretur synce-
 ritas. Eo vel maxime, quod, ut est manifestis-
 simum, opinio de conceptione, noua est: et ideo
 nihil mirum, si aquid S. Patres nemo à gene-
 rali sententia filiorum Adae fuerit exceptus,
 praeter solum CHRISTVM. Quem ea dunta-
 xat causa eximunt, quod non fuerit ab Adae
 per virum feminatus. Ut ergo citra disputa-
 tionem de sanctissima Dei matre in digressum
 redeamus, huiusce catholicae veritatis de ori-
 ginali peccato certissima in thesauro scriptu-
 ra, et noua sunt, et vetera testimonia, Ecce
 enim (inquit David) in iniquitatibus conce-
 ptus sum, et in peccatis concepit me mater
 mea. Et Ecclesiasticus, A muliere initium fa-
 ctum est peccati, et per illam omnes mortui
 sunt. Quo et vir ille ex Gentibus simplex et
 rectus alludebat, ubi diei qua natus fuerat
 homo, tam multa imprecabatur mala. Ape-
 ruit enim Iob os suum, inquit scriptura, et
 maledixit diei suo, et locutus est, Pereat
 dies in qua natus sum, et nox in qua dictum
 est, conceptus est homo. Sanè agnoscens vi-
 tium illum conceptum in causam cunctorum
 esse, quae mortales mala perpetimur. Et cap.
 14. Quis potest facere mundum de immundo
 conceptum semine? Et cap. 25. secundum septua-
 ginta interpretes, Nemo mundus absque for-
 de: neque infans, cuius est vnus diei vita su-

Lutherani.

Fides de
pec. orig.

Psal. 50.

Eccle. 25.

Iob. 3.

b 3 per

per terrā. At quod sub nube in Patrum erat vaticiniis, in meridie euangelica apertè proditum est. Huc enim fermè pertinet argumētum Pauli ad Romanos, vt ostenderet Iudæos omnes & Græcos, vniuersum scilicet genus humanum sub peccato esse: neq; esse distinctionem, sed peccasse oēs, & egere gloria Dei. Quod multo explicatius paulo inferius exponens ait, Per vnum hominem peccatum in mundum transiit, & per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo oēs peccauerunt. Et subdit, quod mors pertransiit in eos etiam, qui non peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adæ, id est, actualiter propria voluntate. Scilicet vt dilucidius explicaret, quomodo peccato Adæ omnes peccauerunt, siquidem propter illud moriuntur. Et Gal. 3. Conclufit (inquit) scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide IESU CHRISTI daretur credentibus. Et Ephe. 2. Eramus natura filii iræ. ¶ His nihilominus, hisq; similibus permultis locis scripturæ non obstantibus, fuit Pelagius cum discipulis suis Celestius & Iuliano, qui peccatū Adæ aliis, præter ipsum, quibuspiā nocuisse, negare pertenderint: eò versum verba Pauli detorqueutes, quod omnes in Adam sola imitatione peccassent, non tamen, quod aliquid inde culpæ generatione contraherent, cuius exitialis hæresis, cum alii S. Patres, tum maxime acerrimè Aug. firmissimis testimoniis reos fecit, et id quidē frequentissimis eius opusculis. Primum, Hypog. ar. 2. vbi ex illa forma loquendi Pauli, in quo omnes peccauerunt, vt get quod non solum imitatione in illo peccauimus, sed quod cum ille peccauit, natura in illo tota peccauit. Vnde solus, inquit, dominus IESVS CHRISTVS absq; semine ex virgine factus est homo, & expers delicti natus est Deus & homo. Et paulo post, super illud omnes peccauerunt, & egent gloria Dei. Dicēdo, inquit, omnes, nullum excipit: quinimò totum declarauit genus humanum. Et lib. de peccatorum meritis & baptismo paruulorū, cum aliis compluribus, tum præsertim id conuincit comparatione illa Pauli, Iudicium ex vno in condemnationē, gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Cui nihil conuincit imitatio peccandi: quin verò exprimitur, quod quemadmodum in Adam, antequam essemus, peccauimus, qua porro culpa naturali generatione inficimur, ita in passione CHRISTI, ab omnibus delictis nondum nati liberabamur, si illa modo nobis per gra-

tuitam regenerationem applicaretur. Vnde lib. 2. cap. 20. percontatus quæstionem in forma, vtrem qui omnino nunquam vllum peccatum habuerit habiturusve sit, non solū quisquam natorum hominum sit, verum etiā potuerit aliquando esse, vel possit: ita respondet, Hunc prorsus, præter vnum mediatorum Dei & hominum hominem CHRISTVM IESVM, nullum vel esse, vel fuisse, vel futurum esse, certissimum est. Et aduersus Iulianum eandem rem omnium S. Patrum suffragiis persequitur. Inter quos citat Ambrosium super Lucam: vbi ait, Solus per omnia natus de femina sanctus dominus IESVS est, qui terrene contagia corruptelæ immaculati partus nouitate non sensit. Vbi id prorsus in causa ponit vendicandi CHRISTI ab originali peccato, quod non fuerit virili semine conceptus. Et in lib. de arca Noë, de eodem seruatore nostro, Solus, inquit, potuit iustus esse, cum generationis obnoxia priuilegio minimè teneretur. Et ne omnium sigillatim catalogum denarremus, ita lib. 2. circa finem concludit aduersus Iulianum Aug. Propter quam catholicam veritatē, sancti ac beati, & in diuinorum eloquiorum pertractatione clarissimi sacerdotes Irenæus, Cyprianus, Reticius, Olympius, Hilarius, Ambrosius, Gregorius, Innocentius, Ioannes, Basilus, quibus addo Presbyterum, velis nolis, Hieronymum, vt omittam eos, qui nondum dormierunt, aduersus vos proferunt de omnium hominum peccato originali, obnoxia successione, sententiam, vnde neminem eruunt, nisi quem sine lege peccati repugnante legi mentis, virgo concepit. Hec Aug. Et lib. 6. eosdem hæreticos pondere illius loci vrgentius premit, qui est. 2. Corinth. 5. Si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, pro quibus mortuus est CHRISTVS. Quam Pauli collectionem quam oculatissimè obseruat his verbis. Consequens ergo esse voluit Paulus, vt omnes intelligantur mortui, si pro oibus mortuus est CHRISTVS. Quia ergo nō in corpore (scilicet neesse est omnes mori) restat, inquit, vt in peccato mortuos esse oēs, pro quibus mortuus est CHRISTVS, nemo neget, nemo dubitet, nisi qui se negat aut dubitat esse Christianū. Hactenus ipse Aug. Concedens namq; Iulianus CHRISTVM, etiam pro paruulis fuisse mortuum, negabat eosdem in peccato concipi. Arguit Aug. Si re vera non fuerunt in peccato concepti, nunq; fuerūt mortui spiritualiter. Quod si more

Aug. de
pec. me. lib. 1.
cap. 20.

Ambro.

Aug. citat
oēs patres.

1. Cor. 6.

si mortui non fuerunt, nec CHRISTVS pro illis mortuus est: attestante Paulo, quod CHRISTVS non fuit mortuus, nisi pro his, qui vera fuerunt mortui. Quemadmodum Rom. 5. ait, In hoc commēdat suam charitatem Deus in nobis, quoniam cum peccatores essemus, CHRISTVS pro nobis mortuus est. Nō ergo est mortuus, nisi pro iis, qui verè fuerunt peccatores. Vnde idem Apostolus Rom. 8. Solū CHRISTVM redemptorem asserit venisse in similitudinem carnis peccati, vt omnes quotquot fuerunt redempti, nō in similitudinem, sed verè intelligantur venisse in carnem peccati. Quem locum Aug. lib. 2. de nup. & concup. cap. 12. vbi de cōubio Ioseph & Mariæ sermonem habet, ita enarrat. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit, quia in carne peccati fieri non poterat sine illa carnis concupiscentia, quæ accidit ex peccato, sine qua concipi voluit, qui futurus erat sine peccato: non in carne peccati, sed in similitudine carnis peccati. Vt hinc etiam doceret, omnem quæ de cōubitu nascitur, carnem esse peccati: quandoquidem sola, quæ non inde nata est, non fuit caro peccati. Hactenus Aug. Ex his ergo toties resumtis vniuersalibus S. Tho. 1. 2. q. 8. art. 3. vbi quærit, an peccatum Adæ transeat in omnes homines, indubiè respōdet his verbis, Respōdeo, quod secundum fidem catholicam, firmiter est tenēdum, quod omnes homines, præter solum CHRISTVM ex Adā deriuati, peccatum originale ex Adam contrahunt. Nam ita respondet Paulus, Mors in omnes pertransiit, in quo omnes peccauerūt. Deniq; Pelagius atq; Celestius de hac hæresi damnati sunt in concilio Mileuitano & Africano, autoritate etiam Innocentii & Zoismi, sum morum pontificum: Verba sunt Concilii Mileuitani cap. 2. Item placuit, vt quicumque paruulos recentes ab vteris matrum baptizandos negat, aut dicit, in remissionē quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro expietur: vnde fit confessio, vt in eis forma baptismatis, in remissionem peccatorum, non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit. Quæ verba inter decreta relata sunt de cōsecratione, dist. 4. Quo & sententia Augustini transfertur de fide ad Petrum. Ea sic habet, Firmissimè tene & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum originali peccato nasci, impietati subditum, mortiq; subiectū: & ob hoc naturaliter iræ nasci

Rom. 5.

Rom. 8.

Aug. de
nup. lib. 1.
cap. 12.

S. Tho.

Con. Mile.

De conse.
dist. 4.

filium. Id quod & in nostra modo sancta synodo Tridentina innouatum est Ses. 5. can. 4. Et hæc de primo puncto, an sit.

De causa & ratione peccati originalis. Cap. 8.

ALtera originalis culpæ meditatio est de causa. Hanc fermè Patres hunc in modum declarant. Cum in Adam tota natura humana virtute consisteret: vtpote qui ad gignendum propagandumq; genus nostrum vna esset plantatio, iustitiā illam originalem (de qua cap. 2. loquebamur) non solum sibi, sed suæ in perpetuum soboli suscepit. Sanè quam tota deinceps hæreditario iure simul cum natura generando susciperet: si modo in gratia & amicitia Dei fidus homo persisteret. Equa ratione præceptum illud, quo esu ligni scientiæ sub mortis cōminatione fuerat interdictus, ita ei positū est, vt tota in eo natura obligaretur. Quamobrem sic ob suā præuaricationem iustitiā illa, quā susceperat, multatus est, graduq; illo felicissimo depulsus, vt vniuersos simul mortales eodem reatu complicuerit, eodemq; subinde miseriarū cōiecerit. Porro autē quo causa hæc explicatio fiat, duo pariter alia explanari operæpretium est, quæ superiori capite sunt à nobis proposita: sanè quidnam sit originale peccatū, & quo pacto generationū serie transfundatur. Est enim hoc disertissimo etiā cuiq; explicatu difficillimum: de quo proinde, vt meā fatear inficitia, nihil hactenus legi, quo nō desiderarē amplius. Causa verò huius perplexæ ambiguitatis est, quod cum ratio culpæ in actuali peccato sit manifesta, vix tamē inde possumus naturā originalis rimari. Est enim peccatum (ait cōtra Faustum lib. 22. Aug.) dictū vel factum, vel cōcupitū cōtra legē dei. Vbi ostenditur ratio culpæ, esse deflexus ille operis, & declinatio à lege dei, & rationis regula: veluti dum Adā lineam sibi præscriptā transgressus, comedit de ligno scientiæ. Cum ergo homo dum concipitur, nondū iudicii & libertatis compos, neq; ad legis normam agere, nec inde deuiare possit, labor est maximus declarare quomodo in eo sit ratio veræ culpæ, quæ ex peccato Adæ fuerit nostræ impressa naturæ. ¶ Hæc autem de hoc peccato in confesso sunt omnibus catholicis. Primum. Quod non est proprium nostrum ex parte causæ, id est, quod propria nos voluntate commisimus. Fuerunt equidem olim, referente lib. 1. de peccat. me. Augustino, qui eo sunt amentia collapsi, vt dice-

Causa orig.
pecca.

Quid sit, et
quo tradit.

Aug.

Confessa de
pec. orig.

rent paruulos baptizari in remissionem peccati, quod eis esset proprium hoc modo, & personale. Sed non vsq; adeo, inquit, sanctus ille pater, de humanis sensibus desperandum est, vt hoc cupiam persuadeat. Ad eod est eui dentissimum nondum tunc elucere rationis aut voluntatis vsu. Haud tamen quaquam negandum est, esse voluntarium: vt cap. 14. lib. 1. retract. admonitos nos idem voluit: vbi sustinens nullum esse peccatum, nisi voluntarium, subiicit. Illud quod in paruulis dicitur originale peccatum, cum adhuc non vtantur arbitrio voluntatis, non absurdè vocatur etiã voluntariũ, quia ex prima hominis mala voluntate contractum, factum est quodammodo hereditarium. Et infra cap. 15. contra Pelagianos, negantes peccatum originale in paruulis, eod quod nondum vterentur voluntatis arbitrio, ait. Quali verò peccatum quod eos ex Adã dicimus originaliter trahere, id est, reatu eius implicatos, & ob hoc pœnæ obnoxios detineri, vsquã esse potuerit, nisi in voluntate, qua voluntate commissum est, quando diuini præcepti est facta transgressio.

Secunda confessio catholica est, quod est nobis propriũ ex parte subiecti, id est, quod est verè in nobis. Ad hunc sensum, quod verè, atq; (vt phisici aiunt) formali denominatione sumus peccatores. Ita enim ait Paul. quod cum peccatores effemus (& loquitur de originali) CHRIS TVS pro nobis mortuus est. Est itaq; si subiectum spectes, propriè nostrum: si verò causam, neq; proprium nobis, neque nobis voluntarium, sed ex necessitate naturæ: iuxta illud Pauli, Erasmus natura filii iræ.

Sed tertio atq; omnium maximè pro indubitato quiuis habere debet, qui nõ vult ipse Pelagianus haberi, quod verè & propriè sit peccatum. Non enim defuerunt (vti refert Magister sentent. lib. 2. dist. 30. qui crederent nõ esse in nobis veram culpam originalem, sed tantum reatum pœnarum & calamitatũ, quibus ob peccatum Adæ obnoxium est genus humanum: illumq; eod sensu dici peccatum, quod sit effectus peccati. Nec defunt modo, nõ solum ex Lutheranoꝝ profapia (nam sunt in diuersa symbola discissi) verũ ex numero etiam eorum, qui se catholicos arbitrantur, qui ex Homero inter theologos prodeuntes, sustinere pergunt, vel nullum esse originale peccatum, vel non verè & propriè esse culpam, cum quibus paulò post sumus congressuri. Nunc interim admonemus non solũ nos reos nasci pœnæ, sed verè in culpa, et pro-

pterea in reatu pœnæ. Id quod loco nuper citato ait Aug. scilicet, reatu peccati Adæ implicatos: & ob hoc pœnæ obnoxios. Et super Psal. 50. explicatius, ideo, inquit, se in iniquitatibus dicit conceptũ Dauid, quia in omnibus trahitur iniquitas ex Adam, & vinculum mortis. Nemo enim, ait, nascitur nisi trahens pœnã, & meritum pœnæ. Meritum autè pœnæ, peccatum est. Omnis ergo qui nascitur per carnis concupiscentiã, peccatũ trahit. Hæc ille. Et Hypog. ar. 2. Peccatũ Adæ non solum ipsum, sed omne necauit genus humanum: cum eius damnationem simul & culpam suscepimus. Sed quid opus est Augustino teste, vbi tam est Pau. perspicuus & irrefragabilis iudex? Nam per vnum, inquit, hominẽ peccatum in mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in oēs homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Ecce non solum mors, pœnãq; sed culpa prius in nos transit, & idcirco pœna. Item. Ideo Adã fuit forma CHRISTI, quia sicut ex gratia CHRISTI verè iustificamur, ita Adã delicto oēs iniusti sumus, & verè peccatores. Qui ergo hoc veritatis clarissimum lumen refellit, cuiuscunq; is fuerit ordinis, hæreticus censeatur. Quippe qui (vt verbis Aug. supra citatis vtamur) nõ firmissimè teneat omnem hominẽ, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum originali peccato nasci, impietati subditum, mortiq; subiectum: & ob hoc iræ nasci filium. In quod hominum genus anathematis sententiã pronunciauit cum olim Mileuitanum concilium, tum etiam (vt cap. 7. dicebamus) & nõstra modo sancta synodus consultissimè propter istos contumaces. Hinc demũ quarto peruestigandum nobis est vbinam abdita sit ratio originalis culpæ: porro vt intelligamus, quidnam sit nobis cum Adam commune, quod verè sit in nobis peccatum: & id quod non per modum actus, sed absq; vsu per modũ habitus. Atqui in Adam præter transeuntem actum peccati, qui in nobis non perstat, duo fuerunt reliqua, inde effecta: nempe priuatio iustitiæ, & dissolutio concupiscentiæ carnis, quæ habentis soluta, effrænata fertur in obiecta sensus, præter rationis ordinẽ. Quæ qui dẽ ambo nobis proli suæ cõmuniter sunt cõgenita. Ex hoc biuio videtur Aug. & Ansel. in diuersa digressi. Primus enĩ in locis suæ doctrinæ minimè raris apparet concupiscentiã illã carnis cõstitueret peccatũ originale. Alter verò in lib. de con. vir. palã ait esse carentiã iustitiæ, quæ debuérat inesse naturæ nostræ. Magister

ster sent. lib. 2. dist. 30. Augustini (vt ipse iudicat) sententiam complexus est. Cuius quidẽ magistri opinione permulti sunt adducti.

Alii sequuntur Anselmum S. Thom. 1. 2. q. 82. vt ambas conciliet opiniones, ait, concupiscentiam esse materiale (quod aiunt) in hoc peccato: carentiam verò iustitiæ, formale. Vt si diffinire libuerit, dicas, peccatum originale, esse concupiscentiam, originali iustitia carentem. Hæc verò, tametsi antiquitate sua & doctorum autoritate præpolleant, non tamen sunt, de quibus Ecclesia aliquid diffinierit. quin verò concilium modo, & quidem meritissimo, nihil censuit, quidnam sit originale, sed sub lite inter doctores reliquit. Et ideo

opus habet explicatione. Magister sententiarum (vt videtur) & alii nonnulli sui affectu commentantur, quod concupiscentia sit quædam morbida qualitas, non in carne, sed in anima hærens. Hanc vocant fomitem, legem carnis, & tyrannum. Hoc sibi videntur elicere ex autoritate Aug. de nup. & concup. lib. 1. cap. 25. vbi ait, quod hæc concupiscentia non substantialiter manet, sed affectio est quædam malæ qualitatis, sicut languor. Et quod sit in anima, patet, quoniam aduersus Iulianum lib. 5. ait, quod anima in carne, tanq; in vitiato vase corrumpitur. Et in quodam sermone de verbis Apstoli. Vitium, concupiscentiæ est, quod anima non ex se, sed ex carne contraxit. Et ratione confirmatur, quoniam originale peccatum culpa est, culpa autem non est carnis, sed animæ macula est. Col ligunt ergo isti, quod peccatum Adæ carnẽ suam infecit: caro autem infecta, commaculauit: & eam quam genuit: à qua carne, dum infunditur, anima qualitate illa morbida inficitur. Doctrina enim est Arist. 1. de anima, quod ex motionibus sæpe animæ afficitur corpus, & vicissim animus ex corporis qualitatibus.

Sed re vera isti, nescio quibus hanc possint suam opinionẽ obtrudere. Nam quanuis animi motus: vt amor, verbi gratia, aut ira, calor, vel hilim concitet corporis, vicissimq; corporis alteratio animum etiamnum commoueat, quod tamen anima Adæ qualitatem per modum habitus immanentẽ potuerit corpori insigere, quæ in carne quoq; inde genita perpetuo perseueret, per nullam est philosophiã persuasibile: atq; multo minus, quod caro aduenienti animæ talem qualitatem impingat: sanè cum qualitas corporis materialis sit, anima verò spiritualis. Mox, quod peccatũ peculiariter Adæ talem potuerit ingerere

nerare in animis hominum qualitatem, ipsa per se res prodit esse commentum, nam esus ille ligni vetiti, non potuit talem suapte natura habere efficaciam: aliàs ex vniuersis similibus peccatis, similis consequeretur effectus. Quod est deridiculũ. Nisi eousq; desipueris, vt effingas diuino iudicio talem vim tributã esse illi peccato, eod quod in illo tota peccasset natura: id cuius nullum, potest esse rationis, autoritatisve, quo innitatur, pedamentũ. At verò quod qualitas illa, etiam si esset possibile, incassum admittatur, credaturq; inesse, sic patefcit. Nanque vt nos sumus rei peccati Adæ, in quo culpa consistit, sine vlla qualitate explicari optimè potest, vt paulò post videbitur. Et vt anima sequatur carnis cupiditates, nulla opus habet morbida qualitate: quoniam cum sit actus corporis, sensum per se ipsa, nisi ratione contineatur, appetendo sequitur. Neque vsquam August. concupiscentiam animæ insinuauit esse originale peccatũ, sed solum concupiscentiam carnis: vt est ex suis cunctis operibus compertissimum. Igitur vbi cunq; dixerit, quod malum concupiscentiæ non est substantia, sed affectio malæ qualitatis, nihil aliud facit quàm Manichæos repellere, qui dicebãt malum in nobis, esse substantiam ingentam à Deo malo: cõtra quos ait, quod malum concupiscentiæ non est in nobis à natura, quam Deus sanam fecit: sed accidentaliter nobis adiacet ex culpa primi hominis. Et vbiuis, vel ipse, vel alii sancti aiunt animam infici ex carne, tanquam ex vase, id penitus docent, quod anima non trahit hoc malum, eod quod eadem emigret ex corpore in corpus: vt Pithagorici & Platonici comminiscerantur: neq; verò inde, quod anima educantur de potentia materiæ, & ita ab anima in animam descenderit hoc malum, per hoc quod anima filii fiat à patre, sicuti in brutis animalibus: sed quod licet anima cuiuscunq; à solo Deo creetur, nihilominus nõ à Deo cõtrahit peccatum originis, verũ inde quod infunditur carni seminata ab Adam. Quod in summa est dicere, hominem concipi in peccato, quia concipitur filius Adæ. At quod isti adiciunt, culpam esse non in corpore, sed in anima, id nos vltro & libentissimè confitemur. Veruntamen inde non sequitur, quod sit qualitas à carne producta, sed certè reatus naturæ concretus, vt iam modo palam facturi sumus. Aliter alii, menti August. veròq; propius, astruunt, concupiscentiam carnis esse originale peccatum. Id quod ita possunt

Quo peccato sit voluntarium.

Secunda confessio.

Tertia est quod sit verè peccatũ.

Aug.

S. Tho.

Peccati originis diffinitio

Concupiscentia qualitas morbida

August. de nup. & concup. lib. 1. c. 25.

Quarta cõsideratio.

Reprobatur opinio morbide qualitatis.

Diffinitio Aug. & Ansel.

Respondetur rationibus contrarie opinionis.

Aug. de concupiscentia carnis.

ex Augu. colligere. Ait enim lib. de pec. me. cap. 16. quod quando peccauit Adam, nō obediens Deo, tunc eius corpus gratiam perdidit, qua eius animæ omni ex parte obediebat. Tunc, inquit, ille extitit bestialis motus pudendus hominibus, quē in sua erubuit nuditate. Et infra. Ex hac igitur inobedientia carnis, ex hac lege peccati & mortis, quisquis carnaliter generatur, regenerari spiritua-liter opus habet, vt non solum ad regnum Dei perducatur, verum etiam à peccati damnatione liberetur. Hanc verò ego mihi basim disputationis ex August. de concupiscentia præiecerim, non solum pro scholasticis catholicis, sed aduersus lutheranos: qui concupiscentiam ad eò contendunt esse peccatum, vt maneat etiam in baptizatis peccatum. Vocat enim hic concupiscentiam Aug. sensualitatē, iustitia originali solutam. Et hāc videtur hic dicere esse peccatū, propter quod sumus baptisinate regenerandi. De qua lib. eorūdem. 2. capitul. 4. Concupiscentia, inquit, tanquam lex peccati, manēs in membris corporis mortis huius, cum paruulis nascitur, in paruulis baptizatis à reatu soluitur, ad agonem relinquitur, ante agonem mortuos nulla damnatione persequitur. Paruulos non baptizatos reos innectit, & tanquam irā filios, etiam si paruuli moriantur, ad condemnationem trahit. Et libro. 1. retract. Concupiscentiæ reatus in baptisinate soluitur, sed infirmitas manet. Vnde forsan S. Thomas. 1. 2. q. 82. elicuit, Augustinum dicere, quod concupiscentia est reatus. Nam hoc verbum nusquā legi in Aug. nisi sanctus Thomas alium forsan sortitus est codicem. Hinc ergo conficiunt, concupiscentiam illam carnis esse originale peccatum. Quod reuera, nisi qui id sano modo interpretetur, nescio, salua grauissima authoritate August. quis sibi in animum inducat, vt credat. Id quod ante nos, alii prudēter meditati sunt. Prima ratio, quæ huic sententiæ aduersa mihi se offert, sic habet. Illud quod in Adam prius, quā in nobis fuit, si in illo nō erat peccatum, neq; profectō erit in nobis: concupiscentia hæc carnis in Adam non fuit peccatum, sed effectus & pœna consequens peccatum: nam propter peccatum Adæ sublata iustitia, defrænata laxataq; est concupiscentia, non solum in sua persona, verum etiam in tota natura: ergo vt in illo non fuit peccatum, ita nec in nobis, sed effectus & pœna peccati. Præterea ne amphibologia nominis inane reddat disputationem, originale pecca-

tum (vt supra satis constabiliuimus) verè habet rationem culpæ, quæ proinde, licet distinguatur ab actuali, est vera iniquitas: quippe ob quam fatetur Psalm. concipi nos in iniquitatibus: vnde ad eò consequitur, esse prauitatem, quæ odio est Deo: propter quam homini nisi in CHRISTO regeneritus, regno depellitur. Hæc autem ratio haud vnq; congruere poterit illi carnis concupiscentiæ. Nam illa (vt tertio capite dicebamus) est homini ex principiis naturalibus innata, quam cœlesti illud iustitiæ donum compecebat. Ob idq; nō est illa prauitas, obliquitas & iniquitas, in qua cōsistit ratio peccati, quod Deus odio habet: sed pœna est potius à Deo inflicta: sanè qui naturam nostram iustitia illa propter peccatum expoliavit, in suisq; naturalibus desertam reliquit. Quocirca neq; Adam, neq; nos vituperamus, quod sumus sic concupiscebiles, sed eò quod culpā in Adam admisimus, ob quā amissimus ligamen, quo rationi tenebatur cōcupiscentia subdita. Ad hæc. Peccatum propriè non est res illa, quæ eadem manet in iustificato, quæ erat in peccatore, concupiscentia autem eadem manet: ergo illa non est peccatum, sed planè reatus ille, qui remittitur dū regeneramur. Vt cuncta itaq; complectar. Vis illa & potentia concupiscendi extra rationis ordinem, quæ est in puero, imò verò quæ sine actu & consensu est in adulto, nō est illud, ob quod hæreditate cœlesti abdicamur: sed potius eodem peccato, quo exules facti sumus à regno, & frænnum quoq; abruptum est concupiscentiæ, & in mortem, aliasq; calamitates incidimus: ergo nō magis concupiscentia illa peccatum est, q̄ expulsio à regno, vel mors, aut morbi, vel alia id genus ærumnosæ miserix, quæ non aliter sunt peccata, q̄ quod sunt effecta peccati Adæ. Nisi quod concupiscentia est præterea nostrorū causa actualiū criminum. Eandem patiuntur repulsam, qui iam modo excogitant, peccatum originale esse amorē terrenorū. Nā si id de actu amoris enuntiāt, nō quidē originale, sed actuale peccatum est: si verò de amore carnis intelligāt, vel de inclinatione animæ, qua apta est sensū sequi, eodē recidunt, vnde priores modo depellebamus. Eisdē fermè rationibus deincitur, peccatū originale, nō esse priuationē iustitiæ originalis, ad sensum, quē pleriq; multi concipiunt, scilicet priuationem rectitudinis totius hoīs, quæ erat in illo statu naturæ integræ. Nā illa in Adam non fuit peccatū, sed effectus & pœna peccati, prior natura, quā dissolu-

Basim disputationis.

S. Tho.

Arguitur quod concupiscentia nō sit peccatū.

Secunda ratio.

Psalm.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Peccatum orig. nō est amor terrenorū.

Neque est priuatio iustitiæ.

Quo ratio peccati originalis concluditur.

Cap. 9.

Citur sunt hoc ætatis, qui quanuis nō omnia, partem tamen horum argumentorū contra vetustam opinionem opponētes, ab ea defecerint: dicentes, non esse in singulis hominibus peccata singula originalia, sed vnum illud, quod commisit protoparēs, esse originale delictum, cuius omnes rei sumus, & à quo denominamur peccatores. Horum primicerius habetur Albertus Pighius, vir profecto & pius, & doctus. Qui nihilosecius malè de hoc audit, quasi peccata in nobis originalia omnino inficietur. At verò neq; si sanè ille, & absq; præiudicio audiatur, tantæ damnabitur ignorantia, neq; si oculatius ipse sensum veteris opinionis æstimauisset, forsitan eam repudiasset. Primum ergo, si ex nomine rem subiectam venari decet, originale peccatum, nihil aliud dixeris, quā peccatū à primo parente in prolem origine transfusum. Quamobrem ex peccato illo, contagio nostra diiudicanda est. Vt id quod erat in illo formalis ratio peccati, relictum cognoscatur in nobis per modū habitus. Et qui in illo effectus erant, itidē sint & effectus in nobis. Superponamus, exēpli gratia primū peccatū Adæ, fuisse esum ligni, præcesserit enim superbia, nec ne, nihil ad rem. Formalis tūc ratio illius criminis fuit obliquitas & deflexio animæ per voluntatem à lege & ordine Dei. Et quia Adam gerebat personam totius naturæ, quæ in ipso susceperat beneficium illud iustitiæ, permanfurum in ea quādiu non peccasset, tota in ipso rea facta est illius præuaricationis, & ingrata inuisaq; effecta est Deo. Quare deordinatio eadē, & deformitas (vt verbis scholæ vtamur) illius actus mansit per modum habitus infixæ naturæ: quam proinde obliquitatem vnā contrahimus cum eadē natura. Quocirca vt concedendum est, peccatum originale esse in nobis, ita neq; est negandum, quo minus sit, pro formali, carentia iustitiæ originalis: si modo iustitia etiam ipsa similiter accipiatur pro formali. Iam enim supra. c. 5. retulimus ex S. Thom. 1. p. q. 95. formale significatum iustitiæ originalis esse rectitudinem animæ ad Deum, materialia verò, rectitudines alias, scilicet inferiorum virtū animæ ad rationem: atq; corporis ad animam. In Adam, si rem æstimatè consideres, priuatio iustitiæ, quo ad primum ordinem, non fuit effectus peccati, sed formalis ipsa eius ratio: priuatio verò cōtra eiusdem iustitiæ, quo

Iustitia debita inesse.

Peccatum orig. nō est inimicitia Dei.

Pighius.

Diffinitio pec. orig.

Ratio eius formalis.

Peccatum originale est in nobis.

S. Thom.

ad alios duos ordines, non ratio peccati, sed effectus fuit. Ad hunc ipsum eundem modum priuatio in nobis reformationis prioris, est peccatum originale: priuatio verò aliarum, est eiusdem peccati effectus. Quam forte distinctionem si inspexisset Pighius, & sui, nunquam inficias iuissent, in nobis inesse originale peccatum, Attamen, ut in gratiam eius hoc vicissim subiungam verbum, si vel Pighius, vel quiuvis alius ita negasset, in nobis esse peccatum originale, ut diceret tantummodo nos contrahere reatum poenarum, quas de peccato Adæ pendimus, non tamen reatum culpæ, aperte pugnaret non solum contra Augustinum, verum contra Paulum: uti in tertia confessione cap. præcedenti demonstraui, & cap. item proximo repetimus. Qui tamen diceret, non alio reatu culpæ, quam illius transgressionis Adæ, dum concipimur, pollui, nihil erroris portenderet, nisi quod leuiter & absq; ratione negaret, reatū illum esse carentiam iustitiæ, modo exposito. Et ideo verissimè & consultissimè S. modo Trident. Syno. celsit, sel. 5. can. 3. peccatū, quod origine vnū est, & propagatione transfusum, omnibus inesse, vnicuiq; propriū. Igitur per ea, quæ hic explicata sunt, diluuntur, quæ superior ca. cōtra opinionē Anselmi obieciimus. At quatenus res Augustinum spectat, qui docere videtur, concupiscentiam esse originale peccatum, imprimis interpretandus est, nō de formali, sed de significato materiali: uti si dus eius interpres diuus Tho. exposuit. Quādoquidem idem ipse ait, concupiscentiæ reatum in baptisate solui, remanente concupiscentiæ reatus autem saltem in originali, idem est, quod forma peccati. Sed neq; ita consideranda est concupiscentiæ, esse materia seu subiectum significatum peccati, uti est actus in actuali transgressionem. Namq; in actuali, actio substernitur obliquitati, seu subiectum eius: quoniā per actionē ipsam diuertimus à ratione, & diuina regula: adeo ut actio ipsa propriè denominetur obliqua, & peccatum: sicuti nix colore est alba. In originali verò lōgè aliter: quoniam forma peccati nullatenus inest concupiscentiæ, ut subiecto, sed animæ, vbi inerat iustitia originalis, ut supra. c. 5. diximus, vel (ut alii autumant) voluntati. Quare nec tam propriè concupiscentia denominatur peccatum, quam anima ipsa peccatrix, vel homo peccator. Veruntamen quoniam propriè in hoc genere peccati excogitari nequit materiale, sicuti in actuali, & concupiscē

tiæ motus in vetita fuit primus ac proximus effectus abscedentis iustitiæ, placuit Augustino vocare eam peccatum quodammodo materiale, ut ostenderet re esse malam & nocuam. Et id potissimum cōtra Pelagium, qui negabat rebellionem carnis effectū esse peccati: imò dicebat esse naturale bonum: ut est videre contra Iulianum. Et quod hæc fuerit Augustiniana doctrina, euidentius liquebit. c. 12. Vbi induximus eum interpretatē Paulum, quod appellauerit concupiscentiam, peccatū, qua ratione est effectus peccati. Etenim si post baptismum sensualitas non censetur peccatum, nisi quia est effectus peccati, conficitur profecto, ut neq; ante baptismum aliter sit peccatum. Tamen si tunc propter coniunctum reatum in anima, cuius ipsa concupiscentia proximus est effectus, dicitur materiale significatum peccati. Atqui hoc est, quod cōuincit disputatio, quam. c. superiori, ad explicandam eius mentem contra verba Augustini extruximus. Sed tamen restat præterea nobis respondendum ad eorum argumenta, qui arbitrantur nullam inesse formaliter nobis originalem culpam, sed ab illa prorsus quæ fuit in Adam, omnes appellari peccatores. Primū. Paul. solo illo peccato Adæ ait, nos omnes peccasse. Vnde Augu. de pec. me. lib. 1. c. 10. super illo verbo. In quo omnes peccauerunt. Si intellexeris, inquit, in quo peccato, certū manifestissimūq; est, alia esse propria cuiq; peccata, in quibus it tantū peccant, quorum peccata sunt, aliud hoc vnum, in quo omnes peccauerunt, quādo omnes, ille vnus homo fuerunt: Si autem intellexeris, in quo vno homine, quid, inquit, ista manifestatione manifestius? Nempe legimus iustificari in CHRISTO, qui credunt in eum, propter occultam communicationem, & inspirationem gratiæ spiritualis, qua quisquis hæret domino, vnus spiritus est. Hactenus August. Allusionis conclusionem lectori relinquēs, qui intelligat sic omnes peccasse in Adā per communicationem suæ culpæ, in quo vna eramus caro, uti iustificamur in CHRISTO, in quo vnus efficitur spiritus. Et Hypog. lib. 2. Cum peccauit (ait) homo, natura peccauit: & facta est natura iam peccatrix, id est, vitium habēs peccati. Eodem pertinet illud. Vnius delicto multi mortui sunt. Et per vnus inobedientiam, peccatores constituti sunt multi. Vnde Aug. lib. 1. retract. c. 15. ait, (ut supra iam citauimus) vnus Adæ reatu nos esse implicatos, cuius voluntate commissum est illud peccatum,

Concupiscentia quærens
Et est peccatum.

Respondetur
illis qui dicunt
in nobis esse originale
peccatum.

Augustini
testimonium.

tum, quod originaliter trahimus. Vnum ergo illud peccatum quo omnes peccauimus, origine contrahimus, & non plura. Ad hæc veruntamen ac his similia respondentem concedimus, quod illo tantum peccato Adæ peccauimus omnes, ut liquido monstratum est, quoniam dum animam recipimus, non peccamus, sed concipimur in peccato. Neq; dicens est quis originaliter peccare, sed peccatū originaliter trahere cum natura. Neq; negandum est peccatum Adæ esse illud, quod contrahimus. Id tamen fit per hoc, quod reatus ille peccati (ut diximus) relictus est in natura, quæ in Adam peccauit. Et ideo ut omnes trahimus naturam ab Adam, suam quisq; propriam recipiendo, ita & omnes contrahimus peccatum eius, per hoc quod in singulis est deuiatio illa & obliquitas animi à Deo, qua proinde cuncti contagione culpæ sic inficimur, ut singulas singuli contrahamus maculas. Tamen si reatus ille in nobis non sit positiva qualitas, sed mera priuatio iustitiæ (ut diximus) quoad formale. Quapropter cum in remissione originalis restituatur nobis gratia in ordine ad Deum, non tamen vires inferiores in ordine ad rationem, optimè ait S. Tho. ut supra ca. 5. citauimus, quod in baptisate restituatur iustitia originalis, tantum quoad formale. Quomodo autem per voluntatem tunc Adæ omnes peccauimus, commo-datissimo exemplo dilucidat idem S. doctor. 1. 2. q. 81. vbi ait, quod quemadmodum omnia membra sunt vnus homo, & ideo voluntas totius reputatur omnium membrorum, ita omnes eramus in Adam quodammodo vnus homo, quamobrem voluntaria inordinatio sui peccati, manet in tota natura, quam generatione recipimus. Manet scilicet, per modum habitus: sicuti in homine transeunte actu peccati, manet obliquitas animi: quo ad usq; per gratiam restituatur in ordinem. Subiiciunt hic præterea theologii exemplū ad explicandum, quemadmodum in Adam peccauerimus omnes, de rege munificentissimo, qui seruum in filium adoptatum hæredē amplissimæ substantiæ inscriberet, cuius beneficium tota eius posteritas potiretur: ea tamē lege, si in gratia eius perduraret, vbi tamē primum crimen in regem admitteret, hæreditate illa excederet. Exemplum antiquum est, neq; minimè ad rem accommodum. Namq; haud prorsus dissimili modo donauerat Deus in Adam naturam nostram originali iustitia, Mihi verò Paulus est, qui rem videtur q̄

optimè explicare: vbi ait, Adam gessisse formam futuri CHRISTI. Inde namq; antithesis culpæ Adæ & gratiæ CHRISTI relucet, vbi de nouo Adam accedente ad baptismatis aquam, ait pater cœlestis, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi cōplacui. Est enim perinde, ac si dixisset. Veluti Adā fuit, in quo vno tota eius natio mihi displicuit, quæ sibi naturali generatione successit, ita (quasi antidotum) hic est filius meus dilectus, in quo mihi cōplacui: id est, in quo vno, quotquot baptisate in ipso fuerint regeneriti, in gratiam mihi reconciliati, placebunt. Quod & Paul. ait, Si ceteri per inobedientiam vnus hominis peccatores constituti sunt multi, ita per vnus obedientiam, iusti constituentur multi. Omnes ergo in Adam peccasse, nihil aliud est, quam naturam nostram, ob participium suæ culpæ, ingratam inuisamq; esse Deo. Et ideo tota eius soboles nascimur filii iræ. Sicuti in CHRISTO iustificari, est, quod ob eius gratiā nobis participatā omnes sumus Deo grati. In quo proinde renascimur filii misericordiæ. Per hæc demum liquidum fit, quo pacto originalis labes traducatur perpetua generationum serie ab Adam. Sed August. est, qui in odium Pelagianorū non nihil dubietatis oculis offundit, Sanè qui crebrò ait, concupiscentiam illam rebellis carnis ob suam inobedientiam esse instrumentum huiusmodi culpæ propagandæ. Ait enim (ut superiori capite citatus est) de pec. me. c. 16. quod ex hac inobediētia carnis à ratione exorbitatis, & bestiali pudendoq; membrorum motu quisquis carnaliter generatur peccatum cōtrahit, à quo est baptisate abluendus. Et lib. 1. de nup. & conc. ca. 24. vbi inuestigat, quomodo cum coniugium bonum naturæ sit, ex coniugibus baptisate renatis, & præsertim vbi actui coniugali nullum admiscetur peccatum, procreentur filii in peccato, respondet, quod non ex bono, quo bonæ sunt nuptiæ, sed ex malo concupiscentiæ, quo bene vtūtur coniuges, de quo tamen erubescunt, reos diabolus paruulos natos tenet. Et infra. Ex hac, inquit, concupiscentia carnis, quæ licet in regeneratis iam nō deputetur in peccatum, tamen naturæ non accidit, nisi de peccato, quæcunq; nascitur proles, originali est obligata peccato, nisi in illo renascatur, quem sine ista concupiscentia virgo concepit. Propterea quando nasci est in carne dignatus, sine peccato solus est natus. Vbiuis deniq; de hac re sermo est Augustino, concupiscentiam illam rationi rebellem, quæ

Reatus & culpæ & poenæ.

Syn. Tri.

Exponitur August.

Lib. 1. retract. c. 15.

Discrimen inter materialia originalis & actualis.

Quo sum quisq; habeat originale peccatum.

In baptisate restituatur iustitia quoad formale. Exemplum S. Tho.

Exemplum theologorū

Collatio Adæ cum Christo.

Matt. 3.

Rom. 5.

Quid sit nos in Adā peccasse.

Quo transfundatur.

August.

quæ

quasi ea causa, quia non obtemperat rationi, traducem facit originalis macula. Sed est argumentum, quod huic quisque posset obmoliri sententia. Si qui ex nihilo crearentur nunc homines, masculus & femina (de quibus tertio cap. prelocuti sumus) in meris videlicet naturalibus sine culpa & gratia, hi quidem quantacumque exardescerent libidine & rebellionem concupiscentia, & vitiis destagrarent, nunquam tamen in sobolem, quam genuissent traicerent originale culpam: ut omnium est theologorum consensus, eo quod non essent tunc progenies Adae. Si vero contra duo naturali semine ab Adam descendentes, in primo instanti infusionis animae infunderentur gratia praeviente peccatum (ut dicitur de beatissima virgine) et praescinderetur illis, vel prorsus exstingueretur concupiscentia, ne magis posset adversus rationem insultare, quam in statu innocentiae, nihilominus transmittent peccatum originale in eos, quos genuissent liberos. Dico si gratia collata patribus esset tantum personalis, & non tota successione. Ergo concupiscentiae rebellio non est in causa originalis culpa. Haud equidem ambigo quin ita sit, ut rationes istae persuadent: ne peccatum quomodo cumque traduceretur modo natura ab Adam post eius peccatum transfunderetur & peccatum. Et si natura non traduceretur ab Adam, sed ab homine nunc ex nihilo creato, generarentur filii sine peccato.

Arguitur contra verba Aug.

Sententia authoris.

Syn. Trid.

Concupiscentia quomodo traduct peccatum.

Duo errores pec. or.

Quin vero ita modo S. Synodus Tridentina determinat Sess. 6. cap. 3. Sicuti nemo nisi in Christo renatus gratiam eius reciperet. Quocirca concupiscentiam esse traducem peccati, nihil sane aliud significat, quam concupiscentiam, & pudendum motum carnis esse naturale instrumentum generationis, per quam propagatur natura praevicatoris Adae. Neque aliud prorsus sibi voluit sapiens Augustinus. At quoniam caro nunquam praeter rationem titillaret, nisi culpa Adae fuisset in causa, ait rebellionem concupiscentiae traduce esse peccati. *Adversus recentis Pelagianos de originali peccato. Cap. 10.*

Per appetitum duximus speciem puram veritatis ob oculos primum omnium ponere, ne errorum interfusa caligo lumen eius interpollaret. Extant duo tamen de hac re errores, per extremum contrarii. Vnus quorundam recentium Pelagianorum, qui esse aliud in nobis refutant originale peccatum, quam defectum naturae: utpote reatum mortis, & ceterarum poenalarum, quas ob culpam

Adae incurrimus. Alter vero est Lutheranicorum per contrarium extremum, ita penitus naturae nostrae hoc genus peccatum imprimendum, ut verè in hac vita remitti, omninoque tolli renuant. Lutheranicorum inquam. Non quod priores non sint Lutheri etiam parente progeniti: sed quod cum de hac re bis per omnia a reliquis dissideant, Zuinglistas a suo capite merito nuncupemus. Schisma enim illud istorum (cuius in prologo meminimus) nemini scilicet de rebus fidei auscultantium, qui divina fungatur autoritate, ecquid potest, quod Lernaeum illud quinquaginta capitum monstrum addere. Primi quidem appetendi a nobis sunt prius, quippe cum quibus est brevissima disputatio: post alii contra quos multo est prolixius agendum. Zuinglius ergo inter Germanos est, qui sepulchrum Pelagii refodit, unde de hoc pus respiraret. Is enim in suo libello de baptismo, ac deinde vrgentius in declamatione ad Urbanum Rhegium contendere perseverat, originale peccatum non esse peccatum, sed morbum. Neque desunt, qui & catholicorum nomine censerent volunt, & Zuinglio nihilofecius si non verbis, re tamen adhaerescunt. At contrariam conclusionem, nempe quod sit vera culpa, satis superque sacrorum testimonio constabiliuimus, cum per totam haec tenus disputationem, tum proprie cap. 7. & 9. Quapropter id tantum hic aperire statuimus, quam sibi leuibus rationibus, originale culpam ita dissuadeant, ut omnino repellat. Primam enim colligunt ex clementia Dei, de quo, cum multo sit propensior ad condonandum peccata, quam ad vindicandum (vult enim omnes homines saluos fieri, nec vult mortem peccatoris, sed magis ut covertatur) haud est credibile, quod vnus peccatum in culpam deputet vniuersis mortalibus. Eo vel maxime, quod de delictis proprie loquens, ait per Prophetam, Filius non portabit iniquitatem patris, sed anima quae peccauerit, ipsa morietur. Secundum argumentum informant ex natura peccati, quoniam non est peccatum, nisi sit voluntarium. Cum ergo Adae peccati nullus mortalium aderat, nec consenserat, quin vero omnes eius successores improbat peccatum illud, a gerrime ferentes quas inde miseras & aeternas experiuntur, quomodo sensus capiat humanus, quod qui nondum extabant, lege aliqua in vno obligarentur omnes. Vniusque voluntas adeo reputaretur omnium, ut per illam nondum nati transgressores essent. Adde, quod aequa ratione, cetera peccata

Zuinglii.

Argumentatio illorum contra veritatem.

Ezech. 18. Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Reprobant exemplum commune.

Primum argumentum.

Responsio.

peccata non modo primi, sed aliorum etiam parentum transmitterentur in liberos: atque maiori ratione & benefacta parentum deberent in posteros diffundi. Siquidem perinde atque in Adam, & in parentibus etiam aliis propinquioribus latuim. Quin vero addit Zuinglius, peccatum cum culpa iunctum est: culpa vero ex commissio eius nascitur, qui facinus designavit: nemini ergo peccatum est, quod ipse non commisit. Adiciunt & novum genus arguendi. Peccatum Adae remissum illi creditur, ubi fuit cum Deo reconciliatus, quomodo ergo in nos transit? Aut si nobis imputatur, quid est, quod Adae fuit remissum? Nam si in illo vno omnes peccauimus, longe id efficacius veritas deuincit, ut in vno fuerit etiam omnium nostrum condonata culpa. Neque vero exemplum illud, quo supra rem hanc representauimus, omnino probant. De illo inquam seruo, qui summo honore habitus apud dominum ingratus atque infidus atrocissimum aliquod facinus in dominum committeret, atque adeo amicitia principis excideret, omnique honore & fauore, tam ipse, quam sua soboles depelleretur. Etenim si eius prolapia honore praecise, aiunt, & opibus, quas a principe receperat, dispoliaretur, id certe non argueret acerbitatem in principe maiorem, quam ius esset, & aequum. Si tamen omnes posteros ob patrum crimen supplicii afficeret, ac denique addiceret morti, reuera crudelitatis maximae & immanitatis reus haberetur princeps ille. Cum ergo Deus ob culpam protoparentis non solum honore nos & hereditate caelesti abdicauerit, sed in morbos & calamitates plurimas, atque adeo in mortem ipsam adegerit, plurimum hoc derogare videtur diuitiis bonitatis, & benignitatis eius. His denique alii subiiciunt, quod in tota sacra scriptura, nullum est verbum originale, seu iustitiae, seu culpa, sed nos culpam istam confingimus. Porro hac ratione, & in nostram naturam iniqui, & bonitati diuinæ falso imponetes. Haec tamen omnia, & quae id genus plurima, in hoc argumentum congerunt, facillime ipsi diluerent, si naturam humanam, quam cap. 3. depinximus, considerate contemplari vellent: ut exinde, tum de gratia, tum de culpa perspicacius ratiocinarentur. Si enim Deus naturam humanam in puris naturalibus creasset, nulla nos affecisset iniuria, quod tales condidisset, quales nec gratiam per nos ipsi diuinam assequi possemus, nec diuina gloria potiri: quoniam vires naturales non sunt pares tanto muneri. Neque vlla esset iniuria,

quod sensualitas rationi esset inimica, quam excicaret, & praecipitaret in vitia: quod morbis & aliis aeternis & calamitatibus huius vitae, atque etiam morti subiecti essemus. Nimirum quod haec omnia essent a propriis naturae nostrae principiis nativa. Sua tamen bonitas & benignitas, qui nos ad se plasmauerat, fuit, quod naturam nostram, gratia & iustitia donaret, quibus nos supra nos ipsos erigeret, atque inferiores vires, quae superioribus obedirent, compellerent. Nec cogitandum est (ut quidam effingunt) pactum intercessisse inter Deum & Adam, ut cum primum peccasset, natura exspoliaretur illis caelestibus donis, & ita nomine totius generis humani consensum praebuisse, atque hac causa totum genus, eo peccante, peccasse. Est enim fabula. Nam quid Deus opus habebat Adae consensu? Neque ita obligatus fuit pro se, aut pro nobis seruare donum originalis iustitiae, ut de hac re habuerit singulare praecipitum. Scriptura enim est manifesta, quod vnica fuit praecipitum, ne ederet de ligno scientiae, qua citra eius consensum, potuit Deus obligare totam naturam, tanquam eius, iure creationis, dominus. Sicuti leges legitimi principis, quae praesenti modo edicerentur ciuitati, vniuersis in perpetuum ciuibus intelligerentur posita. In poenam tamen transgressionis comminatus est Deus mortem, qua priuatio iustitiae designatur. Cum ergo Adam tunc erat tota natura, nulla fuit in Deo vel crudelitas, vel asperitas, quod peccante natura, denudaret eam, quibus supra naturalibus donis, ex mera liberalitate exornauerat. Veluti si princeps ciuitati amplissimum priuilegium largiretur, dum non committeret certum crimen: quod si contrafaceret, tunc nimirum sibi ciuitas perpetuo maneret offensa & iniusta. Et ideo modo quodam peccatum illud fuit omnibus hominibus voluntarium, scilicet per voluntatem totius naturae. Qua de causa alia peccata, vel primi, vel aliorum parentum non traiciuntur in liberos, sicut nec virtutes: quoniam illa sunt personalia, quibus poena tantum personales decretae sunt: illud autem primum fuit, cui posita erat poena communis: scilicet, ut genus nostrum in sua nudam naturam recideret: ob idque illius solius rea facta est suo modo tota natura. Quare neque villo pacto derogat clementiae misericordiae Dei, quod hoc genus supplicia: nepe morbos, miseras & mortem perferamus ob illud peccatum. namque si nos, seu igne, seu ferro perimeret, aut quavis alia violata morte, posset utique fortè dixus haberi. Quod autem nos caelesti beneficio

Nullum intercessit pactum inter Deum & Adam.

Cur in Adae natura peccauit.

Alia peccata non transfunduntur.

Diuina clementia.

ficio immortalitatis orbauerit, ut mortē nobis naturalem incurramus, nihil sanē vel iustitiam suam, vel misericordiā denigrat. Atqui ad argumentū aliud respondetur, quod Adā remissa est noxia illa, qua ratione erat personā, permansit tamen in propaganda natura. Quemadmodum qui modo baptizatur, omnī liberatur culpa, etiā originali, quatenus est huius personā: relinquitur nihilominus natura infecta, ut quos Christianus genuerit, eadē tabe commaculet. Illi autē loco, quod filius non portabit iniquitatem patris, opponi ē regione posset alter, ubi habetur, Ego sum Deus zelotes visitans iniquitatem patrum in filios. Est tamen horum concordia, quod pēnas temporales, ut infamiam, bonorum priuationem, & id genus aliās, iure luunt filii pro patribus: eō quod secundum corpus sunt velut pars patris. Pēnas tamē spirituales, & maximē expulsionem à regno cœlesti, solus ille qui peccat, subit: nam secundum animā filius non est pars patris, sed oēs animā meā sunt, ait per Ezechielem Deus. Ad rem ergo. Quoniam omnes homines participes sunt culpā Adā, expulsi sunt hēreditate cœlesti. Expulsi (inquam) hoc modo, quod ex natura nostra nullum ad illam ius habemus, sed quod Deus nostro generi largitus est in Adam, in eodem perdidimus. Per hęc proditur aberratio Zuinglii, non agnoscentis aliud genus culpā, quā quæ proprio contrahitur consensu. Si enim illa Protoplasti volūtate natura nostra non peccauit, cur ob illam culpam non solum tantam fecimus bonorū temporalium iacturā, sed damnati etiam sumus: ut ait Paulus. Et quidem ita damnati, ut regni etiam iure fuerimus exclusi. Profecto si tantum fuisset illi propria, nihil nobis nocuisset. Sed saluum fuisset ius nostrum, saltem in spiritualibus. Quia filius, ut modo interpretabamur, non portabit in eiusmodi bonis iniquitatem patris. Igitur ineptissimum est eius exemplū, si vult illud vsquequaq; huc adaptare. Ait enim, quod veluti si quis in bello vel alia sua culpa in seruitutem capitur, totam suam posteritatem constituit seruam, cui tamen esse seruam, nihil est culpā, sed pēnā, ita nobis cōtingit ab Adam. At non videt quod amicitia sua nunquam Deus priuasset nos, & iure regni, nisi participes fuisset aliquo pacto culpā. Neq; nos dicimus peccatum esse, quod mortales sumus, & miseris subditi: sed quod cum peccatum Adā, totius reputatum est naturā, deflexus ille & deordinatio animā à

Deo, quā in ipso fuit actualis, in nobis manet quiescens per modum habitus. Et inde patimur mala hęc naturalia. Sicuti ait Pau. Mors ab Adam in omnes trāsīit: in quo (id est, quia in ipso) omnes peccauerunt, atq; adeo iram & indignationē (ut Tridentina synodus cā. 1. secundum Paulum ait) incurrerunt. Aliās nō opus esset baptismo in remissionem culpā originalis, quā fuit hēresis Pelagiana. Sed hoc facili Zuinglius concedit, dicens, quod & peccatum originale per metonymiam, id est, abusuam nominis significantiam, dicitur originale. Neq; adiudicandos esse infantes æternæ damnationi, propterea quod non sint aqua intincti. De quo propterea alter nobis restat cū ipso conflictus libro secundo, c. 10. Quod autem postremo adiiciunt, hęc nomina iustitiā, peccatiue originalis nusquam in sacra pagina legi, argutia est Arrianorum, resutantium nomen Homusion, quod non est in Euāgelio. At sicut illi tunc cōiuncti sunt, ita & hos modo reuincimus. Nēpe quod ubi res est aperta, virtute subest etiam nomen ipsum. Cum enim sit in Euāgelio, Ego & pater vnum sumus, perinde valet, ac si scriptum esset, Eiusdem substantiā: quod est Homusion. Haud dissimiliter de originali iustitia & peccato dicendum. Porro quod cum constitutissimum Ecclesiæ Christianæ sit, primum hominem in iustitia fuisse creatum, utpote in rectitudine virtutum, ac virium, quantum satis ad finem consequendum erat, ad quem fuerat conditus, ut cap. quinto per amplē à nobis demonstratum fuit: atq; huius felicitatis, generatione perpetua propagāda, potiri deberent homines, quandiu in officio & in gratia Dei perseuerasset genus humanum, inde optimē nomē accepit iustitia originalis. Que nuncupari potest, nativa, seu naturalis, vel cōgenita. Et simili ratione, cum sit apud Paulū, omnes in Adam peccasse, neque verò solum imitatione, & contra Pelagium publico consensu Patrum Ecclesiæ diffinitū est: quin nos etiam natura filios irā pronuntiet, nihil sanē amplius in scriptura desideratur ad asserendam fidem peccati, quod appelletur naturale, vel connatum, & hēreditariū, vel per originem cōtractum: quod est dicere originale.

Aduersus Lutheranos de originali peccato.

Cap. 11.

Incidimus ergo in primum locum contro-
uersiarum, qua nobis Martinus ille Lutherus nouorum inuentor creauit, suiq; deinceps de prognati tueri perhendunt. Hi nancq; in al-
terum

*Prima contro-
uersiā de pec. ori-
cum Luth.
ranis.*

terum extremum à Pelagianis diuersum, nescio quo vento, nunquam antea in Ecclesia suborto, adacti, ita animā nostrā originalem culpam obtrudunt, ut per nullam sit prorsus gratiam in hoc seculo delebilis. Qui quidem locus in assertionibus Lutheri ad Leonem art. 2. sic habet. In puero post baptismum negare remanens esse peccatum, est Paulum & CHRISTVM simul conculcare. Et arti. 3. Fomes inquit, peccati, etiā si nullum adsit actuale peccatum, moratur à corpore animam ab ingressu cœli. Quin paulo inferius eūdem fomitē appellat actuale peccatum. Et discipuli sui in cōfessione Augustana, art. 2. vocāt vitium originis, verē peccatum, damnans & adferēs æternam mortem. Et in locis communibus Melanthon. Scriptura inquit, non facit differentiam inter actuale & originale peccatum. Nam & originale, actuale est quādā praua concupiscentia. Itaq; cōmentum istorum est, quod concupiscentia non solum sit materialiter peccatum, sed quod formaliter, & in actu libido ipsa, & insultus carnis, ante consensum voluntatis, est peccatum, etiam in baptizatis. Eandemq; aiunt concupiscentiam prohiberi præcepto illo decalogi, Non concupisces. Ob idq; pro insania ducit Luthe. eodem 2. arti. quod nos libidinem coniugum, qui quantum sanctitate pollentes, legitima, iustissimaq; intentione generandi, iure suo vtuntur, non verē peccatum appellemus. Sed bone Deus in suo famatissimo reformationis dogmate, quod ipsi didagma vocant, quanta explicatione hunc locum constituunt. Aiunt, enim, quod licet homo nihil iniqui animo delibato concupiscat, illa nihilominus volatilis concupiscentia, à qua se in omni mansuetudine, sanctitate, & pietate continet, coram Deo peccatum est. Et infra, Non modò homicidium, adulterium, & furtum peccatum est, verum etiam propter concupiscentiam, quantum uis ei non consentiat voluntas, homo ipse in cōspectu Dei homicida & adulter est. Atqui operæpretium est consyderare, ut telam suā detexant. Inde enim quod concupiscentia carnis peccatum illis est, eliciunt, omnia opera nostra, quantumcunq; fiant in gratia, ea tamen ratione, qua nostra sunt, à concupiscentia commaculati, & idcirco esse cuncta, peccata. Neque per illa implere nos præcepta Dei, concupiscentia remorante, ne plenē operemur ex dilectione sui super omnia. De qua nobis re, libro. 3. statutus est dicendi locus. Ideoq; quanquam in colloquiis iam Ratis-

ponensibus, manifestissimis testimoniis conuicti, paulo remissius propugnent errorem hunc de originali peccato, adeo ut in secundo nouissimo hic articulus tanquam vel cōfessus, vel satis discussus, fuerit prætermisus, tamen quia perstant in erroribus de operibus, quos ab illo potissimū fonte deriuarunt: & præterea quia Buce. in suo libello de Ecclesiarum reconciliatione eundem cum cæteris videtur nuper integrare, non erit superuacaneum, eis quæ à nostris, à doctissimo præsertim Roffensi copiosissimē dicta sunt, calculum nostrum adicere. Potissimū, quod quā diu libri eorum superstites fuerint, timendum ab illis est. Status ergo controuersiæ, quæ prima omnium est inter nos & Lutheranos, ita constituitur. Nos (ut veritas habet catholica) post baptismum legitime susceptum nihil remanere in renato credimus contagii originalis, quod veram habeat rationem culpā. Illi verò contra autumant, concupiscentiam illam carnis, qua parte in sanctis viris, in quocunq; vitiorum genere, conflictatur cum ratione, esse veram culpam, & damnatione, mortēq; æterna dignam. Tunc etiam quando per consensum voluntatis nondum patratū est actuale peccatum, nisi quod misericordia Dei non imputatur illa culpa, iis qui sunt in gratia. Hęc imprimis ignorantia nebula nunquam eorum oculos perstrinxisset, nisi tam essent philosophi iniqui hostes, quæ tamen fidei sapē & multum ancillatur. Concupiscentia enim carnis (ut in tertio statim capite cœpimus dicere) naturalis nobis est: utpote qua licet nulla præcessisset culpa, vel gratia, ex principiis naturæ existeret in homine: quatenus sensibus pollet: nisi quod Deus fræno originalis iustitiæ creauit eam rationi subiectam: ergo cum propter peccatum, sublata est illa iustitia, nihil aliud significatur verbo, concupiscentia, quā natura dono illo destituta. Præterquam quod est modò effectus peccati, tanquam remouentis iustitiam illam, quæ rebellionem eiusdem concupiscentiæ prohibebat: & tamen si homo crearetur in puris naturalibus, esset mera natura. Exemplum Anselmi est in de conc. virg. de nauī: cuius natura est ventis inuehi: & ideo si anchora fixa retineatur, tunc qui rumpit anchoram, dicitur nauem commouere. Igitur cum ea, quæ nobis insunt à natura, nec laude digna sint, nec vituperio, quis, vel cæcus, dixerit concupiscentiam illam, esse peccatum? Nisi forsā materialiter ante baptismum

*Status contro-
uersiæ
primæ cum
Lutheranis*

*Primū contra
Lutheranū
argumentum.
Concupiscentia,
res est
naturalis.*

Ansel.

c ptilum

*Peccatum
Adæ soli
remissum.*

*Exod. 20.
Concordia.*

Ezech. 18.

Dilegma.

*Lutherano
rum tela er-
rorum.*

ptissimum: vti superius explicatum est. Reuera qua ratione id dixeris, sequenter compulsius confiteberis, & visum, & auditum, & reliquos sensus, qui nobis post peccatum Adz instrumenta sunt delinquendi, delicta & ipsos esse. Quin verò & aurum, & honores, & muliebrem formam, & quicquid nos pellicit, pellice litve ad malum. Accipe evangelicam parabolam, vbi genus humanū assimilatur ei qui incidit in latrones, à quibus despoliatus, & plagis impositis relictus est semivivus. Nunquid despoliatum esse & vulneratum, peccatum erat illi? Quisnam concesserit? Pari modo in nobis, præterquam quòd participes fuimus culpæ, qua sumus laacro regeneratio nis abluti, nudatam habere naturam, & ita fauciam, vt concupiscentia veluti ægritudo quædam cum ratione colluctetur, certè nihil est culpæ, dum rationem non prosternit, sed est pœna, quam ob præteritam culpam exoluimus. Veluti corporei morbi, & mors demique, & aliæ id genus calamitates, quas culpas celsere, hominis esset prorsus stupidi. ¶ At verò cum Lutherus hoc genus culpæ soli concupiscentiæ carnis impinjerit, discipuli eius postea, dum illam defendere nequissent, rationem habere culpæ, commenti sunt, nomine concupiscentiæ non solum illam carnis, sed eam etiam quæ est in anima, subintelligi. Ita habent in conuentu Vuormatiensi. Attamen neq; hoc diuerticulo argumentum possunt eludere. Nam si loquantur de concupiscentia animæ, quæ est actus voluntatis consentiētis carni, illa certè non originalis, sed verè actualis est culpa: de qua nihil disputamus. Si tamen intelligant impotentiam & declinationem (vt videntur) animæ, qua velut actus corporis nata est, sensibus illecta, pertrahi, ad huc eandem habet argumentum energiam. Nam totum hoc (sicuti concupiscentia carnis) naturam dicit iustitia originali destitutam, non culpam. ¶ Sed præterea, vt in omne se latus versent, nunquam se hinc tamen extricabunt, quò minus sint in efficacissimū sacramentum baptismi iniquissimi, nisi profiteantur, totam, illic prorsus rationem omneq; meritum culpæ elui. Nam (quæ verba expressa sunt Hieronymi ad Oceanum) omnia nobis in baptisate condonata sunt crimina. Nec post indulgentiam, inquit, iudicis est metuenda seueritas: dicente Apostolo, Et hæc quidem (scilicet peccatores) fuistis, sed abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis in nomine domini nostri IESU CHRISTI. Omnia

Luce. 10.

Lutherano rum diuerticulum.

Secundū argumentum ex testimoniis scripturæ.

Hiero.

1. Cor. 6.

ergo peccata, donata sunt bene & fideliter. Hæc Hieronymus. Nota in Paulo, sanctificati & iustificati, in nomine IESU CHRISTI. Vnde sapienter colligit Hieronymus bene & fideliter. Quia in nomine IESU CHRISTI, qui verè est saluator, nihil delitescit fictionis, sed summa est, vt in suis promissionibus fides, ita & in factis veritas. Id quod veritas ipsa IESVS CHRISTVS, Hieronymo luculentius profert: vbi ait, Pater sanctifica eos in veritate, sermo tuus veritas est. Et, Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Et Paul. Renouamini in iustitia & sanctitate veritatis. Quid ergo euidentius pronuciari potuit ad demonstrandum, vbi gratiam Dei inimus, omnem nobis prorsus in veritate abstergi maculam peccati, quàm quòd ita nos verè pater sanctificet, quàm sermo eius veritas est. Conducit ibidem Hieronymus, in hanc eandem sententiam ex veteribus quoque Micheam: vbi ait, Ipse reuertetur & miserabitur nostri, demerget iniquitates nostras, & proiciet in profundum maris omnia peccata nostra. Et Ezechielem: vbi ait, Assumam vos de gentibus, & aspergam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immundiciis vestris, & dabo vobis cor nouum & spiritum nouum. In verbo, omnibus, inquit Hieronymus, nihil relinquitur. At quando nullum esset aliud euangelicum testimonium plenissimæ remissionis, quæ fit in baptismo, q̄ illud, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, abundè res conuinceretur. Qui enim renascitur, vitam prorsus exuit veterem, & nouam induit. Id quod Apostolus representat in analogia mortis & resurrectionis CHRISTI: vbi ait, Qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? An ignoratis fratres (cum istis mihi videtur ore prophético loqui) quia quicūq; baptizati sumus in CHRISTO IESU, in morte ipsius baptizati sumus? Confepulti enim sumus cū illo per baptismū in mortē: vt quomodo CHRISTVS resurrexit à mortuis per gloriā patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Ecce tam verè nos in baptisate mori peccato, sepeliriq; & in nouā vitā resurgere, q̄ verè id CHRISTVS in corpore præstitit. Hunc Chryso. locū, Hom. 24. super Ioan. in hanc sententiā dilucide enarrās, ait, In aqua baptismi tanq̄ in sepulchro caput immergentibus, vetus homo sepelitur, emergentibus inde nouus resurgit. Et Origen. super Iosue Hom. 5. ait, quòd per baptismum regenerationis, expurgatæ sunt animæ nostræ. Vbi

Ioan. 17. Ioan. 3. Ephe. 4.

Michee. 7.

Ezech. 36.

Ioan. 3.

Rom. 6.

Chryso.

Vbi abiicimus omnia peccatorum opprobria, & pro his assumpsimus conscientiæ bonæ ad stipulationem in Deum. Et ad Titum idem Apostolus, Secundum suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè, id est, quātum sufficit, vt verè simus salui, atq; adeo filii & hæredes, secundum spem vitæ æternæ. Vnde Ioan. Videte qualem charitatē dedit nobis Deus, vt filii Dei nominemur, & simus. Nominemur, inquit, & simus, vt exprimeret contrastos, nihil baptizatis inesse culpæ, alias si verè esset culpa, non tamen imputata, vt dicunt: non verè essemus filii, sed reputaremur tales à Deo. Eodē prorsus refertur, quod ait Apostolus, Nihil ergo nunc damnationis est his, qui sunt in CHRISTO IESU, qui non secundū carnem ambulant. Sed interpretamentū Lutheri expendamus eodem art. 2. Ait enim, nō haberi in Paulo. Nihil peccati est: sed, nihil damnationis, quasi illa concupiscentia iustorum peccatum verè sit, & de se dignum damnatione, sed non imputatur illis propter fidē, & quia non ambulant secundum carnem. Et sius Bucerus, vbi putat extremam manum imponere componendis controuersis, idem atq; p̄ius dicit in articulo peccati originalis. Ait enim, quòd quauis in regentis nihil sit damnationis, in hoc sensu, quòd non sunt rei, reatu iam dissoluto in baptisate, hoc tamen est propter meritum CHRISTI non imputantur peccatum. Non tamen quòd nō vel ob vnum hoc malum deprauatæ naturæ, etiā si nulla, vel actionis, vel consensus nostri iniquitas ad iiceretur, condemnationem mereamur. Et paulo post, Sancti etiam, inquit, ipsi, quatenus concupiscentia repugnat bonæ voluntati, inimici sunt Deo. Exp̄de pie lector, an verba hæc digna sint, quæ supponantur titulo, de componendis controuersis, & non potius exuscitent, quæ sopita iam & emortua videbantur. Profectò verba Pauli expositione non indigent: Dicens enim, nihil esse damnationis in his, qui non ambulant secundum carnem, manifestissimè docuit, nihil in renatis esse damnatione dignum, præterquā ambulare secundum carnem, quasi dicat, patimolestias carnis nihil prorsus damnabile est, sed ambulare, id est, liberè operari secundum carnem. Et ita exponit Augu. eandem authoritatem contra duas epist. Pelag. lib. 1. cap. 10. Nulla, inquit, est damnatio his, qui sunt in CHRISTO IESU, quoniā non damna-

Tit. 3.

1. Ioan. 3.

Roma. 8.

Lutheri interpretatio

Buceri verba.

Expositio Pauli.

Aug.

tur, nisi qui concupiscentiæ carnis consentiunt ad malum. Distortissima ergo est expositio Lutheri. ¶ In summa. Cū baptismus sit in remissionem peccatorum (vt in Acti. Apost. author est Petrus) qua Christianus perfricta fronte, quicquam culpæ post baptismum reliquum fieri dicat? At commentitiam Lutheri distinctionem audiamus, qua se eodem secundo articulo, ad omnia hæc tam clara testimonia cogitat respondere. Aliud, inquit, est, omnia peccata remitti, aliud verò omnia tolli. Baptismus oīa remittit, sed nullū penitus tollit. Aduerte pie lector, an hoc non sit deterere sacramenta CHRISTI, & (quod ipse in nos iaculatur) CHRISTVM ipsum conculcare: scilicet, quòd remitti peccata, non sit prorsus tolli. Ecquid enim aliud est, quod ait Euangelista in sua canonica. Scitis, quia ille apparuit, vt peccata tolleret? Et Baptista, Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi? Quid quod, interprete vbi supra Hieronymo, de iustificatione nostro præcinerant Propheta, & Apostoli concinnunt? Demerget & proiciet iniquitates vestras. Mundabimini ab omnibus iniquitatibus vestris. Et, Deleui vt nubem iniquitates tuas. Et, Abluti, sanctificati, iustificati. Et, In quibus nihil est dñationis. Et, Exstimatē vos mortuos esse peccato, viuentes autē Deo? Quid inquit hæc omnia, quæ effectus baptismi sunt, aliud resonant, q̄ prorsus baptismo extergi, & plenè tolli peccatū? Est enim nihil aliud peccatum, q̄ offensa in Deū, vnde palam consequēs fit, vt remitti ab ipso nihil aliud sit, quàm condonari, aboleri, atq; adeo omnino tolli. Nisi absurdissimè hic abutaris nomine remissionis, in significatu philosophorum: quibus qualitatem remitti, est imminui aliqua restante particula: cum tamen in præsentia, idē polleat remittere, quod ignoscere: id est, non amplius noscere culpā, perinde ac si nunq̄ fuisset. Quāobrem delictorum quæ Deus remittit, obliuisci, neq; amplius recordari dicitur. Quòd si Augustinum, quem vbiq; iudicē appellant, audire de hac re non piget, auscultemus ipsum lib. 1. retra. cap. 7. Lauacrum regenerationis purgat à reatu oīm peccatorum quæ humana traxit natiuitas & cōtraxit iniquitas. Hæc ille. Sicut ergo peccati actualis in baptismo remissi nihil remanet culpæ, ita neq; originalis. Et de pec. me. li. 2. c. 25. Hæc autem, inquit, lex peccati (scilicet fomes concupiscentiæ) nō sic manet in mēbris eorū, qui ex aqua & spiritu renati sunt, tanq̄ nō sit eius facta remissio, vbi omnino plena et perfecta

Act. 2. Lutherano rum responsio cōfutat.

1. Ioan. 3. Ioan. 1.

Esai. 44. 1. Cor. 6. Rom. 8. Rgm. 6.

Quid sit peccatum remitti.

August.

Plenissima remissio in baptismo.

fecta fit remissio peccatorum, omnibus inimicitii interfectis, quibus separabamur a Deo, sed manet in vetustate carnis, tanquam superatum & peremptum, si non illicitis confessionibus quodammodo reuiuiscat. Et in calce eiusdem capituli explicatus ait, Quod si denique continuo post baptismum consequatur ab hac vita migratio, non erit omnino, quod obnoxium hominem teneat, solutis omnibus, quae tenebant. Num satis conficitur originale peccatum tolli, dum remittitur, si non manet nisi superatum & peremptum? At plus debet Protestantibus nostris peccatum, quam fides. Quod enim fidem suam solam iustificantem tueantur, aiunt, fidem mortuam nullatenus esse fidem (quanquam & id peruersum, ut lib. 2. ca. 7. ex verbis Iacobi monstrabimus) & tamen peccatum originale, etsi audiant mortuos nos esse peccato, & sepultos, ipsumque abstersum, deletum, abiectum & peremptum nihil fecius, ita semper mordicus retinent, ut nolint sublatum esse. Quid si Augustinus asserat, radicatus euulsum? Inducit enim Pelagianos, contra duas eorum epistol. ad Bonifacium lib. 1. cap. 13. calumniantes Christianis, quod negarent baptismum, omnia peccata radicatus conuellerent, sed tantum ei concederent, ut peccata raderet, manentibus radicibus, unde rursus pullularent. Quorum calumnia reprimitur his verbis. Quis hoc, nisi infidelis affirmet? Dicimus enim baptismum, omnium dare indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non raderemque peccatorum radices in mala carne teneri, quasi rasorum in capite capillorum, unde crescant iterum refecanda peccata. Quid potuit efficacius aduersus istos Augustinus proferre, quam quod neque radix peccati maneat in baptizatis? Sed tamen & quod eos quasi digito indicaret, subiungit. Sed de illa concupiscentia carnis falli eos credo, vel fallere, cum qua necesse est, ut etiam baptizatus, & hoc si diligentissime proficit, & spiritu Dei agitur, pia mente conflagat. Sed haec, etiam si vocatur peccatum, non utique quia peccatum est, sed quia peccato facta est, sic vocatur. Sicut scriptura, manus cuiusque dicitur, quod manus eam fecerit. Peccata autem sunt, quae secundum carnis concupiscentiam, vel ignorantiam, illicita fiunt, dicuntur & cogitantur. Haec Augustinus. Explicatissime aduersus istos pronuncians, post reatum originalis in sacramento remissum, concupiscentiam, neque villo modo esse, neque appellari peccatum, nisi per metonymiam: de qua Iustus cap. sequenti.

Peccatum plus debet Lutheri, quam fides.

August.

Concupiscentia qualiter dicitur peccatum.

Nunc enim hoc secundo argumento tantum conamur testimoniis scripturae sacrae demonstrare & sanctorum, quomodo sint isti iniurii in sacramentum remissionis: adstruentes, concupiscentiam inde reliquam, peccatum esse proprie. ¶ Ut tamen tertium subiungamus argumentum, statuamus puerum baptizatum ante usum rationis, in quo, ais, veram adhuc culpam extare, damnatione dignam aeterna, sed non deinceps imputari. Hoc, inquam, tecum postulo, utrum per solam gratiam baptismi non imputatur, an alia postea opus est applicatione misericordiae, ut post non imputetur. Si primum, uti res habet, admiseris, tunc ergo baptismus ita plene remittit, ut nihil fuerit culpae reliquum, quod indigeat postea nouo actu misericordiae, ut non imputetur. Si vero secundum de tuo capite dederis, ergo per baptismum, non plene applicatum est pretium redemptionis CHRISTI, in redemptionem peccatorum: quod est haereticum. Item contra id quod aiunt, adultis nouo actu fidei opus esse iugiter post baptismum, quo assidue petant condonationem illius culpae originalis, perdurantis in baptizato. Primum si ita res est, quomodo fuit baptismus efficax? sane qui culpam illam condonare non fuit sufficiens. Adde quod cum pueri talem actum fidei habere non possint, tunc nullum habebunt remedium aduersus illam culpam. Quod si baptismus illis sufficit, absque alio actu fidei, cur non idem sufficiet & adultis, quatenus ad eandem culpam attinet originalem? ¶ Illud tamen quod mihi potissimum argumentum apparebat, in calce demum subiicitur. Aiunt enim, ut paulo ante referebamus, manere quidem peccatum originale, sed non imputari. Et subiiciam alia quoque verba Lutheri in eodem. 2. art. Haec est, inquit, gratia noui testamenti, ut quia renati sumus baptismate, fauor Dei nos suscipit, & sustinet non imputans ad mortem, quod reliquum est peccati in nobis, licet verum peccatum sit, & imputari possit. Idem aiunt de operibus factis in gratia: ut lib. 2. cap. 19. visuri sumus. Est tamen (ni fallor) contradictio manifesta, veram culpam manere post baptismum, & tamen non a Deo imputari ut culpam. Nam vel Deus illam odio habet, vel secus. Si non, quam potest in se habere rationem culpae? Nisi nefarie dixeris, culpam esse vllam, quae non sit Deo odio habita: contra diuinum eloquium Davidis, toties inculcantis, quod iniquos Deus, vltimam iniquam, & iniquitatem odio habeat.

Tertium argumentum.

Confirmatio argumenti.

Postremum argumentum.

Lutheri verba.

Psal. 118.

Si ve

Si vero illam odit, quomodo non imputat ad culpam? Imo vero quomodo verum est, peccatum remissum esse in baptismo? Nam nemo omnino remittit culpam, nisi qui odium est peccato diuellit penitus. Qua de causa dicitur Deus peccatorum obliuisci, quae remittit. Profecto non video, quo valeant clypeo dilemma hoc cauere. Nisi promptissimum illud suum in nos sputum fugientes respuant: sane qui quauis ratiocinationem, sophisma appellat, Mitto interim, quod auctores tanti erroris in eam adiguntur impietatem, quod Deus in hac vita nullatenus possit omnia nobis peccata ita remittere, ut prorsus tollat. Id quod ipsi concedunt, quoniam, concupiscentia illa carnis, quam verum peccatum censent, tam naturalis mortalibus est, ut extingui omnino nequeat in hoc seculo. Neque per priuilegium, ut rentur. Quod tamen theologi consentienter tribuunt intemeratae Virgini: videlicet rixam carnis sensisse nunquam. Igitur, ut in fine huic capiti faciamus, consultissimum censuit sacrosancta synodus Tridentina ca. 5. sess. 5. quod si quis per IESU CHRISTI domini nostri gratiam quae in baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negauerit, aut asseruerit, non tolli totum id, quod veram & propriam peccati rationem habet, sed illud dixerit tantum radi, aut non imputari: anathema sit. Quo Lutherianorum rationes expenduntur & confutantur. Cap. 12. AT quibus tamen fulcimentis locum istum communiant, id denique restat, ut expendamus. Hunc enim errorem potissimum conficiunt ex Paulo, & Augustino, quos aliorum longe distorquent, quam quod intenderint ipsi. Primum ex illo. Concupiscentiam nesciebam esse peccatum, nisi lex diceret, Non concupisces. Ecce inquit Lutherus, concupiscentia peccatum est, neque locus relinquatur interpretandi, non esse proprie peccatum, si quidem lege, ait Paulus, esse prohibitam. Sensus ergo Lutheri est, praeepto illo, quod est in decalogo. Non concupisces, prohiberi concupiscentiam illam, quae nobis natua est, & in regeneratis etiam superstes. Et ita sui defensare pertendunt. Id quod inter praecipuos eius errores secundus potest connumerari. Audi verba eius in fine illius citati articuli secundi aduersus catholicos. Sed & eo peruenerunt, inquit, insaniam, ut etiam libidinem inuitabilem parentum sanctorum vocare sint coacti. Quasi dicat, verum po-

Confirmatio argumenti.

Tri. Syno.

Non concupisces. Lutheri verba & secundus error.

Exod. 20.

tius esse, proprieque peccatum. Haec veritatem verba iure multo maiori possumus nos in hunc naturae hostem regerere. Nam praeterquam quod duo repugnantia verba connectit, sanctos videlicet sordere peccato, quis eo fuerit arreptus furore, ut quod inuitabile nobis est, id peccatum dixerit? Ecce enim naturalis radius vultus Dei, qui signatus est super nos, manifestum magis faciat, quam quod ubi nihil est voluntatis, neque inibi culpa quippiam inesse possit? Actio enim quae in nostra non est potestate, reuera nec laudari nobis potest, nec vituperio. Cuius ratio est, quoniam laus operis, vel vituperium causae debetur: quae autem homo inuitus patitur, illorum non est causa, quatenus homo: quippe cum per solam facultatem liberi arbitrii sumus actionum nostrarum domini. Unde qui naturalem concupiscentiam peccatum censet, pari modo cogitur ut dicat, & quod oculos habeamus, & aures, & membra, quibus inuitus, nobis nolentibus, nutrimur ac vegetamur, peccata esse. At nulla, inquit, admittenda est a natura ratio, ubi scriptura sacra aperta est. Ego vero neque scripturam apertam video, neque sensus scripturae esse potest, qui cum manifestissima ratione apertissime pugnat. Reuera si ea quae nobis vel a natura insunt, vel a Deo in poenam inflicta sunt, peccata essent, Deo potius, vel tanquam naturae auctori, vel tanquam vindici culpae tribuerentur. ¶ Et Augustinus, quem coryphaeum ipsi hoc loco sequuntur, adeo per se notum existimat, nullum esse peccatum, nisi voluntarium, ut naturali se apud ipsum consequentia ponant & perimant, peccatum, & voluntarium malum. Unde in lib. de vera religione. Usque adeo, inquit, peccatum voluntarium malum est, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Et contra Manichaeos de duabus animabus, peccatum ipsum ita diffinit, quod sit voluntas retinendi, vel consequendi quod iustitia vetat, & unde liberum est abstinere. Et ne omnia percensentes fastidio simus lectori. 1. lib. retract. id multis modis in vniuersum constituit, aperte in Lutherum sua penes verba ita refundens. Peccati reum teneri quaequam, quia non fecit, quod facere non potuit, summam iniquitatis & insaniam est. Sed resurgunt inde in nos ipsi, quod peccatum etiam ipsum originale censet ibidem Augustinus, voluntarium esse, voluntate Adae. Fatemur quidem, sed culpam totam remissam esse ait, in baptismo. Verba enim eius sunt, Cuius concupiscentia

Psal. 4. Nullum est peccatum nisi sit voluntarium.

Responsum Lutheri

August.

De vera religione. li. cap. 14.

Definitio peccati. Li. 1. retract. cap. 13.

tiæ reatus in baptisate soluitur, sed infirmitas manet. Optime sanè discernit, ut reatu dimisso, concupiscentia, non culpa, sed infirmitas sit. ¶ Veruntamen quoniã quàm sit libertas, inseparabilis conditio peccati, cap. 17. repetendum est, haud modò filum rumpamus dicendi de præcepto concupiscentiæ. Impossibile nanq; est illo vetari concupiscentiam, quæ non est in nostra potestate, sed tantum prohibetur voluntatis consensus, vel fortè mora eius in reprimenda concupiscentia, aduertente ratione. Est enim hoc inter decem mādāta, de quibus ait CHRISTVS, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et verbum, vis, palām ostendit nostræ esse facultatis, per gratiam ipsius, cuncta seruare: concupiscentiam verò illam in hac vita sublatā esse, haud quàm possibile est. Qui ergo dixerit tyrannidem illam & inuitabilem molitionem concupiscentiæ à Deo nobis esse interdiciam, anathema est Hieronymo, qui in expositione symboli anathema esse ait, qui dicit Deum præcepisse, quicquàm impossibile. Et Augustino, cuius in sermo, 61. de tempo. verba sunt. Deus nec impossibile aliquid potuit imperare, quia iustus est, nec damnaturus est hominem, pro eo, quod nō potuit vitare, quia pius est. Quin verò, cum non sint grauiā mandata Dei, ut est apud Ioannem, imò leue sit iugū, ut præceptor ipse testatur, quomodo facere lege diuina obligamur, quod est impossibile? Et præterea cum cætera oīa præcepta de actionibus sint prorsus nostris intelligenda, scilicet. Non occides, non furtum facies, & cætera, quæ continguntia sunt, commentum est verbum, Non concupisces, nisi de actione humana intelligere: qualis tamen non est motus concupiscentiæ, rationis vsum præuaniēs. Id quod forma ipsa mādāti præ se fert. Non enim ait in genere. Non concupisces, sed, Non concupisces domum proximi, neq; desiderabis vxorem eius: & reliqua. ¶ At verò non solum motum illum concupiscentiæ, aiunt isti, esse prohibitum, sed & potentiam ipsam, & naturam concupiscendi: quod humanus sensus refugit audire. Ecquis enim puerum, vel ante baptismum vel baptizatum lege aliqua astringat, vt i non solum voluntas, verum neque concupiscentia vsum habet, sed est nuda potentia. Nisi peccatum in eo pariter dixeris, famere, lallare, & his similia. Id quod August. lib. 1. de ciuitate Dei. cap. 25. condemnat, hinc verbis. Quòd si illa concupiscentialis inobedientia, quæ adhuc in membris moribundis

habitat, præter nostræ voluntatis legem, quæ si lege sua mouetur, quanto magis absq; culpa est in corpore non consentientis, si absq; culpa est in corpore dormientis? His Augustinus ostendit, nullum esse peccatum concupiscentiam absq; consensu, cum esse possit in dormiēte. ¶ Per hæc deniq; retunditur, quod Lutherus eodem art. 2. in confirmatione sui erroris cōmentatus est, propter illam scilicet carnis concupiscentiā quotidie nos precari in oratione dominica, dimitti nobis debita nostra: siquidē absq; voluntate, nulla est culpa. At in hoc se saltem agnoscant, Augustino suo expressis verbis contradicere. Sanè qui loco supra citato con. duas epist. Pelagia. ca. 13. Neq; enim, inquit, propter ipsam concupiscentiam, cuius iam reatus lauacro regenerationis absumptus est, dicunt in oratione baptizati. Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitorib; nostris: sed propter peccata quæ fiunt, siue in eius consensionibus, cū ab eo quodlibet vincitur, quod placet, siue cū per ignorātiā malum quasi bonū placet. Fiunt autem, siue operando, siue loquendo, siue quod facillimum, atq; celerrimū est, cogitādo. Illud sanè, quod in oratione sequitur, propter ipsam dicitur. Ne nos inferas in tentationem, sed libera nos à malo. Perspicuè ergo discriminat Augu. quod propter consensiones volūtatis dicimus. Dimitte nobis, quoniã peccata sunt: sed propter ipsam tentantē nos, infestantemq; concupiscentiā addimus. Et ne nos inducas in tentationē. Vbi propterea manifestat, non concupiscentiā, sed tantū volūtatis opera esse peccata. Quæ omnia Iacobus Apostolo teste, confirmat, qui vel ipso Augustino rem edisserit explicatius: vbi ait, Vnquisq; tentatur, à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscentia, cum conceperit (scilicet per consensum voluntatis) parit peccatum. Concupiscentia ergo ante consensum, non est peccatum, sed ex consensu concipiens, fit mater peccati. Huic apostolicæ phrasi consonant alius Apostoli verba, Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ei; neq; exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato. Non enim prohibetur fomitem concupiscentiæ habere, sed illi obedire. Ut per hoc intelligas, quod sequenti cap. ait, legem prohibere concupiscentiam. Non enim vetatur ne insit illa in carne, at volūtate nos concupiscere. Sed hic quis ferat peruicaciam istorum, qui hunc locum pro se adferant cum glossa

Lutherano
rum perui-
cacia.

glossa Aug. Ait enim diuus ille super Ioan. tract. 41. quod Paulus non dixit, Non sit peccatum in corpore vestro, sed, Non regnet. Ergo Paul. (inferunt isti) Augustino interprete, non negat, quin concupiscentia, antequam per consensum voluntatis regnet, peccatum sit. Collectio autem hæc nulla est, si colligatur peccatū esse propriè, anteq; regnet. Nanq; cum Augu. toties admonuisset, concupiscentiam illam nō esse propriè peccatum, sed tro po illo, quo effectus vel causa peccati, peccatum dicitur, securus dixit, peccatum non prohiberi, ne sit, sed ne regnet. Quoniam quando non regnat, sæpe dixerat tunc non esse propriè peccatum. Quam expositionem ipse idem protinus subiungit, dicens. Peccatum enim consistit in eo quod regnat, & fit quod iubet. Eandem eius explicationē supra etiā citauimus, de pec. me. li. 2. cap. 28. vbi ait. Hæc lex peccati, quod etiam peccatum appellat Apostolus: cum dicit, Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ad obediendum desideriis eius: non sic manet in renatis, tanquam non sit remissa & perempta, nisi illicitis cōsensionibus quodāmodo reuiuiscat, & in regnū proprium dominationemq; reuocetur. Idemq; prorsus repetit de nup. & concup. lib. 1. ca. 23. vbi ait. Ipsa concupiscentia iā non est peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non consentitur, atq; vt ea perpetrent, à regina mente membra non dātur, vt si non sit, quod scriptum est. Non concupisces, fiat saltem, quod alibi legitur. Post concupiscentias tuas non eas. ¶ At verò hæc postrema verba sibi isti arbitrantur fauere: vbi ait, in hoc seculo à nobis non fieri quod scriptū est. Non concupisces, sed non eas post concupiscentias. Et de spiritu & litera. ca. 36. clarius ait, quòd in hac vita non implemus. Non concupisces, sed concupiscentiis nō obediās: ergo non solum obedire, sed inuitabile illud concupiscere carnis prohibetur. Huiusmodi autem illatio nulla est prorsus. August. enim non sentit, non impleri illud. Non concupisces, si referatur ad innatum concupiscentiæ fomitem, quasi ille sit lege prohibitus, sed quia naturalis est in hoc mortali corpore concupiscere, vsq; dum animale resurgat spirituale. Imò eisdem verbis insinuat, prohibitionē non referri ad naturalem concupiscentiam, sed ad liberam & vltionem obedientiam. Quod si analogia ex ciuili Republica apud istos quicquam, vt æquum est, valeret, profectò tyranno oblidione premente ciuitatem,

quandiu ciues pondus belli sustinent, & bona fide obsistunt, extra noxiam sunt, sed vbi se primum dedunt, tunc incipiunt esse in crimine. Cur ergo dum voluntas ab arce rationis sensualitatis incurfus strenuè, vel perferet, vel comprimit, vitio sibi detur, id quod homo inuitus, veluti febrem, & naturalem morbum patitur? At quò expositione tādē verborum, Non concupisces, disputatiōē absoluiamus, examinemus, an isti contradictoria dicant in exponendo hoc præcepto, & illo. Nō regnet peccatum in vestro mortali corpore. Etenim cum dicant, hoc secundo non prohiberi, concupiscentiam inesse nobis, aut cum ratione configere, sed vincere, & regnare (si quidem oculatissimè adnotant cum Augustino, Paulum non dixisse, non sit, sed non regnet) hinc profectò elicitur, concupiscentiam inesse & pugnare, non esse rem prohibitam, nec prohibēdam: atq; adeò neq; propriè peccatum. Quod si ita est, cur aliis verbis, Non concupisces, aiunt prohiberi non solum libera opera, verum & ipsam carnis concupiscentiam, ne insit & subsultet. Sed ita cunctis vsu venit contra cælum expuentibus, sanè vt suo se sputo respergāt. Concludamus ergo vtroq; loco, solum consensum in opus concupiscentiæ prohiberi. ¶ Adiungunt ad persuadendū concupiscentiam carnis esse peccatum, sublequentia præterea Pauli eodem ca. 7. Si quod nolo, illud facio, iam num ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Scio enim, quod nō habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. Et multis in eundem sensum inter ceteris, concludit. Igitur ego ipse mente seruius legi Dei, carne autem legi peccati. Ecce, inquit, procul dubiò concupiscentiam carnis, quatenus cum ratione luctatur, peccatum ab Apostolo appellari. At verò locus hic primum omnium Pauli, qui (vt tota eius epistola) non est adeò intellectu facilis, à plurimis sanctorum Patrum, non de iusto iam Paulo, sed de Iudæo sub lege agente intelligitur. Cuius ordinis sunt Hieronymus & Origenes (vt Augustinus ipse aduersus Iulianum lib. 6. cap. 11. confitetur.) Et ita ipse Augustinus, semper senserat vsque ad senectutem, vt ibidem ait, & lib. 1. retract. cap. 23. Qua de causa possemus dicere, quòd concupiscentiam ratione coniuncti reatus appellaret in infidelibus peccatum. Sed demus istis cum Augustino iam sene & cæteris, puta Hilario, Gregor. Nazianzen. & Ambros. quos ipse illic citat, totum hoc intelligi de Paulo,

Lutherano
rum contra-
dictio.

Rom. 7.

Quomodo
multi san-
cti intelli-
gāt Paulū.

Secundum
præcipuum
argumentū

Matth. 19.

Hiero.

August.

1. Ioan. 5.
Matth. 23.
Confirmatio
argumenti.

Auxesis er-
roris Luthe-
ranorum.

August.

Luthe.

Dimitte no-
bis debita
nostra.

Iaco. 1.

Rom. 6.

Lutherano
rum argumē-
tatio.

Augustini
expositio.

Analogia
ciuili Rei-
publicæ.

qui gratia Dei suffultus nihilominus praelia-
batur cum carne, si tamen vicissim nobiscum
ipsi candidè Augustinum sequantur interpre-
tem. Qui non semel aut bis, sed sapè, & sapi-
simè interpretatur, hoc loco Paulum non ap-
pellare concupiscentiam, propriè, & verè pec-
catum, sed per metaphrasim, quia effectus est
peccati Adæ, & nostrorum causa. At verò
reclamathic Lutherus. Quomodo, quod ne-
mini angelorum licet, id, quod Paulus aper-
tè peccatum vocat, interpretentur homines
defectum tantum, effectum esse peccati? Ni-
mirum Lutherè, quoniam Paulus non ana-
thematizat, nisi angelum, aliud quàm ipse
annunciat, euangelizantem. Nanque homi-
nes metaphoras scripturæ dilucidantes, non
solum non reprehendit, sed laudat summope-
re inter eos, quibus Deus distribuit charisma-
ta. Aliis enim, inquit, datur prophetia, aliis in-
terpretatio sermonum. Et iterùm. Alios Deus
dedit euāgelistas, alios autem pastores & do-
ctores. Alias, ubi ait idem Apostolus, quòd
eum qui non nouerat peccatum, Deus pro
nobis fecit peccatum, si non liceret transla-
tione uti, necesse esset, CHRISTVM ipsum pro-
priè existimare esse peccatum. Quam ne ad-
mitterent blasphemiam, interpretati sunt san-
cti, nomine peccati hostiam pro peccato de-
signasse Apostolum: quæ se in cruce pro no-
bis obtulit. Quo etiam significatu vsus est ite-
rum: dicens, quòd Deus filium suum mittēs,
in similitudinem carnis peccati, de peccato
damnauit peccatum. Tamen hic magis pla-
cet, peccati appellatione intelligere naturam
ipsam nostram, & carnem peccato infectam:
de qua CHRISTVS, similitudinè gerente pec-
cati, dum eam carni affixit, redemptionem
operatus est nostram. Si ergo peccatū haud
ineptè vsurpatur de hostia, quæ causa est re-
mittendi peccati, & de carne, quæ subiectum
est peccati, optima est expositio Augustini,
quòd vsurpetur etiā pro effectu peccati. Vbi
ideo illius meminisse opus est, quòd capite
proximo de ipso Augustino adnotabamus.
Nempe quòd cum reatus peccati originalis,
sit priuatio iustitiæ, quatenus faciebat rectitu-
dinem animæ ad Deū, & proximus effectus
eiusdem reatus, sit ebulliens rebellansq; concu-
piscētia, eandem ante gratiam baptismi ap-
pellat peccatum, ratione reatus annexi: eo ta-
men sublato in baptismo, per solam metony-
miam, appellat peccatū, quia effectus est vel
causa peccati. Atq; id frequentissimè. Primū.
Vbi capite superiori eum citauimus, scilicet,

lib. 2. cont. duas epist. Pela. ca. 13. ubi ait, quòd
illa concupiscentia, quæ reliqua est à bap-
tismo, quo ratio peccati plenissimè remittitur,
radicitusq; conuellitur, non quia peccatū est,
sed quia peccato facta est, peccatum dicitur:
sicuti scriptura, manus dicitur cuiusq;, quòd
manus eam fecerit, imaginem enim Apellis,
vocamus manum eius. Obserua negationem,
non quia peccatum est. Omnino enim negat
esse peccatum. Et de pec. me. lib. 2. cap. 4. Co-
cupiscentia in paruulis baptizatis à reatu sol-
uitur, ad agonem relinquitur. Perpende disci-
men inter reatum peccati, & agonem, quoniam
est peccatum. Et lib. 1. de nup. & concu. ca. 25.
Concupiscentia, inquit, carnis dimittitur in
baptismo, non ut non sit, sed ut peccatum nō
imputetur. Hunc autem locum præuicatus
est Lutherus, ita referens. Peccatum remitti-
tur in baptismo, non ut non sit, sed ut nō im-
putetur. Atq; hinc infert peccatum remane-
re, sed non imputari. August. autem non dicit
peccatum, sed concupiscentia, neq; illam di-
cit remanere sub ratione peccati, sed ut sta-
tim infert, ad pugnandum cum infirmitate
nostra. Et c. seq. subdit exemplum à sensu cō-
trario. Nimirum quòd sicut in peccato actua-
li, abeunte actu, verbi gratia, homicidio, ma-
net reatus: viceuersa in concupiscentia, diluto
reatu, manet actus. Non intelligas, actus pec-
cati, sed actus concupiscentiæ. Et verbo, non
imputatur, designat nullam esse culpam, ut
iam modò notauimus. Et lib. 1. de nup. & con-
cu. c. 23. expressè ait, quòd concupiscentia in
regeneratis non est peccatum, nisi adhibea-
tur consensus. Sed dicitur, inquit, peccatum, si
cut vocatur lingua, locutio, quæ facit lingua:
& manus vocatur scriptura, quam facit ma-
nus. Itemq; sic vocatur peccatum, quia pecca-
tum si vincit, facit. Sicut vocatur frigus, pigritū,
non quòd à pigris fiat, sed quòd pigros faci-
at. Et contra Iulianum, lib. 6. c. 5. Baptizatus,
inquit, omni peccato caret, non omni malo.
Non ait, Non imputatur, sed caret. Quod pla-
nius ita, inquit, dicitur. Omni reatu omnium ma-
lorum caret, non omnibus malis. Nempe insi-
nuans, quòd concupiscentia malum, id est,
pœna sit, non malum, quòd est culpa. Et lib. 1.
retract. cap. 15. Concupiscentiæ reatus in ba-
ptismate soluitur, sed in firmitas manet. Quid
amplius desiderari potest, ad demonstrandū,
concupiscentiam, soluto reatu originalis, nō
esse peccatum, sed morbum? Et quanuis Lu-
thero nō placeat nomen reatus, profectò de-
riuetur optimè à reus, sicut famulatus à famu-
lus, &

Concupiscē-
tia Aug. ut
nominet
peccatum.

Nomen
reatus.

Exo. 32.
Deut. 11.

Buceris.

Aug. vide-
tur fauere
Lutheri-
nis.

Responso
auctor.

Concupiscē-
tia, 5. rati-
onibus dici-
tur pecca-
tum.

lus, & à dominus dominatus. Et ita Exodi
habetur, reatus vituli. Et Deutero, reatus san-
guinis, ut reatus sit ipsa ratio peccati, à quo
homo & fit, & habetur reus. Vnde reatum di-
lui in baptismo, est crimen quodcunq;, & cul-
pam tolli, ut amplius iam homo non sit reus.
Quare ineptissimum est Buceris diffugium in
suo lib. de concordia, & suorum complicum,
quòd loquatur in his locis Aug. præcisè de
actualibus peccatis. Facit enim comparatio-
nem operum liberi arbitrii cum concupiscen-
tia, dicens illa esse peccata, concupiscentiam
verò nō item. Et præterea concupiscentiam
cum reatu esse peccatum, illo tamen sublato,
minimè. ¶ Vnus tamē restat locus apud Au-
gustinum, quem merito plures quàm reliquos
faciunt, lib. 5. contra Iulianū cap. 3. Cuius ver-
ba sunt. Concupiscentia carnis, aduersus quā
bonus concupiscit spiritus, & peccatum est,
quia inest illi inobedientia contra dominatū
mentis: & pœna peccati est, quia reddita est
meritis inobedientis, & causa peccati est, de-
fectione consentientis, vel cōtagione nascen-
tis. Vbi in primo membro ait, concupiscen-
tiam esse peccatum, propter inobedientiam,
præter subsequentes rationes, quibus est effe-
ctus & causa peccati. Ad quod nostri in col-
loquio Vuormatiensi, & in reliquis respon-
dent, sermonem fuisse illic Augustino de cō-
cupiscētia ante baptismum, quam vocat pec-
catum, ratione reatus adiuncti. At quanuis
glossa hæc fortè sufficeret, mihi tamen, si con-
uicere licet, alius est verisimilior sensus: quo-
niam illic absq; discrimine intendit Aug. per-
suadere, concupiscentiā esse rem malam, etiā
post susceptum baptismum. Cōtra Iulianum,
dicentem, illam esse bonam, siue quatenus na-
turalis est, siue quatenus à Deo inflicta esset,
propter peccatum. Et ideo quatuor vel quin-
que modis constituit eam esse malam, & fi-
gura illa loquendi, peccatum. Primò, quia nō
obedit rationi. Non dicit, propter adiunctum
reatum, sed propter inobediētiam. Quòd est
dicere, ni fallor. Ex eo quòd bonum natura-
le hominis est operari secundum rationem,
(ut crebrò hæctenus diximus) sensualitas nō
obediens illi, est peccatū quoddam. Nō dam-
nabile quidem, & dignum pœna, sed natura-
le. Sicuti claudicans tibia, peccatum est, quia
nō rectè inseruit naturæ. Et secundo dicitur
eandem concupiscentia peccatum, quoniā ef-
fectus est peccati. Nisi quòd modus hic bipar-
titur, ut ante remissum reatum, sit peccatum,
quò ad significatum materiale: post verò, so-

lūm ita vocetur, quoniam est effectus peccati.
Et quarto, quoniam est causa traducēs pec-
catum originale, ut cap. 8. expositum est. Et
quinto demum, quoniam est causa inducens
nos ad peccandum actualiter. Obliquè ergo
Lutherus eodem, 2. articulo, & sui postmodū
sequaces interpretātur illud Pauli, Noster in-
ternus homo renouatur de die in diē, in hoc
sensu, quasi illud renouari sit paulatim parti-
culatimq; & successione quadam, peccatum
remitti, ita ut semper relinquatur aliqua par-
ticula peccati. Cum tamen peccatum in pun-
cto temporis remittatur totum, & condone-
tur. Quocirca renouari iustos, non est aliud
quàm per incrementum gratiæ vires concu-
piscētiæ reprimere, & magis ac magis exte-
nuare. Vt disertè edocet Augustinus contra
Iulianū, lib. 6. cap. 5. Cuius conclusio est, quòd
concupiscentia soluitur per indulgentiam in
baptismo, quia tendebat in noxia: conteritur
tamen deinceps per continentiam, ne vincat
in pugna. ¶ Ecce quomodo accipit Paulus
peccatū: ubi ait, Si quod nolo, hoc facio, iam
nō ego operor illud, sed quod habitat in me,
peccatum. Nam quòd eandem concupiscen-
tiam appellet legem peccati, apertius à nobis
pugnat, quàm cōtra: quando quidem lex pec-
cati idem pollet, quòd regula (si ita dici po-
test) peccandi. Vnde sicut ratio non dicitur
virtus, nisi quia est regula virtutis, ita neque
sensualitas dicitur peccatum, nisi quia est no-
bis causa delabendi. Quo sensu, ut per virtu-
tes spiritu seruiamus legi Dei, ita carne per vi-
tia seruiamus legi peccati. Intercedit enim
ter belligerantes spiritum & carnem media
voluntas, in suo habens arbitrio cui maluerit
manus dare. Ante cuius proinde consensum,
neq; ille virtutis, neq; hæc vitii, vel rem for-
tuntur, vel nomen. ¶ Nō sit hic tandem mo-
lestum audire Bucerum concordantem hanc
controuerfiam, quin verò explicatius ac per-
tinacius sepultam opinionem Lutheri susci-
tantem. Ex illo enim Ioan. Omnis iniquitas
peccatum est, ratiocinatur, quòd omnis, vel
natura, vel vis, vel actio non respondens suæ
regulæ, peccatum est, atque adeo natura ipsa
sensualitatis, etiā ante voluntatis consensum,
per se est peccatū, quoniā impedit, ne Deum
toto corde diligamus. Sed profectò facilius
colligitur, quòd expositio ipsa sua, iniquitas
sit. Quis enim inducat in animum Ioannem
appellasse iniquitatem, naturalia peccata: vti
sunt monstra & naturales defectus. Morbi
enim ipsi corporei, esse solent causa iracunde,

Obliqua est
expositio
Lutheri.
2. Cor. 4.

Aug.

Expositio
Pau.
Rom. 7.

Buceris con-
cordantiæ.

1. Ioan. 5.

dia, blasphemiae & aliorum flagitiorum & scelerum, & tamen non veniunt apud Ioan- nem iniquitatis nomine. Appellavit ergo ini- quitates, sola ipsa delicta. Sicuti omnes virtu- tes significantur generali nomine iustitia.

Hoc tamen largimur Bucero, quod proximè dicebamus, nempe sensualitatem esse pecca- tum naturæ: scilicet morbum eius & vulnus: veluti vitium claudicantis tibie. Et eodem

Rom. 8. intellectu intelligit Paulus, sapientiam carnis inimicam esse Deo. Non quod cognitio ipsa aut propensio carnis sit peccatum, sed quod pugnat cum ratione in diuersum inflectens.

Sicuti aurum ipsum & honor, & fornicarum pulchritudo inimica etiã dici possent ratio- nis & Dei, quatenus tentationes sunt ad ma- lum.

Dilectio dei super omnia. Aliud præterea portentum excogi- tant, quo defendat concupiscentiam esse pec- catum, videlicet quia est nobis impedimen- to, ne possimus in hac vita implere præceptū dilectionis dei super omnia, atque adeo neq; alia decalogi. Ita enim solet error initio par- uus, in fine esse maximus. Hæc autem dispu- tatio propriam habet sedem libro tertio.

Epilogus. Igitur quoniam longius quàm crediderã, abiit disputatio, vt rem in epilogum perstrin- gamus, constituimus, peccatum originale nõ esse formaliter concupiscentiam, sed priuatio- nem iustitię originalis, qua parte rectificabat animum & mentem in ordine ad Deum, quo reatu soluto in baptismo, quæ reliqua est con- cupiscentia, non habet rationem peccati. Sed est infirmitas & vulnus, ob idq; malum natu- ræ, dimicã cum ratione, cuius vim & neruos iusti virtutū exercitio conterunt, imminuunt, atque exhauriunt de die in diem, quoaduscq;

Philip. 3. CHRISTVS athlotheta noster reformet cor- pus humilitatis nostræ, configuratum corpo- ri claritatis suæ secundum operationem vir- tutis suæ.

De effectibus peccati originalis. Cap. 13.

EX articulis illis sex, qui cap. 7. de origi- nali peccato propositi sunt, quatuor ha- ctenus pertractauimus. Nempe quem- admodum in totum humanū genus pertran- seat, quæ causa eius, quid sit, & quo pacto vi- tiata origine traiciatur. Subsequitur ergo quinto loco, vt de eius effectibus, seu defecti- bus disseramus. De quib; nihil prolixiori ser- mone opus erat: nimirū quod fermè iam sint expositi: sed iidem Lutherani sunt, qui nonni- hil in hac parte nobis faceffunt negotii.

Effectus pec. ori. se- cundū Lu- theranos.

Aiunt enim vsq; ad se doctores, qui grauio- res defectus originalis culpe docuerunt, igno-

tam fuisse grauitatem eiusmodi peccati. Do- cent autem peccatum originale, non solum reatum esse, quo rei sumus iræ Dei, & mortis æternæ, sed ipsam corruptionem humanæ na- turæ. Cuius effectus seu defectus, sunt ignora- tio Dei, contemptus Dei, vacare metu & fi- ducia Dei, odisse iudicium Dei, fugere Deum iudicantem, irasci Deo, desperare gratiam, ha- bere fiduciam rerum præsentium. Quos mor- bos, inquit, nõ animaduertunt scholastici. Verba sua sunt in apologia confessionis Au- gustanæ, & in colloquio Vuormatiensi. At nisi tam essent isti theologiæ scholasticæ inse- ctatores, forsan naturã rerum oculatius spe- ctauissent. Effectus enim originalis peccati, illi penitus sunt, qui ex natura rei secun- dum diuinam legem ex eo subsequuntur, nulla intercedere noua voluntate. Porro qui in pœnam originalis culpæ omnibus commu- nes sunt, & paruulis ante vsum rationis, & adultis. Alias omnia humana peccata dice- rentur effectus originalis peccati, qui profes- sio abusus esset loquendi. Nisi de effectibus remotis (quod aiunt) intelligeretur eo sensu, quod per concupiscentiam, iustitia originali destitutã, pellicitur in consensum voluntas.

Effectus quina sunt pec. orig.

Sed aiunt nominibus illis actionum signi- ficare non solum actus, verum potentiam ad huiusmodi prauas actiones: vel carentiam et priuationem contrariarum virtutum, quibus per peccatum Adæ fuimus despoliati. Hoc responsum commenti sunt, postquam coacti sunt agnoscere, illa, neq; esse in infantibus, & verius esse actualia peccata, quàm originalis peccati pœnas. At non se satis expediunt.

Lutherani norum ca- uillus.

Primum quod qui audit contemptum Dei, odium iudicii Dei, & similia, nil prorsus intel- ligit, quàm scelera ipsa et impietates quæ sunt commissa actualia: quæ si effecta sunt conta- gii originalis, consequens fit, vt pueris quo- que impingantur ante vsum rationis. Quõ ni- hil dici potest absurdius. Et præterea cur po- tius hæc pauca commemorant vt temerè in buccam venerunt, quàm reliqua omnia cri- mina, flagitia, & scelera, quæ Paulus ad Ga- lat. recenset? Quandoquidem omnium ille- cebra, impulsus, & origo sit in concupiscen- tia carnis. Ad hæc. Si illos ita effectus esse interpretentur, quod sint in vniuersum com- munes omnibus filiis Adæ, etiam iustis, so- luto reatu in baptismo, hoc planè falsum est. Sunt enim multi, qui tantum malorum non admittunt. Imò nihil vetat esse ali- quos, qui omni capitali crimine careant.

Refutatio.

Gal. 6.

Sin

Lutherani.

Sin verò intelligunt, effecta illa esse origina- lis culpæ, tunc tantū quando non est remissa, vt sentire videntur in colloquio Ratisponen- si, his verbis, Concupiscentia non potest non prodire in omne genus peccati in non rege- neratis, in quibus diabolus efficacis est, neque id prorsus verum est. Nanq; fuerunt complu- res Gentiles inter Græcos & Romanos, qui- bus forsan non fuit remissa originalis culpa, qui tamen iure edocti naturæ pluribus absti- nuerunt vitiis, quàm multi ex Christianis: vt cum alii, tum etiã Aug. quandoq; refert, quos nobis etiam in exemplum ponit. Ad hæc. Quodnam genus loquendi nouum est, refer- re inter defectus peccati originalis, vacare metu Dei, & fiducia, irasci Deo, desperare gratiã, & cætera huius figuræ? Profectò mul- tos experimur iustos, meticulosos tamen, su- asq; verentes conscientias, atq; adeo iudiciū Dei extimescentes. Et complures contra, pra- uos homines, non solum non desperantes, sed neq; metuentes quidem. Quinimò infideles in peccato originali, nec desperant felicitatē æternam, nec Deo irascuntur, nec eius fugiūt iudicium. De his autem latius in capitulo de certitudine gratiæ, lib. 3. Illa enim est, quã isti videntur hisce verbis parturire. Ad rem igitur vt veniamus, inter effectus seu defe- ctus originalis peccati, nempe qui lege diui- na, naturali consecutione in pœnam peccati subsecuti sunt, primus fuit priuatio diuine gra- tiæ, & exhæredatio cœlestium bonorum.

Effectus ori. pec.

Quod cunctis lethalibus delictis commune est. Secundus, priuatio illius excellentissimæ cognitionis Dei, & expoliatio iustitiæ origi- nalis, puta rectitudinis inferiorum partiū ani- mæ ad rationem, & corporis ad animã. Nam priuatio rectitudinis rationis ad Deum, & di- uinam regulã, non effectus (vt diximus) sed ipsum peccatum fuit, quod suo modo perdu- rat in nobis. Tertius effectus illius peccati, no- sterq; defectus, & vulneratio, est effrãtio concupiscentiæ, quæ à ratione exinde, iegerq; diuina religata, impetu (quæ natura eius est) ad sensibilia fertur. Non quod sit qualitas illa morbida in anima, quàm veluti commentum supra confutauimus, aut qualitas aliqua reali- ter distincta in corpore. Sed vocatur habitus, eo modo, quo Arist. ægritudinē, quæ est pro- portionis humorum dissolutio, appellat qua- litatem & habitum. Meritò hic tamen dubi- tatur, quisi nam sensus dicti illius sit, inter theo- logos celebrati, quod fuerit homo peccato il- lo, tum gratuitis expoliatus, tum vulneratus

Homo vul- neratus in naturalib;.

in naturalibus. Sententiã enim est venerabi- lis Bedæ, super illud Lucæ de homine para- bolico, qui incidens in latrones, despoliatus ab illis est, atq; plagis impositis, semiuiuus re- lictus. Vtrum principium aliquod naturale amissimus, quò simus minus liberi, quàm ho- mo creatus in puris naturalibus. Nam si non ita res est, nec est profectò intellectu facile, quomodo fuerit homo in naturalibus vulne- ratus. Responso nihilominus theologorum est vnanimiter negatiua. 2. senten. d. 30. & S. Thomæ. 1. 2. q. 81. Authoritas nãq; est Diony. 4. ca. de diu. no. bona naturalia etiam in dæ- monibus integra mansisse post peccatū, mul- to ergo minus aliquod nobis principium ex- tritum est. Cuius ratio ex supradictis facile eli- citur. Quoniam Deus, qui supernaturali do- no vestierat naturã nostram, non maiori sup- plicio peccatricem affecit, quàm denudatam relinquere. Tum ob suam benignitatem, tum quod nihil nos nostra voluntate admisimus. Quare homo in puris naturalibus ab homi- ne lapso non aliter (præter rationem culpæ) differt in hac parte, quàm vti homo nudus, qui nunquam fuit indutus, ab homine nuda- to, quibus fuerat vestitus. Ambo enim sunt æquè nudi. Nisi quod nuditas in primo nulla fuisset pœna, sed naturalis negatio ornamen- ti: in secundo verò est priuatio propter cul- pam.

Luc. 10.

Bonū natu- ræ quò im- minuitur.

S. Tho.

Arist. 2. Ethic.

Expositio vulneris in naturalib;.

Sed nunquid bonum naturæ aliquo modo imminutū est, vt simus minus propen- si in bonum magisue in malum proclives, q̄ essemus in puris naturalibus? Id enim vide- tur astruere S. Thom. loco modò citato, di- cens, quod inclinatio naturalis ad virtutem diminuitur per peccatum. Nam cum actus, authore Arist. ingenerent similes habitus, nõ potest in eo, qui vitiis sese tradidit, non immi- nui inclinatio ad bonū, augeriq; ad malum. Respõdetur, quod veritas hæc, quæ omnibus est in confesso, id tantum docet, quod in ipso Adam per peccata sua, sicuti & in nobis per actualia nostra, debilitetur bonum naturæ propter corruptos habitus. Peccatum autem originale nullum ingenerat habitū: neq; (pre- terquam quod est culpa) alter eneruat, infir- citue naturam, quàm si homo in puris natu- ralibus nasceretur. Cur autem dicatur vulne- rasse naturam ex fundamento illo cap. 3. præ- iactò, totiesq; à nobis resumpto, dilucidatur. Etenim cum natura rationalis hominis, sit operari secundum rationem, à quo per sen- sualitatem cohibetur, donū illud iustitiæ sen- sualitatem continēs perficiebat hominem in- natu-

naturalibus. Quippe cum prohiberet, ne impediretur opus illud rationis, homini naturalis. Ob idque priuatio illius doni supernaturalis, fuit plaga & vulnus in naturalibus, quatenus homo inde relictus est mancus, & incurtionibus diaboli, mundi, & carnis patens: ut non possit iuxta naturam suam perpetuo operari. Veluti si natura hominis esset, recta linea incedere, haberet nihilominus ligatum sibi canem alioversum trahentem, qui canem aliquo remedio coerceret, perficeret hominem in naturalibus, & qui remedium auferret pari ratione laederet. Et ita intelligendus est canon primus sanctae nostrae synodi ses. 5. ubi de effectibus peccati originalis sancitum est propter ipsum incurrisse nos captiuitatem sub potestate diaboli, totumque Adam atque adeo nos secundum corpus & animam in deterius fuisse commutatum. Quod fit, ut homo cum solo originali, seclusis habitibus actualium, non feratur impeditus in sensibilia, quam si esset in puris naturalibus. Atque ideo solum differunt, sicuti moles ab alto cadens, impedita prius, & postea ablato impedimento. Quae quidem aequali vehementia cadit, antequam retineatur, & postquam remouetur obstaculum. Id quod altissimum infigendum est menti, ad intelligendum discrimen inter liberum nostrum arbitrium iustitia originali praeditum, eademque id ipsum multatum. Cum enim libertas duabus partibus constet, scilicet id posse, quod velis, per peccatum perdidimus possibilitatem (ut lib. 3. Hypog. ait Aug.) faciendi quicquid volumus, non simpliciter, sed in his quae ad Deum pertinent. Videlicet, ne valeamus per nos gratiam Dei promereri. Et hoc est, inquit, vulnus, quo claudicamus libero arbitrio. Quod sine vulnere CHRISTI sanari non potest. Haec Aug. Mansit tamen possibilitas ad naturalia: atque haec praeterea libertas in supernaturalibus ad vtrumlibet, ut scilicet quoties cooperari velimus Deo, praesto sit ad opitulandum nobis. Quod si nolimus, neminem ipse coactus permoueat, sed iuxta nostram naturam liberè, ut capitulo iam quintodecimo de libero arbitrio copiosius denarrandum est. Atque concupiscentia haec, iustitia originali destituta, multis dicitur nominibus. Appellatur enim fomes peccati: vel quia effectus est peccati: vel (quod nomen significat) quia fomentum est & alimentum vitiorum, quae consensu allecunt inde voluntatis admittimus. Vocatur etiam & lex carnis, & tyrannus: quoniam non aliam sequitur normam, quam voluptatem carnis:

& ideo tanquam tyrannus de arce nos & carumine rationis deturbat. Vnde merito à S. Patribus, morbus, vulnus, ac denique malum naturae censetur. Effectus reliqui ad corpus pertinent, nempe mors, quam in poenam peccati comminatus est Deus, atque morbi: qui plane sunt inchoatio mortis. Ad plenum enim completum est. Quacumque hora comederis, morte morieris. Nam ab illo temporis momento cepit natura dissolui, & in mortem ire. Id quod & nobis ab ipso statim conceptionis articulo accidit. Quandoquidem viuere, nihil aliud est, quam vitae tempus absumere. Itaque haec omnia mala, quae connata nobis essent cum natura, etiam si nullum antecesset peccatum, sunt modò poena peccati, propter beneficium diuinum, peccato sublato, quò ab illis seruabamur vniuersis. Quin etiam mala alia externa, quae nobis, vel à feris animalibus, vel ab inclementia caeli, vel ab elementis existunt, vel ex nostra nobis inscitia, vel incogitantia & vecordia contingunt, vltiones illius peccati sunt. Etenim in illo felicissimo statu ab omnibus nos diuina prouidentia protexisset. Sed de his satis, sanè quae vulgaria sunt. De illo tamen effectu imminutae libertatis, latior habendus nobis est sermo, si tamen breuissimum verbum de poena huiusmodi peccati fuerit interlitum.

De poena peccati originalis. Cap. 14.

DE poena peccati originalis, de qua potestremo loco propositum fuit, nihil est, quod tam certo possimus constituere, ut nulla supersit dubitatio, de qua propterea S. Synodus Trid. nihil determinauit. August. enim plus iusto videtur torquere paruulos. Vnde qui eius sententiae subscribunt, perpauci sunt, & tortores paruulorum nuncupantur. Ait enim in de fide ad Petrum. Firmissime tene, & nullatenus dubites, non solum homines ratione vtentes, verum etiam paruulos, qui siue in vteris matrum viuere incipiunt, & ibi moriuntur, siue iam inde matribus nati, sine sacramento baptismi de hoc seculo transeunt, sempiterno igne puniendos. Neque est, quòd modo in iudicium petamus (quod nonnulli faciunt) librum illum, an sit Augustini. Nam in Hypog. lib. 5. inter confutandum Pelagium, idem videtur sentire. Dicebat namque Pelag. paruulos ante baptismum decedentes, licet non admitterentur ad regnum caelorum, ut Deum coram cernerent, tanquam adoptiuus filii, nihilominus quia immunes essent peccati, recipi in infimam mansionem earum, de

Effectus corpori.

Gen. 2.

Ioan. 14.

Duo loci vbi se perennit.

Confirmatio sententiae August.

Rom. 5.

Eph. 2.

Contraria opinio Augustini.

Apo. 18.

quibus ait CHRISTVS, In domo patris mei, mansiones multae sunt, vbi felicem vitam agent. Et ideo baptizari non in remissionem peccati, quod nullum habebant, sed ut adoptionem filiorum, atque adeo ius regni recipeant. Ad huius inquam confutationem arguit August. nullum esse tertium locum, vbi vita posset esse perennis, praeter regnum caelorum (extra quod nulla est mansio patris) & gehennam ignis. Nam in die iudicii tantum erunt, inquit, situs duo iudicandorum: scilicet à dextris & à sinistris. Alteri mittentur in domum patris: alteri, in ignem aeternum. Non negat hic limbum Patrum aut purgatorium, sed locum tertium vitae perpetuae. Quoniam limbus Patrum clausus fuit post resurrectionem CHRISTI, eductis inde Patribus. Atque purgatorium cessabit in die iudicii. Et ideo non est dubium, quin August. misit infantes in ignem aeternum. Id quod ex illo loco Pauli potissimum confirmat. Iudicium ex vno delicto in condemnationem. Vnde colligit quòd originale meretur condemnationem. Neque parum profectò roboris adhibet huic sententiae verbum Pauli, vbi propter peccatum originale appellat nos filios irae, id est, dignos ira Dei. Ira namque supplicium praese fert. Temperat autem August. sententiam lib. 1. de bapt. par. cap. 16. & in enchi. cap. 93. dicens, quòd illa poena erit omnium leuissima, & mitissima. Salua tamè semper autoritate praclarissimi Augustini, compendio plures sunt, qui paruulos omnino prorsus poena sensus liberant. In qua sententia fuit Magister sententiarum, & S. Tho. & fermè theologi. Causa quae istis probatur, est, quòd videatur creditu durissimum, ut aequissimus ac sapientissimus iudex supplicium aeterni ignis ab illis exigat, qui propria voluntate nihil commiserunt. Quandoquidem scriptum in Apocalypsi reliquerit Ioan. Quantum glorificauit se in delictis, tantum date illi tormentum & luctum. Vnde contra colligitur, quòd qui nihil se glorificauit, nihil debeat tormenti experiri. Adde quòd ante baptismum aliquantus requiritur peccatorum dolor actualium, originalis autem nullus prorsus depositur: idcirco quòd non fuerit propria voluntate commissum, & neminem delicti, cuius causa neutiquam fuit, poenitere vilo modo potest: de peccato ergo cuius in hac vita nulla poenitentia, nullusque gemitus, aut dolor postulat, cur post infligenda vlla est poena sensus? Neque mihi hoc quidem argumentum displicet, quòd tale fit, Si paruuli igne plecterentur

cum adultis, consequens fieret, ut pariter odio haberent Deum, aduersus eius iustitiam murmurantes, ut adulti in inferno continenter faciunt: atque adeo essent obdurati, obstinati in peccato actuali: quòd certè iniquum est concedere: cum nullam hic habuerint malam voluntatem: & in quocumque loco ceciderit lignum, ibi erit. Accedit huc potissimum auctoritas Innocentii, in cap. maiores, de bapt. eius effect. Vbi ait, Poena originalis peccati, est carentia visionis Dei: actualis vero, est gehennae perpetuae cruciatus. Vbi postquam confert poenam poenae, manifestè sentit, quòd nulla est inflicta pueris poena sensus. Verum est, quòd non videtur hoc dicere per modum per se determinationis, sed arguendo ad probandum aliam conclusionem. Igitur ad Paulum satis respondetur, quòd illa expulsio à regno caelesti vera est condemnatio. In homine enim creato in puris naturalibus esset mera negatio naturalis, non recipi in regnum caelorum. Cum autem natura creata fuerit cum iustitia, & (quod magis supra probauimus) cum gratia, atque adeo cum iure ad regnum, exclusio inde propter peccatum, est priuatio & condemnatio, & effectus irae, & ideo supplicium. Et ex his conficitur ad illud de die iudicii responsio. Nam illi qui mittuntur in ignem aeternum, patentissimè audiunt causas suae damnationis, esse actualia peccata: quia esuriuit CHRISTVS, & non passi sunt eum: sitiuit, & non potauerunt, & c. Neque in Euangelio comminatur illam poenam aequissimus iudex, nisi propter actuale peccatum. Paruuli autem illa tantum sententia condemnantur, nisi si quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum caelorum. Verba etiam Augustini intentant S. Tho. & alii interpretari, quia non legunt in illo loco de fide ad Petrum, nisi aeterno supplicio puniendos: vbi nomine supplicii non agnoscunt ignem, sed priuationem visionis. Et hanc dicunt alibi vocari ab illo mitissimam poenam. Si tamen legatur, sempiterno igne puniendos (ut citatur in canone) vel ignis aeterni sempiterno supplicio puniendos, ut in emendatis eius operibus circumfertur, neque dubitetur esse liberum Augustini, non recipit glossam, nisi quòd fuit illius perquam rigida & truci sententia. At restat praeterea argumentum ex nostra peccati originalis declaratione, qua diximus esse illam deordinationem animae à deo: cui quidem auersioni existimare quis potest, destitutam esse poenam ignis. Ad hoc tamen respon-

Trid. Syn.

Libertas.

Concupiscentia multis nominibus appellatur.

Eccles. 22.

Cap. maiores.

Expositio sensus Apostoli.

Mat. 25.

Ioan. 3.

Expositio verborum Augustini.

Bonum argumentum.

respondetur, quod huiusmodi poena solum decreta est illi, in quo est huiusmodi deordinatio, per modum actus, qualiter fuit in Adā: cuius propria voluntate violatum preceptum fuit. In nobis autem solum permanet, per modum habitus traducti cum natura. Qui proinde gratia & iustitia originali destituti nascimur, ob idque illa tantum poena digni, ut regno depellamur, in quod nos gratia illa & iustitia mittebat. Sed dubium adhuc reliquum sit, an saltem paruuli illi penam aliquam spiritualem perferant, eo quod a regno caelesti exulent perpetuo: exiliū enim hoc non potest natura sua non vehementer discruciare hominem. Fuerit quis forte, qui cogitet, paruulos nullum habere sensum doloris de exilio illo, propterea quod cum non habuerint fidem, prorsus eos lateat ineffabilis illa felicitas, quasi per naturam cognosci nullatenus valeat. Sed tamen falsa est huiusmodi cogitatio. Nam naturalis cognitio, saltem animae separatae, & hominis, hinc demigrantis, qui impedimentis huius mundi exemptus est, eo pertingit, ut cognoscere possit finem suum supremum, in coniunctione consistere cum sua prima causa, per eius contemplationem. Quae quidem cognitio non potest non atrociter contorquere hominem inde extorrem, etiam si non cognoscat in particulari diuinitatis trinitatem, & alia supra naturam fide reuelata. Alias infideles aetate prouecti, quibus nullus refullit radius fidei, afflictionem nullam sentirent in inferno, quod non essent ad illum diuinum conspectum admissi. Posset quis alius forte pseudophilosophus dicere, quod cum anima cognoscere non possit, nisi per species rerum, per quas obiecta coniunguntur cum intellectu, et anima pueri nullas, aut perquam raras & exiles receperit ministerio corporis, non potest separata taliter cognoscere, ut apprehendat suum naturalem finem. At neque haec responsio sapientibus probatur. Nam cum anima, quae suapte natura perpetua est, a natura perinde habeat, non solum esse actus corporis, sed per se etiamnum subsistere, consequens fit, ut in separatione a corpore, concursu Dei quem pepigit cum natura, perfundatur speciebus, quibus possit naturalia cognoscere. Et ideo tandem ad quaestionem respondetur, quod licet pueri, vel extra corpus, vel in corpore peracto mundo, cognoscant illum supernaturalem finem, saltem in genere: tamen, quia intelligunt se nun-

quam habuisse proximam proportionem & aptitudinem ad illum consequendum, nihil inde contristantur. Sicuti vir sapiens non aegrefert, quod non sit summus orbis monarcha. Etenim aptitudo & proportio ad aeternam felicitatem non est, nisi vel per gratiam & fidem, vel per usum liberi arbitrii, per quod si homo cooperatus fuisset inspiranti & pulsanti Deo, potuisset praeueniente gratia eandem fidem suscipere: paruuli autem huiusmodi neque fidem habuerunt, neque usum liberi arbitrii. Et ideo nulla illis premuntur anxietate: quasi adulti. Addunt praeterea permulti, quorum etiam est S. Thom. quod diligenter Deum tanquam primum datorem bonorum naturalium, eo amore, qui possibilis est naturae. Id quod non prorsus respuerim: cum naturalis ratio eo inclinatur, neque sit tunc impedimento pondus carnis. Haud tamen cum illis consenserim, qui eiusmodi paruulis vitam adscribunt, quam per naturam esse potest, felicissimam. Nam imprimis nulla ratione necessarium fit, ut habeant omnes scientias & rerum cognitiones, quas possent hic aetate prouectiores, veluti summi philosophi, comparare. Neque probauerim splendore solis super faciem terrae fructuosos. Namque soli, orbisque, tunc immoti, non permanebunt in aliquem naturalem usum uiuentium. Et ideo longe probatissimum est, quod erunt in limbo: in sinu scilicet tertio supra purgatorium apud inferos. Ut hac saltem ratione verum habeat, quod ait August. non esse nisi duo loca vitae perennis, scilicet supra caelum, & sub terra. Quocirca (ut idem docet in de bapt. par. & refertur de consec. dist. 4. can. nulla praeter) non est negandum, quin sint in perpetuis tenebris. Neque rursus diffidendum, illam esse perpetuam mortem, ut est in decreto Ioannis papae. 30. quae sit. Ad limina. Imo verò, quod a Deo odio quodammodo sint habitati, a regnoque fuerint exclusi, nequit non eos facere infelices. Quocirca vel dicendum est, hanc causam, qua fuerint expulsi, occultam sibi esse, quod magis probauerim, eo quod sit extra naturalem ordinem rerum aut si eam cognoscunt, ut quidam volunt, vix possum intelligere, quomodo nulla inde eos tristitia molestat. In corporibus verò, vniuersali regeneratione resumptis, nullam habebunt laesionem: quia quanuis non sint incorruptibiles, ut beati, per dotes gloriae, nulla tamen erit naturalis causa, quae eos possit offendere.

De

De libero arbitrio in bonum. Cap. 15.

Quemadmodum de statu hominis naturali, de quo altero supernaturali originali iustitiae fecimus, ita & de hoc tertio habitu hominis lapsi explorandum est, quae scilicet vires eius naturales in colendis virtutibus per se sufficiant, quando extra gratiam Dei oberrat. Sed quo ad hanc disputationem viam substernamus, operpretium est locum de libero hominis arbitrio praestruere. Hoc enim negotium Lutherani etiam nobis exhibent. Sanè qui inter alios effectus, seu defectus originalis peccati hunc etiam referunt, quod per lapsum Adae amiserit hominem liberum arbitrium, & in bonum gratiae, & in malum. Verba Lutheri sunt in articulo. 36. ad Leonem. Liberum arbitrium post peccatum res est de solo titulo, & dum facit, quod in se est, peccat mortaliter. Sed huius secundi membri refutatio ad librum secundum pertinet, cap. 1. ubi de dispositione ad gratiam disputatur sumus. Subdit autem. Imò simpliciter debui dicere. Liberum arbitrium est figmentum in rebus, seu titulus sine re. Quia nulli est in manu sua quippiam cogitare mali aut boni, sed omnia (ut Vuiclephi articulus Constantiae damnatus rectè docet) de necessitate absoluta eueniunt. Vide monstrificam hominis effigiem, libertatem arbitrii a natura humana abradere molientis. Nisi quod postea paulo emendatior titulum etiam ipsum, & nomen libertatis prorsus expungere & abolere pergens, librum inscripsit de seruo arbitrio. Hanc phreneticam sapientiam, sui etiam primum propugnare coeperunt: ut patet apud Philippum in locis communibus, ubi referens verba magistri, subdit. Et ego nego vim esse ullam in homine, quae serio affectibus aduersari possit. Christianus igitur cognoscat, nihil minus in potestate sua esse, quam cor suum. Haec Philippus. Quocirca tam mala, quam bona astruebant Deum in nobis sine arbitrio nostro operari, nihil nobis agentibus, sed merè patientibus. Subiungit enim Luth. eodem articulo. 36. Quomodo potest homo se ad bonum preparare, cum nec in potestate sit sua, vias malas facere? Nam & mala opera in impiis Deus operatur. Atque in annotationibus super epistolam ad Rom. Philippus: certum est, inquit, omnia a Deo fieri, siue bona, siue mala, non solum permittendo, sed principaliter & effectiue. Quemadmodum igitur confitemur, vocationem Pauli fuisse proprium opus Dei, ita & adulterium Dauidis, &

sauiam Manlii, atque etiam prodicionem Iudae. Et Mart. Bucerus super illo Pauli ad Romanos, Tradidit Deus gentes in desideria cordis eorum, & in reprobum sensum idem audenter docet. Haec autem verborum portenta, quod libertas sit titulus sine re, qui poterant fouere, nisi qui nec titulum mererentur habere rationalium hominum? Idcirco postquam euidentissimis testimoniis sacris, sanctorumque monumentis Patrum hoc loco deuincti sunt, coeperunt se iam versum catholicam veritatem paulo propius explicare. Nempe quod habeamus liberum arbitrium in his quae subiecta sunt rationi naturali & sensui, ut plantare vineas, construere domos, &c. Quod Luth. eodem articulo. 36. negauerat. Et hoc sibi volunt in libere. impe. ubi aiunt, quod in natura lapsa retinemus libertatem a coactione. Attamen in operibus gratiae omnino abnegant liberum arbitrium. Non solum quia sine speciali auxilio Dei nihil possumus (haec enim catholica confessio est) sed quod ipse totum facit, nobis merè passiuè recipientibus. Nam dicunt, sola nos fide iustificari. Quam Luth. arti. 1. suarum assertionum ait a solo Deo infundi. Neque verò dissimulanda hic est vafricies, & calumnia istorum. Quod rudes suas plebes incantent, & se reuinctos dissimulent, imponunt nobis, quod ita libertatem arbitrii defendamus, ut incurramus in Pelagianos: dicentes, naturali vi posse nos per liberum arbitrium Deum su per omnia diligere, quatenus satis est, ad gratiam iustificationis. Id quod nemo vnquam theologorum a mille hinc annis somniauit. Cuius testimonium euidentissimum praebet S. nunc Synodus, quae per totam sessionem sextam nihil aliud constituit, quam nullis nostris meritis, sed gratis nos per CHRISTVM iustificari. Sed de hoc in secundo libro. Nunc, ut ad libertatem redeamus, bina est quaestio haec. Nimirum quod in duobus consideranda est, & pensanda libertas. Primum in operibus naturalibus: ut loqui, & tacere: sedere, & ambulare: agros colere, plantare vineas, in negotio itaque esse, atque in otio. Hoc autem membrum aduersus illos tantum disputatur, & constituitur, qui dicunt omnia ex necessitate praescientiae Dei euenire. Quorum fuit Vuiclephus, & eius a secula Luth. De quo tamen errore, Lutherani ducem iam suum videntur deserere. Et ideo cum materiam spectet praedestinationis, praetereundam hic duximus hanc partem.

De

Dubitatio.

Falsae
sponsio.Altera
fallacia.

Responsio.

Lutherus
de libero
arbitrio.

Vita paruulorum non est felicissima.

Limbo.

De co. d. 4.

Meianth.

An in limbo sit aliqua tristitia.

Bucerus.

Libel. impe.

Luth. arti. 1.

Trid. Syn.

Quaestio bina.

De qua super epistolam ad Rom. cap. 9. abun-
de diximus. Alter ordo, in quo locum quoque
habet quaedam libertas, est operum gratia.

Quam libertatem (vt lib. 2. & item 3. videbitur
Mus) pertendunt semper Lutherani inficiari:
dicentes, opera liberi arbitrii nihil ad nostram
iustificationem prestare: neque ex nostro assen-
su & cooperatione illam pendere. Vnde con-
tra regnum liberi arbitrii comœdias ludunt:
quibus docent, sicut inanime organum aut
brutum pecus, sic hominem se habere, dum
iustificatur. Quin etiã sunt inter catholicos,
quos viua voce dogma hoc asserentes, nobis
que reclamantibus, defensantes audiuius.

Putat quod Deus quadã nos vi & necessitate
ad se pertrahat. Ita vt in nostra nos conuer-
sione mere habeamus passiuè & receptiuè.

De quo idcirco sacrosancta synodus sel. 6.
pronũtiavit, cuius hic decretum, quã sit san-
ctum explanare intendimus. Igitur errores
de libero arbitrio ad sex vel septem recolligere
possum.

Primus fuit Manichæorum, qui
nullam ponebant in homine potentiam libe-
ram ad vtrumlibet, sed duas esse in homine
animas, alteram rationalem ex bono princi-
pio conditam, quæ ex necessitate, quæ bona
& honesta sunt, operatur. Alteram, malam,
sensualem, ab altero malo primo principio,
quæ pari necessitate mala perpetrat. Contra
quem antiquissimi Patres, tam Græci, quã
Latini, & imprimis Aug. multa scripserunt. Hu-
ius causa ædidit peculiariter librum de libe-
arbit. vbi affatim differit, causam delinquen-
di non extare nobis à necessario aliquo prin-
cipio, sed à propria voluntate, quæ liberã ha-
bet electionem in bonum & malum. Secun-
da fuit hæresis cuiusdã nomine Bardesanes,
eodem authore Aug. lib. de hære. cap. 35. qui
dicebat humana omnia fato adscribenda esse.

De his erroribus nihil ad præsens institutũ.
Tertia fuit cuiusdã nomine Abailardi, quam
post aliquot secula exuscitauit. Vniclephus,
& (vt modò dicebamus) plausibiliter excep-
pit, probauitque Marti. puta, omnia ex necessi-
tate præscientiæ diuinæ venire. Quam in ali-
um locum reposuimus. Quarta fuit Louinia-
ni, inter alias, infanta, quod baptizatus homo
non poterat amplius peccare, vt extat apud
Aug. & Hiero. De qua neque hic locus est di-
cere, licet Synodus modò, sel. 6. can. 23. eam
damnauerit. Quinta fuit blasphemia Pelagii,
qui liberum arbitrium supra iustas lineas ex-
tulit, prædicans sufficere nobis naturam libe-
ri arbitrii, ad euitandum omne malum, bo-

numque operandum, quod dignum esset me-
ritum amicitia Dei, & ideo hæreditatis æter-
na. Quam impietatem. 2. lib. reprobabimus,
ca. 3. & 4. Contra quæ propriè Aug. inter alia
plurima opera, librum scripsit ad Simasium
de natura & gratia: copiosè disputans, ita sta-
tuendum esse liberum arbitrium, vt tamen
gratiam Dei adiutricem, necessariam confi-
teamur. Sextus est error huic contrarius, eo-
rum qui adeo deferunt gratia, vt liberum ar-
bitrium prorsus deleat. Et aduersus istos mi-
sit ad Valentinum, & suos monachos librum
alium de gratia & libero arbitrio, cum dua-
bus præterea epistolis, vbi gratiam dei ita cer-
to constituit, vt tamè ostenderet libertatem
nihilominus nobis inesse, qua nutui dei libe-
rè assentimus, & secũ cooperamur, suãque gra-
tia & fauore vtimur. Et hoc est, quod hic tra-
ctamus argumentum. Septimus fuit error in-
ter eosdem monachos, haud longè ab hoc di-
stans. Porrò, quod cum sola sit gratia Dei, qua
valemus vitare peccata, quasi vi quadam col-
labimur, & delinquimus, & ideo nõ sunt pec-
catores corripendi, sed Deus pro illis oran-
dus. De quo errore compescendo, adiecit lib.
de correptione & gratia: & cap. nos hic. 17. dictu-
ri sumus. Non ergo statuimus impræsentiarũ
de libero arbitrio integram, quæ latissimè pa-
ter, disputationem habere. Consulatur de hoc
Aug. in de gratia & libero arbitrio, & Hy-
pog. lib. 3. vbi concludit, qui negauerit esse li-
berum arbitrium, eum non esse catholicum:
iuxta decretum Palestinum, aduersus Pelagi-
um, quod refert idẽ Aug. in epistola ad Pau-
linum, & confirmatum fuit in concilio Con-
stantiensi. Quem præterea articulum copio-
sissimè atque doctissimè differuit Ioãnes Dri-
denis in libro suo de gratia & libero arbi-
trio. At solum nobis hic constituere est ani-
mus conclusionem hanc. Quauis per nos ipsi
gratiam Dei inire, absque eius nequeamus pe-
culiari auxilio, tamen quadantenus libertas
in nobis inest, respectu huius diuini benefi-
cii. Primum, quod neminẽ coactu Deus, aut
necessitate ad se trahit, sed in nostra est po-
testate gratia eius respicere. Vti S. Trid. Syn.
sel. 6. cap. 5. & can. 4. determinauit. Et præ-
terea quod quoties assensum nostrum præbea-
mus, & cooperari Deo velimus. nunquã per
ipsum stat, quo minus præsentissimo fauore
nobis auxilietur: quippe qui iugiter ostium
cordis nostri pulsatur, vt conuertamur. Ad hæc
conclusionem primum argumentum succur-
rit ex natura & cõditione humana: vt Orig.
lib.

Sextus
error.

Septimus
error.

De libero
arbitrio nõ
plenè, sed
ex parte
hic dispu-
tandum.

Conclusio.

Syn. Trid.

Argumentum
primum.

lib. 3. de prin. sapienter differit. Est enim ho-
mo siapte natura, rationale animal, hoc nimi-
rum brutis animalibus præstans, quod habe-
at intellectum ratiocinatum in vtraque par-
tem: et eadẽ ratione voluntatem, quæ in neu-
tram sit determinata, sed in alterutram libe-
ra: sanè cum vniciquẽ potentia cognoscitiua
sua sit accommodatus eiusdem conditionis
appetitus. Et hanc ob rem, cum cætera ani-
malia nullum sui habeant dominatum, sed in
præfixum sibi à natura scopum & finem ab
eadem instincta & acta moueantur, homini
libertas est, & arbitrium, sic se agere, ac secus,
ad eum, quem sibi præstituit finem: vt cap. 3.
dicebamus: exponentes, hoc esse lumen vul-
tus dei homini ob signatũ, & impressam eius
imaginem, qua factus suarum actionum do-
minus, cæteris perinde dominaretur animan-
tibus. Cum ergo hominem conuerti in deum,
sit moueri in suum finem, consequens sit, vt
quemadmodum naturales res ad suos cuius-
que fines, secundum suam naturam deus na-
turaliter mouet, ita hominẽ, iuxta suam, mo-
ueat libere. At respondent aduersarii, hoc to-
tum in primo homine fuisse completum, quẽ
fecit deus ab initio rectum, id est, iustitia ori-
ginali insignitum: vt cap. 2. denarratum est:
sed culpa sua, dum iustitiam amisit, simul & li-
berum arbitriũ in bonum perdidit. Id quod
propalam & omni procul ænigmate affir-
mat August. in Enchir. cap. 30. his verbis. Li-
bero arbitrio male vtens homo, & se perdi-
dit, & ipsum. Sicut enim qui se occidit, vti-
quẽ viuendo se occidit, sed se occidendo non vi-
uit, nec seipsum potest resuscitare, cum occi-
derit: ita cum libero peccaretur arbitrio, vi-
ctore peccato, amissum est & liberum arbi-
trium: à quo enim quis deuictus est, huic &
seruus additus est. Petri certe apostoli est il-
la sententia: nimirum epist. 2. cap. 2. vbi ait, A
quo quis superatus est, huius & seruus est. Plu-
raque addit August. verba, quibus ostendit, li-
berum non esse hominem post lapsum ad
agendum iusta, nisi sit à peccato liberatus per
CHRISTVM. Cuius illa inquit, vox est, Si vos
filius liberauerit, verè liberi eritis. Similia fer-
mè in hanc sententiam colligit in Hypog. lib.
3. vbi ait, quod liberum arbitrium habens
agendi quod velit possibilitatem, fuit in ho-
mine protoplasto. Sed per velle malum, re-
cte perdidit posse bonum: qui per posse bo-
num, potuit vincere velle malum. Et de spir.
& lit. cap. 3. Liberum, inquit, arbitrium sine
gratia non valet, nisi ad peccandum. Quo pe-

Homo sui
dominus.

Alter sa-
riorum re-
sponso.
Eccles. 7.

Aug.

2. Pet. 2.

Ican. 8.

tissimum verbo probat Luthe. loco supra ci-
tato, liberum arbitrium esse titulum sine re.

His autem intelligendis, & quæ huius for-
mæ adscisci huc possunt, præmittenda diui-
sio est huius nominis, libertas, cuius æquiuo-
catio per regulam dialecticorum ex diuersis
contrariis propalatur. Dicitur enim libertas,
& à verbo, quod est, libet, & ab eo, quod est,
libero. Prima species opponitur coactioni
& necessitati: & altera seruituti. Id cuius in-
cogitantia plurimos hoc loco fefellit. Prima
significatio frequentior est in sacris literis,
quã quæ testium egeat. Sed & secunda ni-
hilosecius vsurpatur. Liberamur enim à ser-
uitute peccati per CHRISTVM, vel à culpa
in hac vita per gratiam: iuxta illud, Cum ser-
ui essetis peccati, liberi facti estis iustitiæ: vel
prorsus à certamine, & molestia carnis, in fu-
turo seculo per gloriam: secundũ illud, Quia
& ipsa creatura liberabitur à seruitute corru-
ptionis in libertatẽ gloriæ filiorũ dei. Ex hac
distinctione trifariam libertatem colligimus:
nempe naturalem, quæ est immunitas à ne-
cessitate, vt quis, quod libet, eligat: & altera
libertas gratiæ: ac demum tertia gloriæ. Theo-
logi. 2. sent. d. 25. sub aliis verbis dignoscunt li-
bertatem. Scilicet à necessitate, à peccato, à
miseria: quæ omnes fuerunt in statu innocen-
tiæ. Prima verò, quia naturalis est: permanet
post peccatum: sed reliquas duas perdidit
mus. Quas per CHRISTVM recuperamus: se-
cundam quidem, in hac vita: tertiam verò, in
futura. Aug. ergo vbi manum cum Pelagia-
nis conseruebat, qui libero arbitrio plenam po-
testatem arrogabant promerendæ iustitiæ,
id ipsum deiciebat. Sed hoc in sensu perseue-
rat astruere, perdidisse hominẽ post lapsum,
libertatem: quod ita factus esset seruus pec-
cati (quod ait Pet.) vt non posset per se re-
furgere. Atque in hoc duntaxat assimilatus est
hominẽ mortuo. Non tamen omnimode vo-
luit, similitudinem consistere: vt sicut mor-
tuus, nihil ipso cooperante, redditur vitæ: ita
peccator reuocetur in gratiam. Non enim ad
se nos deus trahit, vt pecudes (quod S. Syno-
Trid. ait) aut inanime organum: sed illumi-
nando, dirigendo, alliciendo, pulsando, & in-
stigando. Vnde non eo sensu citat Aug. vbi
hic, vel vbi libet. Si vos filius liberauerit, vere
liberi eritis: quod in peccatore non sit natu-
ralis libertas ad assentiendum & cooperan-
dum, si libet, motiõ dei: sed in eo quod post-
quam liberatus fuerit à seruitute peccati iam
habet auxilium dei, vt id possit, quod libet,

Libertas
triplex.

Rom. 6.

Rom. 8.

Aug.

Quo pacto
perdidit ho-
mo liberta-
tem.

Syn. Trid.

agere: quo ante carebat. Vnde cō. duas epist. Pelag. lib. 1. cap. 2. Quis autē, inquit, nostrum dicat, quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? Libertas quidem periit per peccatum: sed illa, quæ in paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate iustitiam, propter quod natura humana, diuina indiget gratia: dicente domino, Si vos filius liberauerit, tunc vere liberi eritis. Igitur liberum arbitrium in hoc sensu censet August. perditum homini esse post lapsum, quod non est illi possibilitas recuperandæ salutis, nisi cum auxilio gratiæ: quini- mō neq; velle se disponere valet, nisi præpul- sante deo. Non tamen, quod non sit liberum illi assentire. Vide quàm sit apertissima sen- tentia in lib. de eccles. dogma. qui liber & ab Augustino compilatus creditur, & summæ semper fuit autoritatis in Ecclesia. Sermo est cap. 21. de libertate arbitrii in prima con- ditione hominis, qua potuit si voluisset per- seuerare. Subditur autem, Postquam vero se- ductione serpentis per Euam cecidit, naturæ bonum perdidit, pariter & vigorem arbitrii: non tamen electionem, ne non esset suum quod euitaret peccatum, nec merito indulge- retur, quod non arbitrio diluisset. Manet ita- que ad quærendum salutem, arbitrii libertas: id est, rationalis voluntas: sed admonente prius deo, & inuitante ad salutem, vt vel eli- gat, vel sequatur, vel agat occasione salutis: hoc est, inspiratione dei. Et infra, Sicut ergo initium salutis nostræ, Deo miserante, & inspi- rante habere nos credimus: ita arbitrium na- turæ nostræ sequax esse diuinæ inspirationis liberè confitemur. Quocirca impostura fuit & stropa Luthero familiarissima, dum art. 36. citauit August. contra duas epist. Pelag. quod nolentes Deus conuertat, & reluctan- tes. Cum contrarium expresse dicat, cap. 19. scilicet, quod nemo venit, nisi velit: neq; posse fieri, vt nolentes credant: sed ipse facit in cordibus hominum, vt volentes ex nolenti- bus fiant. Et in Enchi. cap. 32. Nolentem præ- uenit, vt velit. Atque eadem calliditas eius fuit & iniquitas, detruncata verba Augusti- ni citare in de spir. & lite. Non enim præcise ait, quod nihil liberum arbitrium, nisi ad pec- candum valeat: sed addit, Si lateat veritatis via. Quasi dicat, per se non potest, sed per au- xilium luciferæ fidei in viam nos mittentis. Quod explicatus in de correptione & gratia. cap. 21. his verbis effert. Liberum arbitriū ad ma- lum sufficit: ad bonum autem parum est, nisi

De eccle. dogma.

Lutheri im- postura.

adiuuetur ab omnipotenti Deo. Gratia ergo non tollit liberum arbitriū, sed adiuuat: quin- verò ideo adiuuatur, quia nō tollitur. Vt idē ait Aug. in epistola ad Hilarium, quæ est. 89. Quàm autem dilucidè & euidenter hæc fue- rit sententia Augustini, paulò post indicabi- tur. ¶ Quo ergo ad statutam conclusionem redeamus, secundum argumentum est hoc: Nulla creatura capax est diuinæ gratiæ aut gloriæ, præterquam & intellectualis angelus, & rationalis homo: causam verò huius aliā comminisci nequimus, quàm quod vterq; ad imaginem Dei factus, libertatis sit compos: qua in sua habet potestate diuinum fauorem, & respuere, & acceptare: iussaq; tum facere, tum excutere: & quod maluerit, vel ad glo- riam suam, vel ad ignominiam optare. Igitur conuersio hominis, libera illi est, & volunta- ria. De hac re in suo opusculo de libe. arbitrio, sic inquit Bernard. Tolle liberum arbi- trium, & non erit quod saluetur. Tolle gra- tiam, & non erit vnde saluetur. Opus hoc si- ne duobus effici non potest: vno à quo fit, al- tero cui, vel in quo fit. Deus author est salu- tis, liberum arbitrium, tantum capax. Sed ne de verbo hoc postremo illi exultent, qui pu- tant liberum arbitrium merè se passiue habe- re in iustificatione, auscultet quod continuo subiicit. Quod ergo à solo Deo, & soli da- tur libero arbitrio, tam absque consensu esse non potest accipientis, quàm absque gratia dantis. Et ita gratiæ operanti salutem libe- rum arbitrium dicitur cooperari dum con- sentit, hoc est, dum saluatur. Proinde irratio- nalis spiritus salutem minime capit, eo quod illi voluntarius consensus desit, quo Deo sal- uanti placide obtemperet: siue iubenti ac- quiescendo, siue pollicenti credendo, siue reddenti, gratias agendo. Hastenus Bernar- Et August. in priori epist. ad Valentinum, quæ est. 46. Nulla inquit, obedientia esse po- test sine libero arbitrio. Et ideo cum toties in scriptura iubeamur non solum præcepta seruare, sed etiam in Deum conuerti, ex ipsa scriptura sacra perspicuè conuincitur & de- monstratur liberū arbitrium. Id quod fusius tractat de gratia & libe. arbit. cap. 2. Vbi po- tissimum argumentum ad liberum inquit, ar- bitrium obfirmādum, inde sumitur, quia ipsa diuina præcepta homini non prodesse, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faciens ad promissa præmia perueniret. Et infra, Quomodo iubet, si nō est liberū arbitri- um? Quid beatus ille de quo Psal. dicit, quod

Gratia nō tollit libe. arbit.

Secundum argumen- tum.

Bern.

Psal. in le-

Tertiu argu- mentum.

1. Cor. 9.

Aug.

Rom. 2.

Hiero.

Aug.

Absque li- bertate nul- lum est me- ritum.

Quartū a- rgumentū.

Apoc. 3.

in lege domini fuit voluntas eius? Nonne satis indicat voluntate sua hominem in lege dei consistere? ¶ Ex his tertium conficitur argumentum: iustificatio hominis idem est, quod conuersio eius in deum: conuersio au- tem opus bonum est, & dignum laude: si au- tem spontanea non esset, nullius esset laudis: est ergo libera. Nam propter illa quæ nobis præter voluntatem nostram accidit, nec lau- damur, nec vituperamur. Vnde Paul. Si vo- lens hoc facio, mercedem habeo. Et Aug. lo- co proximè citato, Quando volens quis quid facit, tunc dicendum est opus bonum, tunc speranda est boni operis merces ab eo, de quo dictum est, Qui reddet vnicuiq; secun- dum opera sua. Vnde (vt lib. 2. ostensuri su- mus) conuersio opus est meritorium, non vtiq; gratiæ primæ, sed tamen gloriæ. Acce- dunt in hanc sententiam Hieronymi ad Da- masum verba hæc, Liberum arbitrium dedit Deus homini, vt viueret vnusquisq; non ex imperio dei, sed obsequio suo: id est, non ne- cessitate, sed ex voluntate. Vt virtus haberet locum, & à cæteris animantibus distaret, dum ad exemplum dei permissum est nobis facere quod velimus. Quapropter August. epist. priori ad Valentinum, illos qui consue- runt gratiam dei commendabant, vt hominis li- berum arbitrium negarent, ita incusat, vt qui negato libero arbitrio, rationem præmii con- tinuo sustulissent: quod vnicuiq; Deus in die iudicii redditurus est secundum opera eius. Si inquit, non est dei gratia, quomodo saluat mundum? Et si non est liberum arbitrium, quomodo iudicat mundum? Atqui hoc ap- prime animaduertendum est aduersus Luth- ranos, quibus extruso libero arbitrio, protin- us consequens fit, non esse opera nostra vl- lius meriti. ¶ Quartum, nisi audire pigeat, validissimum argumentum est, & quod ratio ex scriptura sacra elicit, Si Deus ita nos iu- stificaret per gratiam suam, vt nihil assensio- ne nostra & arbitrio opus esset, cum ipse ad- ostium sit semper & pulset: quid causæ resta- ret, cur non omnes conuerteret? Quod si rem- fortè in æternas causas prædestinationis retu- leris, quia cui vult miseretur, & quem vult, in- durat: non satis quaestioni feceris. Illa enim est causa suprema & remota: videlicet, quare hunc ad gloriam destinauerit, illum verò mi- nimè (de cuius effectu ait Aug. quare hunc trahat, illum non trahat, noli dubitare, si non vis errare) sed tamen causa præterea deside- ratur proxima, per quam destinauerit vnum-

quemlibet in regnum recipere. Vt enim ex infantibus hic salutem consequitur, quia re- natus est ex aqua & spiritu sancto, ille verò nequaquam, propterea, quod absque baptis- mo vita decessit: ita in adultis reddenda est proxima causa, cur cum duos æquè sit Deus paratissimus conuertere, præsentissimæque vtrunq; misericordia aspiret, hunc trahat, il- lum non trahat. Quæ reuera reddi non po- test, nisi quod alter præbet assensum & coo- peratur: alter verò, minimè. Vt enim paru- lum per baptismū sine suo consensu, ita adul- tum per suam cooperationem prædestinavit cōuertere. Sed & rationem cur maiori hunc gratia, quàm illum perfundat, nullam certe aliam effingere poteris, quàm quod vnus ma- iori se quàm alter conatu & impetu amoris conuerterit. Quis enim dixerit, omnes pec- catores ad æqualem amicitiam reconciliari? Tantam scilicet gratiam recipere tepidum pœnitentem, quantam Magdalenam: cui re- missa sunt peccata multa, quoniam dilexit multum. Imò verò, si rem altius inspexeris, cum Deus Ecclesiam suam tam ex animo percipiat eo esse decore & sanctitate, qua decebat esse dilectissimam sponsam CHRIS- TI, suo sanguine redemptam, tamq; prouide- ter eam legibus, documentis, exemplis, & sacramentis instruxerit, tamq; sit præsto, qui nobis opituletur: nimirum qui irradiare principum corda sol ipse iustitiæ nunquam cessat, quid in causa esse potest, cur non in- stauratur, nisi quia assensum nostrum expe- ctat, & operam? Vt in propatulo eodem lo- co est Apocalypsis. Ecce enim inquit, sto ad ostium & pulso: si quis audierit vocem me- am, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad il- lum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum. Ipse quidem est, qui aperit corda nostra: sed quia liberum nobis est & obistere, & assen- sum præbere, idcirco ait: Si quis audierit & aperuerit. Et Ioan. vbi ait, Nemo potest ve- nire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum: mox subdit, Omnis qui audiuit à patre, & didicit, venit ad me: nempe quia in volun- tate cuiusque est, Deo trahente, ad eum ve- nire. Eademq; libertas exprimitur, vbi le- gitur: Si vis ad vitam ingredi, serua manda- ta. Et, Si quis vult post me venire, abneget semetipsum. Et, Qui potest capere capiat: qui non potest, abscedat. Et quæ cap. pro- ximo insuper adiiciam Vnde August. 2. epi- stola ad Valentinum, quæ est. 47. exponens illud, Rectos cursus fac pedib; tuis: ipse enim

Dispositio ad gratiā.

Luc. 7.

Loca scri- ptura. Ioan. 6.

Mat. 19. Luc. 9.

Aug.

Prou. 4.

rectos faciet cursus tuos, optimè medita-
tus est, rectos nos facere cursus pedibus no-
stris, propter propriam libertatem voluntatis:
Deus tamen rectos facit eosdem gratia sua.

Psal. 79
Iob. 2. Quocirca qui postulamus, Deus virtutū con-
uertere nos: vicissim audimus, Cōuertimini ad
me in toto corde vestro. Sanè quòd opera,
quæ cum gratia dei in iustificatione concur-
runt, & sua sint, & nostra. Porro sua, mouētis:
nostra verò, qui liberè mouemur. Hinc illa
est Augustini illustris sententia in enarratio-
ne *Psal. 14. 4.* Qui creauit te sine te, non iusti-
ficabit te sine te. A creandis enim homini-
bus, inquit, nihil exegit deus: quid enim exige-
ret ab his, qui nondum erant? A reformandis
autem & iustificandis hominibus passim in
scripturis exigit, vt credant, respiscant, pœni-
tentiam agant, ad cor redeant, orent, vt remis-
sionem peccatorum, & gratiam accipiant. In
summa, Euangelium est apertissimum: vbi
ait Ioan. Dedit eis potestatem filios Dei fieri:
id est, nemini necessitatem intulit, sed cun-
ctis opem attulit, vt quotquot vellent eum li-
berè recipere, credentes in nomine eius, filii
dei fierent. Qua fortè de causa subiungitur,
Qui non ex voluntate carnis, nec ex volun-
tate viri, sed ex deo nati sunt. Nimirum vt ex-
primeretur, natiuitatem ex deo non esse, vt
eam quæ est ex homine: puta per naturam, sed
per voluntatem. Neq; verò ista potestas & li-
bertas enuntiatur in Euangelio de Adam, iu-
stitia perornato, neq; certè de his, qui iusti iā
erant: sed de illis, qui erant in peccato. Quan-
do quidem ait, Dedit eis potestatem filios dei
fieri. Id enim inquit philosophus, possumus,
quod per amicos possumus. Et maximè per
amicum, qui tam nobis lubens ac promptus
suppetias venit. August. deniq; videtur hoc
egregiè vno verbo explicare, lib. 1. retract. ca.
22. vbi ait, in potestate quippe hominis est, mu-
tare in melius voluntatem. Ecce libertatem,
appellat potestatem. At quia per se non suffi-
cit, subdit: Sed ea potestas nulla est, nisi ab eo
detur, de quo dictum est: Dedit eis potestatem
filios dei fieri. Et Hypog. lib. 3. In omni ope-
re sancto prior est voluntas dei, posterior li-
beri arbitrii. id est, operatur deus, cooperatur
homo. Et post demum concludit, ita esse cer-
to confitendum liberum arbitrium, vt qui ne-
gauerit, catholicus non sit. Et quòd intelligat
in operibus gratiæ, est manifestum. Nam hæc
est nona condemnatio Pelagii, vt refert Au-
gust. ad Paulinum, non esse liberum arbitriū,
si dei indiget auxilio. Vbi sermo erat de au-

*Qui crea-
tur te, sine
te, &c.*

Ioan. 1.

*Arist. 3.
Ethic.*

*Condena-
tio Pela.*

nilio gratiæ ad iustificationem. Ob idq; disu-
cidum est sancitam illic fuisse libertatem no-
stram, dum iustificamur adulti. Enarrauimus
ergo causam decreti nostræ S. Synodi sel. 6. *Syn. Trid.*
quo habetur, nō recipere nos beneficium re-
conciliationis, veluti inanime organum, sed
liberè assentientes & cooperātes, ita vt possi-
mus inspirationem abicere: vt habetur cap.
3. Et inter canones can. 4. Atq; in cano. 5. con-
demnatur verbū Lutheri: scilicet, quod libe-
rum arbitrium sit res de solo titulo.

*Quo argumentis in contrarium apparentibus
respondetur. Cap. 16.*

Non autem satis est veritatem hanc libe-
ri arbitrii suis propriis fundamentis con-
stabilisse, nisi qui cōtra facere videntur, com-
plures loci scripturæ sacræ, & apparētes quo-
que rationes enodentur. Et primum omnium
illud, quod tam à se pugnare arbitrantur Lu-
therani. Sine me nihil potestis facere, & id
quod ait Aug. liberum arbitrium ad malum
per se posse, ad bonum verò parum, nisi diu-
nitus adiutum, nullius sunt profus momen-
ti. Eadem enim fallaci argumentatione con-
ficerēt, neq; solem illuminare, neq; ignem ca-
lescere, quia neq; folium arboris cadit, sine
nutu & voluntate dei. Vt ergo non consequi-
tur, sine dei generali concursu sol non illumi-
nat: ergo non ipsemet naturaliter illuminat:
ita nec sequitur, Absq; deo peculiariter præ-
ueniente, voluntas hominis non mouetur ad
opus veræ virtutis: ergo voluntas ipsa non
mouetur liberè. Est enim deus causis secun-
dis in vniuersum causa, vt secundum suas ip-
sarum naturas singulæ peragant opera sua:
nempe naturales, naturaliter: & quæ liberæ
sunt, liberè. Tametsi in operibus gratiæ ne-
cessarium sit specialius auxilium. Eodem
pacto diluitur argumentum, quo iidem, ve-
lut Achille, passim vtuntur. Si quando deus
vel ad bonum vel ad malum nos mouet, in
nostra esset potestate, non moueri: motio
dei non esset efficax, atque adeo neque esset
omnipotens: contra illud, Omnia quæcun-
que voluit deus, fecit, in cælo & in terra.

Lutherani.

Ioan. 15.

*Solutio al-
terius argu-
menti.*

Psal. 134.

Quo argumento persuadent sibi, quoties nos
deus mouet, necessitatè nobis inferre. Illatio
sua tamè nullius est vigoris. Quod enim nos
deus liberè moueat, nihil cōtra eius cunctipo-
tentiā, & efficaciam pugnat. Quinimò inde am-
plissimè patet infinita eius virtus & sapiētia,
quæ alias causas instituit naturaliter mouere,
et alias, liberè: & cum singulis modo proprio
cōcurrere. Quocirca quicquid deus vult vo-
luntate

luntate absoluta, et quæ dicitur beneplaciti,
fit: iuxta illud, Voluntati eius quis resistet?
Quando autem cum libero homine concur-
rit, non vult illud fieri, nisi salua humana na-
tura & libera voluntate: quæ idcirco resiste-
re deo potest, vt de Pharaone legitur, & de
Ianne & Mambre. Ita & hi resistunt veritati.
Et, Vos semper spiritui sancto resistitis, sicut
Patres vestri. At restat, non nihil præterea ex-
plicandum. Aut enim sumus liberi in huiusmo-
di actionibus ante momētum temporis, quo
nos Deus mouet, aut præsentē motione dei:
non ante, quia absq; eo mouente, moueri ne-
quimus, neq; cum nos ipse actu mouet, quia
nō stat ipsum nos mouere, quin vnā mouea-
mur. Sunt enim mouere, & moueri, ceu actio
& passio, correlatiua. Ad dissoluer. dum ar-
gumentum hoc supponenda est diffinitio li-
bertatis. Illa enim causa, libera est, quæ positis
omnibus requisitis ad agendū, potest & age-
re & non agere. Cui contraria ratio est causa
naturalis. Sunt ergo inter scholasticos, qui do-
ceant, posito concursu dei, non esse vtrunq;
in potestate voluntatis, scilicet agere & non
agere. Ob idq; secundo aiunt, eiusmodi con-
cursum non connumerari inter requisita ad
agendum. Imò dicunt (vt sua vtamur voce)
concomitari actionem ipsam. Horum autem
duorum, vel vtrunq; nunquam intellexi, vel
neutrum vnquam credam. Etenim non est
dubium, quin concursus Dei, licet concomi-
tetur (vt aiūt) actionem sit nihilominus cui-
cunq; causæ secundæ requisitus ad agēdum:
imò verò & natura prærequisitus. Quoniam
non solum Deus est causa effectus secundæ
causæ, verum ipse etiam mouet eam ad agen-
dum. At quauis ille concursus sit prærequi-
situs, nihilofecius, illo posito, tunc etiam est
in facultate voluntatis agere & cessare. Ali-
as nullus dabitur requisitorum numerus, qui-
bus positis, voluntas possit agere & non age-
re, atque adeo neq; erit libera. Nam ante di-
uinum concursum non potest agere: & quan-
do ille adest, vt isti aiunt, non potest nō age-
re. Solutio ergo dubitationis, est, quòd illo
tunc temporis momento, quo Deus necum
concurrit, sum liber, vt tunc agere renuam.
Etenim dum liberè moueor, possum in sensu
diuino non agere: & tunc cessabit concursus
dei. Tametsi in sensu composito contra se in-
uicem pugnent: deum agere erga me actione
illa, & me non agere. Neque aliud sibi vult
Aristo. vbi ait, illud quod est, quando est, ne-
cesse est esse: quàm quod sit iam tunc deter-

Rom. 9.

Exo. 10.

1. Tim. 3.

Act. 7.

*Explicatio
libertatis.*

*Diffinitio
causæ libe-
re.*

*Dissolutio
dubii.*

minatè verum. Sed quo argumētum hoc phy-
sicum, isto tamen loco necessarium, penitus
enodetur. Nunquid Deus potens est volun-
tatem hominis seu cogere, seu ex necessitate
mouere? Facilis est responsio. Cogere enim
voluntatem, repugnantiam inuoluit. Cogere
enim aliquid, est contra suam ipsam inclina-
tionem mouere. Et ideo potest quidem ho-
mo cogi, cum mouetur contra propriam vo-
luntatem (quæ est propria hominis inclina-
tio) siue ad intelligēdum, siue ad sentiendū,
vel ambulandum, & cætera id genus. Atta-
men voluntas non cogitur. Nam cum sua in-
clinatio eadem sit, quæ suus ipsius actus, quo-
modocunq; & vndecunq; habeat velle vel
nolle, est sua inclinatio, atq; adeo repugnat
tales habere actus contra suam inclinationē.
Necessitari tamen voluntatem à Deo, qui
author est naturæ, nihil vetat, sed tunc aufer-
ret illi libertatem in tali actione, mouendo il-
lam ceu brutam pecudem. Quod tamen nun-
quam facit lege communi. Authoritates er-
go scripturæ, quibus asseritur Deus nobis
cum agere, sine cuius nutu nihil valemus, ni-
hil obstant, quò minus liberæ sint actiones
nostræ. At verò alia sunt longè maioris
energix, vtpote quibus Deus solus prædica-
tur author salutis nostræ. Quorum tres ego
contemplor ordines. In primo sunt illa, qui-
bus ita Deus affirmatur erga nos agere, vt
denegemur nos simul cooperari. Vt, Non est
volentis neq; currentis, sed Dei miserentis.
Et, Quoties volui congregare filios tuos, &
noluisti. In secundo verò ordine sunt, quibus
licet expressè nō excludatur cooperatio no-
stra, Deus tamen solus inducitur author. Vti
est apud Ezechielem, Ego auferam cor lapi-
deum de carne vestra, & dabo vobis cor nõ
uum. Cui respōdet David, Certe mundum crea-
uisti in me Deus, & spiritū rectum innouasti in visce-
ribus meis. Et, Domine labia mea aperies,
& os meum annuntiabit laudem tuam: quasi
Deus solus sit causa conuersionis nostræ.
Vnde, Perditio tua Israel: tantum in me auxi-
lium tuum. Et Paul. Ipsi sumus factura in
CHRISTO IESU in operibus bonis, quæ Deus
præparauit, vt in illis ambulemus. Et alibi,
Deus est qui operatur in vobis velle & per-
ficere. Neq; res satis expeditur, si quis dicat,
simul nos cum Deo concurrere. Nam, Nos
sumus lutum, Deus autem fector noster. Ne-
que id tantum intelligendum est qua parte
nos creauit, vt essemus: sed qua nos iustifi-
cauit, vt iusti essemus. Quare Paul. eandem

*An possit
voluntas vel
cogi vel ne-
cessitari.*

*Tres autho-
ritatum or-
dines.*

Rom. 9.

Mat. 23.

Ezec. 36.

Psal. 50.

Osee. 13.

Eph. 2.

Philip. 2.

Esa. 46.

Rqm. 9. persequitur analogiam de luto & figulo. Lutum autem merè receptiuè se habet, vti materia, nihil cooperans ad sui efformationem. Qua de re non potest lutu dicere figulo: cur me in talem effingis formam? Tertius autem est locorum ordo, quibus nomen ipsum colati beneficii planè explicat, nihil nos cooperari in eius productione. Vt est illud, Gratia & gloriam dabit dominus. Siquidem gratia & virtutes quib' iustificamur dona dei sunt.

Pfal. 83. Vnde Paul. Gratia enim estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est: non ex operibus, vt ne quis gloriatur. Et, z. Cor. 4. Quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Creberrima sunt huiusmodi elogia, quibus interdicitur nobis gloria operum nostroru, eò quod non nos ipsi, vt Pelagiani blasphemabant, sed Deus nos iustificat. De qua re per amplior futurus est nobis sermo lib. 2. At quatum ad rem modo attinet, ratio præterea contra nos depugnat apertissimè. Ea enim quæ supernaturalia sunt, à solo deo sine opera nostra creantur: nam, authore Esai, Quis adiuuit spiritum domini? aut consiliarius eius fuit: at gratia & virtutes infusa, sunt supra naturam: ergo se ipse solo, sicuti mundum, ita & eiusmodi dona creat in nobis. Propter quod virtutem infusam diffiniunt theologi (vti col ligunt ex Aug. 2. de libe. arbi.) quod sit bona qualitas mentis, quam Deus in nobis sine nobis operatur. Ideoq; respectu gratiæ iustificantis, & quæ illam comitantur, diuinarum virtutum, merè sumus, ceu receptiuum subiectum. Ecce vnde fit quæstio hæc de gratia & libero arbitrio difficillima. Nempe, quod hæc & huiusmodi alia testimonia scripturæ ita videntur gratiam dei extollere, vt nullatenus ad iustificationem nostram liberum concurrat arbitrium. Sed sunt tamen pleræq; multa quibus liberum arbitrium cum gratia cooperari, imò ipsam antecedere designatur: vt illud, Venite ad me oēs qui laboratis & onerati estis. Et illud præcipuè Zacha. 1. Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Quo potissimum loco Pelagiani fundabāt suam blasphemiam: nempe quod à nobis sit initium salutis nostra. Vnde tract. 53. super Io. August. Quosdam, inquit, nimia suæ voluntatis fiducia extulit in superbiam, & quosdam nimia suæ voluntatis diffidētia deiecit in negligentia. Illi dicunt, vt quid rogamus deum, ne vincamur in tentatione, quod in nostra est potestate. Isti dicunt, vt quid conamur bene vi-

uere, quod in Dei est potestate. Igitur quod hæc manifesta luce clarescant, iuxta tres designatos ordines, tria extant operum diuinarum genera in nostra iustificatione. Prima enim sunt opera quæ sic Deo sunt propria, vt nullam in eis voluntas nostra partem habeat: scilicet nec consensum nec cooperationem. Vti sunt prædestinatio, vocatio, admonitio, pulsare ad ostium, & aliquando inspiratio, & illuminatio. Quamobrem ita hæc in scriptura tribuuntur Deo, vt nullatenus exigantur à nobis. Hæc ergo ita præeunt iustificationem nostram, vt tempore etiam quando præcedant nostrum consensum. Tale est illud, Non est volentis neq; currentis, sed dei miserentis. Admonemur enim illic, primam, altissimamq; nostræ iustificationis causam esse æternam prædestinationem. Quia cum Iacob & Esau nondum nati fuissent, alterum dilexit Deus, alterum odio habuit. Quin verò nonnunquam huiusmodi appulsus dei nullus subsequitur consensus noster. Quorum duritiem impropèrat CH RISTVS dominus noster: dum ait, Quoties volui congregare, sicut gallina, filios tuos, & noluisti. Gallina enim non cogit, sed vocando allicit. Et, Væ tibi Corozaim, quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere sedētes pœniterent. Et sæpenumero alibi. Quod autem Deus aliquando illuminet, inspiret, & tangat corda nostra absq; nostra voluntate, patet similitudine tentationis ad malum. Non enim est in nostra voluntate, vt ait August. quin visis tangamur. Quos motus theologi appellāt naturales, & idiomate suo, primo primos. Quos & Ambro. agnouit super illud Psal. Auerte oculos meos, ne videant vanitatem. Vnde August. in fine tertii libri de libero arbitrio: Quid, inquit, quisq; vel sumat vel repuat, est in potestate: sed quo viso tangatur, nulla potestas est. Fatendum est, & ex superioribus & ex inferioribus visis animum tangi, vt rationalis substantia ex vtroq; sumat, quod voluerit: & ex merito sumendi vel miseriam vel beatitudinis subsequatur. Hæc August. In eiusmodi ergo influxibus merè se habet homo receptiuè, ceu aer, dum illuminatur à sole. Quauis nisi animo fouerimus hæc numina, raptim elabuntur. Atq; hac ratione intelligendæ sunt authoritates primi ordinis. Quod si hic fortè quis percontetur, quo pacto sit intelligibile, inspirationem in nobis inest fieri, illuminationem, pulsationem, aut in-

Tria operum dei genera.

Rom. 9.

Mat. 23.

Luc. 10.

Motus naturales.

Ambro. Aug.

ternam

tēnam vocationem absque nostra cooperatione. Illuminatio namq; actum dicit intellectus: & cætera, motus cordis: vt pote animi, seu voluntatis. Neq; ego equidē contrarium potui vnquam excogitare. Prædestinatio, inquam, æterna est absq; actione creaturæ. Et externam item vocationem per prædicationem, fieri nihil vetat absq; interna motione audientis. At verò Deum quempiam illuminare, nihil est planè, quam mentem excitare in aliquem bonum cogitatum: & inspirare, voluntati suggerere bonum motum. Quæ ideo opera etiam sunt potentiarum. Et eadē est ratio de cæteris. Sed quod nos dicimus, id tantum est, quod fiunt sine libero assensu & concursu nostro. Quoniam sunt repentini motus per modum coruscationis præuolantes, instar naturalium: nisi iudicio & libera voluntate foueantur. Sunt ergo alia secundi generis opera, quæ ita in nobis Deus exercet, si nos tamen assensum præbeamus. Qualia sunt omnia quæ motum quempiam liberum animi nostri designant. Hæc proinde non prius tempore à Deo, quam liberè à nobis, sed simul ab eo & à nobis fiunt. Ab eo, tamen, prius natura. Veluti trahere ad se nos, aperire cor nostrum, & ipsum quod est, conuertere nos. Quocirca opera hæc ita in scriptura promittit nobis Deus, nosq; ab ipso seculis precationibus efflagitamus, vt vicissim à nobis etiam ipse requirat. Est enim in Euangelio, Nemo potest ad me venire, nisi pater meus traxerit eum. Et in Canticis, Trahe me post te. Et admonet nihilominus nos mutò Deus, vt ad ipsum veniamus. Vt est illud, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis. Et, Si quis vult post me venire. Et his similia. Precatur etiam David, dicens: Domine labia mea aperies. Et tamē in alio Psalmo ait Deus, Aperi os tuum, & implebo illud. Atqui cum clamemus nos, Deus virtutū conuertere nos. Reclamat & ipse, Conuertimini ad me in toto corde vestro. Et, Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. At ne ordo iste à nobis inchoans, quempiam, vt Pelagiani nos fallat, meditanda est hic regula, & in memoriam recondenda, quod vbicunq; Deus nos admonet, vt veniamus, conuertamur, aperiamus, &c. promptitudinem misericordiæ suæ significat, qua præsentissimus nobis est ad ostium pulsans. Et ideo quauis prius dicat, conuertimini, quam dicat, conuertar, non significat exordium à nobis esse: sed per nos stare, quo minus nos trahat, nostraq; aperiat

Opera secundi generis.

Ioan. 6. Cant. 1.

Mat. 11. & 16.

Psal. 90.

Ioel 2. Zacha. 1.

Autoritatis regula.

corda. Ob idq; ait Hiero. Si conuerteris, conuertam te. Quando autem nos similia ab illo petimus, inopiam nostram, imbecillitatem, & impossibilitatem expromimus: nimirum, qui nisi nos ipse præueniat, nihil per nos ipsi possumus. Et ideo subiungit idem Propheta ordine conuerso cap. 31. Conuerte me domine & conuertar. Et, Couerte nos domine ad te, & conuertemur. Vnde Aug. de precatur, Domine da quod iubes, & iube quod vis. Scientissimè ergo, vt diuinitus datum est, S. Syr. od. Trid. ses. 6. cap. 5. citato ait, quod cum in sacris literis dicitur, Conuertimini ad me, & conuertar ad vos, libertatis nostræ admonemur. Cū verò respõdemus, Conuerte nos domine ad te, & conuertemur, Dei nos gratia præueniri confitemur. Atq; ex hinc dilucida responsio elicitur ad authoritates secundo loco congeatas. Enimverò ita omnes attestantur, deum esse causam conuersionis, salutisq; nostræ: præmouendo nos, vt tamē nisi nos annuerimus, nihil fiet. Quod autem inter cætera insertum est de similitudine luti & figuli, ad æternam prædestinationem refert Paul. cuius nos nulla causa fuimus, neq; consensum dedimus. Nihilominus tamē adultum hominem, neminem prædestinauit conuertere, nisi lubentem & assentientem. Sunt autem opera tertii gradus, quæ licet solius Dei sint munera, non tamen infunduntur, nisi in eo, qui eius ope dispositus est per proprium motum liberi arbitrii. Veluti sunt gratiæ & virtutes, quæ per modum habitus consignantur nobis. Nunquam hic sermo est de paruulis, absque propria voluntate baptismate ablutis. Hic uerò tamen scopulus est, in quem illi offendunt, qui ex hinc illatum volūt, fidem, & gratiam, quibus iustificamur, sine vlla prorsus assensione cooperatione nostræ in nobis recipi. Porro ex hoc quod gratia & fides à solo Deo fiant. Latet tamen fallacia, quod quauis ita sit, vt assumitur, non tamen infunduntur adulto, nisi diuinitus disposito per motum liberi arbitrii. Quod si motus ille est sufficiens contritio, consequitur simul tempore necessitate diuinæ legis, gratia. Et ideo nemo eam inuitus, sed voluntarius tunc, & in eodem sensu non merè passiuè, sed consentiens recipit. Et pari modo cum confertur prima gratia per sacramentum attrito, datur liberè suscipienti. Atqui per hæc responsum est ad authoritates tertii ordinis. Concedimus enim, quod Deus gratiam producit in nobis nihil agentibus ad productionem, sed

Hiero. 19.

T. 19. 5. Aug.

Syn. Trid.

Ad authoritates primi ordinis respõdetur.

Opera tertii generis.

Gratia & virt. quo sunt à deo.

Ad authoritates tertii ordinis.

tamen liberè assentientibus & cooperantibus receptioni. ¶ Per hanc trimembrem operū partitionē satisfieri interroganti potest, utrū æqualia Deus auxilia specialia conferat vniuersis, an aliis maiora, aliis verò minora: quinimo maiora his, qui vel nihil mouentur, vel minus promouētur. Etenim si de illis primi ordinis fiat interrogatio, utpote de inspirationibus & splendorib⁹ veritatis, quas Deus in nobis sine nobis liberè assentientibus repente operatur: proculdubio maiora subsidia pro sua misericordia confert vni Deo q̄ aliis. Adest enim omnium cordibus pulsans: impariter tamen. Quinimo saepenumero qui cumulatiora huiusmodi dona recipiunt, vel nullo modo, vel segnius proficiunt, q̄ qui exilia, propter maiorē duritiem obstinati peccatoris libertatem comprimētis. Id quod in illis seu flagellis seu allestamentis, atq; id genus vocationibus, quibus nos Deus in viam forinsecus reuocat, euidentius est. Duorum enim eadem audientium consilia & exhortamenta, alter animo percussus in viam redit, alter verò minimè. Quemadmodū videre est in Pharaone & Nabuchodonosor: quorum primus maioribus portentis communitus induruit: alter verò minoribus respiciuit flagellis. De quibus cap. 18. redibit sermo. Huc pertinet, quod ait **CHRISTVS** Bethsaidæ & Corozain: Si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiã egissent. Et Scribis ac Pharisæis, Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione ista, & condemnabūt eam, quia pœnitentiã egerunt in prædicatione Ionæ: & ecce plus quam Ionas hic. Si verò quæstio proponatur de auxiliis secundi ordinis: quæ liberam in nobis dicunt motionem: vt trahere, conuertere, promouere, & similia, inæqualia quidē largitur diuersis hominibus Deus, sed tamen quò sunt in aliquo auctiora, eò etiã magis meliusq; mouetur. Aliud profectò nō est intelligibile. Quoniam mouere & moueri relatiua sunt. Neq; aliud est me Deum hoc modo mouere, q̄ mecum concurrere ad eliciendum liberū actum. Ob idq; veluti in naturalibus rebus, quo deus celerius mouet primum orbem, quam infimum, celerius & ipse orbis mouetur: ita et in auxilio speciali, quanto Deus Magdalenam & Paulum vehementius mouit, quam alios tepidos & remissos, impensius etiam ipsi ardentiusq; venerunt, maioriq; & cumulatori sunt gratia iustificati. Neq; coherent, vt Deus eum magis moueat, qui minus mouetur. De gratiis autē gratis datis, quæ non semper in bonum recipiuntis, sed in commune bonum Ecclesiæ dispensantur, diuersa ratio est. Dantur enim quibus & quomodo Deus sua sapientia iudicat expedire. Respōsum ergo est ad sacra eloquia, quibus videri cupiam posset, ita in nobis Deus operari salutem, vt sine nostro id libero arbitrio fiat. ¶ At præter testimonia hæc supersunt argumenta duo dissoluenda. Primum sumitur à distinctione illa secundum Augustinum in lib. de grat. & libe. arbit. cap. 17. theologis celeberrima, inter gratiam operantem & cooperantem. Ait enim August. quòd Deus, quòd operando incipit, cooperando perficit. Et paulò inferius, Vt ergo velimus, sine nobis operatur: cū autē volumus, & sic volumus, vt faciamus, nobiscū cooperatur. Ex qua distinctione consequēs palā fit, Deum sine nobis cooperantibus se solo exordiri beneficium salutis nostræ. Ad hoc argumentum, quòd in re theologa positum est, respondetur, quòd nomen gratiæ operantis accipi primum potest de operibus illis diuini primi generis: quæ sunt vocare, inspirare, pulsare, & cætera: quæ sine nobis fiunt. Nihilofecius quòd menti Augustini propius accedit, congruit etiam in opera secundi generis: quando scilicet nos actu mouet ad agendum. Sed est adnotandum (quòd magnus philosophus August. optimè cognouit) voluntatem aliter moueri, prima intentione ad finem, aliter ad eligendum media. Cum enim (vt ipse insinuat. 3. lib. de libe. arbit. cap. 2.) alicui malo voluntate inhaeremus, non potest voluntas illa mutari in bonum, nisi ab aliquo moueatur. Omne enim quòd mouetur, ab alio mouetur. Et ideo motio illa non attribuitur voluntati, etiam si consentienter & liberè moueatur, sed motori. Cum autem iam habet intentionem finis, per ipsam se mouet ad electionem mediorum. Eadem est sententia S. Thom. Nam qui iam proposuit Deo inferuire, per illud propositum agit se, vt per commoda media potiatur optato fine. Propter hanc ergo theologiam auxiliium gratiæ, quò à malo primum dimouemur, & in bonum conuertimur, nuncupauit Augustinus gratiam operantem: auxiliium verò, quò bonam iam habentes voluntatem, operamur ad bonum, appellauit gratiam cooperantem. At neque Augustinus, neque suus assecla Thomas cogitabant (vti quosdam falsò diuos istos interpretantes auidi)

diui) quòd per gratiam operantem cogendo nos Deus moueat: quinimò mouet liberè. Hæc distinctio quoq; locum habet in gratia gratum faciente, authore S. Thom. Hæc enim respectu huius effectus, qui est sanare & iustificare, daretq; nobis esse gratos, dicitur gratia operans, sed qua parte est principium meritorie deinceps operandi, dicitur gratia cooperans. Hinc fit, vt distinctio hæc non sit ita profus intelligēda, vt gratia operās sit respectu oīs actus interni voluntatis, atq; illius dūtaxat: cooperās verò respectu externi operis, vt ex diuo Augustino & Thoma quispiã deceptus colligere posset. Si enī est gratia cooperans ad largiendam elemosynā, cooperās etiam est ad volendum largiri. Sed quòd August. gratiam operantē esse ait, dum volumus bonum: cooperantem verò, dum operamur, id penitus sentit, dum à malo primum mens nostra dimouetur in bonum. Cum tamen postea exercemur in bonis operibus, siue internis, siue externis, gratia est cooperās. Et hoc est, quòd S. Tho. loco citato nobis suggessit: vbi dixit, quòd quātum ad actum voluntatis Deus per gratiā operantē nos mouet: præsertim cū voluntas incipit bonū velle, quæ prius malū volebat. De gratia autē præueniēte alia est ratio, vt illic habes apud eundem doctorem articulo subsequenti. ¶ Alterum deniq; & vt postremum, ita maximum argumētum est, quòd si nos simul cum Deo in hanc nostræ iustitiæ causam cōcurreremus, liceret ea quæ sibi ipse propriè adscribit in sacris eloquiis, nobis nos æqua sorte arrogare. Vt si cut ipse ait, Sine me nihil potestis facere: Et, Nisi dominus custodierit domum, frustra vigilat qui custodit eā: Et, Nemo potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eū: ita nos pariter Deo verè responderemus, Sine nobis nihil potes in nobis facere: Et, Nisi nos vigilarem⁹, frustra tu nos custodires: Et, Nisi nos veniremus, frustra traheres, Id quòd videtur absurdum. Ait enim Augustinus lib. 2. de bo. perseue. Viuimus rectè, si totum Deo demus: non illi ex parte, & nobis ex parte. Et in Enchirid. cap. 32. acerbius perurgens hunc locū, ait, quòd si propterea dictum est, Non est volentis, neq; currentis, sed Dei miserentis: quia ex utroq; fit, id est, ex voluntate hominis & misericordia Dei: cur inquit, non & econtra rio rectè dicitur, non miserentis est Dei, sed volentis est hominis? Quia id misericordia Dei sola non implet. Quòd tamen ait, nullus Christianus dicere auderet. Ad hanc verun-

S. Tho. 1. 2. q. 111. art. 2.

Corol.

Gratia operans & cooperans.

Aug.

Arist. 7. phis.

S. Tho. 1. 2. q. 19. art. 3.

Luc. 9.

Mat. 12.

tamen dubietatem respondentem, negamus opera quæ Dei sunt in nostra iustificatione, licere eadem nobis ratione usurpare: diuersa tamen, nihil prohibet. Quòd enim ait, Sine me nihil potestis facere: et alia id gen⁹, quæ ad nostram iustificationem referuntur, non possumus nos tali modo dicere: videlicet quòd sine nobis Deus non potest: quoniam ipse nō solum est causa volitionis nostræ, & operis boni, sed est causa ita præueniens, quæ facit, vt nos possimus ac velimus. Vnde non ait, Cooperabor vobiscum, vt operemini: sed auferam, inquit, cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneū. Et spiritum meū ponam in medio vestri: & faciã, vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis, & operemini. Itaq; ipse facit vt nos faciamus, dans nobis velle, & operari, vt ait Paulus, Nos autem non mouemus ipsum, nec facimus, v ipse faciat. Si autem hoc referatur ad assensum nostrum, qui secundum ordinariã, præscriptamq; legē necessarius est: nihil cunctamur dicere cum Augustino, Qui creauit nos sine nobis, non iustificabit nos sine nobis. Et secundum hanc intelligentiam, verum etiam est, quòd nisi nos velimus, frustra nos custodit Deus, & trahere conatur. Sed ecce vbi latet punctum, Deus dat nobis velle: ergo ipse efficit in nobis assensum ipsum, per quem aperit corda nostra: atq; ad eò nos nihil facimus. Negamus hanc postremam consequentiam. Ita enim efficit ipse nostrum assensum, si nos tamen simul liberè concurramus. Quare per eundem assensum, & nos illi aperimus, & ipse aperit. Vnde nostrum concurrere, est permittere nos ab ipso moueri: coagendo illi, qui iugiter ad ostium pulsat. Et hoc est quòd ait, Qui audit & didicit, venit ad me. Quòd autem citatum est ex Augustino in de bo. perseuer. & in Enchirid. putat quòd non est partim attribuendum nobis, partim Deo, sed totum Deo, illud obicit Pelagianis, qui dicebant initium salutis nostræ esse à nobis, saltem fidem. August. autem cōtēdebat (vtrū res habet) quòd voluntas à Deo præparatur omnino: & ideo non esse volentis, neq; currentis. Quoniam, vt modo in proxima responsione dicebamus, actio illa tota tribuitur Deo. Ob idq; & si assensus noster sit necessarius: nullam tamen debemus nobis tribuere partem, sed Deo totū: qui dat nobis cogitare, velle, & perficere. Multa hic attigimus, quæ sunt lib. 2. rursus exigenda inter explicandam gratiam iustificationis, sed pluri-

Ezech. 36.

Philip. 2.

Ioan. 6.

Responsio.

ma sunt etiam illic ex hoc loco petenda: adeo sunt hic & ille locus complexi. Perstringere autem hac duximus paulo vrgentius: idcirco quod Lutherani hoc inter alia intentant argumentum, vt conficiant, nulla opera nostra esse meritoria. Porro quod non sint nobis libera, & ideo neq; nostra, sed quae Deus a se solo operatur in nobis.

De libero arbitrio in malum. Cap. 17.

Membrum alterum, quod de humana voluntate differendum superest, spectat ad libertatem eius in malum. Etenim, vt supra narrare coepimus, in vtranque partem Lutherani inficiantur libertatem, & in bonum scilicet, & in malum. In his velmaxime peccatis, quae sunt poena praecedentis culpa. Ita enim retulimus ex Luthero, quod non est in potestate nostra malas vias facere, sed mala opera in impiis Deus operatur. Cui subscribit Philippus asserens, quod sit Dei proprium opus, non minus proditio Iudae, quam vocatio Pauli. Et consentit Bucerus super epistolam ad Romanos, vbi ait Paulus, quod tradidit Deus gentes in reprobum sensum. Tamen Melanthon in secunda additione se apparet retractasse. Hoc enim secundum membrum longe plurimum absurditatis accumulatur superiori: dum solum subuertit liberum arbitrium: sed Deo tribuit, vt sit causa peccati, principaliter, & effectiue, vt dicunt, cogendo nos ad peccandum. Pleraque omnia istorum dogmata eiusmodi sunt, vt prima statim prolacione apertius cum communi sensu depugnent. quam vt alia opus habeant impugnatione. Cui namque fiat persuasibile, vt quaequam Deus compellat contra suam ipsius legem agere? Quinimo contra suam ipsiusmet voluntatem. Nam lex Dei non est aliud, quam signum & norma suae voluntatis. At vero si expandere amplius, proferreque lubet disputationem, prima eademque luculentissima demonstratio aduersus commentum hoc ex natura peccati desumitur, quod est dictum, vel factum, vel concupitum (vt auctor est contra Faustum lib. 22. Aug.) contra legem Dei. Lex autem Dei, quae regula est nostrarum actionum, idem re est, quod sua voluntas. Siquidem intellectus & voluntas, eadem essentia sunt in Deo. Quare impossibile est, esse aliquid contra legem Dei, quin sit contra eius voluntatem. Quinimo propterea est contra diuinam voluntatem, quia contra eius regulam. Ex his constructur hoc argumentum. Deus mouet hunc ad peccandum, quin etiam compellit effectiue, vt

Primum argumentum Peccatum.

aiunt: ergo mouet eum, vt faciat contra regulam suam, & perinde contra suam voluntatem. Quod autem Deus moueat quaequam contra suam voluntatem, repugnantia est manifesta. Nam si mouet & compellit, vult ita fieri. Quin accipe repugnantiam alteram. Si Deus vult me hoc facere (quod negare non potest, qui dicit me ab illo compelli) hoc est conforme regulae suae (nihil enim vult Deus, quod non sit conforme suae regulae) si autem ita est, non est peccatum. Nam peccatum est contra regulam Dei. Et confirmatur etiam argumentum. Propterea deus errare non potest, neque peccare, quia peccare est a regula deficere: quod non potest omnipotens, cum sit ipse sua regula. Veluti si manus scribentis esset regula, & manus pictoris esset ipsa rectitudo, quaecumque lineam duceret, scriberet, & pingeret recte. Ergo eadem ratione quaecumque deus mouet efficienter & principaliter, eundem ducit iuxta regulam & legem suam. Et idcirco contradictio est, quempiam peccare in eo, quod a deo actus agit. Potest etiam deduci aliter argumentum. Deus (vt Dionysius ait) omnia in se ordinat, quae facit, tanquam in finem: peccatum vero dum fit, exorbitat ex ordine illo: ergo tunc non fit ab eo, licet inde post ipse eliceat bonum. Reuera nisi adeo consulto voluissent theologia ignorare, quae ex rerum naturis ratiocinatur, nunquam in hac praecipitua fuissent collapsi. Intellexerent enim tanta oppositione distare interdum quod deus facit, siue per se, siue per alium, & peccatum, quanta inter bonum & malum, & inter dilectum deo, & odio ipsi habitum. Vt enim quicquid deus creauit in rebus naturalibus, vidit quod esset bonum, quia consentaneum regulae suae, ita quicquid facit in humanis voluntatibus. Vnde cum Sapiens ita pronuntiaffer, Diligis omnia quae sunt, & nihil odisti eorum quae fecisti: neque enim odiens, aliquid constituisi aut fecisti, postmodum cap. 14. subdit, quod similiter sunt odio deo impius & impietas eius, significans, ideo peccatum esse odio deo, quia non est opus suum. Secundum argumentum sumitur ex altera qualitate peccati. Etenim vt virtutis, ita & peccati necessaria conditio est, vt sit voluntarium. De quo cap. 12. partim dictum est. Atque hoc eousque verum est, vt nemo vnquam S. Patrum non hanc iudicauerit esse vocem naturae. Vnde antiquissimus Tertullianus aduersus Martionem lib. 2. Nec boni, inquit, nec mali merces iure pensaretur ei, qui aut bonus, aut malus necessitate fuisset inuentus,

Car Deus peccare non quit.

Alia confirmatio.

Dionysius a. c. de diuino.

Sap. 11.

Secundum argumentum.

Tertull.

Ambrosius.

Augustinus.

Lutherano in causa.

Tertium argumentum.

tus, non voluntate. In hoc & lex constituta est, non excludens, sed probans libertatem de obsequio sponte praestando, vel transgressione sponte committenda. Ita in vtrunque exitum libertas paruit arbitrii. Et in libro de Iacob, & vita beata. c. 3. Ambrosius sic habet, Non est quod cuiquam nostram adscribamus culpam, nisi nostrae voluntati. Nemo tenetur ad culpam, nisi voluntate propria deflexerit. Non habent crimen, quae inferuntur reluctanter. Et Augustinus aduersus Fortunatum disputatione secunda. Ego, inquit, dico peccatum non esse, nisi propria voluntate peccetur. Adeo vt in libro de duabus animabus peccatum definierit, quod sit voluntas retinendi: vel consequendi, quod iustitia vetat, & vnde liberum est abstinere. Et de vera religione cap. 14. vbi de hoc proprie disputat, ita concludit. Nunc vsque adeo peccatum voluntarium malum est, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Et hoc quidem ita manifestum est, vt nulla huic doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat. Quare aut negandum est peccatum committi, aut fatendum est, voluntate committi. Vide quam censeat Augustinus sibi esse inuicem contradicentia, peccatum esse vllum, & tamen non voluntarium. Et ne quis illa peccata exciperet, quae sunt poena peccati, huius etiam ansam adimit libro primo retract. cap. 15. dicens, quod quavis concupiscentia in nobis sit poena peccati, nihilominus hoc peccatum, quo consentitur concupiscentiae, non nisi voluntate committitur. Sed aiunt, quod quauis omne peccatum voluntate committatur, non tamen omne sit liberum. Ecquid autem est voluntate, nisi liberum, & non ex coactione? Nomen enim ignorat, qui ait, fieri posse aliquid voluntate, sub propria ratione voluntatis, & tamen in hoc eundem ipsum cogi. Vnde continuo eodem loco Augustinus, vbi ait, Non enim nisi voluntate peccatur, subdit, Voluntas autem est animi motus, cogente nullo, ad aliquid, vel non admittendum vel adipiscendum. Haec Augustinus. Cum ergo tam sit per se notum, non esse peccatum nisi voluntarium, consequens fit manifeste, Deum necessitatem inferre nemini ad peccandum. Alias non erit peccatum. Sed tertium adhuc vrgentissimum est argumentum. Nam quod quis a daemone vel hoste homine cogere ad peccandum, esset quidem nihil peius, quam contra naturam peccati. Quod autem a Deo sit huiusmodi coactio, ob nouam causam, veram auersaretur ra-

tionem peccati. Nam si peccatum non est, nisi quod sit contra obedientiam Dei, quem Deus confringit, vt quidpiam faciat, quo modo facto suo peccauerit? At perspice quod sibi isti per fugium muniere, vbi se huiusmodi rationibus obrutos sentiunt. Aiunt (vt est videre apud Bucerus loco citato super Paulum) praestare in hac quaestione rationi prorsus vale dicere, & verbis Domini simpliciter inhærere, vbi legimus, Tradidit illos Deus in desideria, & in reprobum sensum. Nam de hoc, inquit, ait Paulus. Tu quis es homo, vt respondeas Deo? Et, O altitudo diuitiarum, & caetera. Quoniam inter homines, inquit Bucerus, nemo peccat in eo quod vitare non potest, ideo horret animus Deo tribuere, vt cogat hominem peccare. Sed alia est, inquit, ratio inter homines, alia vero inter nos & Deum. Quid Bucere non exhorrescat animus, Deo impingere, quod est absurdissimum inter homines concedere? Audi Augustinum, contra monitionem tuam ab homine ad Deum hoc loco argumentem, lib. 83. q. 3. Deo auctore, aut volente nemo fit deterior: quia nullo homine probo volente, fit alius deterior. Cui ego addiderim, multo esse argumentum de Deo validius. Namque si quod coactu humano quis admittit, peccatum non est, ea ratione, quia non est voluntarium, longe minus, peccabit, qui a Deo cogitur, cum non solum nihil sit inibi libertatis, sed id fiat ex impulsu Dei, contra quem solum peccatur. Vel respondeas precor, si facere id quod Deus praecipit, vel consulit, vel admonet, tam longè est a peccato, vt sit etiam obedientiae opus, propterea quod Deus est causa, vt fiat, vbi nos Deus non solum iubet aut instigat, verum efficaciter (vt dicitis) impulsu, in nostra nos tradit desideria, quibus non possumus resistere, quam ratio ibi inobedientiae subesse potest, aut reuera culpa? Paulus equidem secretissima iudicia Dei dicebat nobis esse inaccessa, nempe quod vnum praedestinauerit, & dilexerit, alterum vero odio habuerit. Tamen quod peccatum sit illud penitus, quod est contra legem Dei, & quod libertate peccetur, id & lumine naturali & fidei aperte monstrauit nobis Deus. Ex quo palam colligitur, neminem coactu peccare, impedioque minus a Deo quempiam in peccatum adigi. At vero, vt quartum praeterea argumentum aduersus errorem hunc vestrum intendamus. Nunquid non Deus nobis reuelauit, quod non sit ipse tentator ad malum? Quid ergo vos ipsum non tentatorem

Lutherano commentum.

Contra Bucerus.

Quartum argumentum.

ad bonum, & inclinandi ad malum, facile fuissent venati. Cū enim bona vniuersa in Deū ipsum, qui summa bonitas est, suapte natura referantur, inclinatio Dei ad bonum intentionem eius, numenq; designat, vt id ipsum fiat. At cum malum culpæ, deuiatio quædam sit liberi arbitrii nostri à lege Dei, secundum inclinationem propriæ cupiditatis, idem pollet, Deum inclinare nos ad malum, quod nostram nos propriæ inclinationi permittere. Id quod August. ipse, optimus sui interpret, crebro explicatissimeq; agnoui. Etenim in epi. ad Sixtum, quæ est. 105. sic ait. Non deus obdurat impariendo malitiam, sed non impariendo gratiam. Vnde Apost. Rom. 9. misericordiam appellat, gratiæ appositionem, inductionem verò, gratiæ priuationem. Et ad Simplicianum. Non intelligendum est, inquit, quod Deus ita induret, quasi quenquā peccare cogat: sed tamen quibusdam peccatoribus misericordiam iustificationis suæ non largitur: & ob hoc eos indurare dicitur, quia non eorum miseretur: non quia vi impellat, vt peccent. Et in lib. de essentia diuinitatis. Indurare, inquit, dicitur deus quorundam malorum corda: sicut de Pharaone scriptum est. Non quod omnipotens Deus per potentiam suam corda eorum induret, quod est impiū ita credere: sed exigentibus eorum culpis, cum duritiam cordis, quam ipsi sibi mala perpetrando nutriūt, non auferit, quasi eos induret, quia iusto iudicio indurari sinit. Quid apertius? Augustino autem Chryl. Amb. atq; omnes Patres consentiunt, super illud Pauli Rom. 1. Tradidit eos deus, & c. Quocirca gratis profecto doctissimus aliàs Roffensis art. 36. elargitus est Lutherò, quod deus ita nonnullos deserat, vt respicere nequeant. Est enim (vt citra iniuriam dixerim grauissimi viri) consideratior sententia. S. Tho. 3. q. 86. afferentis, erroneum esse, quod aliquod sit peccatum, de quo homo pœnitere nō possit. Vbi ad illud, de Antiocho, Orabat scelestus Deum, à quo non esset misericordiam consecutus, respondet, causam fuisse, quoniam non habebat veram pœnitentiā propter Deum, sed propter infirmitatem, quam patiebatur. Idemq; agnoui Hier. in illo verbo Amos, Super tribus sceleribus Moab, & super quarto non exaudia eum: nempe quod sola impœnitentia est in causa, cur Deus iniquis non parcat. Quod si cui animus est, rem hanc plenissimè expolitā intueri, consulat Origenem lib. 3. de princ. in aureo illo capite de libertate arbitrii. Nega-

bant enim illi, contra quos illic disputat, perinde atq; isti, solo nos libero arbitrio peccare, innixi loco illo de induratione Pharaonis. Eos autem acerrimè reuincit Orige. quod si Deus ita indurauit cor illud miserum, auxiliūq; denegauit, vt non esset ipse paratus illud emolliri: etiam si Pharaon consensisset, certe Deus ipse fuisset causa perditionis eius, neque merito culparet eum, dicens. Tu autem quoniā non vis dimittere populum, ecce percutiam omnia primitiua Ægypti. Consideratè adnotauit verbum Orig. Quoniam nō vis, Vnde consideratissimè subdit, quod Deus non aliter indurat corda, quam paciēter nos tolerando. Neq; verò opus est Origenis testimonio vbi Paul. tanta vitur euidencia: Anduicias, inquit, bonitatis eius ac paciētiæ & longanimitatis contemnis, ignorans quia benignitas dei ad pœnitentiā te adducit? Secundum autem duritiam tuam, & impœnitēs cor thesaurizas tibi iram in die iræ. A benignitate ergo, qua deus nos intendit lenire & allicere, occasionem nos nāciscimur, vt indurascamus pertinacius. Atq; adeo (inquit Orige.) indurare dicitur nos Deus tropo tali sermonis, quali herus, dū quo benignior in seruum est, & clementior, insolentior ipse & improbius efficitur, dicere potest. Ego te talem serue feci, ego te perdidit: paciētia mea insolentiæ tuæ causa extitit. Hac enim figura aiūt illi apud Esaiam, Quare errare nos fecisti domine de viis tuis? Indurasti cor nostrum ne timeremus te. Conuertere propter seruos tuos. Deum enim tali ratione ad seipso vt conuerneretur, precabatur, ne amplius illis indulgeret (quod illis erat occasio in malum) sed flagellaret eos potius: quoniam, quem diligit dominus, corripit. Et hoc idem compertissimum habemus in historia Pharaonis. Idcirco enim Deus non statim filios Ægyptiorum occidit, & in mare demersit parentes: quia nolebat mortem peccatoris, sed vt magis conuerneretur, & viueret. Ob idq; veluti imbribus terram, ita & plagis leuioribus irrigabat cor Pharaonis, vt mitesceret, emollireturq; ad pœnitentiā. Quinimò non nihil rex ille nequam profecerat flagellis illis quando dicebat. Iter trium dierū ite: nō tamen satis erat emendatus: quandoquidem prohibebat, dicens, Ne longe abeat & vxores vestras relinquit, & c. Hoc tamen in historia Pharaonis agnouerim, quod induratio illa peculiariter habuit rationem in diuina prouidentia. Nempe vt iudicia illa diuinæ maiestatis Hebræorum

August.

Roffen.

S. Tho.

2. Mach. 9.

Hiero. Amos 5.

Rom. 1.

Orig. similitudo.

Esa. 67.

Hebra. 1.

Phara.

bræorum animos ad timorē, amoremq; Dei erigerent. Colligamus ergo ex his omnibus, obstinatam duritiem, crudelitatemq; nostram, non à Deo esse intentam, sed nostram ipsum potius voluntatem, paciētia Dei abutē tium in causa illius esse. Vt enim eadem pluvia in altera terra preciosas progignit herbas, in altera verò, spinas & tribulos: & sicut eodem sole cera liquefcit, lutum autem exiccatur, ita eadem benignitas, & paciētia Dei, quæ suapte natura vniuersos ad pœnitentiā inuitat, alios perducit, alios verò maioris est occasio obdurationis. Porro verò quo sentētia Augustini, à quo isti auxilia deposcūt, postrema sit omnium confirmatio. Audiamus eum in lib. de prædest. & grat. cap. 14. An forte, inquit, si piē deo, sicut expedit sentiam, etiam Pharaoni datam misericordiam reperimus? Paciētia enim Dei valere ei debuit ad salutem. Et cap. 15. conferens Pharaonem cū Nabuchodonasor, quod quātum ad naturam, ambo homines erant: quantum ad dignitatem, ambo reges: quantum ad causam, ambo captiuum populum Dei possidentes: quātum ad pœnam, ambo flagellis clemēter admoniti. Quid ergo, inquit, fines eorum fecit esse diuersos, nisi quod vnus manum Dei sentiens, in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit: alter libero contra Dei misericordiam dissimam veritatē pugnavit arbitrio. Ite Lutherani, Citate Augustinum dicentem, quod Deus homines inclinat ad malum. Nos autē post totum scripturarum elogia, tum probatissimorum Patrum, etiam Augustini, monumenta caueamus Deum infamare, qui nobis sit causa peccadi. Tantum abest, vt vel suspicemur eius coactu, aut certè appulsu nostris cupiditatibus addici. Haud equidem diffitentur theologi, entitatis (ita vocant) quæ est peccatum, Deum esse causam: eo efficiētiæ genere, quo cuncta & animantia & inanima ad suas naturales actiones permouet. Non tamen inde statim conficitur, causam esse peccati, qua parte deflectitur à lege & voluntate Dei. Et quanuis permulti sint, quibus nō sit explicatu facile, quomodo in odio dei, quod internam habet & indiuisam malignitatem, possit Deus causa esse entitatis, culpæ verò non item, non tamen est ita intellectu difficile. Quando enim Patres (imò scriptura canonica) negant Deum esse causam peccati, non ad illum vniuersalem influxum spectāt. Ille enim vt cap. 2. explicuimus inter causas naturales censetur. Et ideo sicut Deus non

Simile.

August.

Nabuchodonasor.

Quomodo Deus est causa peccati.

dicitur causa homicidii, quia dedit homini manus & oculos (sicuti neq; faber qui bona intentione fecit gladiū) ita neq; ex eo quod auxilium præbet homini vniuersale, eo modo quo præbet beluæ, dicitur causa peccati. Quoniam in moralibus ille prorsus est verere, iudicaturq; causa, qui lege, ope, consilio, fauore, vel persuasum mouet quempiam, siue ad bonum, siue ad malum. Atqui his modis & rationibus, vniuersos Deus mouet ad bonū & honestum, neminē autem ad malum. Imò verò vt dū claudus ambulat, homo est causa ambulationis, quod tamen malè & incōmodè gradiatur, in detortam tibiam penitus reicitur: atq; dum optimus scribendi artifex, siue incommodo calamo, siue in mala papyro scribit, ipse quidem est causa scripturæ, malitia verò characteris refertur vel in calamū vel in papyrus, ita prorsus dum quis delinquit, Deus quidem cū homine est causa actionis, quatenus res quædam est, quod autem à lege declinet, soli imputatur libero arbitrio. Et hæc de libero arbitrio satis hic. Nam præterquam, quod (vt præfati sumus) nō omnia hic persequi statuimus, multa quoq; addenda sunt in subsequētibz libris, inter differēdum de dispositionibus, & de operibus.

Simile.

Quidnam possit homo per liberum arbitrium quandiu est in peccato. Cap. 19.

P Osteaquam sex illa de peccato originā si proponita expediuimus: porro an trahat in omnes, quæ nā causa illius, quid sit, & quomodo traducatur, quæ sit eius pœna ac deniq; effectus, subsequitur euestigio, vt perscrutemur quidnam homo, quandiu in miserando peccati stercore sordet, efficere libertate sua valeat. Et est quæstio biformis. Prima scilicet: vtrum omnia opera liberi arbitrii, siue in infideli, siue in recidiuo christiano, sint peccata. Altera verò, vtrum absq; auxilio gratiæ, solo generali influxu Dei possit homo per sua naturalia opus vllum facere, quod sit genere, seu (quod atunt) moraliter, bonum. Neq; verò vna est, sed duæ ac diuersæ quæstiones. Prioris nanq; affirmationem in nullo vnquam ex catholicis offendi. Nā etsi quosdam videam Gregorio Ariminensi eam notam inurere, attamen hoc solum ille adstruit, quod nemo citra speciale auxiliū vallet vel minimum præstare opus bonum morale. Censet tamen eū qui est in peccato, imò & eum qui foris est extra fidem, auxiliū eiusmodi suscipere, quò bene agat moraliter: quanuis non conuertatur: vt se ipse procul

Questio duplex.

Grego. Arimi.

parum utilis est: adeo non est peccatum. Neque huic vlla ratione aduersatur, quod secundum apostolum Ioannem, perfecta charitas foras mittit timorem. Haud enim ait, quod cuius gradus charitatis auerteretur timore, sed perfecta tantum. Neque illa foras timorem pellit, quasi contrarium malum, sed tanquam imbecillum bonum, & imperfectum. Id quod pulcherrima comparatione exposuit Augustinus in filo futuris & facta: de quo lib. 2. Est tandem argumentum, quod illos, qui in peccatorum fordibus agunt, admonemus, & quidem saluberrime, vt elemosynis erogandis, assiduis orationibus, & id genus officiis affluant. Quemadmodum ait Augustinus. Si non es tractus, ora vt traharis. Quod reuera nunquam facerem, nisi talia opera culpae immunia essent, tametsi extra gratiam Dei fiant. At vero insinuatur iam in materiam de dispositione ad gratiam, quam ne exenteremus, satis haec sunt in praesentia. Reliqua enim lib. altero sunt adiecta. Est ergo error asseuerare, omnia opera ante iustificationem esse peccata, isque merito in nostra Tridantina synodo condemnatus, can. 7. Cuius verba sunt. Si quis dixerit, opera omnia, quae ante iustificationem fiunt, quacumque ratione facta sint, vere esse peccata, & c. anathema sit. Et can. 8. Si quis dixerit gehennae metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel a peccato abstinemus, peccatum esse, aut peccatores peiores facere, anathema sit. Neque verò est, quod ad diluenda aduersariorum argumenta integrum hic debeamus capitulum adhibere, eisdem enim ferme vtuntur ad persuadendum sibi omnia opera antecedentia gratiam, peccata esse: atque omnia etiam subsequenter. Quocirca vbi lib. 3. tractandum nobis est de valore operum iustificati hominis, illic cuncta dissoluentur. Audi tamen interim prudens lector, post illa recitata verba in praefata Apologia. Porro quod omnes homines peccent, cum honesta opera sine spiritu sancto, & diuina praecipita sine gratia faciunt, audi in qua expenditur neruum causa. Huius, inquiunt, nostrae sententiae testimonia habemus, non solum in scripturis, sed etiam ex Patribus. Nam Augustinus copiosissime disputat contra Pelagianos, gratiam non dari propter merita nostra. Et de natura & gratia, inquit, Si possibilitas naturalis per liberum arbitrium, & ad cognoscendum quomodo viuere debeat, & ad bene viuendum sufficit, sibi ergo CHRISTVS gratis mortuus est. Ergo euacuatum est scandalum crucis, Cur

non etiam ego (inquit Melan.) hic exclamem. Imò exclamabo, & istos increpabo dolore christiano. Euacuati estis a CHRISTO, qui a natura iustificamini, a gratia excidistis. Ignorantes enim iustitiam Dei, & vestram volentes constituere, iustitiam dei non estis subiecti. Istis inclamationibus incantant populos suos. Sed vnde, rogo, locus ille? Gratia non datur secundum merita nostra, ergo omnia opera, quae fiunt extra gratiam, peccata sunt. Non satis habetis, artificialem dialecticam a vestris scholis relegasse, nisi & naturalem dissimuletis? Quae vni ex nostris legistis, qui dicat gratiam secundum merita nostra dari? Nam etiam quidam meritum de congruo nominent, quae vocem, vt lib. 2. videbimus, neque alii, neque ego satis probone: nemo tamen constituit rationem aliquam iustitiae in operibus nostris, respectu gratiae Dei. Sed tamen opera media statuimus, quae vt nullo modo sint merita gratiae, ita neque sunt continuo peccata, sed bona (quod aiunt) secundum quid, id est, bona ex genere, seu bona moraliter: iuxta sententiam Augustini citatam de spi. & li. ca. 28. Quod autem adseruit ex Esaia vaticinio, Facti sumus immundi omnes, & quasi panus menstruatae vniuersae iustitiae nostrae, ad memoratum capitulum lib. 3. pertinet, de operibus quae fiunt in gratia. Et quod adiciunt ex Euangelio Ioannis, Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes & arefcet, ad capitulum de dispositione ad gratiam. Id autem proprie hic contra nos facere videtur, quod est ad Ro. Omne quod non est ex fide peccatum est. Vnde aduersarii colligunt, omnia opera agitis in peccato, peccata esse. At verò si aliquid locus hic habet momenti, de operibus duntaxat infidelium est. Id tamen S. Thome q. citata. 2. 2. exponit de ipsorum operibus, quae faciunt ex infidelitate. Vt tantum valeat, Non ex fide, quantum, contra veram ex falsa fide. Tamen si alibi ipse, & plerique multi intelligant perinde esse, Non ex fide, ac si dictum esset contra conscientiam: qui profecto sensus genuinus esse videtur illius loci. Praemittit illic enim Paulus. Qui autem discernit, id est, iudicat (scilicet cibum talem non esse licitum) si manducauerit damnatus est, quia non ex fide: hoc est, facit quod iudicat non licere.

Vtrum absque auxilio speciali gratiae possit homo ulla ex parte bene agere moraliter. Cap. 20. Hoc autem loco aduersus Lutheranos constituto, euestigio subsequitur, vt cum nonnullis catholicis exposulemus, vtrum possit homo dum est in peccato, solo

Opus moraliter bonum.
Quinque veniunt in questionem.
Constitutum finem fundamentum.
Grego. Arimi.
Assertio prima.
S. Thom.

generali Dei influxu, absque speciali auxilio gratiae, opus aliquod vtique honestum (quod vocant moraliter bonum) agere. Est enim opus moraliter bonum (vt nomen ab scholis recipiamus) illud quod eo est honesto fine naturali intentum, ac circumstantiis vestitum, vt cum non sit gratiae apud Deum & gloriae meritum, nullum sit tamen peccatum, sed infra lineam naturalem, studiosum. Sunt autem quinque hic ex ordine discutienda, ex quorum definitione palam constet, quomodo se vis, facultasque naturalis extendat bene agendo. Id quod ex cap. 4. in hunc locum, copiosius ac limitatus differendum, reposuimus. Quinque autem haec sunt. Vtrum natura sua valeat homo, etiam qui in peccato existit, verum quodpiam nosse, quod satis sit ad bene moraliter agendum: bonum huiusmodi, velle, & facere: Deum super omnia diligere: diuina implere praecipita: ac denique vitando peccata, in bono perseverare. Duo priora hoc capite, & proximo, tria verò reliqua, ca. 22. excutiemus. Atqui primum omnium id firmum nobis, solenneque sit, quod aduersus Pelagium sancitum est ab Ecclesia. Porro quod ex puris naturalibus non solum mereri non possumus, aut vitam aeternam, aut nostram iustificationem, verum neque cogitare aliquid (vt ait Paulus) quod illius sit causa, tanquam meritum. Id quod libro secundo discussuri strictius sumus. Vbi & illud enucleandum est, an per naturam suam se saltem homo possit ad gratiam disponere. Haec catholica veritate constanter praefixa, ante Gregorium Ariminensem neminem legisse memini, qui, quantum iudicio assequi possum, negare hoc cogitauerit, quod primis duabus quaestionibus interrogatur: posse nimirum hominem, dum est in peccato suapte natura, citra specialem succursum Dei, cum nosse, tum etiam, velle, & exequi officium aliquod naturali honestate praeditum. Et hanc nos hic primam statuimus assertionem. Grego. verò vtrumque negat q. 1. super di. 26. & 27. & 28. in 2. sententia. Amboque existimat, non solum esse contra Augustinum, cuius innumera (more suo) complicat testimonia, verum coincidere in errorem Pelagii. Addit Sanctus Thomam eiusdem secum fuisse sententiae. Cui subscribit Capreo. eadem distinctio. 28. idem de S. Thoma arbitrat. Ego verò (quod meum est exile ingenium) vt certo assentior huic contra Gregor. assertae veritati, ita neque sum vsquam suspicatus, vel Augustinum, vel S. Thomam contrarium habuisse iudicium: praeterquam

quod reliquos theologorum coetus nobiscum sentit, vt ipse confitetur Grego. Et quoniam S. Thome inducitur author, inde exordiamur. Is. 1. 2. in q. 109. sciscitatur, vtrum homo sine gratia aliquod verum cognoscere possit. Et respondet (quantum hic sufficit) hisce verbis. Intellectus humanus habet aliquam formam, scilicet ipsum intelligibile lumen, quod est de se sufficiens ad quaedam intelligibilia cognoscenda: ad ea scilicet, in quorum notitiam per sensibilia possumus deuenerit: altiora verò intelligibilia intellectus humanus cognoscere non potest, nisi fortiori lumine perficiatur: sicut lumine fidei, vel prophetiae: quod dicitur lumen gratiae, in quantum est natura superadditum. Sic igitur dicendum est, quod ad cognitionem cuiuscunque veri, homo indiget auxilio diuino, vt intellectus a Deo moueatur ad suum actum: non autem indiget ad cognoscendam veritatem in omnibus noua illustratione superaddita naturali illustrationi: sed in quibusdam, quae excedunt naturalem cognitionem. Ecce omnino procul dubietate respondet, quod lumine naturali sufficimus multa vera cognoscere: puta, quae per sensibilia (vnde authore Aristotele incipit nostra cognitio) rimari possumus. Quare cum ait, ad horum cognitionem indigere nos auxilio diuino, manifestè id enunciat de generali auxilio dei, tanquam institutoris & vniuersalis gubernatoris naturae rerum: quippe in quo viuimus, mouemur, & sumus. Quocirca dum Capreo. interpretatur, diuum Thomam in hoc sensu, quod licet absque habitu gratiae gratum facientis possumus veritates circa mores cognoscere, non tamè absque speciali auxilio, nescio vnde hoc potuit elicere. Etenim quod illic S. Thome in disputatione profert, est, quid homo possit ex naturalibus suis, quidque non valeat absque ope supernaturali: vbi proinde de gratia gratum faciente nihil meminit. Et quoniam eadem oppositio, qua distant naturalia a supernaturalibus, est inter generale auxilium & speciale, ait, quod ad naturalem quidem veritatem intuentiam, vt in generauit nobis deus naturale lumen, tanquam formam agendi, ita tribuit generale auxilium, tanquam naturalem causam motus. Ad cognoscendum autem supernaturalia, sicuti supernaturalis lumine illustrauit, puta fidei, aut prophetiae, ita ad cognitionem ipsam specialiori nos mouet auxilio. Et praeterea sermo S. Thomae non est contractus ad certam cognitionis speciem, scilicet vel practica vel speculatiuam,

Capreo.
Secunda ratio.

7. Ioan. 4.
August. Quartum argumentum.
Aug.
Syno. Trid.
Lutherano vbi verba.

sed in genere percontatur, atq; respondet pari modo de speculatiuis, & moralibus: absurdissimum verò esset assertu, quòd speculatiuas veritates, utpote iudicia veri coloris, & aliorum sensibilibus, perq; se notas veritates, & quæ consequuntur ex illis, non valeamus sine speciali ope cognoscere. Quod ergo de speculatiuis, id ipsum & de practicis veritatibus manifestè intelligit. Nimirum quòd solo generali auxilio cognoscere utraq; possumus. Et merito quidem. Nam quæ, precor, maior difficultas fingi potest in cognoscendo vero practico, q̄ speculatiuo? Quod autem ad Augustinum attinet, patenter de se ipse testatur, huius, quam astruimus, fuisse sententiæ li. 1. retract. ca. 4. vbi ait. Non approbo, quod in oratione dixi, (nempe lib. 2. soliloquiorum) Deus qui nisi mundos verum scire voluisti. Respondeo enim potest, multos etiam non mundos multa scire vera. Et profectò quando Augustinus aut quibus ex Patribus scriptura quippiam reliquisset, quo contrariæ sententiæ videretur applaudere, glossandum esset potius, quam deneganda manifesta ratio naturalis. Ea præsertim cui nullus locus scripturæ sacræ refragatur, quinimò suffragantur multi. Vbi adnotandum est, quòd quemadmodum in speculabilibus, ita & in practicis, quæ ad mores spectant, quædam sunt naturali rationis lumini commensurata, quædam verò sublimiora, quibus inspiciendis lumen nobis suppetat à natura. Ut enim per se notum est, quantitate totum excellere parti, tam notum & illud principium est, id facias aliis, quod tibi vis fieri: & quæ inde sunt consequentia. Vti, honorare parentes & seniores: subuenire miseris, & id genus reliqua. Atq; adeò ut speculabilia illa, ita & hæc practica naturali mentis oculo peruia sunt, aut certè naturali diligentiâ cognoscibilia. Appetit enim homo naturaliter hæc scire, ut ait Philosophus, ad quæ proinde natura, cum eius finem non excedant, vires nobis sufficit. Vnde in psalmo interroganti David, Quis ostendit nobis bona? ipse sibi respondet. Signatum est super nos lumen vultus tui domine. Quo doctores intelligunt de lumine naturali. Quinimò Paulus, vbi incusat philosophos, quòd cum Deum cognouissent, non tanquam Deum colentes honestas sent, palam loquuntur de cognitione naturali: uti omnes agnoscunt enarratores in subiunctis verbis, quibus exponitur, quoniam pacto se illis Deus fecerit manifestum. Inuisibilia enim, inquit, ipsius à creatura mundi per ea,

quæ facta sunt intellecta, conspiciuntur. Hoc nanque philosophorum acumen ac munus fuit, ex his quæ subiecta sunt sensibus, causas inuestigando, ad notitiam Dei conscendere. Et quòd huiusmodi cognitio sufficeret ad bene agendum, ex eodem etiam loco constat tiffimū est. Alias non fuissent inexcusabiles: ut ait Paulus. Quauis de hoc libro secundo, capitulo vndecimo exactior erit sermo. Quò ergo ad secundam quæstionem progrediamur, secunda hic assertio nobis sit. Quòd potest homo solo suffultus generali auxilio, velle, & operari bonum morale. Cuius in promptu est ratio. Ut opus quodlibet sit bonum morale, satis est, ipsum esse rationi naturali consonum, atq; ad ius exactum naturale, etiam si nulla super naturam perornetur circumstante qualitate. Nam profectò non aliter dignoscere videor, inter res horum nominum, opus morale, & opus meritorium, quam quòd illud soli sit congruens naturali fini, hoc autem in eum, qui supra naturam est, referatur. Illud autem totum potest homo à natura præstare: sanè qui cum sit animal rationale, naturalis sit ei scopus à natura præstitutus, ut quæ rationi sunt consentanea, & cognitioneprehendat, & affectu appetat, atq; adeò effectu exequatur: ut capitulo quarto dicebamus. Sed ait quispiam fortè, quauis id nostrapte natura possumus, quatenus rationales sumus, vbi nulla præisset gratia vel culpa, peccatum tamen originale ademit nobis huiusmodi vigorem. Hoc autem responsum satis existimo capitulo vndecimo refutatam esse, vbi exponebamus, quemadmodum præuaricatio illa Protoplasti, solum nos despoliafferet originali iustitia cum annexis suis cælestibus donis: nosq; reliquisset in puris naturalibus, absq; corruptione cuiuspiam naturalis principii. Sed ex eo fuisse læsos vulneratosq; in naturalibus, quòd non possumus vbiq; & semper agere secundum rationem, quòd nos natura ipsa rationalis agit. Hic autem locus est, quo nobis Gregorius obuiam exit, negans nullum esse opus moraliter bonum, antequam in vltimum finem referatur, qui est Deus. At verò non immeritò scholæ omnes theologorum sibi reclamant, ut ipse fatetur. Namq; vel id sentit de relatione in Deum, quatenus naturali lumine ostenditur, finis esse vltimus vniuersi: atq; adeò nostrarum actionum: aut de relatione in ipsum, qua ratione est finis supernaturalis: id est, vires nostras exuperans. Si de priori, ad illam

Assertio secunda.

Id possumus post peccatum quod in puris naturalibus.

Grego.

Primum argumentum contra ipsum.

illam certè non est necessarium speciale auxilium. Quia omne bonum, & maximè honestum, ratione intrinseca ordinatum est in Deum. Sanè qui cum res conderet, ad se vniuersas retulit, ut capitulo sexto explicatius dictum est. Et ideo quando non sinistra intentione agentis præfigitur alius finis, de se ipsum bonum, virtute intenditur in Deum, quoad satis est, ut sit moraliter bonum. Adde, quòd actu etiam potest illo primo modo naturaliter referri opus in Deum. Quocirca fallax est collectio illa Gregoriana, Quicūq; opus facit alio fine, quam propter Deum, peccat: quicūq; non actu illud refert ipsum, alio fine facit, ergo peccat. Est enim secunda præmissa falsa, tum quia licet opus non referatur, nisi in bonum honestum, non fit diuerso fine à Deo, tum quia satis est, si actus referatur in ipsum, tanquam in finem naturalem omnium bonorum. Si verò sentiat de relatione secunda, omnino inficias imus, operi moraliter bono necessariam esse illam relationem. Quinimò hoc differt ab opere meritorio. Et quòd hoc quidem suum fuerit ipsius inuentum (bona pace dixerim doctissimi doctoris) vel hac ratione liquidò constat. Id quod in humana est, & naturali ratione positum, non est refellendum, nisi sacræ scripturæ aut catholicæ Ecclesiæ quoquo pacto aduersetur: at scriptura sacra, Ecclesia catholica interpretate, solum hoc denegat operibus nostris naturalibus, quòd sint merita gratiæ & gloriæ Dei, definiens aduersus Pelagium, in his quæ ad nostram iustificationem pertinent, non esse sufficientes mortales, vel aliquid, quasi à nobis cogitare. Ut est videre in concilio Mileuitano can. 4. & 5. & explicatius in Arausiano can. 7. vbi id tantum sancitur, quòd nemo per naturæ vigorem bonum aliquod, quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare aut eligere potest absq; illuminatione & inspiratione spiritus sancti. Atque idem penitus censet modò præfens Tridentinum in tribus primis canonibus: scilicet, neminem per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinam absq; diuina per Christum gratiæ posse credere, sperare, aut diligere, quatenus pertinet ad iustificationem. Et ratio est, quòd si à nobis, vel (quod ait Paulus) à lege esset iustitia, gratis Christus pro nobis mortuus esset. Cæterum de bonitate bonorum moralium, sanè quæ nulla esse affirmamus merita apud Deum, neque proximam gratiæ dispositionem, sed quæ il-

Respondetur Grego.

Altera obiectio.

Gal. 2.

lis sunt etiam prauis communia, qui nihil de mutanda in Deum mète cogitant, nihil profectò vel scriptura vel Ecclesia prohibuit credere, quòd naturalis ratio dicitaret. Quandoquidem nullatenus hoc dominicæ gratiæ derogat. Hæc præsertim veritas confirmatur autoritate illa Apostoli, Gentes quæ leges non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt. Eiusmodi enim legem (scilicet posituam) non habentes, ipsi sibi sunt lex: qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis. Sed de hoc inferius adhuc, cap. 22. & libro altero, capit. vndecimo. Est ergo præter legitimam causam intrusum, auxiliū huiusmodi speciale ad opera moraliter bona. Miraculo enim adscribendum esset, ut cap. quarto dicebamus, quòd reliquis omnibus natura constantibus potestas à natura suppeteret suos cuiusq; fines adipiscendi, homini autem rationali & libero, nullus esset præscriptus à natura scopus & finis, quòd posset rationis vsu & libertate officia naturaliter referre, quæ essent rationi consona. Profectò S. Thomas expressè aliter sentit. Quinimò. 1. p. q. 23. introducendo tractatum de prædestinatione, præfigit duos hominis fines, alterū qui excedit proportionem naturæ creatæ, quæ est vita æterna: alterū qui naturæ creatæ proportionatus est. Quem res, inquit, creata potest attingere secundum virtutem suæ naturæ: ad quorum priorem transmittit nos Deus per prædestinationem: ad secundum verò, inquit, non: quia possumus illū assequi per naturam nostram. Quem vel nū locum si considerassent isti, qui sanctū Thomam in opinionem Gregorii adsciscunt, nūquam fecissent: quandoquidem secundum eum non omne opus moraliter bonum pertinet ad prædestinationem, quòd idcirco fieri ab homine potest naturaliter. Ad hæc quòd 2. 2. q. 10. dixit, non oia opera infidelium esse peccata, & quando 1. 2. q. 109. adiecit, quòd potest homo absque auxilio gratiæ implere præcepta quo ad substantiam operum, manifestè asseruit opera moraliter bona sine speciali auxilio: quoniam cum apud ipsum nullum sit opus indifferens, ea quæ non sunt mala, bona continuo sunt. Et quòd intelligat illa fieri absq; auxilio speciali, patet, quia nullum ipse tale ponit, nisi ad præparationem & dispositionem ad gratiam, ut videre est eadem quæst. modò citata. 1. 2. quæst. 65. articulo secundo: & explicatius 2. 2. quæst. 23. articulo. 7. ait, quòd licet perfecta virtus non possit esse extra charitatem, nihilominus vir-

Rom. 2.

Alia obiectio.

S. Tho.

August.

Ratio præcipua cõclusionis.

Psal. 4.

Rom. 1.

tus in ordine ad aliquod particulare bonum, & respectu finis ultimi in aliquo genere, scilicet quatenus est finis naturalis boni, potest esse virtus secundum quid. Et quod intelligat naturaliter, adhuc patet in solutione ad primum: ubi ait, quod extra charitatem fit aliqua talis virtus secundum quod homo habet aliquod aliud donum Dei: scilicet fidem, vel spem, vel etiam naturam bonum. Quod cum distinguat contra dona supernaturalia, palam sentit ex puris naturalibus. ¶ Sed ut sanctum Thomam missum faciamus, est præterea ad nostram conclusionem urgentissimum argumentum, communi sensui obuium. Potest homo ex suis naturalibus, id quod suo opte genere bonum est, malo fine & circumstantia facere: ergo poterit idem facere propter honestum. Exempli gratia. Potest homo naturali conamine deambulare, sinistra intentione: ergo poterit id facere causa bonæ valetudinis: & tunc certè erit bonum morale. Potest homo comedere & bibere naturaliter, quando ei nocet, ergo potest quando prodest. Certè risum tali theologia moueret, qui diceret, posse me comedere sine speciali auxilio pomum, quod est ante me, dum mihi est pestilens: non autem dum est salubre. Præterea dum quis veritatem illius rei interrogatur, cuius rei est conscius, potest naturaliter negare (quod est peccatum mendacii) cur non poterit, quod facilius est, citra auxilium speciale affirmare? Et potest vnus quilibet pro libito suo proficere denarium in flumen, cur non poterit donare pauperi, sine alia mala circumstantia, eò quod est honestum? Et honorem què iniquè valet deferre quisque naturaliter indigno, cur non poterit eundem legitime deferre parentibus, & vrbanè probis viris? Neque verò me latet istorum responsio: nimirum quod non possunt referri talia opera in vltimum finem, sine speciali auxilio. At responsio hæc, petitio est principii. Respondeant enim velim, vtrum possit homo huiusmodi minima opera efficere sine auxilio speciali, non actu referendo in superiorè finem, quod propter bonum honestum, vel in deum, vt finis est naturalis boni. Haud equidem negabunt, nisi esse malunt ridiculi. Si verò affirmant, iam demonstratum est, esse bona opera: quia cum sint propter bonum honestum, imò propter Deum, rationi sunt congruentia. Et idcirco suo gradu & modo bona. Et eodem pugione confoditur aliorum responsio, qui dicunt posse quidem nos naturaliter bonum ex obiecto, non tamen cum omni-

Tertia ratio conclusio.

Refutatio respōsi aduersariorū.

Respondetur alii capitulo.

bus circumstantiis. Nam si non est necessaria circumstantia illa supernaturalis, reliquæ (veluti quando, & ubi oportet) naturaliter adhiberi possunt. Porro verò præter rationes has naturales videtur, & redemptor noster de hoc nos operum discerniculo erudisse, quæ sunt naturaliter bona, citra meritum gratiæ: ubi ait, Si diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne & Publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? nonne Ethnici hoc faciunt? Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est. Ibi enim non vituperat officia quæ exhibentur propter honestatem humanam & naturales necessitudines, quæ sunt bonis & malis cõmunia: sed dicit esse imperfectas virtutes, nisi fiant ex vero & germano amore Dei: quo pater cælestis perfectus diligit se. Cui etiam sententiæ forte arrisit Apostolus illis verbis, Si Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Vbi non damnat naturalem iustitiam, sed ait esse imperfectam.

In quo ad obiecta respondetur.

Cap. 21.

Præterea tamen quam testimoniis Gregorii satisfacio, patentius exponam sententiæ meam: neque id solum propter Gregorianos, sed quoniam & aduersus Lutheranos est operæpretium. Quando affirmamus, bonum opus in genere morum naturali facultate fieri, primum id intelligimus, ubi nullus præfigitur malus finis, nullaque affigitur circumstantia praua. Mox neque huiusmodi opus censemus, nuncupamusve simpliciter, aut bonum, aut virtutis: sed contracte: & (quod idioma te suo aiunt in scholis) secundum quid, quippe opus ex genere, seu moraliter bonum. Et ideo consulto nos dissimulauimus particulam, quam Greg. componit in diffinitione: dicens, quod actus bonus moraliter, est ille, qui habet omnes circumstantias, vt sit verè virtuosus. Opus enim moraliter bonum, ita est studiosum, vt non tamen mereatur absolute nomen virtutis. Cuius incogitatio statim à diffinitione Gregorium sefellit. Etenim Augustinus vbiunque loquitur simpliciter de bono opere, aut de virtute, ea dumtaxat officia comprehendit, quæ sunt in charitate, quæ vna est forma virtutum. Expressa eius sententia est de gratia & libe. arbit. cap. 18. ubi ait, quod quicquid se putauerit homo facere bene, si fiat sine charitate nullo modo fit bene. Et ideo apud gentiles nunquam censet fuisse

Matth. 5.

Rom. 4.

Expositio sententiæ communis.

Opus moraliter bonum.

Aug.

fuisse veras virtutes, non solum quia pleraque omnia faciebant propter inanem gloriam, sed quia cognitione carebant, & charitate veri Dei. Id quod peregre tum sæpe alibi, tum lib. 4. aduersus Iulianum cap. tertio differit: confirmans, non esse verè iustum, nisi qui ex fide viuit: neque esse veram iustitiam, nisi ubi est regnum dei: neque veras virtutes, nisi ubi vera est sapientia & charitas Dei. Et ideo non esse inter Romanos & Græcos, qui essent veri sapientes, studiosique censendi. Excipere nihilominus possumus aliquos forsitan rarissimos (id quod non credo negasse Augustinum) quibus legitime seruantibus ius naturale, Deus peculiariter ferret opem, vt secum reconciliaret. Et inde tertio consequitur, quam diximus cognitionem dei posse quæmpiam naturaliter adipisci in materia morali, minime nos intellexisse de vera prudentia. Quippe quæ non est, nisi ubi verè connectuntur virtutes. At verò ubi negat Augustinus veras esse virtutes extra charitatem & fidem, & ubi eas vocat falsas, non sentit quod sint idcirco peccata, sed id tantum, quod non habent legitimum gradum virtutis. Sed sunt tales secundum quid. Sicut aurichalcum, licet sit falsum aurum, est tamen in suo genere res bona. Et ita glossat eum S. Tho. 2. 2. quæstione. 65. articulo secundo. Et præterea neque illa opera, vt cuncta bona, damus, posse hominem multo tempore, aut in materiis, vel pluribus, vel arduis efficere. Est enim homo post peccatum, imbecillior, & infirmior, quam vt possit in bono, neque in eo quidem quod est naturale, durare sine auxilio Dei. Nam in infidelibus, & in perditis Christianis experimèto didicimus, quam homines diuino fauore destituti in diuersos malorum abyssus præcipites dilabantur. Neque postremo omnino diffitemur, quin quandoque in peccato iacentes, inspirationes aliquas peculiare & fauores recipiant. Nam ait loco supra citato S. Tho. 1. 2. quod Deus quandoque per suam gratiam aliquos instruit, de his etiam, quæ per naturalem rationem cognosci possunt. Quinimò ad diderim, quod nonnunquam recipiunt aliqua supernaturalia subsidia, quibus vilo modo mollescant, & disponantur ad gratiam. Sed id tantum constituere volumus, quod sine auxilio speciali potest peccator multa opera facere, quæ non sint peccata, neque merita gratiæ, sed medio modo moraliter bona. Neque verò sint proxima dispositio ad gratiam: sed remotissima. Qua ratione ait ille. Prima virtus est,

Resolutio sententiæ auctoris.

virtutum fugere. ¶ His explanatis moderatim nibus & temperamentis, facillimè est ad omnia respondere testimonia Gregorii. Si tamè de sancto Thoma dicere etiamnum adiciam, nunquam opinionem eius cogitasse. Eodem enim titulo quo percontatur articulo. 1. quæstionis illius. 109. an homo sine gratia possit bonum cognoscere, interrogat etiam articulo. 2. an possit absque gratia velle, & facere bonum. Et respondet comparando statum nostrum ad illum primum innocentie primorum. parentum: dicens, Primo quod secundum vtrumque statum, natura humana indiget auxilio diuino ad faciendum vel volendum quodcunque bonum, sicut primo mouente. Quod verbum, & Capreol. & qui cum auscultant, glossant de auxilio speciali, cum tamen luce sit clarior mens sancti Thomæ de auxilio generali Primò quia cum illic disputet, quid homo possit velle, & facere naturaliter, & quid sit illud, ad quod indigeat particulariori auxilio, sicut in præcedenti articulo fecerat de cognitione, respondet pari modo præiacens fundamentum, quod sicut nihil possumus cognoscere, neque in speculatiuis neque in practi- cis, ita nihil possumus vel velle, vel facere sine auxilio dei. Et ideo subiungit philosophicum verbum. Sicut primo mouente, quo exprimitur generale auxilium: & addit, Sicut dictum est, scilicet in superiori articulo. Et idè explicatissimè habetur in subsequētibus verbis, Porro ubi subdit differētiam, quod in statu naturæ integræ eodè auxilio generali poterat homo per sua naturalia velle, & operari bonum, suæ naturæ proportionatum, quale est bonum virtutis acquisitæ: non autem bonum supernaturale virtutis infusæ. Sed tamè in statu naturæ corruptæ etiam deficit homo ab hoc, quod secundum naturam suam potest, vt non possit totum huiusmodi bonum implere per sua naturalia. Quia tamen natura humana per peccatum non est totaliter corrupta, vt scilicet toto bono naturæ priuaretur, potest, inquit, etiam in statu naturæ corruptæ per virtutem suæ naturæ aliquod bonum particulare agere. Sicut ædificare domos, plantare vineas, & alia huiusmodi, non tamen totum bonum sibi connaturale. Sicut homo infirmus potest per seipsum aliquem motum habere, non tamè perfectè potest moueri motu hominis sani, nisi sanetur auxilio medicinæ. Hæc sunt verba S. Thomæ, quibus, quid potest dici perspicacius & euidentius in explicationem nostræ sententiæ? Ait enim quod homo

Exponitur mens S. Thomæ.

Verba S. Thomæ.

homo naturæ corruptæ potest per virtutem suæ naturæ aliquod bonum particulare agere. Ecquid est (etiam si dicitur fingendi libertas) per virtutem suæ naturæ, nisi cum solo concursu generali Dei? Quandoquidem auxilium speciale nemini sufficitur; nisi ad supernaturalia officia. Itaque homo corruptæ naturæ differt ab homine integræ, respectu naturalis boni in materia morum, non sicut mortuus à viuo, ut ille possit totum ex suis naturalibus: nos verò, nihil, ut Grego. & Capreol. confingunt: sed sicut infirmus & debilis à sano & valido. Porro quod ille habebat potestatem in totum bonum: nos verò non possumus totum: id est, in vniuersum omnia bona facere naturalia: possumus tamen aliquod.

Discernitur inter hominem integrum, & hominem lapsu.

Et subdit exemplum Aug. in 3. libr. Hypog. quod possumus ex naturalibus ædificare domos, plantare vineas, & cætera. At conantur quidam eludere hoc exemplum, dicentes, quod hæc opera, dum naturaliter fiunt, non sunt moraliter bona. Nihil est tamen in hac elusione probabilitatis. Quonia plantare vineas, et domos ædificare, cum ex genere suo non sint peccata, sed honesta opera, fit, ut etiam extra gratiam sint bona: maximè in via S. Thomæ, qui non ponit actus indifferentes. Vnde inferius articulo quinto dicit, quod homo per sua naturalia non potest mereri vitam æternam, potest tamen facere opera perducenda ad bonum aliquod connaturale homini, ut laborare in agro, habere amicum. Quis dubitat, quin habere amicum sit opus moraliter bonum? Quod cum dicat, posse hominem per sua naturalia, manifestissimè intelligit, sine auxilio speciali, solo concursu generali, quem deus pepigit cum natura. Quare quod subdit in eodè articulo: scilicet quod Adā indigebat auxilio gratiæ, non ad sanandam naturam, sed ad operandum bonum supernaturale, nos verò non solum ad opera supernaturalia, sed ad sanandam naturam: intelligendum est ad exercitium omnium bonorum naturalium, ita ut nunquam deficiamus.

Aug. exponitur.

Ecqua omnino euidencia est in Aug. sanè qui eiusdem fuerit sententiæ. Et ne pergamus prolixitate grauiore esse, satis fuerit locum illum protulisse, quem modò citabamus Hypog. lib. 3. cuius de homine lapsu verba sunt. Esse fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem iudicium rationis, non per quod sit idoneus, quæ ad Deum pertinent, sine Deo aut inchoare, aut certè peragere: sed tantum in operibus vitæ præsentis,

tam bonis, quàm etiã malis. Bonis dico, quæ de bono naturæ oriuntur: id est, velle laborare in agro, velle manducare & bibere, velle habere amicum: & huius generis complura. Quidnam poterat dicere, quo luculentius sententiam nostrã confirmaret? Dignoscit enim inter ea quæ ad Deum pertinent, nempe supernaturalia, & opera vitæ præsentis: videlicet, quæ non sunt digna præmio vitæ æternæ. Et ait, quod ad illa non est per se sufficiens liberum arbitrium, ad hæc autem est quidem: sicuti ad opera mala. Quibus profectò exequendis nullo opus est fauore Dei præter generale auxilium. Et inter illa quæ naturaliter possumus, commemorat, habere amicum, uxorem ducere, artem discere, ac denique velle quicquid bonum ad præsentem vitam pertinet. Quæ, inquit, omnia non sine gubernaculo diuino subsistunt. Quod indubitanter intelligit, non de auxilio speciali, sed de generali influentia, qua vniuersa prouidendo gubernat, ut patet ex subiuncta autoritate. Ex ipso enim, inquit, sunt, & per ipsum esse ceperunt. Alludens nimirum ad illud Pauli in Actis. In ipso viuimus, mouemur, & sumus.

Act. 17.

Et est manifestus locus quem citauimus cap. 19. de spir. & lite. vbi asserit, nonnulla bona opera iniquos facere, tametsi nihil eis profint ad meritum. Cum ergo dilucida sit sententia hæc Augustini, per hanc sunt omnes eius auctoritates, quæ cõtra videantur facere, interpretandæ. Prima, quam Gregor. opponit, est ca. 1. de prædest. sanct. Sanè vbi nemo, inquit, sibi sufficit ad incipiendum vel perficiendum quodcumque opus bonum, sed sufficientia nostra ex Deo est. Si tamè antecedentia & subsequenta simul verba circumspectasset, videret hunc locum nullum contra nos habere momentum. Tractatur enim illic causa Pelagianorum, qui dicebant respectu iustificationis nostræ nos esse qui incipimus: Deum autem, qui perficit. Et ideo ait, quod qui consentur præueniri voluntates hominum Dei gratia, atque ad nullum opus bonum vel incipiendum vel perficiendum sibi quæquam sufficere, plurimum à Pelagianorum errore dissentiunt. Et paulò inferius, Quonia non solum à nobis, non est incrementum fidei, sed neque initium eius. Non ergo mirari satis possum Gregorium qui idcirco quod August. dixit, opus bonum conceperit opus morale: cum potius lis ipsa, quæ agebatur Pelagianorum, luculentissimus sit interpret, quod intelligatur de operibus

Responsum ad argumentum Greg.

August. de prædest. sanct.

ribus pertinentibus ad iustificationem. Quare quod dixit, quodcumque, non refertur ad quodcumque genus bonitatis, sed ad id quod est incipere, et perficere: puta, cogitare, velle, & operari. Vide quomodo se ipse Augustinus propalã exponit Hypog. lib. 3. Quisquis sic liberum arbitrium esse dixerit, quod sine Deo bonum opus, id est, quod ad eius sanctum propositum pertinet, neque incipere nec perficere possit, catholicus est. Hæc Aug. Ut vbiunque dixerit bonum opus, intelligatur de eo quod pertinet ad sanctitatem. Vnde subdit, His enim dicitur, vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego mando vobis. Nam opus moraliter bonum (vbi superius adnotabamus) non est Augustino absolutum bonum. Item lib. de correptione & gratia. Cum dixisset, quod sine gratia nullum prorsus bonum homines faciunt: subdit, Non solum ut monstrante ipsa quid faciendum est sciant, verum etiam, ut præstante ipsa faciant cum dilectione, quod sciunt. Nota, Cum dilectione, id est, meritorie. Et lib. 2. cap. 5. Ad peccandum, inquit, non adiuuamur à Deo, iusta autè agere, vel iustitiæ præceptum omni ex parte implere non possumus, nisi adiuuemur à Deo. Nota, Omni ex parte, id est, perfectè. ¶ Secundum testimonium, et quod nullam omnino exceptionem pati Gregorius existimat, est in epistola ad Paulinum inter cõdemnationes Pelagii. Vbi inter alia damnatur, victoriam nostram, quando tentationes deuincimus, non ex Dei adiutorio esse. Et fateri omnes iubemur, quando contra tentationes, concupiscentiasque illicitas dimicamus, quanuis & illic habeamus propriam voluntatem, non tamè ex illa, sed adiutorio Dei nostram prouenire victoriam. Hinc extruit Gregorius insuperabilem hæc demonstratio nem. Qui tentationi succumbit, peccat, debellare eam nemo valet sine auxilio dei: ergo contra tale auxilium non possumus euitare peccatum: & ideo neque facere opus quoquoque bonum. At verò quanuis largiremur, vbi insultat tentatio, nequire nos naturaliter efficere bonum morale, nullum tamen haberet Greg. triumphum. Quonia sunt alia opera, quæ possumus facere sine repugnante tentatione. Ut dicere veritatè, quæ nihil nobis refert, erogare tenuem stipem pauperi, obedire parentibus in re parua, & huius generis alia. Sed adiecerim præterea, quod quanuis vehementes tentationes superare non possimus sine auxilio speciali dei, possumus tamen exiguas: non quidem ut Deo sit accepta victo-

Secundum argumentum Greg.

Responso.

ria nostra ad vitam æternam, sed tamen ut nouum euitemus peccatum. Natura enim nostra mansit post peccatum infirma, non tamen fuit prorsus extincta. Et ideo cum sit rationalis, potest quadoque in rationis arce continere se aduersus tentationes. Quod autem condemnatum est Pelagio, euidentiissimum est, non esse aliud, quàm quod ipse blasphemus affirmabat. Nempe quod poteramus taliter resistere tentationibus, ut victoria nostra complaceret Deo, & æterno esset præmio digna. Id quod mirum est non attendisse Grego. in alia autoritate quam ipse citat Augustini lib. 21. de ciuit. dei, cap. 16. dicentis, Tunc victa vitia deputanda sunt, cum Dei amore vincuntur. Cui consonantissimè concinit S. Tho. 2. dist. 28. q. 1. art. 2. ad. 6. argumentum. Aliud enim, inquit, est resistere peccato, & aliud victoriam de peccato habere. Quicumque enim vitat peccatum, peccato resistit. Vnde hoc potest, inquit, fieri sine gratia. Et quicquid alii comminiscantur, indubitanter intelligit, sine auxilio gratiæ. Neque oportet, ait, quod tunc homo resistendo peccato mereatur æternum præmiu. Sed ille propriè vincit peccatum, qui potest pertere ad hoc contra quod est pugna peccati: puta ad meritum vitæ æternæ. Et hoc non potest esse sine gratia. Hæc ille. Quod si quis nobis obiciat quotidianam precationem, qua à Deo petimus, ne in tentationem inducamur, vbi perinde profitemur, nisi eius peculiari ope, non posse nos ab illis illæfos seruare, hinc respondemus, quod neque solum postulamus victoriam aduersus quasdam tentationes, sed aduersus omnes: neque victoriam qualemcumque, sed, ut modò dicebamus, ex amore dei vincere: & tamen neque omnes vllò modo, neque aliquam tali modo, sine speciali auxilio possumus superare. Et præterea, quod aliquam per solum actum bonum morale vincamus, hoc etiã Deo acceptum referre tenemur, tanquam auctori & vniuersali gubernatori naturæ. Petimus enim ab eo pluiam, & alia benigna tempora, atque temporalia bona, quæ tamen per causas secundas solo generali adiutorio elargitur nobis. ¶ Aliam nobis cõdemnationem in eadem epistola ad Paulinum à se adfert Grego. Est enim cõdemnatio sexta Pelagii, dicentis adiutorium non ad singulos actus dari. Vnde subinfert, condemnari eos, qui negant auxilium speciale ad actus moraliter bonos: ex eo, scilicet, quod dicitur ad singulos. At verò perspicacissimum est, vocem,

Aug.

S. Tho.

Dimitte nobis debita nostra.

Tertium argumentum Greg.

singulis

singulos, non nisi ad tres actus referri, qui sunt, cogitare, velle, & operari, qua parte spectant ad iustificationem. Dicebat enim Pelagius, quod saltem cogitatio, & initium fidei est a nobis. Et hoc illi condemnatur. Nihil autem de opere moraliter bono: sanè quod ad iustificationem nihil, vel remotissimè attinet.

Primum argumentum Greg.

Postremum deniq; argumentum Gregorii est, quod si sola nobiscum Deus generali influenza operaretur ad bona opera moralia, non aliter nos ad huiusmodi bona moueret, quam ad contraria mala. Quandoquidè eadem influenza concurrat ad hæc. Nulla tamen est huiusmodi collectio. Nam in malis culpæ solum concurrat, vt supra dicebamus, quasi author illius actus materialis, quatenus est res naturæ: in bonis verò non id tantum, sed quatenus habent virtutis formam rationi congruentè. Dat enim nobis leges, exemplū, & naturale lumen, ostendens nobis bona.

Quibus modis non est Deus efficax, vt oblique diuertamus à rationis semita. Et hac de causa Augustinus reprehendit Iulianum tribuentem hominibus si quid boni haberent, cum omnia, etiamnum naturalia, debeamus deo. Ex sacra scriptura nihil est sanè, quod nobis exponere isti possint alicuius ponderis. Nam illud Ioan. Sine me nihil potestis facere, si obiciatur in eo sensu, quo designare potest auxilium generale, nemo negat quin sit necessarium ad quodcunq; in eundem munus. Si verò in eo quo significat auxilium speciale, tunc non venit intelligendum nisi de opere, vel meritorio, vel disponente ad gratiam. Et hic est sensus germanus illius loci.

Ioan. 15.

Pramiserat enim Redemptor noster, Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis. Vbi sermo habetur de operibus gratiæ, quæ sunt fructus passionis eius. Et ideo subdit, Ego sum vitis vera, & vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. Quia sine me nihil potestis facere. Quod nihil pertinet opus moraliter bonum. Est enim mos scripturæ, sola opera pertinentia ad iustificationem, reputare aliquid: reliqua verò, nihil. Vt ad Corinth. Circumcisio nihil est, & praputium nihil est, sed obseruatio mandatorum Dei. Atqui de eisdem celestibus bonis ait Iacobus, Omne datum optimum, & omne donum perfectum, de sursum est, descendens à patre luminum. Ab illo autem verbo 2. ad Cor. 10. Omnia in gloriam Dei facite: nihil roboris accrescit opinioni Gregorii.

2. Cor. 7.

Iaco. 1.

Quoniam si gloriam adeo vult vsurpare strictè, neq; illa quæ auxilio speciali fiunt ab eo qui persistit in peccato, fiunt in gloriam dei: quippe cui nullum placeat opus peccatoris. Glossam ergo huius loci habes cap. 23.

Hæc pressius quam quispiam fortè necessarium iudicauerit, vrgere conatus sum, quia non possum, fateor, non ægrè ferre, quam hoc ætatis naturam humanam nonnulli prostrauerint: affirmantes nihil prorsus boni in moribus liberum arbitrium auxilio generali dei posse, at quicquid ab homine naturaliter procedat, peccatum esse. Id quod semper absurdissimum existimaui. Tamen si authores nihilominus sanè existimem, Dominum cum primis Roffensem, virum sanè, cum egregia eruditione, tum maximè omni religionis pietate vsq; ad mortem præclarum, qui tamen contra Lutherum, art. 36. existimat hanc, quæ à nobis repulsa est, fuisse sententiam Patrum, sed theologos scholasticos esse, qui hac parte contra Patres sentiant. Id quod forsitan ex disputatione Gregorii ita sibi persuasit. Etenim de Augustino abundè pro tenui facultate mea commonstrasse me arbitror, non fuisse in tali opinione. Et quod Chryso. & alii Patres crebrò repetunt, scilicet extra gratiæ dei, atq; minimè extra fidem reperiri bonos mores, aut bonam vitam vltro nos concedimus. Primū quod infideles opera ferre faciant ex sua falsa fide, aut alio malo fine. Mox quod si quæ sint extra gratiæ opera moraliter bona, permixta sunt cum aliis delictis multis. Et tandè quod opera, ut cunq; sint absq; charitate bona, haud tamen merentur nomen veræ virtutis.

Roffensis.

Chry.

De dilectione Dei, & impletione præceptorum. Cap. 22.

His quæ explanata sunt instructi, facilia tria reliqua, quæ cap. 20. in quaestione producebam, possumus expedire, videlicet an possit homo ex puris naturalibus Deum super omnia diligere, seruare præcepta eius, ac deniq; omnia peccata perseueranter deuittare. Hoc enim est, de quo nos vbiq; Lutherani flagellant, & quasi Pelagianos traducunt: hanc semper nobis intenterunt ignominiam, quod asserere pertendamus, homini à natura libertatem cum potestate suppetere, diligendi Deum super omnia, atque seruandi præcepta absq; speciali eius fauore & auxilio. Qua de causa, inquit, instituit nos monachatus, aliasq; humanas leges, & Pharisæicas ceremonias excogitare, quibus velut pro-

Lutheranus rorion calumnia.

propriis meritis subnixi, confidimus in amicitiam cum Deo reconciliari, & æternam comparamus beatitudinem. Id quod nemini vnquã apud nos in mentem venit, sed apertissimè vbiq; aduersus Pelagium theologi omnes dimicant. Quam calumniam lib. 2. cap. de merito cõgrui, & lib. 3. cap. de impletione legis per auxilium gratiæ iterum atq; iterum purgabimus. Quò ergo ad id quod propositum est, regrediamur, exordiar ab impletione mandatorum, de qua cap. iam sexto diuisio à nobis facta est theologis solennis, & profectò necessaria. Porro quò implere præcepta vno modo contingit quantum ad substantiã duntaxat operum. Atqui hoc modo cõstituimus illic hominem in statu innocentie potentem fuisse per suam naturam, utpote vestitam originali iustitia, absq; alio speciali auxilio implere omnia præcepta, propter naturam tunc sanitatem & robur.

Impletio mandatorum duplex.

Prima conclusio.

Membris secundum conclusionis.

Sit ergo hic de homine lapsa propositio prima. Potest homo existens in peccato, siue ante receptam fidem, siue cum fide mortua, per sua naturalia, id est, solo generali dei auxilio implere quandoq; præcepta, videlicet naturalis iuris, vel diuini, vel humani, quantum ad substantiam actus. Quod est dicere, vt nec sit opus illud: meritum amicitie dei, neque adeò simpliciter bonum, sed tamè neq; villo modo peccatum: at opus moraliter bonum, quo nouum euitatur peccatum. Propositio est non solum S. Thomæ. 1. 2. q. 109. art. 4. verum Scoti & omnium theologorum nemine excepto. 2. senten. d. 28. Quauis Grego. vt sit opus moraliter bonum, exigat suum auxilium speciale. Aliter autè contingit implere præcepta, puta non solum quantum ad substantiam operis, sed quantum ad modum & finem præcipientis: nempe vt ex charitate hoc fiat, tanquam meritum vite æternæ. Et de hoc iam diximus ibidem, quod neq; Adam in statu innocentie sufficeret vel minimum præceptum complere absq; gratia Dei gratum faciẽte: tantum abest, vt nos idem valeamus. De hoc ergo secundo membro conclusionis nihil opus est disputemus: sanè de quo Lutherani vnanimis consensus nobiscum est. Sed primum membrum est, de quo à nobis resiliunt, dicentes nullum ab homine euitari posse peccatum absq; speciali gratia dei. Quod quauis duobus capitibus proximis ex parte demonstrauimus, de nouo etiam nunc corroborandum est. In præceptis discernendum est inter substantiã præcepti, & eius finè. Præcepit nobis Deus (ver-

bi gratia) illa quibus nos ius naturæ astrinxerat, puta vnum colere Deum, charos honorare parentes, non occidere, & cetera: atque hæc quidem vt per ea charitatem Dei, quæ authore Paulo, finis est præcepti, custodiremus. Sub præceptis autem aliarum virtutum (quicquid sit de singulari præcepto charitatis) non comprehenditur finis, sed sola ipsorum substantia: vt theologi cõsentiẽter agnoscunt cum S. Tho. q. 100. in p. 2. Porro vt subueniatur parentibus, quando, & vbi oportet, abstineamus à furtis, cædibus, & reliquis flagitiis. Cum ergo opera cuiuscunq; legis (vt cap. 6. dicebamus) à ratione proficiantur, sitq; rationalis naturæ homo, consequitur, vt opera eiusmodi, quatenus sub præcepto cadunt, naturaliter possit præstare. Eatenus scilicet, vt non sit reus violatæ legis, sed noua se illa culpa liberet. Atqui sic explicatius accipito vim argumenti, qua parte contra illos pugnat, qui aiunt, obedientiam omnem legis extra gratiam peccatum esse. Si vnum quodlibet præceptum obligamur in gratia & charitate facere (quam tamen charitatem humano conatu consequi nequimus) obligatio illa nasceretur, vel ex præceptionibus ipsis, quæ suis propriis materiis diuersa sunt, vel ex singulari mandato charitatis: non quidem ex aliis: quippe quibus id tantum iubemur, vt honorem habeamus parentibus, opitulemur miseris, non furtum, non homicidium, non adulterium faciamus: quorum proximus, intrari usq; finis est, vt vniciq; ius suum tribuatur, & aliis alii adiumento, subsidioq; simus. Neque verò ad id tenemur ex peculiari præcepto charitatis. Nam illud, siquidem affirmatiuum est, non obligat pro tempore quocunq; que, atq; adeò non est necesse, vt eodè temporis articulo, cum quocunq; alio cõcurrat: sed est tantum exterius, & supremus omnium aliorum finis: & ideo eatenus necessarius, vt aliorum obseruantia Deo placeat, acceptaq; sit illi in meritum vite æternæ. Alias si vbiq; necessitas aliis præcepti accidit, subinde concurreret obligatio charitatis, quicumque in alio delinqueret, contra hanc etiã peccaret: vt quoties quis (verbi gratia) non honoraret parentes, aut furtum perpetraret, duorum esset præceptorum reus: quod esset præter veritatem assertum. Et confirmatur præterea doctrina hæc catholicis omnibus receptissima ex ipsorum dogmate Lutherano: sanè qui in suis iam colloquiis, & apologiis (vt cap. 19. dicebamus) largiuntur nobis iustificere

1. Timo. 2.

S. Tho.

Explicatio argumenti.

Lutherano rum confessio.

ficere liberū arbitriū lapsi hominis ad opera illa, & munera naturalia, quæ illic retulimus: puta colere agros, alere familiam, benefacere amicis, atq; his similia. Hæc autem præcepta sunt & consilia iuris naturalis. Cur ergo non eisdem naturæ viribus valeamus etiam quantum præcepta implere decalogi? Eò saltem usque, ut à nouo nos reatu seruemus incolumes. Sed respondent in Apologia Augustana, quòd quantum illa opera ciuilia secundæ tabulæ sine CHRISTO & sine spiritu sancto aliqua ex parte fieri à nobis possint, non tamen illa quæ sunt propriè legis diuine: puta Deū intus ex corde diligere, quod pertinet ad primam tabulam. Itaq; nos insimulant & sugillant, quòd tantum intueamur præcepta politica & externa, quæ pertinent ad secundam tabulam, in quibus posita erat, inquit, iustitia philosophorum, non tamen interna, quæ pertinet ad primam: in qua propriè consistit lex diuina. Huius autè operum diuisionis iure se ipsi possunt authores iactare. Fuit namq; semper ante ipsos merito ignota. Non enim prima & secunda tabula discernuntur per interna & externa opera, sed ex parte obiecti, quia prima tabula continet ea officia, quæ deo in se debentur, tam externa quam interna. Secunda verò, illa, quæ debentur proximo itidem tam in affectu, quam in effectu. Qui enim iubetur honorare parètes, succurrere indigētibus, non furari, & reliqua, simul etiam præcipitur talem habere voluntatem, quale est opus ipsum imperatum. Præcipimur enim nō solum abstinere alieno thoro, alienisq; bonis, sed non concupiscere vxorem aut rem proximi. Nec solus impius est, qui non defert externum honorem parentibus, sed qui intus odio habet. Et vice versa, in prima tabula non tantum præcipimur, animo super omnia Deū diligere. Quinimò hoc non est præceptum contentum intra decalogum, sed præambulum toti decalogo, quasi quoddam genus per particularia præcepta decalogi distributum, & explicatum. At primum præceptū primæ tabulæ est, vnum Deum colere. Quo præcipimur nullum alium habere pro Deo, præter illum verum illiq; soli honores habere diuinos: non modò in animo intus, sed extra in opere. Atqui suo item cuiusq; modo de reliquis est sentiendum. Neque verò nos tantū iustitiam philosophorum naturalium, externorumq; operum, sed veram iustitiam diuinam & totius decalogi agnoscimus. At hoc tantum docemus, quòd

possumus implere huiusmodi præcepta, & intus in affectu, & extra in effectu, quantum ad substantiam quidem operum quandoque naturaliter, modo iam explicato. Verum tamen quantum ad modum & intentionem præcipientis, ita ut obsequium nostrum acceptum Deo sit ad vitam æternam, nullatenus, nisi à peccato prius verè liberati per gratuitum beneficium CHRISTI. Ita enim omnes theologo nostri sentiunt, licet nonnulli, compluribus aliis reclamantibus (ut statim lib. 2. patebit) verba aliqua proferant de dilectione Dei super omnia, & merito de congruo: quæ sana indigent expositione. Quam facile aduersarii ipsi cernerent, nisi nos iam cœpissent loco Pelagianorum habere. Quin verò addiderim tandem in calce huius conclusionis, quòd qui præcepta implet metu gehennæ, aut infamiæ, aut cuiusvis pœnæ temporalis, nihil peccaret, nec esset transgressor præcepti: quoniam circumstantiæ illæ, bonæ sunt & licitæ genere suo. Timere enim malum, nihil aliud est quam bonum. Neque ausculto theologos quosdam, qui autumant obedientiam legis timore pœnæ, peccatū esse. Si enim intelligerent, quando quis ita esset affectus, ut animo diceret, Nisi obliuiscer metus pœnæ nihili propter Deum legem facerem: faterer affectionem illam peccatum esse. Attamen ubi quempiam non ita deum contemnentem timor pœnæ à transgressione arcet legis, ibi nihil inest culpæ. Licet sit obedientia illa imperfectior. Quo ergo in diuerso tunc redeamus: secunda propositio huius capituli est, Quòd neq; quantum ad substantiam operum possumus in hac per peccatum vulnerata natura, omnia præcepta semper implere. De hac conclusione, sicuti & de præcedenti, nonnulla est inter theologos dissensio. Namq; Grego. ut sustinet, nullum morale bonum lapso homini esse possibile absq; auxilio speciali Dei, ita protinus & negare cogitur, posse vllum præceptum quoquo pacto seruari absq; eodem auxilio. Nam opus præcepti etiam si fiat extra charitatem, est moraliter bonum. Atq; adeo falsam reputat conclusionem proxime à nobis assertam, sua tamen opinio iam satis superq; expugnata est. Scotus verò & Duran. d. 18. lib. 2. in alterum extremum Gregorio contrarium, vergunt: sanè opinati, quòd possit homo lapsus, quòd ad substantiam operum omnia præcepta facere, licet non tanta promptitudine & facilitate, quam homo naturæ integræ: quoniam qua

Contra Lutheranos.

Primum præceptum decalogi.

Secunda conclusio.

Scot. & Duran.

qua ratione potest vnum, potest & aliud, atque adeò omnia. Quauis Duran. excipiat præcepta fidei & sacramentorum, quæ (ut inquit) comitem habent gratiam. De quibus statim dicturi sumus sequenti cap. At S. Tho. medius ait, quòd quauis in statu naturæ integræ poterat homo ex suis naturalibus seruare omnia, tamen natura iam saucia minime id valet. Sed est sicut homo ex infirmitate languens, aut cæcutiens, qui potest passus aliquot rectè ire, haud tamè longius progredi. Non equidem negamus, quin quodcumq; genus præcepti possit homo implere quantum ad substantiam, sed tamen non potest omnia: id est, non potest diu durare quin decidat, nisi Deus peculiare ferat auxilium. Et reuera experientia abundè id comprobatur. Oculis enim cernimus, homines à gratia dei abalienatos frequenter corruere, nec esse aduersus tentationes validos. Vnde non consequitur, si possit homo vnam vel alteram sensualitatis incurfionem sustinere, quòd possit plures. Aut si possit aliqua officia, possit omnia. Vt in exemplo valetudinarii compertum est. Et de peccatis venialibus, etiam in eo qui est in gratia omnes negant consequentiam. Vnde August. lib. de hæresibus, Ad hæresim inquit Pelagianorum pertinere, ut credant sine gratia hominem posse facere omnia diuina mandata. Omnia, inquit, non aliqua. Et eodè pertinet quintus canon Concilii Mileuitani. Quo anathema pronuntiatur quicumq; dixerit, ideo nobis gratiam iustificationis dari, ut quòd facere per liberum iubemur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam, tanquam & si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiam sine illa, implere diuina mandata. Atqui ubi dicitur mandata, intelligitur, omnia. Quamobrem nō solum damnatum est aduersus Pelagium, quòd possumus meritorie implere mandata, sed etiam quòd possumus omnia, quantum ad substantiam, ut cap. proximo dicebamus inter respondendum Gregorio. Enimvero, ut cap. 13. expositum dedimus, vtrancq; plagam accepimus ex culpa Adæ, nempe in supernaturalibus, quòd non possumus gratiam & gloriā nostris viribus promereri, & in naturalibus, quòd neque valeamus eisdem rationis officia, uti Adam, perficere: vnde August. de pec. me. lib. 2. cap. 5. Iusta (inquit) agere, vel iustitiæ præceptū omni ex parte implere nō possumus, nisi adiuuemur à Deo. Atque ita intelligendus est locus Pauli, Gentes quæ le-

gem non habent, naturaliter quæ legis sunt faciunt. Nempe, non quòd omnia possint, sed aliqua. Atque id quidem per opera moraliter bona: nam meritorie nihil fieri potest sine auxilio Dei. Et ita intelligendi sunt cano. 9. & 20. concilii Arausicani, ubi decernitur, quòd nulla facit homo bona, quæ non Deus præstet ut faciat homo. Scilicet quòd bona moralia præstat per generale auxilium: meritoria verò, per speciale. Nimirum ut omnia sicut oportet, agere valeamus: ut habetur can. 6. At de dilectione Dei, quòd alterum membrum est interrogationis huius capituli, implicatio est, ac magis perplexa dubitatio. Videlicet an distinctio hæc operum, quantum ad substantiam, & quantum ad modum, locum etiam habeat in dilectione dei super oia. Quòd est dicere, an possit homo humanitus cū solo generali Dei iuuamine habere dilectionem dei super oia, duntaxat quantum ad substantiā actus: itaq; per illam impleat præceptū dilectionis ut liberet se à noua culpa, non tamen sufficiat obtinere diuinam gratiam. Apparet enim primo aspectu contradictio, quòd sit dilectio Dei super omnia, absque gratia faciente gratia: quoniam neque dilectio aliud est, quam charitas, neq; charitas aliter, quam cum gratia esse potest. Et quoniam hic locus est, ut paulò ante dicebamus, ubi Lutherani ex nonnullis verbis Scoti occasionem nacti, manifestarios nos Pelagianos faciunt, nemo mihi vitio dabit, quòd paulò latius solito rem hanc scholasticè discutiam. Namque in catholicis, etiam qui hætenus à nobis scripserunt, claritas semper huius implexi loci desideratur. Primum omnium, quò punctum, & neruus huius interrogationis aperitur, duobus, tribusve modis vsurpant theologo vocem hanc, Dilectio Dei super omnia. Vno modo pro singulari actu amoris erga Deum, qualis hac oratione profertur, Volo Deo in omnibus & per omnia complacere. Et hanc vocant dilectionem imperfectam, & obiectiuam, atque adeo naturalem: quia potest esse cum peccato mortali. Alia est perfecta & executiua, atque efficax præceptorum Dei. Quæ quidem non dicit tantum singularem actum, sed vniuersalem obseruantiam mandatorum. Quæ propterea supernaturalis est ex gratia orta. Hæc quidem distinctio fundari in illo fortè posset Ioannis, Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit.

S. Tho.

Singula sed non omnia.

Aug.

Concilium Mileuit.

Concil. Araus.

Dilectio dei super omnia.

Tribus modis accipitur dilectio.

1. Ioan. 3.

Rom. 2.

custodit, mendax est. Qui autem seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est. Quasi alia sit charitas imperfecta: utpote solus actus voluntatis, quo quis dicit, Volo Deo in omnibus placere: qui tamen actus nō est efficax. Et, Non omnis, inquit CHRISTVS, qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit voluntatem patris mei. Quasi dicat, Sunt qui in affectu dicunt, domine domine, & in effectu non obsequuntur voluntati domini. Et quod primus actus possit haberi naturaliter, est vulgatum argumentum. Potest quis eiusmodi actum habere erga parentem, erga filium, erga aliquē utique amicum: quid ergo obstat, quod minus possit eundē habere erga Deum? Eo vel maxime, quod, ut dicebamus capitulo. 4. & capitulo. 20. potest homo naturaliter cognoscere, Deum esse finem omnium. Quinimō ut præfati sumus cap. 6. naturalis inclinatio hominis est deum supra se diligere. Hoc argumento conficiunt nonnulli, posse à nobis deum diligere super omnia naturaliter. Quod reuera & absonum est christianis auribus, & præter rationem collectum. Nam esto, haberi ille actus naturaliter possit ab illo, etiam qui est in peccato mortali, nequaquam dicendus est dilectio Dei super omnia. Enimvero dilectio Dei super omnia, quod vox ipsa statim primo sono auribus exhibet, est, qua ita quis deum diligit, ut ipsum omnibus præferat, seque & sua omnia in ipsum referat: saltem nihil diuinæ amicitiae contrarium admittat: iuxta euangelicā vocem, Ex toto corde, ex tota mente. Contrarium inquam: quoniam venialia non obstant dilectioni Dei super omnia.

Hanc autem dilectionem fateor, binam esse: sanè alteram naturalem, & alteram supernaturalem. Quocirca doctissime profectō & meditatissime S. Thom. 1. 2. q. 109. ar. 3. percontatus, an sine auxilio gratiæ possit naturaliter homo Deum diligere super omnia, respondet affirmādo de homine in statu naturæ integræ, & simpliciter id negando de homine lapsō. Et causa est, quoniā homo in statu innocentiae ratione suæ naturæ, iustitia originali institutæ, consideratus etiam absque gratia gratum faciente & alio speciali auxilio, cum nullā haberet causam peccandi, poterat perseueranter implere præcepta omnia quo ad substantiam per opera moraliter bona, & pari ratione vno actu verè referre se & omnia sua in deum, tanquam finem naturalis boni. Homo autem lapsus non item, quia nō po-

test naturaliter, nec quātum ad substantiam operum, omnia seruare præcepta, quare neque omnia vno actu mētis verè referre in ipsum: siquidem absque speciali auxilio nō potest nō incidere in culpam, quæ sit contra diuinam amicitiam. Ob idque actus ille diligendi deum supra nominatus, non est censendus dilectio dei super omnia. Tertio tamen modo accipitur dilectio pro vera amicitia dei, ita placens Deo, ut sit meritum vitæ aeternæ: nempe qua diligitur Deus, non modò tanquam finis naturalis rerum, sed tanquā supernaturalis, beatus intellectuales rationalesque personas. Et hæc non solum in statu naturæ lapsæ, sed neque in illo naturæ integræ poterat esse absque auxilio gratiæ. Quamobrem eodem art. 3. in solutione ad primum distinguit S. Tho. duas dilectiones dei super omnia in Adam, scilicet naturalem, & supernaturalem: alterā quam omnia referuntur in Deum, quatenus finis est naturalis boni: alterā verò, qua diligitur tanquam obiectum beatitudinis. Per hæc aperitissimè intelligitur doctrina eiusdem doctoris. 1. 2. questione. 100. arti. 10. Vbi disputans, vtrum modus charitatis cadat in præcepto, id negat de reliquis: affirmat verò de præcepto ipso charitatis. Ait enim ut supra dicebamus, quod non, quotiescunque occurrit materia & tempus aliorum præceptorū tenemur ea facere ex charitate: quoniam charitas est finis extrinsecus aliorum: id est, extra ipsorum substantiā. Quodcumque verò occurrit præceptum singulare dilectionis dei, tenemur omnia in ipsum referre, quoniam intra eius substantiam est diligere ex toto corde. Vnde elicit, quod reliqua quidem implere possumus naturaliter, modo expolito in prima conclusione: hoc verò, minimè, nisi auxilio speciali: quod tamen Deus paratissimus est nobis adnuentibus ferre. His præhabitis, conclusio est tertia huius capituli. Homo lapsus non potest diligere Deum super omnia ex puris naturalibus. Quæ sic demonstratur. Diligere Deum super omnia, est omnia in ipsum referre: puta omnia præcepta eius facere, ut nulla admittatur contraria culpa: iuxta illud, Qui habet mandata mea & seruat ea, ille est qui diligit me. Et, Si quis diligit me, sermonem meum seruat, & pater meus diliget eum. Hæc autem homo lapsus facere nequit sola virtute naturali: tum propter naturæ infirmitatem, tum propter tā multa pericula, quæ per præuaricationem protoplasti nobis iniecta sunt: ergo neque Deū valet super omnia diligere.

Vnde

Vnde Aug. in epistola ad Vitalem. Liberum arbitrium ad diligendū Deum peccati granditate perdidimus. Et in de gratia & libero arbitrio cap. 18. vbi hunc locum ex professo constituit, omnino condemnat tanquam Pelagianum, quod dilectio dei non sit suum ipsius donū: his verbis. Vnde est in hominibus charitas dei & proximi, nisi ex ipso deo? Nā si non ex deo, sed ex hominibus, vicerunt Pelagiani: si autem ex deo, vicimus Pelagianos. Et subdit verba Ioan. Charissimi diligamus nos inuicem, quia charitas ex Deo est. Primū inquit (scilicet, diligamus inuicem) lex est: quod autem subditur, Dilectio à Deo est, gratia est. Hæc Aug. Quasi dicat, Diligere deū & proximum, idem est quod implere legem: & ideo ipse qui præcipit, dat ut possimus implere, atque adeo diligere. Et in de correptione & gratia cap. 20. supra citatū est. Sine gratia inquit, nullum prorsus bonū homines faciunt. Non solum ut monstrante ipsa quid faciendum sit sciant, verum etiam, ut præstante ipsa faciant cum dilectione quod sciunt. Et in Cōcilio Mileuitano can. 4. anathemate percellitur, qui negauerit per gratiam CHRISTI non solum intelligentia in nobis mandatorū aperiri, verum præstari etiam, ut quod faciendum cognouerimus, facere diligamus atque valeamus. Et in Cōcilio Arausi. can. 25. Prorsus donum dei est diligere deum. In summa, ubique dilectio & fides pari ratione asseruntur dei dona: quia sicut non omnia supernaturalia certo ac firmiter credere absque numine possumus, ita neque omnia facere: vnde ratio constat dilectionis. Concinit scriptura sacra. Nam sicut Paul. ubique repetit fidem non ex nobis, sed donum dei esse, ita charitas dei, inquit, diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. At dubium est hinc præcipuum. Sit ne particulare præceptum dilectionis dei. Et deinde quidnam est, quod illo præcipimur. Ad hæc, quando necessitas eius contingit. Cogitabit enim quis fortè, non esse singulare præceptum, sed genus quoddam omnibus præceptionibus decalogi virtute contentum, & particulatim explicatum. Ita ut deum diligere super omnia, nihil aliud sit, quā præcepta sua seruare, ut visumus hæc tenus dicere: iuxta verba euangelica. Si quis diligit me sermonem meum seruabit. Et Paulus postquā singulatim denarravit catalogum, infert, Plenitudo ergo legis est dilectio. Præsertim quod aliud subiunctum mandatum diligendi proximum, nō videtur

singularem habere materiam, præterquam illam, quæ per præcepta secundæ tabulæ distribuitur. Atque ideo neque apparet, quid sit diligere deum, quàm ipsum colere, non iurare vana per eum, sabbata eius sanctificari: quæ scripta sunt in prima tabula. His veruntamen nihil obstantibus, nemini ambigendum est, quod minus sit peculiare præceptū dilectionis dei. Quippe cum sub legis forma, & tenore editum sit, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute. Vbi non solum dilectio imperatur, sed modus etiam dilectionis. Atque ratio & causa cur debuit propria statui præceptio dilectionis, est, quod, ut ait Paul. finis præcepti est charitas. Et CHRISTVS, In his duobus mandatis tota lex pendet, et propheta. Nempe quia tota lex in hoc posita est, ut charitas inter nos & deū, ideoque inter nos inuicem constet. Nō autem satis est præcepta ferri de mediis, quibus venitur ad finem, nisi & præceptum prius statuatur ipsius finis, tanquam scopus, quo intendenda reliqua sunt & referenda. Et de hoc nulla est theologorum dissensio, sed de materia eius, & tempore. Sunt enim qui hoc præcepto solum internum actum dilectionis arbitrantur iuberi, quo nos nostrasque actiones referamus in deum. Et ideo cum sit affirmatiuum, non obligans pro vniuerso tempore, statuit Scot. lib. 3. d. 27. tempora implendi hoc præceptū, esse dies festos: illis enim, inquit, tenemur recolligere, nos ascendendo mente in deum. Non est tamen, inquit, simile de præcepto diligendi proximum. Hic veruntamen non est locus disputandi, an mandato illo tertio primæ tabulæ, Sabbata sanctifices, astringamur habere huiusmodi actum amoris: at plurimi sunt, quibus hoc non potest persuasum esse, quoniā præcepto illo solum indicitur in sensu literali requies ab omni opere seruili. Et quanuis finis Ecclesiæ obligantis nos interesse sacris, fuerit, ut superna animo meditates, immortalī deo, tum ob infinitam suam diuinitatem, laudes dicamus, tum de sua in nos beneficentia habeamus gratias, tamen finis præcepti, ut paulò ante dicebamus, non cadit sub præcepto. Quemadmodum licet Ecclesia nos quadragesimali obseruatione extenuare in carne intendat, ut liberior mens spiritualibus accommodetur, tamen finis ille non est in præcepto, sed tantum ciborum abstinentia. Marsil. vir profectō inter theologos egregiè doctus lib. 2. q. 18. tenet lege hæc

f dilectio

Mat. 7.

Actus singularis non censetur dilectio, dicitur est in peccato.

Mat. 22.

Duplex vera dilectio.

Perfecta dilectio.

S. Tho.

I. Ioan. 4.

Cōcil. Mile. & Arausi.

Fides & charitas.

Eph. 2. Rom. 8.

Præceptū dilectionis.

Conclusio 103.

Ioan. 14.

Rom. 13.

Mat. 12.

1. Tim. 2. Mat. 22.

Scotus.

Marsilium.

dilectionis obligari homines, seruare gratiā & amicitiam Dei, & perditam recuperare.

Tum quia hæc ipsa videtur esse notio huius nominis, dilectio, tum maximè, quoniā aliās qui esset in peccato mortali, seruādo omnia præcepta diuina, maneret semper in peccato: contra dictum Euangelii, Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Illationem autem inde sibi persuadet, quod vt ipse credit, potest quis in peccato seruare omnia præcepta decalogi quoad substantiam operum, vitando noua peccata. Si ergo non restat illi singulare præceptum recuperandæ gratiæ, sit, vt seruando omnia præcepta exulet perpetuo à regno cœlesti. Hæc tamen opinio nō est tantæ probabilitatis, quā fortè appareat vulgo: quoniam præceptiones legis non sunt de habitibus, & minus de his quæ à Deo nobis donantur, atq; multo minimè de gratia. Non enim iubemur persoluere debita ex habitu iustitiæ, aut liberalitatis, sed tantum persoluere ad iustum, licet habitus consuetudine ingenentur. Multo minus præceptum nobis est proprium acquirendæ aut retinendæ gratiæ, quæ donum Dei est, sed ea duntaxat faciendi, quæ præcepta ipsa explicant. Quam tamen obedientiam subsequitur augmentum gratiæ, per quam acceptamur ad gloriam: iuxta illud: Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Et pariter censendum est de præcepto dilectionis, nempe quod aliqua nobis illic mandetur actio.

Haud equidem infictamur, teneri nos viuere in gratia dei: id verò non proprio præcepto, sed per consequentiam. Tenemur inquam, asserere nos in amicitia diuina, non furando, non mœchando, nullum itaque prætereundo aliorum præceptum. Nanq; si peculiaris posita esset lex perseuerandi in gratia, rediret argumentū, quod paulò ante faciebamus: vt pote quod quoties quis contra quodlibet aliorum mandatorū delinquendo à gratia excideret, nō vnum committeret, sed duo delicta. Et (quod maiorem præ se fert incredibilitatem) quandiu quis persisteret in vno peccato, noua iugiter accumularet, ex eo quod nō resipisceret. ¶ Dicamus ergo obseruantiam huius præcepti dilectionis positā esse, non in actione tantum voluntatis intima, verum in officiis etiam aliis nonnunquā debitis. Neq; verò semel in vita, quod quidā satis esse arbitrantur, quin pluries obtingere & potest & solet, vbi sit debita. Esset nanq; penè superuacanea lex, & maximè dilectionis dēi, quæ per totam vitam vnum tantum

legitimum haberet articulum temporis: neque illum certū. Quod si roges, quænam sint contingentia ista tempora huius præcepti?

Primū nihil profectò ambigo, quin aliquando homo obligatione huius legis teneatur se Deo mente dicare, suaq; ipsi referre instituta viuendi, saltem in genere, proponendo bene agere. Non est quod pertinacius contendam hoc necessarium esse, quā primum quis venit ad vsum rationis, vt pote quando iam cognitionem habet Dei, discretionemq; boni & mali: vt author est sanctus Thomas.

Tametsi hoc (nisi quod tempus non suppetit illius explicandi) non careat probabilitate: sed id tantum affirmo, quod saltem aliquando circa initium vitæ ex præcepto dilectionis à iure naturæ deriuato, tenetur id homo facere. Etenim quod plerique aiunt, tempus huius præcepti illud maximè esse, quod est articulus mortis, improbabile mihi prorsus est, ex eo, quod cum præceptum dilectionis sit præceptum amicitie conciliandæ, conseruandæq; per totam vitam cum Deo, ridiculum sanè videtur, quod non obliget vsq; ad exitum: quando iam nullum superest tempus bene merendi de Deo. Igitur vt princeps à milite sacramentum exigit, & fidem amicitie: etiam, si opus fuerit, oppetendæ mortis: et quicumq; in suam familiā quempiam recipit, id primum requirit, vt suam sibi polliceatur fidem, amorem, & diligentiam: ita nos prorsus Deus obstrinxit hoc præcepto dilectionis. Atq; hæc est cerimonia baptismi: vbi damus nomina in militiam CHRISTI. Sed ais, iam hoc ergo præceptum ibidè completur. Haud equidè nego, sed primum dico, hoc fuisse etiam præceptum legis naturalis ante baptismū: & modò coniicio, quod postquam Christianus adoleuerit vsque ad vsum rationis, debeat aliquādo hunc actum dilectiōis habere: quam virtute professus est in baptismo. Neq; argumentum, quod huic assertioni obiicitur, ita multum habet roboris: puta quod rari sint qui ita faciant: rarissimi autem, qui huius negligentia & omissionis pœnitentiam egerint. Enimverò contra ego dico, in more Christianis esse, continenter se Deo suaq; obsequia referre, & huiusmodi prætermittæ religionis culpā confiteri. Præter hunc casum occurrūt etiā tempora huius præcepti, quādo offertur necessitas martyrii, vel inter infideles, vel cōtra hæreticos: vbi fides & religio periclitatur. Neq; tūc tantum, sed quoties quis audit blasphemum homi-

Quibus temporibus occurrat præcept. dilect.

Secundum casus.

hominem de deo obloquentem, tenetur non solum præcepto correptiōis proximi, sed certe dilectionis dei, respondere pro deo, proq; eius honore, & nomine glorioso. Hæc enim vera est lex amicitie. Quinimò & præceptū dilectionis proximi, cuius supra meminimus, præter ea quæ cauetur in decalogo, adfert secum alias necessitudines. Etenim quādo videmus vitam, honorem, aut substantiam proximi magno subesse periculo, vnde nos ipsum citra magnam iacturam nostram possemus eripere, id profectò tenemur virtute huius præcepti. Quinimò & vitam ipsam, saltē pro Republica, perstringimur nonnunquam exponere: quod philosophos ipsos natura perdocuit. ¶ Igitur ad propositam quæstionem descendamus enodandam de dilectione dei. Videlicet an possit etiam præceptū hoc impleri sicut cætera, quātum ad substantiam actus extra gratiam dei. Ad quam non simplex, sed triplex responsio est. Prima. Potest nonnunquam ex parte adimpleri præceptum dilectionis quantum ad substantiam. Puta, quando occurrit necessitas faciendi peculiarē aliquod externum opus: vt respondere pro deo, tueriq; eius honorem, quod propriè pertinet ad præceptū dilectionis: & si quid aliud est simile. Tunc enim nihil aliud cadit sub tali præcepto. Secundum membrum responsionis est, quod actum illum singularem quo obiectiue (vt lingua scholastica loqui liceat) Deus diligitur, habere quis potest extra gratiam, imò extra fidem: vt supra satis demonstratum est. Potest enim quis naturaliter illam habere animi affectionem, quæ est, Volo deo in omnibus, & per omnia placere: etiam dum non faciat totum quod debet, ne obicem opponat diuinæ gratiæ & auxilio: vt pote qui aliquo errore culpa sua laborat. Potest enim infidelis, hæreticus, vel vsurarius sic affectus erga deum, nihilofecius existimare suam legem aut sectam veram esse, vitæq; institutum, licitum. Atq; hæc censerī, diciq; potest dilectionis impletio, quoad substantiam. Qua de causa ait S. Thom. 3. sent. d. 27. q. 2. quod nulla virtus est vera virtus sine gratia: neque ipsa charitas. Vbi significat, actum esse posse charitatis quoad substantiam absque gratia, & idcirco absq; modo charitatis. Tertia itaq; propositio est. Vbi occurrit tempus præcepti charitatis, id est, actus internæ dilectionis, non satis est ad euitandum peccatum, impleri hoc modo quò ad substantiam, sicuti in reliquis omnibus præceptis, sed

Dilectio proximi.

Respondetur ad quæstionē de dilect.

neceffe est impleri etiam quò ad modum. In hoc enim præceptum hoc differt ab reliquis, quòd modus ipse charitatis cadit sub præcepto: scilicet, diligere ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente: quod est, ita referre se & sua in deum, vt nullum in corde habeas contrarium obicem, quo minus assentiat & cooperetur auxilio dei. Haud tamen intelligas præceptum dilectionis, idem esse, quod præceptum implendi totam legē: illud enim non est vnum, sed plurima: vt, Vnum cole Deum, Non occides, &c. sed est præceptum illius actus, qui non secum admittit peccatū: & ideo habet, tanquam circumstantiam, obseruationem aliorum mandatorum. Quocirca sicut mandata omnia, natura lapsa, non possumus sine auxilio speciali seruare, ita neque eiusmodi actum habere referendi legitime omnia in Deum: quod tamen poterat Adam. Quare cum duplicem ipse potuisset habere dilectionem Dei super omnia: scilicet naturalem, qua euitasset omnia peccata, & supernaturalem, qua mereretur æternam gloriam, nos nō possumus habere nisi vnam supernaturalem. Et hic est intellectus S. Thomæ. 2. 2. q. 100. art. 10. Vbi ait, hoc præceptum non posse impleri, nisi per actum, quo homo auxilio speciali disponat se ad gratiam. Nec inde fit consequens, vt Deus præcipiat nobis impossibile, cum promptissimum nobis offerat auxilium. Neq; rursus inde sequitur, præceptum esse de habenda gratia, quod supra reprobauimus, sed est præceptum de officio nostro: quod diuinitus adiutum subsequitur gratia. ¶ Ex his tria eliciuntur minimè silenda. Primum quod cæterorum singula præcepta impleri semper possunt extra gratiā: etiā vbi nulla subsequatur gratia: non quidem vt obsequium sit Deo acceptum, sed vt se homo à noua culpa eripiat: quoniam modus, scilicet ex toto corde, nō est de essentia aliorum præceptorum. Et quidem de præceptis secundæ tabulæ, iam explicatum est. Sed id etiam asseritur contra Durandum de præceptis fidei, & sacramentorum. Potest enim quis hoc imperfecto modo, implere præceptum baptismi extra gratiam, vt si baptizetur, putans se nullum ponere obicem, cum tamen sua culpa labore aliqua ignorantia alicuius peccati, in quo est: non adhibens diligentiam quam debebat vestigandæ veritatis. Et si ita dispositus accedat ad cōfessionem, credo immunis erit pariter à noua culpa omissionis illius præcepti: licet propter oc-

Primum cōrollarium.

Contra Durandum.

Mat. 19.

Reprobatio.

Ioan. 13.

Quo tenemur esse in gratia.

Sententia auctoritatis.

Si vis ad vitam ingredi.

Nam sensus quidē genuinus illius verbi, Si vis ad vitam ingredi serua mādata, est, vt qui nunq̄ in vita vllum fregerit, intrabit ad vitā. Etenim qui ab infantia sua nihil mali fecit, vt iuuenis ille euāgelicus de se aiebat, eidē neq̄ in lege naturali Deus deesset, quo minus ad se traheret. Qui tamen aliquod transgressus est, licet omnia alia seruauerit, propter illud præteritum, multabitur vita æterna: nisi mentem mutauerit. ¶ Eidē præterea assertioni, vtputa quod non sit necessariū oīa præcepta implere ex charitate, saltem ad euitādum no uam culpam, opponitur locus ille, Omnia in gloriam dei facite. Sermo hic tamen, vel præceptum potest esse, vel consiliū. Sed & fieri quidpiam in gloriam dei, nō vnum sed duos potest habere intellectus. Primus est, vt Deo verē opus placeat, acceptumq̄ sit ad vitam æternā: alter vt opus illud genere suo sit bonum, & honestum, vnde videntes dent gloriam Deo: iuxta illud, Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videāt opera vestra bona, & glorificēt patrem vestrum qui in cœlis est. Si accipiatur gloria primo modo in sensu, vt sit præceptū, tunc dicendum est, quod cum sit affirmatiuum non obligat (vt aiunt) pro semper: sed pro tempore quo obligat præceptum dilectionis. Et hæc est expositio S. Thomæ loco citato. 1. 2. q. 100. ar. 10. Potest tamen accipi in sensu, vt sit cōsiliū: & hic videtur propinquior literæ: scilicet, siue comeditis, siue bibitis, & c. omnia actu referatis in Deum. Potest tertio denique, quod forsan est vero propius, accipi gloria secundo modo, vt sit sensus, neq̄ talia sint opera vestra, quæ non possint in Deum referri (qualia sunt peccata) & quæ genere suo honesta feceritis, ne referatis in vestram gloriā vanam, sed qualia genere suo sunt, ita faciatis, vt in gloriam Dei cedant. Cui est soli honor & gloria in secula seculorum. Amen.

Finis primi libri.

FRATRIS DOMINICI
Soto Segobienſis, ordinis Prædicatorum, De natura & gratia,
Liber secundus.

De dispositione ad gratiam. Cap. 1.

Ibrum ergo primum, Deo perfectore, compleuimus: quo de triplici hominis habitu pro angustia ingenii nostri disputauimus. Nempe si in pura nudaq̄ natura fuisset conditus, quænam libero arbi-

trio officia posset cū generali influentia Dei, & vbinam speciali egeret. Atq̄ si in iustitia originali perstitisset, quid suapte etiam natura valeret, & ad quid indigeret gratia. Ac demum quousq̄ hominis lapsi naturalis facultas sufficiat in bonis moribus, & in qua re deficiat. Subsequitur euestigio, vt de iustificatione eiusdem hominis per CHRISTVM seruatorem nostrum dicamus. Quatuor enim hos hominis status instituiamus præſenti opere efformare. At quoniā iustificatio vna est, qua iniustus mutata mente in gratiam dei recipitur: altera verò, qua iustus iustis operibus iustificatur adhuc, in hoc secūdo libro de prima: in tertio demum, de altera erit sermo. Sanè vt in hoc causas, rationes, modum, & ordinem dilucidemus, quibus lapsus homo iustificatur: atq̄ in tertio potestatem, facultatemq̄ iustificati expendamus. Quocirca in enarratione fermè ambo & apologemate positi sunt sextæ sessionis S. nostræ Trid. Synodi: quæ est de iustificatione. Atqui quauis in superiori nō defuerint nobis Lutheranorum incurſus, quibus cum idcirco fuit crebrò confingendū, hi tamen libri sunt, in quibus maiora iubeunda nobis sunt cum illis certamina. Hic quippe in illa inextricabili & molestissima questione totus versatur, an sola fide iustificemur: ac fermè tertius in illa, an sola fides sit, qua legem implemus. Illa enim vocula, sola fides, eo est vsq̄ penitus nescio à quo irato deo obtrusa istorum mentibus, vt nō iam intra verba, sed toto concusso orbe armis de illa depugnetur. Quamobrè, vt in operis vestibulo præfati sumus, hoc potissimum loco deinceps versabimur, vt enarremus modum, quo FIDES PER CHARITATEM OPERATUR. Est itaq̄ in tria membra dissecta meditatio hæc iustificationis. Quoniam consideranda sunt opera: primum, quæ antecedētia sunt iustificanti gratiæ: mox, quæ in ipso coeunt iustificationis momento: ac demū, quæ in hoīe iam iustificato subsequuntur. Aiunt enim Lutherani præcedētia, omnia esse mala: concurrentia, nullius esse efficientiæ ad recuperandam gratiam: atq̄ subsequētia, nullius esse meriti ad vitam æternam. De primo genere diximus libro primo: de tertio, dicturi sumus in postremo: ac de secundo, in hoc medio.

At opera præcedētia, alia sunt merè naturalia, quæ non fiunt tanquam propriæ dispositiones ad gratiam: de quibus monstratum est, non esse cuncta, peccata, sed nonnulla moraliter bona: alia verò sunt, quibus gratiæ in-

Trid. Syn.

Argumentum.

Operatiplacit.

Triplex questio.

unda adparamur. Atq̄ ab his proficiatur oportet disputatio præſens. De quibus trina est questio examināda. Videlicet, an valeat se homo præparare ad gratiam: an id quidem absq̄ speciali auxilio Dei: an deniq̄ huiusmodi opera, quæ anteueniunt gratiam, sint meritum aliquod eiusdem gratiæ, saltem de congruo. Prima questio inter catholicos citra controuersiam diffinita est ad partem affirmatiuam, licet vtrum id possit naturaliter, non inter omnes conueniat. Sed Luthe. fuit, vt cap. 19. referre cœpimus, qui nescio quo prætextu extollēdæ gratiæ CHRISTI, dispositionem omnem, & præparationem respuit in nobis. Cuius verba iam cap. 15. ex suo articulo. 36. à nobis allata sunt. Vbi ait, Liberum arbitrium post peccatum res est de solo titulo: & dum facit quod in se est, peccat mortaliter. Et arti. 6. Contritio, inquit, quæ paratur per discussionem, collectionem, & detestatio nem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum grauitatem, multitudinem, scēditatem, amissionem æternæ beatitudinis, & acquisitionem æternæ damnationis: hæc contritio facit hypocritam, imò magis peccatorē.

Luthe.

Hæc Luthe. Atqui hoc loco nunquam hæc nus eius familia cessit, quin verò abhorrent audire dispositionis præparationi suæ nomē: Inclamantes in suis omnibus colloquiis & apologantibus, inde turpiter extenuari gratiam CHRISTI. Hunc veruntamē nos locum bona iam ex parte constituimus cap. 15. vbi de monstrauimus, liberè nos à Deo moueri, dum nostram in nobis operatur salutem. Et deinde cap. 19. vbi dilucidauimus, nō omnia opera extra gratiam peccata esse, quinimò nonnulla fieri modo quodam posse bona: quare breuior modò faciliorq̄ erit expeditio. Potissimū, quod infra de dispositionibus in particulari, & indiuiduo redibit sermo. Est ergo conclusio catholica, Lutheranæ contraria, neminem suæ voluntatis vtētem arbitrio cum Deo reconciliari, nisi motione liberi arbitrii dispositum & præparatum: vt S. modò Synodus definiuit. Huius mihi equidem prima ratio ex rerum natura refulget. Fides nanque (quod contra istos nunquam non est inculcandum) virtutes quas natura docet, non reicit: sed quæ per se nō sufficiunt, perficit. Est autē mortalium animis nullum aliud ius penitus insitū, q̄ in amicitias reconciliandis necessariam primum esse iniuriarū in eo qui intulit, pœnitentiā: vt in eo qui accepit, confe-

Conclusio Trid. Syn.

Prima ratio.

quatur obliuio, qua rationē odium radicatus conuulsus, locum faciat amoris: ergo & Deus natura perfectior eandem à peccatoribus exposcit animi præparationē. Nisi quod cordium ipse inspector falli non potest specie vlla pœnitentiæ foris conficta, nisi in animo sit intus vera. Neque verò per hoc quicquā detrahitur gratiæ, & misericordiæ Dei, non solum quod proxima dispositio à præueniente Deo in nobis sit, vt capitul. sequenti dicturifumus: verum etiam quod non ita huiusmodi præparamēta constabilius, vt inter nos, dum inimici eius sumus, & Deum, vlla sit vera ratio iustitiæ, vsque dum per misericordiam suam accepta sibi sint opera nostra. Quare absque argento, ait Propheta, redimemini. Et, Venite: emite absq̄ argento, & absq̄ vlla commutatione vinum & lac. Sed ais, CHRISTVS iam pro nobis mortuus est, pretium delictorū totius mundi persoluens: quid opus vlla est nostra dispositione? Nimirum, quod vt opera nostra nullius fuissent valoris, nisi pretium ipse persoluisset: ita neminē pretiosus idem sanguis abluit, nisi assentientem & cooperantem: præterquam paruulos, qui ab originali culpa, quam aliena voluntate contraxerant, absq̄ propria voluntate sacramento lauantur. Id quod cap. citato libri superioris. 15. compluribus testimoniis, & rationibus suffulsumus: Sanè, quod cum homines simus, atq̄ adeò liberi, iuxta nostram naturam à Deo mouemur. Hac enim de causa, nulla irrationalium creaturarum capax est gratiæ Dei: quia neq̄ idonea est, vt ratioē ducatur. Ob idq̄ vt illas in suos ipsarum fines, iuxta naturam suam naturaliter mouet (quare nec laudi illis est moueri, nec vituperio, si nō moueantur) ita nos ad se, qui finis noster est, iuxta ingenium nostrum libere trahit: vt assensus noster, & obsequentium cooperatio laudi nobis detur: refutatio verò, crimini, & probro. Quas, aliasq̄ id genus causas diffusissimè ibidem suis numeris locupletauimus. Atqui nisi assensum cooperationemq̄ liberi nostri arbitrii operiretur Deus, quid ad ostium cordis nostri, pulsare perseverat? Num effringere non posset ferreos obices pectoris nostri? Nonne qui solem de nihilo fecit ea potestate, vt aërem absque eius assensu ac nutu illuminaret, dum venit ipse lux vera, nisi spontaneam cooperatricem voluntatem nostram præstolaretur, vniuersum genus humanum gratia sua subito perfunderet? Profecto nihil opus esset vocare nos ad pœnitenti-

Esai. 52. & 55.

Responsio Lutheranorum.

Rationes alie conclusionis.

Apo. 1.

cuncta in hunc locum conferri possunt. De quo proinde satis. Inferius namque tractandum nobis restat, qualis sit hæc præparatio, quotque sint actus ex quibus consistet.

Quo obiectioes aduersariorum repelluntur.

Cap. 2.

CAUSA quibus concitantur isti, ut aduersus hæc nostram animi dispositionem, & præparationem tanta acerbitate pronunciant, hæc ferme sunt. Primam conficiunt ex illo loco Pauli, Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Si habuero prophetiam, & cætera quæ sequuntur, citra charitatem, nihil sum. Ecce inquit Luthe. art. 6. Quicquid sit extra charitatem, non fit ex toto corde, & ideo hypocritis est: iuxta illud, Populus iste labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. Hac enim, inquit, de causa appellat eos CHRISTVS hypocritas: hypocritis autem peccatum est: ergo quicquid operis sit extra charitatem, est peccatum: adeoque nulla esse potest dispositio ad gratiam. At nulla est consequentia probabilitas, si quod sit extra charitatem, nihil est in conspectu Dei, quod sit pro finis peccatum. Quicquid enim officii à gradu illo diuinæ gratiæ deficit, nullius æstimatur vel ponderis vel pretii apud Deum: non tamen continuo sequitur, ut sit peccatum. Quinimò lōge diuersa est illic insinuatio Pauli. Propterea enim constituit exemplum in rebus quæ genere suo sunt bonæ: ut doceat, quod quanuis propheta extra charitatem verè sit propheta, sicuti fuit in Caipha illo nequam Pontifice, & fides etiam mortua rationem suam habeat & substantiam fidei: nihil tamen sunt in iudicio & æstimatione Dei ad vitam æternam. At nihilominus suo esse possunt genere: id est, moraliter bona. Schola autem Lutherana, ut eodem loco docet magister suus, impietatem reputat, opus esse vili naturale moraliter bonum, ita medium inter anorem & odium Dei, ut à neutro procedat. Atque adeo negat fidem extra charitatem, fide esse. Id quod vsquequaque pertendunt defendere. Vnde utique colligunt, quod cum peccatoris opus, quoniam ex amore non fit, ex odio procedere: ideoque peccatum esse. Sed quomodo huius possint hominibus sanæ mentis fidem facere, non video. Quibus inquam persuadeant, ut qui alicuius flagitii reus est: verbi gratia, qui amorem turpem ex animo languenti, vel odium inimici eximere

non potest, quicquid is faciat genere suo bonum: id est, si hospitalis sit erga pauperes, si beneuolus in ciues, si oret, si fidem corde & ore confiteatur, si denique māducet, aut bibat: hæc omnia in odium Dei faciat. Quid si perterritus iudicio diuino, cupiens pus illud euomere, & ad Deum toto peccatore reuerti, elemosynas distribuit in pauperes, inedia macerat carnem, assiduis precationibus insistit apud Deum: ut virulenta illa animi ægitudine liberetur? Nunquid hæc etiam omnia, quia ex vero amore Dei non fiunt, consequitur, ut ex odio procedant? Profecto non est adeo diffidendum nobis de natura humana, ut quempiam liberum animum talis subeat cogitatio. Neque illud Luthe, quod arbitraris, hypocritis est: si diffinitionem CHRISTI magistri nostri meditatiis perpendas. Hypocritas enim eos appellat redemptor noster, qui aliud exhibent foris in effectu, quam in affectu gerant. Qui autem officia hæc, quanuis propter admixtam culpam non faciat ex toto corde: facit tamē propter honestum, vel forte, ut adiecimus, intentione inclinandi ad se Deum, cuius ope sanetur: is inquam non aliud exhibet foris, quam gestat in corde: quocirca neque est hypocrita. Quod nisi omnis rationalis ac naturalis philosophia explorata vobis esset, cerneretis, non omnia quæ fiunt ab homine prauo, proficisci à prauitate. Habet enim homo, quē modo depingimus affectum amicæ, à quo sordidus, & impudicus, vel odiū inimici, à quo iniquus est: sed habet simul & distinctam aliam voluntatem faciēdi quod honestum est, vel desiderium etiam respiscendū, pugnans cum priori affectu, unde opera illa, utcumque bona, dimanant. Atqui hoc interpretamento elucescit sensus Augustini. 2. epistola ad Sixtum: cuius inde verba nobis opponunt, nihil tamen nobis obstātia. Ait enim percipiendæ primæ gratiæ nulla in impio præcedere merita. Quoniam meritis, inquit, impii, non gratia, sed pœna debetur. Quibus profectō verbis nullatenus condemnatur singula opera impii: sed hoc tantum discernitur, quod nulla sunt in illo merita nisi supplicii. Etenim opera moraliter bona, neque vitæ æternæ, neque supplicii merita sunt. Quare sensus Augustini is prorsus est, quod nulla habeat merita gratiæ: sed propter vnū quod habeat peccatum mortale, dignus sit æterno supplicio. ¶ Mox adferunt pro se isti illud Pauli, Lex subintravit, ut abundaret delictū. Vnde nescio cuius arte dialecticæ, fingit Luther,

Secundū argumentum Lutherani

Luther. omne opus antecedens gratiam, & quamcumque detestationem peccatorum, facere magis peccatorē. Ait enim, quod quamcumque recogitatio peccatorum ante gratiam necessario ingenerat odium legis, propter cuius prohibitionem illa sunt peccata. Atque ideo peccator maiori odio habet legem, quæ peccatum: cum ergo odium legis peccatum sit, consequitur, ut talis memoria peccatorum magis faciat peccatorē. Quocirca, nisi fides (videlicet formata, quæ solam admittit esse fidem) præcedat, perniciofa est peccatorum cogitatio. Vide quā sit indignum argumentum, cui vlla reddatur responsio. Imprimis lex non fuit in hoc posita: hoc est, intenta, ut homines ad peccatum induceret, alias non esset lex sancta & mādaturum sanctum, ut ait Paulus: sed certe quantum ad moralia præcepta, ut homines bonos faceret, (quod est munus proprium legis) & quantum ad ceremonialia, ut veturum prænucciaret CHRISTVM. At (ut vulgatissima habet glossa) ex eo quod prohibebat, non tamen extinguebat concupiscentiam, occasio erat, non vniuersis, sed sensalibus hominibus peccandi: tum multiplicando mandata, tum quod appetitus hominis vehementius nititur in vetita. Vnde id solum elicitur, quod quamcumque opera fiunt contra legem, peccata sunt. Et præterea, quod odium ipsum legis cuiuscumque, siue scriptæ, siue naturalis, propterea quod cupiditates nostras concupiscat, impietas quoque sit. At verò non quicumque execratur peccata, quæ admittit propter dispēdium, & damna quæ inde passus est, odio habet legem. Quamobrem, non solum vbi non præcedit fides viuæ, præcedit autem mortua, verum vbi nulla præcedit infusa fides, sed sola naturalis notitia, quod Deus est, & remunerator est, metus supplicii, odiumque subinde ac detestatio peccatorum, adeo nihil adferunt mali, ut plurimum etiam vtilitatis conferant ad salutem. ¶ Tertium tamen locum nemo sit qui non miretur, quousque violenter distorqueant, ut in suā sententiam pertrahant. Locus autem ille est de exciso palmite: qua pulcherrima similitudine vsus est feruator noster, Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, & arefcet: & colligent eum, & in ignem mittent, & ardebit. Commentatur enim Luthe. ar. 36. duo priora pertinere ad liberum arbitrium in hac vita: scilicet mitti foras, & arefcere: reliqua verò tria, nempe colligi, mitti in ignem, & ardere, ad futurū seculum. Vnde quicumque,

inquit, à gratia hic Dei per peccatum deciditur, trahitur sathanæ: qui non permittat eum conari ad bonum: sed cogat arefcere, & semper peiorem fieri. Attamen locus hic primū totus attinet ad extremum iudicium: ubi enim, ut expressit CHRISTVS exemplo saganæ missæ in mare, exhibunt angeli & separabunt malos de medio iustorum (quod est foras mitti) arefcetes præ timore & expectatione horredū iudicii, quod illos manet: atque adeo quasi in fasciculos incendio aptos colligent, mittentque in ignem æternum. Sed ut gratis largiamur, duo illa priora membra ad vitam spectare præsentem: absit ut quicumque gratia Dei excidit, eousque mittatur foras in potestatem sathanæ, ut nulla fiat sibi reliqua libertas redeundi in gratiam CHRISTI, qui paratissimus est manū cuiuscumque porrigere. Nā tunc nunquam peccatores, ut ad se reuertantur vocaret: quod tamen assidue & instantissimè per totum Euāgelium perseverat facere. Illos verò qui nunquam de reditu cogitant, sed ostium cordis misericordiæ diuinæ vectibus suarum cupiditatum obserant, planè concedimus, ut quos fons ille aquæ viuæ salientis in vitam æternam non alluit, indies magis ac magis arefcere. Reliqua Lutheranorum argumenta huius farinae sunt. Haud tamen me præterit, meliusculè iam loqui Lutheranos de dispositione ad gratiam in libello imperatorio Ratisponensi: licet non prorsus re planè confiteantur: de quorum sententia explicatio sermo cap. 12. futurus est.

De auxilio speciali Dei. Cap. 3.

HAC cum Lutheranis præhabita disputatione, discutiendum secundo loco sequitur, utrum dispositio hæc humanis viribus fieri possit, an necessarium sit speciale auxilium gratiæ. Vbi operæpretium est de gratia, quot sint huius nominis significatus prænotare. Gratia in vniuersum (quod vox per se ipsa aperte sonat) à sua causa nomen hoc mutuatur, ut initio superioris libri dicebamus. Est enim donum, quod non debetur suscipienti, sed gratuita voluntate donatur. Alias, ut ait Apost. si ex operibus, iam non est gratia. Attamen dum sub aliquo generali nomine species quæpiam aut suppositum aliquam præ aliis habet peculiarem qualitatem, unde possit propriam nomenclaturam sortiri, nomen ipsum generale fit aliorum quasi speciale. Vnaquælibet diuinarum personarum est spiritus sanctus: verum quia pater & filius notiones habent proprias, quibus

1. Cor. 13.

Matth. 23.

Nulla est dispositio Lutherani.

Ioan. 11.

Lutherani.

Impugnatio Lutherani.

Hypocritis.

August.

Responsio.

Rom. 9.

Lex quomodo dicitur occisio peccandi.

Tertium argumentum.

Ioan. 15.

Matth. 23.

Gratiæ diuina.

Rom. 12.

bus nuncupantur, nomen spiritus sanctus tribuitur tertie personae. Pari modo, omnis cuiusque generis gratia sic appellatur, quia gratis data: sed quia una est specialis gratia, qua nos sibi deus formaliter facit gratos: secundum illud, Iustificati gratis per gratiam ipsius, haec ab effectu proprie denominatur gratis gratum faciens: reliquis retinentibus genericum nomen, ut dicantur gratia gratis data. At vero gratia gratis data, quae e regione disparantur a gratum faciente, sunt dona illa, quae conferuntur non in bonum ipsius suscipientis, sed in communem utilitatem: quas idcirco donari nihil vetat praeuis hominibus, ut dona prophetiae, linguarum, et sanitarum, et cetera quae refert Paulus ad Corin. Cuius diuersa ratio est gratia gratum facientis: ut quae in bonum proprie ipsius possidentis tribuitur. Concursum autem et subuentus Dei praeuenientis conuertentisque ad se nos, etsi inter gratias gratis datas connumeretur, habet tamen peculiare nomen auxilii specialis seu gratuiti: sane quo nos super naturam euehit. Ut discernatur a generali influxu, quo res mouet, fouetque naturales. *¶* Mox considerandum secundum est, quod dispositio ad gratiam duplex esse potest: alia, si lubet, impropria, et remotissima, neque sufficiens, neque omnino necessaria: utpote, quodcumque opus moraliter bonum, quod sit ex puris naturalibus cum auxilio generali Dei propter honestatem aut propter rationes aliquas, et necessitudines humanas, quae bonae sunt genere suo. Quae tamen officia non possunt, quatenus opera sunt qualis qualis virtutis, non aliquo modo viam de se sternere ad charitatem. Et praesertim si in huiusmodi se operibus peccator exerceat, intentione inflectendi Deum, qui durum sibi cor emolliat ad poenitentiam. Quem nimirum finem, sicuti et honestos alios, potest sibi naturaliter praestituere. Haec autem naturalia opera non sunt illa, quae quasi propriam dispositionem statuta lege subsequatur iustificatio. Alia est dispositio propria, et ad iustificationem necessaria. Et de hac est quaestio, utrum taliter se homo possit disponere ad gratiam ex suis naturalibus, ut certo semper et infallibiliter subsequatur gratia. Et sunt ex theologis complures, qui id sibi habent persuasum. Scotus, 2. sent. d. 28. (ut paulo ante dicebamus) dum loquitur de his, quae homo potest naturaliter circa diuina praecipia, haec profert verba de praecipio dilectionis Dei super omnia. Quodcumque volun-

tas actum huius praecipii exequitur, licet informis: disponit se de congruo ad gratiam gratificantem, cui oblata vel resistet, et peccabit: vel consentiet et iustificabitur. Vbi tria videtur affirmare. Primum, quod dispositio sufficiens ad gratiam potest esse dilectio dei super omnia, quod inferius in litem repetendum nobis est: alterum quod dispositio potest fieri ex puris naturalibus: cuius hic examen facturi sumus: et tertium quod talis dispositio est meritoria de congruo: de quo capite sequenti differetur. Et lib. 4. d. 14. q. 2. Postest, inquit, homo ex naturalibus cum communi influenza habere attritionem, quae sit dispositio et meritum de congruo ad delectationem peccati mortalis. Atqui de secundo saltem et tertio puncto, videlicet, quod sit aliqua dispositio gratiae ex naturalibus, et illa sit meritum de congruo, complures illi adhaerent. Nam ferme nominales praeter Gregorium Ariminensem. Sequitur praeterea ipsum Adrianus quolibeto. 7. q. 4. et Duran. eadem d. q. 5. Nihilò secius responsio huius quaestionis est negatiua. Nempe quod nemo facultate humana potest sufficienter se ad gratiam disponere, nisi speciali auxilio subnixus ea dispositione, quam infallibiliter et certa lege subsequatur gratia. Et ne, quae diuersae sunt quaestiones, in unam conglutinemus: nihil modo aio de merito congrui, sed id etiam affirmamus, quod quauis dispositio illa non vocaretur meritum de congruo, non est tamen admittendum, quod se homo possit ad gratiam disponere tali dispositione. Neque profecto negatio haec (nisi meus me fallit scrupulus) censenda tantum est, vel sancti Thomae, vel theologorum cuiuspiam opinio: sed conclusio quae ita colligitur ex sacris locis, ut aegre possit a viro orthodoxo refutari. Neque Sancti Thomae hanc tenet conclusionem, solum tanquam opinionem, sed reuera tanquam fidem CHRISTI: ubi ait, Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Exordiamur ergo inde ex verbis eius. 1. 2. q. 109. art. 6. Duplex, inquit, est praeparatio voluntatis ad bonum. Vna quidem ad bene operandum, et Deo fruendum. Quae fieri nequit sine habituali gratia gratum faciente: quae principium est operis meritorii. Porro conclusio haec prima communis est consensus theologorum aduersus Pelagium. At alia est praeparatio ad consequendam et suscipiendam gratiam ipsam habitalem: quae quidem praeparatio non fit per alium praecedentem habitum. Nam alias ante hunc

hunc secundum requireretur alius prior: et sic esset in infinitum abitio. Et neque de hac secunda vlla est theologorum discordia. Sed oportet, inquit, praesupponi aliquod auxiliū gratuitum Dei, interius animam mouentis, siue inspirantis bonum propositum. Et de hac tertia dissident (ut dictum est) doctores. Ratio quam adfert S. Tho. est similitudo quadam naturalis. Cum enim, inquit, omne agens agat propter suum proprium finem, qualis est ordo finium talis est et agentium: quippe, ut quanto agens superius est, tanto suas referat actiones in finem superiorem. Vti in exercituum primum agens est dux, seu princeps: cuius proinde finis proprius est ille, qui est supremus: scilicet, vincere: tribunus autem qui agit sub duce, non habet pro proprio fine, et scopo, nisi peculiarem legionem gubernare ex imperio supremi ducis: et ideo ad primum ducem spectat, omnes partes exercitus disponere, quatenus melius ad victoriam confert. Cum ergo Deus sit prima causa infundendae gratiae, per quam conuertimur in vltimum finem, ad ipsum spectat disponere, et praeparare nobis animos eidem ipsi dono suscipiendo. Duran. vero et reliqui dicunt hanc rationem non concludere, adferentes contra aliud exemplum naturale. Deus enim est, qui infundit animam in generatione hominis, et tamen materia disponitur ab inferiore agente: puta per causas naturales. Et pari inquit modo, licet solus Deus sit qui gratiam infundat, nihil obstat, quod minus se homo ipse naturali virtute disponat, et accomodet ad eandem gratiam. At vero primum similitudo haec nihil deterrit, imò potius corroborat rationem S. Thomae. Quoniam virtus seminis disponens materiam ad infusionem animae rationalis, virtus est quoque animae rationalis, puta hominis generantis: et ideo causa disponens proportionem habet cum forma, ad quam fit dispositio. Sed praeterea quicquid sit de ratione naturali: hoc est vnde isti falluntur, quod putant S. Thomam illa sola ratione naturali conuerti, cum tamen res longè aliter sit: supponit enim veritatem illam tanquam euangelicam, quae omni porro naturali ratione firmior est. Adducit autem rationem duntaxat explicatio nis causa. Vnde cum. 2. sen. d. 27. et 28. opinio nem communem insequutus, affirmasset, tunc quod homo ex naturalibus posset se disponere ad gratiam, tum quod dispositio illa esset meritum de congruo: postmodum in summa, eloquia sacra et Patrum, cum primis Au-

gustini, sententias meditatus explorans, vtrūque retractauit. *¶* Prima ergo ratio conclusionis est: Disponere se hominem et parare ad gratiam, nihil aliud est, quam animum ab iniquitate dimouere, conuertereque ad Deum, a quo gratiam recipiat: veluti si qui faciem a sole habebat auersam, ipsum respiciat, ut lumine perfundatur: conuersio autem Deo praeuenienti tribuitur in sacra scriptura: iuxta illud, Deus virtutum conuerte nos. Et, Conuerte me domine, et conuertar. Et, Conuerte nos domine ad te, et conuertemur. Quod si ordine conuerso legamus etiam, Conuertimini ad me in toto corde vestro. Et, Conuertimini ad me et conuertar ad vos: illic solum significatur per nos stare, quò minus a deo iugiter pulsante ad ostium, conuertamur, ut lib. superiori cap. 16. et 18. fusius patefecimus. Eadem praeterea praeparatio, quia fit spiritualiter, instar corporalis motus, dicitur tractio, et tamen nemo (inquit CHRISTVS) potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Neque verò tuta responsio est, quam securi quidam excogitant: utpote quod haec et similia testimonia referantur ad infusionem gratiae. Quin imò hoc me contra potissimum mouet, quod infusio gratiae non est tractio nec conuersio, sed terminus ipsius motus. Quare si dispositio naturaliter a nobis fieret, Deo tantum infundente gratiam, non proprie Deus esset qui nos traheret aut conuerteret, sed nos ipsi virtute nostra reuerteremur ad ipsum, suscepturi gratiam. Sicuti dum ego faciem versus solem voluo, non me ipse vertit, sed illuminat. Deo autem non solum attribuitur illuminatio, quae est terminus, sed motus ipse, qui est tractio et conuersio: iuxta illud Augustini de gra. et lib. arb. cap. 5. Nisi dor. Dei esset, etiam ipsa ad Deum nostra conuersio, non ei diceretur, Domine Deus virtutum conuerte nos. *¶* Secundo. Dispositio sufficiens, quae certo, et infallibiliter sequitur gratia, est inchoatio quadam inchoationem ipsam denegat adimitque nobis: ubi ait, quod non sumus sufficientes a nobis, vel quicquam cogitare, quasi ex nobis. Et nomine cogitationis designat primam dispositionem et initium motus, qui sit recta via ad gratiam. Quasi exponens verbum CHRISTI, Sine me nihil potestis facere. Loquitur enim CHRISTVS illic de fructu, quem ferimus in CHRISTO, ceu palmites in vite: cuius prima etiam inchoatio est a vite. Et ideo aduersus Pelagium (ut patet in Concilio Mileuitano, et in

Prima ratio conclusio

Psal. 79. Iere. 31. Thren. 5.

Iob. 2. Zach. 1.

Ioan. 6.

Secunda ratio.

2. Cor. 2.

Ioan. 15.

Rom. 3.

Gratia gratis data.

2. Cor. 12.

Auxilium speciale.

Duplex dispositio ad gratiam.

Noiales.

Duran.

Duran.

S. Tho.

Ioan. 6.

Scot.

Impugnatio opinionis

Concil. Mileni. & in Palestino, vt refert ad Paulinū Aug.) non solum definitum est, gratiam nullis meritis nostris dari, verum neque vllum esse in nobis initium, sed Deum esse inceptorem: *Aug.* de quo se ipse etiam Aug. lib. 1. retract. correxit: qui aliquando fuerat in illo errore, quod saltem initium iustitiæ nostræ apud Deum esset ex nobis. *Tertia ratio.* Tertio id maximè conuincitur ex Paulo, vbi dum iustificamur, vt lutum nos æstimat cōparatione ad Deum. Lutum autem non solum efformatur à figulo, sed ab eodem molle fit, apparatusq; & coaptatur. *Confirmatio.* Adde (vnde hoc maximè confirmatur) quod dispositio, de qua loquimur, effectus est prædestinationis: effectus autem prædestinationis, sane quæ nullam in nobis habuit causam, omnes præueniuntur à Deo, tanquam effectus supranaturales. Accedit huc tandem expressa sententia Augustini, vbi cum Pelagianis conficitur. Potissimum lib. 3. Hypog. vbi de vulnere, & infirmitate liberi arbitrii ita expressè decernit, quod nec valet incipere, nec perficere sufficit, nisi præueniatur medicina, id est, CHRISTI gratia sanetur: *Ezech. 36.* subiciens testimonium illud, Dabo in vos cor nouum & spiritum nouum. Quod nihil (inquit) aliud significat, nisi voluntates hominum lapsas, per CHRISTVM reparari & præparari. Et concludit, quod à Deo præparatur voluntas: secundum illud Psal. Cor mûdum crea in me Deus: & spiritum rectum in noua in visceribus meis. Hactenus Aug. subiungens exemplum Petri, quem nisi dominus respexisset, nunquam pœnitentia motus fuisset amare. Quod & lib. 9. super Lucam adnotauit Ambros. Quamobrè vbi ait Sapiens, Homini est animam præparare, continenter subiungit. Et domini gubernare linguam. Et vbi ait, Cor hominis disponit viam suã, protinus subdit, Sed domini est dirigere gressus eius. Nempè vt palam nos erudiat, quod præparatio ad gratiam opus Dei sit, vnã & nostrum: Dei scilicet speciali fauore præuenientis, nostrum autem consentientium & cooperantium. Vnde ipse idem August. qui sapienter hæc omnia prospexit lib. 2. cōtra duas epistolæ Pelagii cap. 8. Quoniam dicebat nequam ille, iustem à nobis incipere cupiditatem boni, hoc ipsum verbum acerbissimè retundit. Nam tunc (inquit) sine Dei gratia cœptum esset meritum, cui tanquam ex debito veniat gratiæ adiutorium. Contra illud, Sine me nihil potestis facere. Et illud Pauli, Ipse qui incœpit in vobis opus bonum, perficiet

vsq; in diem CHRISTI. Et, Non quod idonei simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis. Quare absit (inquit) vt legens in Prouerbiis, Homini est præparare cor, fallatur: vt existimet hoc posse sine adiutorio gratiæ Dei. Nam ideo subditur, quod domini est gubernare linguam, quasi ipse incipiat. Et tandè colligit, Quis potest bona cogitatione ad bonum cor præparare? Absit vt sic intelligat, nisi superbi sui arbitrii defensores, & fidei catholice desertores. Hæc Aug. Quibus nescio quid potuit efficacius pronuciari ad euincendam & refutandam dispositionem gratiæ sufficientem, absq; præueniente auxilio Dei. Est ergo conclusio huius capituli, quod præparatio & dispositio sufficiens ad gratiam est opus & Dei, & nostrum. Eius scilicet præuenientis, nostrum autem consentientium, & cooperantium. Nam ipse qui ait, Auferã ab eis cor lapideum, & dabo eis cor carneum, pulsandò nihilominus liberum arbitrium, ait, Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Quod bene adnotauit August. in de gra. & libe. arbi. cap. 14. Quò fit, vt ipse sit prima causa nostrorum dispositionum, nos autem tota nostræ indurationis iuxta illud, Perditio, tua Israel: tantummodo in me auxiliium tuum. Auxilium dixit, vt cooperatione designaret liberi arbitrii. Ipse enim tantum indurat permittendo, vt lib. 1. cap. 18. dicebamus. Hæc est cōfessio S. Synodi præsentis Tridentinæ. Quæ statim cap. 5. declarat iustificationis exordium in adultis à Deo per CHRISTVM IESVM præueniente gratia sumendum esse, per quam excitantem & adiuuantem gratiam ad conuertendū se homines, ad suamq; ipsorum iustificationem eidem gratiæ liberè assentiendo, & cooperando disponantur. In qua confessione adnotandum est, quod nullæ propriè appellantur dispositiones, nisi quæ à Deo præueniente & nobis assentientibus fiunt. Ait enim, quod sine gratia Dei mouere se homo ad iustitiam coram illo non potest. Tametsi can. 7. censuerit, nō omnia opera ante iustificationem, quacunque ratione facta sint, esse peccata: quia etiam si fiant naturaliter, sunt saltem moraliter bona: vt præcedenti libro dictum est. At verò dispositio hæc in nobis diuina non vno certè modo fit, sed duobus. Est enim (vt. 1. 2. q. 112. artic. 2. auctor est S. Thom.) alia imperfecta, alia verò perfecta. Imperfecta quidem, non quòd omnis motio Dei non sit perfecta, relata ad suum finem, sed quòd Deus nos per ipsam non proxime

ad gratiã, sed ad alia præcedentia bona appellit, per quæ gradatim, paulatimq; in tempore ad ipsam pducatur. Quæ quidè dispositio nec gratiæ quidem est meritoria, nec gloriæ. Alia verò est, quæ simul tēpore est cū gratia, tantū natura præcedens. Quemadmodum in igne alia sunt dispositiones antecedentes generandã formã: alia verò simul tempore coeuntes, natura tamen præuia. Atq; hæc nimirū secunda semper est necessaria: vt ex repentina cōuersione Pauli cōpertū sit: illa verò prior, non item. Adde quòd hæc necessaria præparatio licet non sit meritoria gratiæ, est tamen meritoria gloriæ, quatenus gratia informat. Sed de hoc paulò post explicatius. *Lutherani.* Duo hic deniq; supersunt nobis habenda verba: alterum ad Lutheranos, alterum cum catholicis. Aduersarii isti nostri, vt iam antea fari cœpimus, in suo libello imperatorio Ratisonensi, propius ad rem hanc videntur accedere, quam à suo fuerant Patrone instituti. Aiunt enim perspicuum esse, quòd adulti nō consequantur beneficium reconciliationis, nisi præueniente motu spiritus sancti, quo eorum mens & voluntas moueatur ad detestatione peccati: iuxta verbum illud Augustini, Impossibile est nouã vitam inchoare nisi prioris nos pœniteat. Et secundum institutum Ioannis Baptistæ & Petri apostoli, quin verò CHRISTI prædicantium pœnitentiam in remissionem peccatorum. Quem articulum Bucer. in sua concordantia iustificationis eadem profus ratione explicat, quã nos modò dicebamus: nimirum quòd necesse sit, iustificationi in nobis præire salutarem peccatorū pœnitentiam: licet non tempore, saltem natura. Quæ quidem inquit, excitari in nobis, nisi per spiritum sanctum, non potest. Sciscitamus ergo istos, si nullatenus gratia iustificans consequitur nisi præeunte affectu hoc nostri liberi arbitrii, quid amplius desiderant, vt plane consteantur dispositionem requiri in nobis ad gratiam? Præsertim quòd in re (vt omnibus locis, vbi nobis hac sua confessione opus fuerit, liquebit) idem est quòd admittat dispositionem, vel quòd affirmet, necessarium esse illum motum in nobis. Nam si necessarius est, negare non possunt, quin aliquo modo inde pendeat nostra iustificatio. De operibus autem tempore præcedentibus persistunt vniuersa quasi peccata damnare. Cōtra quos ex supra distinctione facta permagnum sumitur argumentum. Illa enim quæ nutu Dei, auxilioq; eius fiunt in peccatore,

peccata nominare, blasphemia est. Vt ergo ad eos catholicos reuertamur, qui auctores sunt huius dispositionis naturalis: potissimū argumentum eorum est hoc, Possumus ex naturalibus cognoscere peccatum esse offensam Dei, eiusq; voluntati contrarium: ergo possumus sub hac ratione illius pœnitere, illudq; propter ipsum, sicuti propter aliam quæuis causam, detestari, ita vt pœnitentia illa nostra, sit opus moraliter bonum. Opus autem tale, maxime huiusmodi detestatio, est dispositio ad gratiam: ergo possumus nos disponere ad gratiam (vt aiunt) de congruo. Argumentum tamen hoc in foribus statim detringitur. Quoniam cum gratia iustificationis nō comprehendatur intra naturæ fines, sed donum sit supernaturale, neq; personæ debitum neq; naturæ, quanuis ratio naturalis aliquid appareat cōcludere, ad quod nos nesciamus respondere: nihilominus fide, quæ supra naturam est, docemur, quòd illud donum ita solus Deus largiatur nobis, vt nihil à nobis nos præstare possimus, ex quo donū illud necessitate vlla, certitudine, aut infallibilitate consequatur. Aliàs necessario subsequeretur, vt nos essemus aliquo modo illius causa: vt capite sequenti adhuc per amplius patebit. Cum tamen Deus ita vbiq; sibi adscribat esse primam causam, vt nulla in nobis præcedat: iuxta illud, Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Et, Quis prior dedit illi, & retribuatur ei? Vnde Patres aduersus Pelagiū nulla vtebantur ratione naturali, sed solis scripturis sacris præliabantur, vt constituerent, nullam in nobis inchoationem esse ad gratiam. Vnde respondendum est, quòd quanuis cognoscere possimus, peccatum esse offensam dei, atq; adeo ex naturalibus habere detestationem, quæ sit remota præparatio, vt initio capituli dicebamus, tamen taliter nos sufficienter disponere, vt certò & infallibiliter consequatur gratia, profectò non possumus nisi auxilio diuino. Quoniam illa certitudo esse nō posset, nisi propter legem Dei. Lex autem nulla est conferendi gratiam, nisi ei quem Deus ad se traxerit. Eodè modo respōdetur ad aliud argumentū de illo, qui veniēs ad vltimū rationis, anteq; admitteret lethale aliquid peccatū vel per se, vel aliorū institutione, cognosceret vnū esse Deū, cui seruiendū est, quasi remuneratori bonorū et malorū: respondendū inquit, quòd licet eiusmodi forsan cognitio, naturalis esse posset, motus tamē volūtatis in Deū, quæ vltima esset et propria dispositio ad gratiã,

Responsio ad primū argumentū

Ioan. 15.

Rom. 11.

Ad secundum argumentum.

Complexio dispositio.

nisi

De omni
statu hoīs.

nisi auxilio speciali non posset illi contingere. Et idem prorsus sentiendum est de homine in quocumque statu: porro siue in puris naturalibus creator, siue in iustitia originali perdurante. Tertium idemque vulgare argumentum est, Deus nihil nobis præcipit impossibile: præcipit autem ut in ipsum conuertamur:

Zach. 1.

Conuertimini, inquit, ad me, & ego conuertar ad vos: ergo conuersio quæ idem est quod dispositio, est nobis possibilis à natura. Item quartò, dictum commune est, & vniuersis receptissimū, quòd facienti quod in se est, Deus non deest: iuxta illud, Deus dat spiritum bonum petentibus se. Et, Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Hominem autem facere quod est in se, est facere quod suæ est facultatis: ergo homo se sufficienter ad gratiã potest disponere. Argumenta sunt eodem loco S. Thomæ. Ad quorum primū respondet, quòd quatenus cooperatio liberi nostri arbitrii necessaria est, præcipimur conuertì. Quod licet non possumus sine auxilio Dei, non tamen est nobis impossibile, quia promptissimus est, nisi nos resistamus, nobis opitulari. Ad secundum verò respondet. Et est profectò meditanda responsio, quia verissima, & quæ intelligatur necessaria. Nimirum quòd facere hominẽ quod in se est, non intelligitur ante auxiliũ Dei, sed potius præueniente Deo. Tunc enim homo facit quod in se est, quando Deo inspiranti respondet cooperans, & tunc certissima lege consequitur gratia. Postremum verò addiderim ego argumentum, forte maioris ponderis. Cum quis attritus accedit ad sacramentum, puta sine obice, sed tamen neque talem adferens dispositionem, quæ sufficeret ad gratiam sine sacramento, tunc illa videtur dispositio possibilis ex naturalibus, siquidem non est sufficiens ad gratiam, sed quæ perpetuò compateretur secũ culpã: attamen si talis attritus suscipiat sacramentũ sine alia prorsus mutatione voluntatis, recipiet gratiam: potest ergo dispositio fieri ad gratiam ex naturalibus. De hoc in subsequentibus redibit sermo. Interim tamen respondebimus, quòd omnibus argumentis partibus concessis, nihil contra nos concluditur, Quoniam Deus operatur illic non per dispositionem, sed per sacramentum, quo utitur tanquam instrumento ad infundendam gratiam homini, si non disposito, saltem neque opponenti obicem.

Facere homini, quod in se est.

Postremũ
argumentũ

De merito de congruo. Cap. 4.

HAtenus id tantum contendebamus, quòd ex viribus naturalibus nulla esse potest sufficiens dispositio ad gratiã, etiam si nullo censeretur nomine meriti. Iam verò nunc & hoc pergimus pro ingenio nostro constituere, quòd ante iustificationem, quæ fit per gratiam gratum facientem, nihil humanis operibus insit meriti, siue condigni, siue congrui. Non modò inquam operibus moraliter bonis, quæ naturaliter fiunt, verum neque illis quæ diuinã ope dispositio sunt, præparatioque ad gratiam: saltem qua ratione gratiam antecedunt. Consultò duo hæc membra discreuerim. Nam postquam sub hoc ætatis tam male audit hoc meritum congrui ex puris naturalibus, sunt qui iam non asserant illud, nisi præueniente auxilio speciali. Quam opinionem volunt Scotus applicare. Cum tamẽ expressè ipse loco supra citato in. 4. d. 14. q. 2. ait, quòd ex puris naturalibus cũ cõmuni influenza potest esse attritio, quæ sit meritũ de congruo ad deletionem peccati mortalis. Et ad maiorẽ explicationẽ subdit, quòd si est perfectè circumstantionata in genere moris, videtur omnino dispositio sufficiens ad iustitiam in termino illius attritionis acquirendam, quem Deus præfixit esse terminũ illius attritionis. Quibus verbis notat, quòd de lege statuta est sufficiens. Et, ut nulla fiat relictio qua hesitatio, subiungit, aliàs difficile esset saluare quod non sit acceptio personarum apud Deum. Ob idque expressè cõcedit, quòd talis actus ex puris naturalibus est meritum de cõgruo ad iustificationem. Addit denique quòd ipse idem actus immutatus per assistentiam postea gratiæ fit contritio. Et loquitur ubi nullum intercedit sacramentum. Nihil potest clarius dicere ad astruendum meritũ naturale de congruo sufficiens, cui lege diuina succedat infallibiliter gratia. Et lib. 2. d. 28. idem affirmat de dilectione Dei. Quinimò nuspian de auxilio speciali meminit, quoad gratiam disponamur. Adeò pro constanti ubique habet, quòd naturaliter possumus disponi de congruo ad iustificationem: quam solam dispositionẽ ipse docet. Atqui Adria. Duran. & ferme Nominales, & ita illum sentire indubie putant, & sentiunt ipsi. Quocirca hic prior sensus priori loco examinandus à nobis est dicturis mox de auxilio speciali. Et primum omnium si ea, quæ superiori capite dicta sunt, veritatem habent, quibus rationibus monstratum est, nullam esse dispositionem gratiæ sufficientem ex natura nostra, vehementius

Nullum est
meritum de
congruo.

Scotus.

Distinctio
meriti con-
grui & cõg.

hementius evidentiusque deinceps, nullum esse à natura meritum congrui: quandoquidem meritum nescio quid energiæ præ se fert plus quam dispositio. Sed ut ex propriis disputatione instruat, inter meritum cõdigni & congrui: ita authores huius opinionis distinguunt. Nempe quòd meritum de condigno est illud, quod secum adfert rationem debiti & iustitiæ: sicuti opus mercenarii, quo sibi ius facit ad mercedem, quæ idcirco verè sibi debetur. Meritum autem congrui est opus cui de iustitia non debetur merces, sed tantũ ex congruitate quadam. Atque hac distinctione arbitrantur à Pelagiano contãgio sibi satis cautum esse. Neque verò ego notam illam, veluti Lutherani, catholicis hominibus inuro: imò credo sanam orthodoxamque illis infuisse mentem. Atque adeò calumniam existimo, dum à Lutheranis crimen hoc illis obiicitur: quinimò propter illos, catholicis vniuersis. At verò, si meam mihi licet conscientiam exerere, quo penitius meritum hoc congrui cõsydero, eò minùs videre ipsum videor cõgruere rationi gratiæ iustificanti. Neque solum de nomine, sed de re quoque subesse quæstionem intelligo. Primum ergo se mihi offert argumentum ex nomine ipso. Meritum enim latine, nisi omnino à sua significatione præter omnem vsum longissimè abalienetur, relatiuum est præmii & mercedis. Namque ubi nulla est ratio mercedis, nulla potest esse ratio meriti. Quinimò meritum à mercede deducitur: ergo nisi sit opus, cui aliqua ratione debeat merces, nulla potest ratione censeretur meritum. Quocirca quæ admodum vbi cunq; est propriè meritum, illic est propriè debitũ, tanquam omnino correlatiua, vbi cunq; sit qualilibet ratio meriti, debet esse etiam tantula ratio debiti. Quòd si nulla sit ratio debiti, nec propriè neque impropiè, profectò nec erit ratio meriti propriè vel impropiè. Statuere autem rationem aliquam debiti in operibus naturalibus, quãtuncumque dicatur impropiè, esse non potest, quin aliquid detrahatur de ratione gratiæ. Si enĩ (authore Paulo) ubi debitum, iam non est gratia, qua ratione propriè debitum tollit totam rationem gratiæ, ut cunq; asseratur aliqua ratio debiti, minuitur ratio gratiæ. Verba sunt Concilii Arausicani secundi cap. 18. Debetur merces bonis operibus, si fiant (ecce rationem meriti, quod nullum intelligitur nisi respectu mercedis) sed gratia, inquit, quæ non debetur, præcedit ut fiant. Alterum, quo primum hoc confir-

Primum ar-
gumentum
contra meri-
tum congrui.

Rom. 11.

Concil.
Araus.

matur argumentũ est, mihi profectò prægrã de. Sanè quòd quanto tempore perpeffa Ecclēsia est bellum Pelagianũ, nemini vel illorum, vel catholicorum Patrum in mētem venit huius distinctionis, certè quæ si vera esset, maximè tunc fuisset necessaria. Haud equidẽ ambigerim, quin si excogitare potuissent alio quod nomẽ meriti, quod nihil officeret rationi gratiæ, vel illo se protexissent Pelagiani, vel illo catholici Patres adtẽperassent rigorem censendi cõtra illos. At verò simpliciter absque vlla distinctione meriti in septima cõdemnatione Concilii Palestini, ut refert ad Paulinũ Aug. (quoniã in Mileuitano nõ ita explicitum est) anathematizatur, qui dixerit gratiam Dei secũdum merita nostra dari. Et idem Aug. Hypog. lib. 3. probat, nullum esse meritũ hominis ante gratiã, ex illo, Cum esse mortui peccatis, conuiuifi cauit nos CHRISTO. Insinuans quod in peccatore, velut in mortuo, nihil meriti præcedit. Ac demũ ait, Audi hæretice stulte & inimice fidei veritatis: Opera liberi arbitrii bona, quæ ut fiãt preparantur per gratiã præuentum, nullo liberi arbitrii merito non damnamus. Damnamus verò autoritate diuina opera liberi arbitrii, quæ gratiã præponunt, et ex his tanq; meritis in CHRISTO iustificari extolluntur: quis enim prior dedit ei, & retribuetur illi? Hæc Augu. Qui non omnia opera præcedentia gratiam tanq; mala condemnat, sed tanq; vllam habentia, seu rationem, seu appellationem meriti. Et super epistolã ad Gal. cap. 4. CHRISTVS, inquit, formatur in interiori hoĩe miti & humili corde, non se iactante de operũ meritis, quæ nulla sunt, sed ipsa gratia meritũ aliquod inchoante. Reuera cum dicit, nulla sunt, sed omne meritum à gratia inchoari, prorsus negat vlla gratiæ præire merita, nec de condigno, nec de congruo. Nam si meritũ anteisset congrui, aliqua fuisset merendi inchoatio, vnde de se homo posset aliquantulum gloriari. Et in epistola secunda ad Sixtum quæ est. 105. Percipiendã (inquit) gratiã huius qua iustus fit, qui prius erat iniustus, merita nulla præcedunt: quoniam meritis impii non gratia, sed pœna debetur. Clarissimè ait in impio nulla inesse merita, nisi pœnæ: quod nunquam dixisset si opera moraliter bona quoquo essent pacto merita congrui. Et de gra. & lib. arbit. cap. 6. Cum quis, ait, ex impio fit iustus, tunc reduntur ei bona pro malis. Quod non dixisset, si aliqua ratio meriti præcessisset. Et in hoc sensu exponit illic verbũ Redemptoris,

Secundũ ar-
gumentum.

August.

Eph. 2.

Rom. 11.

g Sine

Joan. 25. Sine me nihil potestis facere: id est, nihil quod ad gratiam iustificationis quicquam conferat. Et in duobus sequentibus capitibus in hoc totis neruis incumbit, ut certissimum faciat, sine ullis prorsus meritis bonis, sed solis praeuentibus meritis malis hominem iustificari. Nescio quo colore possint coarctari verba Augustini, ut praecise loquatur de merito condigni. Siquidem meritum congrui apud istos, meritum bonum est: et tamen ipse dicit nullum praecedere bonum meritum, sed dum taxat malum. Nempe quia licet iniquus aliquod faciat opus moraliter bonum, illud tamen nullam habet, vel qualitatem, vel nomen meriti. *Tertium argumentum.* Tertia vero ratio urgentius videtur expugnare meritum hoc congrui. Enimvero Pelagius (ut est apud Augustinum contra duas eius epistolas cap. 7.) hoc inter alia argumento utebatur aduersus catholicos, quod si in nobis nulla praeret inchoatio, vel opus aliquod, quo accommodaremur gratiae, tunc gratia, satum potius esset aut acceptio personarum, quam benevolentia. Quoniam si nihil amplius in vno esset quam in alio, reciperet tamen hunc Deus in gratiam suam praeter illo: vel hoc, aiebat, esset a fortuna, vel ex acceptione personarum. Si tamen vera esset haec opinio meriti de congruo, exinde promptum esset responsum. Nempe quod ille reciperetur qui se de congruo disponeret, altero reiecto, qui id negligeret. Quinimo ita ipse Scotus respondet, quippe, quod nisi ponatur haec dispositio de congruo ex naturalibus, difficile est saluare, quod apud Deum non sit acceptio personarum. Quod verbum, si mihi haec venia datur, omnium meis auribus pessime insonat ab ista opinione. Etenim Augustinus, illic et omnes ubique Patres non in dispositionem ullam nostram hanc causam referebant, sed solum in meram voluntatem diuinam. Ait enim Augustinus, quod acceptio personarum nulla est, nisi ubi vlla est ratio debiti. Neque enim, inquit, acceptio personarum dicenda est, quando iniquitas nulla est. Quae admodum dum dominus ille vineam in parabola euangelica, Amice, inquit, non facio tibi iniuriam, si huic volo dare quod non debeo. Et ideo cum Deus nulli quicquam debeat, ex suo beneplacito hunc trahit, illum non trahit. Reuera si vlla fuisset nota dispositio congrui illa aetate, neque Pelagius haberet, quod argueret, neque Patres recurrerent ad beneplacitum Dei. Et ideo qui per hoc cauere Deo cogitant acceptionem personarum, quod dat gratiam propter meritum congrui, quod est pro-

prium opus hominis, manifeste in illo merito non nihil meditantur causa respectu gratiae. Quod credo neque antiqui Patres, neque Paulus ipse ferret. *Postremum argumentum.* Postremo eadem loco arguitur ad examinandum interstitium hoc inter meritum congrui et condigni. Meritum non dicitur condignum, quia proprie Deus nobis aliquid debeat, ut suo exponetur loco: sed quia talem gratuito legem statuit certissimam, ut iussa sua facientibus praemia retribuere. Qui ergo dicit, posse nos ita praeparare ex naturalibus, ea scilicet sufficienti dispositione, qua posita, Deus statuerit conferre proptinus gratiam, parum abest, ut dicere compellatur, meritum esse de condigno: quale Pelagius affirmabat ante primam gratiam. Nam respondere quod per illam dispositionem non sit proprie debita gratia de iustitia, videtur petitio principii, quippe cum inter nos et Deum nulla sit alia iustitia vel debitum, quam lex ipsa Dei. Profecto si Pelagius largita hoc fuisset olim Ecclesia, credo fuisset contentus, quia ipse non contendebat deberi a Deo nobis gratiam propter opera, ut est inter homines aequalitatis debitum, sed quod esset lex illa iusta Dei, ut bene agentem ex suis naturalibus, infallibiliter reciperet in gratiam suam. Igitur Patres, inter quos praecipue Augustinus, auscultemus in locis tam multis citatis, aliisque impendio pluribus, ubi genus omne ac nomen meriti gratiae prauium inauditum vult esse christianis. Gratia enim (inquit in exordio libri de praedest. sanct.) nulla est, si secundum merita nostra datur. Et paulo post cap. 2. Porro, si operatur Deus fidem nostram, ut credamus, nunquid metuendum est, ne totum facere non possit, et ideo homo sibi primas eius vendicet partes, ut nouissimas ab illo accipere mereatur? Videtis aliquid agitur isto modo, nisi ut gratia Dei secundum merita nostra detur quolibet modo: ac sic gratia, non sit gratia. Redditur namque hoc pacto debita: non donatur gratis. Nota, quod si debet modo, perinde enim est, ac si dixisset: ut gratia sit gratia perfecto modo, meritum nullo debet praecedere modo. At qui talis esse videtur Ecclesiae determinatio. Primum in concilio Mileuitano, quanuis non ita expresse, tamen can. 5. ubi determinatur, quod gratia iustificationis non datur, ut quod facere per liberum iubemur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam: sed simpliciter ut possimus: simul determinatur, quod simpliciter initium est a gratia, atque adeo nullo praecedente merito.

Postremum argumentum

Aug.

Concil. Mileui.

Attas

Arausi. Attamen in concilio Arausicano expresse est determinatio can. 25. sub his verbis. Hoc etiam salubriter profiteamur et credimus, quod in omni opere bono nos non incipimus, et postea per Dei misericordiam adiuuamur, sed ipse nobis nullis praecedentibus bonis meritis, et fidem et amorem sui inspirat, etc. Eisdemque omnino verbis Synodus Tridentina, meritissimè vtitur, ses. 6. cap. confessionis, ubi ait, quod exordium iustificationis sit a Deo nullis praecedentibus hominis meritis. Causa ergo merita, et testes protulerim: aliorum esto iudicium, an meritum sit congrui repellendum, de quo neque Ecclesia, neque Patres unquam meminerunt. Quin verò ex quo tanta his retro annis ab Aquilone constata sunt odia in Ecclesiam Dei. Finemque iam faciant Lutherani hac nos ignominia afficere, neque enim catholici omnes sunt, quibus meritum congrui probatur: neque eius authores sensum Pelagianum intendunt: neque Ecclesia, quicquid sit de scholasticis opinionibus, intermissum vnquam confiteri, nullis suis praecedentibus meritis homines iustificari per CHRISTVM dominum nostrum. Quod autem inuentorem primū huius nominis conicio decepisse, fuit quod legit apud antiquos: congruum esse, ut qui suis naturalibus bene uteretur, Deus misericorditer subueniret. Congruit enim bonitati diuinæ, ut si homo pro sua fragilitate facit, quod natura potest, Deus pro sua misericordia suppleat, quod non potest. suppleat inquam non statim infundendo gratiam, sed per auxilium speciale adparando conuertendoque ad se illum cui gratiam infundat. Congruitas ergo illa non in nobis, sed in Deo est. At verò meritum quanuis addant, de congruo, nisi velint terram, vocare caelum, non dicit congruitatem solum in Deo, sed opus in homine, cui aliquo modo debeat gratia. Quod esse nullo modo potest, nisi in illo qui est in gratia. Apertissima sunt verba Anselmi proso. cap. 10. loquentis cum Deo, Cum punis malos, iustum est, quia illorum meritis congruit. Cum parcis malis iustum est: non quia illorum meritis, sed quia tuæ voluntati, et bonitati condecens est. Nullam ergo congruentiam agnoscit Anselm. in meritis nostris, sed in sua bonitate. Cum autem quis incipit esse in gratia, tunc potest et sibi de condigno, et aliis de congruo mereri. Quare S. Thom. licet. 2. abiecerit opinionem, quam visus est sequi in 2. sententia, puta, quod quis posset sibi mereri primam gratiam de congruo

Triden.

Deceptio de merito congrui.

S. Thom.

(ut patet. q. 114. artic. 3.) non tamen negat, quin ille qui est in gratia, possit de congruo mereri primam gratiam alteri: merendo, quod Deus disponat ipsum per bonam inspirationem et motionem. Et 3. p. q. 2. in S. Patribus subodorat aliquod meritum congrui respectu aduentus CHRISTI: videlicet orationes ex gratia procedentes. Hoc tamen meritum non fundatur in aliqua lege statuta Dei semper annuendi, et infallibiliter concedendi, quod petitur. Multi enim iusti instantissime orant pro conuersione aliorum, qui tamen non impetrant, ut testatur Propheta: ubi ait, Si steterit Moyses et Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum. Sed verum saltem motio illa qua homo per auxilium speciale disponitur ad gratiam, sit meritum de congruo, ut quidam modo incipiunt euulgare? Profecto licet hoc non iniiceret tantum scrupulum, quantum illud opus quod fit ex puris naturalibus: nihilominus neque hoc censendum est vilo nomine meriti. Primum, quod apud Patres nulla est talis distinctio inter meritum congrui et condigni, quippe qui nusquam agnoscunt rationem meriti, ubi non subsit ratio debiti et iustitiae. Dispositio autem ad gratiam, quatenus vel tempore vel natura ipsam praecedat, nullam habet rationem iuris ad gratiam. Etenim nulla est prorsus dignitas, atque ideo neque meritum operis, nisi prius, saltem natura, persona sit digna per gratificantem gratiam: iuxta illud, Respexit dominus ad Abel, et ad munera eius: id est, propterea ad munera, quia prius ad personam. Vnde ut est apud Augustinum considerare Hypog. lib. 3. et ubique praedicat, hominem lapsum neque resurgere posse, neque aliquid boni facere, nisi per gratiam CHRISTI, intelligit, nisi per ipsum prius a peccato liberetur. Identidem in hanc sententiam illud testimonium accersens. Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis. Quasi ante gratiam iustificantem homo captiuus nihil meriti praestare possit. Quod et illud pertinet, Et quis prior dedit illi? Et reliqua huius generis. Quinimo si non vis apud antiquos Patres falli, diuinam motionem hominis ad gratiam, et gratiam ipsam gratum facientem, non duas actiones Dei, sed vnā prorsus reputant: veluti motum et eius terminum. Licet S. Thom. explicationis gratia distinxerit auxilium gratiae ab ipsa gratia habituali. Et ideo motio nem ipsam non aestimant meritum, nisi praeter intellectu termino. Et tunc iam non est me-

Hier. 15. Vtrū cum aux. spe. sit me. cong.

Gene. 4.

August.

Ioan. 8.

Rom. 12.

prædicans nullum post dimissum peccatum relinqui reatum peccati: eò quòd CHRIS TVS pro omnibus persoluit pretium. Inde gradū fecit, vt prætextu extollendæ fidei, opera vniuersa, vana reputaret: affirmans, sola nos fide iustificari: per hoc scilicet dūtaxat, quòd quisque credat sibi condonari peccata per CHRIS TVM. Tandem eò prorupit insaniz, vt omnia opera, etiam sanctissimi hominis, peccata æstimaret. Quin verò vna illa fide adimpleri omnia præcepta, atq; adeò qui credit, liberum esse à lege: quod lib. 3. expugnandum nobis est. Igitur articulus hic multò virulentior, ac perniciosior nat⁹, nutritusq; est aliquo tempore, quàm iam modo defendatur. Hoc enim sensu cœpit Luther. suaq; deinceps progenies profiteri, sola nos fide iustificari, quòd qui vnam hanc haberet certam firmamq; fidem, condonari sibi, scilicet gratis peccata per CHRIS TVM, nulla alia operum lege teneretur: sed quicquid operis perpetraret, si fidē retineret, neutiquam gratia decideret. Assertionem ergo de hac re istorum non confusè, vt assolent, sed ex ordine disponam, vt grada tim melius perspèdantur. Primū enim Luther. in assertionibus ad Leonē, art. 1. fidem cū sacramentis cōparans, Nec noui, inquit, nec veteris testamenti sacramēta, sed sola fides iustificat. Et contraria sententia hæretica est. Est art. 5. Ad sacramentum eucharistiæ accedentes hæc sola fides puros facit & dignos, si credant & confidant se gratiam ibi consecuturos. Secundò conferens fidem cum operibus ait in lib. de libertate christiana, solam fidem sufficere ad salutem: opera nullo modo iustificare. Et in expositione epist. ad Gala. Sola, inquit, fides necessaria est, cætera omnia opera liberrima, neq; præcepta, neq; prohibita. Et in lib. de captiuitate Babylonica. Per solā fidē possumus cū Deo agere, opera ille nihil curat, neq; illis indiget. Et de votis monasticis, Fides & opera quàm longissimè inter se distant, & contrariantur, vt non possint opera absque fidei iactura doceri: nam Euangelium pugnat cum lege. Et in libello de libertate christiana, docet eum qui habet fidē, liberum esse ab omnib⁹ præceptis legis, neq; vllis indigere operibus vt saluus sit: sed sola, inquit, fides hæc omnia largitur abundè. Tertiò itaq; eò progreditur, vt nulla etiā opera, quantumcunq; praua, officere quicquam existimanti habenti fidem. Sic enim ait in sermone aduersus Carol stadium, Nullum est peccatū, nisi incredulitas, nulla iustitia nisi fides. Ex

Assertioes
Lutherano
rum.

quo in de captiuitate Babylonica, infert nulla peccata posse hoīem damnare, & si velit, nisi solā incredulitatem. Neq; habenti fidem, dubitandum est de sua salute: quia promissio ibi facta nullis peccatis est mutabilis, nisi sola incredulitate. Et in de votis monasticis, Nulla opera credenti in CHRIS TVM tam mala sunt, quæ possint eum damnare, & accusare. Cætera propriis cuiusq; locis adiciuntur. Hæc omnia dogmata ad literā perseuerauerunt aliquādiu tueri sui postea discipuli: atq; huiusmodi floribus opera sua conspergere: vt est potissimum videre apud Melanthonē in locis communibus. In hoc tamen explicato sensu: videlicet, quod eaten⁹ nulla sint alia necessaria opera præter fidem, vt nullū extra incredulitatem sit peccatum, insanissima hæresis est. & quam miraculum est mentem christiani hominis occupasse. Haud tamē noua est pestis, sed quæ ab initio vsq; nascentis Ecclesiæ genus ducit. Fuit enim hæresis Euanomii, quam Aug. lib. de hære. cap. 54. sub his verbis refert, Fertur etiam vsque adeo fuisse bonis moribus inimicus, vt asseueraret, quod nihil cuiq; obesset quorumlibet perpetratio ac perseuerantia peccatorum, si huius quæ ab illo docebatur fidei particeps esset. Idem affirmat Luther. Nisi quod ait, fidem non debere esse ociosam: sed liberè debere christianum exercere se in operibus charitatis erga proximos. Et in de fide & operibus cap. 114. idem Aug. tempore statim apostolorum ait, hæc ipsam hæresim eadem omnino exordia, quæ in istis modò nostris aduersariis, habuisse. Nempe dum non intellectis, inquit, quibusdam obscuris sententiis apostoli Pauli: scilicet, Lex subintravit, vt abundaret delictum. Et, Arbitramur hominem iustificari per fidē sine operibus legis: arbitrati quidam sunt fidem satis esse ad salutem sine aliis operibus bonis, quinimò malis nihil obstantibus. Quæ, inquit, ob causam aliæ apostolicæ epist. Petri, Ioannis, Iacobi, & Iudæ contra hanc maximè dirigunt intentionē, vt vehemēter asseruāt fidem sine operibus nihil prodesse. Sicut ipse ait Paul. Fides quæ per dilectionē operatur. Et super psal. 31. eorundem hæreticorum verba inducit, misericordiam Dei peccatoribus ita promittentium, vt in quibuslibet peccatis perseuerantibus, tantum credentibus, quia Deus liberat, Deus ignoscit, paratam esse dicerent: ita vt nemo esset periturus fidelium iniquorum. Quibus respondet, quòd Deus ille iustus, quibus cantatur misericordia, & iudicium

Hæresis
manifesta.

Euanomiu.

Augusti.

Reginæ.

Psal. 109.

dicium, damnabit hominem male de se præsumentem, & ad interitum suum, misericordia Dei ipsius abutentem. ¶ Porro cum sensus hic plures cōuoluat errores, videlicet cōtra necessitatem sacramentorum & operum, & contra præceptorum, & peccatorum numerum, & varietatem: si turbam simul totā aggredieremur, suo nos agmine obrueret. Instituit CHRIS TVS sui pretiū sanguinis ad nos per sacramenta deriuari, vt quicunq; à fide peregrinaretur, nisi renatus ex aqua & spiritu sancto, non posset intrare in regnum Dei: & qui lethale crimē admisisset, nisi egissent penitentiam, simul periissent omnes. Deniq; nulli quantumcunq; reconciliati, nisi carnem filii hominis manducantes, & bibentes eius sanguinem, non haberent vitam in se. Oblatrat contra Luther. sacramenta non esse iustificandis necessaria, sed solam fidem. Signauit Deus ab initio in mentibus mortalium ius naturæ, vt Deum religione colerent, seq; homines præscriptis certis præceptis in pace, & tranquillitate illæfos continerent, mutuisq; officiis adiuuarent: illa in duabus tabulis postea inscriptis: ac deniq; cum fides perfectio esset naturæ, in Euangelio CHRIS TVS innoauit: adiectis, quæ sua erat autoritas, aliis nonnullis: admonens, vt qui vellet ad vitam ingredi seruaret mandata: transgressoribus comminatus æterna supplicia: præcipiēs apostolis, vt baptizantes gentes sacramēto fidei, docerent eos seruare quæcunq; mandauerat illis. Obstrepit Deo Luther. nulla esse opera necessaria præter fidem, neq; alia homines teneri lege. Dignoscit Apostolus complura opera carnis, quæ sunt fornicatio, immundicia, & id genus plurima: & fructus spiritus diuersos, qui sunt, charitas, pax, patientia, &c. Amputat omnia Luthe. vt nullum sit aliud opus virtutis præterquam fidei, nullumq; extra incredulitatem, peccatum. Reliqua vtiq; vsq; ad suas proprias sedes reponamus. Nūc in hoc libro id tantū examinemus, an in pūcto iustificationis alia sint opera necessaria præter fidem, quæ pariter nos præparent cū actu fidei. Alter ergo sensus est huius assertionis. Sola fide iustificamur. Quem iam Lutherani exactè, vt existimant limatum, tueri pertendunt. Hunc claritatis gratia, quam sum mopere conamur, per hæc propositiones ex sua doctrina depromptas, explicamus. ¶ Prima, omniumq; fundamentum, assertio istorum est, Sola fide per CHRIS TVM seruatorem nostrum iustificamur. Quæ expressis-

Multiplex
error.

Cōparatio
Luthe. cum
Euangelio.
Ioan. 3.

Luc. 13.

Ioan. 6.

Mat. 19.

Mat. 28.

Gal. 5.

Et ad sensum
sui Lutheri
ratiorem.

simè (aiunt) habetur apud Paulum. Porro qui ait, Arbitramur hominem iustificari per fidem, non ex operibus. Et, Gratia estis saluari per fidem, & hoc nō ex vobis, Dei enim donum est. Et hoc est punctum capitale quo dissentiunt à veritate catholica, quam nos contra, legitimè interpretantes Paulū, propugnauim⁹: videlicet non sola nos fide iustificari. ¶ Et quāuis series hæc & ordo minimè apud illos habeatur, tamen, vt de singulis lucidior sit disputatio, sit ad expositionē prioris, secunda eorum propositio. Iustificari trifariam dicitur. Quandoq; enim vsurpatur de eo, quod est comprobari, aut iudicari, aliquem esse iustum. Secundo modo accipitur pro eo, quod est, ex iniusto iustum fieri. Et tertio modo pro eo, quod est, iustitiam isti augeri. De quibus acceptionibus capite proximo explicatior fiet sermo. ¶ Huic subiicitur tertia ex eorum assertis propositio. Cum dicitur, sola nos fide iustificari, id sentiendum est, tam de secundo, quàm de tertio modo iustificationis. Ita vt tam acquisitio, quàm augmentum iustitiæ, soli tribuatur fidei. Quòd si opera bona illius qui iam iustificatus est, dicuntur aliquo modo ipsum iustificare, id inquit, dūtaxat est in prima vsurpatione iustificationis: scilicet, quòd iustus per sua opera pronunciatur à Deo iustus: quia opera sua reputantur ab eo iusta, & commendantur, tanquam fidei testimonia. Imò verò ex pertinacia illa, quòd post baptismum concupiscentia adhuc manet peccatum, consequens faciunt, omnia opera, etiam iustificati, esse de se peccata, nisi quod per gratiam CHRIS TI non imputantur. Quæ quidem disputationes ad 3. librum pertinent. ¶ Quarta istorum assertio est. Nomen fidei tripliciter accipitur. Primo modo de fide historiæ. Secundo de fide promissionis. Et tertio de fide miraculorum. Distingunt enim tam vetus q̄ nouum testamētū, Dicentes, quòd alia sunt in scriptura sacra, quæ ad historiam attinent: vt creatio mundi, inundatio diluuii, & reliquæ Patrum historiæ. Et in nouo testamento: natiuitas, vita, & mors CHRIS TI. Alia sunt quæ pertinent ad promissiones. Vt, In semine tuo benedicentur omnes gentes, Non auferetur sceptrum de tribu Iuda, donec veniat qui mittendus est, Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit, Accipite spiritum sanctum, quorū remisistis peccata, remissa erunt, &c. De fide miraculorum paulò post. Distinctio fuit primo Lutheri in de libertate christiana,

Rom. 3.
Eph. 2.

Secunda pro
positio.

Tertia pro
positio.

Quarta
propositio.
Fides tri-
pliciter.

¶ art. ad Leo. quæ suis celebratissima est. ¶ Supponunt & huic distinctioni quintam propositionem. Cum docemus, inquit, sola nos fide iustificari, non intelligimus de fide historiam, qua credimus, veram esse scripturam, sed de fide: hoc est de fiducia, qua quisque credere debet promissionibus Dei de remissione peccatorum per CHRISTVM efficienda.

¶ Hæc illi. Sinistrè ergo putant aliqui, fidem historicam appellari ab illis fidem humanitatis acquisitam, vt distinguitur contra diuinitatis infusam. Quinimò fides historiam in schola Lutherana, est quoque diuino afflatu inspirata, sed ex parte obiecti dignoscitur à fide, quæ habenda à nobis est diuinarum promissionum.

¶ Sexta eorundem propositio est, & quam maximè adnotanda, sanè quæ basis est suæ cõfictæ iustificationis. Fides (aiunt) qua iustificamur non est fiducia sola in genere, quæ cõfidimus, Deum paratum esse recõciliare vniuersos per CHRISTVM, si sua duritia, & culpa non obstiterint. Sed est fides & fiducia qua quisque in particulari, & absque vlla conditione firmiter credit, certoque confidit, nunc in factis sibi rimitti peccata à Deo gratis per CHRISTVM. Et quoniam assertum hoc, omnium est inter nos cõtrouersiarum maxima, quin verò vniuersarum fomentum, radicem huius & causam sic accipito. Vbi aiunt, fide nos iustificari, non intelligunt, quòd actus ille & assensus fidei noster sit aliquo modo meritum aut causa iustificationis: imò neque dispositio aut præparatio: sed quòd sit quasi manus vel vncinus, quo apprehendimus misericordiam Dei per hoc solum, quod est assensus quo credimus Deum esse veracem & fidelem sponsorem: vt iustitiam apertius edisseram. ¶ Septima fuerit, postremaque istorum conclusio. Tametsi fides historiam reliquam Euangelii, quæ donum etiã dei est, manere utique possit absque spe & charitate, fides tamen firma remissionis peccatorum esse nequiquam sine illis potest: sed sunt, inquit, indiuidui comites, illa tamen historica absque charitate non est proprie fides. ¶ Igitur quo ad punctum principis iustificationis reuertamur, qua ex iniustis iusti constituimur, non te tedeat solertissime lector in summa etiamnum contueri, discernereque statum & sedem huius controuersie. Est enim posita (vt in fronte primi libri proposuimus) in intellectu huius verbi,

FIDES QUÆ PER CHARITATEM OPERATUR. De quo verbo perquam discrepante inter nos illosque conuenit. Ambæ enim

partes confitemur, fide per charitatem operante, iustitiam Dei apprehendi: sed tamen hoc, apprehendi, diuersissime à nobis ipsi vsurpant. Apprehendere namque ipsis idem est, quod credere, assensumque & fidem præbere fidei Deo promittenti salutem. Et illo solo actu aiunt, recipere nos gratiam, misericordiam, & iustitiam Dei: post gratiam verò continuo sequi infusionem charitatis. Itaque nullum actum agnoscunt præuium gratiæ præter illum fidei, cuius rationem hanc asserunt, & Luther. in de liber. chri. & vbiq; sui complices. Nempè quod vna sola re opus est ad vitam, & iustitiam, puta verbo dei, iuxta illud, Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Et in psal. Misit verbum suum, & sanauit eos. Atque hoc verbum est, ait promissio euangelica. Cum autem verbum, inquit, & promissio sola fide per intellectum apprehendatur, ille solus assensus apprehendit misericordiam: quam postea consequitur charitas, & opera. Et hac de causa in articulo ad Leonem contendit, quòd sacramentum non cõfert gratiam: sed sola fides verbi CHRISTI promittentis. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Et quorum remiseritis peccata, remissa erunt. Idem docent in confessione Augustana art. 5. In cuius apologia Melanthon, Non solum laudatur, inquit, fides, quasi sit principium iustificationis, vt aduersarii dicunt, sed nos sic de fide sentimus, quòd proprie ac verè ipsa fide propter CHRISTVM iusti reputemur. Et iterum, Sola, inquit, fide in CHRISTVM non per dilectionem aut opera consequimur remissionem peccatorum: etsi dilectio sequitur fidem. Et infra. Sola fide apprehendimus misericordiam: quia illa accipit promissionem, qua Deus pollicitus est, quod propter CHRISTVM velit propitius esse credentibus in eum. Et infra, Quia promissio non potest, inquit, accipi nisi fide. Vide de quomodo semper accipit pro præciso actu intellectus & absque vilo prorsus ænigmatate. Buce. in sua concordia controuersiarum, exponens libellum imperatorum, ait fidem, vt fides est, vt assensus est Euangelii, fidem ipsam solam: hoc est, primo & per se esse solidam plenamque causam receptiuam primum gratiæ atque adoptionis Dei, & principis iustificationis: id est qua ex iniustis efficimur iusti: deinde sequitur charitas, ad operandum iusta. Nota ergo quæ aperte reuera negent, fide nos iustificari per charitatem operante: siquidem sola assensione intellectus, aiunt, apprehendi gratiam

Fide apprehendi iustitiam. Mat. 4. Psal. 104. Mar. 16. Ioa. 10. Melanth. Bucar.

Quinta propositio. Fiducia. Fides historica. Sexta propositio. Septima propositio. Status controuersie. Gal. 5.

gratiam: quam mox gratiam cõsequitur charitas, atque adeo opera. Atque hac de causa, asserunt necessariū esse nexum inter fidem & charitatem. Nempè quòd fides sola assequitur primum gratiam, quam gratiam protinus consequitur charitas. Nos autem secundum euangelicam veritatem, dicimus, quòd apprehendere gratiam, & misericordiam, non est idem, quod assentire, & credere: nisi, apprehendere, accipiatur pro eo, quod est cognoscere: vnde potentie cognoscitiuæ appellatur apprehensiuæ. Sed defendimus, quòd apprehendere est actu credendi, sperandi, & diligendi per detestationem peccatorum, præueniente afflatu & ope diuina, disponi, parari, trahi, venire & conuerti ad suscipiendum gratificantem gratiam. Ita vt fides non solum post gratiam, sed in receptione ipsius gratiæ per actum dilectionis operetur. Quia de ipsa prima iustificatione loquebatur Paul. vbi ait, apud Deum neque circumcisionem, neque præputium quicquam valere: sed fidem, quæ per charitatem operatur. Quæ tamen istis soboles ex hoc dogmate propageatur, in sublequentibus apparebit. Huc te ergo optime lector identidè post hac remitemus. Hanc ob oculos habebis pagellam, quam deinceps respectes.

¶ Quo termini controuersie exponuntur. Cap. 6. IN capite ergo statim disputationis duas istas voces, iustificatio, et, fides, exponere est operæpretium. Iustificatio trifariam (vt in secunda sua propositione cum Lutheranis consentiamus) accipitur. Prima, genuinamque notio huius nominis, est acquisitio iustitiæ: nempè ex iniusto iustum fieri. Sicuti calefactio ex frigido fieri calidum. Nomina enim huius figuræ mutationem inter duo contraria significant. Secunda huic proxima notio est, vt significet augmentationem iustitiæ. In his quippe formis que gradus habent, nomen verbale non solum primam mutationem, sed progressionem quoque significat. Dicitur enim etiam calefactio, intensio caloris. Quæ quidem due acceptiones celeberrimæ sunt in sacris eloquiis. De prima ait Paul. Ei autem, qui non operatur, credenti in eum qui iustificat impium. Et, Qui mortuus est, iustificatus est à peccato. Est enim iustificatio hoc primo modo, vt est in glos. super illud Rom. 8. Quos vocauit, hos & iustificauit, peccatorum remissio per gratiam spiritus sancti. Videlicet, qua gratia formaliter iustificamur virtu-

Veritas catholica. In iustificatio nomen multiplex. Rom. 4. & 5. Iustificatio nis diffinitio.

te, & merito CHRISTI. Vnde ad Corinth. Paul. Fornicarii, inquit, idòlis seruientes, adulteri, & cætera, fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine domini nostri IESV CHRISTI, & in spiritu Dei nostri. Quamobrem iustificatio impræsentiarum non dicitur à iustitia, speciali virtute: sed quemadmodum libro priori de iustitia originali dicebamus, vt importat rectitudinem totius hominis. Hoc namque significatum surpat quoque nomen iustitiæ Arist. Instar corporeæ iustificationis: tunc enim res vna cum altera iustificatur, quando adæquantur ambæ. Et quanuis inter nos & Deum, quippe vbi non est omnino equalitas, integra esse nequeat ratio iustitiæ, iustificamur tamen, cum suæ voluntati subiecti, ad suam legem & regulam exigimur, & secundum fragilitatem nostram referimur & coaptamur. Hæc enim iustitia est, quam cõmemorat Paul. in initio statim epistolæ ad Rom. Vbi enim dicit Euangelium esse virtutem Dei, cõfestim annectit, Iustitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem. De secundo modo iustificationis legimus, Qui iustus est, iustificetur adhuc. Et, Non verearis vsque ad mortem iustificari. Et, Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum? Quibus verbis contradixisset Paulus: vbi ait, Arbitramur hominem iustificari per fidem, & non ex operibus, nisi Paul. de priori iustificatione: Iaco. verò de altera loqueretur. Tametsi suo loco explicabimus, vt etiã opera nostra concurrant in iustificatione. Nisi quod Paul. loquitur de præcedentibus. Tertio modo vsurpatur præterea nomen iustificationis pro eo, quod est, reum absolui in iudicio, & pronuntiarum ab illo. Neque vsurpatio hæc adeo est aliena à prima, quinimò omnino illi agnata. Quemadmodum enim in re apud Deum iustificari, est eum, qui iniustus erat, iustum fieri: ita in foro exteriori coram hominibus, est, eum qui iniustus habetur, & reus sit, secundum allegata, & probata, pronuntiarum iustum. Quo sensu ait Sapiens, Qui iustificat impium, & qui condemnat iustum, abominabilis est vterque apud Deum. Et, Si fuerit causa inter aliquos, & interpellauerint iudices, quem iustum esse perspexerint, illi iustitiæ palmam dabunt. Ad verbum græcum reddendum esset, Illum iustificabunt. Neque abhinc quidem longissimè distat significatio illa psalmi. Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris: id est, vt cum homines de te iudicauerint, iustus inueniaris. Ad

Etbi. 5. 2. modo. Apoc. 22. Eccl. 18. Iaco. 2. Rom. 8. 3. modo. Prou. 17. Deut. 25. Psal. 50.

Confirmatio argumēti. hēnsi. Et confirmatur argumentum. Ratio christianis credendi, est summa infallibilisq; dei veritas: hæc autem eadem perlucet in reuelatis omnibus, siue ad historiam pertineāt, siue ad promissiones. Eadem ergo vniuersorum fides est. Cuius vna eademq; per exigua particula est de promissionibus: sanè quas credimus non solum verè esse factas, sed esse firmissimas, quantum est ex parte Dei, nisi nos renitamus. Quòd autē fides illa specialis commentitia istorum in sexta propositione asserta non pertineat ad fidem catholicam, hoc certè per suam facillimum est. Fides enim catholica ex sola diuina assertionē, vel promissione pendet: quòd autem quisq; aptus sit & idoneus promisso beneficio suscipiendo, ex humano assensu, & cooperatione etiam pendet. ergo huius fides non est catholica. Hoc autem quod dicimus tale est. Fides catholica quā qui non firmiter teneret, hæreticus esset, ea est prorsus quòd Deus præsentissimus nobis sit, ac promptissimus, nisi per nos steterit, salutem in nobis operari: eademq; vnicuiq; assentiendi impendere. Porro autem, quòd quisq; credat salutem se modò assequi, addit insuper assensum se præbuisse Deo, neq; digito eius mouentis obicem opposuisse vllum. Quoniam (vt superiore lib. constitutum est) neminem Deus coactu, sed liberè trahit. Et ideo cum certitudo hæc humanum conatum exigat, non potest certitudinem catholicæ fidei adæquare. Connexi ergo errores sunt, & inseparabiles, quòd iustificatio nostra ex sola diuina pollicitatione absque operibus nostris dependeat, & quòd certus fieri quisque possit per fidem, se esse in gratia. Atq; adeo nemo potest ambo hæc simul sustinere: nimirum, quòd à libero nostro arbitrio quoquo pacto depēdeat, & quòd possit quis fieri certus, nisi Deo specialiter reuelante. ¶ Accedit & huc argumentum, quòd fides catholica vna est, quæ vniuersam CHRISTI familiam obligat, si ergo fides esset catholica, me esse in gratia, omnes profectò astringerentur idē credere, vt ego. Ad hæc. Qui de fide catholica anceps est, & dubius, hæreticus censetur: qui verò ambigit qualis sit apud Deum, non est cur habeatur hæreticus, sanè qui de promissionibus Dei nihil formidat, sed cum iustissimo Iob veretur opera sua, sine quibus certi sumus, minimè nos esse capaces beneficiorum eius, quæ ad gratiam pertinent iustificationis. Legifer enim noster CHRISTVS neminem certiorē facit, aut credere iubet, iu-

sum vel fieri, vel esse, sed id tantū, quod qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Et id quidem nisi prauam obiecerit voluntatē: nam nisi pœnitentiam, ait alibi, egeritis, omnes simul peribitis. Neq; prædicat, appropinquare regnum cælorum, nisi pœnitentiā agentibus. Id quod ipsimet aduersarii profitentur. Nulpiam autem de se quenquā definire præcepit certitudine catholicæ fidei, vel legitimè baptizatum esse, vel pœnitentiam egisse. Profectò non video quomodò agnoscentes nemini cōferri gratiam antequam pœniteat, renitere queāt, quòd per fidem homo sit certus de sua salute. Aiunt, Quoniam pœnitentiā non est causa, at est tamē requisita: de qua an sit legitima, haud quaquam habemus reuelationem fidei. De hac autē certitudinis disputatione integrū est inferius capitulum, lib. 3. Nunc autem id tantum constituimus, quod nugatoria sit illa distinctio fidei, in historicā, & iustificantem. Incongruens ergo est distinctio Caluini, quam lib. de instit. relig. christi, tribuit fidei. Nempe quòd sit diuina erga nos beneuolentiā firma, certaq; cognitio, quæ grauitate in CHRISTO promissionis veritate reuelatur mentibus nostris, & cordibus obsignatur. Nam si ad promissiones in genere referatur, non est nisi pusilla portio catholicæ fidei: si verò ad illam suam speciale certitudinem, quam de se quisq; habet, extra limites est eiusdem orthodoxæ fidei. ¶ Secūda propositio. Fides, spes, & charitas virtutes sunt non ratione modò, sed re, obiecto etiam & subiecto discretæ. Hanc contra septimam suam propositionem obfirmamus. Nam animaduerte optime lector: ne quā semel diuulgare cœperunt, vocem desererent (nimirum quod sola fide iustificamur) quibus illam retinere commentis conati sunt. Primum quia viderunt fidem catholicam non sufficere ad iustitiam, cœperunt illam appellare fidem historicā, effingentes fidem, quæ iustificat, non esse nisi illam, quam Deo habemus pollicenti remissionem peccatorum per CHRISTVM. Et hæcenus, licet ramum fidei à iusta arbore detrucentes, tamen intra fines fidei errabant. Verum quia neq; illam satis esse intellexerunt, transgressi iam lineam veræ fidei, meditati sunt illam specialem, quam modò refutabamus. Sed quia hoc etiam loco depulsi sunt: conuicti scilicet, quòd potest quis certo se credere esse in gratia, qua tamen vana credulitate decipiatur, adtexere cogitarunt rationi fidei, spem quoque & charitatem: quin

Mar. 16.

Luc. 13.

Mat. 3.

Nugatoria nominatio fidei historicæ.

Calui.

Lutherano rum cōtra dictio.

Petitio principii.

Technæ Lutherano rum.

quin verò & opera. Quasi hæc omnia censentur nomine fidei. Atq; huc pertinet, quòd modò referebamus ex Caluino: scilicet, quòd fides & mentibus, id est, intellectibus: & cordibus, id est, voluntatibus obsignatur. Sed audi Philippum in apologia confessionis Augustinæ. Habentur enim in 5. art. eiusdē confessionis hæc verba, Omnes perterrefactæ mentes, sciant se debere credere, quòd certo donetur ipsis remissio peccatorum propter CHRISTVM, non propter ipsorū merita, aut dignitatē. Hi omnes certo consequuntur remissionem peccatorum. Et cum hoc modo consolamur nos promissione seu Euāgelio, & erigimus nos fide, simul datur nobis spiritus sanctus. Eadē verba repetit Philip. in apologia. Sed proximè à tergo eiusdem pagellæ ait, quòd fides quæ iustificat non est tantum notitia historicæ, sed est assentiri promissioni Dei. Subiungit autē, Et ne quis suspicetur, tantum notitiā esse, addemus amplius, est velle, & accipere oblatā promissionē remissionis peccatorū, & iustificationis. Eademq; innovat Buca. verba in suis nuper concordantiis. Expende manifestam contradictionē. Prius dicit fidē illā specialem, qua certò credimus donari, & sufficere ad salutem, & iustificare nos. Et cōfestim addit, velle, & accipere promissionem, concludi in ratione fidei. Tales sunt istorū apologiæ. Si fides sufficit, quomodò requiritur voluntatis actus: qui alterius est potentia? Aliam ego tamen maiorem absurditatem video in hac suffarcinata diffinitione fidei. Quæstio erat, Per quid recipimus beneficium iustificationis à Deo nobis promissum? Et respondēt, Per solam fidē. Sed dum hanc fidem qualis sit instamus inquirere: respondent, quòd sit non solum assentiri promissioni Dei promittentis nobis gratis remissionem peccatorum, sed & velle, & accipere oblatam promissionem. Ergo perinde est, ac si dicerent, quòd recipimus beneficium iustificationis per hoc quod volumus ipsum, & tandem accipimus. Recipimus deniq; gratiā iustificantem, quia recipimus promissionem. Ecquis nō cernat cæco nos verborum inuolucro ab istis complicari, & ceu vertigine circumuolui, dum idē nobis per idem diffiniūt? Nonne luculentius dixissent, illud nos beneficium accipere actu, quo per speciale auxilium dei credimus Deum esse, & remuneratorem esse, vnā cū actu spei, quo nos per idē auxiliū erigim⁹, atq; actu charitatis, quo nos erratorū pœnitet, adhibito sacramēto, vel ba-

ptissimi, si ab infidelitate conuertimur, vel pœnitentiæ si relapsi respiscimus? Sed respondent, Omnes istos actus complectimur nomine fidei. Contra hoc ergo responsum opposuimus secundam propositionem. Quis enim hæc ferat theologiam, vt in diffinitione fidei, actus spei, & charitatis conglutinentur? Etenim substantia fidei suam habet legitimam rationem in persuasionē & assensione intellectus, cuius propriū obiectū est verum, quòd à Deo reuelatum est. Reliqui verò habitus ad voluntatem attinent. Spei namq; & charitatis obiectū nō est ratio veri, sed boni, quòd obiectum est voluntatis: sicuti intellectus, est verum. Erigimur enim formaliter non per fidem, vt isti putant, sed per spem in bonum illud diuinum, licet fides nos illuc dirigendo ducat. Erigimur inquam desiderando, & appetendo: charitas autem amor eiusdem boni est, beneuolentiā & amicitia. Quare in patria fide per visionē depulsa, spes simul cessabit: charitas verò perspectu ipso Deo adeo non abscedet, vt sit mirifice perficienda. Spectatio creaturæ ait Paul. reuelationem filiorum dei spectat: spes autem quæ videtur non est spes: nam quod videt quis quid sperat? Et alibi, Charitas nunquam excidit: siue prophetiæ euacuabuntur: siue lingua cessabunt. Ex quibus colligit fidem, spem, & charitatem non solum tres esse res, sed illarum esse maximam ac præstantissimam, charitatem. Non modo quia fides & spes, temporariæ sunt, charitas verò perpetua, sed quia aliarum omnium est forma virtutum: qua absente, nulla æstimatur virtutis pretio. Hac de causa, vbi de ratione præcisè fidei sermo est Paulo: Accedentem, inquit, ad Deum oportet credere quia est, & quia remunerator est. Ecce totam substantiam fidei. Vbi autem de fide cum sua societate quæ ad iustitiam vnā requiritur: Neque circuncisio, inquit, aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per charitatem operatur. Vnde super psal. 31. August. Quod credit quis, fidei est, sed quod operatur, charitatis est. Porro, nisi tam hostiliter isti ex suis gymnasiis vniuersam eliminassent philosophiam, nunquā virtutum rationes ita confuse permiscerent, sed cuique suam tribuerent. Sunt enim, vt iustitiæ, temperantiæ, & aliarum virtutum essentiæ & finitiones variæ, ita & fidei, spei, & charitatis. At verò respicienti exemplar, quod cap. 5. præfiximus mentis istorum, facile erit perpendere hominum inconstantiam, & contradictionem. Vbi

Primum argumētum.

Rom. 8.

1. Cor. 13.

Aug.

Lutherano rum inconstantia.

Vbi enim aiunt, sola fide iustificari, rationem magistri sui eam adferunt, quod solum verbum promissionis CHRISTI est illud, quod nostram operatur salutem: verbum autem sola fide apprehenditur, ergo sola illa iustificamur. Vbi manifeste vsurpant fidem pro sola assensione intellectus, vt distinguitur contra omnem aliam virtutem, & opus. Quamobrem aiunt, illam fidem non solum fundamentum, sed totam apprehensionem salutis esse, & gratiam, quam gratiam, aiunt, subsequitur charitas. Postea vero, vel suimet ipsorum obliti, vel certe conuicti, quod illa fides non sufficit, consunt rationi fidei, spem & charitatem, et penitentiam. Quis non istorum vertigum deprehendat? At qui per hanc detexitur alius ipsorum cauillus, qui in omne se latus vertunt, vt voci suae, sola fide, aliquid obtendant. Quia enim sentiebant se iam de hoc loco deiectos, nempe quod ratio fidei ceteras virtutes complecteretur, aiunt saltem esse conexas. Hanc autem connexionem, si recolis bone lector, non ita intelligunt, quod illae virtutes praue niant gratiam, vt secundum euangelicam veritatem nos a Patribus docti sumus, sed quod sola fides accipit gratiam iustificantem, trahentem secum charitatem. Verba enim sunt Melan. Melanthonis supra citata, Sola fide, non per dilectionem consequimur remissionem peccatorum: etsi dilectio sequitur fidem. Nisi quod Bucer. iam Bucer. in sua reconciliatione velle videtur persuadere, quod etiam si requirerentur omnes ad consequendam gratiam, sint nihilominus, fides, spes, & charitas, tres quidem virtutes, sed tamen inter se connexae: ita vt neque charitas sine fide, neque fides insit absque charitate. Neque alio vtitur teste quam vno exemplo, quod a magistro suo suscepit in de capti. Babylonica, & putat irrefragabile. Cogitemus, inquit, hominem sanae mentis & fame grauitate laborantem, & huic mortem metuenti aduenire, qui eum ad aliquod paratum, lautumque conuiuium vocet, sitque ille cui miser fidem indubitato accommodet, possitne, inquit, huiusmodi famelicus non statim illa fide fiduciam desiderati cibi concipere: ac quae possit prope ad conuiuium illud accedere, simulque & conuiuiorem illum toto corde amare, & colere, cupereque illi qua possit re gratificari? Humiliter proponas, inquit, animo alicui ex periculoso morbo laboranti, & extrema expectanti adesse medicum, qui certissimam salutem promittat: Ita, inquit, qui fidem habet Euangelio non potest

non certo sperare oblatam salutem, eiusque omnia mandata perficere, ac denique toto se peccatore ad ipsum conuertere. Quis enim inquit, non in seipso experitur, se non posse non amare, & colere eum, quem non dubitat ingentia sibi bona polliceri, & certissimè praestitutum? eiusque etiam consilia atque praecipua se cupidè sequi, quem non dubitet sibi vera, & salutaria consulere, atque praecipere? Sed primum omnium anceps est exemplum hoc Bucer. Quinimò magis a nobis quam ab ipsis pugnat. Nam vt donemus, connexas esse dictas virtutes propter exemplum infirmi, qui si ita crederet, ilico omnia faceret, quae iuberet medicus: inde non colligitur, quod sola fides esset salutis causa, sed quod fides pareret fiduciam, & fiducia obedientiam: quae proxima esset causa. Attamen neque id certè largimur: sed tertiam contra hoc exemplum statuimus propositionem. Fides, spes, & charitas adeo non ratione modo, sed re etiam seiunguntur, vt possit esse fides, imò etiam spes, absque charitate. Et quoniam hic est locus vnde nos acerrimè & validissimè oppugnare censent, paulò hic contra nos pluribus insistemus. Nihil nunc disputamus, an fides vel spes absque charitate, verae sint virtutes. Quoniam vt lib. 1. cap. 21. dicebamus, nullum officium in absentia charitatis dignum absolute est appellatione virtutis. Et praeterea cum fides fundamentum sit charitatis, non potest charitas infusa esse absque fide. Sed quod fides solitaria esse possit sine charitate, probatur. Ratio & essentia fidei dei non solum alia est a ratione charitatis, sed natura sua prior, neque ab illa dependens: quia tota, vt dictum est, consistit in intellectu, cuius operatio anteit operationem voluntatis: ergo nihil vetat quo minus & prior gigni possit, quam charitas, & illa absente superstitare. At quia rationes istiusmodi non tanti aestimant, quo argumentationem Bucer. simul di luam, alia ratione arguitur. Fides, esto, voluntatem excitet ad appetentiam boni, quod ostendit, nullam ei tamè vim infert, sed semper voluntas, quae sua natura est, manet libera: ergo quantumcunque fidem adhibeamus Deo inuitanti nos ad caeleste conuiuium, comminanti nobis aeternas poenas, & pollicenti requiem a laboribus nostris, nihilosecius liberum est homini praesentia bona sensuabilia illis anteferre. Non quod natura fidei non sit a terrenis nos ad aeterna euocare, sed quod instantia haec & sensibus obuia vehementius nos ad se dimouent. Eò praesertim quod homines

Anceps exemplum.

Tertia propositio.

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

pro

promittunt sibi post lapsum respicientiam, & diuinum fauorem, quod possint in amicitiam Dei restitui. Quapropter nulla est repugnantia, quod quis habeat fidem certam & constantem, ita vt pro eius confessione ceruices gladio subiiceret, & nihilominus persistat in aliquo peccato. Quin verò, neque in humanis contrarium est semper exemplum, quod Bucer. magnificat. Reperiri enim potest infirmus extrema patiens, cupidissimus etiam vitae: cui tamen si medicus tali conditione offerret salutem, vt permetteret ferrari os cruris, aut incidi partem, qua posset lapillus extrahi, aut aliquid huiusmodi terribilium perpetueretur: reuera vitam prius repudiaret. Quem admodum de Mario legitur, qui obligato vno crure, iussus alterum extendere, non est, inquit, tanto dolore digna salus. Neque in hisce modò terrificis curationibus, sed in affectionibus leuioribus comperimus homines, qui certissimi cum sint, mortem sibi suis voluptatibus consciscere, nihilo magis cohibentur. Ita planè de fide nos experientia docet: nimirum quod licet christiani homines firmam fidem habeant bonitatis diuinæ, futurorumque bonorum, & malorum: tamen, vel quia angusta sibi apparet pietatis, & religionis ianua, asperaque & accliuus semita, vel quia laqueis seculi huius irretiti sunt, & cupiditatibus implexi, non se ita inde possunt extricare, vt sequantur quod optimum iudicant. Vbi splendor ipse diuinitatis felices illos celicolas perfundit, videntes Deum sicuti est, illic nulla esse potest diligendi cunctatio, aut mora. Nam conspectus ille fontis omnium bonorum non potest non beatos in amorem rapere, atque ita deificatos spontanea quadam amicitiae necessitate cum Deo prorsus deuincire: vbi nullus segnitiae locus, & agritudo animi nulla: nihil denique quod perpetuam illam reuerentiam filialem remorari queat. Veruntamen cognitio haec nostra per speculum in aenigmate non adeo efficax est: & ideo neque semper bonorum operum ferax. Alias non solum neminè decidere de gratia dei sineret, sed & in optima semper summaque officia teneret intentos christianos vniuersos, Paulinoque colligatos nodo: quem neque mors, neque vita, neque instantia, neque futura poterant separare a charitate Dei. At non omnes rapti sumus usque ad tertium caelum. Mittunt nos ad locum illum Euangelii, vbi rogati duodecim discipuli, auellent & ipsi abire, responderunt, Domine, quo ibimus: quia verba vitae aeternae habes:

Contra exemplum Bucer.

Status gloriae.

Rom. 8.

Ioan. 6.

Et inde nos intelligere iubent, quo pacto, qui credit, non potest non amare. At nihil nos inficiamur, quin sapissimè fides charitatem ingeneret: haec est enim natura sua: sed id defendimus, quod non semper, vbi cuncta est, tantundem potest, obliuientibus affectionibus carnis. Remittamus nos eos vicissim in alium locum, vbi iuuenis ille qui praecipua seruauerat a iuuentute sua (alias non dixisset Euang. Mar. 10. CHRISTVS respexit, & dilexit eum) & ideo cum fide viua accessit sciscitatum CHRISTVM, quid faciendo vitam aeternam possideret. Ille inquam absque dubio credidit redemptori, quod si venditis, erogatisque bonis sequeretur ipsum, perfectus esset: tamè ingens opum amor, in quibus animum habebat infixum, fidei praualuit. Vnde non planè tanta coniectura fit, quod fides sua non fuisset magna, quam quod amor ille opulentiae diffuentiaeque bonorum esset illi maximus. Enimverò eadem fides vbi non offendisset tantam difficultatem, ilico potuisset iuuenem a seculo conuellere. Neque illum necessum est dicere gratiam dei propter illum teporem si dei amisisset. Quandoquidem non praecipuum, sed consilium erat: si vellet perfectus esse. Vt lib. 3. dicitur. Igitur vt amplius haec omnia lucecant, varia diuersaque sunt qualitates gradus & habitus fidei qui sibi, salua eius substantia, accidunt. Est namque quandoque sana & firma, aliquando verò infirma & imbecilla. At enim Paul. Infirmitatem in fide assume. Et, increpa illos dure, vt sani sint in fide. Incusat rursus CHRISTVS seruator noster in Petro trepidante modicam fidem, laudatque in Centurione & Chananza fidem magnam. Appellat denique Iaco. fidem mortuam, eam, quae deserta est a charitate: & Paul. viuam, quae per charitatem operatur. Nam sicut motus corporis indicium est vitae animalis, ita et vitae spiritualis, testes sunt officia, quae fiunt secundum Deum. At verò vt non omnis remissio & languor fidei, lumen extinguit diuinæ gratiae, ita nec mors ipsa talis iudicanda est, vt substantiam rationemque eiusdem fidei absumat, & expungat habitum. Quin potest mortua robustior esse quam viua, licet tunc non sit melior: imò neque sit omnino virtus. Petrus quauis non habuit gradum illum firmatae fidei, vt constanter graderetur super aquas, non protinus arbitrandus est mortaliter deliquisse. Id quod & de iuvene proxime commemorato pariter dicebamus. Quinimò sunt homines tepidi, neque ita multum

Mat. 23.

Diuerse qualitates fidei.

Rom. 8. Tit. 1.

Mortua fides robustior.

h yab

DE NATVRA ET GRATIA

De causa effectus fidei sine operibus. Cap. 8.

Consecimus ergo, vnicam esse fidem, illam scilicet orthodoxam a spe & charitate omnino distinctam: sane quae ut esse potest absq; gratia, ita & absq; charitate. Hanc ergo demonstrare iam pergitur, eandem esse prorsus, quae ad nostram iustificationem est necessaria. Sed eius prius causam & originem, atq; per se effectum absq; con-

sed omnino sit donum necessarium dei: sine quo non possumus omnia certo credere quae sunt reuelata. Vnde ad fidem, inquit, duo requiruntur: Vnum, vt homini credibilia proponantur, quod factum est ministerio prophetarum & apostolorum, & aliorum praedicatorum. Et isti habent auctoritatem Dei mittentis illos: iuxta illud, Quomodo praedicabunt nisi mittantur? Adde quod auctoritas Ecclesiae vniuersalis in determinandis his quae sunt fidei, est pari ratione auctoritas spiritus sancti. Alterum requiritur ex parte hominis: hoc Pelagiani putabant esse liberum arbitrium. Sed hoc est falsum: quia cum homo credendo eleuetur super naturam suam, oportet, quod hoc insit ei ex supernaturali principio interius mouente. Hae S. Tho. Et profecto non solum propter S. Thomam et propter Augustinum, cuius eadem est vbiq; indubitata sententia, hunc sensum, legitimu fuerim arbitratus: verum salua illustrium authoru existimatione, non plane video, quomodo sit satis tutu aliter sentire. Quare S. Tho. non hanc recitat, quasi opinionem, sed quod contrarium existimet Pelagianum. Sane quod sensus Pelagianorum asserentium, initium fidei esse a nobis, non esset alius, q; quod posset quis audies praedicationem fidei tanta certitudine naturaliter assentire, quanta est in fide catholica: & quod gratia non praestaret, nisi vt facilius id homo posset. Quod quinto canone damnatum est in Concilio Mileuitano. Sed Augustinum de hac re auscultemus. Is enim quantum alibi frequentissime, tamen in lib. de praedest. sanct. ca. 2. sub hac forma proponit quaestionem. Prius itaq; fidem, qua christiani sumus, donu Dei esse, debemus ostendere: si tamen diligentius id facere possumus, q; in voluminibus tot, tantisque iam fecimus. Nota fidem qua christiani sumus. Sane quae dubio procul absq; gratia, & charitate esse potest. Quod si tibi prima fronte appareat, id tantu Augustinum sibi velle, quod fides infusa sit a Deo, a qua christiani sumus, non tamen negare, quo minus actus credendi possit esse a natura, contemplare attentius mentem eius, & cernes ulterius progredi. Nemini enim dubium esse potuit, quin habitus infusus, si talis esset, a solo Deo infunderetur: sed vult consistere, quod ad credendu actu illa omnia, quae ad religionem christianam pertinent, & ita firmiter vt christianu decet, necessariu sit speciale auxilium dei, siue per habitum, siue per actum. Nam Aug. nihil vnquam sollicitus est discerni

Conclusio. 11.

Ephe. 2.

Scotus.

Duran.

Fides infor. donu Dei.

S. Tho.

1. Cor. 13.

S. Tho.

Rom. 10.

Autoritas Ecclesiae.

Aug.

LIB. II. CAP. VIII.

Sensus Augustini contra Pelagianum.

minari inter actum & habitum. Atqui sensus hic lucidissimus erit consideranti, quam illic causam tractet. Etenim postquam Pelagiani coacti sunt haeresim suam retractare: nempe gratiam Dei secundum merita nostra dari, id saltem retinere conabantur, quod initium fidei esset a nobis. Quo errore laborauit & ipse Aug. antequam esset Episcopus, vt eodem lib. cap. 3. & lib. 1. retract. cap. 23. constat. Postea vero factus Episcopus (vt ibidem & lib. 2. de bono perse. cap. 20. ait) illum deposuit errorē. Atq; id ipsum est, quod illic edisserit: nimirum, quod nec initium fidei sit a nobis. Nihil de habitu meditatus, sed credere ipsum, quod est, inquit, cum assensione cogitare ea, quae pertinent ad religionem, nemo potest nisi per auxilium Dei. Quia non sumus idonei cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis. Neq; aliud est, quod condemnat illic aduersus Pelagiu. Alias illa assensio fidei esset alicuius meriti, cui aliquo pacto deberetur gratia. Et ideo de illo etiam assensu citat illud Pauli, Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Innuens, quod nonnullam sibi posset usurpare gloriam, qui naturaliter diceret se assentiri Euangelio. Accumulat praeterea alias complures auctoritates. Vt illud, Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis: donum enim Dei est. Tametsi hic locus vt ipse August. Hypog. lib. 3. exponit, de fide omnino iustificante, quam gratia subsequitur, intelligatur. Sed apertius est illud, Vobis donatum est pro Christo non solum vt credatis in eum, verum etiam vt patiamini pro eo. Et, Misericordiam consecutus sum, vt fidelis essem. Non ait, Quia fidelis eram. Adducit etiam illud, Hoc est opus Dei, vt credatis in eum, quem misit ille. Tametsi profecto non plenē possum hunc sensum conticere ex illo loco Euangelii. Est enim responsio illius, quod discipuli interrogabant, Quid faciemus, vt operemur opera Dei? Vbi non quaerebat opus, quod esset effectus Dei: sed quod esset praecipuum eius, & sibi placitum. Et ideo respondit, Vt credatis in eum, quem misit ille. Ex illo praeterea Lucae eadem veritas corroboratur, Domine adauge nobis fidem. Quasi eius ipsius esset virtus, quod crederent. Atque ex illo maxime quod August. Hypog. lib. 3. in eandem sententiam enarrat. Vbi confesso Petro, Tu es Christus filius Dei viui, respondit dominus. Beatus es Simon Bar Ionae, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed

pater meus qui est in caelis. Vnde colligitur, fidem donum esse Dei. Quocirca fateor me intelligere non posse, quomodo glossari possit, quod sit donum non simpliciter necessarium, sed ad maiorem, seu perfectionem, seu facilitatem. Nam hoc ipsum verbum, donum Dei, propalam significat, nullatenus quempiam id posse naturaliter. Etenim cum dicit Paul. Non ex vobis, sed donum Dei est, quid aliud exprimit, quam quod, nisi ex dono Dei, fides & gratia haberi non possit? pari ergo modo, vbi ait, Vobis donatum est pro Christo non solum vt credatis in eum, quid aliud est quam dicere non alia via credere potuistis? Quare optime illic adnotauit August. verbum Pauli, Caritas cum fide a Deo patre & domino IESU CHRISTO. Quasi dixisset, non solum caritas, sed etiam per se fides, puta assentiri Euangelio a solo Deo esse potest. A solo inquam praeuiente. Nam vt vtroq; loco citato, ait scilicet lib. 1. retract. & lib. de praedest. fides opus Dei est et nostrum. Nostrum scilicet propter arbitrium voluntatis: quia nisi nobis assentientibus & cooperantibus, credere non possumus. Ob idq; exigitur a nobis: atq; idcirco infidelitas peccatum est. Dei autem est opus, quia nisi ipso peculiari nos afflatu adspirante, & mouente, nihil possumus. Quomodo autem & gratia & virtutes opera Dei sint, & nostra, tum satis multa meditati sumus libro priori, cap. 15. & tribus proximis, tum etiam paulo post repetendum nobis est. ¶ Est praeterea magnum argumentum aduersus illos, qui dicunt, fidem nostram auctoritate humana gigni, puta parentum, vel praedicatorum, qui nos erudiunt: & quod peius multo est, auctoritatem Ecclesiae appellant, humanam. Etenim si propter solam auctoritatem hominum ego assentirem Euangelio, reuera propter eorundem auctoritatem, si mihi contrarium dicerent, mutarem fidem. Contra admonitionē Pauli, Si ego vel angelus de caelo aliud euangelizauerit, anathema sit. In summa credere prorsus Euangelio est dispositio, & quidem maxima ad gratiam: ergo iuxta id quod diximus cap. 3. non potest esse nisi per auxilium speciale Dei. Quare S. Synod. Trid. optime can. 6. ait, quod excitati diuina gratia fide ex auditu concipimus, & cano. 3. qui ex concilio Arausi. can. 25. desumptus est, neminem sancitur sine spiritus sancti inspiratione, & adiutorio posse credere, sperare, & c. sicut oportet, vt ei iustificationis gratia conferatur.

Glossa in le tuta.

Ephe. 6.

Fides opus Dei & nostrum.

Contra Scotu & Durandum.

Gal. 3.

Syn. Trid.

quoq; instrumenta gratiæ. Non vt ministri, sed vt inanima organa, quibus passio applicatur nobis. Ait enim Paul. Secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis spiritus sancti: praepositiõ autem illa, nota instrumenti est.

ad Tit. 3. Et ad Ephe. Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ: vbi & materia, & forma exprimitur sacramenti. Et super Ioannem August. Vnde rãta vis aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat: Et in hoc differunt à sacramentis veteris legis: quæ ideo appellat Paul. infirma, & egena elemẽta, quod nulla illis vis inesset iustificandi. Circuncisio enim non erat instrumentum, sed signum fidei: cuius fidei virtute conferebatur gratia. Ita enim de Abraham loquitur Paul. Signum accepit circuncisionis, signaculum fidei. Sacramenta verò nostra, quia signa iam sunt passionis exhibitæ, quasi quæ ex latere CHRISTI dormientis fluxerunt (vt est in glossa ad Rom. 7.) nõ indicia modò, sed efficacia sunt gratiæ. Etenim cū CHRISTVS morte sua, vitam spiritualem nostram fuerit operatus, ad similitudinem vitæ animalis virtutem nobis eiusdem passionis dispensauit per sacramenta. Baptismus enim est quædam spiritalis regeneratio: ita enim vt modò dicebamus, appellat eum Paul. lauacrum regenerationis. Confirmatio est augmentum quoddam, & robur gratiæ: sicut adulescentia vitæ. Iuxta illud Luca: vbi admoniti sunt discipuli, iam baptizati, sedere in ciuitate, quoad usq; induerentur virtute ex alto. At sacrosanctum sacramentum corporis & sanguinis, est quædam iugis, quotidia nãq; alimonia. Nisi enim manducaueritis, inquit, carnem filii hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quæ quidem sacramenta tria, nisi renatus homo aliquando relaboretur, satis erant quantum ad personã cuiusq; propriam. Sed propter peccatum quod est quædam infirmitas, adhibitum est sacramentum pœnitentiæ, quo preciosus, saluificusq; sanguis CHRISTI applicatur per modum medicinæ: iuxta precationem Psalmistæ, Sana animam meam, quia peccaui tibi. Et tãdem extrema vnctio, qua reliquæ, si quæ sunt peccatorum, profus absterguntur: secundum illud Iacob, Quod si in peccatis est, dimittetur ei. Sacramentum autem ordinis institutum est in bonum commune. Nimirum vt gratia suppeditetur Ecclesiæ ministris ad generandum spiritualem prolem. Quemadmodum sacramentum matrimonii, vt dignè ad laudem Dei

propagetur animalis vita. Conferunt autem sacramenta hæc gratiam, eo modo quo supra de CHRISTO dictum est. Vt pote quæ non creationem gratiæ attingunt, sed instrumenta sunt quibus homo est Deo gratus. Cuius exemplum in virtute seminis generatrice hominis pressio est, quæ non est animæ generandæ causa, sed hominis. Neq; aliam virtutem in illis agnosco, quam quod propterea homo, quia baptizatus est, vel sacramentaliter absolutus, recõciliatur Deo. Nam quid opus est dicere, huiusmodi virtutem, qualitatem esse, re distinctam ab aqua & verbis? De hac sacramentorum virtute nonnullus paulò post ineundus nobis superest confictus cum Lutero. Tercio loco est causa materialis. Non inquã anima vel potētia, quæ gratia & virtutibus perfunduntur: illa enim subiecta potius sunt, quàm materia. Sed causam materiale appellamus, dispositiones, & præparationes ad gratiam: qui sunt actus fidei, spei, & charitatis, seu pœnitentiæ. De eiusmodi autem causis dicere hic non oportet explicatius: eò quod non eadẽ prærequiruntur in omni genere iustificationis, sed per capita sunt singularè ex ordine discutienda. Exemplaris autem iustificationis nostræ causa, est iustificatio ipsa CHRISTI: quantum homo est. Ipse enim fuit primum exemplar: sanè qui non per modum meriti, sed virtute vnionis gratiam dei recepit, vt homo esset naturalis filius Dei: cuius nos instar gratiam, & gloriã recipimus, plus, minusve: qua adoptamur in filios, hæredes quidem Dei, vt ait Paul. cohæredes autem CHRISTI. Si tamẽ compatimur, vt conglorificemur. Itaq; & ad exemplar illius debemus pati, si volumus secundum suam gloriã glorificari. Vnde subdit. Prædestinauit nos Deus conformes fieri imagini filii sui. Imago enim exemplarè causam significat. Et ideo in baptismo commorimur, & cõsepelimur ad similitudinem mortis, & sepulturæ suæ, & pariter resurgemus ad similitudinem resurrectionis. Si enim, ait Paul. complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Et, Qui reformabit, inquit, corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Hæc omnia rationem præ se ferunt exemplaris causæ. Atq; adeo gratia eius exemplaris est nostræ: & gloria, itidem gloriæ. Sancta verò Synodus can. 7. vbi has causas denarravit, gloriã CHRISTI coniungit in causam finalem cum gloria Dei: vel quia exemplaris quodammodo est finalis: vel fortè propter gloriã

Sacramenta
consecratis

Virtus sacra-
mentorum

Causa ma-
terialis

Causa ex-
emplaris

Rom. 8.

Philipp. 3.

Syno. Tri-
bulat.

gloriã corporis, & nomen, quod est super omne nomen, quod illi accessit per modum præmii, merito redemptionis. Postremum deniq; locum habet causa formalis: puta gratia, & virtutes, quibus infusi iustificamur. At verò neq; de causis formalibus possumus hic exactè dicere, quoad usq; modos singulos iustificationis, cap. sequentibus exponamus. Est enim nobis de causa materiali, & cum Lutheranis permagna, & inter nos nonnulla discordia. Ordo hic causarum & series ex analogia sumitur, tum naturalium, tum & artificialium. Agens enim proposito fine, per instrumenta disponit materiam, vt instar ideæ, & exemplaris propositi inducat formam.

De iustificatione infantis ante usum
rationis. Cap. 10.

Vniuersa principia hæc præmeditati, ad punctum deniq; & articulum iustificationis instructiones descendimus.

Causa for-
malis

4. modi in-
iustificationis

Error Lu-
theranorũ

tus fidei coelitus infuso, sed ait etiamnum in infantibus inesse actum credendi viuacissimum. Id quod in suo Homiliario euangeliorum dominicalium aperte prædicat: & secundum ipsum alii etiam suæ scholæ in multis locis. Tametsi in confessione Augustana, & cæteris colloquiis id silenter prætermiserint. Fuit enim signum illius hominis, quod gratiam non suscipimus per sacramentum, sed per fidem quam damus verbo, non ministri, sed CHRISTI ipsius: vbi instituit sacramenta: puta, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, Nisi manducaueritis carnem filii hominis. Quorum remiseritis peccata, Qua scilicet fide assentes, promissionem esse firmam, iustificamur. Ita se exponit in eodem articulo, & in suis Galatis: cuius ludicra, & quidem ridicula verba sunt, inter exponendum illud, 3. cap. ex operibus legis spiritum accepistis, an ex auditu fidei. Ait enim vsq; adeo verum esse, & fidem omnibus esse necessariam: puta viuacissimum actum, neq; posse nisi ex auditu haberi, vt etiam infantes eam ex auditu consequantur. Et obiciens sibi ipse, quod nihil audiunt, respondet, verbo Dei nihil esse surdum: sed simul dum aures pulsat, intus spiritum infundit. Nescio profectò vbi potuit, nõ dico beneuolas, sed patulas aures aucupari, in quas eiusmodi exoneraret portentum. Quis enim, vt ante me alius dixit, tam est ab omni sensu alienus, cui metuum sit posse persuaderi, quod paruulus, cui non modò nulla notitia Dei, vel boni, vel mali discretio, verum neq; vllus rationis vsus, vlliusve rei cognitio inesse potest, auditu cõcipiat actum fidei, per quem iustificetur? Adde quod hæresis præterea illa, quod sacramenta nulla sint causa iustificationis, sed sola fides verbi, manifestè pugnat, non modò cum Euangelio, sed secum ipsa. Enimuerò si fides illa vera est, qua assentimur CHRISTO dicenti, Quorum remiseritis peccata, verum est enunciatum suum: puta quod ministri Ecclesiæ remittunt peccata. Et si vera est fides, quam eidem præstamus, dicenti, Nisi quis renatus fuerit. Et, Nisi manducaueritis carnem filii hominis, consequens fit, vt lauacrum ipsum regenerationis, & sacramentum corporis causa sit iustificationis. Hoc enim est, quod ipse affirmat. Admirabilis fuit audacia (vt ab alio verbo temperem) illius hominis. Ad probandum, quod nõ per sacramentum, sed per fidem illorum verborum CHRISTI iustificamur, citat testimoniũ illud Aug. Accedit verbum ad elementum, & fit sacrae

Marc. 16.
& 20.

Portentum
Lutheri.

Hæresis.

DE NATURA ET GRATIA

sacramentum. Ac si loqueretur illic de verbo CHRISTI, non esset euidensissimum, quod loquebatur de verbo ministri, Ego te baptizo. Et, Ego te absoluo, quod t̄quam forma sacramenti confert gratiam. ¶ Igitur ut secū dum orthodoxorum veritatem de primo iustificandorum genere conclusionem statuamus. Paruuli nō possunt proprie dici fide, aut quouis alio suo actu, aut peculiari dispositione iustificari: sed solo sacramento fidei, tanquā instrumento passionis CHRISTI: quo, nullum adferentis obicem, in adoptionem filiorum regenerantur. At verò dubium restat, quod nobis obicit locus Evangelii, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Vbi tam necessaria profertur fides, quam baptismus. Quin verò in subtexta negatione sola resumitur absque mentione baptismi. Qui verò enim, inquit, non crediderit, condemnabitur. Vbi adnotauit Lutherus solam fidem esse necessariam. Sed tamen ut ad hoc vltimum, primū respondeamus, affirmatio, si da interpretis est negationis: ut intelligatur pariter, Qui verò non crediderit, vel baptizatus fuerit. Sed quantum ad catholicos spectat, dubium restat, an pueri etiam comprehendantur sub illa vniuersitate, Qui crediderit: cum (ut modò dicebamus) per se notissimum sit, nullum, dum baptizantur, habere actum fidei. Aug. lib. 1. de pec. me. cap. 26. inter exponendum eundem locum Marci. Quis, inquit, nesciat, credere, esse infantibus, baptizari? Quod verbum quidam ex nostris non planè probant: puta, quòd credere, sit baptizari: nam vnum est actio intellectus, alterum, sola passio: quæ idcirco, tanquam duo, connumerantur in Evangelio. Explicauerat autem Aug. paulò ante in eodem libro, scilicet, cap. 19. eandem infantium credulitatem, hisce verbis, Paruuli fidem per verba gestantium quodammodo profitentur. Et idem ferme repetit ad Bonifacium: vbi ait, In Ecclesia saluatoris paruuli per alios credunt, sicut ex aliis, quæ in baptismo remittuntur peccata traxerunt. Sed neq; huiusmodi interpretationum. apparet omnibus satis congruè. Nam, credere, cum sit actus intellectus, quomodo quis potest per aliū, nisi deformi abusu verbi? ¶ Hanc ob rem, bipartiti sunt expositores illius loci Evangelii. Quidam enim aiunt, quòd pueri credunt per fidem infusam. Isti tamen iudicio meo longe absunt à germano sensu Evangelii. Vbi enim ait CHRISTVS, Qui crediderit, nullo modo designat

habitus infundendum à Deo: atq; illum minime, qui natura sequitur infusionem iustificatis gratiæ: sed planè actū, qui sicuti baptismus ipse, à baptizando exigitur tanquam necessaria præparatio ad gratiam. Eò vel maxime, quòd illi habitus infusi paruulis non sunt tam ab antiquo tantāq; certitudine in Ecclesia cogniti, quam est fides catholica. Quoniam neq; concilium Viennense illos probat, nisi tanquam opinionem probabilissimam. Licet iam nunc maiori fulciantur autoritate. ¶ Alii sunt, qui hęc de causa existimant verbum illud, Qui crediderit, de adultis duntaxat qui sunt rationis cōpotes enunciari. Neq; oīno absq; probabilitate, si præcedentia verba respicias. Est enim cōtextus, Euntes prædicare Evangelium omni creaturæ. Qui crediderit, &c. Evangelium autem non prædicatur nisi auditum habentibus, & rationis iudicium. De illis ergo intelligitur, Qui crediderit. Paruulis autem satis est si baptizetur. Sed profectò vbi rem pensulatus considero, interpretationem hanc probare non possum. Primò, quia verba sunt vniuersalia: perinde atq; illa, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto. Neq; est verissimum, quòd vbi CHRISTVS tradebat apostolis formā, & modum euulgandæ, & propagandæ fidei, si sub illis verbis omnis ætas mortalium, & conditio non comprehenderetur, quin simul expleret, paruulis baptismum sufficere. Et quod me maxime vrget, nūquam Ecclesia ab apostolis ipsis edocta, susceptores puero decerneret, qui suo ipsius nomine interrogati an crederet, responderent, credo: nisi quòd apostoli ipsi verbum illud intelligentes ad vniuersos pertinere, illa cerimonia puerum significarent credere. Neq; temerè sanè Aug. sed sciētissimè tanquam rem magni momenti, tanto pere studuit explicare, ut paruuli credant. Cuius sententiam probatissimā habet S. Th. 3. p. q. 68. eo articulo, quo de baptismo paruulorum differit. ¶ Igitur quantum ex verbis Augustini conicere possum, credere, ut est vniuersis necessarium ad iustitiam, idem est, quòd Evangelium solenni professione suscipere. Nisi quòd adulti suscipiunt actu credentes, & confitentes fidem, atq; obligantes se legibus CHRISTI: pueri autem suscipiunt eadē fidem per obligationem, qua verbis susceptorum, quæ sua propria censentur, astringuntur. Sicuti minor ætate obligatur verbis tutoris. Et ita intelligo Augustinum, dicentē ipsos credere, id est, suscipere solenniter Euāgelium

Secūda etiā reprobatur

Primum nō genuinum.

Secūda.

S. Tho.

Sententia authoris.

gelium per verba gestantium. Quocirca quodammodo recipiunt Euangelium per auditum parentum, qui adhibentes ipsi fidem, se suosq; liberos, quos habent in legitima potestate, baptizant. Atq; hinc palam colligitur, hæresim esse manifestariā Anabaptistarum, qui autumant pueros, vbi primum illuxerit rationis vsus, conueniendos esse, & sciscitandos, habeantne ratum, quòd parètes de ipsis fecerunt. Quinimò sunt iam verè obligati, & idcirco compellendi ad fidem, legemq; seruandam, quam susceperunt. Vnde quādo ait Aug. Aug. pueros credere idem esse quòd baptizari, non intelligit aliud, nisi quòd idem valet illis baptizari, per quòd sacramento legibus Dei obligantur, quòd valet adultis credere. Etenim Hypog. lib. 5. palā ait, quòd paruuli assumuntur in fide credentium, non obedientia voluntatis, sed dilectione nimia: vide licet Dei, qui absque aliquo eorum actu, in suam illos recipit amicitiam. Hęc Aug. Habemus ergo quòd paruuli sine aliquo proprio actu vel dispositione, quam ipsi adferant, sed solum per alios obligati, sacramento sanctificantur. Et quantum sine illa solemnitate baptizentur: baptizator, tanquam Ecclesiæ minister, ipsos obligauit. ¶ Sed altera in extremo est quorūdam opinio. Hi nescio quo protecti pietatis obtentu dicere audent, pueros qui casu aliquo absq; baptismo moriuntur, nihilōsecus misericordia Dei, quæ defectum supplet baptismi ab originali liberatos, ad regnum admitti cœleste. Atq; idem censent tam de pueris iam in lucem editis, quàm de illis qui in maternis vteris ante lucis vsuram de vita decedunt. Et quoniam de hac re per ora vulgi circumfertur doctissimus Caietanus, illum nomino: quem semper tamen, non nisi honoris gratia nominare soleo. Is enim, aliās profectò omni autoritate dignus, super. q. 68. 3. p. (sub correctione tamē, & quæ sua erat religio ac modestia nihil pertinaciter asserēdo) vtrunq; ceu probabile profert. Ait enim art. 2. quòd in casu necessitatis, nēpe vbi non est aquæ copia ad salutem puero (¶ loquitur de illis qui iam nati sunt) sufficere videtur baptismus in voto parentū: præcipuè cum aliquo exteriori signo. Et post modum artic. 12. addit (sub eadem censura) paruulos in maternis vteris periclitantes, posse pari modo saluari per sacramentum baptismi in voto parētum cum aliqua benedictione seu oblatione ipsius ad Deum, cum inuocatione Trinitatis. Sicut diximus, inquit, de

Anabaptistæ.

Aug.

An pueri sine baptismo saluentur.

Caietanus.

S. Thome.

August.

Pelagius.

Animaduertere.

Pera sententia de paruulis.

Marc. 16. Dubium, Qui crediderit, &c.

Luther.

August.

Prima expositio reprobatur.

saluari: in quo sensu legit hanc auctoritatem S. Thom. 3. q. 68. arti. 1. Vel si de fide expressa intelligatur, glossandum est de illis qui illam audierint, vel sua culpa audire renuerint. Aut certe amplectenda est altera pars, quæ consono alicui videri potest Paulo ad Rom. 10. Nempe quod nulla sit modo ignorantia inuincibilis huius expressæ fidei. Nam si insulares nihil de illa audierint, sua fuit culpa, non quidem proximè ad prædicationem relata: quia nullum viderunt prædicatorem, quem renuerent audire, sed culpa contra ius naturæ: quam si legitime seruassent, Deus illos irradiasset lumine fidei. Sed tunc dicendum, quod antea fuissent illustrati tali lumine, quæ reciperent gratiam: quandoquidem carere hac fide peccatum esset. Istud autem loco citato Rom. 10. pressius disputabamus: super qua remallem aliorum audire sententiam quæ meam præcipitare.

De adulterorum iustificatione ab actualibus. Cap. 13.

In tertio ordine sunt adulti, qui ab originali vna cum actuali veniunt ad fidem CHRISTI. Sanè in quibus eadem sunt prorsus dispositiones necessariae, quæ in homine nunc proximè descripto requiruntur: ut pote, actus fidei, spei, et charitatis. Nisi quod ista charitatis motio alia ab istis delictoribus exigitur, quæ ab illo qui nullum contraxerat actuale delictum. Est enim illis necessaria penitentiæ, quæ actus est etiam dilectionis Dei: contra quem fuerat commissum peccatum. Non inquam præter actum charitatis alter penitentiæ requiritur: ut cum in superiori iustificatione requisiti fuerint actus tres, hic adiciamus quartum. Quia in nulla reconciliacione necessarius est, nisi vnicus actus charitatis: sed tamen ille in diuersis, diuersus. Ratio prima conclusionis huius, illa planè est, quam cap. 1. ex rerum natura deducebam. Est enim naturale ius gentibus vniuersis per se notissimum, ut nemo in amicitiam eius redeat cui offensionem intulit, nisi eum facti penituerit. Cum ergo Deus perfectior sit naturæ, in quacunque lege voluit idem erga se esse obseruatissimum. Iuxta illud, Altissimus odio habet peccatores, et misertus est penitentibus. Et, Penitentibus dedit viam iustitiæ. Neque alia extitit Deo causa illius tremendi cogitatus, Penitet me fecisse hominem, quam quod flagitiosissimum illud genus hominum impoenitens esset. Si enim per penitentiam crimina sua deleta curassent, nunquam ipsos Deus deleuisset à fa-

cie terra. Atqui vtraque sacra pagina huius testimonii dispersa est Hieremias, Si penitentiam egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum aduersus illam, agam et ipse penitentiam. Et, Si impius egerit penitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, et custodierit omnia præcepta mea, et fecerit iudicium, et iustitiam, vita viuet, et non morietur: omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor. Plura sunt, vulgatioremque testimonia veteris legis (ut in strato David, lachrymis penitentiam die ac nocte rigato, in sacco et cinere Niniuitarum: et aliis id genus penitentiam insignibus) quam ut opus huc sit cuncta coaceruare. Sed et Ioannes, quem Deus angelum in mundum præmiserat præparatum vias CHRISTI, inde præconium veritatis orsus est, ut penitentiam agerent, quos in figurâ euangelici baptismi aquis Iordanis tingebat. Idemque prothema suæ prædicationis accepit CHRISTVS ipse dominus noster. Nempe, Penitentiam agite, appropinquabit enim regnum celorum. Apertissimè inimirum docens, virtutem sanguinis eius (quod nomine regni celorum designabat) neque per sacramentum quodpiam, neque vlla quauis alia via in quenquam mortalium, qui propria voluntate deliquisset, diffusum iri, nisi deleto per penitentiam peccato, quod est diuinæ gratiæ inimicum. Idque deinceps fuit apostolorum institutum. Vnde sciscitantibus Iudæis corde compunctis, Quid faciemus viri fratres? respondit Petrus, Penitentiam agite, et baptizetur vnusquisque vestrum in nomine IESU CHRISTI in remissionem peccatorum vestrorum: et accipietis donum spiritus sancti. Ex prædicatione ergo Baptisti, et ex his verbis Petri clarè liquet penitentiam esse necessariam, non solum peccatorum, quæ post baptismum patrata, confessionis sacramento sunt remittenda, verum eorum quæ sine confessione abstergenda sunt in baptismo. Cuius causas subscribit S. Thom. Thom. 3. p. quæstione 68. articulo 4. Primum ex vulgato illo Augustini, Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te: Vbi aliqua designatur necessaria cooperatio, qua se peccator disponat per penitentiam. Deinde, quod per baptismum efficitur homo membrum CHRISTI: secundum illud, Quicumque in CHRISTO baptizati estis, CHRISTVM induistis: talis autem regenerationis omnis iniquitas est impedimentum: nam quæ participatio iustitiæ (ut ait Apost.) cum iniquitate? Vnde Aug. in lib. de penitentia, cap. 2. de eisdem

dem ipsis, qui ad baptismum accedunt, enuntiat, quod nullus voluntatis suæ arbiter constitutus, cum accedit ad sacramentum fidei (scilicet baptismum) potest vitam nouam inchoare, nisi eum veteris vitæ peniteat. Præterea sacramentum baptismi institutum est ad abstergendum peccatum: qui autem aduertit se in peccatis esse, neque vero animo illa respuit, is, si non in forma, saltem in virtute retinet: et ideo obicem opponit effectui sacramenti: quod proinde Ecclesia non debet illi conferre, ne sit in eo falsitas. Consepelitur enim, ut ait Paul. per baptismum cum CHRISTO, vbi moriendum idcirco nobis est peccatis, quæ tamè sola displicentia perimuntur: sicuti complacentia perpetrantur. Vnde art. 6. eiusdem q. repetit S. Thom. quod ante baptismum licet, non sacerdoti, saltem Deo tenetur homo sua peccata recogitando cum dolore confiteri. At verò, ut de ambobus simul commodius, luculentiusque disputemus. Quartus denique ac postremus gradus iustificationis, est illorum, qui à gratia baptismatis relapsi, misericordia Dei, nisi in finem desuperint, respiscunt. In quibus eadem fermè ipsæ dispositiones quæ in illis de quibus modo dicebamus, prætere debent gratiæ iustificanti, vel proportionem similes. Primum enim requiritur actus fidei, et spei. Licet, cum christianus in peccatis habitus huiusmodi habeat informes, forsitan non necesse habet semper nouo auxilio ad eliciendos actus: eo tunc dum conuertitur: vti sumus quamprimum dicturi. Est tamè semper necessarius charitatis actus ex auxilio Dei qui proxima est dispositio. Actus tamen iste charitatis respectum debet habere ad peccatum, ut sit etiam actus penitentiæ: penitere enim diuinæ offensiæ actus est charitatis. De qua re præter illa quæ adducta sunt, est etiam sententia CHRISTI, Nisi penitentiam habueritis, omnes simul peribitis. Et, Oportebat CHRISTVM pati, et resurgere à mortuis, et prædicari in nomine eius penitentiam, et remissionem peccatorum in omnes gentes. Vnde et Pet. non solum baptizandis, sed Mago etiam Simoni baptizato, Penitentiam, inquit, age ab hac nequitia tua, et roga Deum si fortè remittatur tibi hæc cogitatio, cordis tui. Tandem, ut tribus præcedentibus generibus peccatorum necessarium diximus esse baptismum, ita huic necessarium est penitentiæ sacramentum. Etenim ut baptismus integra nauis est ad seruandum inter fluctus huius seculi innocentiam, ita et penitentia se-

cunda est tabula post naufragium, ut Tertulianus primum lib. de peniten. et super Daniele postea Hierony. auctores sunt. De hac autem penitentiæ dispositione paulò est limatius differendum. Et quidem contra Lutheranos abundè iam supra diximus, Tria enim præter alia illis sunt lubrica loca, ex quibus in hunc prouunt errorem, ut huiusmodi dispositiones repellat. Primus, quod omnia opera per naturæ facultatem, et generalem Dei influentiã à nobis exhibita, ceu peccata condemnant. Quod et in calce superioris libri, et sequenter in capite secundi huius pro nostro ingenio expugnauimus. Secunda erroris sui causa est, quod vel non considerat, vel non recipiunt, dispositiones ad gratiam non esse solius nostri arbitrii opera, sed Dei nobis peculiari fauore opitulantis. In qua fallacia circumuoluitur Luthe. art. 6. suarum assertionum. Nempe, quod uti Pelagiani, ita nos nobis arrogemus dispositionem, quæ sit meritum gratiæ. Vtrunque nos tamen paulò ante monstrauimus. Sanè, et quod dispositiones non nostra præcisè, sed Dei sint opera nobis singulariter succurrentis: et quod nulla ratione, qua gratiam præcedunt, sunt meritoria. Quod si aliqui dicunt, illa esse nonnulla merita, impropriissimè id tamen. Tertia delusio istorum est, saltem Lutheri, art. 7. Quod nullus est necessarius actus charitatis in conuersione, qui feratur in peccata, et sit detestatio retroactæ vitæ. Sed optima, inquit, penitentiæ, noua vita. Atque ex his demum conficiunt sola nos fide iustificari. Docetes, quod quicumque fidem adhibuerit dictis CHRISTI, pollicentis nobis remissionem peccatorum, atque ita crediderit, ut certò fidat sibi nunc peccata condonari, misericordiam Dei, et gratiam tali eum fide extemplo recipere. Non quod eadè fides aliquo modo sit vel dispositio vel meritum, sed quod per eam applicetur nobis misericordia, et passio CHRISTI modo cap. 3. et 11. exposito. Quod quidem figmentum adeò est multiugum, ut necessarium illud nobis fuerit per diuersa capitula membratim discernere. His ergo, quæ dispersim hæctenus contra hanc solam fidem coniectati sumus, colophonem tandem adhibeamus. Primum, quod aiunt, nulla opus esse errorum penitentia, id iam apertissimis scripturæ testimoniis, et rationibus naturalibus supra reprobatum est. Sed pondera suorum argumentorum libremus. Ait Luthe. nouam vitam optimam esse penitentiã. Nam metanra, inquit, quam nos

2. tabula post naufragium.

Tria Lutherani et randi precipia.

Luthe. Metanra.

Penitentia necessaria.

Ratio prima.

Ecclesi 12. et 17.

Gen. 6.

2. argum. mentis.

Rom. 6.

Quæstio 9. ordo iustificandorum.

Luc. 13. et cap. ult.

Act. 8.

S. Thom.

Gal. 3.

2. Cor. 6. August.

Dei: sanè quæ amor quidam eius est: uterque enim est actus amicitia: scilicet, & latari de bonis amici, & de suis quoque iniuriis dolere. *S. Tho.* Ob idque S. Tho. 3. p. q. 85. ait, penitentiam esse speciem quandam iustitiæ: qualis iustitia (secundum Philosophum. 5. Ethi.) inter nos & deum esse potest. Quippe cuius officium est, emendare vitam, resarciendo iniuriam Deo illatam. Sed imperatur nihilominus actus eius à charitate, eò quòd est displicentia iniuriæ illatæ amico. Et explicatius art. 5. inter enumerandum dispositiones ad gratiam, Quintus, inquit, actus, est motus charitatis, quo alicui peccatum displicet secundum seipsum, & non iam propter supplicia. Insinuans penitentiam illam quæ à timore pænæ progignitur, non esse actum charitatis: quia non contritio sed attritio est. Atque inde patet nominum etymologia. Est enim attritio in corporibus, dum mola (verbi gratia) frumentum terræ in frustula terit: contritio verò, ubi iam est in pulvere commolitur. Vnde tracta analogia, aiunt theologii contritionem esse odium & detestationem peccati supra omne quod odibile est: attritionem verò esse odium eius non supra omne odibile. Quod non est referendum ad intensiorem & feruorem actus. Nam potest quis errore longe maiori afflictus esse ex metu inferni, quam alius, ex eo quod in Deum deliquerit. Sed est iuxta ea quæ diximus intelligendum: scilicet, quod per contritionem abominamur delictum, summa, iustissimaque ratione qua est abominandum: id est, qua diuinæ voluntati aduersatur. Quamobrem includit propositum, nunquam amplius vllum admittendi, pro quacunque re mundi, quod aiunt, appretiativè odisse super omnia. Attritio verò, non tanta est execratio. Qui enim non dolet nisi propter pœnas, quantum est ex natura rei, ubi non esset pœna, non vitaret delictum. Tamen dum attritus non habet in affectu, quòd aliàs, nisi supplicium incurret, propter Deum non cessaret malefacere, attritio bona est, tanquam initium penitentiæ: si verò adiecta esset illa exceptio in affectu, mala esset prorsus & iniqua. *Nominales.* Neque verò silentio duxerim prætereundum, quòd ex Nominalibus quidam addubitant, num in ratione contritionis necessarium sit propositum cauendi à vitis in futurum. Atque id negant, ex eo quòd in bibliis sacris nihil comperiatur de huiusmodi proposito. De quo profectò, si exile meum iudicium vllius esset momenti, condemnandi essent: non solum quia error

est, sed quia perniciosus. Est enim ignoratio nominis penitentiæ. Porro quæ, ut supra dicebamus, idem sit quod mentis mutatio: atque adeo vtriusque temporis respectum complectens. Vnde veluti supra Lutherum urgebamus, quod non potest esse resipiscencia & propositum bonæ vitæ in futurum, nisi ubi animus per penitentiam diuellatur ab erratis præteritis, ita viceversa & aduersus istos astruimus, quòd nequit esse penitentia præteritorum sine proposito cauendi in futurum. Quomodo enim quenquam penitere potest, Deum offendisse, cui non fuerit intentio mutandi vitam? aut qualis illi potest esse intentio mutandi vitam, cui non est propositum declinandi à malo, ut regredatur in viam? Et quanuis nomen per se ipsum penitentiæ aperte præ se fert huiusmodi propositum, haud tamen illud subicit propheta, ubi ait, Si impius egerit penitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, Ecce respectum præteriti: & custodierit omnia præcepta mea, En propositum in futurum: & fecerit iudicium, & iustitiam, Ecce propositum satisfaciendis. Ille, inquit, vita viuet. Et CHRISTVS ipse penitentiæ magister, mulieri de adulterio ad se delatæ, Vade, inquit, & amplius noli peccare. Propositum ergo huiusmodi exigitur à penitente. Nam penitere est peccata respicere & execrari: respicere autem malum, non solum ad præteritum, sed ad futurum potius referatur. Vnde S. Thom. loco proximè citato. 3. p. q. 85. ex eo probat penitentiam esse actum iustitiæ, quòd munus eius est recompensationem facere iniuriæ illatæ. At optima compensatio est emendatio vitæ: quatenus penitus, inquit, assumit moderatum dolorem de peccatis præteritis, cum intentione remouendi ea. Verba eius sunt art. 1. Differunt ergo natura sua, contritio & attritio ex eius obiecto diuerso. Sed tamen est præterea adnotandum, quòd vtraque elici ab homine potest, vel ex viribus naturalibus cum auxilio naturali dei, vel ex singulari eius succursu. Enimverò non solum naturaliter potest quispiam mortificati affici, quòd supplicia fuerit peccando commertus, sed potest etiam naturaliter penitere, quòd Deum offenderit. Etenim cum possit quicumque naturaliter penitentia duci, quòd amicum læserit, cur etiam non poterit similem detestationem habere peccati, eò quòd fuerit contra diuinam voluntatem commissum? Quandoquidem immensa illa bonitas, non modò lumine fidei, sed etiam natura nobis

bis innotescit. Neque opus hic existimo, veritatem hanc pluribus persuadere. Quippe cum libro priori cap. 20. & duobus sequentibus, pro virili mea id confecerim, quòd quemcumque actum potest habere ille qui est in gratia, potest etià quantum ad substantiam operis, elicere peccator ex puris naturalibus. Huiusmodi autem penitentiæ actus naturalis, quanuis ratione obiecti sit contritio, non tamen est sufficiens dispositio ad gratiam, sed potest esse in eo, qui est in peccato. Saltem ubi adest ignorantia aliqua vincibilis. Potest enim quis dolere, quòd Deum offenderit, quin etià proponere, quantum in sua est cognitione, offendicula omnia vitiorum vitare, qui tamen non facit quicquid debet, ut viam veritatis agnoscat. Vti vsu venit infidelibus, & hæreticis, atque in vniuersum iis, qui ignorantia crassa laborant. Econuerso attritionem etià habere quis potest ex timore inferni, per auxilium speciale à Deo incusso, quæ tamen non erit proxima dispositio, & sufficiens. Per se saltem absque sacramento. Nam de dispositione ad sacramentum statim dicemus. Ex his oritur secunda distinctio inter hos actus extrinsecos ratione gratiæ. Ut omnis dolor peccatorum, siue attritio, siue contritio, ex parte obiecti, qui est absque gratia, dicitur hoc modo attritio: & omnis dolor, ille etiam qui est attritio ex parte obiecti, ubi informatur gratia, dicatur hoc modo contritio.

De differentia inter baptismum & sacramentum penitentiæ. Cap. 15.

Post hæc, quæ presenti erant negotio necessaria, dubitatio incidit, vtrum eadem omnino peccatorum detestatio requiratur in præparatione baptismi, quæ requisita est ad sacramentum penitentiæ. Prima conclusio, qua de baptismi inter theologos omnes conuenit, est, quòd dolor qualiscumque necessarius sit suscipienti. Nam est sententia Petri, Penitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum: Augustino interprete, quòd nullus voluntatis suæ arbiter possit, neque per baptismum, vitam inchoare nouam, nisi quem veteris penituerit. Et quanuis sint, qui Scoti hanc opinionem inurant, quòd satis sit nullum adferre obicem: puta complacèntiam peccati, quanuis nulla adsit detestatio: videlicet si baptizatus absque vllò actu accedat respectu peccati, profectò hoc nusquam elicetur ex ipso. Quin verò. 4. senten. d. 4. q. 5. expresse ait, quòd qui accedit ad baptismum cum obi-

ectio infidelitatis, vel aliquod habes peccatum, quòd tunc actu committit, vel quòd prius commisit, & nullo modo sibi displicet, nullo modo recipit gratiam: iuxta verba Augusti. in de penit. Nullus ad sacramentum fidelium accedens potest nouam vitam inchoare, &c. Atque d. 4. eiusdem libri q. 4. quanuis dicat, quòd ad suscipiendum gratiam per baptismum, sufficit accedere sine fictione, cum intentione suscipiendi sacramentum Ecclesiæ: subdens, quòd solum requiretur opus exterius cum amotione interioris impedimenti, ipse se paulò inferius declarat. Dicens, quòd non requiritur tanta attritio, quanta est illa, quæ, secundum suam opinionem, sufficeret sine sacramento: sed licet sit parum attritus, etià attritione quæ non habet rationem meriti de congruo, volens tamen recipere sacramentum, per ipsum recipiet gratiam. *Caietanus.* 3. p. q. 86. super art. 2. videri quibusdam posset dicere, quòd sufficiat receptio ipsa baptismi in remissionem peccatorum loco penitentiæ. Attamen reuera non intendit negare, quin requiratur aliqua attritio ad tollendum obicem: sed ait, quòd perfecta ratio penitentiæ, quæ complectitur propositum nouæ vitæ, completur per hoc, quòd quis recipit sacramentum baptismi in remissionem peccatorum. Itaque propositum baptismi valeat pro eo quòd est, nouæ vitæ. Quòd si quis contenderet, absque vllò actu displicentiæ, dignè adiri baptismum, manifesti conuinceretur erroris, ex testimoniis & argumentis, quæ præcedentibus capit. cõtra congeminauimus. Opponet autem hic forsitan nobis textum illum capituli, maiores de bapt. & eius effectu. Tunc characterem sacramentalis imprimi operatio, cum obicem contrariæ voluntatis non inuenit obistentem. Responso tamen est, quòd ad characterem baptismi, sufficiens est voluntas suscipiendi baptismum. Et ideo si quis absque vi illata, dum baptizatur, tacet, silentium illud & permissio reputatur consensus abiiciens talem obicem. Tollere autem obicem peccati (quòd requiritur ad suscipiendam gratiam) non solum dicit meram negationem complacentiæ peccati, sed detestatricem actionem. Quæ verò detestatio exigatur, hoc est dubium. Porro Scot. aperte asserit, non solum sufficere attritionem, verum neque tantam exigere, quanta est dispositio ad gratiam. Et S. Tho. 3. p. q. 68. ar. 4. ad 2. arg. loquens de baptismi, ait, quòd CHRISTVS dupliciter operatur ad gratiam: vno modo per seipsum (scilicet sine sacramento)

*S. Tho.**S. Thom. Etymolo. Ateri. & contri.**Secunda distinctio.**S. Tho.**Conclusio de bapt.**Art. 2.**Scotus.**Caietanus.**De bapt. cõ. maiores.**Scot.**S. Tho.*

mento) & sic preparat voluntatē hominis, ut bonum velit & malum odiat. Quod plane intelligit de perfecta cōtritione. Alio modo operatur per ministros exterius adhibendo sacramenta: & sic operatur perficiendo exterius id quod est interius inchoatum. Et ideo non est exhibendum sacramentum baptismi, nisi ei in quo interioris conuersionis aliquod signum apparet. Dicendo, inchoatū, & aliquod signum, ad differentiam interioris perfectæ conuersionis, sentit, quod sufficit attritio. Itaq; non sit tanta dispositio necessaria ad sacramentum, quanta illa est quæ per se sufficit. Consonat sibi in art. 6. vbi ait, quod sufficit baptizādo, ut sua peccata recogitās, de eis doleat: iuxta verbū Augustini, de inchoante nouam vitam. Est ergo secūda conclusio, quod ad baptismum nō est necessaria contritio. Cuius ratio est, quam ipse idem explicat in. 4. senten. d. 4. quæst. 2. art. 1. Videlicet, quod cum baptismus de se sit institutum ad regenerandum hominē, & remouendum peccatum, nō exposulat detestationem, tanquam per se causam, vel ut sit simul cum ipso causa, sed ut obicem tollat: nempe complacentiā peccati, quod baptismus ipse auferat. Et ideo, dist. 6. quæst. 1. art. 3. ad quintum argumentum repetit, quod ad baptismum nec charitas, nec contritio requiritur: sed sufficit attritio. Quod si nos quispiam contradictionis redarguat: ex eō quod præfati sumus, cuiusque reconciliando necessarios esse motus si dei, spei, & charitatis: Respondetur, quod abque sacramento requiritur actus charitatis, qui sit vera contritio: petenti autem baptismum satis est inchoatio charitatis per attritionem, quæ perficitur ablutione ipsa: qua velut instrumento passionis CHRISTI infunditur cum gratia charitas. ¶ Hoc tamē posset restare dubiosum, an sufficeret attritio, quam accedens conscius est, esse attritionem, & nō contritionem. Porro quia scit se non dolere propter Deum, sed propter timorem inferni, & ita palam patefacit, & confitetur Ecclesiæ: videtur sanè iste non talis accedere, cui sit ministrandum sacramentum. Nam, ut supra diximus, & Augustinus sæpe commune facit, & theologi in. 4. dist. 4. & S. Thom. 3. p. d. 68. admonent, peccatores non sunt baptizandi: ille autem quem constat non penitere propter Deum, indubitatus est peccator. Et inde augetur dubitatio, quod profectō qui taliter affectus accederet ad sacramentum penitentia, neuisquam absoluendus esset, possi-

quam non vero corde se acculat offendisse Deum. Crediderim nihilominus, sub peritorum censura, baptizandum esse eiusmodi notum attritum, propter causam prædictam. Nempe quod de se baptismus sit regeneratio nis sacramentum ordinatum ad remissionem cuiusuis peccati, vbi non reperit complacentiā obicem. Complacentia verò satis tollitur per quemcunq; dolorē. Accedit authoritas sancti Thomæ citata. 3. p. dist. 68. vbi ait, quod sufficit in baptizando apparere aliquod signum interioris conuersionis. Loquitur ergo de innotescente attritione. Et quæst. 79. art. 3. ad secundū, constituēs differentiam inter eucharistiam & baptismū, ait, quod cum baptismus sit spiritualis regeneratio, ordinatus, ut faciat ex peccatore iustum, nō conuenienter eodem accedit qui habet conscientiam peccati mortalis. Secus de sacramento eucharistia, in quo porrigitur CHRISTVS tanquam cibus & alimentum iam viuētis per præcedentem gratiam. Vnde S. Synodus Tridentina sel. 6. cap. 6. ante baptismū solum requirit motum aduersus peccata. Per odium, inquit, aliquod & detestationē, hoc est, per eam penitentiam, quam ante baptismum agi oportet. ¶ Sed arguis. Igitur idem affirmare licet de illo, qui accedit ad penitentiam, quandoquidem & illud institutum est ex genere suo, ad remouendum peccatum. De hoc aliorum fortē diuersum erit iudicium, meum autem est, ni fallor, quod sit inter tria sacramenta, scilicet eucharistia, baptismi & penitentia ita hoc loco discernendum, quod ad baptismum sufficit attritio: etiam si sit cognita, ut dictum est. Ad eucharistiam verò nemo licitē aduenit cū conscientia peccati mortalis, atq; adeo neq; est sufficiens attritio, sed requiritur quod bona fide existimet se in gratia existere. Ita enim ait S. Thom. loco iam modò citato, & q. deinceps proxima. 80. art. 4. de quo inter Patres & theologos summus est consensus: iuxta illud Pauli, Probet autē seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat & bibit indignē, iudiciū sibi manducat. Vbi ait glossa, indignē manducare, qui vel in crimine, vel irreuerenter accedit. Atqui ratio diuersa vsus horum sacramentorum sumenda est ex fine diuerso, ad quem sint diuinitus instituta. Nam que cum baptismus sit institutus ad regenerandum infidelem, spiritualiter mortuum, nō requirit de se, quod qui petit, sit in gratia, sed quod nō opponat obicē. Eucharistia cum

Responsio.

S. Tho.

Syn. Trid.

Argumentum de penitentia.

Discrimen inter sacramenta.

1. Cor. 10.

cum sit illis cibandis constitutū, qui, per gratiam iam, vel baptismi vel penitentia, vita funguntur, deponit, ut à nemine sumatur, nisi qui se existimat per gratiam viuere. Penitentia verò medio quodam modo se habet. Nam licet sit sacramentum remissionis peccatorum, sicut baptismus, ille tamen est sicut generatio, vbi nō concurrunt actus recipientis, ut pars sacramenti: hoc autē est quasi medicina concurrentibus actibus penitentis, ut materia. Et ideo vsus non est vtriusq; idem. Quoniam ad baptismum nulla est, vel accusatio, vel confessio necessaria: qualis tamen in sacramento penitentia deponitur. Qui autem sciret se non detestari peccata propter Deum, eius profectō non esset vera accusatio in confessione: siquidē accusatio non est nisi de offensa Dei, & quatenus est offensa. Quare qui non ita in pectore gereret, sed solum propter penas doleret, falsō diceret, se accusare peccasse in Deum. Atq; adeo si ita mihi certō constaret, grauissimē formidarem, sic affectum absoluere. Tametsi nisi manifestissima essent indicia, semper in re dubia credendum est, legitimam esse contritionem: quoniam difficillimum est diiudicare rationem doloris, sit ne propter Deum, an propter alias causas. ¶ Confirmatur nunc maximē hæc sententia autoritate cōcilii Trid. Sanè, quod cum cap. 6. censuisset, ad baptismum satis esse adferri odium aliquod, cap. tamen. 14. ait, penitentiam post lapsum multo aliam esse à baptismali, & continere cor contritum. Quod ergo S. Thom. & fermē doctorēs consentientes aiunt, per sacramentum penitentia non nunquam ex attrito fieri contritum, intelligendum existimo, quādo aliquis accedit attritus, putans se esse contritum. Tunc enim licet attritio interna non sufficit, tamen quia ille bona fide accedit, recipiet gratiam per sacramentū. Id quod & sacramento etiam eucharistia cōgruit: ut loco citato q. 79. ar. 3. author est S. Tho. vbi ait, quod eucharistia confert primam gratiam ei, qui licet sit in peccato mortali, tamen facta diligentia, nullius recordatur. Vel quauis non sit sufficiēter contritus, reuerenter tamē accedit. Intellige, quia non certō diiudicat dolorem suum non esse veram contritionem. Vnde quādo S. Patres constituunt, nō esse conferendum sacramentum illi, qui est in peccato, sic interpretandū est. In baptismo quidē, de illo, qui habet propositum peccandi. In eucharistia verò & penitentia, de illis qui petunt cum conscientia

Syn. Trid.

Ex attrito contritus.

peccati. Sed tamen inter eucharistiam & penitentiam hoc est interstitium, quod ante eucharistiam requisita est probatio, per omne remedium quod est contra peccatū: scilicet, per penitentiam, tam virtutem quam sacramentū. Haud quidē sum extra metum, quod mihi quis forsan obiiciat S. Thomā. 3. p. q. 80. artic. 4. ad. 2. arg. vbi sacramento eucharistia vtrunq; simul ē regione opponit: scilicet, & baptismum, & sacramentū penitentia: commonefaciens, quod eucharistia non debet dari nisi liberatis à peccato: alia verò duo concedi posse febricitātibus febre peccati. Quia ista duæ, inquit, sunt medicina purgatiua: illa verò confortatiua. Ex quo apparet consequens, attrito, etiā conscio, conferendum esse sacramentum penitentia, sicut baptismi. Ne gauerim tamen consequentiam. Nihil enim aliud sibi vult, nisi quod sacramentum penitentia conferendum est illi, qui se ut peccatorem penitens accusat, sicut baptismus largiendus est peccatori. Eucharistia verò non nisi illi, qui per penitentiam absolutus gerit iam, secundum suam conscientiam, formam hominis iustificati. Neq; verò ignoro Nomenclaturales quorundam opinionem, docentium quod quicumque existimat se esse contritum, reuera obtinuisse iam veniā, atq; adeo quod nullus cogitās contritionem se adferre ad sacramentum, per ipsum recipit primam gratiam: quin verò iam recepit per suā illam bonam cogitantiam. Quorum causam nullam aliam subiiciūt, quā quod aliās esset homo ille extra remedium: maximē vbi non esset possibile sacramentum. Quoniam si quis arbitratur se esse contritum, non restat illi iam aliquid faciēdum, imò nec potest, aiunt, aliud facere, quippe qui credit iam totum fecisse. Horum ideo memini, quoniam in capitulo de certitudine gratia fecerent nobis aliquid negotii hæc opinio, si vera esset. Sed profectō demiror quā sint isti tenui ratione persuasi. Etenim nescio quomodo nō patenter videant, posse latere in tali credulitate fallaciam, sicut in aliis cogitationibus. Atque eam duplicem. Primum in disquisitione peccatorum, an fuerit legitima. Verbi gratia, quando perditissimus homo recogitat sua peccata, quæ commisit, tum plurima, tum grauissima, facile ac temere credit se fecisse legitimam diligentiam, quam tamen non fecit pro quantitate criminū, & diuturnitate temporis, quod cessauerat confiteri. Et præterea etiam si diligens fuerit exquisitio, forsan do-

S. Tho.

Nomenclaturales.

let non propter deum, sed propter infernum, aut propter alia damna quæ accepit, qui dolor non sufficit ad remissionem culpæ, sed leuiter iudicat contritionem esse. Profectò ista tales antequam sacramentum suscipiant, non erunt in gratia. Deridiculum enim est, quòd sola ignorantia sufficiat ad remittenda præterita peccata: cum tamen contritio non sit actus intellectus, sed voluntatis. Sit, exempli gratia, qui reuera habet solam attritionem peccatorum, & ita de se ipse credit. Is secundum istos non est in gratia. Fac ergo interroget ignarum doctorem, an ille suus dolor sit contritio sufficiens, à quo falsò persuadetur, esse sufficientem, nunquid propterea, quòd iste attritus mutauit credulitatem, idem actus voluntatis immutatus, qui antea erat attritio, efficietur sufficiens contritio? Minimè gentium. Sed tamen iste bona fide accedens ad sacramentum penitentia, recipiet primam gratiam, per quam fiet ex attrito contritus. Est igitur consequentia fallacissima (quòd repetendum nobis est in de certitudine gratia.) Iste putat habere contritionem, ergo est contritus. Quòd si interrogas, Quid ergo aliud debet facere? Certè conteri, vel suscipere sacramentum, aliàs peribit propter peccatum, quòd ante commiserat. Quinimò hæc est vna causa, quare Augustinus dubitauit de sero penitentibus. Frequentes enim sunt in articulo mortis, quibus animo representatur, se dolere suorum criminum, qua ratione fuit Deus offensus, & tamè non dolent, nisi quòd incurrerint in gehennam. Atque eadem est causa, quare tanti tunc habentur sacramenta, per quæ saepe fiunt ex attritis contriti. Imò verò addiderim, tam crassam posse esse ignorantiam illius, qui putat se esse contritum, vt sit nouum peccatum accedere ad sacramentum: & tunc neque per sacramentum recipit gratiam: perinde enim esset ac si accederet, sciens non esse contritus. Sed quando ignorantia excusat à nouo peccato: porro quia probabilitas est fecisse quòd debuit, tunc licet dolor per se non sufficeret remittere præterita peccata, cum non sit contritio, tamen quia ignorantia est inuincibilis, bona fide acceditur: atq; adeo per sacramentum recipitur prima gratia. Aliud superioris germanum dubium est, quomodo attritio fiat contritio. Videlicet, vtum actus ipse qui erat dolor propter penam, adueniente gratia, mutet obiectum, vt sit propter Deum. Ita quidem nonnulli, etiam scholæ S. Thomæ imaginantur, quòd tamen intelligere nequeo.

Ignorantia crassa.

Quò ex attrito fit contritus.

Enimuerò gratia munus penitus est, facere hominem amicū, ac subinde informare eius opera genere bona, vt quæ antea non erant grata, efficiantur grata. Mutare autem obiectum actus, hoc certè est abiicere vnum, & substituere alium nouum: quòd licet quandoque contingat in eo qui suscipit sacramentum, non tamen est semper necessarium: sed eodem ipso actu interno voluntatis, quo quis accedit ad sacramentum, sæpissimè recedit: vt experientia monstrat. Quin verò est demonstratio, quòd non semper actus mutetur. Nam potest quis attritus accedere ad sacramentum, qui illo tunc articulo temporis, quo absoluitur, cessauerit omnino habere actum penitentia, vel per diuagationem mentis, vel per abruptionem cogitationis. Tunc utique manifestum est, non commutari actum: & nihilofecius euadere potest ex attrito contritus. Fit ergo attritio, contritio extrinsecè, per hoc, quòd idem ipse dolor propter penas adueniente gratia, per sacramentum efficitur Deo gratus. Tametsi nonnunquam etiam auxilio Dei mutetur finis doloris. Quæ de causa statuimus superius vnam contritionem intrinsecè ex obiecto, & aliam solum extrinsecè, ratione informatis gratia. Quem admodum illum, qui iam iustus est, potest non solum propter Deum, sed etiam nonnunquam memor inferni meritorie penitere. Quòd autem ait S. Thom. in. 4. distinct. 17. quæst. 2. attritionem non fieri contritionem, sed per diuersos actus ex attrito fieri contritum, intelligit de contritione, quæ intrinsecè ratione obiecti, est contritio, & elicitor ex infuso habitu charitatis, & de attritione, quæ ex timore inferni potest naturaliter elici. Horum enim actuum, cum specie differant, neuter in alterum transit.

An alius actus charitatis, quam contritio sufficiat. Cap. 16.

Hæc veruntamen ex superioribus enascitur dubitatio de preparationibus ad gratiam. Vtrum alius actus charitatis, qui formaliter nulla sit detestatio peccatorum, sufficiat ei ad salutem, qui actualis delicti reus est. Cui primum omnium interrogationi consentiēter theologi prima conclusio respondēt, per illustrem illum charitatis actum martyrii, absq; vilo peccatorum respectu, dummodo nō adsit propositū mali viliū, aut cōplacentia, aut vincibilis ignorantia (vt est in hæretico) benignissimè condonari omnia, etiam penas: vt supra ex libro de ecclesiasticis

conclusio de marty.

sticis dogmatibus citatum est. Et de Cypriano ait August. quòd si quid illi erat purgandum, passionis falce ablatum est. Vnde de celebrata missa. c. cum Martha. Iniuriā facit martyri, qui orat pro eo. Porro priuilegium hoc indultum est præclarissimo illi actui fortitudinis propter excellentiam charitatis, qua ne mo habet maiorem, quam vt animam suam ponat quis pro amicis, atq; adeo pro amicorum summo CHRISTO. Cum enim erratorum penitentia actus sit charitatis, consentaneum rationi iudicarunt Ecclesiæ Patres, vt qui in agone positus passionis pro confessione christianæ fidei (quòd heroicū est charitatis officium) non esset restrictus ad cogitationem peccatorum. Sed sicut aqua baptismi tinctos ait Paulus commori CHRISTO, & cum illo vna sepeliri, ita martyr suo sanguine rubricatus vna æstimetur crucifixus cum CHRISTO, atque adeo eundem assequi vberimum fructū gratia remittentis peccata plenissimè. Hæc enim est ratio quam S. Tho. 4. senten. d. 4. q. 3. & illic theologi assignant huius comparationis martyrii cum baptismo. Nempe, quòd quam CHRISTI passionem baptismus sacramentaliter representat, eandem refert & martyrium realiter. Et ideo character quidē qui ad sacramentalia pertinet, non imprimitur martyri: qui idcirco si Christianus nō fuerat, & surgeret, baptizandus est. Copia verò gratia, non modo par martyri, verum longè cumulatior, quam baptizato impenditur. At dubium aliud est præcipuum, an citra martyrium quis actus charitatis, quantocumq; sit excellentissimus, absq; formali detestatione peccati sufficiat peccatori ad salutem. Apparet namq; id affirmare Scot. in. 2. d. 28. vbi inter loquendum de præcepto charitatis, ait, quòd quodocumq; voluntas actū huius præcepti exequitur, licet informis, disponit se de congruo ad gratiam gratificantem: cui oblatæ, vel resistit, & peccat mortaliter: vel consentit, & iustificatur. Et quāuis ipse nihil explicet, an ille qui se disponit sit in peccato, neq; de actu charitatis, an debeat esse penitentia, sunt tamen qui ita opinantur, vt actus charitatis absq; penitentia formali sufficiens dispositio sit ad gratiam. Tametsi alii hoc nō cuiusq; actui tribuant, sed cuidam egregio. Causam nullam pro se adferre possunt aliam, quam si ita ratiocinentur. Penitentia ex eo postulat ab eo qui est auersus à Deo, quia est actus charitatis contrarius inimicitia: sed quicunq; actus charitatis pariter est

eidem oppositus: ergo quicunq; erit, si nō formalis, saltem virtualis penitentia. Et præterea, quicquid sit de omni actu charitatis, tamen videtur rationi consentaneum, quòd possit quispiam esse tam excellentis dilectionis, vt secum nullum admittat peccatum, sed omne depellat. Illum ergo actum saltem qui habuerit, nulla opus habebit alia actione penitentia. Huc accedit proverbium Sapientis, Vniuersa delicta operit charitas. Quòd & Pet. apostolus resumit. Et verbum Redemptoris, Qui diligit me, diligitur à patre meo. Et de peccatrice. Dimissa sunt ei peccata multa: quoniam dilexit multum. Et Pauli conversioni nulla videtur præfuisse penitentia. Sunt veruntamen testimonia scripturæ, quæ longè vehemētius vrgent aliam partem, quinimò (ni fallor) persuadent. Et ideo discernendum est. Namq; vbi præhabita diligenti indagatone, nullum memoriæ occurrit lethale peccatum, clara res est, sufficere actum charitatis ad remissionem eorum, que memoria exciderint. Neque forsan in alio quam in isto casu senserit Scot. sufficere actū charitatis. At verò vbi vlla est peccatorum memoria, vel per legitimam diligentiam haberi potest, nullatenus audeam affirmare, quòd absq; formali actu penitentia sufficiat, citra martyrium, quicunq; alius actus, vel charitatis, vel cuiusuis alius virtutis. Neq; vllus, crediderim, timorata conscientia poterit eā vnquam, si conscius est peccati, aliter pacare. Neq; profectò tantum me mouet, vel sanctus Thomas, vel alius eiusdem ordinis, quam testimonia scripturæ cū rationibus, quæ supra cap. decimotertio in confirmationem penitentia accersiuimus ex vtroq; testamento. Etenim præter Hieremiam, & Ezechielem, & in Actibus apostolorum Petrum, nullatenus impio, nisi per penitentiam pollicitantes remissionem, reuera, dicente CHRISTO, Si penitentiam non habueritis, omnes simul peribitis, nescio quis possit absque penitentia salutem promittere. Præterquam, quòd Ioannes, & post Redemptor idem noster, nullum indicabant ingressum peccatoribus ad regnum cælorum, nisi per vnam penitentiam. Vnde sanctus Thomas. 3. p. quæstione 86. articulo. 2. incuntanter affirmat, impossibile esse peccatum actuale mortale, sine virtute penitentia remitti. Cuius dilucidam subnectit rationem ex differentia inter gratiam Dei; & gratiam quæ est inter homines. Gratia enim hominis non efficit in eo, quem

Testimonia scripturæ. Prou. 10. 1. Pet. 4. Ioan. 14. Luc. 7.

Reprobatio.

Luc. 23.

Mat. 9. 4.

S. Tho.

autem nos eum vicissim redamamus, & ipse sit nobis charus. Est enim charitas (vt. 3. lib. de doct. christ. cap. 10. definitio est August.) motus animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se atq; proximo propter Deum. Unde gratiæ diuersæ sunt voces. *Χαρις & δὲγάπη.* Hæc gratiæ, & charitatis differentiæ, cum probè, & scite perspecta fuerit Scoto in. 2. d. 27. Scot. profectò demiror, cur in eandem opinionem deflexerit, quòd charitas & gratia sint iidem prorsus habitus, sola ratione distantes. Nam de Durando, & aliis, quibus hoc discrimen non fuit perspectum, potius mirandum est, cum solo nomine apud illos differat, cur posuerint vlla ratione duas. Expendamus ergo tantisper causas vtriusq; opinionis de hoc interstitio gratiæ, & charitatis. S. Tho. existimat duos esse habitus, nò ratione modo, sed re etiam distinctos: vt gratia sit forma, quæ dat nobis esse spirituale, & diuinum: vt pote, quo sumus formaliter accepti, & grati, eò, quòd sumus ab ipso dilecti. Charitas verò est virtus, quæ nos facit dilectores, amâtesq; sui. Prius enim (authore Ioanne apostolo) diligimur, quâ diligamus. Vnde. 1. 2. q. 110. prius probat, quòd gratia sit aliquid in nobis, dein de quòd sit distincta à charitate. Ratio prioris membri sumitur ex discrepantia, quam inter gratiam diuinam, & gratiam humanam paulò ante commemorauimus. Sanè, quòd homo non diligit amicum propter probitatem, quam in eo effecit, sed propter eam quæ in ipso apparentem videt, vel propter quamuis aliam cogitam causam. Et ideo potest quis quempiam habere gratum, et acceptum, sine aliqua bona qualitate, quæ in eo sit. Deus autem neminem diligit nisi propter bonitatem, quam ipse diligendo ingenerat. Quinimò id ipsum quòd nos diligit, est, dignos nos facere, & iustos, atq; adeo potentes iusta, iusteq; operandi. Et ideo licet gratia qua sum amico gratus, nihil in me qualitatis addat, ea verò qua sum Deo gratus, qualitas est mihi ab eo infusa. Non concludit ratio necessitatem: neq; verò vllus ambigit, quin absq; vlla infusa qualitate posset nos Deus habere gratos: sed suppositis testimoniis scripturæ, quibus infusio gratiæ insinuat, vt cap. proximo videbitur, est optima ratio. Quomodo autem inter gratiam, & charitatem interfit, ex analogia naturalium idem S. Doctor coniectatur. Deus enim non minori providentia disponit res gratiæ, quam naturæ, quinimò multo maiori: in rerum autem ordine natu-

ralium, hoc perspectum nobis est, vt prius res habeant esse per formas, deinde non solum ipsas generali influxu iuuet, & moueat ad agendum, verum etiam virtutes singulis indi- derit ad huiusmodi opera, vt sint ipsis natu- ralia. Hic enim genuinus sensus est illius ver- bi Sapientis, quòd Deus attingit à fine vsq; ad finem, & disponit omnia suauiter. Nempe, quòd cum nihil in vniuerso, neque solum arboris, nisi ipso concurrente mouetur, tamè singulis impressit formas, & virtutes, atque adeo pondera, quibus vnâquamq; rem in suum finem suauiter inclinaret. Pari ergo modo, eo tunc temporis, quo nos iustificat, per suum in nos amorem, gratia nos informat, qua esse nobis diuinum communicat, & vt ait Pet. apostolus, per tale pretiosum donum fug nos confortes diuinæ naturæ efficiat: atq; adeo charitatem, & reliquos operatuios habitus adhibet, quibus perfectè operemur iuxta conditionem eiusdem diuinæ naturæ. Et confirmatur adhuc ratio contra Magistrum sententiam. Nam quauis nos spiritus sanctus moueat ad virtutum opera, facit hoc tamen (vt est apud Sapientem) suauissima dispositione. In officiis tamen, & operibus virtutum naturalium, vt philosophi omnes, & experientia docet, non est perfectum opus, quoad usq; procedat ex acquisito habitu, qui est sicut altera natura. Per habitus enim fiunt nobis opera connaturalia, atque adeo facilia, quæ ante comparatum habitum erant difficilia. Vnde Aristotel. Virtus, inquit, est dispositio perfecti secundum naturam ad optimum actum eidem naturæ conuenientem. Multo ergo magis rationi consonat, vt in operibus gratiæ similes nobis habitus spiritus sanctus infundat. Quandoquidem nullo nos coactu impellit, sed (quæ nostra natura est) liberè allicit, & appellit ad bonum, atq; adeo ad opera gratiæ, acsi naturæ congruerent, ita dulciter promouet. Hinc sapienter colligit S. Tho. gratiam esse in essentia animæ: virtutes autem in potentiis, vt fidem in intellectu: spem autem & charitatem in voluntate. Quoniam gratia tantum dat esse supernaturale, per quam prius natura sumus accepti, & grati tanquam dilecti à Deo. Et deinde sequuntur habitus in potentiis ad operandum dignè, vt decet filios Dei. Neque parum lucis adfert analogia, qua S. Thom. 1. 2. q. 110. patefacit, vt charitas, & gratia distinguantur realiter. Sanè, quòd gratia sit, velut in naturalibus lumen intellectus. Vnde sicuti habitus naturales

turales sunt virtutes illæ acquisitæ ad operandum secundum perfectionem luminis naturalis, ita charitas, & reliqui habitus virtutum diuinitus infunduntur simul cum gratia ad operandum proportionem debita ad illud esse gratiæ supernaturale. Rationes ergo restat vt expendamus quibus Scot. & qui ei subscribunt persuasum habent, vnum esse habitum, qui & gratia sit & charitas. Sunt enim tres numero. Prima, quòd quicquid excellentiæ tribuitur gratiæ, tribuitur & charitati, & eodè vniuerso. Vtraq; enim diuidit inter filios regni, & filios perditionis. Secunda, quòd vtraq; est forma aliarum virtutum: quare neutra potest esse informis. Tertia, quòd vtraq; coniungit nos vltimo fini summa coniunctione, quæ potest esse in via. Sed profectò haud est difficile arietes hos authori suo obuertere. Ratio enim rerum, vbi non possunt separari, sumenda est inde, vbi separantur. Inter homines autem gratia, & charitas ita differunt, vt vna possit reperiri sine alia. Vsu enim sæpè numero venit, vt quis sit alteri gratus, quem tamen non vicissim diligit, & solet quis alterum diligere, cui non est gratus: ergo quantum inter nos & Deum semper maritentur, sintq; adeo diuisæ sodales: quoniam, Qui diligit me, inquit, diligitur à patre meo: ratio nihilo minus ipsarum diuersissima præ se fert distinctionem realem. Nam etsi vtriq; tribuatur diuidere inter filios regni & perditionis, diuersissime tamen, & prius natura hoc facit gratia, quæ charitas. Ex eo enim quòd dilecti atq; adeo grati sumus Deo, largitur nobis habitum charitatis, per què ipsum redamemus: iuxta verbum Ioan. Non quia nos prius dilexerimus, sed quoniam ipse prior dilexit nos. Item quæuis vtraq; sit forma aliarum virtutum, & idcirco neutra possit esse informis, tamè in hoc vastissima etiam intercapedine distant. Nam gratia est forma aliarum virtutum ratione subiecti: charitas verò ratione finis. Quòd est dicere. Gratia quia facit hominem gratum, tantum obiectum dilectionis diuinæ, facit sequenter vt opera eius sint grata & accepta Deo: iuxta illud, Respexit Deus ad Abel, & ad munera eius. id est, & ideo ad munera eius. Charitas verò, quia habet Deum immediatè pro obiecto, habet & opera aliarum virtutum, veluti omnium regina, referre in honorem & gloriam Dei. Ac deniq;, quauis vtraque nos coniungat vltimo fini, & in hoc quoque plurimum disparantur. Nam gratia est quam nos Deus sibi amore copulat, gratosq; & sibi

acceptos reddit: charitas verò, per quam nos ipsum amore prosequimur: iuxta illud Aug. in lib. de mori. eccl. Charitas est perfecta virtus animi, quæ coniungit nos Deo, qua ipsum diligimus. Falsissimum ergo est, quòd vel per gratiam amemus formaliter, vel per charitatem simus formaliter grati. Quauis per opera charitatis, tanquam per merita augeatur gratia. Sed & ex huiusmodi augmento sumitur aliud argumentum, quòd charitas & gratia distinguantur, quoniam non eadem proportionem augentur. Quocumq; enim remississimo actu charitatis statim crescit gratia. Quoniam cuiuscumq; merito correspondet certus gradus gloriæ ad quam statim acceptatur homo: & cum per gratiam acceptemur ad gloriam, fit, vt statim augeatur gratia. Charitas verò per actus remissiores ipsa non cõfestim augeatur: vt S. Tho. 2. 2. q. 24. & theologorum plurimi consentunt. Quoniam habitus operatui potius dum remissè operantur, remittuntur. Quare quantitas gratiæ non sequitur in via quantitatem habitus, sed actum charitatis. Sed de hoc nò statuimus hic disputare. Accedit in testimonium distinctionis gratiæ & charitatis, quòd gratia nusquam vocatur virtus, sicut charitas, sed sub diuersis nominibus vbiq; exprimentur, vt capite iam proximo patebit, vbi & euidentius commonstrabitur, habitus esse distinctos.

De eisdem causis formalibus, quomodo iustificent. Cap. 18.

Postquam visum est, vt gratia, & virtutes distinguantur, quòd necessariū erat ad intelligendum modum diuersum, quòd ad iustificationem concurrunt, duo supersunt de ipsis constituenda. Primum de infusione, & alterum de ratione formali, qua iustificat. Et quòd sint habitus infusi, quauis non antea fortè ita constanter, tamen à tempore concilii Viennensis pro comperto habetur inter Patres, & theologos, vt illic decretum est. Quòd quàm plurimis est sacris testimoniis consonantissimum. Primum est ad Titum, secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos ab eo deper *IESVM CHRISTVM* saluatorem nostrum. Cuius simile & illud est, Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Vox enim, infusio, donum aliquod, præter motum Dei, designat, quòd in nobis permaneat. Nisi quòd primus locus ad gratiam propius spectat gratum facientem.

Argumentum ex augmento distinctio diuersa.

Tit. 3.

Rom. 8.

S. Thom. de gratia & charitate.

Ioan. 4.

Sap. 8.

2. Pet. 1.

Confirmatio.

Arist. 7. Phys.

Gratia in essentia animæ.

Rationes Scotus.

Ioan. 14.

Ioan. 4.

Gen. 4.

Per misericordiam enim suam saluos nos facere, idem est, quod per charitatem, quia ipse nos diligit. Secundum verò expresse loquitur de charitate, qua nos ipsum diligimus. Ita enim ait de spir. & liter. cap. 32. Aug. Charitas Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, nō qua nos ipse diligit: sed qua nos facit dilectores suos. Tertius locus est in prima Canonica Ioannis, Omnis qui natus est ex Deo peccatum non facit: quoniam semē ipsius in eo manet. Verbum, manet, in harentis habitus significationem gerit. Et quauis virtutes etiam nūm semina bonorum operum, sane quorum sunt principia, dici possint, significantius tamē ac proprius nomini seminis subicitur gratia, per quam ex Deo CHRISTO nascimur: sicuti naturali semine ex priori Adam. Et præterea, quia gratia est seminatio fructuum, sane vnde opera nostra sint merita gloria. Accedit & illud, Si quis diligit me, diligetur à patre meo, & ad eum veniemus, & mansione apud eum faciemus. Quod ipse idem exponens Euāgelista in sua Canonica, ait, In hoc cognoscimus, quod in eo manemus, & ipse in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis. Cum ergo Deus præter generalem illum modum, quo ubiq; est per essentiam (vt aiunt) præsentiam, & potentiam, singulariter in nobis dicatur persistere per suum spiritū, & charitatem, inexplicabilis est modus alius, q̄ per habitus gratiæ & virtutū, quibus nos diuinitus informat. Adeo, vt S. Patres nō vereātur dicere, quod sicut anima est vita corporis, ita & ipse sit vita animæ. Nēpe, vt qui manet in charitate, in Deo maneat quadam tenus: vt materia in virtute formæ, & Deus in ipso, vt virtus formæ in materia. Eodē pertinet, quod ait Petr. Maxima & preciosa vobis promissa donauit, vt per hoc efficiamini diuinæ cōsortes naturæ. Et illud Pauli, Quicumq; in CHRISTO baptizati estis, CHRISTVM induistis. Indui enim CHRISTVM, compingi ei est, veluti membrum, vt qui in eo renascitur, suam ipsius imaginem moribus exhibeat per gratiā & virtutes tali genitura susceptas. Et ad Corinth. Deus designauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris. Id quod repetit ad Ephes. vbi ait, Signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ. Referta est huiusmodi elogiis sacra pagina. Nam præter hæc de gratia, & charitate, supra cap. 8. de fide plurima adsciuimus: & idem est de spe iudicium. Quare de gratia & tribus theologis virtutibus summa con-

senso est inter theologos, habitus esse infusos. Atqui maximum argumentum in hanc sententiam sumitur ex infantibus baptizatis: sane, quos cum verè sanguine CHRISTI geniti sint filii Dei, huiusmodi subsidia in vitam spiritualem, certum est, participare: & cum maturi non sint, vt per modum actuum suscipiant, plusquam coniectura est, eadem illis impartiri per modum habitus. Vnde cum essent quondam, qui contrarium opinarentur, dicentes paruulos ex eo, quod non sunt habiles, & idonei ad vsum eiusmodi habituum; nequaquam illis infundi, sed tantum recipere remissionem peccatorum, atq; peruenientes ad vsum rationis, tunc temporis virtute characteris eisdem habitus recipere, Concilium Viennense, sub titulo de summa tri. & si. catho. constitutioni Innocentii in c. maiores, nouum, magnumq; autoritatis pondus adhibuit, his verbis, Nos autem attendentes efficaciam mortis CHRISTI, quæ per baptisma applicatur pariter omnibus baptizatis, opinionem secundam, quæ dicit, tam paruulis, quam adultis conferri in baptismo informantem gratiam, & virtutes (distinguit inter gratiam, & virtutes) tanquam probabiliorem, & dictis sanctorum, ac doctorum modernorum theologia magis consonam & concordem, sacro approbante Concilio duximus eligendam. Consentienter S. modo Synodus cap. 7. sess. 6. ait, merito sanctissimæ passionis CHRISTI in ipsa iustificatione infundi iustitiam: hoc est fidem, spem, & charitatem, quæ est sicut prima stola euangelica, quæ pro illa per Adæ inobedientiā perditā, renati iubentur, candidam, & immaculatam seruare, vt eam perferentes ante tribunal CHRISTI, recipiant vitam æternam. Et can. 11. sub anathemate explicatius censet, gratiam, & charitatem in renatorum cordibus diffundi. Tamen si consulto de habituum nomine nihil meminerit. Et quauis de solis virtutibus in genere pronunciauerit Synodus, idem etiam sentiendum est de donis spiritus sancti, quæ prænucauit Propheta sub septenario numero, requietura in flore radicis Iesse, ac subinde suo cuiusque modulo, & gradu in singulis eius mēbris. Hæc enim diuus Grego. in principio super Iob agnouit in septem filiis suis distincta à tribus virtutibus theologis per tres eiusdem filias designatas. Quinimò quauis de hoc non sit tam vna omnium sententiā, tamē si fides habēda est S. Thomæ, quatuor præterea cardinales virtutes

Argu. de pueris

Concil. Viennense

Syno. Trid.

Esa. 7.

S. Thom. 1. 2. q. 51.

August.

Ioan. 13.

Ioan. 14.

Ioan. 4.

1. Petr. 1.

Gal. 3.

2. Cor. 1.

Ephes. 1.

Sap. 8. Quatuor de causis formalibus considerantur.

Ordo.

S. Thom.

Modus.

Ioan. 4.

tutes infunduntur cum gratia CHRISTI: qui sapientia illa diuina est, de qua scribitur, quod sobrietatem, & sapiētiam docet, & iustitiam, & virtutem. His præhabitis de infusione, quod primum huius capitis membrum erat, consideratè in causis formalibus iustificationis conspiciendus est numerus, ordo, & modus: ac demum, qua sint ratione cum materialibus dispositionibus contexta. Etenim quæ admodum quatuor statuabamus in sermone causarum materialium. Primum videlicet, ex parte Dei mouentis, speciale auxilium, ac deinde tres motiones liberi nostri arbitrii: scilicet, fidei, spei, & charitatis, ita in eodem instanti temporis protinus subsequuntur alia quatuor, quæ causæ sunt formales diuinitus infusæ: scilicet, gratia remittens peccatum per diuinam erga nos dilectionem, & tres habitus earundem virtutum, Deum habentes pro obiecto: vt pote, quibus in eum dignè, & merito riè credimus, speramus, & amorem referimus nostrum. Atqui quo naturæ ordine motiones illæ antecedunt gratiam, eodem prorsus infunduntur, & habitus in eodem instanti: puta, fides, spes, & charitas. Quocirca S. Thom. quem ordinem posuit. 3. p. q. 85. art. 5. inter dispositiones nostras ad gratiam cum auxilio speciali, eundem. 1. 2. q. 113. art. 8. disponit in infusione gratiæ, & virtutum. Sed quantum ad modum iustificandi, prudenter internoscendum est ac dispiciendum, quod quauis gratia & virtutes causæ sint formales iustificationis, haud tamen eodem modo, sed longè diuerso. Bifariā enim usurpare possumus hoc quod est nos iustificari: vel potius eiusdem iustificationis duplex est effectus, & ratio. Dicimur enim iustificari, quia nobis condonantur peccata, atq; adeo grati, & accepti Deo reddimur. Et dicimur iustificari, quia si mul facultatem accipimus ad faciendum iusta. Primum gratiæ per se formaliter attribuitur: alterum verò charitati, & reliquis virtutibus. Quamobrem, quicquid sentire libuerit de gratia, & charitate, sint ne vna, an plures res, non est vel sentiendum, vel affirmandum iustificari nos in primo sensu: id est, à peccatis liberari per charitatem nobis infusam, nisi fortè vt effectus est, & minister gratiæ: vt statim dicturi sumus. Nam illa (quatenus charitas est) non est, qua à Deo diligimur: sed qua ipsum diligimus. Et tamen non ignoscit nobis Deus delicta per hoc, quod ipsum diligimus, sed quia, teste apostolo Ioanne, prior ipse diligit nos, infundendo gratiam, qua dici

Ephes.

Charitas gratia opposita peccato.

Ratio peccati.

S. Thom.

Scotus.

natura

naturalibus sine gratia & peccato, ita potest & peccatum taliter remittere, ut restituatur sine gratia ad pura naturalia. Sed profectò contrarium est multò probabilius. Nempe, quòd quavis possit homo condi in naturalibus, tam culpa, quàm gratia vacans (quod est medium inter ista contraria) in quo homine, ut primum peccatum nullam expelleret gratiam, ita neq; si primum reciperet gratiam, illa depelleret peccatum, tamen postq; quis illud comisit certè malè est intelligibile, quòd possit remitti, nisi per dilectionem, qua Deus eum diligit, qui sibi erat offensus, atq; adeò per hoc, quòd recipiat eum in gratià. Est verò tamen de potentia Dei absoluta vanum disputare. ¶ Ut ad rem igitur redeamus. Secundo notandum est, quemadmodum gratia prius natura infundatur, quàm virtutes. Nam per hoc, quòd nos Deus diligit, confert nobis omnia bona. Quod est validissimum argumentum, gratiam à charitate distingui. Si enim gratia prius infunditur, quàm fides, & fides quàm charitas, quomodo gratia potest esse idè, quòd charitas? Profectò facilius adduci possem, ut crederem, gratiam, nullam esse qualitatem distinctam, quàm ut opinarer, eandem esse, quàm charitas. Pari iam facilitate Melanthon, & reliqui aiunt, gratiam non esse charitatem, sed fidem. Quod planè, etià si opinio sua vera esset, quòd sola fide iustificamur, falsum nihilominus esset. Quoniam si fides est, per quam apprehendimus misericordiam, eadem est per quam apprehendimus gratiam, atq; adeò fides non est gratia ipsa. ¶ Tertio hic tandem, quò de causis iustificationis sumendum est, quo se habeant modo, naturales dispositiones ad causas formales. Et primò, vtrù idem sit motus dispositionis ad gratiam, & quo nos Deus iustificat. Atqui secundò Scotum, & illos qui introducunt meritum congrui, nulla est difficultas: quoniam motus dispositionis est à facultate ipsa, & vigore naturæ per solum còcursum generalem Dei: post quem Deus per se solus infundit gratiam iustificantem. At verò, si verum est, quòd supra cap. 3. còstitueri nitebamur: scilicet, quòd dispositio ipsa est motus Dei peculiariter nos trahentis, dubium est, vtrum Deus infundendo gratiam moueat nos simul ad recipiendù eam, vel prius nos moueat, quàm infundat. Et ratio dubitandi ex vna parte est, quòd dispositio debet præcedere formam, Et ita S. Thom. 1. 2. q. 109, art. 6. dicit, quòd præparatio

ad gratiam fit per auxilium speciale, quasi sit alius motus præuius. At verò ex altera parte difficile est explicatu, postquam dispositio, & ipsa iustificatio eodem momento fieri possunt per infinità virtutem Dei (ut author est idem S. Tho. eadè 1. 2. q. 113, art. 7.) quomodo eodem pũcto temporis possibile sit, ut prius ordine naturæ sit motus dispositionis, quàm infusio gratiæ. Et augetur dubium ex dictis eiusdem in eadè. q. proximè citata, art. 6. vbi ait, quòd iustificatio est quidam motus, quo anima mouetur à Deo ad remissionem peccati. Ad quam proinde quatuor requiruntur: scilicet, gratiæ infusio, quæ accipitur ex parte motionis diuinæ: secundò motus liberi arbitrii per fidem in Deum: tertio motus eiusdem liberi arbitrii in peccatum: & quartò tanquàm effectus est remissio peccatorum. Et idem expressius adhuc repetit ar. 8. dicens, quòd Dei mouentis motio est gratiæ infusio præcedens motus nostros. Ex quibus verbis consequens apparet, dispositiones illas liberi nostri arbitrii nullatenus præcedere infusionem gratiæ. Et præterea colligitur, quòd nò est aliud auxilium speciale, quàm ipsa infusio gratiæ. Ecce, quòd Protestantes initio execrari cœperunt in doctrina scholastica: scilicet, quòd per eam theologia iustificationis in istos fractus philosophiæ coniiceretur, vbi non potest planè intelligi: cum tamè res est, quæ plebis plana, ac peruia deberet esse. ¶ Ad hoc tamen, quia punctum hic delitescit huius controversiæ, per dispositas propositiones, ex ordine respondebimus. Primùm, non sunt omnia mysteria populis prædicanda, & euulganda, quæ in scholis vtiliter discutiuntur. At sunt nihilominus nonnulla creditu necessaria in materia iustificationis, quæ nequeunt, nisi per philosophiam explicari. Prædicandum inquam, plebi est, quòd ut nemo rationis compos valeat, nisi per gratiam CHRISTI iustificari, ita nullum Deus vi cogit, sed iuxta suam naturam liberè ad se trahit. Et præterea, quòd cum sit virtutis infinitæ, subito potest honestare pauperem, hoc est, simul & cor hominis emollire, & à peccato diuellere, atq; sibi per gratiam reconciliare. Et hoc satis est, populus auscultet & credat. Maiores autè, qui expositi sunt, ut rationem reddant eius, quæ in nobis est fidei, nihil aliud quàm operapretium faciunt, si per philosophiam, licet non vulgo, sapientibus tamen explicare student, quemadmodum in vno instanti hæc coherant, ut à Deo moueamur, & simul eius recipiamus gratiam. Si

Gratia prius natura.

Fides est gratia.

Ordo causarum materiae ad formam.

Si in gratia & præparatio.

Solutio questionis.

1. Propositio.

1. Pet. 3.

2. Propositio.

finitio.

cuti iam ipse Bucer. fatetur penitentiam ordine naturæ præire gratiæ per instinctum spiritus sancti. Sit ergo secunda propositio. Auxilium speciale, per quòd disponimur ad gratiam, nonnunquã potest tempore ipsam præcedere. Diximus enim paulò ante præparari nos quandoq; à Deo gradatim antequàm perueniamus ad veram contritionem, quæ est dolor peccatorum propter Deum. Eodem enim instanti, quo per motum specialem Dei hæc fit, infunditur gratia. De aliis ergo dispositionibus tempore præcedentibus liquidum est, ut sint diuersi motus per auxilium speciale ab infusione gratiæ, sed de vera contritione, quæ simul fit cù infusione ipsa, qualis (exèpli gratia) fuerit conuersio Pauli, submittam tertiam propositionem, quam fuisse arbitror, & mentem S. Thomæ, & omnino rei veritatem. Nempe, quòd Deus infundendo gratiam simul mouet, ac præparat liberum arbitrium ad acceptandum. Verba sunt S. Thomæ. q. 113 nunc citata, art. 3. Atqui parum refert, sint ne duo motus, an vnus, quo nobis, & gratiam infundit, & auxiliatur, ut moueamur in ipsum, eundem acceptantes, & recipiètes. Quàm obrem motus liberi arbitrii nò præcedit gratiam simpliciter ordine naturæ, sed cum limitatione: id est, in genere causæ materialis. In genere enim causæ efficientis, gratia præcedit. Appositissimum arbitror exemplum de vento, qui dum impetu ingruit in fenestram clausam, intrando aperit, & aperiendo intrat. Nihilominus in genere causæ efficientis, non quia aperit intrat, sed motu quo intrat, aperit. In genere autem causæ materialis, prius natura est apertio: quoniam nisi aperiretur fenestra, aula non reciperet ventum. Ita ergò in proposito non est intelligendum, quòd prius natura simpliciter, in genere causæ efficientis moueamur à Deo, quàm gratia infundatur, sed infundendo mouet nos, ut recipiamus. Et hic est sensus verborum S. Thomæ eodem art. 8. & ad. 2. argumentum, vbi ait, quòd dispositio respectu subiecti præcedit receptionem formæ: & hoc modo dispositiones præcedunt gratiam: si tamen consideremus ex parte agentis, prius natura est infusio gratiæ, per quam mouet subiectum, ut recipiat. Atq; idem est, quòd aiunt philosophi, formam substantialem secum adferre suas dispositiones: ut forma ignis substantialis secum adfert calorem, qui manet in igne genito. Nam quæ præcesserunt in aqua, ipsa corrupta, corrumpuntur: si accidentia sint in toto composito.

¶ Per hæc soluitur insigne dubium, de quo nò parua fuit disputatio inter theologos Cõciliij, an fides, spes, & charitas, quæ infunduntur in iustificatione, sint censendæ causæ formales iustificationis. Atq; adeò, vbi ait Paul. Arbitramur iustificari per fidem, vtrù fides nomen designet causam formalem, an verò solam dispositionem. Ad hoc inquam dubiù egomet mihi ita respondeo. Imprimis gratia ipsa, ut monstratum est, propriissimè est causa formalis iustificationis, qua scilicet renittuntur peccata, & ex iniustis efficiuntur iusti, atque adeò denominamur, & sumus accepti Deo ad vitam æternam: tanquam filii ad hæreditatem. Habitus autem virtutum: puta, fidei, spei, & charitatis, nullatenus isto modo sunt causa formalis, nò solum quòd posterius ordine naturæ infundantur, quàm gratia, sed quia per se ipsi, nec remittunt culpam, nec faciunt hominè gratum, sed solum faciem, quinimò potètem ad credendum, sperandum, & amandum dignè, & meritorie. Qua ratione propriissimè dicuntur inhærens iustitia. Est enim iustitia authore Arist. virtus, qua quis aptus est, & propensius ad ea facienda omnia, quæ iusta sunt. At verò de actibus earundem virtutum dubitatio est, an causæ censi possint formales remissionis peccatorum. Potest enim cuiuspiam fortè probatior apparere pars negatiua: eo, quòd eiusmodi actus præcedant gratiam in genere causæ materialis. At verò cuiuscunq; scholæ sequamur viam, citra cõtrouersiam consentiendum est, actus virtutum esse modo quodam causas formales remissionis. Non principales, & per se, sed tanquàm ministri seu instrumèta gratiæ. Nemo enim theologorum negare potest, quin contritio: puta dolor, quatenus gratia informat: sit causa remissionis peccatorum. Neq; id Scotus negasset, quoniam penitentia est virtus remittendi peccata. Attamen in via S. Thomæ res est dilucidior. Nam actus ipse cõtritionis: puta dolor propter Deum in genere causæ efficientis sequitur gratiam. Vnde eadem. q. 113, art. 3. vbi ait, iustificationem impii fieri, Deo mouente hominem ad iustitiam, clarè docet, motionem liberi arbitrii esse causam formalem remissionis. Et art. 6. dicit præire infusionem gratiæ: deinde sequi naturæ ordine motus liberi arbitrii in Deum per fidem: tertio in peccatum: & tandem quarto est consummatio seu peruentio ad terminum motus, qui est remissio peccatorum. Et in. 3. argumento expressè ait, quòd remissio peccatorum consequitur

Si fides sit causa formalis.

Aristot. de iustitia Ethic. 5.

Actus virtutis causa for.

Scotus.

S. Thom.

sequitur

sequitur motum liberi arbitrii in Deum, & in peccatum, tanq̄ effectus ad causam. Idemq; repetit artic. 8. Est ergo actus fidei, & eadem ratione, spei, & charitatis, scilicet pœnitentiæ, causa formalis: per quas virtutes gratia operatur ad remittendum peccata. Atqui si quis hæsitauerit, vtrum sit prius gratiæ infusio & virtutum, an remissio peccati. Videtur enim ex vna parte infusio præcedere, quia est causa remissionis: ex altera remissionem fieri prius, quia peccatum cõtrariatur gratiæ. S. Tho. ibidem optimè respondet, quod quemadmodum in naturalib; dum sol illuminat aërem, ex parte quidem subiecti aëris, prius natura est purgari à tenebris, quam lumen recipere: sed ex parte agentis e conuerso, prius natura est illuminare. Nam per lumen expelluntur tenebræ. Quinimò quoad substantiam vnus sunt motus. ¶ Per hæc compertissimum, & constitutissimum sit principale propositum huius nostri instituti, quod cap. 12. cœpimus explicare: scilicet, quomodo id quod nos iustificat, est FIDES QUAE PER CHARITATEM OPERATUR. Nam cum iustificatio sit motio ad iustitiam, motio illa incipit simpliciter à Deo, per infusionem gratiæ, sed primò in nobis virtutis motus, quo à Deo eidē gratiæ recipiendæ admoemur, est fidei ingenerantis mox spem, deinde charitatem detestatam peccata, quæ vltima est dispositio & virtus eiusdem gratiæ ad remouēdum peccata. Secundò constat, vt actus ipsi per quos mouente Deo, iustificamur, sunt meritorii de cõdigno, non quidē gratiæ, ordine naturæ præcedentis, sed tamen gloriæ, ad quam per eandem gratiā acceptamur: vt author est S. Thomas. 1. 2. q. 12. artic. 2. ad 1. arg. & q. 13. ad tertiu. Itaq; gratia non est merces operum, vt ait Paul. sed tamen gloria est merces. Licet dicatur etiam gratia, quia Deus dat nobis, velle, & operari. Gratia enim eodem instanti, quo infunditur, operatur, vt ait ibidem S. Thom. Tertio patet, quomodo attritio propriè nūquam fit contritio, vt ipse ait in 4. distin. 1. 4. quæst. 2. art. 1. quia ille dolor propter Deum, si fit per auxilium speciale, nunquam fuit attritio: si autem non fuit propter Deum, nunq̄ fit contritio ex obiecto: quia idem actus numero non mutat obiectum, nisi dicatur extrinsece contritio, adueniente gratia. ¶ Elucet ex his tandem intellectus confessionis S. Syn. Trid. c. 7. vbi fidem, spem, & charitatem posuit in causis formalibus. Si enim referatur ad habitus, verissimum est, quia per illos effi-

cimur formaliter potentes meritorie facienda iusta, & si ad actus, per illos etiam modo exposito formaliter iustificamur: sed de Synodo adhuc paulò post explicatius.

De causis formalibus iustificationis aduersus Lutheranos. Cap. 19.

Causis itaq; iustificationis ex catholico rum theologia, vt antiqua, ita probatissima, constitutis, de quarum ratione haud grande inter ipsos dissidium est, agenda iam res est cum aduersariis. Animaduertenda enim tria dogmata sunt, & expendenda, quæ de causis formalibus prædicant. Primum dicere pertendunt, quod non ita remittuntur in iustificatione peccata, vt tollantur: sed solū quod à Deo nō imputetur. Secundū, quod nulla in nobis inest iustitia formaliter, per quam simus iusti: id est, accepti Deo, & digni vita æterna. Et tertium, quod omnes quotquot fuerunt, eruntq; iusti post peccatū Adæ, tales sunt formaliter per iustitiam CHRISTI, quæ omnibus imputatur, vt singulorum propria. Primum quidem punctum, quatenus ad peccatum originale spectat, patentissimum est apud ipsos, vt libro priori, cap. 11. & 12. visum est. Puta, nō ita remitti in baptismo, vt prorsus tollatur. Sed de actualibus variè & lubricè loquuntur. In colloquio Vuormatiensi dissimilem statuebant rationem, inter originale, & actuale. Nempe, quod actualis culpæ cum actu transeat, non manet nisi reatus: quo soluto, nihil restat peccati. Imò neq; reatus vllus pœnæ. Nam aiunt, per fidem simpliciter peccata condonari. Sed de peccato originali, diluto per baptismum reatu, manet actu insultus ille concupiscentiæ, quem dicunt esse Deo odibile peccatum. Attamen in aliis locis, idē videntur de actuali, quod de originali sentire. Iugiter enim glossant remissionē peccatorū, & iustificationē, per hoc, quod si de iusti reputamur propter CHRISTVM. Verba sunt in apologia Augustana, art. 6. de iustificatione. Placet obediētia (videlicet iustificatorum) erga legem, & reputatur quædam iustitia. Et Melanthon in apologia identidem replicat, quod quanquam in iustificato sit renouatio inchoata, tamen hærent adhuc in natura reliquiæ peccati. Et rursus, Hæc inchoata legis impletio placet Deo, quia propter fidem in CHRISTVM non imputatur nobis hoc quod deest impletioni legis. Et in libello imperatorio, vbi limatius videntur loqui, adhuc inculcant verbū reputari. Aiunt enim, Et sic fide in CHRISTVM iustificamur, seu

Tria dogmata Lutheranos.

Colloquium Vuorm.

Melanth.

seu reputamur iusti. Idem in concordantiis Buce. & super Paul. Ro. cap. 1. Et Luthe. ar. 2. generaliter dicit, quod nō est idem, peccata remitti, & peccata tolli. Atqui cum dicant in omni opere bono iustum peccare (de quo libro 3. differendum nobis restat) manifestè ex ipsis colligitur, nullum simpliciter esse iustū apud Deum: sed id tantum venire nomine iusti, quod Deus propter suam misericordiā non imputat nobis peccata nostra. Si enim officia, quæ in gratia facimus, peccata (vt aiunt) de se omnia sunt, consequēs sit, vt neq; peccata verè remittantur, sed tantum non imputantur. Et hac de causa tãti isti faciunt acceptionem illam tertiam iustificationis, quam nos supra explicuimus. Nempe, quod dicatur quis iustificari, dum iustus pronūciatur. Quo nimirum verbo creberrimè vtuntur, vt sub quo venenum abscondant. Videlicet, quod vt iudices humani iustos saepe legitimè eos pronunciant, qui verè non sunt tales, ita sit apud Deum. Atq; adeò in hoc sensu legunt illud, Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum. Et, Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam: & his similia. Atq; ideo nobis imponunt, ac improperant, quod censeamus non indigere misericordia, & gratia Dei, nisi in primo puncto iustificationis. Quia docemus opera iustificati nulla opus habere remissione. Hoc autem punctū non est, cur nos hic diu remoretur: sanè, quod satis discussum, excussumq; à nobis est loco citato. Vbi testimoniis satis multis, & planè firmis scripturæ, sanctorumq; attestacionib; & rationibus manifestis demonstrauimus, q̄ fiat p̄ baptismū plenissima remissio, non solū originalis, sed & actualis peccati. Nec minus pleniter fit per pœnitentiam. Nisi quod non semper pœnæ omnes, & supplicia, quæ debentur temporaria, condonantur. Enimvero, dicere Deum peccata remittere, non tamē prorsus tollere, hominis est, vocem remissionis, ignorantis. Non enim remittere, in Deo est imminuere, sed penitus condonare, atq; ita ignoscere, vt non magis deinceps agnoscat, quam si nunquam fuissent commissa: iuxta illud, Omnium iniquitatum eius non recordabor. Cum enim offensa in Deum solū committatur, si ipse parcit, nihil restat vnde aliqua possit extare ratio culpæ. Et quod loco citato dicebamus, identidemq; aduersus istos inculcandum est, dum ab hac verborum repugnantia non desistunt, contradictoria dicit, qui ait, manere peccatum, & nō

Iustificari, id est, non imputari.

Psal. 31. Gal. 3.

Item remittere, quod peccata tollere.

Ezech. 18.

Contradictio.

S. Thom.

August. de perfect. iusticie.

Præua vsurpatio huius quod est iustificari.

Prou. 17.

Ioan. 17. & 8. Testimonia scripturæ. Rom. 8.

1. Ioan. 3.

Alia argumenta.

Præ prius gratia an remi.

Fides que per charitatem operatur.

Dispositio- nes merito- ric.

S. Tho.

Rom. 11. Philip. 2.

Attritio non fit cõ- tritio.

Syno. Trid.

ad eundem modum dixisset. Et subdit, quod iustificari in oculis & iudicio Dei, nihil aliud est, quam iustitia CHRISTI iustos ab ipso iudicari, qua CHRISTI iustitia, nostra peccata & imperfectio quoque nostrae innovationis cōtegatur: eo quod nec fides nec charitas, hoc est, tota nostri renouatio, & inhærens iustitia, in hac quidem vita, eo progrediatur & perficiatur, ut hac freti, ferre iudicium Dei valeamus. Hæc Bucerus. Accuratè hic ergo meditandum est oculato lectori, ut diuersè à nobis de inhærente iustitia (quam initium renouationis vocant) sentiant. Non enim in hoc illam fatentur, ut per ipsam simus Deo formaliter accepti (hoc enim vni iustitia CHRISTI adscribunt) sed ut per ipsam inchoemus Deū colere & diligere, ea quæ iusta sunt operando. Non quod in hac vita satisfaciamus legi: sed in futura: ut lib. 3. patebit. Atque adeo in suo vulgato didagmate nō docent iustificationem aliam seu formalem iustitiam, quæ eam quæ est non imputatio peccatorum per iustitiam quæ inest CHRISTO. Sed & reuerēdi, ac orthodoxi Canonici Colonenses, quos, cœcilypeum & murum fidei, honoris gratia nominino, in suo antididagmate, quo sapienter & catholicè præfatio didagmati obuiam prodire, vel qui eorum nomine librum illum euulgauit, bono quidem sensu (nam quæ alia de catholicis viris subesse potest cogitatio?) at magis fortè securi ab aduersariis, quam tuti, illo imputationis verbo vti sint. Vbi primū caput iustificationis aiunt esse remissionē & ablutionem peccatorum per imputationem iustitiæ CHRISTI. Et paulò inferius, iustificamur, aiunt, à Deo iustitia duplici, tanquā per causas formales & essentielles. Quarum vna & prior est cōsummata CHRISTI iustitia: nō quidem quomodo extra nos in ipso est, sed sicut & quando eadem nobis (dum tamen fide apprehenditur) ad iustitiam imputatur. Aliter verò iustificamur formaliter per iustitiam inhærentem, quæ remissione peccatorū simul cum renouatione spiritus sancti, & diffusionem charitatis in corda nostra secundum mensuram fidei vniuscuiusque nobis donatur, infunditur & fit propria. Et subditur, Cui tamen inhærenti iustitiæ (quod sit imperfecta) non innitimur principaliter, sed ea tanquam interiori quodam experimento certificamur, nobis (qui talem renouationem spiritus nostri in nobis sentimus & experimur) remissionem peccatorum factam, & CHRISTI cōsummata iustitiam nobis imputari, atque ita

CHRISTVM per fidem in nobis habitare. Perfectio non potest in his verbis non desiderari aliquid, quo aduersariorum falso sensu explicatius cōtradiceretur. Et primò ut à minori incipiam: puta à ratione & proprietate causæ formalis, hæc quidem ratio, illi iustitiæ, quæ est in Deo aut in CHRISTO, quatenus est homo: minimè congruit respectu nostri. Formalis enim causa, ut inter philosophos & theologos probatissimum est & receptissimum, est res illa, vel qualitas, quæ inest subiecto: sicuti anima est forma hominis: lumen, forma aeris: calor, calidi, & albedo, albi. Dicitur enim forma relatiōe ad materiā, cui inhærendo dat esse: iustitia verò qua CHRISTVS formaliter est iustus, sicuti iustitia Dei (quæ sui ipsius est essentia) nobis non inest: quomodo ergo formalis esse potest causa nostræ iustificationis? Quis ita philosophetur, ut dicat formalem causam illuminati aeris esse lucem, quæ inest soli, aut formam calefactæ aquæ esse calorem inexistentem igni? Pari ergo modo, vti aer non est clarus per lucem formaliter, quæ est in sole, sed per lumen à sole in se receptum, constantissimum est, neque nos esse formaliter iustos, acceptos, & gratos per iustitiam, quæ est in CHRISTO: sed per illam quæ in nos ipse induxit. Sunt enim distinctæ præpositionis notæ, quibus inter causam efficientem & formalem discernimus. Sumus quidem iusti à iustitia CHRISTI, tanquā à causa efficiente: nō tamen per ipsam, tanquā per formalem. Plato fuit, qui causas formales ponebat separatas ab indiuiduis, quaphrasi sæpe vsus Augustinus, ante dicebamus, ait, nos esse bonos bonitate, quæ est in Deo, & sapientes, &c. Sed hoc tamen intelligendū est ex eo, quod bonitas, & sapientia nostra, participatio est quædam illius, quæ est in ipso. Et ita dicitur charitas nostra, & iustitia nostra, quia gratia, & virtutes nostræ sunt participationes benignitatis suæ. Exemplum est in vita animali. Manifestū enim est, nos viuere vita Dei, in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus. Si autem sic intelligas Dei: quasi vita, quæ formaliter est in Deo, sit illa per quā nos formaliter viuimus, quid absurdus? Intelligitur ergo vita Dei effectiue, id est, vita animæ, quam ipse in nobis produxit. Quæ quanuis ex parte sui, quæ indiuisibilis est, nullam recipiat differentiam, tamē ex diuersa dispositione materiæ, aliis aliis indole præstant, vel ingenio: & alii vtiq; sunt melius, quam alii nati. Atque ita est de gratia sentiendum. Potest & iustitia CHRISTI (inquan-

Primum argumentum contra iustitiam imputatam.

2. argumētū.

Consequētia ex imputata iustitia.

Blasphēmia Lutheri.

Plato.

Adu. 17.

(inquantum est homo) significanter dici causa exemplaris, ut cap. 9. dicebamus: quia prædestinavit nos Deus, conformes fieri imaginī filii eius. Præterquod, quod est causa meritoria, & suo gradu efficiens: ut ibidem explicatum est: formalis autem non item. At verò non adeo de modo loquendi litigare, si in re nihil abditum esset periculi. Prædicantes enim sola nos iustificari iustitia CHRISTI, quæ dū fide apprehenditur, nostra reputatur, omnem respectum, & rationem iustitiæ, quæ in nobis est, excludūt. Vnde, quæ putas conficiūt dogmata? Conficiunt (inquam) primum ita omnino per iustitiā illam remitti nostra delicta, ut nulla sit amplius necessaria nostra per suā gratiam satisfactio. Quoniā, & noxiæ & pariter omnis noxa condonatur cuiusque fide apprehendenti iustitiā illam. Itaque quā fuit in ipso sufficiens, tam volunt in nobis sine respectu nostræ dispositionis esse efficacē. Quo effosso cuniculo ad arcem confessionis subruendam prorepere. Atque adeo secundo inferunt, primam iustificationem in omnibus esse æqualem gratiam. Nam omnes (vt aiunt) fiunt iusti vna eademque iustitia. Audi hominis blasphemiam, Lutheri in quā, in sermone de natiuitate Mariæ: Si tamen Christiani auerstantā ferre possunt. Oēs, inquit, Christiani æquē magni sumus sicut mater Dei, & æquē sancti, sicut ipsa. Et tua oratio mihi tam chara, quā illius, si credis CHRISTVM habitare in te, æquē sicut in illa. Quia per sanguinem CHRISTI pariter mūdati omnes sumus à peccatis. Et præterea inde inferunt suam certitudinem gratiæ. Quoniā si per iustitiam CHRISTI, neque dependenter ab illa, quæ nobis inest, sumus iusti, tota certitudo pendet ex promissione CHRISTI. Et ideo quicquid cogitemus de operibus nostris, impius est, aiūt, qui se dubitat recipere gratiam: nam dubitat de fide CHRISTI promittentis nobis salutē, non per iustitiam nostram. Pensitet consyderatissimus quisque quā isti machinam extruāt ex sua imputata iustitia, perpendatque, quemadmodum, quicquid ore dicant, re tamē pernegent, nos iustificari fide, quæ per charitatē operatur, ut in præcedentibus identidem adnotauimus. Quod ex hoc suo modo imputatæ iustitiæ maximè deprehenditur. Nam dicunt non iustificari nos formaliter, per hoc, quod à Deo moueamur motu liberi arbitrii in se, sed per illā formaliter iustitiā, quæ est in CHRISTO sola fide apprehēsa: id est, credita. Hæc igitur ne nos admittamus absurda, cō-

trariam stabilimus hanc conclusionem. Nimirum, quod quanuis non iustificemur per charitatem (ut supra falsi sumus) qua nos Deum prædiligimus, sed qua nos prior ipse diligit, non tamen per charitatem, quæ ipse est, aut quæ est in CHRISTO, quatenus est homo, formaliter sumus iusti, sed per gratiam quæ sua in nos dilectione communicat, impartiturque nobis secundum mensuram fidei, sed eius fidei quæ per charitatem operatur, per quæ scilicet nos opera disponit, trahit, & conuertit. Hac enim de causa à nobis exigit fidem, spem, charitatem, & penitentiam in nostra iustificatione, ut secundum modulum, & quantitatem huiusmodi præparationis largiatur, & gradum gratiæ per quam sumus formaliter iusti, atque ad tantum gradum gloriæ accepti, quantus est ille gratiæ. Et quāuis hoc optimè intelligitur ab iis, qui agnoscunt, gratiam habitum esse infusum, tamen ut quisque pertinacissimè abnegauerit habitus, nihil olecius, nisi velit errare, fateri debet pro modulo suæ cuiusque cooperationis, & dispositionis, disparē gratiam formaliter iustificationis peccatores à Deo recipere: id est, amore inæquali diligi, reconciliarique à Deo. In domo enim patris mansiones multæ sunt: sicuti in patria, ita & in via. Et est allusio pulcherrima Pauli, de stellis, quarum altera differt ab altera in claritate. Quemadmodum enim astra omnia ab vno sole splendorem excipiunt, quodlibet tamen secundum suam qualitatem: prout magis minusve vnum quodlibet diaphanum est, & solidum, ita & ab vna effectiue iustitia CHRISTI, quæ sol in se est absque mensura patentissimus, modulos diuersos gratiæ eo tunc, dum iustificamur, recipimus. Quam gratiam cum ceteris donis emittitur nobis CHRISTVS, quantum sinus cordis nostri ipso nos præueniente, expandimus. Nam aperi, inquit, os tuū, & implebo illud. Quocirca non solū recipiet vnusquisque in patria, prout gessit in corpore, secundum opera sua, quibus post infusam gratiā operam dat augmento ipsius, sed etiam secundum illa quibus se diutina ope disposuit ad eius primam infusionem. Tameñ ratione sacramenti in re exhibiti certus conferatur gradus. Hæc demum ex illo verbo Evangelii confirmantur, Qui diligit me, diligetur à patre meo: inde enim colligitur quod quantum quis diligit, diligetur: id est, quantum infusati se nobis per suum amorem Deo, liberè nos moueri permittamur, tātus erit amicitiae gradus: secundum sententiam Augustini. de gra-

Catholica conclusio.

Ioan. 14.

1. Cor. 13.

Simile ab astris.

Psal. 80.

Ioan. 14.

Luc. 7. Et, Sicut credidistis fiat vobis. Quasi tota vis, & potestas salutis in vna inesset fide. Cui maxime concinens, & illud Ioannis est, De dicit eis potestatem filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius. ¶ *Secundus locus est à signo exclusiuo, quod Apostolo est frequentissimum.* Ait enim, Arbitramur hominem iustificari per fidem, & non ex operibus legis. Similiter ad Gal. Non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem IESU CHRISTI. Et, Gratia estis saluati per fidē, & hoc nō ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, vt ne quis gloriatur. Ex his extruitur argumentum. Exclusiuua enunciatio (qualis est, Sola nos fide iustificari) per duas expositivas propositiones, affirmatiuam, & negatiuam (vt dialectici loquuntur) comprobatur, amba liquida sunt apud Paulum: ergo sola fide iustificamur. Subsumpta propositio inde patet, quod cum fidem opponat operibus, operum appellatione quancunq; actionem nostram excludit à causis iustificationis. Ac si dixisset, fide iustificamur, & nulla præterea re. Hanc querelam deplorat Melanthon in suis locis communibus, atq; in nos exprobrando iacit. Si displicet, inquit, exclusiuua, sola, tollant etiam ex Paulo illas exclusiuas gratis, non ex operibus, &c. Nam hæc quoq; sunt exclusiuæ. Ad robur & confirmationem huius accedunt & alia præterea multa eiusdē energiz: veluti est illud quod statim in testimonio eiusdē veritatis, adtextit ex historia Genes. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Quo intendit demonstrare, ante datam legem iam Abraham fuisse iustum per fidem: atq; adeo nemini obuenire iustitiam, quasi debitam mercedem operantis: sed credenti in eum qui iustificat impium, fidem reputari ad iustitiam. Vbi videtur eandem facere exclusionem, vt nos instruat, sola fide gratiam Dei obtineri. Vnde, vbi CHRISTVS admonuerat turbas, vt operarentur cibum permanentem in vitam æternam, interrogantibus illis, quid facerent, vt operarentur opera Dei: id est, quæ placita essent Deo, & accepta ad vitam æternam, nihil aliud respondit, nisi vt credatis in eum quem misit ille: ac si solum illud sufficiens esset. ¶ Tertius argumentandi locus existit ex natura ipsa euangelicæ promissionis: quæ sola fide: id est, mentis assensione apprehenditur. Et hic est vnde profertur punctum totius dissensionis inter nos & ipsos: vt cap. 5. dilucidum fecimus. Quam argumentationem malis auibus

auspicatus est Luther. in de liber. christ. 1. art. ad Leonem. Syllogismus est talis, Vnum solum verbum CHRISTI, pollicentis nobis remissionem peccatorum, necessarium est ad salutem: veritas autem verbi sola fide, hoc est, mentis assensione suscipitur, & apprehenditur: ergo eadem fide apprehenditur diuina misericordia, per quam gratis iustificamur. Ita illic intelligit illud Luther. quod nō in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei: Et, Misit verbum suum, & sanauit eos: scilicet, quod verbo fide apprehenso iustificamur: Et, Corde creditur ad iustitiā: Et, Iustificati ergo ex fide, pacem habeamus. Et eodem videri illi poterat alludere Paul. vbi euangelium vocat virtutē ad salutem reuelatam omni credenti. Porro inde colligat art. 1. ad Leonem, quod sacramenta non conferunt gratiam: sed fides illarum promissionum, Qui crediderit, & baptizatus fuerit. Et, Quorum remiseritis peccata, &c. Hanc eandem viam quibuspiam aliis haud dissimilibus locis scripturæ communire pergunt, vti est ad Galat. Cōcluse scriptura omnia sub peccato, vt promissio IESU CHRISTI daretur credentibus. Ecce quomodo promissio, aiunt, salutis credendo recipitur. At quo nos Achille conuictos arbitrantur, illud est verbum Petri, Huic (scilicet CHRISTO) testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, qui credunt in eum. Nam nomen, inquit Philippus, (quod causam iustificationis significat) sola fide apprehenditur. ¶ Ad hanc tamen tam instructam argumentorum phalangem, qui sincere, & absque præiudicio, ea quæ explanata sunt, prælegerint, non ita multum expauescunt: nam facile iudicabunt, quàm non sit solidus sensus, quem ex huiusmodi elogiis sibi videntur exprimere, attamen vt ex ordine ad singula respondeatur, nonnulla sunt iacienda fundamenta. Primum. Quicquid sit de sensu, vox ipsa, Sola fide iustificari, malè audit apud apostolos Petrum, & Iacobum, teste Augustino, de fide & operibus, cap. 14. tanquam ex verbis deprauatis Pauli violenter extorta. Nam propter hanc extortam hæresim ait, reliquos apostolos suas edidisse epistolae: cuius authores Petr. deprauatores appellat epistolarum Pauli. Et Iacob. (inquit August.) vehementer infestus est eis, qui sapiunt fidem sine operibus valere ad salutem, vt illos etiā demonibus cōparet: dicēs, quod etiam demones credunt, & contremiscunt. Secundo

Secundum fundamentum. Secundo supponitur, epistolam Pauli ad Romanos obscure esse admodum, intellectuq; difficillimam. Id quod nō solum Orig. Aug. & quotquot eam exponunt, agnoscunt: sed Petrus ipse apost. huius nos rei curauit admonitos, dicens, esse in Paulo quædam difficilia intellectu. Quò fit, vt quodcunq; de hac re extiterit dubium in Paulo, interpretandum sit per alios apostolos, qui hac de causa, Augustino assertore, veluti eius interpretes, scripsere. Imò verò tertio supponendū est, quod quauis neq; Petr. neq; vllus vnquam Patrum huius nos admonuisset, per se est euidentissimum, omnia loca scripturæ, quibus sola fides profertur causa iustificationis, necesse habere, vt adhibito temperamēto interpretentur, aliās nequiret scriptura sacra, à contradicōne vindicari. Hoc fundamentum obiecerim clamoribus istorum, qui nobis exprobrant, quod cum sint testimonia expressa scripturæ, sola nos fide iustificari, alia nos opera requiramus. Nō enim sumus nos qui constringimus, sed eadē diuina pagina, quæ tam aperte exigit alia, tum sacramenta, tum opera nostra, præter fidem, non solum ad augendam, sed ad comparandam iustitiam. Vt, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto. Et, Qui crediderit, & baptizatus fuerit. Et, Pœnitentiam agite. Et, Nisi pœnitentiam egeritis. Et, Spe salui facti sumus. Et, Qui diligit me, diligetur à patre meo. Et, Qui non diligit, manet in morte. Quæ quidem sententiæ, & quas huius generis plures antea commemorauimus, manifestè contradicerent illis, quod fide sine operibus iustificamur: nisi per catholicam intelligentiam conciliarentur. Igitur cum exclusiuua hæc, Sola fide iustificamur, duabus propositionibus (vt præfati sumus) exponatur: scilicet fide iustificamur, & nulla alia actione nostra, prius examinanda est affirmatiua. Nimirum cur si fides aliis vititur formalibus, ipsa, si non semper, saltem frequentius enuntietur in scriptura causa iustificationis, vt ex prima argumentatione apparet? Mox quantum ad negatiuam respondendum, quæ sunt illa opera, quæ excluduntur. Vt de priori dicamus, vniuersales illæ authoritates primi ordinis, quibus omni credenti promittitur, salus, duas videntur de fide asserere qualitates: scilicet, necessitatem & sufficientiam ad salutem: constat veruntamē, non eundem sensum exhibere de vtraq; sed enuntiant, fidem esse simpliciter necessariā: quia sine fide impossibile est placere Deo: sufficientem tamē,

si per charitatem operetur. Nempe si credens pœnitentiā & aliis simul operibus, præueniente diuino auxilio, disponatur, quæ opera fides ipsa nos commonet ad salutem esse necessaria. De necessitate fidei patētissimus est sensus Pauli. Sanè cuius mens est, fidē ita conferre cū veteri lege, vt lex non fuerit necessaria, nisi pusillo illi peculiariter, & exiguo populo: fides autē vniuersis mortalibus. Et hoc est, quod ait de Euangelio, Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Iudæo primum & Græco: id est, non solū Iudæis, quibus primum promissum est, sed vniuerso mundo. Sed ad demonstrandum amplitudinem fidei, quod non solum cœpit in Euangelio esse necessaria omnibus, verum quod eadem erat, per quam seruabantur antiqui, subiungit, iustitiam Dei in eo reuelari ex fide in fidem: id est, ex fide antiquorum Patrum in fidem nostram. Quæ licet eadem sit ex parte obiecti, illi autem ex testimoniis prophetarū, in quibus olim loquebatur Deus, credebant venturum, quem nos ex ore CHRISTI & eius apostolorum credimus aduenisse. Attamen quo pacto fides sufficiat, relinquit tanquam per se notissimum. Primum, ex aliis locis scripturæ, exigentibus pariter & sacramenta, & alia opera. Vt, Qui crediderit, & baptizatus fuerit: vbi inuito Luthero, sacramentum copulatur fidei in causa iustificationis. Secundo id præsupponebat Paul. ex iure naturæ. Etenim, (quod iugiter repetendum est) fides naturā non damnat, sed tantum culpam, Neque eius abrogat iura: sed perficit potius: ibidem auxilia sufficiens, vbi natura deficit. Quare naturæ opifex Deus in reuelatione fidei lumen præsupponebat naturale, quo intelligeremus, ita nos fide iustificandos, si obicem non opereremus eius gratiæ. Est enim naturale ius (quod cap. 1. præfati sumus) vt qui inimicus est alteri, non aliter quàm per facti pœnitentiam mutata mēte possit in gratiam illius referri. Quin verò vbi rationes istæ cessassent, quauis scriptura proclamaret, sola nos fide reconciliandos, ex notione, & ingenio ipsius fidei erudiremur eatenus intelligendum esse, quod fides sola ostenderet nobis salutis ostium, & semitam. Enimuerò fides, vt secundū suam substantiam ab aliis fecernitur virtutibus, nihil aliud est, quàm syclus, et lumē, ostendens nobis viam, non solum per quam debet iusti progredi, sed per quam gratia ipsa iustificationis ineunda nobis est: ad salutem verò non satis est viam nosse, nisi gressibus volum

1. Heb. 11. tatis intrēs: non ergo sufficit sola fides. Porro hoc significat diffinitio Pauli: scilicet, Substantia sperandarum rerum argumentum non ap parentium. Nempē, quod munus eius sit, futura nobis illa bona præmonstrare, vt spes inde nostra erigatur, & excitetur amor Dei, atque adeo p̄nitudo commissorum nostrorum: quibus passibus ad ipsum veniamus, ac deinceps promouēdo perueniamus. Id quod elogium illud ab Apostolo citatum ex Abacuc, euidentissimè in fauorem nostrum proclamatur: tantum abest, vt aduersariis faueat.

2. Iustus ex fide de viuit. Vbi enim dicit propheta, Iustus ex fide viuit: seu (quod alia littera habet) ex fide sua, siue Dei intelligas, siue ipsius iusti, non sentit, fidem esse vitam iusti, & formam totam, qua est iustus: sed planè quod fides alliciat iustū ad obeunda iussa opera legis, sustineatq; ipsum in laborum patientia propter spem. Quasi dicat, iustus non prius recipit pramium q̄ operetur: sed in futurum sperans operatur.

3. Qui sensus perspicuè patet in verbis prophetæ: vt sciēter ante nos alii adnotarunt. Animat enim illic dominus, ore ipsius, homines segnes, & vecordes, qui non nisi præsentibus mouentur. Quibus ait, Visus procul & apparebit in finem, & non mentietur: si moram fecerit, expecta illum, quia veniens veniet, & non tardabit. Ecce qui incredulus est, nō erit recta anima eius in semetipso: iustus autem in fide sua viuet: id est, spe per fidem reuelata durabit in opere. Et Apostolus ipse ad Heb. 10. eundem prorsus depromit sensum: vbi ait, Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem: patientia enim vobis necessaria est, vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionē.

4. Adhuc enim modicum, aliquantulumq; qui venturus est veniet, & non tardabit: iustus autem meus ex fide viuit: quod si subtraxerit se, non placebit animæ meæ. Perpendat hic oculatissimus quisq;, quem nobis sensum & propheta, & Apostolus exhibeant illorum verborum, Iustus ex fide viuit: vtrum exprimi inde possit, in sola fide consistere vitam, an potius, quod tantum spem nostram fides erigat, vt per opera charitatis, præeunte fauore Dei, tum ad suam conciliandam gratiam adparemur, tum deinceps operam impēdamus augendæ. Ergo vbiq; omni credenti elo-

5. Fidei primus motus

gia diuina salutem pollicentur, & vbiuis per fidem attestantur hominem iustificari, id tantum significatur, quod fides sit primus motus in nobis, vnde nos incipit Deus ad se conuertere: sanè per quam oportet credere, quod ipse solus sine vllis nostris præcedentibus meritis iustificat impium: sine quo motu, neque sperare possumus, neq; diligere. Atq; adeo in iustificatione fides est dux, & reliqua opera affleat. Vnde Aug. super psal. 31. Vbi fides non est, bonum opus non est: videlicet, simpliciter bonum. Bonum enim opus intentio facit: intentionem autem fides dirigit. Estq; eadem ratione fides initium, exordium, & fundamentum christianæ pietatis: vt ait in de prædest. sanct. Quin verò ad Corinth. Paul. Fundamētum, inquit, aliud, nemo potest ponere, quam quod positum est: quod est CHRISTVS IESVS. Idem utiq; pollet CHRISTVS & sui fides. Atq; ille est germanus sensus illius, Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Quoniam extra fidem nominis CHRISTI nulla exat potestas ad salutem. Et quoniam principium & causa prima (vt est apud philosophos) virtute continet effectus, iure suo & merito fides prædicatur causa iustificationis. Nam nisi nostra obstaret libertas, fides suo ingenio ferax est omnium bonorum: spei quippe genitrix, & charitatis parens. Sed tamen quia distinctæ sunt virtutes, & nos liberi ad singulas sumus (vt cap. 7. differebamus) reuera non sola sufficit ad iustitiam. Quamobrem licet CHRISTVS in Euangelio fidei semper tribuebat miracula, quæ in sanandis languoribus vtriusq; hominis faciebat, tanquam fundamento religionis, tamē de eadem Magdalena, cui dixit, Fides tua te saluam fecit, prædixerat, Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Edocens, quod illa ratione fides saluam fecerat, qua charitatem accenderat, vt cor saluificis p̄nitentiæ lachrymis emolliret, disponderetq; diuinæ suffundendæ gratiæ. Vt autē ad enarrationem autoritatum secundi ordinis, quæ exclusivæ sunt, procedamus, non defuerunt, quod vbiq; Apost. fide ait, hominem iustificari, & non ex operibus legis, illas præcisè exclusas ceremonias interpretarētur, sacramētāq; & vmbatilia sacrificia, quæ nihil plus proderant, quam vt delineata figura essent euangelicæ veritatis, atq; adeo veluti infirma, & egena elementa (quod ait alibi) populū illum quasi sub p̄dagogogo agentem, de venturo Deo erudirent, eiusq; expectatione sustentarent. Etenim cum Hebræi conuersi tam se de illis ceremoniis iactarent, intentio fuit Pauli, aiunt isti, persuadere, non ceremoniis illis, sed fide sub eis velata comparasse

1. Cor. 3.

Dedit eis potestatem.

Luc. 7.

Ad autoritates. 2. ordinis.

parasse iustitiā, quotquot in illa lege fuerunt iusti. At verò penitus speculari verba Pauli, perspectissimum est, quod nō solum ceremonias sed totam legem, imò non tantum scriptam legem, sed & legem naturæ, & quæcunq; opera viribus naturalibus facta, excludit. Et hæc est sententia Augustini de spir. & lit. cap. 13. & sequentibus. Et Hiero. ad Ctesiph. et fere Patrum præcipua notæ. Quin Paul. omnibus id luculentius edisserit. Comparando enim fidem ad legem, quæ non iustificat, sed tantum ostendit rationem peccati, ait, Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces. Quod præceptum, cum sit in decalogo, palam monstratur (vt scitè adnotat Aug.) propositū Pauli fuisse, quod neq; opera decalogi iustificarent. Sed non necesse habemus mendicare verba Pauli. Nam ab ipso statim initio epistolę exerit mentem suā, conserens Iudeos cum Græcis, concludensq; omnes sub peccato, neq; sua quæuis opera virtutem habuisse iustificandi: sed omnes egere gloria Dei. Vnde continuo subdit, Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis. In operibus ergo legis scriptæ depingebat omnia opera cuiuscunq; legis, vt quæ nō essent solida ad salutē sine fide. Veruntamē quia Gentes nō sibi vsurpabant merita iustitiæ, vt Iudæi, ideo peculiariter excludit opera Iudaicæ legis. Quocirca comparatio fidei ad opera legis non est prorsus eadem, quæ Evangelii ad legem veterem: sed est comparatio fidei IESV CHRISTI sub quacunq; lege utcunq; cogniti, ad opera eiusdem legis. Et hoc est, quod ait, exclusam esse gloriationē humanam per legem, non factorum, sed fidei. Nempē, quod nemo qui ab initio mundi adeptus est iustitiam, gloriari potest ex operibus suæ legis: sed ex fide IESV CHRISTI. Officiū quippe legis tantū est iubere, & iubendo docere rationem peccati. Sed fides sola est, quæ docet, vnde debeamus petere auxilium ad implendam legem. Vnde Aug. loco citato, Sic interest, inquit, inter legē & fidē, vt quod operum lex minando imperat, hoc fidei lex credendo impetrat. Non quod fide sola impetretur salus, sed quod per fidem petamus auxilium: subdit namq;. Lege operū dicit Deus, fac quod iubeo: lege fidei dicitur Deo, da quod iubes. Legem ergo fidei non solum vocat Euangelium sed agnitionem fidei: nam & antiqui etiam in lege naturæ, per eandem fidem implorabant subsidia. Tametsi per an-

Aug. Hiero.

Rom. 7.

Comparatio fidei ad legem.

tonomiam, Euangelium dicatur lex fidei, quia in ipso per aduentum CHRISTI patefacta sunt mysteria, quæ sub lege veteri latitabant: iuxta illud Pauli, Prius autem quam veniret fides sub lege custodiebamur, conclusi in eam fidem quę reuelanda erat. Præfati hæc sumus de comparatione fidei ad opera legis, vt per eam planus fiat, & conspicuus intellectus Pauli. Porro, quod in iustificatione solum abdicat, repellitq; opera præcedentia fidem, vt vbiq; ait, Arbitramur hominem iustificari per fidem. Et, Non ex operibus, nihil aliud sibi velit, quam quod nulla opera præcedentia fidem, sint vllō modo causa, aut merita iustificationis: sed fides sit initium, vnde præueniente Deo incipit motus cōuersionis nostre, & bonorum operum, quę deinde subsequuntur. Sic Aug. in prologo enarrationis psal. 31. exponit illud, Ei qui nō operatur, credenti autem in eum, qui iustificat impium, fides reputatur ad iustitiam. Non quod absque nostra cooperatione, sola fides iustificet, sed non operanti, inquit, id est impio iacenti in peccato, atq; ideo nō bene operanti: hoc est, nihil meriti adferenti ad suam iustificationē: credenti tamen per auxilium Dei, fides reputatur illi ad iustitiam. Sed quæ fides? illa scilicet, quæ per charitatē operatur. Vnde statim subdit Apost. testimonium Psalmistæ, Sicut David dicit, beatitudinem hominis cui Deo acceptam fert iustitiam sine operibus: quod est, sine præuiis meritis. Nam quod non excludantur opera, quæ diuina ope concurrunt vna cum fide, Psalmus ipse explicat: subiungens, Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Hanc ob rem Lutherus in de liber. & sui sequaces, more sibi obseruatisimo, dimidiatam illam, & detrunctam allegant veritatem, Corde creditur ad iustitiam. Namq; si alterum membrum adhiberēt, quod est, Confessio autem sit ad salutem, perspicerent, quod fidei vbiq; debet esse confessio comes. Porro ad ineundam gratiam Dei, illa confessio, quæ est detestatio criminum propter ipsum: ad colendā verò, illa quæ sit, corde, ore, & opere in eius gloriam. Fides ergo sine operibus, nō excludit motus spei, & charitatis, quorum initium est fides. Sed idē significat, sine operibus, quod gratis nullis præcedentibus meritis. Quare idem Aug. de fide & oper. cap. 14. Cum dicit, inquit, Apost. arbitrari se hominē iustificari per fidem sine operibus legis, non hoc agit, vt præcepta, ac professa fidei opera iustitię contemnātur, sed vt

Gal. 3.

Rom. 4.

Psal. 31.

Aug.

scizit

butum, &c. Nam qui diligit proximum, legem impleuit, Non adulterabis, Non occides, & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo illustratur. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Et Ioan. quem dominus de suo pectore, charitatis preceptionibus lactauerat, ita, quae inde exugerat, denarrat. Charissimi si sic Deus dilexit nos, & nos debemus alterutrum diligere. Deum nemo vidit vnquam. Si diligamus inuicem, Deus in nobis manet, & charitas in nobis perfecta est: Et, Qui non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt quomodo potest diligere? Et, Hoc mandatum habemus a Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suum. Hec est expositio Ioannis super illud nouum mandatum CHRISTI, quo nihil discipulis commendatius esse voluit, & sanctius, quam vt se inuicem diligerent, sicut dilecti fuerunt ab eo. Vnde colligit, nullum esse exploratius indicium diuinae dilectionis, quam dilectionem proximi. Quare Paul. non satis habuit explicare vnitatem humani generis ex naturali vinculo carnis, quo compacti sumus in vnum corpus. Sed vno, inquit, spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus. Et alibi, Membra sumus corporis eius (puta CHRISTI) de carne eius, & de ossibus eius. In summa, tanti fecit Deus opera haec externa, quibus charitatem colimus inter fratres, vt cum omnium bonorum in se ipse diues, nostrorum non indigeret, ita proprie cuiusque personam induit, vt non satis habuerit dicere, Quod vni ex istis fecistis, pro me fecistis, sed mihi fecistis. Et in postrema die totam praemonuerit iudicationem futuram, si cum fuisset nudus, vestitus a nobis fuerit, si pastus denique in fratribus fuerit, & ex charitate tractatus. Quae ergo fronte opera secunda tabulae hypocritarum Protestantes appellant? Dicentes totum negotium christianum in corde cum solo Deo gerendum. Agnoscimus enim verbum CHRISTI liberatoris nostri, Regnum dei intra vos esse, quoniam vt ait Paul. Lex nostra lex spiritualis est, sed tamen eo modo est spiritualis, quo alibi explicat non esse regnum dei escam, & potum: sed iustitiam, & pacem, & gaudium in spiritu sancto: iustitia autem, pax, et gaudium spirituale non conseruatur, nisi per exteriores actus. Secundum istorum a nobis dissidium de lege CHRISTI est, quod nullum in Euangelio agnoscunt consilium, quod non sit preceptum: si non particulare, saltem inclusum in precepto de dilectione Dei super omnia. Ex quo vt cap. sequenti videbimus, eliciunt vnum

Secunda controversia de consilio.

argumentum ad confirmandum, quod non possumus huic precepto satisfacere in hac vita. Nam quicquid homo facit, adhuc plus debet. Ob idque irridet nos, vt capitulo de satisfactione videbimus, quod cogitemus, non solum posse satisfacere legi, verum aliquid ultra supererogare. Quo circa cum in libello imperatorio, inquit Echio, scriptum esset, opera quidem a nobis fieri bona, quae a Deo sunt mandata, et commendata, postea Buce. circa finem libri sui de concordant. controuert. reclamauit, satis fuisse positum mandata. Quia nihil est, inquit, in Euangelio, quod non procedat de mandato dilectionis: reliqua vero opera, quae ex humanis institutis fiunt, prorsum condemnant, vt patet in suo didagmate, de quo articulo optime obuiatum illis est a Colonensibus in antididagmate. De hoc autem articulo consiliorum dicam, quod ad praesens propositum de satisfactione legis attinet, eo praesertim, quod nonnullos inter catholicos audiuimus de hoc dubitantes: quinimo contentendentes, nullum esse opus supererogationis vel consilii, sed omnia esse precepta. Etiam illud, Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quae habes, &c. Cuius contraria idcirco conclusio constituenda nobis est. Ratio qua maximè testimonia sacra huius veritatis elucidantur, est haec. Deus in operibus erga proximos illa tantum edixit nobis sub precepto, quae pertinebant ad custodiam charitatis: nam finis precepti charitas: caetera vero officia, non erat, cur nobis iniungeret ex necessitate: in his autem quae ad cultum suum pertinent non est obligatione nostram metitus ex magnitudine beneficiorum, quae in nobis contulerat, creationis, & redemptionis, sed omnia iuxta naturam nostram suauiter disposuit: illa tantum praecipiens, quae suam amicitiam seruarent, & quae possibile essent, neque adeo difficilia, non modo his aut illis hominum conditionibus, siue hoc aut illo loco vel tempore, sed quae omnibus quocumque tempore, & loco essent possibile: reliqua vero in optione cuiusque posuit. Quare consilia non sunt per se perfectiora, quam opera preceptorum, sed cum finis omnium mandatorum sit perfectio charitatis, consilia ordinantur ad maiorem eorum custodiam. Quare licet non sint necessaria, hac tamen ratione pertinent ad perfectionem. Vnde statim CHRISTVS in solenni illa legis promulgatione ante necessaria precepta proposuit perfectorum consilia, Beati pauperes spiritu. Nam pauperes non est necessaria, sed legitimus bonorum

Libel. im. perat.
Buce.
Mat. 19. Conclusio cathol.
1. Tim. 4.

bonorum vsus. Beati qui iugiter: & his similia. Et ideo subdit, Vos estis lux mundi: quasi quibus competit non solum iustitiam vulgariter colere, sed egregie vsu etiam rerum licitum abicere. Atque exhinc forte legitimus eruitur intellectus illorum verborum, Qui soluerit vnum de mandatis istis minimis, minimus vocabitur in regno caelorum: qui autem fecerit, & docuerit, magnus vocabitur. Facit enim dubium, quomodo precepta vocauerit minima, eum autem qui seruaerit, appellauerit magnum. Loquebatur ergo forte de operibus illis consilii, quae ex eo dicuntur minima, quia non sunt necessaria, sed tamen qui legitime seruauerint: scilicet, ad maiorem, & consummationem preceptorum custodiam, futuri sunt in regno caelorum, non qualescunque ciues, sed magnates. Accedit & verbum CHRISTI, Sunt eunuchi, qui seipos castrauerunt propter regnum caelorum, qui potest capere capiat. Cuius expositorem agit Pau. vbi ait, Bonum est homini mulierem non tangere, & Volo omnes homines esse sicut ego sum. & Dico non nuptis, & viduis, bonum est illis si sic permanferint, sicut & ego: subdit autem, De virginibus preceptum domini non habeo, consilium autem do, &c. Haec autem communia sunt. Sed rem paulo exactius vrgebo ex illo, vbi dominus adolescentulo illi interroganti, quid faciendo vitam aeternam possideret, legitur respondisse, Serua mandata: mox dicenti, seruasse adiuuentate sua, adiecit, Vade, & vende omnia quae habes, &c. Ille enim locus est, vbi perspicacissime discernitur inter communem ordinem preceptorum, & singularem consiliorum accessionem. Bifariam autem interpretari vel deprauare molitur hunc locum aduersarii. Primum enim aiunt, adolescentem illum fuisse Pharisaum, qui metitus est seruare precepta, & ideo iussum esse relinquere diuitias, quae sibi erant impedimento. Quo videntur Hiero. & Orig. inclinare: sed profecto nulla potest ratione negari, quo minus legem seruasset, quoad satis erat ad amicitiam dei. Nam habetur Mar. 10. quod CHRISTVS intuitus eum, dilexit eum. Item quoniam si fuisset mentitus, non respondisset CHRISTVS, Si vis perfectus esse, seu vt habetur in Marco, Vnum tibi deest: haec enim verba supponunt, iam fecisse iuuenem, quod ei dixerat CHRISTVS necessarium esse ad vitam aeternam. Hoc forte verum est, quod non seruabat preceptum dilectionis modo perfectissimo, erogando bona sua in pauperes, vt esset inter perfectos. Et illa

Mat. 19.
1. Cor. 7.
Mat. 19.
Luc. 18.
Mar. 10.
Interpretatio praua.
Hiero. & Orig.

forte fuit mens Hieronymi & Orig. vt auctor est S. Tho. 2. 2. q. 189. ar. 1. Repugnat enim perfectioni maxime christianae, vt tam diues esset, quam ille creditur fuisse, vbi erant pauperum greges, quibus potuisset bona sua distribuere. Sed metitus fuerit nec ne, nihil moror. Nam vt vtriusque pars vera sit, manifestè colligitur ex litera, discrimen consiliorum a preceptis. Aliorum ergo est responsio, quod non solum seruare alia mandata: sed relinquere omnia, sit necessarium ad salutem. Quare vbi ait CHRISTVS, Si vis perfectus esse, non loquebatur de perfectione supererogationis, quae nulla est, sed de illa quae est necessaria ad salutem. Propterea, quod vt refertur apud Marcum & Lucam, dixit, Vnum tibi deest, vade, quaecumque habes vende, &c. Haec autem interpretatio exinde deprehenditur falsa, quod si de tali necessaria perfectione intellexisset, in initio ilico interrogationis illam respondisset esse necessariam, vbi iuuenis interrogauit, quid faciendo vitam aeternam possideret. Cum ergo discrete, ait, Si vis ad vitam ingredi, seruanda mandata. Sed si vis esse perfectus, vende, &c. manifeste distinxit inter opera necessaria, & opera consilii. Vnde quod addit, Vnum tibi deest, intelligitur, tum ad perfectionem, tum ad securitatem perseverantiae. Nam difficile est diuitibus perseveranter agere ad vitam aeternam, vt statim subiicit CHRISTVS. In summa, dicere, quod opera consilii, & maxime renuntiare diuitiis, & illustribus statibus seculi, sit de necessitate salutis, est haereticis condemnata aduersus Pelagianos, vt refert Aug. in epist. ad Paulinum, vbi inter decem errores illum connumerat quintum: puta, diuites baptizatos nisi omnibus abrenuntiant, si quid boni visum fuerint facere, non reputari illis, neque eos habere posse regnum dei. Neque profecto opus alia fuisset condemnatione, quam quod aliam condemnaretur tota religio christiana, quae diuites permittit. Vnde Paul. quauis admonitos nos fecerit, quod qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, nihil tamen amplius subiungit, quam Diuitibus huius seculi praecipe, non sublime sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo, bene agere, facile tribuere, &c.

De impletione legis in genere. CAP. III.

His itaque necessariis fundamentis subiectis, quaestio est prima huius libri, vtrum iustus qui per fidem iustificans non absolvitur a lege, possit per gratiam adiutam, legi satisfacere. Lutherani enim in

Secunda interpretatio.
1. Tim. 6.
Luth.

utrunq; peccat extremu: dum aiunt, et quemcunq; iustum nexu legis per fide absolui, & neq; iustissimu legi posse satisfacere. At vero ne nobis imponere perseuerent, quod posibilitatem adimplenda legis nobis adscribamus, hac ante omnia sanctissima confessio, qua nobis est cum illis communis, supponenda est, quam lib. 1. cap. 22. & ferme per totum librum secundum contra Pelagianos sancita ab Ecclesia esse monstrauim. Nemp, quod absq; diuino nutu, speciali; auxilio nequim implere diuina precepta: scilicet, neq; omnia quantum ad substantiam actus, neq; minimu, quantum ad intentione precipiētis. Ita enim in Concilio Mileuitano & Africano confessum est, atq; etiam in Arausicano. Cuius in canone. 25. verba sunt, Hoc predicare debem, & credere, quod per peccatum primi hominis ita inclinatum, & attenuatum fuerit liberum arbitrium, vt nullus postea aut diligere Deum sicut oportuit, aut credere in Deu, aut operari propter Deum, quod bonum est, possit, nisi gratia eum et misericordia diuina prouenerit. Et talia ferme verba protulit praesens Synodus Tridentina in primis canonibus tribus. Quam etiamnum fundamentalem conclusionem paulo post per amplius explicabimus: an scilicet praeter gratia habitualem, necessarium sit quoq; nouum auxilium ad diuine operandum & perseuerandum. Nulla ergo de hoc est controuersia: sed vt cum speciali dei auxilio homo valeat satisfacere legi. Hoc enim est, quod Protestantes apertissime, & pertinacissime inficiari pertendunt: ubiq; inculcantes, quod in hac vita, neq; diuino fauore possumus satisfacere legi, sed tantu inchoare. Quinimo ipsam inchoatione, opus omnino volut esse dei, & nullatenus nostru. Est autem error iste, germen pestifera illius radice, quam lib. 1. cap. 11. & 12. reuellere nitribamur, ceu complurium errorum feracem. Videlicet, concupiscentiam carnis reluctantem rationi, esse peccatum, prohibitu illo precepto. Non concupisces: quod omnino tolli non potest in hac vita. Inde enim confecit Luther. in de liber. christ. & ar. 2. assertionum suarum, & rursus art. 31. & latissime in lib. de decem praceptis, quod nullatenus in hac vita, quoquo pacto diuinitus adiuti possumus plene implere mandatū illud maximum, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde, & ex tota mente, & c. propter rixam & pugnam carnis, impediētis ne toto corde diligamus: sed hic inchoari, & in patria perfici.

Confessio communis.

Concil. Mileuit. & Arausi.

Tridentinum.

Lutherano riu dogma.

Radix erroris.

At quoniam verba haec dextrum possunt recipere sensum, in quo nobis possunt esse commonia, perpende quomodo inter nos differat. Non id tantum aduersarii sentiunt, quod in hac vita non diligimus ea perfectione qua deus diligitur in patria: de hoc enim nulla est disceptatio. Agnoscimus enim dilectionem viae non esse firmam, & fixam, vti illic erit. Item plane confitemur, quod nequimus ita Deum diligere ex toto corde, quin multa sint venialia peccata permixta iustitiae nostrae. Nam si aliud haberemus de nobis iudicium, nos ipsos (vt ait Ioan.) seduceremus. Sed tamen addit, in quocunq; opere hominis quantumcunq; iusti, necessario inesse omissionem precepti illius dilectionis. Nam tenemur secundum illos, singula precepta implere ex dilectione: ita enim intelligunt illud, Omnia in gloria Dei facite. Et, Finis precepti charitas. Et putant, nullum esse opus tam perfectum, quin propter iugem reluctantiā carnis commaculetur, ne fiat ex toto corde: vt est in precepto dilectionis. Atq; inde dicit Luth. ar. 31. in omni opere bono iustum peccare, quia est ommissio illius precepti. Et ar. 32. opus bonum optimē factum veniale esse peccatum, secundum misericordiam Dei, sed mortale, secundum iudicium Dei. Ob idq; nullo nostro opere secundum istos, satisfacimus legi, sed sola fide recipimus misericordiam dei non imputantis peccata nostra. Hanc doctrinam haetenus perseuerant defendere Lutherani. Vnde in confes. Augustana, art. 6. Cum fide inquirunt reconciliamur, necessario sequi debet iustitia bonorum operum. Sed quia tanta est infirmitas humanae naturae, vt nemo legi satisfacere possit, necesse est docere homines, quod haec obedientia non placet Deo, quia legi satisfacit: sed quia persona est in Christo reconciliata a fide, & credit sibi reliquias peccati condonari. Quare non censent esse simpliciter iustitiam, sed reputari quandam iustitiam: subiectentes illud, Non intres in iudiciu cum seruo tuo, quia non iustifi cabitur in conspectu tuo omnis viuens: & alia id genus, ad quae nos infra respondebimus. Id quamplurimis verbis explicatissime persequitur Melanthon in apol. sub tit. de dilect. & imple. legis, commentatus illud Euangelii, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, in eo sensu, quod tantummodo oporteat a nobis in hac vita legem inchoari: id est, imperfecte impleri. Et paulo inferius nobis improperat, quod predicemus, nos legem implere, cum in hac vita non possumus legi

1. Ioan. 1.

1. Cor. 10. 1. Tim. 1.

Confes. August.

Psal. 142.

Melan.

Mat. 19.

legi satisfacere. Et inferi. Legis impletio que sequitur innoatione, est exigua & immunda, & inchoata, tamē haerent adhuc in natura reliqua peccati, quae semper accusant nos, & ideo non est accepta propter seipsam, sed propter fidem: quia iusti seu accepti reputamur propter CHRISTVM. Et rursus. Propter fide in CHRISTVM non imputatur nobis hoc quod deest impletioni legis. Vide quanta explanatione vtatur, vt doceat imperfectione operum nostrorum non esse, eo solum quod remissior est, q̄ in patria, sed cuilibet operi veram inesse culpam. Vnde paulo inferius (quae verba quoq; sunt Lutheri, ar. 13.) exprobrat nobis, quod fingamus CHRISTVM tantu esse nobis commeritum primam gratiam, nos postea tamen nostra legis impletione placere, & mereri vitam aeternam. Cum tamen mediator CHRISTVS omnē nobis fuerit gratia meritus. Idem latius etiā persequitur in locis communibus sub tit. de imple. legis. Idē Buca. adhuc multo (quod suum est ingenium) cumulatio: ri sermone inter enarrandū articulum. 5. libelli imperatorii: Cuius paulo post expendemus verba. Subiciamus ergo propositiones, quibus est ad hanc quaestionē respondendū. Prima. Possibile est nobis cum diuino fauore, & adiutorio, sic in hac vita tota legē, atq; adeo dilectionis preceptum implere, vt non modo singula, verū oia peccata mortalia possimus vitare. Ratio prima huius conclusionis ex subuersione fundamenti, quo aduersarii conuincuntur, sumitur. Abundē enim demonstratu a nobis est loco citato lib. 1. ita per baptismum remitti, condonari, deleri, abstergi, sepeliri, atq; adeo penitus tolli originale peccatu, & vniuersa, si quae sint actualia, vt nulla fiat reliqua ratio culpa, nisi vbi voluntate liberē homo consentit in peccatum, neq; illo precepto, Non concupisces, certamen carnis prohiberi, sed victoriam. Et quanuis liberum arbitrium vulneratu fuerit, debilitatumq; prauaricatione primi parentis, non tamē adeo extinctum est, quo minus possit diuino auxilio resistere. Quo fit, vt a concupiscentia non singula opera commaculentur nostra, atq; ea minus, quae in gratia dei per eius facimus auxilium. Accedit & huc praeterea, quod eodem lib. 2. c. 22. explanabamus. Nimirum, quod modus charitatis non est de essentia aliorum preceptorum. Et ideo quauis gratis largiremur, non posse nos in hac vita implere preceptu dilectionis, non inde sequeretur vniuersa aliorum preceptorum opera peccata esse, habereq; an-

Buca.

Prima conclusio.

Preceptū dilectionis.

Aug.

S. Tho.

Buca.

S. Tho.

implere & ^{videre} praeceptum, & aliud, non violare. Possimus in hac vita non violare, licet non possimus perficere & implere. Cauenda est ergo æquiuocatio implendi. Accipitur enim vno modo, ut opponitur transgressioni, seu omissioni, & isto modo impletur in hac vita. Et alio modo, ut tantum valet, quantum plene ad mensuram, cacumem, & finem pertingere: & isto modo impletur in patria. Et quod iste sit sensus Augustini, in propatulo est. Intendit enim in illo libro disputare contra Celestium, qui dicebat, posse hominem in hac vita vivere absque villo peccato actuali: scilicet, tam veniali, quam mortali, ex eo quod praeceptum sit homini, ut absque peccato sit.

2. ^{Joan. 1.} Quæ Augustinus redarguit ex illo Ioan. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, &c. Et ideo nunquam venit in mentem Augustino, quod singula nostra opera sint omissiones illius maximi praecepti, velut peccata, sed quod vita quantumuis iustissimi hominis, non potest transigi sine permixtione aliquorum, saltem leuium peccatorum. Qui quidem sensus patetissimus apud eundem est in de spir. & lit. ubi idem tractat argumentum. Discernit enim cap. 26. inter vitam hanc militatam, in qua cognoscimus per speculum in enigmate, & triumphatam illam in qua iusti videntes faciem ad faciem, satiantur illa iustitia, quam hic ex fide viuētis esuriunt, & sitiunt iustitiam. Vnde ad iustitiam huius vite, inquit, quæ minor est illa, non absurde dicitur pertinere ne homo peccet, neque enim si esse nondum potest tanta dilectio Dei, quantum illi cognitioni plenæ perfectæque debetur, iam culpæ deputandum est. Aliud est enim totam nondum assequi charitatem, aliud nullam sequi cupiditatem. Quamobrem debet homo quantumvis longè minus amet Deum, quam eum potest amare conspectum, nihil tamen appetere illicitum. Hæc Augustinus & talia illic congeminat, ut ostendat perfectionem huius præcepti in hac vita in eo positam esse, ut nulli delectationi illicitæ consentiamus, quin verò caueamus à leuioribus. Præter auctoritatem Augustini est argumentum, ut vulgatissimum, ita validissimum ad eandem conclusionem demonstrandam. Præcepit nobis Deus, ut se ex toto corde, proximum verò sicut nosipsum diligeremus, & ne sit opus singula meminisse, si ad vitam volumus ingredi, seruemus mandata: Deus autem nihil præcipit impossibile: ergo implere illa possumus, saltem eius ope subnixi. Minor huius syllogismi euidētissima est. Nam quicquid Deus præcipit, peccatum est,

si non fiat: quoniam ille seruus qui cognouit voluntatem domini sui, & non fecit voluntatem eius, vapulabit multis. Et Paul. Concupiscentiam nesciebam esse peccatum, nisi lex diceret. Non concupisces. Vnde contra Faustum Aug. Peccatum est, inquit, dictum vel factum, vel concupitum contra legem Dei: at non facere, quod est impossibile, peccatum non est: Deus ergo non præcipit impossibile. Latissime enim lib. 1. cap. 17. & 18. persuasum fecimus, ad eò voluntarium, intrinsecam esse & inseparabilem rationem peccati, ut repugnantia sit, peccatum esse nisi sit voluntarium: quod autem impossibile est factum, id non facere, non est voluntarium: est ergo non solum impietas, sed manifestaria contradictio, quod aliquid nobis Deus præcipiat impossibile. Iam verò quomodo verum esset, quod regnum celorum vim patitur, si impossibilia essent mandata, quæ seruati sunt nobis necessaria, si volumus ad vitam ingredi? Sanctissime ergo Hieron. in exposit. symboli ad Damascum, Execramur, inquit, eorum blasphemiam, qui dicunt, impossibile aliquid homini à Deo præceptum esse, & mandata Dei non à singulis, sed ab omnibus in communi posse seruari. Et infra, Liberum sic confitemur arbitrium, ut dicamus nos semper dei indigere auxilio: & tam illos errare, qui cum Manichæo dicunt, hominem peccatum vitare non posse, quam illos, qui cum Iouinia no asserunt, hominem non posse peccare. At negant isti, illud opusculum fuisse Hieronymi: hoc enim sibi asylum muniuere, quo se recipiant, quoties non habent quid aliud respondeant. Sed tamen identidem in dialogo contra Pelagianos lib. 1. & 3. repetit, mandata dei possibilia esse, neque Deum præcepisse impossibilia. Ita enim suus Atticus constitit, nulli dubium esse. Et August. ser. 61. de tempore, Deus neque impossibile aliquid potuit imperare, quia iustus est: nec damnaturus est hominem pro eo quod non potuit vitare, quia pius est. Non solum ait, non imperauit, sed quia non potuit imperare impossibile, quia iustus est: sicut neque punire, quod vitare non possumus, quia pius est. Achi dicat, si Deus imperasset impossibile, non esset nobis iniustitiae deputandum, quod non paruissimus, sed sibi qui impossibile præcepit: & si nos puniret de re quam vitare nequimus, non esset impietas nostra, non vitasse, sed sua punire. Et de laudibus Pauli Chry. Homil. 7. Possibile est, inquit, Dei iussa perficere, si modò velimus omnem naturam trepidationem alacriter virtute superare, nihilque impossibile

Deus non precipit impossibile.

Hiero.

Aug.

Chry.

impossibile est eorum, quæ à Christo hominibus imperantur. Si enim quantum est in nobis velimus virtutum exprimere, maximum etiam nobis Deus adiungit auxilium. Et in concilio Araucano can. 25. Hoc etiam secundum fidem catholicam credimus, quod accepta per baptismum gratia, oēs baptizati (Christo auxiliante, & cooperante) quæ ad salutem pertinere possint, & debeant (si fideliter laborare voluerint) adimplere. De nostro autem Tridentino, statim. At verò audiamus nostros homines, quibus ista cōmentis subterfugere cogitarunt. Ait Bucc. in conciliatione articuli de iustificatione, quod aliud est, Deum præcipere id quod in se est impossibile (quod & ipsi blasphemiam esse testantur) aliud verò id quod Deus præcipit esse homini impossibile, quod ita pie dicitur, ut contrarium blasphemiam sit: nam præcipit, quod sibi est possibile. Achi nos vel transuersum vnguem ab hac confessione discedamus, & non certissimo profiteamur, ut in priori conclusionem præmissimus, & in secundam repetimus: quinimò ut Patribus, & Ecclesiæ sanctissimæ esse monstrauimus, non nostris naturalibus viribus, sed diuino fauore & adiutorio esse nobis possibilia mandata. Nihil de hoc cōtrouersamur Bucere, sed hoc vobiscum postulamus, utrum nobis per gratiam, & auxiliium Dei sit possibile implere legem. Et quidem ais possibile Deo, in hoc tamen seculo, ex parte: in futuro ex toto. Ecquid autem quando dicitis ex parte, intelligatis, ita exponitis, quod impossibile est in hac vita satisfacere præcepto dilectionis, atque adeò legi, & ita impossibile, ut quodlibet opus sit de se peccatum. Hoc ipsum est, quod manifesti erroris redarguit argumentum nostrum. Impossibile est ut Deus dederit hominibus legem, cui per eius auxilium non possint iuxta suam voluntatem satisfacere. Alias ad quid præciperet? Respondetis, quod licet non possumus satisfacere, præcepit nihilominus, ut omnia ipse concluderet sub peccato, & nos proinde ad suam recurrerem misericordiam. Profecitò secum ipsa pugnat responsio vestra. Nam ecce omnes conclusi sub peccato ad misericordiam eius confugimus, qui nos adiuuet implere quod iubet, manum nobis porrigit, gratiam infundit, ope sua, & opera nos iuuat. Nunquid neque gratia, neque auxilium suum vllum sufficiens est, ut legi satisfaciamus? Ut quid nos ergo fides ducit ad misericordiam Dei: nisi ut per eius suppetias impleamus, quod per nos ipsos non valemus? Quomodò qui, teste David, mandauit mandata sua

Constitutum Anst.

custodiri nimis, non auxiliabitur, ut ad iustum custodiatur? An forte leuiores est in præcipiendo, quam in subueniendo potes, & benignus. Videte ne cum patrociniū gratiæ contra liberum arbitrium suscipitis, gratiæ potius iniuriā irrogetis, peius enim quam Manichæi sentitis. Nam illi voluntatem quæ à malo principio condita erat, aiebant, non posse vitare peccatum, vos etiam hoc nostræ voluntati impingitis, quam à vero Deo creatam agnoscitis. Neque id solum dicitis, sed quod neque per gratiam & auxiliū Dei potest homo satisfacere legi, ut peccatum vitet: non ergo solum liberum arbitriū, verum, auxilium Dei reputatis infirmum. Longè planè aliter quam vos ubique Patres excipiunt verbū illud ad Gal. Concluit scriptura omnia sub peccato, ut promissio Iesu Christi daretur creditibus. Nempe, ut quod lex iubet, per fidem impleamus. Per fidem scilicet, quæ per charitatem operatur. Vnde Aug. de spir. & lit. cap. 13. Quod operum lex minando imperat, hoc fidei lex credendo impetrat. Et infra. Lege operum dixit Deus, Fac quod iubeo: lege fidei dicitur Deo, da quod iubes. Et ca. 20. Lex data est, ut gratia quæreretur. Gratia data est, ut lex impleretur. Et contra duas epistol. Felag. li. 3. Lege fit, ut Deus quid fieri velit audiatur: gratia verò fit, ut legi obediatur. Lex ergo auditorum iustitiam facit: gratia, factores. Et quomodo id fiat adhuc explicatius exponit in epistola quinque episcoporum ad Innocentium, quæ est. 95. Ait enim legem distinguere à gratia, quia lex iubere nouit, gratia iuuare. Lex enim dicit, Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus: fides autem respondet, Da mihi intellectum, ut discam mandata tua. Lex dicit, ut abstineamus à fornicatione & carnalibus desideriis: fides dicit, quod nemo potest esse continens nisi Deus dederit. In summa, lex dicit, Declina à malo & fac bonum: & Paul. per fidem ait Coloss. quod non cessat orare pro illis, ut ambulent digni Deo in omni opere, & sermone bono. Quæ omnia testimonia sunt manifesta, ut per auxiliū fidei verè impleamus legem. Atque adeò falsissimum sit quod nostri aiunt Protestantes, scilicet per auxiliū fidei id tantum nobis obuenerit, ut exerceamur in lege, non autem ut satisfaciamus legi. Si enim fides impetrat & implet quod lex iubet, profecitò summa est, vel ignorantia verbi, vel sensus corruptio, negare, quod per auxiliū gratiæ satisfaciamus legi. Nam quid aliud est implere, quam satisfacere? Imò quid est legem facere, quod ait Paul. Factores legis iusti-

Gal. 3.

Aug.

Psal. 118.

Psal. 118.

1. Thes. 4.

Sap. 8.

Psal. 36.

Col. 1.

Protestantes.

Rom. 8.

stificabuntur. & legē seruare, quod ait CHRIS-
 TUS, Qui diligit me, sermōes meos seruabit,
 & legi satisfacere? Imō quid est quod ait ipse
 Legissator noster, Venite ad me omnes qui
 laboratis & onerati estis, & ego reficiā vos:
 iugum enim meū suauē est, & onus meum le-
 uē, nisi quod multo sit facilius per gratiā Dei
 legem, quā ignauis, & cordibus, ac prauis ho-
 minibus grauis onerosaq; videtur, seruare, et
 implere, q̄ per vias difficiles, abruptaq; & lu-
 brica vitiū oberrare? Vnde Ioā. Hac est
 charitas Dei, vt mādata eius custodiamus, &
 mandata eius grauiā non sunt. Quoniā, omne
 quod natum est ex Deo, vincit mundum. Et
 hāc est victoriā, quā vincit mūdum, fides no-
 stra. Est ergo mandatorum summa, vt mun-
 dum vincamus, a quo per fidem reportamus
 victoriā. Ex his vtiq; talibusq; testibus, &
 meritis causā nostrā sententiam confecit S.
 Syno. Trid. quam acq̄uissimā cap. ii. pronun-
 ciāuit, his verbis, Nemo temeraria illa, & a
 Patribus sub anathemate prohibita voce vta-
 tur, Dei prācepta homini iustificādo ad obser-
 uandum esse impossibilia. Nam de minus im-
 possibilis non prācipit, sed iubendo monet,
 & facere quod possis, & petere quod nō pos-
 sis: & adiuuat vt possis. Cuius mādata grauiā
 non sunt: cuius iugum suauē est, & onus leue.
 Qui enim sunt filii Dei, CHRISTVM diligunt
 qui autem diligunt eum, vt ipsemet testatur,
 seruant sermones eius, quod vtiq; cum diui-
 no auxilio prāstare possunt, eos autē qui cō-
 tradixerint, anathemata esse iubet, can. 18.

*Pamēn cō-
 trouer sic.* Sed attingimus tandē punctum controuer-
 siæ, vnde pus huius vlcis prodatur. Hāc oīa
 aiunt, non probāt, quod nos implemus legē,
 sed quod De⁹ ipse implet: hoc est enim, quod
 ait Buce. vbi eū iā proximē citauimus, quod
 Deus nō prācipit, id quod est simplicitē im-
 possibile, sed illud quod est nobis impossibi-
 le: & ipsi possibile. Sed apprehende mentem
 hominis. Nō enim vult, id quod nobis est im-
 possibile, fieri nobis per auxilium Dei possi-
 bile, vt nos ipsi impleamus legē: nam tunc nul-
 la esset inter nos controuersia: hāc enim ipsa
 est confessio nostra. Sed intelligit, quod legē
 quā nobis est impossibilis, Deus ipse per fi-
 lium suum in credentibus implet, in presenti
 ex parte, & in futuro ex toto. Ita enim doct⁹
 est a magistro suo Luthero in de libert. chri.
 Cuius verba sunt, Ipse qui solus prācipit, so-
 lus quoq; implet. Vide ergo duos absurdissi-
 mos errores. Non nos, sed Deus in nobis fa-
 cit opera legis, & tamē non perfectē implet,

vt satisfaciat legi. Et de hac re proferuntur,
 dispergunturq; tragōdix sermone vulgari
 in ludibrium liberi arbitrii, quod non solum
 per se nihil possit in operibus gratiæ, sed neq;
 cum auxilio Dei quicquā libertas nostra coo-
 peretur. Et quod vsq; ad lachrymas indolen-
 dum esset, cū res sit, quā nulla omnino pro-
 babilitate possit ab homine sanæ mentis per-
 cipi, quod illam vulgo persuadeant, fingunt a
 prælatis Ecclesiæ confictum esse regnū libe-
 ri arbitrii, cum tamē ipsum nihil cooperetur,
 neq; ad assequendam iustitiā, neq; ad augen-
 dam. Nescio qua possit alia emphasi explicā-
 ri, q̄ nostri mores denigrauerint, prostrāue-
 rintq; Ecclesiā, quantaq; sit adhibenda cu-
 ra vt insauretur, q̄ quod aduersarij nostri, q̄
 nulla ratione suadere possunt, dicentes tamē
 contra Ecclesiā esse Romanā persuadeāt
 vulgo. Res est certissima, quod si mores cō-
 poneremus nostros, nullis nobis opus esset
 rationibus. Sed quod ad rē redeamus, non so-
 lum Lutherani sunt in isto errore, sed nōnul-
 li etiā catholici: scilicet, quod non sumus nos
 qui implemus legē, sed Deus. Propterea, quod
 ait Paul. Deus est qui operatur omnia in om-
 nibus. Et, Qui operatur, velle, & operari pro
 bona volūtate. Et, Non est volentis, neq; me-
 rentis, sed Dei misericordis: Et, Non possumus
 cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis. Et,
 Gratia Dei vita æterna. Vnde Aug. in de gra.
 & lib. arb. c. 7. Non Deus, inquit, coronat me-
 rita tua, tanq̄ merita tua, sed tanq̄ dona sua.
 Ex quibus non defuit, qui talem sensum eli-
 ceret illius verbi Pauli, Viuo ego, iam non
 ego, sed viuūt in me CHRISTVS, vt ad singu-
 la nostra opera referret: hoc est, oro ego, iam
 non ego, sed orat in me CHRISTVS: abstineo
 ego, iā nō ego, sed abstinet in me CHRISTVS.

Gal. 2. In contrarium autem statuitur secunda cō-
 clusio, qua prima elucidetur. Tamēsi Deus
 nobis facultatē, vigoremq; impendat, ineptis-
 simē tamen, quin falsissimē dicitur ipsum im-
 plere legem. Nos enim sumus qui implemus,
 atq; adeo qui de ipso bene meremur. Exor-
 diamur ab illo loco Matthæi. 19. vnde isti suū
 extorquent opinionē: vbi quærentibus disci-
 pulis, Quis poterit saluus esse, respondit Re-
 demptor, apud homines hoc impossibile est:
 apud Deum autē omnia sunt possibilis. Neq;
 verō disputemus, quomodo illic accipitur im-
 possibile. Nam certe idem est, quod difficile:
 erat enim peculiaris sermo de diuitibus, qui
 ægerimē, & difficillimē possunt opes dimi-
 ttere, Sed largiamur vsurpari illic absolutē,
 vs est

vt est homini impossibile viribus propriis le-
 gem implere. Hoc nihilominus cōcesso, is tū-
 tum intellectus inde colligitur, quod homini
 per vigorē naturā est impossibile, fit ei per
 auxilium Dei possibile. Qui quidē intellectus
 planissimē exponitur ex verbis subiunctis Pe-
 tri, Ecce nos reliquim⁹ oīa & sequuti sumus
 te, quid ergo erit nobis? Quasi dixisset, Ecce
 nos adiuti fauore tuo reliquimus omnia. Nō
 dicit, tu reliquisti, sed nos reliquimus: & ideo
 ait, quod prāmium erit nostri operis, qui tibi
 vocanti respondimus? Præterea quis ita desi-
 piat, vt dicat, quod CHRIS TVS in me ieiunāt,
 vel ab illicitis voluptatib⁹ abstinet? Nā absti-
 nere a cibis, non est mera negatio: lapis enim
 non abstinet, sed est priuare se hominem concu-
 pitis. Deus autē non cupit in nobis cibos, aut
 alias turpes voluptates, vt ipse dicatur absti-
 nere: sed nos per auxilium suū. Et (quod li. 1.
 retrac. c. 23. adnotauit Aug.) quāuis Deus di-
 catur operari omnia in oībus, tamen non cre-
 dit omnia in omnib⁹. Non enim ipse sibi, sed
 nos illi credimus, neq; se per charitatē, quā in
 nobis est, amat ipse, sed nos ipsum. Neq; sibi
 ipse loquitur dum oramus, sed nos secum. Ec-
 quis dicat, quod ipse est qui in nobis meretur
 apud se? Vt enim meritū ad mercedem refer-
 tur, ita & qui meretur alius ab illo est apud
 quē meretur. Vnde aliud est, quod merita no-
 stra sint dona Dei, aliud vero quod ipse mere-
 atur. Nos enim sumus, qui per liberū arbitriū
 legi obsequimur. Neq; Paul. dicit, quod Deus
 vult per voluntatē nostram, sed quod dat no-
 bis velle, & operari, & perficere. Vnde Aug.
 eodē libro de gra. & lib. arb. c. 6. Si merita, in-
 quit, ita intelligantur esse nostra, vt etiam do-
 na esse Dei cognoscantur, non est reprobā-
 da ista sententiā. Et cap. 16. Non iuberet Deus,
 quod sciret non posse ab homine fieri. Et in-
 fra, Certum est nos facere cū facimus, sed ille
 facit, vt faciamus, prābendo vires efficacissi-
 mas voluntati: qui dixit (scilicet Ezechielis
 36.) Faciam vt in iustificationibus meis am-
 buletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis.

Rom. 3. Et de spir. & lit. ca. 9. exponens illud, Iustifi-
 cati gratis per gratiā ipsius, subdit, non quod
 sine voluntate nostra fiat, sed volūtās nostra
 ostēditur infirma per legē, vt sanet gratiā vo-
 luntatē, & sanata voluntas impleat legem: &
 capitulo sequenti, Non quia legē impleuimus,
 gratia data est, sed datur gratia, vt legem im-
 plere possimus. Et Paulus non ait, quod gra-
 tia faciat totū, sed plus, inquit, ego omnibus
 laboraui, non ego solus, sed gratia Dei mecum.

Atq; vt demum concludamus, hic error est; *Haeresis dē
 natā.* qui nonus condemnatus est contra Pelagiū,
 vt refert ad Paulinum Augustinus, scilicet,
 quod non est liberum arbitrium, si Dei indi-
 get auxilio. Erat enim sermo de operib⁹ gra-
 tiæ, vt libro. 2. iam adnotauimus, quā opera
 determinauit Ecclesia, ita fieri per auxilium
 gratiæ, vt concurrat etiam liberum arbitriū.
 Sed quando nullum esset testimoniū, aut Ec-
 clesiæ aut scripturæ, quomodo posset mēs ca-
 pere humana, quod liberū arbitriū non coo-
 peretur Deo? Ad quid nobis opera illa prā-
 ciebat potius, q̄ pecoribus, quā non aliter
 in nostra essent potestate, q̄ in potestate illo-
 rum? Iam verō quānam esse potest oculator
 experiētia, q̄ ea libertate prāstare hominem
 opera gratiæ, quā opera naturæ? Tameſi fi-
 des nos doceat auxilio alio & fauore nos in-
 digere in operibus gratiæ. Videor tamen mi-
 hi iā molestus, qui Solem illustrare contēdo.

De impletione legis in particulari.
 CAPVT IIII.

AT non satis fuerit in genere constituiſ-
 se, possibilem nobis esse legem per au-
 xiliū Dei, nisi & de maximo illo prā-
 cepto dilectionis, & de leuioribus peculiari-
 us dicamus. Aiunt enim, vt cernitur eodem
 loco apud Bucerus, mandata Dei non a sin-
 gulis, sed ab omnibus in commune posse ser-
 uari. Qua de causa expositionem illam sym-
 boli, vbi habetur, mandata omnia a singulis
 posse seruari, aiunt non esse Hieronymi. Quo-
 niam Hieronymus, inquit, libr. 2. decalogi
 aduersus Pelagianos cōtra docet, quod quā-
 do mortale hoc indutum fuerit immortalita-
 te, tunc Deus erit omnia in omnibus, vt non
 sit tantum in Salomone sapientia, in David
 mansuetudo, in Finees zelus, in Abraham fi-
 des, in Petro charitas: sed virtutes omnes in
 oībus. At quandiu habemus thesaurū istum
 in vasis fictilibus, & carne fragili circunda-
 mur, nullus est, inquit, qui omnes habeat vir-
 tutes. Attende, prudens lector, quo sensu ex-
 ciipiūt hęc Hieronymi verba: sic etenim quod
 nemo sit, qui possit implere totam legem, sed
 vnus implet vnum prāceptū, & alius aliud,
 & ita ab omnibus complexim tota. Et ideo
 prāmiserat, inquit, paulō antē Hiero. quod
 tunc iusti sumus, quando nos peccatores fa-
 temur. Et in epistola ad Ctesiphontem ait
 quod hęc hoībus sit sola perfectio, si imper-
 fectos se nouerint. Ad explicationem ergo
 conclusionis generalis superioris capituli ad-
 teximus hic alias particulares. Prima, Singuli
 per

Joan. 14.
Mat. 23.
Joan. 5.
Syno. Trid.
*Pamēn cō-
 trouer sic.*
Bucerus.
Luther.

1. Cor. 12.
Philip. 2.
Rom. 9.
2. Cor. 3.
Rom. 6.
Gal. 2.
*Conclū
 sio. 2.*

*Haeresis dē
 natā.*
*Mandatā
 non ab oī-
 bus seruā-
 ri.*
Hiero.
cōclusio.

non solum dat naturales formas agendi, sed generali influxu concurrat cum illis, ita quos sibi facit gratos, iuuat speciali auxilio ad opera supernaturalia: ut utroque modo verum sit, Pater meus vsq; modo (id est assidue, & continenter) operatur, & ego operor. Ex quo verbo colligit Hieron. ad Ctesiphontem in hanc sententiam verba hanc, Semper largitor, semperq; donator est. Non mihi sufficit, quod semel donauit, nisi semp donauerit. Igitur quaeuis in conciliis non ita expresse determinatur, praeter habitualem gratiam requiri nouum auxilium, nihilominus ita est intelligendum. Nam in Synodo nunc S. Tridentina can. 22. habetur, si quis dixerit iustificatum sine specialia auxilio Dei in accepta iustitia perseverare posse, anathema sit. Et in concilio Mileuitano can. 3. Gratia non solum determinatur valere ad remissionem peccatorum, quae commissa sunt, sed etiam in adiutorium, ut non committantur. Et in Araulicano, can. 25. Fide & amore nobis Deo inspiratuiusque, ut post baptismum (cum ipsius adiutorio) ea quae sibi sint placita, implere possimus. Nota adiutorium, & auxiliium. Tertia conclusio huius capituli sit. Quaeuis singulara possimus vitare peccata venialia, non tamen omnia. Conclusio est non solum S. Thomae eadem q. 109. 1. 2. ar. 8. verum & theologiae scholasticis, sed a sacra pagina, secundum S. Patrum interpretationem radices ducit. Ratio deriuatur ex distantia inter mortale & veniale. Primum enim consistit in peruersitate rationis, quae cum per gratiam reformetur (habet enim iustus propositum fixum in Deum) potest eiusmodi homo, & singulara, & omnia vitare per auxilium Dei. Veniale autem committitur ex subreptione propter carnis tyrannidem, quae semper extat in iustificato. Nam in persona hominis reparati dicebat Paul. Ipse ego mente seruo legi Dei, carne autem legi peccati. Et ideo licet singulara possimus vitare (alias non essent peccata) non tamen possumus omnia. Adeo enim pertinax est & continua insultatio illa carnis in varia vitiorum genera, ut dum unum vitamus, incurramus in aliud. Quoniam ratio non potest in assidua specula & vigilia durare ad reprimendum eiusmodi incursionem. At ratio haec ait Durand. solum militat de venialibus ex subreptione: puta, quae accidunt propter defectum plenae deliberationis. Quapropter (neque omnino improbabiler) tenet huius generis venialia esse, quae non possumus vitare omnia. Nam

caetera, inquit, quae sunt venialia ex obiecto: ut mendacium ex ioco: verbum ociosum, & similia cuncta possumus, uti mortalia, vitare. Nihilominus verisimilius est, quod neq; ab istis omnibus possumus plene cauere: tum quia etiam istorum occurrunt occasiones crebriores, q; ut possumus vniuersas repellere: tum quia cum sint leuia peccata, quae non deiiciunt nos a gratia Dei, seigniores reddimur, & remissiores ad illas superandas. Verum est tamen, quod possunt multo facilius vinci. Imo sunt prouecta virtutis homines, ita se vigilanter ab illis tuentes, ut seruentur non nullo tempore incolumes. Haec autem conclusio, ut proximè dicebam, non est audienda tanquam scholasticorum opinio, sed tanquam Patrum collectio ex diuino eloquio. Fuit enim iam olim vox illa Celestii Pelagiani, posse hominem sine peccato viuere, si velit, per virtutem liberi arbitrii. De qua re contra ipsum scripsit ad Ctesiphontem Hiero. & dialogum praeterea contra Pelagianos, atq; Aug. librum de perfectione iustitiae, & librum post de spir. & lit. Quam haereticum ait Hiero. exordium traxisse a Pythagoricis, & Stoicis, dicentibus non cadere in sapientem passiones. Contra quem errorem non erant illi Patres adeo anxii depugnare rationibus, sed scripturae testimoniis: ut est illud Ioan. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. Et, Non est iustus in terra qui faciat bonum, & non peccabit. Et Salomon, Non est homo qui non peccet. Et Iob, secundum .70. Nemo mundus a sorde. Et Dauid, Omnes declinauerunt, simul inuites facti sunt. Non est qui faciat bonum, non est vsq; ad vnum. Et, Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Vnde quotidie orant sancti, Dimitte nobis debita nostra. Propter duellum illud, quod spiritus sustinet aduersus carnem, de quo ait Paul. Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae, & captiuam me in lege peccati. At notandum est apud Augustinum in utroque loco, quod non negat, possibile esse per auxilium Dei, immunem esse prorsus hominem a peccato, sed ait, praeter vnum IESUM CHRISTUM, nullum esse exemptum. Et ideo vocat impossibile illud, quod nunquam fuit factum. Et idem ait Hieronymus lib. 1. dialogi, citans illud Ecclesiastes, Omne quod futurum est, iam factum est in priori seculo: quod autem homo fuerit liber omnino a culpa actuali, nunquam fuit, ait Hieron. in priori seculo: ergo neq; erit.

Tamen

Singu. non meminit de orig.

Tamen postea Aug. idem tractans argumentum de natu. & gra. ca. 36. sacratissimam Dei matrem meritissimo excipit. Vbi mirandi sane sunt, qui illic Aug. meminisse putant de peccato originali. Tractat enim in illa parte illius libri idem argumentum, quod & in libris citatis de perfectione iustitiae de spir. & lit. scilicet, quod non possit homo viuere sine peccato: contra Celestium dicentem, Potest homo non peccare si vult. Originale autem non est in nostra voluntate. In cuius exemplum proferbat ille haereticus longum catalogum veteris testamenti: puta, Abel, Enoch, Abraham, & reliquos iustos, quos aiebat nullum fecisse peccatum. Inter quos referebat et beatam virginem. Vbi si intelligeret de originali, non posuisset illos particulariter. Nam secundum Pelagianos, nullus mortalium illud contrahit. Ex quibus Aug. recensitis iustis solum beatissimam virginem excipit. Neq; tamen affirmans, sed nolens facere de illa mentionem propter honorem domini. Scimus enim, inquit, quod plus ei gratiae collatum fuerit ad vincendum ex omni parte peccatum, quae concipere, ac parare meruit Deum, quem constat, nullum habuisse peccatum. In eo quod dicit, vincendum, manifestissimum loquitur de actuali: quoniam originale non vincitur. Et ideo notanter & discretè de illa dixit, vincere: de CHRISTO vero, nullum habuisse. Et subdit, Hac ergo virgine excepta, reliqui omnes sancti, & sanctae interrogati, vtrum essent sine peccato, responderent, si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. Quo etiam verbo liquet, solum de actuali habuisse sermonem. Nam de originali quantum Christianus affirmet ipsum non habere, non contradicit Ioanni. Atqui propter hoc verbum Augustini, Patres deinceps omnes, & theologii vniuersi vnanimis iure optimo praedicant, gloriosam virginem, peccatum nullum fecisse actuale quicquid senserit Chrysostr. Augustini no antiquior. Hinc S. praefens Synodus Tridentina determinat can. 23. sub anathematis censura, ne quis posthac dicat, aliquem in hac vita peccata omnia venialia vitare posse, nisi speciali Dei privilegio. Quemadmodum, inquit, de beata virgine Ecclesia tenet. Ceterum enim Patrum, ac theologorum, Ecclesiae nomine censuit: quoniam inter Ecclesiae decreta, non id habitus fuerat relatum. Quod ergo ad explanationem huius conclusionis redeamus, hoc primum notandum est, quod illud sancti vocarunt impossibile, non quod Deus non posset

Pelagiani.

August.

Hierony.

I. Ioan. 1.

Ecclesi. 7.

I. Reg. 8.

Iob. 15.

Psal. 13.

Et 14.

Rom. 7.

Nota quomodo non est possibile.

bils.

Contra Protestantes.

Hiero.

Exemplum de cythara.

4. conclusio.

August.

Iaco. 3.

Neque

facere, sed quod nondum fecit. Et secundum, vbi cum nostris Protestantibus colloquamur, animaduertendum, nunquam sanctos intellexisse, quod nullo tempore possit homo esse absque omni peccato. Nam Hier. 3. lib. eiusdem dialogi, vrgenti Critobolo, an egressus homo aquas baptismatis, sine peccato sit, ingenuè respondet Atticus, Ego impossibile esse in homine respondeo sine peccato esse si velit: non quia statim de baptismo homo egressus, peccato non careat, sed illud tempus quando sine peccato est, nequaquam possibilitati humanae, sed Dei gratiae deputatur. Et inferius explicans illud, Inuenit Dauid filium Iesse virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas. Non dubium est, inquit, Dauid fuisse sanctum, & in hoc electum, ut faceret omnes voluntates Dei: sed tamen illas non fecit in perpetuum. Et ideo subdit, Hoc & nos dicimus, posse hominem non peccare si velit, pro tempore: pro loco: pro imbecillitate corporea, quandiu intentus est animus: quadiu chorda nullo vitio laxatur in cythara. Quod si paululum remiserit, quomodo qui aduersus flumem lembum trahit, si remiserit manus, statim retrolabitur, & fluentibus aquis quo non vult ducitur, sic humana conditio, si paululum remiserit, dicit fragilitatem suam, & multa se non posse cognoscit. Ecce quo pacto sancti intellexerunt, hominem non posse sine peccato viuere, non quidem quod omne opus nostrum peccatum sit, ita ut per nullum opus satisfaciamus legi, ut aduersarii peruersè philosophantur: sed quod vita non potest transigi, quin saepe homo cadat, saltè in leuiores plus minusve pro cuiusque vel cura, & diligentia, vel negligentia, & incuria. Quinimo potest homo durare in die, quando non sit memor, neq; leuissimae culpae, ut possit in particulari confiteri. Subiungamus ergo quartam conclusionem. Propter venialia peccata, homo nec rem perdit, nec nomen iusti, nec proprie dicitur transgressor legis. Hoc palam liquet in verbis Aug. loco modo citato de natu. & gra. ubi post commemorationem tot iustorum antiquae legis Abel, Enoch, Abraham, Dauid, & reliquorum, quos scriptura vocat iustos, subdit, Non solum iusti, sed si omnes, inquit, sancti, & sanctae cui uiuerent, interrogaretur, responderent, non esse sine peccato. Et paulò antè, cap. 14. de se inquit, & de aliis ex deo natis loquebatur Ioannes, ubi ait, Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus. Et Iacobus, In multis offendimus omnes, Et in Enchiridio. cap. 64.

Non omne peccatum est. *Non omne peccatum est.*

Concilium Mileuit.

Ecclesiastica dog.

Hiero.

Luc. 1.

Iob. 1.

Mat. 11.

Psal. 18.

Prou. 8.

Syno. Trid.

Venialia peccata cũ perfectione.

Aug.

Neq; peccatum est omne crimen, neq; crimē est omne peccatum. Itaq; sanctorum omnium vitam quandiu in hac morte viuitur, inueniri posse dicimus sine crimine: peccatum autem si dixerimus, quia non habemus, nosmetiplos seducimus. Vnde in cōcilio Mileuitano, can. 6. 7. & 8. & in concilio Africano, can. 81. & duobus sequentibus anathematis execratione reprobantur, qui aiunt, voces illas sanctorum, Si dixerimus, quia peccatum non habemus: & Dimitte nobis debita nostra, nō pro seipsis, sed pro alienis, aut propter humilitatē, & non propter veritatē efferi. Quare inter ecclesiastica dogmata, cap. 86. Aug. Nullus sanctus & iustus caret peccato, nec tamē hoc desinit esse iustus vel sanctus: cũ affectu teneat sanctitātē. Et ideo veraciter se omnes sancti pronunciant peccatores. Idem respondet Atticus Hieronymi in 1. li. dialogi Critobolo obicienti ex sacro canone, multos illos qui dicuntur sancti, & iusti: vt Zacharias, & Elizabeth. De quibus habetur apud Lucam, quod erant ambo iusti ante Deum, incedentes in oibus mandatis, & iustificationib; dominis sine querela. Et Iob, de quo legitur, qđ erat in terra Hus, simplex, & rectus, actiues Deum, quibus potes oēs subicere ab Abel iusto vsq; ad Ioannē, quo **CHRISTVS** confiteatur non esse maiore natū inter mulieres. Oēs, inquit, fuerunt iusti, sed nihilominus potuerunt concidere. Nam delicta (inquit David) quis intelligit, & ab occultis munda me domine. Vnde tunc inquit, iusti sumus, quādo nos peccatores fatemur. Nā iustus accusator sui est in principio sermonis. Idemq; nunc S. Synodus Tridentina confitetur, cap. 11. quod licet in hac mortali vita, quantumuis sancti, & iusti in leuia saltē & quotidiana (quæ etiam venialia dicuntur peccata) quādoq; cadāt, non propterea tamen desinunt esse iusti. Nam iustorum illa vox est, & humilis, & verax, Dimitte nobis debita nostra. Adde quod nō solum venialia peccata non adimunt iustitiā, & gratiam Dei, verum neq; obstant quo minus iusti perfecti etiam dicantur: quare illud quod capite antecedenti dicebam: scilicet, iustitiam, & charitatē in hac vita nō esse perfectam, comparatione duntaxat ad illam patriæ reputandum est. Sanē, quod hæc nostra non sit, perinde, atq; illa, fixa & firma. Ceterū & in hac vita verē & sunt, & in sacris eloquiis pronūciantur viri perfecti. Aug. enī in loco citato de spir. & lit. vbi negat præceptū dilectionis in via impleri perfectē, non tamē

negat, quin charitas sit hic perfectā, quinimō palām fatetur ex illo, Maiorē enim charitatē nemo habet, q̄ vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Accedit & illud, Qui seruat verbum eius, verē in hoc charitas Dei perfectā est. Et, Tu autē perfectus eris coram domino Deo tuo. Et **CHRISTVS** in Evangelio, Estote perfecti, sicut pater vester qui in celis est, perfectus est. Et, De cætero fratres gaude, perfecti estote. Quod si totum librū de perfectione iustitiæ, nostri Protestantes penficulatius animaduertissent, illic exprimit ali quod verbum Aug. in quo perfectionem iustitiæ huius seculi perspexissent. Hæc enim, inquit, est nostra in ipsa peregrinatione iustitia, vt ad illam perfectionē, plenitudinemq; iustitiæ, vbi in specie decoris eius iam plena, & perfectā charitas erit, nunc ipsius cursu restitudine, & perfectione tendamus. Hæc Augustinus. Ecce ergo perfectionem iustitiæ in via quæ plenē satisfacit legi: nempe recta ire in via domini, nihil inde declinare. Nam perfectio patriæ non est ambulare, sed stare: illa non est meritum, sed præmium: non stadium, sed brauium. Lex idem est quod regula, quæ ad brauium tēdimus: perfectā ergo legis obseruatia est intrare per angustam portam, & rectam persequi semitam. Nam, Beati immaculati in via, qui ambulat in lege domini. Et Paulus, Bonum, inquit, certamen certavi, fidē seruauī, cursum consummaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ. Non est ergo præceptum, coronam accipere, sed ita certamē consummare, vt coronā accipias. In summa, iustitia nostra hic est fide ambulare, & sitire iustitiā (nā, Beati, inquit, qui esuriunt, & sitiunt iustitiā) vt satiemur, quando apparenre gloria sua, viderimus eum sicuti est. Sed æstimem⁹ verba Pauli, verū ad hoc perfectionū discerniculū spectauerit. Ait enim, Non quōd iam acceperim aut iam perfectus sim. En perfectionem triumphantium in regno. Sequor autem si quomodo comprehendam. Hæc est militiæ professio, de cuius perfectione subiungit, Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus, & c. Perfectio ergo viget est perfectē currere & sequi. Quod si minutiora quædam dum remittitur chorda in cythara, admiserimus, non propterea declinamus à via, nec terga vertimus Deo: sed remoramur quasi luctantes contra fluctus seculi huius. Audiamus deniq; nostrum Augustinum eodem loco de spir. & lit. ca. 36. Ad illam, inquit, regni perfectionem spectat, Non concupisces

Ioan. 15.

1. Ioan. 1.

Deut. 18.

Mat. 5.

2. Cor. 13.

Perfectio v.a.

Perfectio patriæ.

Psal. 118.

2. Tim. 4.

Mat. 5.

Philipp. 3.

August.

pisces (id est, corpus exutos mortis huius luctamine carnis liberari) ad hanc, post concupiscentias tuas non eas, & illius perfectionē pro mercede sperare. Igitur quintam, postremamq; propositionem concludamus contra Lutherum, art. 31. Non in omni opere peccat iustus. Septies in die cadere iustum, est quidē inter proverbia Sapientis, cui dominus reuelauit sapientiam: quod tamen in omni opere peccet iustus, nō potuit Lutheri, nisi suus reuelare genius, vt homines exanimaret, ne bene agerent, & Deo se minus debere crederēt, quod iam sibi dedisset naturā, quam neq; infirmam posset ipse sanare, neq; sanā satis iuare, vt bene ageret, & tamen præcepisset, vt iustē quæ iusta sunt faceremus. Adde, quod Sapiens de leuissimis loquitur culpīs, neque peccata vocat, bona opera: sed nos ter recēs Prophetā, mirabili nos vult antithesi dementare. Ait enim, non solum in omni opere, sed in omni opere bono peccare iustū: & quod omne opus bonum optimē factū, peccatum mortale: mortale est in iudicio Dei: nisi quod per eius misericordiā non imputatur. Huiusmodi coloribus vbiq; floret vnū opus, & bonum, & peccatum: optimē factum, & peccatū mortale in iudicio Dei, & tamen per misericordiam non imputatū. Patere adhuc lector audire explicationem hominis, quam apud ipsum authorē legisti sæpe. Vbi ait Paul. Mente seruius legi Dei, carne autē legi peccati, clarissimū habet sensum. Nempe quod mens deprecatur ad optima, caro autē ad infima: in quo homo constitutus constitutus, nunc victor seruit legi Dei, nunc victus succubit legi peccati. Quod autem Paul. de vna persona propter diuersorum operum vicissitudinem enūciat Luther. ad eandem personam pro eodē tempore, quinetiā secundum vnum idemq; opus pertrahere molitus est. Adeo vt eliciat ex hoc loco, quod non solum eadem persona sit simul iusta & peccatrix, sed quod idē prorsus opus iusti, sit partim bonū, quatenus procedit à gratia Dei: partimq; malum, quatenus procedit à libero arbitrio. Vide quousq; procreat assertus ille ab istis error, quod concupiscentia, etiam in baptizatis sit peccatum. Illam enim vbiq; clamant esse arborem malam, quæ non potest bonū fructū facere. Quin vide precor quo cũ genere mortalium à triginta iam annis litigamus. Peiores nos faciunt beluis. Illæ quippe si nō sunt in bonum libera, certē neq; in malum. Nobis verò isti sic libertatē concedunt in malum, vt

in bonum funditus sublatam velint. Quin vero, quod Deus optimus ad peccandum nos cogat, nihil verentur docere: quod tamen maxime ipse iuare nos satis possit ad opus quod verē sit bonū, neutiquā induci possunt, vt credant. Primum oim, nunquid hæc cōtradictio est manifestaria, vt idem opus sit simul bonū, & malum in conspectu Dei? In naturalibus nihil prohibet, eundem cibum, qui ad vnum est morbum salubris, respectu alius, esse pestilentem, sed quod vnum opus simul fiat secundum regulam, legem, & voluntatē Dei, atq; idem simul contra eandem legem, regulam, & voluntatē (hoc est enim esse bonū, & mortale malum) quomodo ex quibuscunq; causis fiat, est intellectu possibile. Adde, quod si peccatum est secundum iudiciū Dei, quomodo per misericordiā nō imputatur? Nunquid non tam iustus est Deus, q̄ misericors? quo ergo pacto id in quo iudicat perdurare rationē peccati, & in seipsum offensæ, poterit per misericordiā non imputari? Hoc autem duobus me locis: nempe & libro 1. & item secundo memini reprobasse. Dimissis ergo cōtradictionibus istorum, ratio conclusionis est hæc. Potest quis per gratiam Dei opus iuxta suam legē perficere, vt nullum admisceat malum finem, aut circumstantiam, sed fiat iuxta eius voluntatem, aliā ne quicquam quotidie peteremus. Fiat voluntas tua in terra, sicut in celo: ergo tale opus expers erit prorsus culpæ. Id quod vno testimonio Cypriani confirmantissimē confirmatur, quod tamen Luther. art. 2. pro se adfert ex epistola quadā de mortalitate. Ait enim diuus ille martyr, Obsessa mens hominis & vndiq; Zabuli infestatione vallata, vix occurrit singulis, vix resistit. Si avaritia prostrata est, exurgit libido: si libido cōpressa est, succedit ambitio: si ambitio cōtēpta est, ira exasperat, superbia inflat, vinolentia inuitat, inuidia cōcordiam rūpit, amicitia zelus abscindit, & c. Ex isto loco quādamodum Luthere exprimere valeas, oia opera esse peccata, nemo nisi discipuli tui videt. Im primis non dicit, quod vno vitio victo aliud nos vincat, sed quod alia pugna carnis insurgit. At vt illud interim præstemus tibi, cur intercalas auctoritatem, & non legis continuā: ait enim, Si avaritia prostrata est, exurgit libido. Prostrare ergo avaritiam, non est peccatum: sed virtus. Et si libido compressa est, succedit ambitio. Igitur comprimere possumus libidinē, ita vt nullam habeat rationem peccati. Cyprianus itaq; adeo negat, omne

Ratio conclusionis.

Cyprianus.

opus esse peccatum, ut affirmet easdem affectiones, quæ nos quandoque devincunt, à nobis etiam vicissim superari. Desinite ergo cæci esse. Cessate, peccata dicere, opera, quæ per auxiliū Dei à nobis fiunt, & maxima ipsius sunt beneficia. Vtrū quādo Paul. nō ipse, sed in eo vivebat CHRIS TVS, & quādo nihil sub sole metuebat, quod se à charitate Dei separaret, tunc etiam omne opus eius peccatū dicitur audere? An prædicatio Ioannis præcursoris CHRIS TI, & omnes etiā martyriū confessiones, quando pro CHRIS TO cædebantur, occidebantur, & dilaniabantur, peccata etiānum erant, quia procedebant à libero arbitrio? Cū tamen opera, quæ non fiunt per liberum arbitrium, digna esse nō possunt aliquo præmio, eo quod ut peccatum, ita neque virtutis opus est, nisi liberè fiat. Profectō qui ita est in sanctos blasphemus, neque sanctissimæ Dei genitrici parceret. Dicite ergo officia intemeratæ virginis, dum CHRIS TVM lactabat, gestabat, & nutriebat, peccata fuisse. Atque adeo verbum illud, Ecce ancilla domini, ex quo beata dici meruit ab oībus generationibus, ut sit vestra consummata blasphemia. Nos enim Paul. auscultamus, qui ad Cor. euegilare iustos iubet, ne peccent. Et rursus, si nupserit, inquit, virgo, nō peccat. Et Petrus, egregias nobis virtutes proponēs, subdit, Hæc enim facientes nō peccabitur aliquādo: & Iaco. non ait, In oībus offendimus oēs: sed in multis. Sanè quod alia sunt in quibus non peccemus: & Ioan. Omnis qui in eo manet, non peccat. Quin satis nobis est, CHRIS TVM audire magistrum, qui ait, Ecce sanus factus es, iam noli peccare. Ex his namque & huiusmodi aliis confecit Synodus sancta præsens, confessionem illam in calce cap. 11. aduersari: scilicet, orthodoxæ religionis doctrinæ, qui dicunt, iustum in omni bono opere peccare, & can. 25. vbi taliū aufum anathematis ferit censura.

Ad respondendum aduersariis. CAP. V.

Quod si ego equidem silenter prætermittere responsa argumentorum aduersariæ partis: adeo ab iis qui prius nobis scripsere, cuncta sunt optime diluta: sed ne instituti filium & seriem abruptam, curabo citra tardium illa percurrere. Eo præsertim, quod cap. 19. primi libri, vbi cōstituimus, nō omnia opera peccatoris peccata esse: & 2. c. lib. 2. vbi agebamus de dispositionibus ad gratiam, huiusmodi responsiones in hunc remisimus locum. Rationē istī nullā adferre possunt, quia necessitatē hanc suā peccandi à contagione

originalis culpæ diducunt: quæ res est extraneam naturalem. Inde enim statim confingunt commentum quoddam super illud verbum CHRIS TI, Non potest arbor mala bonos fructus facere. Est enim, inquiunt, concupiscētia inevitabile malum, neque vllum opus fieri potest à nobis, quod non aliquo modo nascatur ex illa: omne ergo est tali ratione malum. Pari modo persuadebant suā hæresim Manichæi, ut adnotat Aug. 2. lib. de verbis domini, dicentes, vnā esse naturam bonam, quæ non poterat facere malum: aliam verò malā, quæ non poterat facere bonum. Et ideo ait illic Aug. & postea in Enchiridio, quod nomine arboris non intelligitur natura, sed voluntas, & vocat voluntatē intentionem more philosophorum. Hoc enim modo neque ex mala arbore nascitur bonum opus, neque ex bona malum. Nam si arbor acciperetur pro natura, cū oīs natura bona sit, nulla posset facere malū: neque ipsa potentia voluntatis. Quam intentionē alibi vocat CHRIS TVS oculum, vbi ait, Si oculus tuus fuerit simplex, totū corpus tuū lucidum erit: si autē nequam, totum erit tenebrosum. Et quod nomine arboris non natura intelligatur, sed voluntatis intētio, patet ex aliis verbis, Aut facite arborē bonam & fructum eius bonum: aut arborem malam, & fructum eius malum. Naturā enim non facimus, sed voluntatem, atque opera quæ inde germinantur. Igitur neque omnia opera nascuntur ex concupiscētia carnis, neque illa dicitur arbor, vnde inficiatur omnia opera: sed omnia sunt bona, vel mala à voluntate. A qua, potissimū si diuinitus adiuuetur, multa esse possunt opera bona. Simili modo detorquent, & illud, Quod natum est ex carne, caro est, & quod natum est ex spiritu, spiritus est. Elicientes inde, quod omnia opera, etiam illa quæ ex gratia procedunt, quauis illa ratione sint spiritalia, nihilominus qua parte dimanant ex concupiscētia carnis, sunt carnalia & peccata. At verbum illud solum adduxit CHRIS TVS, similitudinis gratia. Nimirum, quod quemadmodum ex generatione animalis nascitur homo animalis, ita ex regeneratione baptismatis nascatur spiritalis. Quod si quis velit ad opera referre, id tantum poterit euincere, quod illa opera quæ nascuntur ex inclinatione & intentione carnis, præter rationē sint vitiosa. Porro autem contra humanum sensum est, quod omnia opera nostra hoc modo ortum habeant ex carne. Alia verò loca quibus de capite suo contortis enititur, plurimā

rima sunt in veteri pagina, Atque inde primū initium sumunt, vbi ait Moses, Videns dominus, quod multa malitia hominū esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intēta esset ad malum omni tempore, pœnituit eū, quod hominem fecisset super terram, & c. Ex illo verbo, Cuncta cogitatio cordis intēta est ad malum omni tempore, colligit Luth. art. 36. nullam inesse nobis arbitrii libertatē ad bonū: sed oīa opera nostra esse mala, & de mortalitate peccata. At plura profectō peccata sunt in sua ista collectione. Nam primum circūiacētia verba liquidō demonstrant, illud verbum non esse dictum de omni semper genere nostro propter originale: sed de hominibus illius ætatis propter sua nefanda scelera. Ita enim incipit cap. Cū homines incœpissent multiplicari super terrā, videntes filii Dei filias hominum, quod essent pulchræ, & c. vbi depingitur corruptio illius gentis. Et idcirco subditur, Videns dominus, quod multa malitia hoīm esset in terra, & cuncta cogitatio, etc. Nunquid verbū, Videns, malitiam præsentē designat? Et quod subditur, Pœnituit eum, quod hominē fecisset? Et quod subnequitur, Et præcauens in futurum, Delebo hominem? deletio quippe illa in pœnam corrupti tunc generis humani facta est. Vnde quod ait, omni tēpore, solum est verbū indignantis: quod scilicet nihil de emendandis moribus cogitabant, sed in dies flagitia flagitii, & sceleribus scelera cumulabat. Et idem forsitan est sensus similis replicati verbi, qui est secundus locus apud Luther. Nequaquam vltra maledicam terrā propter homines. Sensus enim & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua. Sed est, hoc referatur ad sensum & cogitationem in vniuersum cordis humani, ut hic secundus locus præ se ferre videtur, quoniam pacto ex hoc hinc sit consequens, ut nullum prorsus bonū possit à libero arbitrio prodire? Ut scilicet nō solum otiosa cogitationes (ut verbis vtamur Lutheri) sed etiā ingeniosa, & quas homo de industria cogitat, omnes sint mala. Nā illic non dicitur, quod omnis cogitatio cordis humani sit peccatū, sed quod sit intenta & prona ad malū: id est, quod inclinatio carnis, & sensualitatis (hanc enim vocat cor humanū) de se allicit, & trahit rationem, & voluntatem in malum, non tamē inde sequitur, alia opera esse mala, q̄ illa in quæ homo de uicta ratione, liberè consentit carni. Ait enim Iaco. 1. Iacobus, quod vnusquisque tentatur à concu-

piscētia sua, deinde concupiscētia cum conceperit (nimirum per consensum) parit peccatū. At vide q̄ hoc sit perspicuum, cap. 8. Possit licetur enim Deus ideo se non tanta acerbitate vltū deinceps ire scelera humani generis, eo quod cogitatio humani cordis prona sit ad malum: haud tamen adduxisset in causam illius clemētiæ, quod oīa opera hominū sunt peccata: nā hoc potius deberet Deo mouere iram: ergo cogitatio illic accipitur pro luctamine carnis. Ut sit sensus, quod eo sint hoīes venia digni, quod peccent propter continuā sensualitatis rixā & pugnam: quā agrè & difficulter possunt semper vincere. Vnde ca. 6. postq̄ dixerat, quod cūcta cogitatio esset intenta ad malum, extemplo subdit propheta, Noë verò inuenit gratiā coram domino. Et cap. sequenti, Te vidi iustum coram me in generatione hac. Complicat Luther. & aliud tertium verbum eiusdem cap. 6. Non permanebit spiritus meus in homine in æternum: quia caro est. Ex quo vno loco geminam conficit argutiam. Primam, quod si homo caro est, nihil boni agere potest. Alteram, quod ita Deus ademerit hominibus spiritum suum bonum, ut spiritaliter mortui nequeant nisi mortis opera agere. Hic autem locus bifaria à Patribus exponitur, ex quarū neutra expositione quoquo pacto valet Luther. suum commentū extorquere. Primū (teste Hieronymo) vox hebraica significatiuè latine rediditur, non iudicabit, q̄ non permanebit. Secundum quē spiritus domini illic accipitur pro ira sua, & indignatione, & caro pro fragilitate. Ut sit sensus, non exigā in futurū tam graues ab hoībus pœnas, quia fragiles sunt, sed permittam eos viuere cētum viginti annos. Quam ætatē ait Iosephus, indultā fuisse hominibus post diluuium. At iuxta Latinam lectionē, non permanebit spiritus accipitur pro vita animalis: ut sit allusio ad illud, Inspirauit Deus in hominē spiraculum vitæ: caro autem accipitur pro carnalibus hominibus, in quibus est ratio sepulta. Ut sit sensus, non viuet ista generatio perpetuò, quia carnalis est. Quare quod sequitur de centū viginti annis, non refertur ad ætatē, qua essent victuri homines: ut 15. de ciui. dei, cap. 24. author est Aug. sed ad induciarū tēpus, quo Deus expectaturus erat emendationē hominum. Intelligēdum enim est illud Deum dixisse, viginti annis antequā Noë inciperet arcam, cuius fabrica durauit cētum. Quapropter illico sequitur in textu, Delebo hominem quem creauī à facie ter-

Alind argumentū.

Impietatis consummatio.

Sanctissima Virgo.

2. Cor. 7.

3. Pet. 1.

Iaco. 3.

1. Ioan. 3.

Ioan. 5.

Syno. Trid.

Matth. 3. Non potest arbor mala, &c.

Manichæi.

Aug.

Matth. 6.

Ioan. 3.

Nō permanebit spiritus, &c.

Hiero.

Iosephus.

Gene. 2.

August.

Iaco. 1.

ra. Sed vt hoc etiam velimus elargiri Luthe- ro, quod accipiat spiritus pro bono spiritu Dei, parum illi dialecticæ opus erat, vt intel- ligeret sensum illius vniuersalis. Non enim di- xit, quod in æternum nunq̄ permaneret, sed quod non permaneret in æternū: id est, quod non semper & perpetuò permāsurus esset in hoīe. Cui sensui nihil repugnat, quin aliquādo esse possit vt maneat. Neq; ipse Lutherus in- ficias ire potest, quin spiritus domini sit in ho- mine per fidem & gratiā: cur ergo non erit ad operandum bonum? Quartus locus est iustis vbiq; replicatissimus Esaiæ: Facti sumus immundi omnes nos: & quasi pannus men- struata, vniuersa iustitiā nostrā. Qui tamē lo- cus absq; vilo profus dubio intelligitur præ- cisē de populo illo. Absq; dubio inquam. Pri- mum propter authoritatem expositoris Hie- ronymi, qui ait, illud dictum esse, quando nec dum saluator aduenerat: sed populus imagi- nem terreni hominis portabat. Et præterea inquit, quod illic depigitur iustitia legis, quæ comparatione ad euāgelicam puritatem im- munditiæ reputatur: id quod multis confir- mat testimoniis. At textus ipse luce clarius aperit sensum propheta. Sanē qui ingenti ani- mi ardore, & anxietate optabat aduentum Messia. Vtinā enim, inquit, dirūperes cœlos, & descēderes. Atq; tali affectu exaggerabat populi necessitatē, deplorabatq; eius ruinā, lamētans quemadmodum omnes legis iam oblitū pererrarēt, essentq; eorum vniuersa iu- stitiā, sicut pannus menstruata. Erant enim tunc sub captiuitate: vbi à templo absentes non poterant offerre sacrificia, ad expianda peccata, neq; vti purificationibus legis. Et ideo alludit ad illorum pannum menstruata. Cuius periphrasim & explicationem illico subnectit. Quia cecidimus, inquit, quasi foliū vniuersi, & iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos. Atq; plurimis huius figuræ congeminationis concludit, Neq; irascaris do- mine satis, & ne vltra memineris iniquitatis: ecce respice, populus tuus omnes nos. Profe- ctō ista verba nō possunt coaptari vniuerso nunc generi humano. Quinimò manifestissi- ma est contradictio in Luthe-ro. Si enim de oibus etiā nobis intelligitur, quomodo ipse dicit, quod peccatores horrore peccatorum suoru nomen CHRIS TI inuocantes, & ad suā misericordiā confugientes, fide iustificātur? Nam & habetur etiam illic, Non est qui inuo- cēt nomen tuum, qui confurgat & teneat te. lam vero quāuis confessio illa intelligentiā

Esai. 64.

Hiero.

habere aliquam posset generalem, nequit ta- men intelligi de singulis operibus, sed quod tota vita iusti hominis non potest non cre-bris maculis esse conspersa. Nam & pannus menstruata non est necesse, vt totus sit defce- datus: sed potest esse maculosus. Neq; tamen macula oīs est mortalis. Quadruplicē enim maculam notat illic S. Tho. puta absentiam gratiæ exclusā per peccatum mortale, & so- la hæc propriè est macula. Mox intentio mi- nus recta, aut tertio venticulus superbiæ de bono opere, quæ possunt esse venialia pecca- ta. Quarto, aliqualis præterea negligētia, quæ potest aliquo modo significari nomine ma- cula; etiam si sit citra peccatum. Qua ratione, vt supra diximus, etiam iustissimi possunt cō- fiteri, vniuersas iustitias suas esse sicut pānus menstruata. Quo sensu ait Concionator, Nō est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Et maximē si componātur cum splendore illo iustitiæ Dei lucem inhabitātis inaccessibilem. Præterquā quod vt ait ad Au- gustinum Anglorum Greg. Bonarum men- tium est ibi culpam agnoscere, vbi culpa nō est. Quintum testimonium Protestantibus nostris familiarissimum est illud Psalmi, Nō intres in iudicium cum seruo tuo domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo om- nis viuens. Ex hoc enim loco colligit art. 31. Luther. id quod affectū sui asseuerare pertē- dunt, nullum esse bonū opus in nobis in oculo- bus Dei, isto syllogismo, Deus quia iustus est, bonum opus damnare non potest: cum ergo dicat, nullum viuentem, neq; seruum Dei, iu- stificari in conspectu eius, palam fit, nullum opus bonum posse iustum iudicium Dei susti- nere: quare neq; bonum est. At Roffen, pru- denter quidem, & argutè notauit verborum reluctāntiam. Si enim Deus bonum opus dā- nare non potest, quemodo ait Luther. opus bonū nō sustinere iudiciū Dei? necesse est er- go vt dicat bonū opus, quod secundū ipsum etiā est malum, damnari, & nō dānari. Locus ergo ille in eodem sensu satis exponitur, qui iā explicatus est. Nō enim habetur illic, quod nullum opus erit iustum in cōspectu Dei: sed quod nulla persona iusta ita iustificabitur in conspectu diuinæ maiestatis, in qua ipse quē nullum latet secretū, non videat multa opera mala, quæ nobis sunt abscondita. Nam præter ipsum delicta quis intelliget? Sed est forte & sensus alius Augustini in enarratione eiusdē psalmi. Nempe quod non potest homo iustifi- cari in conspectu Dei, sicuti cum altero hoīe.

Macula.

Non intres in iudiciū, &c. Psal. 142.

Roffen.

Nam

Nam inter homines potest quis per se prius mereri mercedem, vt proprio eam iure repo- scat, sed respectu Dei non ita: quia nullus pri- or dedit ei. Et ideo neque iustitias ipsas nos- tras, in quibus nulla inesset ratio nec venia- lis culpæ, possumus in conspectu Dei profer- re, tanquā propriis nostris viribus factas, de quibus petamus præmia. Responderet quipi- pe, Quid habes quod à me non acceperis: qui dedit tibi & cogitare, & velle, & operari? Ita que nihil aliud vult hic Psalmista, q̄ eos re- prehendere, quos etiam taxat Paul. sanē qui ignorant iustitiam Dei, & suam quærentes statuere, iustitiā Dei non sunt subiecti. Citat præterea & sanctos Patres in testes. Vt Aug. lib. 10. confessionū. c. 13. vbi inter lamēta, quæ pro matre fundebat ad Deum, ait, Vt etiam laudabili vitæ hoīm si remota misericordia discutias eā. Perseuerant enim in sua dialecti- ca, vt à tota vita ad singula opera argumentē tur: cū Aug. nihil aliud significet, q̄ quod nul- la potest esse tam laudabilis vita, cui non fue- rint permixta peccata leuia. Præmittit enim de matre sua, Ita post baptismum vixerat, vt laudem nomen tuū, in fide & moribus eius. Non tamen, inquit, audeo dicere, nullum ver- bum exisse ab ore eius contra præceptū tuū. Et ideo subiūgit, Vt etiā laudabili vitæ, &c. Et paulo inferius, Ego itaq; laus mea, & vita mea, Deus cordis mei, sepositis paulisper bo- nis ei⁹ actibus, pro quibus tibi gaudēs gratias ago, nūc pro peccatis matris meæ deprecor te. Discernit ergo expressē Aug. bonos actus matris à malis. Citat præterea Luthe. & Gre- goriū lib. 9. dialogorū. Vbi ait, quod sanctus vir Iob omne virtutis nostræ meritū esse vi- tium conspexit, si ab interno arbitrio distri- ctē iudicaretur. Consulto tamen quæ sua pru- dentia fuit, citauit glossam sine textu. Cerne- bat enim per textum facile sibi responsum iri. Textus enim est ille, Verè scio quod ita sit, & quod non iustificabitur homo compositus Deo. Vbi nihil sibi aliud voluit sanctus ille, q̄ quod iustitiæ nostræ, etiam si absolute per gratiam Dei sint verè iustitiæ, comparatione tamen ad infinitā illam rectitudinem, bonita- temq; diuinā non reputātur iustitiæ: sicuti pā- pyrus in media niue non existimabitur alba. Quod reuera nō solū de iustitia huius seculi, sed & de iustitia angelorū in cælo potuit as- firmare. Præfertim, quod neq; illic loquitur de singulis operib⁹, sed quod homo nō appa- rebit iustus collatus cū Deo. Et ideo subdit, quod si voluerit homo contendere cū Deo,

Aug.

Grego.

Iob. 9.

nō potest ei vnū respondere pro mille: id est, pro mille beneficiis, quæ à Deo recepit, non poterit adferre vnum quod ipse prius dederit Deo. Nam neq; initium, ait illic Gregor. est à nobis, sed hoc, quod iustitiā nostrā, dum illi comparantur diuinā, non appareant iustitiæ, cap. 7. explicandum est amplius. Interim vt ad Gregorium redeamus, Nunq̄ ipse in talē incidit errorē, vt cogitaret, nullam esse actio- nem humanam culpa vacantem. Sanē qui ad Augustinum Anglorum scribens, ait, bona- rum esse mentium ibi culpam agnoscere, vbi culpa non est. Et eodem opere moralium sæ- pe confirmat, non solum opus aliquod posse carere culpa, verū & hominem etiam. Potissimum lib. 2. super illis verbis, In omnibus his non peccauit Iob labiis suis, neq; stultum aliquid contra Deum loquutus est. Vbi ait Gregor. quod beato Iob, & oris testimoniū perhibetur & cordis, quia & culpā à lingua compercuit, & à corde restrinxit. Et quauis Gregor. id non dixisset, textus ipse, In omni- bus his non peccauit Iob, abundans nobis ef- fet ad conterendam audaciam dicētium nul- lum esse opus bonum, quod non sit vnā pec- catum. In summa, quinq; de causis orant san- cti, ne Deus intret cum illis in iudicium, sed omnia opera in suam misericordiam reiciūt. Prima & potissima, est dubium de proposi- ta salute, de qua nemo est adeò certus, quin sit semper in metu. Secunda, quia vix est, qui non fecerit aliqua peccata mortalia, de qui- bus nescit, an veram fecerit pœnitentiam. Tertia propter pericula venialia à quibus ne- mo cauere potest. Quarta propter negligē- tias, quæ in omni etiam opere bono plurimū admiscentur. Ac denique quinta propterea, quia neq; ipsa opera bona à nobis habent ra- dicē, sed à misericordia Dei, & ideo nō pos- sumus cum eo iure proprio nostro agere.

De satisfactione. CAP. VI.

Secundum quod operib⁹ nostris per gra- tiam Dei competit, est, vt per illa satisfaciamus pro peccatis. Non quidem pro culpa, antequam remittantur, sed pro debitis pœnis, quæ culpa remissa, reliquæ fiunt, vt in confessione S. Tridentinæ Synodi, cap. 14. ha- betur. Hæc autem disputatio duo habet mem- bra. Primum de ea re, quam præsupponit, & alterum de ea quam inuestigat. Supponimus enim, non in vniuersum cuiuscq; indulgetur culpa, condonari totam pœnam: sciscitamur autē, an id quod reliquū est pœnæ, persoluere homo valeat in hoc seculo per bona opera.

Iob. 16.

Quinq; de causis.

Syno. Trid. Diuisio.

De primo non ita hic multum sermonem habebimus, illud quippe ad tractatum sacramentorum peculiariter spectat. Sed tamen neque possimus non aliquam mentionem facere, non solum ad explicationem disputationis, verum et quia de hoc pronunciauit S. Synodus.

Luther. Articulus fuit quintus assertionum Lutheri, quo solennem illam partitionem penitentiae in tres partes respicit. Addit tamen non negare contritionem et confessionem, sed satisfactionem. Hinc enim, ut lib. 2. c. 3. enarraui, cepit Ecclesia Romana oblatrare, ex odio scilicet indulgentiarum. Sed vide, quae sit annexa satisfactio confessioni. In initio solum repulerant satisfactionem, inde tamen facile expugnata illis est confessio. Namque in hoc potissimum est a Deo instituta confessio, ut secundum mensuram delicti, arbitrio sacerdotum statueretur plagarum modus, atque adeo oleo, et vino curaretur infirmus. Vbi autem semel hunc errorem deuorauerunt, quod per fidem condonantur plenissime omnia peccata, quoad culpam et poenam, inde illis consequentissimum fuit, non esse necessariam confessionem singulorum peccatorum: sed in genere ad protestandum fidem. Quod fit, ut mera fuerit inscitia Lutheri, quinimodo perniciosissimus ausus, negare satisfactionem: illa ratione, quod hoc verbum non est expressum in sacra scriptura. Nullum enim adfert argumentum, nisi quia non possumus ostendere, ubi sit in scriptura nomen satisfacere, aut quod pro peccato mortali, debeat quis satisfacere septem annis. Nam illud inquit, Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum et in caelis, et quodcumque solueris, erit solutum. Et, Quorum remiseritis peccata, remissa erunt, et quorum retinueritis, retenta, ad remissionem inquit, culpa pertinet, non ad satisfactionem. Alias dicere debuit, Quorum remiseritis satisfactiones. At verò, praeterquam, quod iure optimo multa recipit Ecclesia ex monumentis Patrum, scripturae sacrae interpretum, licet in ea non sint formaliter, re nihilominus satisfactionis euidentissime colligimus, tum ex aliis locis sacrae paginae, tum clarissime ex his modo commemoratis. Enimvero remissio, et absolutio peccatorum (quod isti non considerant) non ad culpam tantum refertur, verum et ad poenam. Vt utroque enim modo ligatur peccator: scilicet, ut inimicus sit Deo, et praeterea dignus poena. Et ideo ab utroque absoluitur per gratiam CHRISTI. At quia misericordia Dei nunquam est sine iustitia, quauis in cruce sufficere, et

Confessione annexa satisfactio.

Ausus Lutheri.

Mat. 18. Ioan. 20.

Vnde colliguntur satisfactio.

meritus fuerit, et satisfecerit pro omnibus peccatis totius mundi, efficaciter tamen noluit singulis applicare, aut meritum, aut satisfactionem, nisi quatenus vniuersusque liberè assenserit, et cooperatus fuerit adiutorio ipsius. Qua de causa, ut non omnes ad eundem gradum amicitiae recipit, dum conuertuntur, ita neque eius iustitiae fuit congruens, remissa culpa, et aeterna poena, vnicuique remitti de temporali, nisi iuxta proportionem conatus, quo se quisque conuertit. De baptismo vero quo sepelimur cum CHRISTO, et renascimur in nouam vitam, diuersa est ratio: ut paulò post explicabimus. Et quoniam neque ille actus est in omnibus aequalis, neque scelera paria, prouidentissimè hoc commisit iudicio Ecclesiae, et ministrorum eius. Et hic est sensus legitimus illorum verborum, Quodcumque ligaueritis, et quodcumque solueritis. Et, Quorum remiseritis et retinueritis. *Quorum remiser.* Videlicet, vos instituo iudices, quorum iudicio, clauem non errate, ego stabo: ut quodcumque, et quomocumque remiseritis, aut retinueritis, sit remissum et retentum: Hoc est, quam poenam esse, vel remittendam, vel retinendam, imponendamque penitentiae, clauem non errate, iudicaueritis, coram meo itidem tribunali erit remissa, et retenta. Ex quo ideo vno loco, ambas poenitentiae partes elicuerunt Patres: scilicet confessionem, et satisfactionem. Nam cum res sit in Euangelio patens, nulla est iniuria, si nomine congruentissimo significetur. Neque verò nomen est nouum, ut Lutherus, antequam antiquitatem habuisset explorata, arbitratu fuit. Etenim Leo primus, cui in Concilio Calcedonensi à sexcentis triginta patribus, referentem Theodoro Foroliuensi, sanctus, acclamatum fuit, Mediator, inquit, Dei et hominum homo CHRISTVS IESVS hanc praepositis Ecclesiae tradidit potestatem, ut et confitentibus actionem poenitentiae darent, et salubri satisfactione purgatos ad communionem sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent. Et infra, Oportet vnumquemque Christianum conscientiae suae habere iudicium, ne conuerti ad dominum de die in diem differat, ne satisfactionis sibi tempus in fine vitae suae constituat. Neque antiquissimum Tertullianum praeteriit nominatio satisfactionis, Ecclesiae iam tunc receptissimae. Satisfactio enim, inquit, confessione disponitur: confessione poenitentia nascitur: poenitentia Deus mitigatur. Et infra, Commemoratis quae multis satisfactionis operibus, subdit, illa esse necessaria, ut in peccato rem poenitentia ipsa pronuncians, pro Dei

Leo.

Tertull.

indignatione fungatur, et temporali afflictione aeterna supplicia, non dicam frustretur, sed expungat. Hæc ille in libro de poenitent. Et *Hiero.* ut refertur de poenitent. dist. 1. Mensuram, inquit, temporis in agenda poenitentia, idcirco non satis aperte praefigunt canones pro vnoquoque crimine, ut de singulis dicat, qualiter vnumquodque emendandum sit, sed magis in arbitrio sacerdotis intelligentis relinquentium statuunt: quia apud Deum non tam valet mensura temporis, quam doloris: nec abstinentia tantum ciborum, quam mortificatio vitiorum. Propter quod tempora poenitentiae, fide et conuersatione poenitentium, abbrevianda praecipiunt, et negligentia protelanda existimant. Audi Lutherus, quemadmodum secundum Hieronymum et Leonem antiquissimos iuxta, ac sapientissimos, et secundum Tertullianum in his verbis, Quodcumque ligaueritis, et quorum remiseritis, iudicialia tradita est potestas ministris Ecclesiae ad satisfactionem remittendam et retinendam. Id quod adhuc copiosius tractat Chrysostomus. tum alibi diffusissimè et frequentissimè, tum in lib. 3. de sacerdotio c. 3. Cuius ceterorumque Patrum, quae absque numero sunt, testimonia praeterimus: quia non est hic locus recitandi. Miraculum enim est, et non ferendum portentum. Quod ob peccatum Adæ quod aliena voluntate contrahimus, concupiscentiam carnis ita in nobis peccatum esse velint, ut nulla satisfactione, neque ipsius CHRISTI, possit in hac vita compensari, quin semper sit peccatum, contra quod propriis operibus debeamus pugnare, et tamen pro actualibus delictis, flagitiis, et sceleribus, quae nos ipsi propria voluntate commisimus, sic vno actu fidei applicatam nobis contendant satisfactionem CHRISTI, ut nullus fiat reliquus reatus poenitentiae, quae per auxilium Dei nostris exoluamus piaculis. Cum tamen scriptum sit in Deuteronomio, quod pro mensura delicti erit plagarum modus. Et in Apocalypsi, Quantum glorificauit se, et in delictis fuit, tantum date ei tormentum et iuctum; Et Paulus Romanos iam iustificatos exhortatur, ut sicut exhibuerunt membra sua seruire immunditiae, et iniquitati ad iniquitatem, ita exhibeant membra seruire iustitiae in sanctificationem. Id profecto apertissimè explicans, quod angelus Dei Ioannes, praemissus ante faciem CHRISTI, praedicabat in deserto, clamans, ut facerent homines, non solum poenitentiam, verum fructus poenitentiae. At stropham Lutheri et suorum audiamus, hoc testimonium

Hiero.

Chrys.

Lutheri portent.

Deut. 25.

Apoc. 19.

Rom. 8.

Mat. 3.

Lutheri stroph.

Iudificantium. Aiunt, ut modo dicebamus, admonitionem Ioannis eam esse, ut per fructus poenitentiae procuremus extenuare concupiscentiam carnis, quae est peccatum originale. Sed nunquid Ioannes progeniem viperarum tanta acerbitate et amarulentia de solo peccato originali obturgabat? Nunquid non depudenda pernicacia est, quotquot super hunc locum ab Ecclesiae primordiis scripserunt, Patribus contradicere? Sic enim habet expositio illic Chrysostomi, *Chrysost.* Facite, inquit, fructus dignos poenitentiae. Quo autem modo fructificare poterimus, si utique peccatis aduersa faciamus? Aliena rapuisti, incipe donare iam propria: longo es tempore fornicatus, à legitimo quoque usu suspendere coniugii. Et ita deinceps progreditur, suum cuique actuali peccato opponens fructum poenitentiae. Pariter ibi Aug. Sunt, inquit, digni fructus virtutum, fructus qui non sufficiunt poenitentiae. Poenitentia enim grauiora postulat. *August.* et Homil. 1. de poenitentia, nisi isti lapidei essent, et plumbi, nullum relinquit ambigendum locum. Distinguit enim tres actiones poenitentiae: primam ante baptismum: secundam de leuioribus, ac tertiam, quae pro illis, inquit, peccatis subeunda est, quae legis decalogus continet: vbi maiorem ait, quicquid in se ueueritatem debet exercere, ut à seipso iudicatus (quod ait Apostolus) non iudicetur à Deo. Ecquid verò rogo iudicii nomine significatur, nisi satisfactio et re-compensatio, qua iusta talione delicta viciscimur nostra? Idem docet Gregorius Cyprianus et vniuersi. Neque verò despicienda ratio est, qua theologi rem hanc dilucidant. Equidem, quod in peccato, et auersionem est considerare à Deo, et conuersionem ad obiectum peccati: secundae respondet poena sensus: et ratione primae illa poena efficitur aeterna. Ob idque remissa culpa per conuersionem (iuxta illud Psal. Dixi confitebor, et tu remisisti) restat poena temporalis, cuius testimonium extat de Dauid, qui cum primò dixit, Peccaui domino, audiuit à Nathan, Dominus quoque transiit peccatum tuum. Veruntamen filius, qui natus est tibi, morte morietur. Remissa ergo culpa, non nulla temporalis superest luenda poena. Sed de hoc primo puncto satis, ut rationem redderemus confessionis sanctae, Concilium Tridentinum, c. 14. ubi habetur, quod non tota semper temporalis poena, uti in baptismo, reliquis deinceps remittitur, qui gratiae baptismali ingrati, spiritum sanctum contristauerunt, et templum Dei violare non sunt veriti. Hac ergo pra-

Chrysost.

August.

Ratio theologorum.

Psal. 32.

2. Reg. 12.

Syno. Trient.

Questio.

fituta veritate, quæstio est, Vtrū in hac vita satisfacere homo Deo possit pro debitis illis peccatis, tam remissorū mortalium, q̄ venialium. Cuius responsio affirmatiua est, de qua nunquam fuit anceps Ecclesia. Est hic tamen primum omnium de satisfactione distinguendū. Altera enim est perfecta, & altera imperfecta. Nam satisfactio cum designet actum iustitiæ, genere suo disparatur à gratia, vt quantum in opere inest gratiæ, tãto minor sit ratio satisfactionis. Quocirca perfecta satisfactio est illa, cuius valor & pretium totū emanat à debitore, nulla vel præueniente vel interueniente gratia creditoris. Taliter vt sit redditio æquivalentis, alias indebiti voluntaria. Nam qui ob crimen suspēditur, potius satis patitur. Sicuti & existēs in purgatorio. Ex quo fit cōsequens, quod pro peccatis in Deum cōmissis solus CHRIS TVS, eo quod De⁹ erat, potuit perfectē satisfacere, nulla tamen creatura, nisi imperfectē, id est, supposita gratia ipsius. Cuius duplex est causa: vt. 3. p. q. 1. author est S. Tho. Prima, quia tota natura infecta erat peccato, & inimica Deo. Altera, quia peccatum ea ratione, qua est contra Deum, habet infinitatē quandam, quam creatura, etiam si esset in meris naturalibus, neutiquā posset cōpēlare & adæquare. Rationes sunt Anselmi. 1. & 2. lib. Cur Deus homo: quibus addit & tertiam, quod creatura quicquid habet, Deo iā debet. Scio Durandū. 3. sententiarum. 20. & in. 4. d. 13. neq; CHRIS TVS ipsi concedere, vt possit in quantum homo, satisfacere ad æqualitatē iustitiæ, nisi præsupposita creatura gratia, qua secundum humanitatē esset quoq; gratus. Propterea inquit, quod CHRIS TVS etiā ipse quicquid secundum humanitatem habebat, receperat à Deo: & ideo nihil de se poterat præstare aut facere in satisfactionem, quod non esset aliās debitum. Et præterea, quia illud Aristotelis, Quod diis & parētibus nō possumus reddere æquale, in CHRIS TO quoq; ipso, quatenus homine, verum habet. Huiusmodi tamen argumenta hominis sunt haud satis æstimatē cogitantis, actiones esse, non naturæ, sed suppositorum. Quantūcunq; enim existimetur CHRIS TVS, in quantum homo, non tamen erat natura humana, quæ in illo operabatur, sed filius Dei per illam. Filius autē Dei, erat æqualis patri. Quam ob causam, etsi nullam gratiam recepisset creatam in humanitate, ratione vnionis, de se homo ille erat infinite gratus, & amicus Dei, & quicquid fecisset erat de se sufficiens satisfactio ad æqualitatem iu-

conclusio.

Duplex satisfactio.

Diffinitio satisfactio.

Solus Christus perfectus est satisfactio.

Anselmus.

Durandus.

Aristoteles.

Responsio.

stitiæ. Quinimò quodcunq; opus eius erat infinite pretii, apud Deum. Quare nihil euincit ratio Scoti in. 4. sententiarum. d. 15. q. 1. arguentis, quod si peccatum haberet aliquam infinitatem, sequeretur vt neq; CHRIS TVS per passionem potuisset abundē satisfacere: quippe cū opus illud, quia res erat creata, non esset infinitum. Argumentum inquam non est solidum. Nam licet opus illud res esset creata, nihilominus quia erat opus diuini suppositi, infinite erat gratum Deo, contraria ratione, q̄ peccatum est infinitum. Respondetur ergo Durando, quod quicquid deus homo CHRIS TVS à deo receperat, debebatur illi ratione vnionis, & vnio ipsa opus erat tã filii, q̄ patris. Ob idq; tanquam de suo, & (vt ita dicamus) aliās indebito poterat satisfacere. Nam quamuis inter homines filius non posset reddere æquale patri, secus res habet de filio Dei, qui eo quod æqualis est patri, potuit illi tantum honoris restituere, factus obediens vsq; ad mortē crucis, quantum Adam detraherat. Quæ ratione Paul. confert obedientiam CHRIS TI cum inobedientia Adam. Sed & contra secundum membrum distinctionis, intentat itē argumenta eodem loco Scoti, quibus suadet, puram creaturam posse satisfacere de potentia Dei absoluta. Nam vt. 13. de Trinitate, author est Aug. Fuit quidem, inquit, & alius modus nostræ redemptionis Deo possibilis, q̄ per incarnationem. Modus autē, ait, fuisse, si Deus per attritionem & meritum de congruo contulisset hominibus gratiam, vt per se quisque satisfaceret. Sed tamen de potentia ordinata non potuit nisi per CHRIS TVM. At verò vt cum honore loquar, debito grauissimo doctori, cuius multi in hac parte sententiam sequuntur, non possum non iniquo animo audire, q̄ isti sentiant indignē de aduentu redemptoris nostri. Videntur enim cogitare altissimum illud, & inestimabile mysterium, quod Deus fact⁹ est homo, quasi gratis & sine causa vsquequaq; necessaria, fuisse hominib⁹ impensum. Nam dicunt, tantundem potuisse facere hoīem per gratiam Dei, sed solū id esse factum propter legē ordinatā. Redarguerem ego, si mihi liceret, sic istos, quid nā fuit in causa, vs admiranda illa lege ordinaret Deus vnigenitum dare mundo, si iustitiam alia via seruare potuisset? Non ergo satis est ad legē ordinatā recurrere, nisi rationes & comoditates illius legis adferamus, vt facit eodē loco Aug. Ausim ego dicere (nā euāgelicā me certus sum veritatē efferre) quod fieri nō potuit,

Scotus.

Respondetur Durandus.

Scotus.

Contra Scotum.

Conclusio doctoris.

neq;

neq; de potentia Dei absoluta, vt perfecta esset satisfactio, nisi Deus esset ille homo qui satisfaceret. Nam si Deus merè gratis amicam sibi faceret creaturam, quæ posset satisfacere, iam satisfactio nō esset perfecta, quia præsupponeret gratiam, vt si debitor à creditore susciperet, vnde sibi perfolueret. Hoc ex ipsa liquet natura satisfactionis. Cū ergo inter creaturam infinitam à Deo distantem, & Deum ipsum nulla sit ratio iustitiæ, nisi præsupposita eius gratuita acceptatiōe, nulla potuisset perfectē satisfacere. Filius autē Dei æqualis patri de se id potuit perfectē. Et hoc est ineffabile beneficium, quod illi debemus. Porro quod cum genus humanum nō posset ad æqualitatē iustitiæ dependere à Deo quod debebat, indutus ipse naturam nostrā, taliter satisfacit, vt eius nos facti membra, suam possemus coram Deo offerre iustitiam, quasi nostram, secundum illos impares gradus, quibus pro cuiusq; assensione & cooperatione singulis nostrum participatur. Vnde Aug. falso citatur asseruisse, alia potuisse via redemptionem vel satisfactionem perfectam fieri, iustitiæ in integrū reformari: sed id duntaxat astruit, quod nō defuit. Deo modus alius, quo liberaret homines à miseria. Potuit enim gratis condonare peccata sine aliqua satisfactioe, quia nulli quicquā præterquam sibi debitum erat, contra quem vnū peccatū fuerat, neq; CHRIS TVS satisfacit dæmoni, vt aliqui blasphemant, sed patri. Et ideo si ipse voluisset omnino gratis nobis ignoscere, liberum esse mus. Vt autē misericordia sua nihil suæ iustitiæ detraheret, gratis misit filium, qui summa iustitia satisfaceret, vt qui gratis eius subinde efficerentur membra, suam ipsius participarent iustitiam. Et hæc, præter alias commoditates, fuit diuinæ incarnationis, potissima causa. Ad explicationē ergo præcedentis conclusionis, vnde tantisper digressi sumus adhibetur secunda. Nemo potest pro pœna peccati satisfacere, antequā remittatur culpa, quin verò vniuersalius rectē dixerim, neminē qui in peccato versatur, pro aliqua pœna peccati, quamuis remissi, posse satisfacere coram deo. Primum membrum. Communis est consensus S. omnium Patrum, ac theologorū. Quod duntaxat adnotamus ad eludendam calumniā, qua nos vbique vexant Lutherani: hoc nobis falsum crimen intendentes, quod doceamus, per nostra nos opera satisfacere Deo de nostris delictis. Nemo enim vnquam hoc cogitauit de operibus naturalibus peccatoris.

Beneficium redempt.

Aug.

Causa aduentus Christi.

conclusio principalis.

Lutherano in calumnia.

Quinimò vt negamus opera quomodolibet antecedentia gratiam, eiusdem esse gratiæ merita, ita palā diffitemur, esse satisfactoria peccati nondū remissi. Neq; Scot. ipse fautor meritū congrui, attribuit illi, vt sit hoc modo satisfactorium. Est tamē dissidium de peccato remisso, vtrum recidius possit agens in peccato satisfacere pro residua pœna. Scoto affirmante, propterea, quod pœna est temporalis, sed S. Thoma negante, propterea quod inter nos & Deum nulla est æqualitas iustitiæ, nisi solum ex acceptatione diuina: peccator verò nullum facit opus dignum diuina acceptatione. Opus enim genere suo maximē omnium satisfactorium, est eleemosyna: iuxta verbum Redemptoris, Date eleemosynā: & ecce omnia munda sunt vobis, & deinde maceratio corporis: & tamen ait Paul. Si distribuero in cibos pauperum oēs facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autē nō habuero, nihil sum: scilicet, apud Deū: ergo neq; talia opera sunt satisfactoria. Tāetsi posset peccator satisfacere præcepto sacerdotis iniungentis pœnitentiā. His autē non est nunc locus. Tertia conclusio est, Potest homo existens in gratia satisfacere, de cōdigno, pro peccatis temporariis, quæ residua sunt ex peccato remisso. De cōdigno, inquit, non perfectē, sicut CHRIS TVS. Propter duo. Primum, quia nostra satisfactio præsupponit gratiam CHRIS TI, cuius, corpori, gratis iustitiam sumus. Et præterea quia non reddimus æquale sicut ipse, sed tantummodo secundum proportionē, qualis potest esse iustitia inter nos & Deū. Nempe, quia sicut se habet quod ipse nobis largitur ad suam potentiam, & bonitatem, ita & quod nos reddimus ad nostrā possibilitatem. Nihilominus factis iam membris, satisfactio nostra est condigna, tanquam opera filiorū dei. Cui consonat vox illa, Fructus dignos pœnitentiæ. Prima statim ratio ex his, quæ supra explanata sunt, emergit. Tria enim referebamus impedimenta, cur nō posset homo satisfacere Deo: scilicet, quia inimicus est illius: quia peccatum infinitatem habet quandam, & quia quicquid habet, aliās obligatū est Deo: homines autē in CHRIS TO per gratiam renati, amici, quin etiā filii Dei nominamur, & sumus. Atq; ideo eo pacto quo peccatum est infinitū, obsequium etiam deo possumus præstare infinitum. Est enim peccatum non aliter infinitum, q̄ quod est auersio ab infinito bono, qua ratione, illa auersio imaginem quandam induit infinite distantie: eandem

Dissidium theologorū.

Scotus.

1. Cor. 13.

conclusio principalis.

Prima ratio.

Peccatum infinitum.

n s dem

dem ergo infinitatis figuram gerit etiam conuersio. & ideo opus ex gratia dei procedens, recompensa esse potest iniuriæ, cuius culpa gratis condonata est. At qui licet bona omnia, imò nos ipsos à deo recepimus, non tamē Deus (cuius iugū suauē est, & onus leuē) ad omne illud nos obligauit, quod totis intentis viribus possumus, vt cap. 2. dicebamus: & ideo multos possumus facere fructus dignos penitentia, qui non erant innocentibus necessarii, vt quotquot fuerunt diuinorū interpretes in illo verbo euangelico, agnouerūt. Neq; hanc solum, sed aliam adiungit S. Tho. rationem in 4. sen. d. 15. Nempe quod etiam per illa opera, quæ aliàs debita sunt, satisfacere possumus, eo quod per liberū arbitriū sumus dñi actionum nostrarum: qua de re liberam ipsam nostram obedientiam acceptat Deus in satisfactionē, tanquā opus iustitiæ. Quinimō & hoc pacto non solum pro peccato, satisfacimus, sed pro nostra fragilitate, pro beneficiis etiam acceptis obsequia præstamus deo, sanē quæ de manu sua accepimus, sibi reddentes. Secunda ratio est. Penitentia conditione sua & ingenio hochabet, quod sit opus per quod præueniente Deo, peccata remittatur, ac prorsus tollantur, quò ad culpam & pœnam. Hæc enim est legitima significatio illius CHRISTI vocis, quod thema fuit suæ prædicationis. Penitentiam agite, appropinquabit regnū celorum. Quasi dicat, hac patet aditus ad regnū celorum. Cui simile est, A tempore Ioannis Baptista, regnū celorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Est nanq; pulcherrima penitentia periphraſis. Cum enim peccator hostis dei sit, per illam subito mutata mente, videtur expugnare regnū, quod specimen nonnullum eorum gerit, qui vi intra mania recipiunt sese: ergo qui legitime expleuerit numeros omnes penitentia, liber erit prorsus tam à pena peccati, q̄ à culpa. Hæc autem ad iustum penitentia sit celerius, morosiusve, secundum mensuram doloris & mortificationis, vt ex Hieronymo paulò ante referebamus. Ergo sicut quis posset in puncto iustificationis operante misericordia dei, talem adferre sensum peccatorum, ardoremq; penitentia, vt penitus pena omnis cum culpa deleteretur, vt creditur de Magdalena, ita quod tunc quis segnus atq; remissus fecit, potest postea multiplicatis operibus penitentia compensare, atq; adeo satisfacere pro pena peccati remissa.

Tertia deniq; ratio est. Quod si supplicia, quorum homo debitor est, in purgatorio sol-

uuntur per satisfactionem, multò æquius possunt hic solui per liberam satisfactionem, nō solum quia libertas plurimum adfert momentis operibus in cōspectu Dei, verum quod opera hic fiant per speciale auxilium suæ misericordia, in purgatorio autem solum infliguntur rigore iustitiæ. Neq; illi libere offerunt, & assumunt illa supplicia, sed tantum patienter tolerant. Atq; hucusq; etiam extenditur sensus Pauli admonentis, quod si nos ipsos iudicamus, non utique à Deo iudicemur. Vnde Chry. Homil. 41. de pœnitentia. Penitentiam, inquit, exhibuit beatus Dauid, ita dicens, Lavo per singulas noctes lectum meū, & lachrymæ meæ stratum meum rigabunt. Et olim patrum peccatum post tot generationes, quasi nuper accidisset, lugebat. Hæc Chry. Imò verò Magdalena post plenissimam indulgentiam, tanquam exemplar (vt de illa canit Ecclesia) pœnitentiæ. xxx. annis non cessauit lamentari remissa crimina. Et CHRISTVS non dixisset, Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis, si remissa culpa consummata esset mundatio. Vnde Orige. Homil. 8. super Leuit. in lotionibus illis veteris legis, & purgationibus septies repetitis, expiationes nostras meditatur: quas nobis est iterare necessarium, propter cicatricem quæ remanet vulneris. At qui verbū Danielis, Peccata tua eleemosynis redime, quid significat, si non satisfactionem pro peccatis significat? Nam redimere, quidnam aliud, quam satisfactio est? Non ergo repugnat, quod de redemptore CHRISTO dixerat alius propheta, Absq; argento redimemini: id est, gratis, quippe cum absq; nostris meritis, & passus est pro nobis, & culpas nobis condonat. Sed quia per gratiam suam valorem recipiunt opera subsequentiæ nostra, quibus eadem possumus expiare delicta, redimere ea nos quoque censemur. Vnde Ambro. in sermone quodam dominicali de Abraham, qui refertur de pœnitentia. d. 1. Habemus, inquit, plura subsidia, quibus peccata nostra redimimus. Peccatis tuis vendatus es, redime te operibus tuis. Quare Ecclesia meritissimo canit in quadragesima, aduenisse nobis dies pœnitentiæ ad redimenda peccata, & saluandas animas. Si enim vnico actu fidei efficaciter applicaretur semper nobis satisfactio CHRISTI, quò ad culpam, et omnē pœnā, nunq; per Ioelē nos admonisset, vt conuerteremur ad ipsum in toto corde, ieiunio & fletu, & planctu scindentes corda nostra. Ecce rationes & elogia quibus innixa

syn. Trid. nixa S. Trid. Syn. confessione supra citata sanctissimam habet satisfactionem per ieiunia, eleemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia, nō quidem pro pœna æterna, quæ vel sacramento, vel sacramenti voto vnà cum culpa remittitur, sed pro pœna temporalis, quæ, vt sacræ literæ docent, nō tota semper vt in baptismo remittitur postea pœnitentibus. De qua pœnitentia scriptum est, Memor esto vnde excideris, & age pœnitentiā. Et iterum, Quæ secundum Deum tristitia est, penitentiam in salutē stabilem operatur. Et iterum, Facite fructus dignos pœnitentiæ. Pœnas autē post hoc seculum residuas explicat can. 30. exoluēdas esse in futuro seculo in purgatorio. Quem quidem purgatorium locum, qui in isto seculo non crediderint, securos facere possumus, neq; se illum visuros in futuro: si modò alius est locus, q̄ ille damnatorū. Lucbe. Caueant ergo Lutherani, negātes, per fructus pœnitentiæ satisfacere nos pro peccatis, lachrymas penitentia cohibeant, & macerationē, afflictionēq; carnis restringant quæ in hunc vsu semper fuit Patribus sanctissima. Atq; adeo in eorum numero habeantur, quos Cypria. serm. 5. de lapsis hac subnotauit censura. Agite penitentia plenam dolentis, ac lamentantis animi: probate mœsitiam: nec vos quorundā moueat, aut error improvidus, aut stupor vanus, qui cum teneantur in tam grandi crimine, percussi sunt animi cæcitate, vt nec intelligant delicta, nec plangent. Et infra, Pacem sibi vltro nemine dante, sumpserunt, falsa pollicitatione seducti, & apostatis, ac perfidis iuncti, errorem pro veritate sumpserunt. Quarta deniq; ratio est, qua orthodoxorū explicamus mentem, ne amplius nos Lutherani, velut Pelagianos infament. Aiunt enim, vt supra cap. 2. referebamus, quod tantum primæ gratiæ meritum tribuimus CHRISTO, cæterum post illā nostris operibus adscribimus satisfactionem pro peccatis. Quæ utiq; notoria calumnia est. Non enim prima tantum gratia, sed quodcumq; eius augmentum meritis CHRISTI nititur, sine quibus nullius essent opera nostra æstimationis. Quare nihil detrahimus gloriæ CHRISTI, sed eum potius glorificamus, qui dat nobis cogitare, velle, & perficere. Sed hoc tantum dicimus, quod satisfactio CHRISTI, quæ teste Ioanne sufficiens fuit pro peccatis totius mundi, applicatur nobis per opera nostra, nihil nunc loquimur de baptismo. Atq; id quidem iure optimo, diuino, & naturali, sanē vt qui plus iusto nobis indul-

simus, nostram voluntatem contra diuinam, instinctu dæmonis, explentes, ipsi per gratiā CHRISTI diuinæ iustitiæ satisfaciamus. Sicuti membra eius, & palmites in vite compacti, vnde virtus ad nostra permanat opera. Quæ propter hoc etiam habent dignitatis, & quoddammodo iustitiæ opera nostra, supra quàm haberent, si ex gratia procederēt, quæ alia nobis via à Deo collata esset, q̄ per meritum CHRISTI, quòd modò iustitia ipsius communicatur nobis, vt possumus illam adferre in iudicium Dei, veluti nostrā. Quarta deniq; conclusio sit. Non tantum pro suis quisq; culpis, sed pro alienis satisfacere potest, dum sint modò ambo amici Dei. Satisfacere inquam de condigno, licet hoc modo nemo præter CHRISTVM possit pro alio mereri gratiam. Discrimē est, quòd satisfactio solum dicit solutionem: possunt autem ciues regni celorū his quoq; mutuis officiis alter alterius onera portare, vt vnus Deo soluat, quod alter debet, ac multò melius, q̄ in ciuili Republica, vbi tempore necessitatis omnia debent esse communia. Neq; est, cur Deus non acceptet opera, quæ ex gratia procedunt, si pro amico offeruntur, ac si pro se ille obtulisset. Extra charitatem autē nemo dignus est, vt vel sua opera, vel quæ pro ipso alius offert, sint Deo accepta. Mereri autem vnum alteri gratiam nō est soluere, sed deprecari à Deo bonum motum alterius, quod non cadit sub merito de condigno, vt capite proximo dicturi sumus. In hunc satisfactionis sensum complures Patrum exponunt illud Pauli, Gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea quæ desunt passionum CHRISTI in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia. Non quòd passioni CHRISTI in se aliquid defuisset, quæ porro sufficientissima fuit pro peccatis totius mundi, sed quia labores oēs & officia, quæ membra CHRISTI faciunt, ipsius capitis reputantur, & in bonum Ecclesiæ redundant. Vnde relaxationes, et indulgentiæ peccatorum, quorum fuerit culpa remissa dimanarunt in Ecclesia. Hoc autem est quod nobis isti hoc loco per deridiculum exprobrāt: scilicet, quòd opera aliqua comminiscamur superexcellentia in satisfactionē pro alio. Ac si non omnia ac multo plura q̄ exhibere possumus pro nostris propriis sceleribus, non sint necessaria. Respondemus autē. Primum, quòd cum pœna, remissa culpa, temporalis sit, potest quis per gratiā CHRISTI ad iustum satisfacere per gratiam & auxilium CHRISTI, maximè viri

sanctitate prouecti, ita vt possint etiam sua opera communicare cum alijs. Et præterea potest quis etiam si ipse pro se debeat, amici tamẽ debitum prius q̃ proprium soluere. Sed horum disputatio alium locum postulat minus angustum. ¶ Argumẽtum profectò nullum contra extruere possunt, quod iam non sit solutum. Specimen enim omnium hoc est. Vim virtutemq; impendio maiorem tribuit Paul. gratiæ CHRISTI in bonum, q̃ peccato Adæ, in malum. Non enim, inquit, sicut delictum, ita & donũ: si enim vnus delicto multo mortui sunt, multo magis gratia Dei, & donum per gratiam vnus hominis IESU CHRISTI in plures abundauit. Et subdit, Nam iudicium ex vno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Ex hoc loco arguitur. Ex vno peccato Adæ omnes incurrimus, non solum in culpam, sed in pœnas quãtas genus patitur humanum: ergo quicũq; per gratiam CHRISTI liberatur à culpa, plenissimẽ etiam liberatur à debito omnium pœnarũ. Eo præsertim, quod sublata causa, aufertur effectus, & culpa est causa pœnarũ. Hoc tamen solum huic argumentationi concedimus, quod hæcenus concessimus saepe: scilicet, quod passio CHRISTI in vniuersum potest omnia remittere: plenissimum autem eundem effectum, vt simul cum culpa remittatur omnis pœna, non habet nisi in duobus casibus. Primus, quando per se operatur, & nõ per opera nostri liberi arbitrii. Quod contingit in baptismo, vbi neq; in adultis requiritur dispositio, nisi eatenus vt tollatur obex: id est, complacentia peccati, modò superiori libro explicato. Quare cum iustificatio fiat per instrumentum passionis, totaliter illic morimur peccato, & nascimur in nouam vitam. In sacramẽto autem, & in virtute penitentiae ita Deus remittit peccatum per gratiam suã, vt vtatur operibus nostris, ob idq; remissio culpæ attribuitur gratiæ operanti: id est, multanti mentem nostrã: satisfactio verò gratiæ cooperanti. Et ideo fit iuxta mensuram gratiæ suæ, & nostræ cooperationis. Quamobrẽ secundus casus, quod vna cum culpa condonatur omnis pœna, est, quando nos cooperamur summo charitatis actũ: vt in martyrio, vel quando speciali privilegio ita Deus aliquem mouet, vt Magdalenam, Cæterũ in scelerosis, perditisq; hominibus privilegium reputaretur amplissimum, quod tantus esset vnus actus interior penitentiae, quo omnia expiarentur peccata, delerenturq; simul, quo

ad culpam, & pœnam. De operum merito, quæ ex gratia procedunt. CAP. VII. Vbsequitur, vt de tertio nostrorum operum privilegio dicamus, quæ ex fonte illo dimanat aquæ viuæ salientis in vitam æternam, discutientes, sint ne in conspectu Dei condigna merita, cum augmenti gratiæ, tum demum suæ illius inestimabilis felicitatis. Illius ergo diuisionis, quã lib. 2. cap. 4. fecimus meriti, in meritum congrui & condigni, primum membrum seponamus. Etenim vel nullum in nobis operibus inest meritum cõgrui ante iustificationem, quod illic satis arbitror monstrasse, vel nihil nunc ad præsentem attinet disputationem, vbi loquimur de operibus quæ per gratiam fiunt, & appulsus Dei, quæ merita sunt condigna. Sed hanc nihilo secius Lutherani perhorrescunt vocem: hanc nobis vbiq; dant improperio, & tanquam Pelagianam notam inurunt. Dux enim cum sint fundamentales meriti conditiones: vtputa bonitas & libertas, duas extruxit Luther, machinas ad labefactandam rationẽ meriti. Prima fuit, quod concupiscentia sit, etiam in renatis, ineuitabile peccatũ. Inde enim deduxit, omnia opera nostra, nõ modo quæ gratiam antecedunt, sed quæ iustus facit, peccata esse: & ideo neq; esse talia, vt per ipsa satisfaciamus legi: vnde fit ilico consequentissimum, neq; esse merita. Nam meritũ vitæ æternæ esse nõ potest apud Deum, nisi impletio legis: iuxta illud CHRISTI, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et illud Pauli, Non auditores tantum, sed factores legis iustificabuntur. Alter celeberrimus Lutheri error fuit, negare liberum arbitrium nostrũ apud Deum, quo sublato, nulla potest consistere ratio meriti: vt iã modò liquidũ faciemus. Igitur eo vsq; aiunt, nos sola fide iustificari, quod non solum ad primam gratiam nulla nostra opera concurrunt, vt dispositiones, verũ neq; virtute illo rum postea augeatur, nec mereamur gloriã, sed tantum propter promissionem, quæ sola fide apprehenditur, & peccatores reconciliantur, & reconciliatis gratiæ obueniunt incrementa, & tandem exhibetur gloria. Neq; verò meritum tantum adimunt operibus iusti, verum, vt patet in de liber. christ. & locis alijs quæ cap. 5. commemorauimus, omnia existimant futilia, et vana, præter vnam fidem, quam misericordia dei apprehenditur. Idq; postea in suo didagmate obtensæ reformatiõis idem fidem repetunt, nullam mercedẽ deberi operibus

ribus iustis, saltem vitam æternam, sed illam tantum deberi promissioni Dei, & ea præcisa ratione nobis à Deo collatum iri, vt sit ipse si delis. Atq; ea est sua confessio Aug. In cuius apologia Melanthon, vbi de operibus respõdet ad argumenta aduersariorum, postquam dixerat, quod iustificatio iusti nihil aliud est quàm reputari iustum, neq; reputari iustum propter iustitiam operis, sed per misericordiã Dei fide apprehensam. Ex his, inquit, omnibus etiam intelligi potest, quid dicendum sit de merito condigni, de quo fingunt aduersarii iustos esse coram Deo, propter dilectionẽ ac legis impletionem: vbi nullam faciunt mentionem iustitiæ fidei. Hæc nullo modo ferenda sunt, & c. Hæc phrenesis est quæ istos hoc loco dementauit: scilicet, quod asserentes meritum condigni, negemus iustitiam fidei, & auxilium dei post primã iustificationẽ. Quæ manifestissima est cõmunita. Subdit itaq; iterum atq; iterum, quod nostra opera, etiam in gratia, non sunt talia, vt pro eis debeat vita æterna, licet sint meritoria aliorum præmiorum: de quibus paulò post dicemus. ¶ Hæc primũ materia explicanda est, atq; dubia examinanda, de quibus inter catholicos nõ nihil differt: mox aduersus Lutheranos asserenda. Quo ergo à nomine ipso & diffinitione meriti exordiamur, vnde sunt potissimum argumenta petenda, appellatio meriti tritissima est inter Latinos: vt bene aut male mereri de Republica, vel de amico, quod nomen à mercede deducitur. Est enim meritum opus cui debetur merces, & mereri quempiam est ius sibi facere ad præmium. Qua de causa lib. 2. meritum de congruo reiectum dedimus à ratione meriti. Quoniam meritum opus est iustitiæ. Ad rationem autem meriti, naturamq; investigandam, ex illo aptissimẽ initium sumitur, quod. 1. 2. q. 21. ar. 3. adnotauit S. Tho. Tria enim in actione humana est considerare. Primum libertatem, vnde habet quod sit vituperabilis, aut laudabilis. Nam propter ea quæ insunt nobis à natura, neq; laudamur, neq; vituperamur. Mox ordinem ad finem, vnde rationem habet virtutis aut vitii. Deinde respectum ad alium: puta ad Rempubicam, vel singularem personam, cui vel vtilitatem adfert, vel nocumentum: & inde rationem habet meriti, aut demeriti. Ita enim scholastici appellant, malum meritum. Atq; tres istos ordines ita intelligas, vt quemadmodum secundus, primum, ita tertius, vtrunq; in sua ratione comprehendat. Exhinc ergo patescunt tres

conditiones meriti. Prima, quod sit opus liberum. Nã absq; libertate quemadmodũ opus, nec virtus est, nec vitium, ita neq; est, vel meritum, vel demeritum. Quapropter theologus, qui cogitat, in naturalibus meritũ esse posse, naturã eius ignorat. Nisi forsã per metaphoram naturalis congruentia, dignitas appellatur: vt ille dixit, Species primũ, digna est imperio. Si enim princeps beneficium aliquod conferret homini, vel propter pulchritudinẽ, vel propter genus, vel ob quantũ aliã naturę dotem, nulla illic ratio inesset, vel meriti, vel præmiũ. Neq; si Deus (quod de potentia eius absoluta fingũt) propter bonũ naturale cuiuspiam conferret gloriã, subesset illic ratio, aut meriti, aut præmiũ. Vt si filios Zebedæi, ob id tantum quod sibi erant consobrini, eo esset CHRISTVS in regno celorum dignatus honore, vt sibi assiderent à dextris, & à sinistris. Cuius ratio naturalis est, quod mereri est aliquid dare alteri, & conferre in bonum ipsius: nemo verò dat, nisi illud cuius est dominus: sumus autẽ domini nostrarum actionũ per liberum arbitrium: ergo vbi nulla est libertas, nullum est meritum. Iam verò meritũ idem est quod obsequium: obsequitur autẽ nemo nisi per liberum arbitrium. Quocirca sol non propriè nobis obtemperat, quia agitur, atque adeo nihil de nobis meretur, neq; arbores, neque irrationabilia animalia. Tamest mortaliũ humanitas sit illis quandoq; indulgere. Veluti de Atheniensibus in historiis est, quod mulos, qui cum exadificaretur Hecatompædon, egregiè laborauerant, vinculis solutos, libere pastum ire dimiserũt. Quinimò neq; ius propriè aut dominũ habent vitæ: Cuius contrarium ineptissimẽ profectò nõnulli doctores cogitarunt. Licet habeant appetitũ viuendi, & ab eadẽ natura sortita sint instinctum tuendi vitam. Vbi enim non est libertas, non est ius, sed totum irrationaliũ ius est possessorum hominũ, & illis irrogat iniuriã, qui immeritò pecora occidit, aut lædit. Et eadẽ ratio, quia videlicet nullius sunt participes actionis, quæ sit præmiũ digna, infert Arist. nec bouem, nec equum felicem, nec aliud animal vllum beatum dici. Nisi etiam per metaphorã: vt equus Alexandri. Hac eadẽ de causa idẽ inibi Arist. felicitatem moralem in nullis collocauit, aut naturalib; aut fortunę bonis, sed in operatione libera secundum virtutem. In Olympicis enim, inquit, ludis, non formosissimus quisq; aut robustissimũ corona donatur, sed qui in certamen descendunt, atq; horum

Argumẽta aduersariorum.

Rom. 5.

Duo casus plenæ remissionis.

Remi. gratiæ operã. satis. gratiæ coope.

Confes. August. Melan.

Meriti nomen et diff.

1. 2. q. 21. artic. 3. Tria in actione humana.

Tres conditiones.

Libertas de ratione meri.

Ratio naturalis.

Confirmatio.

Atheniensis.

Dominium.

Ethic. 2.

Equus Alexandri. Felicitas.

Lutherani errores duo.

Mat. 19. Rom. 1.

Didagma.

illi qui vincunt. Quò pertinet verbum Apostoli, Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Et, Si volens ago, mercedem habeo. Sed lib. 1. in tract. de libe. arb. satis superq; demonstratum est, nullam esse rationem, aut peccati, aut meriti, nisi ubi sit libertas. Ita enim ait contra Fortunatum Aug. dico, peccatum non esse, nisi voluntate peccetur. & hinc esse primum, quia propria voluntate recta facimus. Et ad Marcionem Tertul. lib. 2. Nec boni, inquit, nec mali merces iure pensaretur ei, qui aut bonus, aut malus necessitate fuisset inuentus, & non voluntate. At verò arguat quis, opera esse nonnulla in quibus non est viquequaq; libertas, quæ nihilo secius sunt meritoria. Patet de operibus apostolorum, & sacratissimæ Virginis, qui cum essent in gratia confirmati nullum poterant præceptum, vel transgredi, vel prætermittere: & tamen obseruantia ipsa præceptorum erat illis meritum. Absurdum enim esset dicere, quòd per obedientiam mandatorum non proficerent coram deo. Quin verò CHRIS TVS ipse meruit nobis, atq; adeo maximè per passionem, quæ tamen non potuit non subire, siue quòd præceptum erat sibi, siue quòd talis erat voluntas patris, cui licet nullum esset adiunctum præceptum, non poterat contraire. Et inde maximè augetur dubium, quòd dilectio Dei naturaliter conseqnebatur in CHRISTO visionem beatificam: & tamè videtur fuisse meritoria, quandoquidè simul erat, & beatus, & viator. Hoc argumentum hac diluitur distinctione, Carentia libertatis triplex est: alia ex natura subiecti: quæ potius est negatio, quàm priuatio: qualis est in brutis. Et opera huiusmodi libertatis expertia, nec bona sunt, nec mala, atque adeo nec laude nec vituperio digna, vt dictum est. Secunda est carentia libertatis ad malum, & hæc duplex. Quædam quodammodo naturalis, qualis est in beatis. Ex illo enim ineffabili intuitu Dei naturali consequentia sequitur amor, qui natura sua excludit omnem possibilitatem prauè agendi. Quauis in hoc sensu liberè amant, quòd ex voluntate Deo infixa id faciunt. Et ideo opera illorum, licet optima sint, & non solum laude, sed honore etiam digna, nullo tamen pacto sunt merita accumulanda mercedis, sed potius ipsa habent rationem præmii. Atq; idem pariq; ratione censendum est de dilectione beatifica CHRIS TV. Haud enim vnquam crediderim, illam fuisse meritoriam in CHRISTO, sed merebatur per dilectionem, quam habebat tan-

quam viator, & per opera exinde procedentia. Tertia ergo carentia libertatis est, non omnimoda, sed ad malum, & ea quidem non ex natura, sed ex privilegio: quia in sensu cõposito non stat, aliquid esse præceptum, & non fieri: & hæc non tollit rationem meriti. Apostoli enim, licet non poterant transgredi mortaliter, poterant nihilominus difficultatem et laborem pati in custodia legis: & præterea quia ex obedientia, iussa faciebant, merebantur. Aliàs ex privilegio confirmationis hoc illi damnium acciperent, quòd non essent illis eadè opera meritoria, quæ sunt aliis. Et præterea de aliis multis operibus ad quæ non obligabantur, nullum est dubium, quo minus essent meritoria. Idemq; ac multo dignius sentiendū est de operibus CHRIS TV: oblatu est enim, quia ipse voluit, & ideo spontanea illa obedientia, perpassioq; acerrimæ mortis, immensum fuit apud patrem meritum nostræ salutis, atq; vt sibi ipsi daretur nomen, quòd est super omne nomen. Secunda meriti conditio est, quòd sit opus bonū, id est, opus virtutis: quo fit, vt meritum, non sit opus iustitie cõmutatiuæ (vt a. sent. d. 28. Duran. opinatur) sed distributiua. Nam est nomen meritum, seruitiis primū, ac mercenariis operibus, quibus debetur stipendiū, impositū fuerit: quemadmodum dicitur quis mereri equo, aut calamo, & domum habere meritoriam, tamè proprietas inde deducta est ad munera amicitie. Veluti dicitur bene mereri de amico, aut male. Quocirca discrimen est, quòd in cõmutatiua iustitia æqualitas præcisè pensatur rei ad rē, siue opus ex amicitia procedat, siue ex inimicitia: seu ex virtute, seu ex vitio. Qui enim operas suas locat, siue ob inimicitiam faciat, siue quacunq; alia turpi intentione, ius acquirit æqualis mercedis, secus autem in merito iustitiæ distributiua, quòd necesse est ex amicitia illius procedere, de quo bene memur, atq; adeo op⁹ esse virtutis. Nisi quòd inter hoies qui opera tantū videt extera, existimatur saepe hypocrisis, vt virtus. Nam auctor Arist. amicitia, vel virtus est, vel cū virtute coniuncta. Hanc ob causam in distributione præmiorū secundū merita, non attenditur æqualitas rei ad rē, sed proportionalitas, seu portionū æqualitas præmiorū ad dignitates personarū: iuxta explicationē eiusdē. Ethicorum. Vt qualis personæ ad personā, talis sit etiā proportio præmii ad præmium. Quòd si spectetur etiā opus (vt, quia esuritur, & deditis mihi māducare) id tantū fit, quaten⁹ inde

Esa. 57. Secunda conditio meriti. Duran. Ethic. 9.

æstimatur dignitas personæ. Per hæc tertia liquet conditio meriti. Sanè quo pacto opus meritoriū debeat cedere in bonū publicum, vel particularis amici. Respectu enim boni cõmunis satis est, si sit opus virtutis: inde enim ciuibus honores publici iure debentur à principe, qui custos est iusti, vt ibidè ait Aristot. Quippe cum iustū ipsum, & iustitia hac ratione in Republica custoditur, si bonis præmia, & malis sint constituta supplicia. Ratio ergo hæc explanati meriti nostris est operibus accõmodanda, atq; examinandum, an quæ Deo per gratiã suã exhibemus obsequia, apud suam maiestatem sint merita. Est enim quæstio in duabus dubitationibus posita. Prima. Meritū idè est quòd ius, ideo dicit æqualitatem, nihil autè nos possumus Deo præstare æquale vitæ æternæ, non solum quia vt ait Arist. diis, & parentibus non possumus reddere æquale (sanè à quibus recepimus esse, & viuere, cui nullum est aliud bonū comparabile) verū propterea quia & Deus à nobis infinitum distat, et vita æterna nullis est nostris obsequiis æstimabilis: ergo nulla est iustitia, aut meritum nostrum apud ipsum. Altera est dubitatio. Merces & præmiū dicit quid debitum: Deus autè, qui honorum nostrorum non indiget, nihil potest debere nobis. Quis enim prior dedit ei (vt ait Pau.) & retribuetur ei ergo vita æterna non est merces nostrorum operum. Sunt inter theologos (vt Duran. in 2. sen. d. 28.) qui negent opera, quantumcunq; præcedente gratia, esse simpliciter & propriè merita de cõdigno, sed tantum largo modo dictum meritum. Vbi videtur taxare S. Thomam. 1. 2. q. 114. qui contrariū apparet sentire. Ratio Duradi est, quòd meritum propriè de condigno est, cui simpliciter debetur æquale virtute operis: nullū autè opus nostrū æquale potest esse vitæ æternæ, neq; illā largitur nobis Deus ex iustitia, sed ex quadã liberalitate & ordinatione sua. Sanè qui gratis acceptat nostra opera. At profecto qui fuerit penitus meditatus, quid nam sit per gratiã fieri filiū Dei, aliud de operibus iusti habebit iudiciū. Meritum ergo de condigno cū sit opus iustitiæ, distinguendum est, quemadmodum supra de satisfatione dicebamus. Aliud est enim perfectum, quòd nullam prorsus supponit rationē gratiæ. Et hoc modo solus CHRIS TVS potuit mereri apud Deum: nam opera sua erant veri Dei, quæ idcirco ex natura sua erant meritoria. Sed aliud est meritum, quòd licet nõ habeat perfectam rationem iustitiæ,

Verū meritum fit. Primum argu. contra. Ethic. 9. Secunda ar. Rom. 11. Duran. S. Tho. Contra Dur. Meritum duplex.

est nihilominus propriè iustum. Et tale est opus iusti apud Deum. Nā iustum, vt author est S. Thom. q. citata, aliud est simpliciter, in quo est simpliciter æqualitas: quale est in cõmutationibus, & obsequiis inter ciues: aliud verò quòd quauis non sit simpliciter æquale & iustum, habet tamen modum iustitiæ: sicuti dicitur ius paternum & dominantium: puta, filii ad patrē, & serui ad dominū. Quæ quidè est vera & propria ratio iustitiæ. Etenim filius probus obsequens patris, licet non tantum reddat, quantum suscepit ab illo, nihilominus verum propriumq; ius habet, vt alatur & educetur à patre: & ita seruus respectu dñi. Qua ratione cum per gratiam homo efficiatur verè & propriè filius Dei adoptiuus, quauis illam adoptionē gratuito suscepit, nihilominus obsequia sua sunt propriè & verè merita iustitiæ apud patrē. Vnde Pau. Accepistis, inquit, spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus abba, pater: ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd simus filii Dei, & hæredes: hæredes autè Dei, cohæredes autè CHRIS TV: si tamen compertimur, vt conglorificemur. In his equidè verbis perspicere oculatissimus quisque potest, quòd quauis iustitia nostra fundetur in gratia, & ideo nõ habeat tam perfectam iustitiæ rationē, nihilominus gratia supposita, est propriè iustitia. Non quidem simpliciter æqualitatis ex parte obiecti. Nam hoc est, quòd subdit, Non sunt condignæ passionis huius temporis, sed tamen est verè & propriè ius filiorum. Ait enim, Si filii, ergo hæredes, quòd sufficit ad propriam rationem meriti. Nõ ergo negamus, quin illud meritū fundetur in diuina ordinatione: quia nihil possumus mereri apud ipsum, nisi secundum virtutem, quæ ipse nobis cõfert: nihilominus per illam nos iustè meremur. Quemadmodū enim res naturales per virtutes ab ipso receptas operantur, nihilominus sunt causæ suorum effectuum, ita in supernaturalibus, licet nos per eius virtutem promoueamur, agimus nihilominus verè iusta merita in conspectu suo. Sed ais, licet sint merita, non tamè vitæ æternæ. Quinimò, hoc enim designat, Ergo hæredes. Et, Si quis diligit me, diligitur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum: quoniam hæc est vita æterna, vt videamus ipsum. Adnotat illic autem S. Tho. ar. 3. & omnes theologo in. 1. d. 17. & 2. d. 28. quòd opus iusti dupliciter potest considerari. Vno modo quatenus procedit ex libero arbitrio, & alio modo

Rom. 8. Fundatur in diuina ordinatione. Ioh. 14. Duplex cõsideratio operis iusti modo

Tim. 2. Cor. 9. Argumentum de confirmatione. Christus meruit. Triplex carentia libertatis. Beatiorum libertas. Voluntas beatifica Christi.

modo quatenus procedit ex gratia spiritus sancti. Primo modo non est in illo condignitas ad vitam eternam propter maximam excellentiam, sed nihilominus est congruitas proportionis, quod homini operanti secundum suam virtutem, Deus recopenset secundum excellentiam suae virtutis. Nota quod hanc congruitatem non ponit S. Tho. in operibus ante gratiam, sed in operibus iusti. Si vero considerentur opera, quatenus ex gratia spiritus sancti procedunt, sic sunt inquit, meritoria vitae aeternae de condigno. Nam valor meriti attenditur secundum virtutem spiritus sancti: iuxta illud, Fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam. Et praeterea quia pretium operis attenditur secundum dignitatem gratiae, per quam homo efficitur consors diuinae naturae, adoptaturque in filium, cui debetur haereditas. Et in solutione ad 3. Gratia inquit, spiritus sancti, quam in praesenti habemus, est non sit aequalis gloriae in actu, est tamen aequalis in virtute: sicut fermen arborum in quo est virtus ad totam germinandam arborem, et quia per ipsam inhabitat hominem spiritus sanctus, appellatur ab Apostolo pignus haereditatis nostrae. Intelligit ergo, quod sit meritum propriae veritatis iustitiae, propter hanc mensuram, et modum gratiae, relatione ad gloriam. Nam quantum nomen feminis metaphoricum sit, inest tamen in gratia vera virtus ad gloriam, atque adeo aequalitas iustitiae simillima femini. Vnum enim granum non est aequale spicae, sed tamen tantundem virtute valet, siquidem fert suo tempore spicam. Illa tamen distinctio liberi arbitrii, atque gratiae nonnullos fallit. Quippe qui ex hinc colligunt, merita non esse proprie nostra, sed solius Dei: cum res tamen aliter sit. Virtus enim spiritus sancti, et liberum arbitrium duo sunt coeuntia in rationem vnius integri principii. Nam ut opus liberi arbitrii non esset meritum sine virtute Dei, ita neque opus Dei esset meritum, nisi fieret per liberum arbitrium humanae, vel angelicae naturae. Non enim Deus per sua solius opera (ut dum creauit mundum) meretur. Neque facere potest, ut opera plantarum, vel animalis bruti sint meritoria. Meritum ergo opus est Dei et nostrum. Ipsius scilicet, ut mouentis, et nostrum liberum cooperantium: ut supra satis demonstratum est. Ex his facile soluitur alterum argumentum: Deus nihil proprii debet nobis, tum quia nullus prior dedit ei, sed ipse dat nobis ipsa opera, per quae memur, et ideo totum ius nostrum fundatur in gratia sua: tum quia haec quae nos illi damus,

Joan. 4.

Gratia est fermen.

Deceptio quorumdam.

Solutio aliterius dubii.

non cedunt in suam, sed in nostram potius utilitatem. Quare licet nullum nobis amplius praemium daret, quam bene operari, nullam nobis faceret iniuriam. Quinimodum quavis beatorum illos calicolas regno depelleret, non faceret illis iniuriam. Ergo nullum est in nobis meritum, cui aliquid Deus debeat. Respondetur, quod Deus debet praemium, ex ordinatione sua, iustitiae quae ab ipso est in operibus nostris: quod est debere suae propriae et bonitati, et firmitati veritati. Ut colligitur ex parabola patrisfamilias conuenientis cum operariis ex denario diurno. Exemplum est in naturalibus. Ipse fecit naturas rerum, et ideo secundum suam ordinationem dedit soli lucem, homini intellectum, et cetera. Quare sicut repugnat, solum esse et non esse natura sua lucidum, propter debitum naturae, quod est iustitia ipsius Dei, ita sua repugnat bonitati, et iustitiae, quod pro operibus eorum, quos semel sibi per gratiam adoptauit, non retribuat vitam aeternam. Et haec est non impropria ratio debiti. Quocirca si merenti negaret praemium, licet nemini faceret iniuriam (ut ait Ber. ferm. 1. de annuntia.) suam tamen legem, ac seipsum negaret, qui tamen fidelis est, et negare se ipse non potest. Per haec respondetur ad aliam, quae hic sit postrema dubitatio, Vtrum praeter gratiam gratum facientem, necessaria sit noua acceptatio Dei, ut opus sit de condigno meritorium. Scot. enim in 1. d. 27. q. 1. existimat, non satis esse, opus elici a gratia, ut sit meritorium vitae aeternae: sed ultra hoc requiritur, quod sit acceptum a Deo, et ordinatum ad talem finem. Primo quia alias inquit, si opus esset de condigno meritorium, qua ratione procedit a gratia, quae iam est principium et forma existens in homine, sequeretur, quod quatenus procedit ab homine, Deus non posset non retribuire beatitudinem, quin esset iniustus, eo quod ante eius acceptationem, iam opus erat dignum. Et praeterea praemium vitae aeternae semper est maius quam meritum: maius autem non reperatur pro minori ex rigore iustitiae, sed tantum ex liberalitate et acceptatione conferentis. Sequitur Scotum ferè Nominalium schola. Nihilominus nullum profecto est argumentum, quod id valeat conuincere. Quin verò ratio est in contrarium multo probabilior. Primum ut Scot. ipse et omnes fatentur in 2. d. 27. et in 3. 28. gratia nihil aliud est, quam acceptatio ad gloriam: si ergo per gratiam homo iam est acceptus ad gloriam, quid opus est noua acceptatione operis? Nihil si filii, ergo haeredes. Quinimodum

Questio.

Scot.

Nominales.

Contra.

Rom. 8.

mo

mo est repugnancia manifesta, personam esse acceptam, cuius opus non sit Deo gratum. Nam propterea opus est gratum, quia persona est grata. Respexit enim Deus ad Abel et ad munera eius. Vnde ad primum argumentum Scoti negatur, quod si opus, quia procedit a gratia, esset meritorium, propterea Deus esset iniustus, si non redderet praemium: quoniam illud meritum dependet ex gratia gratificante personam. Id ipsum itaque, quod ipse dicit de secunda acceptatione: scilicet, quod eo quod prius Deus acceptat opus, quod sit meritorium, non sit nobis proprie debitor, nos dicimus de gratia gratificante personam. Nempe, quod ideo non sit nobis proprie debitor, quia prius reddit gratum hominem vnde procedit meritum, nisi quod ipse non cernit omnino rationem meriti, ea ratione qua est opus filii Dei. Et tamen rei veritas est, quod ratione gratiae adoptionis et acceptationis personae, opus est meritorium. Et quia opus est meritorium, acceptatur. Dicere enim, quod quia acceptatur, opus est meritorium, videtur repugnancia in adiecto. Nam gratis acceptari opus non ponit in ipso iustitiam, et dignitatem: sed meram gratiam. Ad secundum argumentum respondetur, quod quantum Deus praemiet ultra condignum, nihilominus opus est meritorium, quia procedit a gratia personae, quae est seminarium gloriae.

De merito aduersus Lutheranos. CAP. VIII.

His ergo inter catholicos constitutis, restat, veritatem huius conclusionis aduersus Lutheranos constabilire, quod iustorum opera sint digna merita vitae aeternae. Porro nomen meriti nostri apud Deum, cum primis celebratissimum est Patribus in Ecclesia ab eius usque incunabulis. Cuius non opus est testibus, siquidem neque aduersarii negant, sed tamen abnegant extare in sacris literis meritum vitae aeternae. Nam illud, Omnis misericordia faciet locum victuque secundum meritum operum suorum, non ita facile recipiunt, tanquam canonicum: eo quod teste Hieronymo in prologo Galeato, liber ille non sit inter Hebraeos. Nihilominus a vetustissimis, ut Egesippo, Irenaeo, et reliquis temporis apostolorum proximis citatur tanquam propheticus: ut authores sunt Euseb. lib. 4. et August. de ciui. Dei, cap. 20. Atque Damasc. lib. 4. cap. 18. annumerat ipsum canonicis, quem et Ecclesia a Concilio Carthaginensi tertio, ubi quinque libri Salomonis recipiuntur usque ad praesens Tridentinum, semper recepit in canoem.

Gen. 4.

Conclusio.

Nomen meriti.

Ecll. 6.

Euseb. et August.

Iam vero et apud Paulum manifesta est appellatio meriti, ubi ait, Beneficentia et communionis nolite obliuisci: talibus enim hostiis promeretur Deus. Et ad Col. Dignos nos fecit in partem sortis sanctorum. Et, Tentauit eos Deus, et inuenit eos dignos se. Et Christus in Euangelio, Dignus est operarius mercede sua, Vbi licet de victu loquebatur, meritum quoque apud Deum insinuabat. Superuacanea veruntamen est de nomine concertatio, ubi res ipsa est patentissima. Igitur prima de hac re statuitur conclusio. Opera iusti quae genere suo ac circumstantiis bona sunt, omnia sunt condigna merita, tum cumulationis gratiae, tum etiam aeternae vitae. Dixerim, et iusti, et cumulationis gratiae. Quoniam libro secundo diffusè planeque monstratum est, peccatoris opera nequaquam esse merita primae gratiae. Primam statim huic conclusioni rationem supponamus, qua crebro vtimur contra istos: illam scilicet, quae ex natura rerum ducitur. Fides naturam non subuertit, sed instaurauit et perfecit: virtuti autem iure suo merito debetur honoris merces: ut author est Arist. eademque ab ipso legislatore, qui custos est iusti: hanc ergo naturae legem Deus per gratiam Christi non abrogauit, sed seruauit potius. Seruauit autem hoc pacto, quod cum homo naturali vigore nullum virtutis opus praestare posset, quod vilius esset meriti in conspectu suo, misit filium suum, qui et nos a peccato liberaret, et potestatem subinde nobis faceret, filios Dei fieri, si eius assentiremur vocationi. Igitur ubi iam per gratiam suam filii sumus opera nostra, sua ipsius opera suffulta, digna sunt apud ipsum gratiae suae et gloriae, quae proprie est praemium filiorum Dei. Et quo rationes meriti supra inductae explicatiores fiant, confirmatur argumentum. Opus iusti est opus liberum obedientiae, quo Deo iuxta eius voluntatem obsequimur, estque proinde opus bonum, neque solum ex amicitia illius, verum et iussu etiam, vel suauis, atque adeo auxilio ipsius exhibitum: igitur dignum est praemio, quod ipse amicis suis, suique obsequentibus proposuit: hoc autem est vita aeterna, iuxta illud, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata: illius ergo beatae vitae est meritum. Descendamus autem ad lucem scripturae sacrae, cuius radiis haec omnia clarescunt. Meritum (ut dictum est) et merces ad se inuicem referuntur, sacra pagina identidem meminit mercedis, quae nos manet pro nostris operibus apud Deum: ergo sunt opera nostra ipsius merita.

Heb. vbi.

Col. n. Sap. 3.

Luc. 10.

1. Coel. 1. 2.

Prima ratio.

Ethl. 6.

Confirmatur.

Mat. 19.

Meritum et merces.

merita. Quæ sublimitur propositio, plana est. Ab ipso enim exordio, quo Deus tractare cum mortalibus cepit de salute nostra, primus, quæ cum Abraham iniuit sermonem, hic fuit, Noli timere Abraham, ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis. Et quanuis ad litteram forsan intelligatur de latissima seminis eius propagatione, tamen in mysterio profecto significabat æternam retributionem, quæ propriè est merces fidei, quæ ab illo tunc exigebat. Vnde quia merces illa proposita nobis erat per CHRISTVM, idcirco Esaias ubi aduentum eius prænuntiat, Ecce, inquit, Deus vester: Ecce dominus Deus in fortitudine veniet, & brachium eius dominabitur: ecce merces eius cum eo, & opus illius coram illo. Cui concinit Ioan. in Apocalypsi, Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere unicuique iuxta opera sua. Atque adeo CHRISTVS ipse liberator noster, quo primum cepit loco prædicare legem, statim obedientibus proposuit mercedem. Gaudete, inquit, & exultate cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, quoniam merces vestra copiosa est in cælis. Et quo explicaret opera nostra respectu illius mercedis rationem habere iustitiæ, eadem opera appellavit iustitiam, commune facies nos, ne aliam vanam intederemus mercedem. Attēdite enim, inquit, ne iustitiā vestram faciat coram hominibus, ut videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cælis est. Et subdit, Te autem faciat dextera tua, ut sit elemosyna tua in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Cui consonat Paul. Quodcumque facitis, ex animo operamini, sicut domino, & non hominibus: scientes quod à domino accipietis retributionem hereditatis. Tribus ergo nominibus: scilicet, mercedis, iustitiæ, & redditiōis, nihil profecto aliud, quàm ius, meritumque operum designavit. Sed interpretamentum Melanthonis audiamus in sua apologia Augustana. Duobus enim modis, & ipse, & sui consortes respondent ad ista. Primò, quod vita æterna dicatur merces, non quia debetur operibus nostris, sed promissioni Dei. Dicitur autem inquit, merces, quia est quedam retributio bonorum operum, non quatenus nostra sunt, sed quatenus solius ipsius Dei, tanquam fructus fidei: iuxta verbum Augustini in de gra. & libe. arb. Dona sua coronat Deus. Quod verbum ita intelligunt, ac si nullo pacto debeant dici merita nostra.

At verò quis non videat, quam non possunt hoc elabi diuerticulo? Nam quis beneficio illi quod quispiam solum propter gratiam promissionem nullo intercedente iure aut merito recipientis ullam tribuat rationem mercedis? Siquidem inter beneficium gratuitum & mercedem tantum distet, quantum inter opus liberalitatis & opus iustitiæ. Quod si vita æterna eo merces dicitur, quod est retributio, hæc ipsa est confessio meriti. Retributio enim opus iustitiæ est propter debitum. Id quod Paulus nos docet, ubi propterea negat iustificationem nostram, qua ex iniustis efficiamur iusti, fieri ex operibus, quia ei qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam sed secundum debitum. Hinc enim colligitur à contrario sensu, quod si operibus nostris redditur merces, eisdem tanquam meritis debeatur. Quod autem Aug. ait, Deum coronare dona sua, ita se ipse explicat, non quod non sint merita nostra per liberum nostrum arbitrium, sed quia suo ipsius in nobis auxilio fiunt. Secunda solutio est, quod opera nostra verè sunt merita, non tamen digna vita æterna, at aliorum premium corporalium, & spiritualium, quæ redduntur, tum in hac vita, tum post in patria. Ecce causam, cur in li bello imperatorio colloqui Ratisponensis, confitentes mercedem deberi operibus nostris, tam corporalem quam spiritualem, in hac vita, & in futura, nunquam sunt confessi, quod sint merita vitæ æternæ, sed bonorum, prout diuinæ providentiæ visum fuerit. Vita enim, inquit, æterna solum debetur renatis propter solam promissionem fide acceptam. In hac autem cavillatione non una, sed multiplex est, tum falsitas, tum pertinacia. Primum, si concedunt iam operibus iusti aliquam dignitatem præmii, etiam cælestis, non ergo talia opera sunt peccata, ut cepit dicere Lutherus. Quod si sint bona, & procedant ex gratia, quid cumstantur confiteri præmia vitæ æternæ? Mox vel illa opera sunt meritoria, solum quatenus à libero arbitrio procedunt, vel quatenus procedunt ex auxilio & gratia Dei per liberum arbitrium. Primum ipsi nobiscum negant: ergo sunt meritoria, quatenus procedunt ex gratia, vnde manifestum fit, quod sint meritoria vitæ ipsius æternæ, cuius seminarius est gratia. Dicam explicatiue, Gratia est acceptatio ad vitam æternam, distinguens inter filios dei, et filios regni: ergo si opera, quæ ante gratiam nulli sunt præmii apud deum, ex gratia recipiunt,

piunt, ut sint merita, nisi vitæ æternæ? Ad hæc. Omne præmium accidentale regni cælestis: ut aureolæ & aspectus humanitatis CHRISTI, consortiumque sanctorum, atque hoc genus reliqua, ex essentiali beatitudine diluunt: ergo si operibus nostris ius acquirimus ad accidentalialia præmia, ex eo est, quia acquirimus ius ad vitam ipsam. Iam verò hoc contra istos necessarium videor formare argumentum. Inveni illi quærenti quid faceret ut haberet vitam æternam, respondet CHRISTVS, quod seruet mandata: quodque si relinqueret, venderetque bona sua, perfectus fieri posset. Exemplo Petrus rogat, quæ ergo seipsum maneret merces, qui omnia propter ipsum reliquerant. Cui CHRISTVS, Vos qui sequuti estis me in regeneratione sedebitis super sedes duodecim iudicantes, &c. Omnis enim qui reliquerit domum aut fratres vel sorores, &c. centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Ecce distinguuntur præmia accidentalialia: scilicet, sedere ut iudices, & centuplum recipere, quod sancti exponunt, vel in hac vita, quantum ad quietem & latitudinem anime, qui est fructus bonorum temporalium; vel etiam in futura vita, ubi est plenitudo omnium bonorum: & præter hæc præmiū essentialiale vitæ æternæ. Hinc ergo sumitur argumentum. Illorum accidentalium præmiorum verè sunt opera iustorum merita (ut aduersarii ipsi fatentur) ergo ipsius etiam vitæ æternæ: quandoquidem sub eodem tenore utrunque proponitur tanquam merces. Quinimo aduersarii ipsi compelluntur respondere pro nobis. Præmia enim omnia, etiam accidentalialia, quæ quoquo pacto, vel in hac vita, vel in futura pertinent ad beatitudinem: scilicet, vel hic nos promovetia, vel illic quoque modo beantia, pertinent ad promissionem Dei per CHRISTVM: igitur si non obstante quod redduntur nobis propter promissionem, illa accidentalialia nihilominus verè sunt præmia quæ redduntur meritis nostris, cur non idem fatentur de vita æterna? Hic quippe latet, & suus error & responsio nostra. Non enim negamus, vitam æternam dari nobis propter promissionem Dei. Sed tamen quia promissa est cooperantibus gratia & adiutorio ipsius, nihil vetat, quo minus detur tanquam merces nostrorum operum. Ita enim inquit Timotheo Paul. Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futura. Vbi tam essentialiale præmium, quàm accidentaliale simul ait promissum esse operibus pie-

tatis. Neque in hoc villo pacto derogatur gratia CHRISTI, sed arrogatur potius, eo quod talem in sua membra infuset merendi virtutem. Legimus ergo sensus verborum CHRISTI, ubi mercedem nominat, inde aucupandus est, quod usu ac more eorum qui Respublicas civiles instituerant, suas ipse ponens diuinas leges, brauium & palmam legitimè agentibus proponit, cuius digna esset eorum obedientia. Vnde Paul. similitudine illorum qui in stadio præmium intuentes currebant, usus, Omnes, inquit, currunt, sed vnus accipit brauium. Extat præterea plurimum in sacro canone mercedis mentio: ut Ruth. 2. ait Patriarcha ille, Reddat tibi dominus pro opere tuo, & plenam mercedem recipies à domino Deo Israel. Et, Iusti autem in perpetuum viuunt, & apud dominum est merces eorum. Et, Non verearis vsque ad mortem iustificari, quoniam merces Dei manet in æternum. Et, Est merces operi tuo. Et CHRISTVS in Euangelio, Qui recipit prophetam (& alludebat ad sese) mercedem prophetæ accipiet. Et, Leuate oculos vestros, & videte regiones, quæ albe sunt iam ad messem, ut qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam. Et Paul. Vnusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. Quid est secundum laborem, nisi iuxta meritum laboris? Et rursum, Id quod in presenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, sicut pramodium in sublimitate, æternam gloriæ pondus operatur in nobis. Ecquid aliud esse potest, operatur, quam meretur? Et, Videte vosmetipsos, ne perdatis, quæ operati estis, sed mercedem plenam accipiat. Plenam, id est, iustam. Sicuti ait CHRISTVS ipse præmiorum largitor. In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. Et apud Lucam, Diligite inimicos vestros, benefacite, mutuū date, nihil inde sperantes, date, & dabitur vobis. Mensuram bonam, & confertam, & cogitatam, & supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Quibus potuit apertius verbis explicari ratio meriti? Accedit demum illud Pauli, ubi retributionem meriti tam boni, quam mali explicat, Tribulatio enim, inquit, & angustia in omnem animam hominis operantis malum. Gloria autem, honor, & pax omni operanti bonum. Sed vide hic, candide lector, aliam cavillationem, qua isti putant excutere talia testimonia. Ait Melanthon in locis communibus, quod Paulus non ait, Homini simulanti bonum, sed operanti ex fi-

Gen. 15.

Esa. 40.

Apo. 22.

Mat. 5.

Col. 3.

Melan.

Rom. 4.

Argumentum à contrario sensu.

Exponitur Aug.

Secunda euasio.

Libellus imper.

Imprimatio.

Alind argumentum.

Argumentum ad hominem.

Hic latet error.

1. Tim. 4.

1. Cor. 9.

Testimonia scriptura. Sap. 5. Eccl. 13.

Hiere. 31.

Mat. 10.

Ioan. 4.

2. Cor. 4.

1. Ioan. 1. c.

Luc. 6.

Rom. 2.

Melan.

de, ita vt nomine operum, intelligatur fides cum suis fructibus. Et ideo merces non redditur, inquit, nisi propter promissionem. Hęc est istorum dementia (vt in principio huius libri cepimus notare) omnia opera externa appellare simulationē, & hypocrisim. Ecquis nostrum vnquam dixit, opera digna esse merita, nisi ea tantū, quę ex fide procedunt? inde tamē nulla probabilitate colligitur, quod pręmium reddatur solum ob promissionem. Nam tunc nō haberet rationem pręmii: sicuti nec promissio habet rationem meriti: merces ergo debetur operibus, quatenus liberē a nobis ex fide fiunt ex gratia vtiq; & auxilio Dei. ¶ Venit secundo loco in confirmationem eiusdem conclusionis, pręter mercedis nomen, appellatio quoq; iustitia, quę assidua est in sacra scriptura. Ait enim David, Obseruabo me ab iniquitate mea, & reddet mihi dominus secundum iustitiam meam. Vbi palam loquitur Propheta de iustitia sua apud Deum, & non de iustitia aduersus suos persecutores, vt cauilatur Melan. in apologia, exponēs illud, Iudica me domine secundum iustitiam meam. Nam pręmiserat, Custodiui vias domini, nec impię gessi a Deo meo, & iustitias eius non repuli a me, & ero immaculatus cum eo. Et tandem subdit, Et retribuit mihi dominus, &c. Quasi dixisset, quoniam ego iustitias eius custodiui, custodiet ipse iustitiam suam mecum, retribuens mihi iustam mercedem pro iusto merito: iuxta verbum Sapientis, Seminanti iustitiam merces fidelis. Neq; solū Propheta certus erat, mercedē esse apud Deum bonorum operum, verum & intuitu illius licitū esse vt homo excitaret sese ad opus. Vnde inclinai, inquit, cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionē. Sicuti & de Mose ait Pau. quod aspicebat in remunerationē. At vna pro omnibus satis est autoritas Pauli de iustitia operum, Bonū certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruauit, in reliquo reposita est mihi corona iustitię, quā reddet mihi dominus in illa die iustus iudex. Si tantum hic meminisset fidei, & misericordię, id Lutherani possetis vestrę pratexere opinioni, atq; fingere, quod vita æterna nulla alia nobis ratione donatur, nisi quia Deus illā nobis promisit absque vilo respectu nostrorum operum. Sed tamen ait, Bonum certamen, nō Deus certauit: sed ego certavi, & cursum consummaui. Nec solum ait, Fide accepi misericordiam, sed fidem seruauit: id est, legem, quā sum fide pro-

fectus, opere compleui: & ideo Deus iustus iudex tanquam athleta certaminis mei coronabit me corona iustitię. At respondere persequitur, quod hęc est iustitia fidei. Hanc equidem nos quoq; vocem agnoscimus, sed vestrū intellectum refutamus. Concedimus, inquam, opera nostra eo esse iustitiam fidei, quod nisi ex fide & gratia CHRISTI promanarent, nullius essent meriti, nihilo secius opera nostra, id est, quę ex fide per liberum arbitrium facimus, merita sunt sempiternę glorię. Secundum significantissimum verbum Pauli, Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei: aspersi corda a conscientia mala, & abluti corpus aqua munda teneamus spei nostrę confessionem indeclinabilem: fidelis enim est qui repromissit, Non solum ait, qui promissit, sed qui repromissit, si seruemus indeclinabilem fidem. Et eodem pertinet quod dixerat cap. 5. Non est iniustus Deus, vt obliuiscatur operis vestri, & laboris ex charitate suscepti. Et Ioan. Filioli, nemo vos seducat, qui enim facit iustitiam, iustus est, sicut & ille iustus est: scilicet in retribuendo, sicut nos in operando. Et Pau. Nolite, inquit, amittere confidentiam vestrā: quę magnam habet remunerationē. Et ca. 11. Non ait tantū, quod sancti per fidem vicerunt regna, sed quod ex eadem fide operati iustitiam adepti sunt repromissiones. Remuneratio autem & repromissio quid nisi mercedem autrib exhibet? Tertio deniq; & principaliter confirmatur conclusio ex retributione, quę promissa est faciētib; iussa Dei. Regnum enim cęlorū comparauit CHRISTVS patrifamiliās, qui cōuentione facta ex denario diurno misit operarios in vineam suam. Et in alia parabola ex talentis distributio inter seruos vsuras deposcit, cuius merito promittit fideles seruos constituere super familiam suam. Et amicos nos admonet, vt faciamus a quibus recipiamur in æterna tabernacula. Et alibi, ne inuitemus ad prandium fratres, & cognatos, qui possunt retribuere nobis, sed pauperes, debiles, & claudos, vt retribuatur nobis in resurrectione iustorum. Et Paul. Deus, inquit, in die iusti iudicii reddet vnicuique secundum opera eius: iis quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem, & incorruptionem quęrun, vitam æternam: iis autem qui sunt ex contentione, &c. iram & indignationē. Et, Omnes nos manifestari oportet ante tribunal CHRISTI, vt referat vnusquisq; propria corporis, prout gessit, siue bonum,

num, siue malum. Profecto quando nullum esset aliud testimonium, hoc esset sufficientissimum. Nam si opera bona non essent vera causa, & merita retributionis iustorum, sicut mala sunt etiam merita supplicii, quid opus erat stare ante tribunal CHRISTI, & iudicari, cuius quisq; esset dignus retributionis? Omnia hęc deniq; confirmat verbum ipsius iudicis nostri CHRISTI. Tunc enim, inquit, dicet iis qui a dextris eius erunt, Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mūdi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere, &c. Vbi particula enim, significationē habet causę in bonis meritis æquę vt in malis. Vnde sicuti immisericordes, eo quod non passi sunt CHRISTVM, mittentur in ignē æternum, ita & iusti propter meritum misericordię recipiunt in regnum. Atq; hoc est quod concludit, Ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam. Falsa ergo est & sacro elogio aduersa glossa Bucerii super Paulum ad Rom. 2. Qui reddit vnicuique secundum opera sua. Ait enim quod iuxta opera, nullam dicit causam: aut meritum nostrorum operum, sed tantum compensatio nem. Multo tamen alius diuersusq; est sensus Pauli, isq; considerantibus patentissimus. Ita enim dignoscit vbiq; inter gratiam & gloriam, quod vbiq; meminit gratię iustificantis, qua scilicet iniustus fit iustus, opera vniuersa excludit a ratione meriti. Et pari modo, vbi meminit de aduentu CHRISTI, Nam sicut ipse gratis nobis datus est, nullis hominū pręcedentibus meritis, ita & membra eius efficiuntur merē gratis. Vbi tamen loquitur de premio vitę æternę, tunc mentionē facit operum, sanē quę iam per gratiā CHRISTI merita sunt illius. Ex quo August. desumpsit celebrem illam distinctionem gratię in operantem, respectu iustificationis, & cooperantem, respectu meritorum. ¶ Postremum denique asilum, quo se isti recipiunt, ne fateri cogantur operum merita, est, quod si iustorum operibus proposita est in Euāgelio vita æterna, nō est, quia sint merita nostra, sed solum quia sunt fructus fidei, atq; merita Dei: & ideo nō redditur aiunt, pręmium operibus, sed soli fidei apprehendenti promissionem illius pręmii. Sed iam imprimis non negabunt, quin fides sit causa illius pręmii atq; adeo meritum. Nā hoc quod est fide accipere, id est, credere promissionem, haberet rationem meriti. At quicquid ad hoc respōdeant, aliter arguitur,

vt hac postrema ratione punctum rei attinēgamus. Hoc enim ipsum, quod opera nostra sint fructus fidei, nihil nos inficiamur, quin cōfitemur vltro. Sed tamen exinde sumimus argumentū, quod nos per eiusmodi fructus meremur. Fides enim nō est, quę per se ipsa possit fructificari, sed per liberum nostrum arbitrium. Et hoc est quod isti deberent meditatius cogitare. Si enim fides ita in nobis existeret, vt nobis nō esset liberum illi obsequi, nullum in nobis fructum ferret, magis q̄ in brutis animalibus. Quare non est ipsa quę operatur, sed nos per ipsam. Quomodo autem id fiat, Apostolus, vbi rationem ipsius fidei explicat, nobis exponit. Necessē enī est, inquit, credere quod Deus est, & quod remunerator est. Ecce radicem meritorum, credere quod remunerator est. Et ideo est argumētum rerum sperandarum, quia mittit nos in spem, dirigens intentionem nostrorum operum. Et inde habet quod sit exordium & initium vitę iustorum. Quocirca idem Apost. ad Col. Propter spem, inquit, quę reposita est vobis in cęlis, dilectionem habetis erga sanctos. Erigens ergo fides spem nostram, charitatē suscitāt erga Deū, per quam operamur. Quare Paulus non dixit, quod fides per se operatur, sed per charitatem: scilicet, qua Deum diligimus, licet tandem ab ipso receperimus. Neq; ad Gal. appellat opera nostra, fructus fidei, sed fructus spiritus contra opera carnis. Et qualibet virtus habet suos proprios fructus. Facite enim (inquit Ioan.) fructus poenitentię. Quinimō & beatitudo ipsa dicitur fructus operum nostrorum. Bonorum enim laborum (inquit Sapiēs) gloriosus est fructus. Et ad Philip. Paul. Sitis sinceri & sine offensa in die CHRISTI repleti fructu iustitię. Non dixit tantum fidei, sed generalis iustitię. Et infra, Mihi viuere, CHRISTVS est, & mori lucrum. Quod si viuere in carne hic mihi fructus operis est, &c. Mori ergo vocat lucrum propter meritū, & viuere, fructus operis, propter pręmium æternum. Vnde David, Beatū, inquit, manducabūt labores manuum suarū. Et ipse ad Gal. Pau. Quę seminauerit homo, hęc & metet. Est ergo turpissima ignorātia, propterea, quod opera sint quodāmodo fructus fidei, negare, quod sint proprię merita nostra: id est, nostri liberi arbitrii diuinitus adiuti. Exemplum est in naturalibus, pirus quidē per virtutē Dei eiusq; generalem influentiā fructificat: hoc tamen non obstante verē & propriē sunt fructus ipsius arboris, pariter er-

Iustitie ap pellatio.

Psal. 17.

Melan.

Provi. 11.

Psal. 118.

1. Tim. 4.

Heb. 2.

1. Ioan. 3.

Retri-butio.

Heb. 10.

Mat. 20.

& 25.

Luc. 16.

& 14.

Rom. 2.

1. Cor. 9.

Mat. 25.

Buce.

Lutherano rum perfugium.

Impu-gnatio.

Fructus fidei.

Heb. 11.

Col. 3.

Gal. 5.

Mat. 3.

Philip. 2.

Gal. 6. Exemplum

Mat. 8. go censendum est de fructibus iusti per gratiam & auxiliū speciale. Vnde, facite, inquit, ait CHRISTVS arborem bonam, & fructus bonos: id est, voluntatē bonam, & bona opera. Et Paul. Gratia Dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi: non ego autē, sed gratia Dei mecū. Mecum, ait, quali adiuuans. Aug. Vnde Aug. in epist. ad Hilar. quæ est. 89. c. 3. Valet, inquit, liberum arbitrium ad opera bona, si diuinitus adiuuetur. Et infra, Neq; enim liberum arbitrium ideo tollitur, quia iuuatur, sed ideo iuuatur, quia nō tollitur. Et Hypog. lib. 3. Quomodo vniciq; inquit, secundū sua opera redderetur in die iudicii, nisi liberum esset arbitrium, vt operante Deo cooperaretur homo? Et infra, Quomodo potuit Paul. bonum certamen certare, & cursum consummare? Quia neque solus, neq; gratia sola, sed gratia Dei mecum. Quæ, inquit, gratia est in libero arbitrio, sicut in equo sessor qui ipsum regit. Ex quibus tandem concludit. Neq; gratia sine libero arbitrio facit hominem habere vitam æternam, neq; liberum arbitriū sine gratia, nisi in paruulis, in quibus gratia operatur sine libero arbitrio. Haesten? Aug. At verò quanuis merita nostra opera sint Dei præuenientis, nihilominus nō solum improprius est, & ineptissimus, verum etiā falsissimus sermo, quod Deus mereatur per nos. Nam meriti respectum dicit inter duos: scilicet, inter obsequentem & præmiantem: sed nos mereamur per auxilium ipsius. Iuxta illud Ezech. 36. quod lib. 3. Hypog. in hanc sententiā citat Aug. Spiritum meum ponā in medio vestri: & faciam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis, & operemini: ipse ergo non meretur, sed facit vt nos mereamur. Quare Aug. nunq̄ dicit, quod Deus coronat merita sua, sed coronat, inquit, merita tua, tanquam dona sua. Itaque vt ab ipso fiunt, non merita sua, sed dona sua dicuntur, qua verò ratione sunt a nobis, dicuntur merita. Et ideo si merita, inquit, nostra sic intelligerentur, vt etiam ipsa dona esse Dei cognoscerentur, nō esset improbanda sententia. Hæc ille de libero arbit. cap. 6. & 7. Sed nostri Protestantes, quia totam scholasticam rationem repudiaverunt, arbitrati, quod iis qui bene Vergilio, Homeroq; imbuerentur, per uia ilico esset, cum S. Patrum, tum etiam sacræ paginæ intelligentia, nihil mirum, si propter incogitantiam vel (vt absit inuidia verbo) fortē propter rerum inscitiam tantum nobis negotii facerent.

Deus non meretur, sed nos.

Contra quos, hoc tantum si subiecerim verbum, finem faciam. Nempe quod frustra esset nostrum liberum arbitrium, si ratio meriti officiis iusti adimeretur. Aiunt isti, liberum arbitrium solum habere locum in naturalibus, non autem in operibus gratiæ apud Deum. Qui verò rem prudētius æstimauerit, longē aliter censebit. Porro quod cum hæc omnia naturalia propter hominem, homo autē in obsequium Dei, sit conditus per quod possit æterna felicitate potiri, in hoc potissimum a Deo naturæ opifice factus est liber, vt eius obedientia ipse glorificaretur, cuius gratia et ope ita vteretur homo, vt dignus efficeretur vita æterna. Nam si gloria illa ita gratis donaret nos Deus, vt nulla nostra intercederēt merita, haberet quidem essentialē rationē beatitudinis, qualis est Christianis infantibus ante vsū rationis vita defunctis, careret tamen illa laude, & honore, quæ secundum omnes sapientes debetur virtuti. Est enim præstantius in rebus humanis, meruisse, quod nō habes, q̄ habere quod non meruisti. Vnde non potest non esse præclarissimum accidēs gloriæ in sanctis per sua merita ad illum peruenisse triumphum. Quapropter cū hoc per suam naturam homo non posset, summa fuit Dei misericordia, talem nobis per filiū suum elargiri virtutem, & potestatem. Sanè vt ante diuinum tribunal alii talenta sibi credita cum vsuris referrent: alii ex seminibus quæ stentes miserant, manipulos reportarent: alii qui lauerunt stolas suas in sanguine agni, palmas gestarent in manibus suis: oēs itaq; quæ fortes facti in bello per fidem vicerūt regna, & operati sunt iustitiam, suas adipiscerentur repromissiones. Quorum omnium gloria refundetur in Deum per CHRISTVM dominum nostrū. Meritissimo ergo nunc Ecclesia, quæ sanctorū meritis inclyta quotidie pangit gaudia, contra eos qui de huiusmodi meritis obloquuntur, pronuntiauit in Syn. Trid. Sess. 6. In cuius. 10. confessionis cap. habetur, quod iusti ficati, & amici Dei de virtute euntes in virtutem per obseruantiam mandatorum Dei, & Ecclesiæ, adiuuante CHRISTI gratia & fide, in eadem iustitia crescunt, petentes quotidie fidei, spei, & charitatis augmentum. Et cap. 14. Constat eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduersari, qui negant licere iustis mercedem intueri, dum in stadio currunt, sicut Dauid inclinabat cor suum ad faciendas iustitias propter retributiones. Et cano. 24. sub anathemate eum damnat, qui dixerit, iustitiā accē-

Syn. Trid.

acceptam non conferari & augeri coram Deo per bona opera, quæ causa sunt ipsius augendæ. Et can. 26. pariter condemnat eum, qui dixerit iustos non debere pro bonis operibus sperare æternam retributionem. Est ergo conclusio probatissima, quod licet homo peccator nec sibi primam, nec alteri vllam gratiā mereri valeat, homo tamen iustus, per gratiam & auxilium dei, & sibi de cōdigno mereri potest, cum augmentum gratiæ, tum etiam gloriæ, alteri verò de congruo. Sicuti Stephanus meruit Paulo, & Moses sæpe merebatur populo: & CHRISTVS in Euangelio videns fidem illorum qui offerebant paralyticū, dixit ei, Confide fili. Remittuntur tibi peccata tua. Vbi ait gloss. Pensate fratres quantum valet apud Deum fides propria, cum tantū valuit fides aliena. Sicuti & cœli ciues impetrare etiam solent nobis bona. Nam quæ derentia est, eos qui sunt in gratia & amicitia Dei, negare, quominus possint nonnunquam apud diuinam maiestatem pro illis intercedere, quos in Deo ipso diligunt. Hoc autē genus meriti dicitur de congruo, ex eo quod nulla est statuta lex, vt quicquid iustus Deū in fauorē alterius precatur, fiat. Ait enim per Hierem. 37. Si steterit enim Moses & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum. Quare solus CHRISTVS potuit aliis mereri de condigno: homo autem meretur alteri gratiam, non cui conferatur sine proprio actu, aliā nō quilibet reportaret secundum propria: prout gessit in corpore, vt ait Paul. sed potest amicus amico mereri bonū motū, & cōuersionē in Deū. Quapropter nullatenus consentirem cum illis, qui. 4. sen. d. 4. existimant, parentes aut baptizantes posse mereri paruulo portionem aliquam gratiæ: nam gratia baptismi omnibus confertur æqualis, nisi propter maiorem suscipientis dispositionem. Quæ tamen in paruulo esse non potest. Sed huic disputationi non patet hic locus.

Mat. 9.

Hier. 37.

Potest quis alteri mereri primam gratiam.

Primum argumentum Lutheranorum.

Quo respondetur ad aduersariorum argumenta. CAP. IX.

Primum argumentum, quod contra operum meritum Lutherani nobis obiiciūt, conficiunt ex illo Pauli ad Romanos, vbi docet, quod eo ipso, quod sumus filii, sumus etiam & hæredes. Filii autem sumus per primam gratiam absq; nostris meritis, vt nos ipsi confitemur: ergo & per ipsam habemus ius regni. Vnde repugnat, inquit, quod non mereamur primam gratiam, mereamur autem vitam æternam. Id quod vel ex eo maxi-

me confirmatur, quod dixerat cap. 6. Stipendium peccati mors, gratia autē dei vita æterna. Si enim vita est merces bonorum operū, sicut supplicium est stipendium malefactorum, vti dixit, Stipendium peccati mors, dixisset, Stipendiū virtutis vita æterna. Ad hoc tamen in promptu prima est responsio, quod esto, per primam gratiam efficiamur filii & hæredes, nihil tamen obstat, quominus possimus incrementa mereri, & gratiæ, & gloriæ, tanquam membra CHRISTI in quæ eius deriuatur virtus, cui cooperatur liberum nostrū arbitrium. Iuxta illud Augustini ad Paulinū, Ipsa gratia meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici: comitante, nō ducente: pedissequa, non præuia voluntate. Quo & multiplicatio alludit euangelica talentorum. Qua responsione satis rei fecisse putabunt, illi qui non penitus inspexerint concursum nostrarum dispositionum ad gratiam. Nam de sententiā sancti Thomæ, & aliorum qui oculatius hoc perscrutantur, secunda adhibetur responsio. Scilicet, quod quanuis per primam gratiam efficiamur hæredes regni, nihilominus dispositio nes: puta actus fidei, spei, & penitentia (qui est charitatis) licet non sint ipsius primæ gratiæ merita, tamen per eandem gratiam, eodem modo informata sunt merita gloriæ. Vnde per gratiam quam nō meremur, acceptamur ad gloriam quam per eandem gratiam mereamur. Etenim quia gratiam recipimus, opera sunt meritoria, & inde acquirimus ius regni. Eodem enim temporis puncto, quo gratia infunditur operatur. Non est hic sermo de gradu gratiæ, qui est effectus sacramēti. Atq; hoc pacto exponit Aug. gratiam Dei esse vitam æternam. Primo in epistola ad Sixtum. 2. quæ est. 105. tractas eundem locum Pauli, Stipendium peccati mors, &c. Præmiserat enim prius, quod qui liberatur a peccato, non potest sua merita iactare propter quæ fuit liberatus. Vnde subiuncta hac interrogazione. Nulla ne igitur sunt merita iustorum? respondet, Sunt planè, quia iusti sunt. Sed vt iusti fierent, merita non fuerunt. Ecce negans merita ante gratiam, concedit in gratia. Atque inde paulo post colligit hæc verba. Vnde & ipsa vita æterna, quæ utiq; in fine sine fine habetur, & ideo meritis præcedētib; redditur tamen quia eadem merita quibus redditur, non a nobis parata sunt per nostrā sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa (scilicet vita æterna) gratia nuncupatur: nō ob aliud, nisi quia gratis datur: nec ideo quia

meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa
 merita, quibus datur. Et ideo ait Paul. Stipen-
 dium peccati mors, gratia autē Dei vita æter-
 na: non quod vita æterna nō sit etiam stipen-
 dium iustitiæ procedentis ex fide, quia sicut
 merito peccati tanquam stipendium reddi-
 tur mors, ita merito iustitiæ tanquam stipen-
 dium, vita æterna. Vnde etiam & merces ap-
 pellatur plurimis sanctarum scripturarum lo-
 cis. Hęc Aug. Et subdit, quod ne homo glo-
 rietur de suis meritis, ac si non accepisset, di-
 xit beatus Apost. Gratia Dei vita æterna.
 Eandem repetit sententiā de gra. & libe. arb.
 cap. 7. Nō ergo negandum est, opera iustorū
 verē esse merita, quorū merces, stipendiumq;
 est vita æterna, sed id constitendum, quod nō
 essent merita, nisi quia sunt obsequia libera il-
 lius qui per gratiā Dei iustus est antequā ha-
 beret merita. Et ita intelligendum est, quod
 aduersarii nobis obiiciunt ex libro contra
 epist. Pelagia. & aliis locis, quod omnes iusti-
 tiæ omnium sanctorum CHRISTO debentur,
 quare nō sunt in se laudandi, sed in domino.
 Iuxta vocem David, In domino laudabitur
 anima mea: & Gratia Dei sum id quod sum.
 Aliud tamen possent argumētum ducere,
 primo aspectu validi⁹, ex illo David, de Deo
 loquentis cum anima sua, Qui coronat te in
 misericordia, & miserationibus. Vbi coronā
 ipsam iustitiæ, quam ait Paul. sibi esse reposi-
 tam, appellat David misericordiam, & mise-
 rationem: & Iaco. Iudicium inquit, sine mise-
 ricordia illi qui nō fecit misericordiam. Vbi
 ostendit, quod corona iustorum est iudicium
 ex misericordia. Ex quo videtur consequēs,
 illam nō esse debitam meritis ex iustitia. At
 verō responsio, interpretatioq; Augustini de
 corrup. & gra. cap. 23. satis superq; est ad rem
 hanc explicandam, obstruendāq; ora contra
 loquentium. Ait enim, misericordiā Dei sem-
 per adherere iustis, siue cum conuertuntur,
 siue cum præliantur, siue cum coronantur. Nā
 quia merita ipsa ex gratia Dei procedunt, co-
 rona iustitiæ quæ redditur meritis, misericor-
 dia nuncupatur. Et hæc pariter interpretatio
 coaptatur verbo Apostoli ad Titum, Nō ex
 operibus quæ fecimus nos, sed secundum suā
 misericordiam saluos nos fecit: vt saluos fie-
 ri, non solum referatur ad primā gratiam qua
 iusti efficiuntur, sed ad gloriam. Ea enim per
 iustitiā redditur meritis, quæ per gratiam
 Dei fecimus: vt hic etiam in vnum coeant mi-
 sericordia, & iustitia. Atque ex hinc relucet
 glossa alia eiusdem Augustini in enarratiōe

Psal. 33.
1. Cor. 15.
Secundum argumētū.
Psal. 102.
1. Tim. 4.
Iaco. 2.
Responsio August.
Tit. 3.

illius Psalmi, Non intres in iudicium cum ser-
 uo tuo domine, quia nō iustificabitur in con-
 spectu tuo omnis viuens. Hunc enim locum
 opponunt etiam nobis, ad quem licet iam
 cap. 5. responsum a nobis sit, quod non possu-
 mus cum Deo sicut mercenarius cum patro-
 no suo intrare in iudicium, perinde petentes
 præmiū, ac si nos prius dedissemus ei: scilicet
 ac si ipsa opera nostra, nostris nos viribus ex-
 hiberemus, & non potius ipse præueniens de-
 disset nobis, velle, & operari, quare expro-
 bare nobis posset, quid ad iudicium meum
 adfers, quod nō accepisti, & si accepisti, quid
 gloriaris, ac si non acceperis? Hoc tamen non
 obstante, debetur merces meritis nostris tan-
 quam membrorum CHRISTI. Deberent ergo
 Lutherani ab illa calumnia cessare, vbi
 aiunt, tantum misericordiam, & gratiā CHRIS-
 TI nos confiteri in primo puncto iustifica-
 tionis. Deinde verō nostris operibus absque
 eius misericordia confidere. Sanē cum explē-
 catissime fateamur (vt ait Aug.) à prima in-
 spiratione, quæ bene incipimus cogitare vsq;
 ad supremam retributionem misericordiam
 Dei nobis in hære. Sed tamen discernimus
 (quod ipsi deberent) misericordiam præue-
 nientem, adiuuantem, & præmiantem, seu gra-
 tiam, operantem, cooperantem, & coronan-
 tem. Sed subsequitur cōfessio verbum aliud
 Pauli, ad quod nobis respondendum restat.
 Ait enim, Non sunt condignæ passiones hu-
 ius temporis ad futuram gloriam, quæ reue-
 labitur in nobis. Vbi manifestē loquitur de
 his quæ patiuntur illi qui iam sunt filii & hæ-
 redes regni, de quibus dixerat, Compatimur
 vt cōglorificemur: & ideo videtur, quod ne-
 que quatenus procedunt ex gratia, habeant
 rationem iustitiæ. Aliqui glossant, non esse
 condignas ea ratione, qua procedunt à libe-
 ro arbitrio. Sed hoc profectō non satis expri-
 mit intellectum Pauli: nam illa ratione mani-
 festum erat, non esse alicuius meriti. Et Paul.
 non discernere liberum arbitrium à gratia:
 sed illa opera filiorum Dei, esto fiant per li-
 berum arbitrium motum à deo, negabat esse
 digna futuræ gloriæ. S. Thom. respōdet, quod
 intelligit, si considerentur secundum suā sub-
 stantiam. Et profectō ita sensus habet. Ope-
 ra enim, etiam qua ratione procedunt ex gra-
 tia, si considerentur ex parte obiecti (hoc est
 enim secundum substantiam) vt pati famem
 sitim: e largiri stipem pauperi, dare itaque
 potum aquæ frigidæ, etiam si adiungas quos-
 cunque interiores cultus, quos homo pos-
 sest,

Psal. 122.
Retorsio argumētū.
1. Cor. 13.
Rom. 8.
S. Tho.

test, nō sunt æquabilia opera aceruo illi æter-
 norum bonorum, qui nos manet in patria, vt
 optimè ait Ber. 1. ferm. de annuncia. Attamen
 ex lege statuta Dei conueniētis cum cultori-
 bus vineæ suæ ex denario diurno, dignitatē
 induunt, & iustitiā ad æternum præmium.
 Vnde alibi, Id inquit, quod in præsentī est
 momentaneum, & leue tribulationis nostræ,
 supramodum in sublimitate æternum glorię
 pondus operatur in nobis. Aliud quod in-
 uincibile (vt aiunt) adferunt testimonium, est
 illud, Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt
 vobis, dicite, serui inutiles sumus, quod debui-
 mus facere, fecimus. Sed profectō quicquid
 ipsi reclament, multo id significantius possu-
 mus nos regerere in suam quam tuentur solā
 fidem. Scilicet, cum credideritis quæcunque
 dicta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus.
 Nam ita ait Paul. Si habuero omnem fidem,
 ita vt montes transferam, charitatem autem
 non habuero, nihil sum. Quam ipsi sententiā
 eludere aliter nequeunt, q̄ fingendo nouam
 quandam elusoriam fidem, quam satis supra
 labefactauimus. Sensus ergo legitim⁹ S. Tho-
 mæ, & aliorum theologorū: sanē qui eruitur
 ex notione ipsa, vtile, est huiusmodi. Ille ser-
 uus est domino vtilis, cuius opera accrescit
 domino lucrum: qui tamen sibi lucratur inu-
 tilis est domino. Deo autem qui nostrorum
 bonorum non indiget, nihil agitur vtilitatis
 ex operibus nostris, sed gloria tantum & ho-
 nor. Et ideo opera ipsa iustitiæ, licet sint à no-
 bis ex lege debita, tamen quia per liberam
 obedientiam illa propter honorem & gloriā
 eius exhibemus, merita sunt apud suam maie-
 statem, qui in hoc illa nobis præcepit, vt glo-
 riam dilataret suam. Atq; hæc est vsura quā
 in parabola euangelica exigit Deus de mul-
 tiplicatis talentis: nam vtilitas seruis ipsis ac-
 crescit. Igitur ne homines gloriantur aliquid
 contulisse in Deum, cuius ipse indigebat, ad-
 monemur, vt agnoscamus nos seruos inuti-
 les: nam facientes præcepta Dei, nihil aliud
 agimus q̄ quod debemus: id est, quod ex re
 nostra est. Et præterea virtutem, & potestatē
 rectē agēdi, Deo etiam ipsi acceptam referre
 debemus. Postrema autem Melanthonis ver-
 ba in apologia huius articuli, lepida erit au-
 dire. Nec nos inquit, aliquam otiosam subtili-
 tatem hic, affectamus (scilicet negantes meri-
 tum condigni.) Sunt enim clarissimæ causæ
 propter quas hæc disputamus. Etenim si lar-
 giamur aduersariis, quod opera mereantur vi-
 tam æternā, mox adtexēt illa absurda, quod

Math. 20.
2. Cor. 4.
Cum feceritis & Lu. ca. 17.
Vera glossa.
Luc. 19.
Melan.

opera legi Dei satisfaciāt, quod non habeāt
 opus misericordia, quod simus iusti propter
 opera nostra, & nō propter CHRISTVM, &c.
 Igitur, bene cernitis operū merita, nisi quod
 tanquam incorrupti censores fidei, opinātes
 nos in vnum extremū impingere, vultis ipsi
 in cōtrarium deflectere: haud considerantes
 regulam illam Aristotelis, quod peccanti in
 vnam partem, inclinandum est in alteram, ita
 esse intelligendam, vt inclinatio non excedat
 lineā veritatis & virtutis. Præterq; quod neq;
 rectē opinamini absurda illa quæ vos fingi-
 tis, quoquo pacto subsequi ex nostra assertio-
 ne. Sed vos estis, qui de operibus obloquimi-
 ni, sanē qui contēditis ante iustificationē oīa
 esse praua, in iustificatione, nulla esse necessa-
 ria: post iustificationem, neq; legi satisfacere,
 neq; ad luendas, quæ pro peccatis debentur
 pœnas, quicq; valere, neq; vllō esse pacto me-
 rita vitæ æternæ. Qua quidē ratione impossī-
 bile aliud est, q̄ quod populos vestros præ-
 textu efferendæ fidei indormiētes reddatis,
 atq; operum negligentissimos.

De certitudine fidei aduersus Lutheranos. CAP. X.

Quanta, qualisq; sit in iustificato per
 gratiam, diuinamq; op̄ facultas ser-
 uandi legem, satisfaciendi pro pœnis
 remissorū delictorū, promerendi deniq;
 vitam æternam, quæ prima erat pars libri hu-
 ius, quoad satis pro modulo nostro visum
 est, pertractauimus. Subsequitur ergo iuxta
 præfatam in fronte diuisionem, vt in hac secū-
 da parte de certitudine gratiæ dicere profe-
 quamur. De quo quidem articulo non solum
 cum Lutheranis, sed cū nonnullis catholicis
 certamen nobis existit. Sanē à quib⁹ magnū
 nobis fuit negotium exhibitum, contēdenti-
 bus posse, deberiq; sustineri, quod in aliquot
 casibus potest homo certitudinem, etiam si
 dei, habere suā cum Deo gratiā, & amicitia.
 Quapropter bipartita erit disputatio. In hoc
 enim capite Lutheranorum mentem aperie-
 mus prius, mox impugnabimus. In sequenti-
 bus idem faciemus cōtra catholicos. Quæ
 sio ergo est, vtrū valeat homo citra speciale
 reuelationis priuilegiū de cōmuni lege habe-
 re tantam certitudinem, se esse in gratia Dei,
 quanta est fides catholica. Exclusimus priuile-
 gium, quia nemo est adeo mētis inops, qui
 ambigat Deum hoc posse, cui placitum sibi
 fuerit reuelare. Quinimō nō id tantum de sa-
 cratissima virgine parēte ipsius gratiæ largi-
 toris, & de apostolis item credendū est, verū
 in au

Epilogus.
Cū Luther. & cum cathol.
Distributio.
Questionis titulus.

in authenticis Sanctorum historiis, ut Fraci-
 sci, & aliorum quorundam idē legitur. Sed quæ-
 stio est de lege cōmuni. Atqui interrogatio
 solū fit de certitudine, quāta est fidei catholi-
 cæ: quoniam certitudinem sciētiz, quæ annexā
 habet claritatē, nemo est, qui suspicetur, possi-
 bilē esse homini in hac vita de statu suo: quā-
 doquidem, neq; alia mysteria fidei tali sunt
 nobis ratione cognita. Neq; verò per contra-
 rium extremū dubitatio est vlla, quò minus
 haberi de hac re valeat fides, quam citra ca-
 tholicam assequi coniecturis maximis possu-
 mus, vt post fusuus pate fiet. Sola ergo consti-
 tuitur quæstio de certitudine fidei catholicæ,
 illiusve simili. Et quia controverbia hæc ex
 intellectu huius omnino pēdet, Fides catho-
 lica, vt est inter omnes Christianos constitu-
 tissimus, est assensus certus, & firmus, obscu-
 rus quidem, tamen cui non potest subesse fal-
 sum. Itaq; esse nequeat compositio hæc possi-
 bilis, vt quispiā assensu fidei sibi habeat per-
 suasum aliquid, quod sit deceptorium. Quin-
 imò in hac certitudine scientiā ipsam superat,
 quavis secundum claritatem sit inferior. De
 isto supposito nulla est disputatio. Quoniam
 cum fides persuasio sit Dei, si per illam quis
 falli posset, ipse nos deciperet: quod suæ con-
 trariū est natura. Sed quò res fiat adhuc per-
 spicacior, Certitudo ex duobus estimari po-
 test, vel ex obiecto, vel ex subiecto. Certitu-
 do ex parte obiecti est hæc modò dicta: scili-
 cet, cui dum quis assentitur nequit decipi: seu
 cuius assensus non potest esse falsus, Certi-
 tudo autem ex parte subiecti, est firmitas
 assensus illius rei, quam quis sibi persuadet,
 omni depulsa dubitate propter sibi apparen-
 tem veritatem. Quæstio autē præsens non li-
 gatur de certitudine ex parte subiecti: quo-
 tamen puerili errore nonnullos laborare vi-
 dimus inter disputandum. Nemo enim dubi-
 tat, quin possit quis ex leuitate tam firmū ha-
 bere assensum, & iudicio suo tam certum de
 re falsa, q̄ Christianus habet de fide catholi-
 ca. Quinimò hæretici omnes suorū errorū,
 quos catholicas existimant veritates, tantam
 habent certitudinē, q̄ nos articulorum fidei.
 Sed dubitatio est de certitudine ex parte ob-
 iecti, vtrum eam quis possit habere, se esse in
 gratia, vt talis assensus esse nequeat falsus, ma-
 gis q̄ si esset catholica fidei. Sunt equidē cer-
 tissimus, quòd cui hæc perspecta fuerit expli-
 catio, parum sit quæstio hæc difficultatis alla-
 tur. At verò quæstio potest habere præterea
 duos sensus: primum secundum præsentē sta-

*Fides ca-
tholica.*

*Certitudo
duplex.*

Hæretici.

tum: an nunc scilicet sit quis in gratia: alterū, *Duplex
sensus.*
 an possit habere certitudinem perseverantiæ
 vsq; ad finem vitæ, & assecutionis gloriæ. De
 hoc secundo dicemus post: nunc autē de pri-
 mo statuitur indubitata negatiua conclusio.
 Nemo potest adeo esse certus suæ propriæ iu- *Conclusio
respiciens*
 stificationis, q̄ est Christianus de articulis fi-
 dei. Huius ratio est talis, vt q̄ sumus diffusius
 explicaturi, breuiloquio perstringamus. Cer- *Conclusio
respiciens*
 titudo huiusmodi, quòd quisq; sit in gratia
 Dei, ex duobus pendet: vt pote ex firmitate
 diuinæ promissionis, quæ est fides catholica,
 & ex nostra dispositione: nempe si fecerim⁹
 illa, quæ à nobis ipse requirit: huius autem se-
 cundi membri fidem habere non possumus,
 quanta est fides catholica: ergo neq; tantam
 vllus de cōmuni lege habere potest, quòd sit
 in gratia. Sunt autem bipartiti, qui repellētes *Bipartitus
error.*
 hanc rationē, partem sustinent affirmatiuam.
 Lutherani enim negant primā assumptionē:
 scilicet, quòd certitudo huiusmodi depēdeat
 vllō modo ex nostris operibus, quippe quā
 solum aiunt dependere ex fide, & promissio-
 ne Dei. Catholici autem negabant secundam
 propositionem. Contēdebant enim (vtinam
 nemo iam persistat) quòd quanuis depēdeat
 ex operibus nostris, habere nihilominus quis
 potest tantam quandoq; certitudinē, vel suæ
 dispositionis vel suscepti sacramenti, quanta
 est orthodoxæ fidei. ¶ Vt ergo à Lutheranis *Lutherani.*
 exordiamur, certitudo ipsis gratiæ filia est
 suæ illius commentitiæ fidei, qua sola se fin-
 gunt iustificari. Inde enim quòd sibi persua-
 serunt, sola fide: id est, mentis assensione, qua
 vera esse creditur promissio euangelica, ita
 & misericordiam & gratiam apprehendi, vt
 ex nullo prorsus opere nostro iustificatio
 quoquo pacto dependeat, consequens iudica-
 runt, vna eademq; certitudine fidei debere
 nos assentiri, verā esse firmamq; promissionē
 per CHRISTVM, qui mentiri non potest, &
 assentiri illam gratiā assequimur. Quare vt si
 ne vlla cōditione credere tenemur, Deū esse
 fidelē, ita & obligamur credere factū ipsū:
 puta de se vnusquisq;, quòd obtinet promissum
 beneficiū, nullo respectu, rationēve habi-
 ta suorū operū: aliā qui id de seipso dubita-
 ret, in eodē aiūt, esset crimine hæretis, ac si du-
 bius esset de firmitate diuinæ promissionis.
 Quin vero vt lib. 2. vifum est, illā vocāt catho-
 licā fidem, qua vnusquisq; peculiariter certò
 credit se consequi remissionē peccatorū per
 CHRISTVM. Vnde inter articulos suæ fidei in *Confessio
Augusta-
na.*
 cōfessione Augustana seueritate illa cēsendi S.
 con-

conciliorum Ecclesiæ aiunt in articulo quin-
 to. Damnatur illi qui iubent conscientias dubi-
 tare, an consequatur remissionem, & addūt,
 hanc dubitationē non esse peccatum. Et art.
 20. acriter nos increpant, quòd dicentes iusti-
 ficationem pendere aliquo modo ex nostra
 dispositione, corrumpimus doctrinā de fide,
 quoniam non possumus conscientias firmā
 cōsolationē proponere: & ideo iubemur du-
 bitare de remissione peccatorum. Et infra, Si
 enim promissio pēderet ex dignitate nostro-
 rum operū, fieret incerta. Et in apologia Me-
 lanth. *Melanth.*
 lanth. (sua qua solet grauitate) Aduersarii
 inquit, infeliciter consulunt hominibus, dum
 iubent dubitare, vtrū consequantur remissio-
 nē peccatorū, quomodo in morte sustinebūt
 se isti dubitantes? Multaq; id genus in hac sen-
 tētiam congeminat quòd nullā fiducia collo-
 care in operibus nostris debeamus, sed totā
 in sola promissione Dei. Idemq; docēt in suo
 Didagmate, folio. 43. Idq; multo latius tra-
 ctat Calu. in suo lib. de insti. christ. & Bucer.
*Caluinus.
Bucerus.*
 sophistas nos appellat, & hostes ecclesiasti-
 cæ reformationis, quia deprauate corruppi-
 mus illud, Nemo scit an odio vel amore di-
 gnus sit: ac si non simus certi de nostra salute.
 At verò quantūcūq; vel habeant, vel habe-
 re se fingant, articulum hunc constitutissimū,
 certo ego tamē certius habeo, quòd quicūq;
 mentē eorum, & sensa perceperit, incredibilē
 iudicabit suam hanc sacrosanctam certitudi-
 nē. Adeo se statim oculis offert fons, & ori-
 go erroris. Neq; est cur hoc loco metuant so-
 phistas à nobis (quod nobis impingunt) ap-
 pellatum iri. Nam si vspiā aliās hic vel maxi-
 mē (si hanc mihi modo veniam dederint) ni-
 hilo maiorē scientiam exerunt, q̄ intus gerāt.
 Et quia plena huius erroris intelligentia, effi-
 cacissima eiusdem erit redargutio, in explica-
 tione potissimum insistant. ¶ Propositum er-
 go hic est demonstrare, quòd certitudo quā
 quisq; habet sui erga Deū habitus, & status,
 non solum pendet ex diuina promissione per
 se absolutē cogitata, sed ex sua etiam ipsius
 operum qualitate. Porro autem hoc lib. 2. c. 7.
 propemodum confecimus, vbi differebam⁹,
 promissionē nullam esse factam in sacra scri-
 ptura in particulari & absolutē, huius illiusve
 reconciliandi hominis, sed in genere, si cre-
 diderint, si sperauerint, si dilexerint, si deniq;
 penitentiam egerint: hoc est, si Deo nobis suo
 numine spirante, assensum cooperantes præ-
 stiterimus. Ex quo palām consequens fit, cer-
 titudinem peculiarē, quòd hic (exempli gra-

Melanth.

*Caluinus.
Bucerus.*

Eccles. 9.

*Sophista
non sunt
Lutherani.*

*Propositū
disputatio-
nis.*

*Primum ar-
gumentum.*

tia) assecutus fuerit donum Dei iustificantis,
 non solum pendere ex diuina fide, sed quodā
 modo ex nostris operibus: non quidem tanq̄
 ex meritis, sed tanq̄ ex dispositionib⁹ ac pro-
 motionibus, quas Deus in nobis per nostrum
 liberū arbitrium operatur. Neq; particularis
 hæc, est fides catholica, sed generalis illa, quā
 vnā in vniuersum eademq; tenentur habere
 oēs, & per quam sunt Christiani, quaq; adeo
 qui carent, infideles habentur. De hac autem
 peculiari, hæreticus ipse potius est, qui hære-
 sim reputat, dubitare quenquā quò sit loco
 in conspectu Dei. ¶ Secundum autē argumen-
 tū, quòd illic abscisum & truncū vsq; ad hūc
 locum reposuimus, ex sua ipsorum instituitur
 confessione. Fatentur enim iam, vt illic retu-
 limus, nemini beneficium reconciliationis im-
 pendi, nisi præuia penitentia. Nihil ergo de
 hoc disputemus, quia neq; modò nostra in-
 terest, illa ne penitentia, dispositio sit, aut quo-
 quo pacto causa, necne. Satis enim nobis est
 confessio sua. Nimirum, quòd sit necessaria.
 Inde quippe hoc pacto existit argumentum.
 Nemo absq; vera penitentia iustificatur, quòd
 autē penitentia vera, sinceraq; sit offensæ dei,
 neq; est articulus fidei, neq; tam certa cog-
 nitio: ergo neq; haberi huiusmodi certitudo
 potest singularis cuiusq; hominis reconcilia-
 tionis. Quin expendamus verba libelli per
 eos exhibitum Ratisonensis, & perscrutemur,
 an idem ipsi à veritate conuicti nobiscū sen-
 tiant. Aiunt enim art. 5. Cum renouatio sit im-
 perfecta, & hæreat in renouatis infirmitas,
 tamen docendum est, vt qui verē penitent,
 semper fide certissima statuunt, propter me-
 diatorem CHRISTVM, Deo placere. Et in
 eiusdem loci expositione, Buce. ait, quòd arti-
 culus ille solum penitentibus, & verē peni-
 tentibus, & habentibus fidem viuā, præcipit,
 statuere fide certissima, se assequi gratiā. Hic
 precor attentum sint legentes omnes, quemad-
 modum isti, qui ex principio tam à nobis di-
 uerso, controverfiam hanc submouerunt, q̄
 iam solis differentes verbis nos deludant.
 Quis dubitat, quin verē penitentes, habetesq;
 fidem viuam, salutem per CHRISTVM obti-
 neant? Quisnam autem sit verē penitens, ha-
 beatq; fidem viuam, hoc est, quòd nos dici-
 mus, non posse certitudine fidei catholicę de-
 prehendi, vide amphibologiam. Aiunt, certū
 esse per solum mediatorē CHRISTVM om-
 nes iustificari. Si intelligant, quotquot iustifi-
 catur, per ipsum iustificari, id omnes fatemur,
 tanq̄ fidem catholicam. Si verò ita intelligat,
 vt sit

*Secundū ar-
gumentum.*

*Libel. Ra-
tispo.*

Bucer.

*Amphibo-
logia.*

vt sit

ut sit certum hos vel illos modo iustificatos esse, de hoc terq; quaterq; pernegamus certitudinem haberi fidei. Nam quamuis iustificatio opus sit Dei absq; nostris operibus: id est, absq; merito nostrorū operum, non tamē est absq; illis omnino. Quandoquidem, ut ipsi fatentur, nisi verē pœnitentes, diuinum hoc beneficium neutiq̄ consequantur. Exemplū est in expositione Augustini, Deus vult omnes homines saluos fieri. At enim distributionē esse accommodam: scilicet, ut quotquot saluantur, saluentur per CHRISTVM: non autem quod simpliciter omnes saluentur. Et secundum aliam expositionem, quam lib. 1. verissimam etiam arbitratum sumus, cōmodius forte est exemplum. Ita enim Deus omnibus promisit, optat, et intendit salutem, ut per ipsum nō sit: quo minus consequantur omnes. Nihil tamen repugnat, quo minus multi non saluentur. *Tertium argumentū.* Tertium argumētum, erroris huius expositorū est. Quāuis nulla opera nostra bona, necessaria essent ad nostram iustificationē, tanq̄ causa vel dispositio, nec diuinæ motiones, saltem ea quæ praua sunt, obstaculo essent gratiæ Dei, an verò in aliquo iniquo opere, aut saltē cogitatione perseverem?, habere nemo potest certitudinem fidei catholice: ergo neq; certus esse quispiam potest diuinæ in se existentis gratiæ. Hoc argumētum est, quo maximē depromitur error hic cū prole sua, si bene optimē lector animaduertentis. *Luther.* Lutherus enim, ut est videre art. 14. suarum assertio num, acutē prospexit, non posse susinere certitudinem gratiæ, nisi consequēter docendo, quod qualiacunq; sint opera nostra, per solā nihilominus fidem certum sumus, non imputari nobis peccata: et ideo ait, Nemo debet respondere sacerdoti, se esse contritum, neq; sacerdos requirere. Quoniam Pau. aiebat, nihil sibi consciū esse: neq; in hoc iustificatum esse: et David, Delicta quis intelligit? ergo etiam si opera nostra peccata sint, nihil hoc debemus perscrutari, quia per fidem illa nō imputabūt peccata. Non enim qui seipsum cōmendat ille probatus est, sed quem Deus cōmendat. Hęc ille. Obserua ergo cādidē lector, quod assertores certitudinis gratiæ non solū negant iustificationē dependere ex operibus, tanq̄ ex dispositionibus, sed etiam impediri posse per peccatū. Aliās cū certi haud quaquā sumus, saltem certitudine fidei, qualia sunt nostra opera, maximē vbi aliqua ignorantia vincibili laboramus, non possemus esse certi status nostri. Tecum ergo Bucere inire

hunc cupio sermonē. Hęc tuā de nobis quærela est in hac concordantia certitudinis gratiæ, quod ut sophistæ et reformatōis hoites imponamus vobis, quod doceatis homines, quamuis impurē, scelerateq; viuant, tamen debere statuere, se per CHRISTVM Deo gratos. Sed nunquid nō ita res habet? Nonne quod modō faciebamus argumētū ita conuincit? Nūc et Luthi loco citato, et in de liber. chri. et aliis locis, ut lib. 2. cap. 5. citauimus, ita affirmat, quod qualiacunq; sint opera nostra, dū modo fixa, firmaq; sit fides, certum sumus salutis nostræ. Sed et tu ipse in commentariis super. 2. cap. ad Rom. nonne ita expresse doces, quod cum nostra opera, omnia incerta sint, imō ex se nihil sint, nulla eorum habenda est ratio? Aliās quomodō sustinebitis certitudinem gratiæ? Quin verò in eadē concordantia explicando tuam certitudinem, ais, quod cū nemo in hoc seculo omnē semper dubitationem de salute sua, et paternam cura sui quam Deus gerit, excludere possit, et hęc dubitatio vitium, et peccatum sit, enitendum certē vniciq; Christiano est, cum fideli promissionum Dei consideratione, tum iugi pro fidei incremento precatione confirmare suam fiduciam. Audi temetipse. Non solum ais, quod etiā presente peccato certum sumus gratiæ per fidem, verum quod cum nemo possit carere peccato dubietatis, certus est tamen homo illud peccatum conteri per fidē. Et idem ais in apologia Augustana, sodalis tuus Melanthon. Quomodō ergo hęc cohærent, tu videris, ut homo sine dubitatione, an sit in peccato, esse non possit: imō sine manifesto peccato: siquidē dubitatio ipsa peccatum est. et tamen certus sit, per fidem non imputari sibi peccatū. Cum tamen fides ipsa doceat, quod Deus odio habeat peccatū, et quod non parcat delinquenti: id est, durāti in peccato. Sed ad maiorem huius contradictionis explanationem, quartum informemus argumētum. Statuamus hic hominē, qui diu hāserit in aliquo vitio: puta, qui odia exercuit, vel concubinam habuit, cuius prauitatis cogitatus idē tūdem in memoriam recurrunt, vel hominem quem ambitio, vel quivis alius reprobus affectus deuexat, adeo ut dubiū illi iniiciat, utrū cupiditates illas, quæ altissimē esse solent visceribus infixæ, stirpitus auulserit ex corde, atque adeo ea ratione qua offensa sunt Dei, quod ad veram pœnitentiā requiritur, an nequaquā propter Deū, sed solum propter tēporarios respectus se abstinat. Huiusmodi pauidas

das (ut vos vocatis) geretes consciētias, quin verò (ut ego existimo) meritisimō dubias, id duntaxat admonetis, ut satagant in fide se contra hos pauores obfirmare, et asserere: cū apostolis deprecantes, adauge nobis fidē, et confidentes, per illa vnuerla conteri peccata, nullo habito respectu operum. Ita enim in libello imperatorio art. 5. docetis. Sed quid hęc est, si contradictio nō est, et apertissima verborum repugnantia? Quomodō enim potest fides certum hominem facere, se esse in gratia, nisi omnino tollendo dubitationem, quæ ex diametro pugnat cum certitudine? Quod si ita est, non solum ex fide promissionis pendet certitudo, sed etiā ex operibus et affectionibus nostris. Quapropter pugnantia sunt, quod dum existit dubitatio, fides nos faciat certos. Eo vel maximē quod aliam hic vos falsitatē adiungitis: scilicet, dubitationē ipsam, peccatum esse. Profecto S. Patres aliter nos commonefaciunt turbulentas consciētias se dare: puta non quasi pugnando cum laruis, et corde repetēdo, credo, et confido: sed certē ut occasionibus malorum ante oīa præcisus, precibus insistamus apud Deum, qui nobis opem ferat, nosq; ipsi nihilominus studiois exercitiis operam demus: quibus extenuato metu, certitudo in nobis adolescat, cōfidentibus, per Deū non stare, quo minus ab omni malo liberemur. Fides enim illa quam augeri in se petebant apostoli, nequaquā pertinet ad fiduciam conscientie: sed ad reuelationem illorum mysteriorū, quæ CHRISTVS illis annunciabat. De qua statim subdit ipse Redemptor noster, Si habueritis fidem sicut granū sinapis, dicetis huic arbori moro eraditare, et trāsplantare in mari, et obediet vobis. Quin verò hic lestorem iudicē appello, quī isti eadē scripturas in contraria sensa distrahāt. Vbi ait Paul. Si habuero fidem ita ut montes transferam, charitatem autē non habuero, et c. ne fateri compellantur, fidem existere posse sine charitate, dicunt fidem miraculorum non esse quæ iustificat: vbi autem post contendunt, fidem iustificantem reddere hominem certum amicitie Dei, citant, Adauge nobis fidem: quo tamē loco manifestus est sermo de fide eadem miraculorū, quæ vera est fides catholica. Vide quomodo eandē fidem quam in vno loco negant esse veram, in alio concedunt non solum iustificare, sed huiusmodi facere certitudinē. Hic proxime subsequitur quintum argumētum aduersus istorum assertionem: scilicet, quod nō

Mat. 17.

In contraria sensu distrahunt scrip. 1. Cor. 13.

Quintū argumentū.

solum potest homo, verum omnino tenetur quisq; credere se esse in gratia. Ad ea quæ naturalia sunt, nemo obligatur. Sed quod dubitatio in homine insurgat, et metus, quo statua sit apud Deum, est res naturalis, in his maximē, qui vel perditē aliquando vixerunt, aut vehementes patiuntur incurfus dæmonis, mūdi, vel carnis: ergo huiusmodi dubitatio non est peccatum. Quin verò nonnunq̄ illa exurgit ex naturali hominis complexione. Sunt enim quibus parum est sanguinis, qui ideo, si cuti in rebus aliis, ita et in hac parte sint meticulosi. Adde quod sæpenumero expertum habemus, homines probata vitæ, quo maiorē adhibent curam expurgandæ consciētia, maiori sunt, vel in metu, vel in scrupulo, ut expressit ait Ber. in ser. de quatuor modis orari diuinita verbum Gregorii, ibi verentes culpam inesse, vbi culpa non est: quomodō ergo talis dubitatio peccatum esse potest? *Argumentū sextū.* Veruntamen sextum argumētum est, quod in vltimis comitiis Ratisponēsis magnum Bucero negotium exhibuit. Arguebat enim collocutor Maluenda Hispanus, doctus quidē, ac disertus, quod si fides iustificans reddat hominem certum suæ adeptæ iustificationis, fit, ut quouis peccato mortali amittatur fides, atq; ita amittatur, ut quocunque peccati genere fiat homo hæreticus, denegans totam fidem. Nam si fides maneret cū peccato, deciperet, certificans peccatorem esse in gratia. Hic autem iudicatus Bucero est liberalior, ac munificentior iusto: sanē qui concessit confessionem, et consequens, ad quod non cogebatur. Enimvero licet quauis mortalis culpa excluderet fidem, quam ipsi censent fiduciam, non tamē deleteret omnes assensus fidei, quos homo habet scripturæ sacræ, quorū negatio ne, aut dubitatio sit hæreticus. At verò profectō saltem euincit argumētum, quod quicunq; peccat mortaliter, amittit totā veram fidem. Nam illa fides historica (ut isti vocāt) non est illis vera fides, eo quod admittere se cum potest peccatum. Si autem omne peccatum mortale excludit verā fidem, profectō vehementer stringit argumētum, quocunq; peccato mortali fieri hominem hæreticum. Nam quis rogo alius hæreticus est, quī qui non habet verā fidem? Et ideo compelluntur dicere, existentem in peccato non credere articulis fidei vera fide infusa, sed acquisita, vbi nos dicimus de hæretico in aliquibus articulis, credente alios. Quod autem argumētum in rei veritate conuincit, est, illam suā fidem,

Argumentū tū sextū.

Aug.

Tertium argumentū.

Luther.

Quartū argumentū.

Bucero.

et fiduciam specialem non esse de substantia fidei: ut pote cuius privatio non constituit hominem haeticum. ¶ Sed aliter potuisset in colloquio institui argumentum, quod sit hic septimum. Postulamus enim ab istis, an possint esse peccata mortalia, quae procedant ex ignorantia, an scilicet ita possit quis esse affectus, ut si sciret esse peccatum quod facit, nunquam committeret: nihilominus ex ignorantia faciens peccat. Nequaquam poterunt postulatum hoc nobis denegare, adeo receptissima est illa diuisio peccatorum ex ignorantia, ex passione, et ex malitia. Et Paul. ait, dignum se fuisse misericordia, quia ignorans fecit. Et transfiguratur se nonnunquam Satanas in angelum lucis. Et haetici et nonnulli vsurarii, et quod plurimi hoc modo peccant. Quinimod et ignorantia per se ipsa peccatum est, ut in haetico. Demus ergo hominem cum illa certitudine gratiae quam isti fingunt, qui aliquod committat peccatum mortale ex huiusmodi ignorantia, deceptus specie boni. Huic nihil certitudinis exstitum est, aut diminutum, sed ita certo credit, se esse in gratia, sicut antea: non putat se praestare obsequium Deo: et tamen decipitur: ergo hoc quod est hominem esse in gratia, non est veritas infallibilis, quam supra nominauimus certitudinem ex parte obiecti: atque adeo neque potest huius haberi certitudo fidei. Siquidem ex parte subiecti potest certitudo eadem manere quando res est falsa. Quis dubitat, quin tam firmo assensu roborati adherent placitis suis Anabaptista, quam Sacramentarii, tamque isti credant certo se esse in gratia, quam reliqui Lutherani: atque illi, quam nos? Et nihilominus evidentissimum est, aliquos falli: siquidem diuersa sentimur. At vero solutio Bucerii erat illic egregie festiua: scilicet, quod fides facit hominem certum se esse in gratia, quando habetur per motum spiritus sancti. Ecquis hoc vnquam dubitare potuit, qui certus modo fuerit motum illum fieri a spiritu sancto? Sed tamen quando ille motus sit a spiritu sancto, de hoc dicimus, non posse haberi certitudinem fidei catholicae. Nam etsi nonnunquam testimonium sui faciat, vbi habitat, non tamen vel evidens, vel tam certum, quod est fides catholica: ut infra inter diluendum obiecta suscipitur. ¶ Octauum utique argumentum, contra illud facit, quod aiunt, certitudinem gratiae solum corroborari ex fide, neque villo modo augeri ex operibus. Pugnatur quippe hoc dogma cum communi sensu. Quis enim adeo sit delirus, ut negare

Argumentum
in septimum.

Tim. i.
Cor. ii.

Bucerus.

Adiectio ipsius auctoris ex apologia aduersus Catharinum.

Argumentum octauum.

possit, eum qui totam vitam innocenter transigit, maiorem habere conscientiae tranquillitatem, et securitatem, atque adeo certitudinem gratiae, quam illum qui postquam perditissimè vixit, per motum fidei credit et fidit, omnia sibi condonari scelera, et flagitia? Atque ex duobus qui ex inquinata, scelestaque vita respiciunt, equis sanae mentis dubitet, quin ille qui pluribus poenitentiae fructibus scelera sua expianda curauerit, certior illa ratione fiat suae salutis, quam ille qui tantum a peccatis cessauerit? Insimulant nos illi, criminanturque huius iniquitatis, quod iubemus pauidas conscientias dubitare. Sunt tamen ipsi qui vanissima securitate laetant peccatores, sanè quibus, licet sceleratissimis sint moribus, nihil aliud consultum, quam cauere deinceps a peccatis. Quia CHRISTVS nihil aliud dixit, quam vade, et amplius noli peccare. Nos autem, Ecclesia inquam, ut sumus certissimi, quod ubi quis primum ab iniquitate animum dimouerit, gratiam Dei obtinet. Tamen quia nemini est certum certitudine fidei, an verè cor prauum reliquerit, consultamus, ita fidendum esse misericordiae diuinae, ut tamen homo per exercitium honorum operum certam faciat, ut ait Pet. vocationem suam, atque adeo certior in dies fiat suae salutis. Nam CHRISTVS non nisi seruantibus mandata promissit vitam: et, Qui diligit me inquit, sermo nem meum seruabit. Et exhibere nos iubet Paul. membra nostra seruire iustitiae, sicut exhibuimus, ut arma iniquitatis, seruire immunditiae. Neque in Ecclesiastico solum habetur, Fili peccasti, non adicias adhuc, verum additur, sed et de pristinis deprecare, ut tibi dimittantur. Non ergo sufficit a peccatis cessare ad constabiliendam certitudinem nostrae salutis, sed ex operibus confirmanda est certitudo. Vnde ad Corin. Paul. Gloria nostra, haec est, testimonium conscientiae nostrae: ergo nisi quicquid conscientia certitudinem habere non possumus. Ob idque nescio qua fronte aiunt isti, quod ubi conscientia pungit, nihil aliud debemus illi opponere, quam fidem CHRISTI. Non enim hoc est, quod sentit ad Corinth. Paul. ubi ait, vosmet ipsos tentate fratres si estis in fide: scilicet, in fide viuam: nam de mortua habere possumus certitudinem. Et quod semel finiamus, videntur mihi isti, qui sola fide aucupantur certitudinem gratiae, illi, quibus ait Ioan. Filiioli non diligamus verbo, neque lingua, sed opere, et veritate. Nam quid est diligere verbo, nisi perseueranter dicere, credo, et confido? Et subdit, In hoc enim (scilicet, quia opere diligimus)

Ioan. y.

Testimonia scripturae.

2. Pet. c.

Mat. 19.

Ioan. 1. 4.

Rom. 6.

Ecl. 1. 2.

2. Cor. 13.

2. Cor. 13.

2. Ioan. 1. 3.

gimus) cognoscimus, quod ex veritate sumus, et in conspectu eius (scilicet Dei) suadebimus corda nostra. Et sequitur, Quonia si reprehenderit nos cor nostrum, maior est Deus corde nostro. Ita Bucer et reliqui callide detruncant hanc auctoritatem, ut in sinistrum detorqueant sensum: puta, quod ubi conscientia acculat, nihil aliud debemus illi obicere, quam fidem CHRISTI, qui maior est corde nostro. At vero quauis meticulous hominibus, alias probis, et timoratae conscientiae, quinimod vniuersis saluberrima sit meditatio misericordiae Dei, hoc tamen loco diuersissimus est sensus Ioannis, ut patet ex subiunctis verbis, Si reprehenderit nos cor nostrum, maior est Deus corde nostro, et nouit omnia: id est, ubi reprehenderit cor, timendum est, quod Deus, qui melius quam cor ipsum nostrum, nouit omnia, a quo nos reprehendat. Vnde illico sequitur, Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, et c. Cum ergo dixerit prius, si cor reprehenderit, deinde, si non reprehenderit, magnum sumitur argumentum, quod certitudo nostra magno opere confirmetur ex nostra conscientia, quae dubio procul ex operibus quam maxime pendet. Vnde Chrysost. in 1. cap. Matthaet, Homilia 5. ita inquit, vnusquisque nostrum nulla in alia re spem suam, nisi post Dei misericordiam, in morum sanctitate constituat: et idem ait Ber. in sermone de 4. modis orandi, tractas miraculum de sanato paralytico, qui iussus est tollere grabatum suum, et ambulare: inde enim inquit, augetur nostra fiducia, quod sani sumus, si desiderio supernorum surgentes, a terrenis eleuantes corpus voluptatibus, demus operam, ut anima regat corpus, et non regatur ab illo, et ita operando viderimus nos proficere. At non opus est in re tam vniuersis recepta, et voce ipsius naturae notissima, plura verba prodigere. Sicut enim quisque de alienis moribus iudicat sanctitatem, et meritum apud Deum, ita et de seipso non potest certior habere fiduciam in Deo, quam quae ex operum conscientia gignitur. Hoc tamen hic adnotauerim, quod non est ita proprius, exactusque sermo Christianus, distinguere fiduciae duas: prioris remissionis peccatorum, quae innititur prorsus soli et vnico domino IESU CHRISTO, et eius meritis, et alteram bonae conscientiae, nisi sano, dextroque modo exponatur. Vna enim propria est sola fiducia, quae principaliter innititur CHRISTI meritis, et deinde operibus propriis. Ad hunc sensum,

Bucerus.

Chrysost.

Non sunt auctores fidei.

quod credamus firmiter, gratis a Deo remitti nobis peccata, sine meritis nostris: sed quia iustitia adultis non confertur, nisi nobis cooperantibus, neque augetur, nisi per merita in nobis ex eodem merito CHRISTI pullulantia, hac ratione ex operibus augetur eadem fiducia. Sed tamen totam eadem reiicere debemus in gratiam CHRISTI. ¶ Nonnum tandem argumentum, quod ego contra istos, et contra quoscumque etiam catholicos, asserentes tantam certitudinem gratiae in persona particulari, quanta est fidei, meditari soleo, fumitur ab experientia. Nunquam enim hactenus mihi potui persuadere, ut credam quenquam neque inter ipsos Protestantium, inuictores huius opinionis, nisi sit vel rudissimus, qui non intelligat, quanta debeat esse certitudo fidei, vel suae opinionis obstinatione, et perniciosa excacatus, qui tam certus sit, se esse in gratia, quam quod Deus est trinus, et vnus, vel CHRISTVS, Deus et homo. Adeo est discrimen manifestissimum: nimirum hos esse articulos fidei, de quibus nullatenus licet dubitare, sed mortem esse in eorum testimonium oppetendam: illud autem, quod ego vel ille sit in gratia, non in hoc gradu certitudinis. Vide quam ingenium meum ab ingenio aduersariorum de hac certitudine gratiae resilit. Ceseo enim ego pro mea exiguitate ingenii, quod quando nullum aliud esset argumentum, non sola nos fide iustificari, quod exinde consequeretur, aliquando esse certum, se esse in gratia, ob hoc solum negandum esset, sola fide iustificari: tanta est euidentia, quod fides nemi facit certum suae salutis. Et tamen aduersarii peruersa argumentatione, inde potissimum ratiocinantur, sola nos fide iustificari, quod alias nemo esset certus suae iustificationis, adeo habent pro euidenti, quod quilibet debet esse certus de sua salute. ¶ Sed ut de secundo sensu huiusmodi certitudinis in initio capitis adnotato, postremum adhibeamus verbum, non solum affirmat, quod possit quisque, imo quod debeat certus esse suae salutis, secundum praesentem statum, sed etiam quod possit et debeat esse certus suae perseuerantiae usque ad consequutionem gloriae. Vnde Bucer in concordantia huiusmodi articuli, referens illud verbum Augustini de ciuit. Dei. cap. 12. ubi ait: quod iusti de sua perseuerantia pramio certi sunt, de ipsa tamen perseuerantia sua reperitur incerti, interpretatur quod loquatur de incertitudine, et ignoratione, quae opponitur scientiae. Quid amplius disputandum est contra talem interpretem? Rogo

Nonnum tandem argumentum.

Nota.

Secundus sensus.

Bucerus.

Rogo

Refutatio. Rogo te Bucere, quando in primo membro dicit August. quod iusti sunt certi de præmio suæ perseverantiæ, de qua rogo certitudine loquebatur: an de certitudine scientiæ? Non poteris hoc affirmare, quia non habemus de illo æterno præmio scientiæ evidenciam, sed fidem: ergo ubi subiungit negationem, quod scilicet de ipsa perseverantiâ sumus incerti, de incertitudine contraria fidei loquebatur: quoniam de scientia nulla erat quæstio. Sed quid opus est testimonio Augustini? Vultis ne dicere, quod per fidem homo sit certissimus suæ prædestinationis? Vbinâ quæso vnq̄ fides revelavit alicui suam prædestinationem? nisi forsân alicui ex privilegio. Paul. ubi de illis veterinis fratribus, quorum alterum Deus dilexit, alterum odio habuit, sermocinatur, adeo reputat inaccessum mysterium prædestinationis, vt inde altitudinem diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei admiretur: & tamē nostri homines volunt, quod cuiuscunq̄ esse possit, & esse debeat certa sua perseverantiâ. Sed est inuincibile hoc argumētum in contrariū, Ille cui Deus revelaret suam prædestinationem (demus verbi gratia, sacratissimam Virginē, de qua non est dubitandum, quin talem reuelationem habuerit) ille inquā nullum potest habere metum nec minimum, imō credo, ille talis nihili prorsus faceret vniuersum mundum, sed multo esset lætior ac firmior, quàm Paul. quâdo dicebat, Viuo ego, iam non ego: aut quando dicebat, Quis me separabit de charitate CHRISTI? Quod si ita est, respondeant quæso isti, quot fuerint experti homines in tanta animi tranquillitate & securitate conscientiæ. Qua ergo disputatio hoc secundum membrum spectat, optimè scriptus est in Synodo canon ille. 16. Sess. 6. Si quis magnū illud vsq̄ in finem perseverantiæ donum se certo habiturum absoluta, & infallibili certitudine dixerit (nisi hoc ex speciali reuelatione didicerit) anathema sit. Alias autem condemnationes certitudinis, cap. sequenti referemus. ¶ Multa pro se isti adferunt testimonia scripturæ, sed illa communia sunt, etiam aliis catholicis, qui alia ratione affirmant eadem certitudinem, ad quæ idcirco respondimus paulò post. Qui verò locus Lutheranis proprius est, & peculiarissimus, ille est.

Rom. 4. Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio. Ita enim interpretantur hunc locum, quod propterea credendum nobis est, sola fide iustificari, vt firmam quisq̄ fidem habeat suæ propriæ salutis. Crimine ergo ab

vno disce omnes. Promissio salutis à Deo facta per CHRISTVM, non vno, sed duobus modis consideranda est. Primò de promissione in genere, qua pollicitus est Deus Abrahæ, et deinde per prophetas, mittere filium suū redemptorem vniuersalem omni credenti, sine discrimine Iudæi & Græci. Alio modo intelligitur peculiariter de salute cuiuscunq̄ per ipsum conferenda. De prima sinistra sentiebatur Christiani ex Iudaismo cōuersi, nempe quod promissus sibi fuerat CHRISTVS ob meritū seruatiæ legis. Cuius tumorem retundit Paul. & cæcitatem depellit, ostendens quod neque promissio fuit facta Abrahæ propter aliqua merita legis, neq̄ datus est nobis CHRISTVS in præmium aliquorum operum totius mundi: sed, vt gratis, & absque vlla conditione facta fuit promissio, ita ea sola causa venit CHRISTVS, vt certam faceret promissionem, absq̄ vllò prorsus respectu operum humani generis. Atq̄ hoc est quod tractat illic Apostolus. Non enim, inquit, per legem promissio Abrahæ, aut semini eius, vt hæres esset mūdi, sed, per iustitiā fidei. Et subdit. Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio omni semini: non ei qui ex lege est solū, sed & ei qui ex fide est Abrahæ. Nihil ergo hic meminisse de certitudine promissionis cuiuscunq̄, sed de promissione veteri CHRISTI, & remissione peccatorum in genere, quæ ex nullo prorsus opere legis pendeat, vt arbitrabatur Iudæi. Aliter ergo consideratur hæc promissio, vt singulis promissum beneficiū applicatur & secundum hanc considerationem, præter paruulos, qui iustificatur ante vsum rationis, promissio pendet ex operibus cuiuscunq̄. Quâdo quidem hoc modo non est facta promissio cuius absolūtè, sed sub conditione, si penitentiam egerimus, si audierimus vocē eius. Nam qui audit, & didicit, venit ad me. Quæ admodum latissimè iam supra explicatū est. Et hæc de certitudine gratiæ cū Lutheranis.

Quo de eadem certitudine gratiæ cum catholicis quibusdam disputatur. CAP. XI.

DVas præfati sumus diuersas vias, per quarum alterutrā ingrediuntur, quotquot opinionem certitudinis gratiæ defendunt. Enimverò cum rei cuiuscunq̄ cognitio ex suarum notitia causarū oriatur, nemo habere potest assensum firmum iustitiæ suæ & gratiæ apud Deum, nisi qui parem habeat assensum causarum, & actionum omnium, quæ sunt quoquo pacto ad iustificationem necessariæ. Ob idq̄ qui asseuerant, posse quencunq̄ tantam

tantam habere certitudinem suæ iustificatio- nis, quanta est fidei catholiæ, hi quidem hallucinantur, vel quia cogitant ex nulla prorsus alia re vllò modo pendere eandem iustificationem, quàm ex sola fide catholica, qualiacunq̄ sint opera nostra: vel quia, licet confiteantur pendere aliqua ex parte à qualitate nostrorum operum, possibile tamen arbitrantur, vt quis tam firmato assensu, tamq̄ infallibili credat se esse per auxilium Dei dispositū, neq̄ obicem ei opposuisse, quàm sumus certi Christiani, veras esse & infallibiles promissiones Dei. Primus est Lutheranus error, quæ capite proximo refellebamus, atq̄ etiam forsân expugnatum dedimus. Altera est quorūdam aliàs catholicorum opinio, cum quibus modò disputationem obimus. Contra quos statuitur hæc conclusio. Quauis possit homo in hac vita prægrandes habere coniecturas status sui in conspectu Dei (vt capite præcedenti dicere cœpimus, & paulò post amplius explicabimus) nemo tamen, præter speciale reuelationis privilegium, potest tantam obtinere certitudinem legitimæ suæ actionis, qua cooperatur mouenti Deo, aut legitimæ receptionis sacramenti, vt æquo assensu iudicet se esse in gratia, illi quo Christianus assentitur articulis fidei. In hac confirmanda conclusione, quanuis non me lateat, dignissima, solidissimaq̄, ac valentissima argumenta ex diuino scripturarum fonte haurienda esse, à rationibus tamē exordiar, quibus maximè scripturarum sensus aperitur. ¶ Atqui ratio prima, quæ contra secundum hunc modum sustinendi certitudinē gratiæ militat, est ipsa Lutheranorum confessio. Frequētissimum enim ipsorum, potentissimumq̄ argumentum est, quo asserunt sola nos fide iustificari, quod aliàs nemo potest esse certus, recepisse beneficium remissionis per CHRISTVM promissæ. Ita enim intelligunt illud: Ideo ex fide, vt sit firma promissio. Confitentur ergo, tanquam rem euidencem, quod si iustificatio pendet aliquo modo ex operibus, nullo esse modo potest certitudo gratiæ, quanta est fidei catholiæ, quia neq̄ tanta haberi potest cognitio conditionis nostrorum operum coram Deo. Et ideo nullum est excogitabile medium asserendi certitudinem gratiæ, quod non recidat in opinionem Lutheranorū. Cuius contrarium contendebant catholici isti, aduersum quos disputamus. ¶ Secundum argumentum est quod facit S. Tho. 2. 2. q. 112. art. 5. ubi hanc propriè disputat quæstionē. Ad quâ respon-

det trimembri cōclusionē. Puta, quod potest huiusmodi certitudo haberi ex privilegio: nō autē communi lege: tametsi possit homo maximas huius rei habere coniecturas. Et probat secundam partem, quam hic constituitur, tali ratione. Certitudo non potest haberi de aliquo, nisi possit diudicari per propriū principium. Principium autē & obiectum gratiæ est Deus ipse, qui nobis ignotus est: ergo gratiam suam, quâdo habeamus, certo scire non possumus, intelligit Deum esse principium, per suā gratuitam voluntatem acceptantem nos ad gloriā, quæ nobis non innotescit, nisi per nostra opera: quæ nonnunq̄ fallacia sunt. Nō autē desunt, qui locum hunc & rationem S. Thomæ ita interpretentur, quod loquatur tantummodo de sciētia: scilicet, quod nemo possit scire se habere gratiam. Nam sub iis eisdē terminis proponitur quæstionis titulus, & inter respondendum interponit exemplum de sciētia, quæ procedit ex primis principijs indemonstrabilibus. Et forsân responsio hæc, si sanè intelligatur, nihil aberrat à mente S. Thomæ. Sed tamen inde nihilominus comprobatur nostra conclusio. Nam S. Thomas tanquā per se manifestam prætermisit conclusionem de certitudine fidei. Nunq̄ enim fuerat suspicatus, vt posset quis vnq̄ cogitare, quod reuelatio fidei catholiæ extenderetur ad particularem & proprium statum huius vel illius hominis. Sed neq̄ dubitabat de euidencia scientiæ. Nihil est enim euidencius, q̄ quod non potest gratia Dei euidenter cognosci. Et ideo non quæsiuit nisi de certitudine scientiæ, hoc est, cognitionis in genere: vtrū tam certo quis posset iudicare se esse in gratia, quanta est certitudo scientiæ. Vbi cum determinat partem negatiuam, non solum concludit, quod non potest esse euidencia (de hac enim non erat quæstio) sed quod nulla potest esse certitudo cui non possit subesse falsum: vnde maiori ratione consequitur, nō posse haberi certitudinē fidei catholiæ: quæ maior est certitudine scientiæ. Et quod hic fuerit sensus S. Thomæ, inde fit liquidum, quod definit illā præcisè haberi posse certitudinem amicitia Dei, quam quis potest ex indicijs & coniecturis venari. ¶ Tertium argumentum est illud quod iam supra, non vno tantum loco informauimus. Habitus non generat assensum, nisi circa suum propriū obiectum (quod axioma est celebratissimum philosophorum omnium, perinde ac theologorum) obiectū autem propositum fidei non est, nisi Deus,

p & illa

Inuincibile argumētū.

Gal. 2. Rom. 8.

Syno. Trid.

Responsio argumēti in contrariū.

Rom. 4.

Impugnatio.

Cōclusio catholica.

Secunda cōsideratio promissionis.

Ioan. 6.

Prima ratio.

Rom. 4.

Secundum argumentū S. Thom.

Tertium argumentū.

et illa quæ ad spem nostram pertinent, iam reuelata sunt in sacra scriptura, vel inde auctoritate Ecclesiæ deducta & expressa: ergo illorum duntaxat est essentus fidei: at verò scriptura nullibi promittit remissionem nisi in genere, Qui crediderit, & baptizatus fuerit. Et, Si conuerteris se impius, & cætera. in particulari autem nusquam asserit lege communi, hanc vel illam singularem personam sufficienter esse per Deum adparatam, neque obiecit obstaculum suæ misericordiæ: ergo nemo valet per fidem catholicam habere talem de se assensum, quod sit receptus in gratiam Dei. Præter illos qui ex priuilegio talem de se habuere reuelationem, Vt de Abraham multi Patres adnotant in illo verbo Gene. Nunc cognoui, id est, cognoscere te feci, quod timeas Deum: & de Paulo, Sufficit tibi gratia mea. Profectio qui agnoscunt cooperationem nostram necessariam esse ad iustificationem, ignoro quo possint colore vim huius argumenti repellere, Nam dicere, quod habitus infusus fidei catholicæ extendat, ex parte quæ se ultra lineas sui proprii obiecit, est naturam ipsam fidei abnegare. Probissimè enim sanctus Thomas in initio statim. 2. 2. explicat naturam habitus fidei: sanè quæ Deus in hoc penitus infundit nobis, vt nos inclinet, moueatque ad assensum eorum præcisè quæ nobis reuelauit pertinentia ad beatitudinem. Est enim fides substantia sperandarum rerum. Quod quidem eò usque ego credo, vt si Deus alicui peculiariter aliam alius generis veritatem (vt futuram victoriam) reuelaret, assensus ille non spectaret ad fidem catholicam: licet parem haberet certitudinem. Quinimò si quibus sua propria salus modò reuelaretur, non fieret talis reuelatio per assensum fidei catholicæ, quæ communis est oibus, sed per aliam peculiarè. Et est huius argumenti confirmatio, quod qui modò lege communi non certò credit esse in gratia, nullatenus censetur hæreticus. ¶ Iam verò quarto loco arguitur. Quòd hic aut ille consequatur beneficium tam gratiæ quam gloriæ, effectus est prædestinationis: gloria enim est summus eius finis, & gratia, medium de se ad gloriam ordinatum: etiam in illis qui non sunt perseveraturi. Effectus autem prædestinationis, non est in particulari singulis personis notus per fidem, sed in genere tantum: nimirum, quòd facienti ea quæ per fidem iubemur, obueniet salus per gratiam CHRISTI: ergo nemo per solam fidem est certus gratiæ, & salutis

Gen. 22. Abraham & Paul. 2. Cor. 12.

Refutatur canillus.

S. Tho.

Quartum argumentum.

sua. ¶ Quintum & principale argumentum sumitur ex illa distinctione superioris capituli, vbi discernebamus inter certitudinē ex parte obieci, & illam quæ est ex parte subieci. Argumentum autem est huiusmodi. Certitudo fidei catholicæ cernitur, non modò ex parte subieci, sed ex parte obieci. Nam est assensus non solum ita firmus, in quo nulla sit formido, sed ita infallibilis, cui non possit subesse falsum: nullus autem communi lege talem potest habere assensum, se fecisse quod debuit ad assequendam gratiam, quin possit decipi, saltem non repugnat naturæ talis assensus huiusmodi deceptio: ergo talis assensus non potest esse fidei catholicæ. ¶ At qui ex hinc elicitur argumentum sextum, quòd nec potest huiusmodi assensus certitudine adæquare fidem catholicam, neque verò mereri nomen aliud quod fidei humanæ, hoc est, intensissimæ opinionis. Nullum enim est mediū inter fidem humanam & diuinā. Est namque diuina fides (si de illa certissima loquamur, de qua hic disputamus) reuelatio cui assensum præbere tenemur. Nam potest esse quædam etiā spiritus sancti attestatio per indicia quædam, de qua futurus est sermo capite postremo. Citra diuinam autem reuelationē, non restat, nisi illa fides quæ probabilibus testimoniis naturalibus connititur, cui quidem non repugnat falsitas in obiecto. Quæ de causa naturales philosophi nullum cognouerunt habitum infra scientiam, ad eò certum, cui non possit subesse falsum. Quocirca nullum statuerunt habitum fidei medium inter scientiam, & opinionem, vt cap. 11. super. 2. posteriorum disputauimus. Neque Aristotel. inter sex virtutes intellectus commemorat habitum fidei, eò quòd fides humana, quacumque polleat certitudine, potest esse falsa. Ad rem igitur vt descendamus. Si assensus quo quisque iudicat se esse in gratia non elicitur ex fide catholica, neque infunditur per speciale reuelationis priuilegiū, non potest esse ad eò certus, vt omnem depel lat dubitationem, quia neque tali assensui repugnabit subesse falsum. Explicaturque etiam num vis argumenti. Citra diuinam reuelationem, cui homo tenetur credere, nemo potest firmiori ac certiori assensu persuasum habere se esse in gratia, quæ ego modò habeo esse Constantinopolim, quæ quidem mihi fides est ita certa & firma, vt non sit in mea potestate non ita credere, vel quæ mihi est compertum, esse in Hispania urbem Segobiensem, in qua natus sum: & tamen huiusmodi fidei potest subesse falsum,

Quintum argumentum.

Sextum argumentum.

Philosophi de fide.

Ætic. 6.

Septimum argumentum.

Octauum argumentum.

Ioan. 15. Duo testimonia gratiæ.

2. Cor. 4.

1. Ioan. 1.

sum, quia nihil repugnat falso me credidisse fuisse urbem, quam non vidi, aut extare iam nunc, illam, quam olim vidi. ¶ Sed redarguebam ego præterea illos qui affirmabant, nihil prohibere, quòd minus posset quis, tam fixum, firmumque habere assensum, se non opposuisse obiecem gratiæ, quam habetur de articulis fidei argumento, quòd sit hic septimum. Nimirum, quòd huiusmodi homo, aut leuis esset, aut hæreticus. Etenim si iudicaret, nullum esse tam efficacem medium ad persuadendum sibi, se esse in gratia, quam est reuelatio fidei, & nihilocius tanta firmitate & certitudine ad hæreret huic, quanta articulo fidei, leuis, temerariusque esset: vtpote, qui dispari, minorique argumentum æquam tribueret fidem, atque reuelationi Dei. Si verò iudicaret aliud quodpiam argumentum vel coniecturam, vel authority tam tanti esse ponderis ad id persuadendum, quanta est authority Dei reuelantis fidem catholicam, is planè hæreticus esset. ¶ Octauum denique argumentum, atque ad eò postremum, quod & prædicta patecant, & viā aperiaraus dissoluendi argumenta, quæ contra obieciantur, est huiusmodi. Ad hoc vt certum de se homo ferat iudicium, quòd est Deo reconciliatus, debet perspectum, exploratumque habere proprium cor, aliquid ne ibi lateat, quòd diuinæ amicitia obstet: hoc tamen non potest omnino infallibiliter percipere: ergo neque certam ferre sententiam se esse amicū Dei. Secunda propositio inde fit manifesta, quòd quauis plurima possint esse eius rei iudicia, nullum tamen est ita euidentis, quòd non sit etiam commune existitibus in peccato mortali. Præcipua enim omnium testimonia sunt duo. Primum est offerre vitam pro CHRISTO. Maiorem enim hac charitate nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis: & tamen hæreticus tam firmo, tamque excelso animo dabit vitam in obsequium (vt putat) CHRISTI, quæ legitimus Christianus. Alterum testimonium est, nullam prorsus habere conscientiam peccati mortalis: & tamen neque hoc facit tantam fidem, quanta est catholica, tum quia, vt ait Paul. Nihil mihi conscius sum, sed neque in hoc iustificatus sum: tum etiā quia non solum absque conscientia peccati mortalis, verum absque conscientia venialis potest esse homo, saltem per modicum tēporis: & tamen nequit tunc certò affirmare, quòd nullum habeat peccatum, ne iuxta sententiā Ioanis, se ipse seducat. Et per hoc respondendum est ad argumentum aliud, quòd fauto-

res certitudinis gratiæ magnum arbitrabantur. Inter homines perspicuum est famulo quòd legitime iussa facit domini, ergo potest etiam homo scire quando iuste obtemperat Deo. Alias periculosa posuisset mandata, si nunquam nobis constare posset, quando ea iuste, vt ipse præcipit, exequamur. Respondetur inquam, discrimen esse inter obsequium præstitum hominibus, & id quòd debetur Deo. Nam tota obedientia, quæ debetur hominibus versatur in opere exteriori. Dec autem necessarium est etiam intimo corde seruire: at natura cordis est, vt soli Deo pateat, nobis autem sit inscrutabile. Et ideo natura ipsa rei est quòd non possit homini certò constare, quando habeat gratiā Dei: quæ gratuita sua voluntate per internas nostras actiones largitur nobis. Sed responsa hæc ad postremum capitulum spectant, vbi sunt obiectiones soluendæ.

Quo eadem veritas testimoniis scripturæ & sanctorum corroboratur. CAP. XII.

Rationibus iis præmissis, perspicua sunt testimonia scripturæ, & sanctorum, quibus eadem veritas constabitur. Primum, ac celeberrimū est illud, Nemo scit, an odio vel amore dignus sit. Hunc autem locum ad eò Protestantes alienum existimant ab hoc sensu, vt nos insimulent, quòd tanquam inimici componenda pacis eum peruertamus. Aiant enim, intellectum illorum verborum non esse alium, quam quòd ex operibus quæ extrinsecus apparent nullum sumitur argumentum illius, quæ intus est, charitatis, & iustitiæ. Quod enim illic tractat Sapiens, est quomodo iustis mala proueniunt, quasi essent impii: atque contra impiis bona, ac si essent iusti. Quare cum iustis & impiis promiscuè accidat, & bona, & mala, nihil inde cōperti habemus de internis meritis cuiusque, sed oia seruantur incerta usque in supremū diē. Et præterea ex cā descunt in nos, quomodo in hoc sensu affirmemus, neminem scire an odio vel amore dignus sit, cum nequā homines, dum actu peperant aliqua flagitia, apertissimè sciant odio esse dignos. Hi tamen istorum cauilli, quādo litera non illis planè aduerfaretur, nihil deberent imminuere sanctorum omnium authoritytatem, qui in hoc semper sensu locum hunc citant: sed & quando sanctorum cessasset authoritytas, textus ipse est planissimus. Nam primò diuersæ sunt propositiones, Nescit homo vtrū odio vel amore dignus sit: & nescit homo ex operibus externis, an odio vel amore dignus

Aliud verum argumentum.

Eccles. 9.

Lutheranorum cauilli.

Expositio textus.

dignus sit: prima enim est absoluta: altera vero modo quodam restricta: & tamen Sapiens non solum secundam, sed absolute asserit primam. Quod autem subiungit, vniuersa æque euenire iusto & impio, non est coartatio conclusionis: sed refutatio contrarii. Ac si dixisset, Nihil te moueant fortunæ, & euentus hoim, vt in de iudicium feras meritorum. Sunt enim illa deceptoriam indicia: eò quod citra discrimen bona eueniunt, vt iustis ita & peccatoriibus: & ideo his euentis nihil obstantibus, nõ solum alter de altero, verum neq; ipse de se homo scit, an odio vel amore dignus sit. Et confirmatur hic sensus ex litera ipsa, quæ sic habet, Nescit homo, vtrum amore an odio dignus sit: sed omnia in futurum seruantur in certa, eo quod vniuersa æque eueniant iusto & impio. Ecquid est omnia in futurum seruari incerta, nisi quod in presenti nulla potest esse certitudo? Nam si per fidem talem possemus assequi, non comparasset futurum ad presens, sed quæ apparent opera ad fidem mentis. Scilicet quod per opera non possemus certiores fieri, attamen possemus per fidem. Ad aliud vero argumentum, quod tãta in nobis inuehantur, respondetur quod nemo catholicorum dixit, non posse flagitiosum hominem scire, quando sit odio dignus. Facit enim S. Thomas loco citato idem argumentum. Ad quod respondet, diuersam esse rationem cognoscendi peccatum & gratiam. Nam peccati obiectum est bonum commune, quod est nobis notissimum, principium autem est nostra sola voluntas: gratiæ vero & obiectum est Deus: & causa sua, gratuita voluntas, quæ nobis non potest tanta certitudine innotescere. Quocirca non dicit Ecclesiastes, nescire hominem an odio vel amore dignus sit, quasi par sit ratio vtriusque partis, vt neutra possit sciri: sed quod non potest homo certo cognoscere, quando sit amore dignus. At verò quia nemo esse potest de amore dubius, qui non simul hæret, an sit dignus odio, in hoc sensu dictum est, Nescit homo an odio vel amore dignus sit. Maiori tamen probabilitate posset quis dicere, illud Sapientis enunciatum, non esse intelligendum, nisi de prædestinatione. Nimirum, quod nemo scit, quo destinatus sit, scilicet, an in vitam, an verò in mortem. Sed primum inde saltim conuincuntur Lutherani, docentes, posse hominem esse certum non solum presentis iustificationis, sed suæ perseverantiæ vsq; in finem. Præterea cum ille qui est in gratia, etiam si non sit per-

seueraturus, verè sit tunc in amore Dei secū dum præsentem iustitiã: & simpliciter negetur scire hominem quando amore dignus sit, non solum negatur sciëntia perseverantiæ, verum quod scire possit homo quando sit in gratia. ¶ Secundum testimonium aduersus certitudinẽ gratiæ est illud, Si venerit ad me, non videbo eum: si abierit, nõ intelligam. Et infra, Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Et rursus, Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti. At verò & hunc, quauis manifestum, locum cauillari quoq; contendunt aduersarii: dicentes, quod Iob illic id tantum confiteatur, quod iustitia nostra cõparatione ad Deum non reputatur iustitia. Attamen manifestaria hæc est delusio scripturæ. Non enim vnũ, sed duo longè distantia sunt, quæ iustus ille prædicat. Adulatus enim ei fuerat suus ille mentitus amicus commemoracione iustitiæ suæ. Nam etsi filii tui, inquit, peccauerunt Deo, & dimisit eos in manum iniquitatis suæ, tu tamẽ si diluculo confurrexeris ad eum, & omnipotentem fueris deprecatus: si mundus & rectus incesseris, statim euigilabit ad te, & peccatum tuũ reddet habitaculum iustitię tuæ. Hæc Iob adulatione duplici recutit modo. Primò quæ etiam si compertissimũ haberet, se esse iustum, iustitia sua tamen nulla esset, si compararetur Deo. Mox, quod neq; ipsam qualemcunq; iustitiam, quæ in homine est per gratiam Dei, potest homo certo cognoscere, quando vel adest, vel abest. Ob idq; diuersis vtitur verbis. Sic enim ait scriptura. Respondens Iob ait, Verè scio, quod ita sit, quod non iustificetur homo compositus Deo. i. sic non ait, ignoro, sed scio, quod nemo est adeò iustus, vt possit contẽdere cum Deo. Subdit autem secundũ argumentũ diuersum. Si venerit ad me, non videbo eum, si abierit, non intelligam. Eandem ergo iustitiam, quam scire dixerat non esse comparãdam cum Deo, subiungit se nescire quando veniat, quando uel abeat. Pars modo inferius, Quantus, ait, ergo sum ego, vt respondeam ei, & loquar verbis meis cum eo? Qui etiam si habuero quidpiam iustum, nõ respondebo, sed meum iudicem deprecabor. Non solum ex eo quod licet sit in iusto aliquid bonum opus, sunt tamen multa permixta mala, verum quod id ipsum quod in nobis iustum est, munus est diuinæ misericordiæ. Subnectit autem, Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Id est, eadem ipsa iustitia, qualiscunq; esse potest in hoie, nõ est vsq;

Non est ea de ratio cognoscendi pec. & gratiam.

Tertius sensus.

Iob. 8.

Grego.

x. Cor. 4.

vsq; adeo mihi nota. Et ideo verebar, inquit, omnia opera mea, hæretas an delicta essent: sciens quod non parceres delinquenti. Vnde Grego. 9. libro moralium, cap. 10. super verbo illo, Si venerit ad me, non videbo eum, Sæpe, inquit, mens, dum de virtutis suæ securitate resoluitur, insidiãte aduersario, inopinata culpa telo perforatur. Et cap. 18. super alia sententia. Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Sunt, inquit, nonnulla quæ sciri à nobis facile nequeunt. Nam sæpe recto studio contra delinquentium culpas accendimur: & cum ultra æquiritatis metas per iram rapimur, hoc zelum iustæ districtiõnis asstimamus. Et cum prædicantis mēs vtiliter placere studet, ad amorem laudis propriæ turpiter desinit. Atq; ita horrendo modo vnum idemq; opus culpa peragitur, quod virtus inchoauit. Hæc Grego. Atq; hac de causa verebatur Iob omnia opera sua. Plurimaq; in eadem sententiam subiungit eleganter, cap. 19. vbi ait, quod humanus animus immensa cogitatione caliginosus, semetipsum etiam discutendo non penetrat. Et iterum, Iustorum, inquit, corda ad perfectum se examinare nequeunt. Tertius præcipuusq; locus est ad Corinth. vbi ait Apostolus, Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicem, aut ab humano die, sed neq; me ipsum iudico. Nihil enim mihi conscius sum, sed neq; in hoc iustificatus sum. Qui autem iudicat me, dominus est. Vbi adnotanda est gradatio Pauli. Ait enim primum, fallax esse iudicium, quod alter de altero profert, Mihi pro minimo est à vobis iudicari, vel ab humano die: id est, ab humano iudicio. Ait verò, quod non solum aliorum de se iudicium nihili facit, sed quod neq; id ipsum, quod de semetipso habet, certum reputat. Cum ergo suum de se iudicium conferat cum alieno, palam docet, quod sicut non potest alius de alio infallibilem ferre sententiam, ita nemo de semetipso. Cuius causam talem annectit. Quia si quispiam posset suæ iustitiæ certior fieri, id maxime esset quando nihil sibi conscius esset: non tamẽ est firmũ argumentum, cum ex negacione inferitur affirmatio: videlicet nullus sum conscius peccati, ergo sum iustus. Sed Deus, inquit, est qui iudicat me. Si tunc Paul. non habebat suæ sanctitatis reuelacionem, planus est sensus. Nempe quod Deus solus sciebat qualis esset in cõspectu suo. Si verò forte eiusmodi haberet reuelacionem, vt suggerit nobis Ambr. sensus est, quod quanquam sibi notus esset, non ta-

men id certò nouerat ex testimonio consciëntiæ suæ, sed quia ita Deus sibi indicauerat. Interpretamentum autem, quo Luther. art. 14. hunc locum deprauauit, quodq; sui discipuli mordicus retinent, & absurdissimũ est, & ca. 12. à nobis coargutũ. Aiunt enim ex hoc Ioco Pauli id tantum colligi, quod nullũ sumitur argumentũ iustificationis ex operũ qualitate, & probitate: nã delicta inquit Luther. quis intelliget? At qualiacunq; inquit, sint opera nostra, etiã si sint peccata, sola fide efficimur certissimi, non imputari nobis. Quibus possit auribus Christianus portetã hæc audire? Nepe quod non solum peccata, rationẽ etiã culpæ retinentia non imputentur à iustissimo Deo (qui, vt ait Psalmista, iniquitate odio habuit, & secundũ Iob, non parcat delinquenti) verum etiam quod dum homo conscius est peccati, certior tunc per fidem fit nõ sibi imputari. Hæc autem mõstra, præterq; quod supra satis expugnata sunt, his quoq; locis, quos modo tractamus, apertissime repugnat. Nam imprimis Paul. non dicit, quod ex consciëntia non sumitur aliquod argumentũ iustificationis (nã gloria nostra, ait alibi, hæc est, testimonium consciëntiæ nostræ) sed id tantum, quod nõ sumitur inde testimoniu vsq; quaq; certissimũ. Hoc tamen irrefragabile testimoniu non solum haberi non potest ex consciëntia, verũ neq; ex fide. Alias nõ adiecisset, Qui autẽ iudicat me, dominus est. Nolite ante tempus iudicare donec veniat dñs. His enim verbis cõmonstrat in hac vita præsentis, nisi Deo reuelante, non posse vsq; adeò innotescere nobis diuinã gratiã. Et David non solum ait, Delicta quis intelliget, sed subiungit, Ab occultis meis munda me domine. Reuera qui petit ab occultis mundari, non habet certitudinẽ fidei, quod sit mundus. Iam verò & huc referuntur proueria illa Sapientis, Quis potest dicere, mundum est cor meũ: purus sum à peccato? Et, Beatus homo qui semper est pauidus. Et, De propitiatu peccatorum noli esse securus. Vbi Lyra haud contemnendus glossator, Peccatorum, inquit, etiam eorum quæ sunt per poenitentiam remissa. Sane quam nescis, fueritne sufficiens. ¶ Extãt præterea S. Patrum testimonia plurima. Nam præter Gregorium, quem citauimus, est Hieronym. super illud Miche. 6. Dominus quaerit à te vtiq; facere iudicium, & diligere misericordiam, & sollicitum ambulare cum Deo tuo, Præcipitur, inquit, vt preparati simus ambulare cum domino Deo nostro: nulla hora dormire,

Lutheri deprauatio.

2. Cor. 4.

Psal. 13.

Pro. 20. & 28.

Ecl. 5.

Hiero.

domire, nullo tempore securi esse debemus: sed semper expectare patrem familiam venientem, & diem formidare iudicii, & in nocte huius seculi dicere, Ego dormio, & cor meum vigilat. Et super illud Ionæ. 3. Quis scit si convertatur & ignoscat Deus, Ideo inquit, ambiguum ponitur & incertum, ut dum homines dubii sunt de salute, fortius agant penitentiam: & magis ad misericordiam prouocent Deum.

Aug. Et August. super illud Psalm. 50. Incerta, & occulta sapientia tua manifestasti mihi. Quæ, inquit, occulta? quæ incerta? Quod Deo ignoscit, & talibus. Nihil tam occultum, nihil tam incertum. Ad hoc incertum Niniuitæ penitentiam egerunt: dicentes, Quis nouit, si Deus stat in melius sententiam suam, & misereatur? Et lib. de perfectione iustitiæ: Quantalibet iustitia præditus sit homo, timere debet ne aliquid occultum lateat. Et epist. ad Probam, quæ est. 221. super illud Pauli, Nolite ante tempus iudicare. Sicut sibi quisque, nemo alter alteri notus est: & tamen nec sibi quisque ita notus est, ut sit de sua castina conuersatione securus. Hoc ad incertitudinem perseverantia refertur. Sequitur autem, Proinde quauis ex fructibus suis multi cognoscantur, tamen propter humanorum animorum ignota, & incerta, rectissime Apost. admonet, ut non ante tempus iudicemus. Ecce corda incerta. Et Ambros. super eodem loco Pauli, Nihil mihi conscius sum. Humiliat se, inquit, & loquitur ut homo, qui possit culpam incurrere nescius.

Ambros. Et Chryso. super eodem loco. Accidit & hominem in quibusdam peccare, quæ peccata esse ignorat. Et rursus, Tribus rationibus incertum est nostrum iudicium. Prima quidem, quod etsi nihil ipsi conscii simus, eius tamen indigemus, qui peccata nostra certa ratione corripiat. Altera, quod multa opera nostra nos latent. Tertia præterea, quod multa aliorum opera nobis bona videntur, quæ non recta sunt sententia. Et super Matth. in imperfecto, homil. 38. super illud supra citatum Proverb. 20. Nemo, inquit, est tanta firmitate suffultus, ut de iustificatione sua debeat esse securus. Bernard. autem est cuius sunt de hac re euidentiore testimonia. Licet eodem etiam teste corrupte aduersarii utantur. Nam primum contra incertitudinem perseverantia manifeste ait sermo. 2. in octaua paschæ, quod licet nunquam sine testimonio electos suos deserat Deus, nouit tamē Dominus, qui sunt eius, & solus ipse scit quos elegerit à principio. Et subdit, Quis verò scit hominum si est

dignus amore vel odio? Quod si, ut certum est, certitudo nobis omnino negatur, nūquid non tãto delectabiliora erunt, si qua forte electionis huius signa possimus inuenire? Quæ enim requiem habere potest spiritus noster, dum prædestinationis suæ nullum adhuc testimonium tenet? Est ergo non omnino certum, licet sint aliqua testimonia. Quod autem ait in calce huius sermonis, Nouum aduenisse spiritum, certissime noua conuersatio testatur, non intelligit de certitudine fidei catholice, sed de certitudine quæ sufficit pacare humanum cor. De aduentu verò spiritus sancti ad nos loquitur super Cantica serm. 17. ubi ait, Orandus est tantum ut custodiat corda nostra & intelligentias nostras: ne forte cum non aderit, adesse putemus: nostrumque pro ipso sequamur sensum, deuiantes. Venit namque & vadit prout vult: & nemo facile scit vnde veniat, aut quo vadat. Et quauis subiungat, quod periculosissime ignoratur, quando veniat, aut vadat: & ideo inuigilandum nobis esse, ut sensum aliquem habeamus eius accessus & recessus, haud tamen intelligit, quod illum, vel aduentantem, vel abeuntem, certa valeamus ratione deprehendere. Idem argumentum tractat latius super eisdem Canticis sermone. 74. ubi in seipso depingit sensus intrantis & exeuntis: tandem concludens hæc verba, Ex reuouatione, ac reformatione spiritus mentis meæ: id est interioris hominis mei, percepi ut cunctis speciem decoris eius. Nota ut cunque, At verò in epist. 42. ad archiepiscopum Sermonem, sic habet, Præuim est cor hominis, & imperscrutabile: ita ut nemo sciat quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis, qui in eo est: sed nec ipse plene. Nam cum Apost. diceret, Mihi pro minimo est, ut à vobis iudicer, aut ab humano die, adiecit: sed nec ego me ipsum iudico. Quare? Quoniam non possum, ait, ratam vel ipse de me proferre sententiam. Ego enim nihil mihi conscius sum: non tamen in hoc iustificatus sum. Non ex toto credo me vel ipsi conscientia meæ: quippe cum ne ipsa quidem queat me comprehendere totum. Nec potest iudicare de toto, qui totum non audit. Qui autem iudicat me, dominus est. Dominus inquit, cuius utique scientiam non effugit: sententiam non subterfugit, etiam quod propria latet conscientiam. Audit Deus in corde cogitantis, quod non audit vel ipse qui cogitat. Ex doctoribus autem scholasticis præter unum Ioannem Baconem Carmelitam, nemo est qui non eandem teneat opinionem.

Alexan. de Ales. nem. Nam Alexan. de Ales tertia parte, tractatu de gratia, disputans quæstionem, ait, cognitione speculatiua, & certa non esse gratiam Dei cognoscibilem, sed tantum effectiua, & experimentalis, scilicet per effectus, ut quando homo non habet propositum male agendi, quando frequenti meditatione dei dulcedinem sentit & suauitatem, Sed est, inquit, iuxta dictum Hipocratis, experimentum fallax. Nam iidem effectus esse possunt in eo qui est in peccato: saltem ubi est vincibilis ignorantia, ut in hæretico. Alexandrus secutus est S. Tho. in loco supra citato. Et Bonau. & Ricar. & Duran. 1. d. 17. & quotquot hanc disputant quæstionem. Atque adeo Scot. quæ immerito nonnulli citabatur in hanc sententiam affirmatiuam. Etenim, 1. sen. d. 17. q. 1. omnium apertissime ait, quod ex nullo actu quæ exercemus, neque ex substantia eius, neque ex intentione, neque ex delectatione, & facultate in operando, neque ex bonitate aut rectitudine morali eiusdem possumus concludere aliquem habitum supranaturalem inesse. Et rationem subdit. Quia aliàs, quocumque istorum dato, posset quis habens charitatem, cognoscere certitudinaliter se esse in charitate. Quod ipse lege communi reputat impossibile. Ex quo fit consequens illud quod ait in. 3. d. 24. scilicet, quod charitas potest ostendi & actu interiori, quo inuenit se homo promptum ad diligendum Deum, & exteriori, quo feruet in actibus, & exercitiis pro dilecto Deo, intelligere de ostensione coniecturali, & experimentalis, quæ ait Alexan. sæpe fallere. Igitur meritissimo, ac iure optimo S. Syn. contra assertorem de certitudine gratiæ pronuntiauit Sess. 6. Primum cap. 9. confessionis sub his verbis, Quauis autem necessarium sit credere, haud remissa vnquam fuisse peccata, nisi gratis diuina misericordia propter CHRISTVM, nemini tamē fiducia & certitudinem remissionis peccatorum suorum iactanti, & in ea sola quiescenti, peccata dimitti, vel dimissa esse, credendum vel dicendum est. Cum apud hæreticos, & schismaticos possit esse, imò nostra tempestate sit, & magna contra Ecclesiam catholicam contentione prædicetur, vana hæc & ab omni pietate remota fiducia. Sed nec illud asserendum est, oportere eos qui verè iustificati sunt, absque vlla omnino dubitatione apud semetipsos statuere, se esse iustificatos, neminemque à peccatis absolui ac iustificari, nisi eum qui certò credat se absolutum & iustificatum esse, atque hac sola fide absolutio nem & iustificationem perfici: quasi qui hoc

non credit, de Dei promissis, atque mortis, & resurrectionis CHRISTI efficaciam dubitet. Nam sicut nemo pius de Dei misericordia, deque CHRISTI merito, deque sacramentorum virtute, & efficaciam dubitare debet, sic quilibet dum seipsum suamque propriam infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare & timere potest: cum nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consequutum. Mox cap. 12. cõdemnat eos, qui temerariam sibi arrogant certitudinem prædestinationis. Et cap. 13. eos item, qui eandem sibi promittunt securitatem perseverantia. Et can. 13. Si quis inquit, dixerit omni homini ad remissionem peccatorum assequendam necessarium esse, ut credat certò, et absque vlla hesitatione propriæ infirmitatis & indispositionis, peccata sibi esse remissa, anathema sit. Et can. 14. sub Anathemate etiã cõdemnatur, fidei certitudinem in particulari, qua quis credit se iustificari, vel sufficere ad iustificationem, vel esse necessariam.

Quo ad obiecta aduersæ partis respondetur. CAP. XIII.

Argumenta partis aduersæ plurimum ex diuersis locis sacre scripturæ desumuntur. Tametsi præter huiusmodi testimonia nonnullas quoque rationes adhibebant, qui huic sententiæ antequam à Synodo decerneretur, obtrahabant. Atque Lutheranorum potissimus locus est ille, Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio: quæ capite iam decimo dilucidauimus. Cætera verò omnia testimonia tam Lutheranorum, quæ nostrorum sinistra interpretatione peccant. Quæ quidem peccata, ad tria, quatuorve rediguntur. Primum enim errant vsurpantes fidem, non pro alia, quæ pro viua fide. Exinde enim, quæ certi esse possumus nos habere fidem, certos se esse putant, habere charitatem. Vnde Luther. ar. 14. suarum assertionum, Non contritione inquit, sacerdos debet petere à penitente: quia de illa certi esse non possumus, sed fidem, quæ certissime sentire potest in corde, si eam habet, ut ait Aug. Vnde Paul. inquit, Vosmetipsos tentate si estis in fide: ipsi vos probate. An non cognoscitis vosmetipsos, quia CHRISTVS IESVS in vobis est: nisi forte reprobitis. Hæc autem omnia perperam intellecta sunt. Primum confitemur cum Augustino. 13. de trinitate, quod potest quis euidenter scire se habere fidem. Cuius verba sunt, Fidem ipsam quisque videt in corde suo, si credit: vel non esse, si non credit. Id quod & S. Tho. agnouit. 2. 2. q. 1. ar. 4.

ad secundum argumentum. Etenim licet non habeam evidentiam, sed tantum credam, ex-
tare Constantinopolim, euidenter nihilomi-
nus cognosco, talem me habere credulitatē.
Et pariter est mihi euidens, me credere Deū
esse trinum, licet non sit euidens trinitas. Est
mihi inquam euidens quod credo, siue per fi-
dem acquiritam, siue per infusam. Quoniā ne-
mini est euidens habere se habitum infusum:
sed id tantū, quod habet credulitatem. At ve-
rō ista euidētia, est de fide secundum suam
substantiam: sanē quatenus est assensus men-
tis. An verō fides uiuat per charitatē non ita
certō scio. Aliās, si eadem esset ratio de fide,
& de fide uiua, non solum haberem certitu-
dinem, me esse in gratia, sed certē euidētia:
qualē habeo, quod credo. Vnde verbū Apo-
stoli, Vosmet ipsos tentate si estis in fide, po-
tius designat dubietatem, quā certitudinem. Et
ideo (ut S. Tho. & omnes interpretantur) in-
telligendum est de fide uiua, scilicet, ut quisq;
se probet an sit in charitate. Atq; hoc ipsum
est quod subiungitur, An nō cognoscitis vos-
met ipsos? quia CHRIS TVS IESVS in vobis
est, nisi fortē reprobī sitis. In illis enim in qui-
bus certum erat existere CHRIS TVM per fidē,
sub dubio affirmat existere per charitatem:
dicens, nisi fortē reprobī sitis. Et ita Hiero.
exponit, quasi Apost. Corinthios commone-
faceret, ut se examinerēt: non quidem an ha-
berent fidem, sed vtrū eam haberent, chari-
tate informatam. Quinimō Erasmus ipse quē
Buce. in exordio sui libri de vera Ecclesiarū
reconciliatione signiferum Lutheranorum ac
luciferum agnoscit, ita exponit, Nisi fide vt-
cumque incolumi, vita impura meruistis a
CHRISTO reuocari. Potest ergo homo certus esse
de sua fide, an verō uiuat per charitatem, nō
item. Cuius ratio discriminis manifestissima
est: quoniā assensus intellectus ex nulla diui-
na acceptatione dependet, & ideo notissimū
est vniciq; persuasum habere Euangelium,
gratia verō, & amicitia Dei in diuina beneuo-
lencia & acceptatione consistit: quē nobis est
ignota. ¶ In contrarium autem potest quis
citare Augustinū. 8. de trin. cuius verba sunt,
Qui diligit fratrem, magis nouit dilectionē,
qua diligit, quā fratrem, quem diligit. Vnde ap-
parenter colligitur, non solum informem fi-
dem, verum etiam formatam posse certō co-
gnosci. Hunc autem locum omnes doctores
interpretātur de actu charitatis, quantum ad
substantiā. Potest enim quis certissimam ha-
bere experiētiā, quod habeat aliquem actū

diligendi Deum. An verō omnia faciat quae
Deus praecipit, & ex vero corde propter ip-
sum firmum habeat propositum nunquā pec-
candi, hoc non possumus certō scire: maxime
vbi est ignorantia praua. Qua de re lib. 1. cap.
22. dicebamus, omnem actum, quō ad substan-
tiā, qui est in amico Dei, posse esse & in pec-
catore. Quod si quis rem etiamnum vrgen-
do hoc pacto perfirinxerit, Illa quae Deus no-
bis praecipit, per fidem sunt manifesta: ergo
certō scire possumus quando illa implemus.
Vnde Aug. in lib. de gratia CHRIS TI cap. 13.
sic inquit, Docet Deus eos qui secundū pro-
positum vocati sunt: simul donans, & quid
agant scire, & quod sciunt, agere. Ad hanc re-
plicationē iam supra capite proximo respon-
debamus, quod quāuis in genere fides osten-
dat nobis legem, attamen an puro corde il-
lam custodiam, neq; aliqua nos teneat igno-
rantia, id quidem nequimus certō scire, licet
talē possimus habere probabilitatē, ut paca-
tas habeamus conscientias. Atq; huc perti-
nent verba Augustini, quae non solum loco
citato, sed aliis etiam crebrō inculcat. Id pra-
cisē intendens, quod in concilio Mileuitano
cano. 4. sancitū est. Nempe CHRIS TI gratiā
non sic tantum nos adiuuare ad non peccan-
dum, quod per ipsam nobis reuelatur, & ape-
ritur intelligentia mandatorum, verum quod
per ipsa praestatur, ut quae cognouimus, dili-
gamus, & quae diligimus valeamus implere.
Itaq; sensus Augustini non est, quod per gra-
tiam lege communi sciat quis in particulari,
id quod facit, iustēne & in gratia faciat: sed id
quod facit in suo genere esse bonum, iuxta
reuelationem fidei. Puta orare, elemosynas
elargiri, &c. ¶ Secundū ergo peccatum isto-
rum est, quod remissionem peccatorū & do-
na, quae per fidem catholicam certiores facti
sumus, donata esset per CHRIS TVM dilectae
Ecclesiae suae: id est, illis qui verē cū illo sunt
charitate cōiuncti, arbitratū per eandē fidē
notū esse singulis, quod talia dona reuera su-
sceperit. Quod quidē nō est necessariū. Quia
huiusmodi promissioēs (vt saepissimē haeten-
dixim⁹) nō absolutē, sed sub cōditiōe propo-
nūtur, Qui crediderit & baptizat⁹ fuerit. Qui
diligit me, diligetur a patre meo, Si impi⁹ ege-
rit penitētiā, &c. Per hoc documentū soluitur
illud, Nos autē nō spiritū huius mūdi accepti-
mus: sed spiritū q̄ a deo est: vt sciam⁹ q̄ a deo
donata sūt nobis. Ad qd̄ respōdet S. Tho. lo-
co citato. 1. 2. q. 112. qd̄ intelligitur de donis glo-
riae, quae nobis in spe data sunt: ad quae peruē-
turi

Interpreta-
tio Aug.

Secundū
peccatū Lu-
theranorū.

1. Cor. 9.

dant in terra, spiritu scilicet, aqua, & sangui-
ne. Testimonia enim gratiae Dei sunt, aut nul-
lam habere conscientiam peccati post baptis-
mum, aut lachrymarum fonte eorum sordes
abluere: mox iugibus poenitentiae fructibus
corpore affligere, & veluti sanguinolēto mā-
tyrio prauas affectiones perimere, ac deniq;
in operibus spiritualibus exerceri. Sed tamē
neq; haec sunt planissima testimonia, vt in illa
epistola paulo ante citata idē ipse est author.
Est & aliud testimonium aueritas audiendi
verbum Dei. Nam qui filius Dei est, verba
eius audit. Atque illa mentis dulcedo, de qua
Ioan. Vincenti dabo manna absconditum,
quod nemo nouit nisi qui accipit. Haec autē
omnia sufficiunt quidem sedare conscientias,
& confirmare spem, non tamen pertingunt
vsq; ad certitudinem fidei. ¶ Sed mirandū
est, q̄ nos Buce. perstringere arbitratū ex eo
quod in eodē capite ad Ro. subinfert Apost.
Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiā
proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis
omnibus tradidit illum. Quomodo non etiā
cum illo omnia nobis donauit? Quis accusa-
bit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat:
quis est qui condēnat? Haec enī verba eo au-
dit intellectu, quod nulla nos retroacta vita,
nulli remorsus conscientiae debent terrere. Nā
etiā si opinemur, illa quae modō agimus aut
cogitamus peccata esse, nihilominus sumus
per fidem certi, quod omnia nobis condona-
ta sunt per CHRIS TVM: qui cum a nostra par-
te pugnat, nulla nos possunt condemnare de-
licta. Sensus autem istorum verborum quis
non videat ad certitudinem totius Ecclesiae
in genere referri, & non ad certitudinem sin-
gulorum? Explicat enim Paul. quemadmo-
dum cuncta nobis donauerit Deus cum filio
suo, his scilicet, qui membra eius efficiuntur.
Qui tamen reuera membra sit per viuam
charitatem: hoc est, quod non possumus cer-
tō scire. Tamen si homo ita debet sanctis offi-
ciis certam facere, vt ait Pet. vocationem suā,
vt possit dicere cum Paulo eodē loco, Quis
ergo nos separabit a charitate CHRIS TI? Tri-
bulatio? an angustia? an fames? an nuditas? Et
quae sequuntur. Hic autem Buce. sanctē preca-
tur lectorem, vt cōsideret quanta manifesta-
tione Paul. vtatur ad confirmandam certitu-
dinem gratiae, affirmās nullam esse rem pror-
sus quae possit iustū separare a charitate, qua
Deus nos diligit. Hanc enim charitatem hic
existimat Buce. significari. Porro autem nos
haud tanta egemus cōsideratione ad cernē-
dum

Testimo-
nia diuinae
gratiæ.

Ioan. 3.

Apost. 2.

Buce.

1. Pet. 2.

Tertium
peccatum.

Rom. 8.

Bern.

dum quanta isti cæcitate legat huiusmodi testimonia. Nam primum Paul. nō loquitur de charitate, quæ a Deo diligimur, sed quæ ipse diligebat, atq; oēs deberemus diligere Deū. Amor enim diuinus, vt prior est nostro, ita neq; cessat nisi prius cessante nostro. Ob idq; nulla esse posset compositio, coaptatioq; verborum, quod tribulatio vel angustia nō possent dimouere deum ab ea qua nos prosequitur dilectione: quia ista pericula non pugnant contra Deum, nisi quatenus nos ipsos expugnant, ac superant. At verò siue de hac, siue de illa charitate loqueretur, quis monstrū hominis ferat, imponentis Paulo, quod affirmauerit, non posse iustum vlla de causa separari ab amore Dei? Quandoquidem iustitia nō auferat libertatem peccati, neq; omnes confirmet in bono, vt peccare nequeant: & ideo licet nulla per se res habeat potestatem cogens nos in malum, nos ipsi ad hoc sumus liberi. Igitur Paul. vel habebat tunc reuelationem suę confirmatiōis, vel (quod verisimilius est) exaggerabat, q̄ ipse esset, quamq; Romani illi quibus scribebat, atq; omnes Christiani esse deberent firmo, robustoq; animo in Deum. Qui enim inestimabilem amorem erga nos Dei contemplarentur, filium suum, cumq; ipso omnia nobis condonatis, profecto ob nullam earum rerum, quas Paul. commemorat, deberent a charitate Dei semoueri. At verò licet eo vsq; peccatore quis ferueat, non tamen habet vsq; adeo securitatem suę salutis, vt falli nequeat. Præterquam, quod non oēs possunt tantam concipere fiduciam, sed qui imitantes Paulum omni officiorum genere operam impenderint augmento diuinę gratiæ. ¶ Quartum utiq; peccatum istorum est, quod nihil distinguunt inter fidem & fiduciam. In sacris enim literis licet iubeamur fidem habere dictis Dei, nemo tamen iubetur habere fidem: hoc est, firmam persuasionem suę salutis, sed fiduciam, quæ esse potest sine certitudine particularis fidei. Ex eo enim, quod quis credat cupientissimum esse Deum nostrę salutis, quæ vniuersis recipere volentibus offert, licet aliquo modo hæsitet, an aliquid a se obstiterit, nihilominus, si post vigilantem discussionem conscientiæ, nullus est conscius culpe, cuius non pœniteat, confidere potest & debet in misericordia Dei, qui non permittet eum errare, neq; despiciet cor contritū & humiliatum. Et hæc est qua debent vt consolatione peccatores. Vnde Paul. In quo habemus fiduciam & accessum per fidem eius. Et, Charissimi

mi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum. Si cor, inquit, nostrum non reprehenderit nos. Et in causa fiduciam non solum ponit fidem, sed opera charitatis, per quæ fiducia roboratur. Quoniam, inquit, mandata eius custodimus, & ea, quæ sunt placita corā eo, facimus. Et hoc est mandatum eius, vt credamus in noīe filii eius IESU CHRISTI, & diligamus alterutrum. Quam quidem fiduciam exigebat CHRISTVS ab Apostolis, vbi aiebat, Nolite timere pusillus grex. Atq; de hac fiducia loquuntur omnes sancti vbicunq; consolantur pœnitentium animos. Quod si hic de nobis, vt de calumniatoribus conqueratur. Buce, quod iam non perseveret dicere, fidem & fiduciam eandem rem esse, sed id tantū affirmant, quod fides esse nō potest sine fiducia. Respondemus primum, quod vbicunq; asserunt, sola nos fide iustificari, si de accipiunt pro particulari fiducia, vt distinguitur contra fidem historicam. Sunt tamen adeo lubrici & varii, vt nunq̄ in eadem sententia persistant. Secundo id etiam, quod modo dicunt, est apertissimè falsum. Fides enim esse potest sine fiducia. Nam fides est mentis assensio, qua veras esse credimus reuelatiōes Dei, atq; adeo promissiones ipsas. Fiducia tamen licet inde incipiat oriri, non tamen firmatur, nisi ex charitate & rebus iustis quibus Deus nobis præcepit iustitiā colere. Nō enim dicit scriptura, quod fides foras mittit timorem, sed charitas. Ob idq; quātamcunq; quis præstiterit fidem dictis & promissionibus dei, si non adhibuerit opera, fidem quidem habebit catholicā sine fiducia: at quantacunq; fuerit fiducia, nunq̄ perueniet ad certitudinem fidei in particulari assistentis gratiæ. Obicit quis fortè nobis verbum Iacobi, Qui indiget sapientia, postulet a Deo in fide nihil hæsitatis. Hoc autè lib. 2. cap. 6. explanauimus. Loquitur enim Apost. de petitionibus ad iustificationem pertinentibus, quas certa fide credendum est impetrandas fore, nisi nostrę obstiterit voluntatis obex. Sed tamen quia nunq̄ omnino absque metu esse possumus eiusmodi obicis, nunq̄ habebimus certam persuasionem affectuosos nos esse salutem. Possumus tamen habere fiduciam, quæ pacare nos possit iuxta verbū Pauli, Iustificati ergo ex fide, pacem habeamus. ¶ Præter hæc scripturæ testimonia fautores huius opinionis de certitudine gratiæ, excogitabant nescio quas rationes, quibus arbitrabantur conficere, vt saltem in aliquibus casibus haberi possit huiusmodi certitudo. Hæc autem

autem profecto adeo sunt tenues, vt potuissent in præsentiarum, absq; iniuria, præmitti. Primum ex scholasticis vnicus est qui huius palam fuerit opinionis, nēpe Ioānes quidam Bacconis Carmelita. Attamen, vt nihil eius authoritati detrahamus, ratio sua nihil affert probabilitatis. At enim, quod cū adultus baptizatur sine aliquo obice peccati, certitudinē habet fidei, se esse in gratia: per hunc syllogismum, Baptismus confert gratiam, vbi non inuenit obicem: ego non habeo obicem, & recta intentione suscipio baptismum: ergo renascor filius dei. Maior est propositio fidei: minorem autem homo in se experitur: ergo conclusio est de fide. Hic autem syllogismus nullius est roboris, propter notam infirmitatem minoris. Neq; enim legitime dispositio nis neque veræ receptionis sacramenti tanta esse potest cognitio, quæ ex æquet certitudinem fidei. At de dispositione fuit grande litigium. Arguebant enim sic. Præparatio baptismi sufficiens, est, nō afferre obicem, quod tantum dicit negationem mali propositi cum intentione suscipiendi baptismum: hæc autem affectio cōpertissima habenti esse potest atq; euidentissima. Quod autem illud solum requiratur, videtur esse opinio Scoti in. 4. sent. d. 1. & d. 14. Et quanuis requiratur aliquis dolor, is etiam potest esse notissimus, quia (vt lib. 2. cap. 15. explicatum a nobis est) nō requiritur contritio, sed sufficit qualiscunq; dolor. Vitium autem huius argumentationis primum est, quod non discernit inter certitudinem fidei & probabilitatem opinionum. Dispositio enim in adulto ad baptismum quæ expressa est in sacra scriptura, tanquam de fide, nō est nisi pœnitentia, vt, Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Quam pœnitentiam requirebat etiā Pet. in actibus Apostolorum ante baptismum: nam, Pœnitentiā, inquit, agite, & baptizetur vnusquisq; vestrū, & Aug. Nemo potest nouam vitam inchoare, nisi præteritæ penituerit. Qualis autem pœnitentia requiratur nec S. Tho. nec Scot. neq; verò vllus doctorum certò scire potest certitudine fidei, sed probabilitate suæ cuiusque opinionis. Ob idq; licet Sco. (quod loco citato falsum monstrauimus) vel quiuis alius crederet, quod sufficeret nō habere malum propositum, & inde inferret se esse in gratia, non haberet certitudinē fidei, sed certitudinē suę opinionis. Nam quanuis oēs consentiāt, quod baptismus confert gratiā, vbi nō inuenit obicem, non est certū certitudine fidei, quod ad

tollendum obicem non requiratur vera contritio, quæ sit dolor reuera propter Deū, nec qui ita doceret, haberetur hæretic⁹. Quicquid ergo sit de opinionibus doctorum, nemo habere potest certitudine in fidei, quod talis dispositio sit sufficiens. Secundū autē vitium argumentationis huius, peius est. Nam quomodo quis potest habere certitudinem fidei, se non laborare aliqua ignorantia crassa, vel iuris, vel facti, vel alicui⁹ catholicæ vilitatis, aut propter suam animositatē, aut fortè negligentiam ad inuestigandā veritatē, quæ perieuerans ignorantia est obex gratiæ? At verò præter dubitationē dispositionis, quis potest certior omnino fieri, quod ille qui baptizatus habet intentionē baptizandi? Ille quidem qui paruulum ante vsum rationis intingit, certitudinem habet fidei de salute paruuli. Nam de sua sibi constat intentione, & quod in paruulo non fuerit obex, est manifestum. Qui autē baptizat adultum, nō habet scientiam dispositionis suscipientis: sicuti neq; suscipiens habere potest scientiā intentionis conferentis. Licet illa credulitas sufficiat, vt maneat tutus. Sed contra baptismus in voto sufficit ad conferendam gratiā (vt supra lib. 2. cōstitutū est) quinimò expressa est determinatio concilii sub Innocentio. 3. de presbytero non baptizato, cap. veniens, scilicet quod nō solum per sacramentum fidei, sed etiā per fidem sacramenti efficitur quis membrum CHRISTI, ergo qui certus est de sua dispositione, certus etiā erit de gratia baptismi. Respondetur, quod fides & votū sacramenti non sufficit ad salutē sine sacramento in re, nisi quando adest vera & legitima contritio, quod autem sit vera contritio, puta dolor propter Deum, non potest liquidò constare. Si autē contritio non est sufficiens, quāuis petat sacramentū, & sacerdos fingat illud administrare, si re vera nō baptizat, nulla conferetur gratia, quia neq; dispositio per se sola sufficiebat, neq; ex opere (quod aiunt) operato confertur. Si ergo nec de dispositione quæ per se sola sufficiat, neq; de sacramento primā conferente gratiā haberi potest certitudo fidei, fit, vt neq; haberi possit de gratia ipsa. ¶ Per hæc proditur ignorantia aliorum, quos lib. 2. cap. 15. reprobauimus. Aiunt enim, quod quicunq; putat se fecisse, quod in se est ad delendum peccatū, iam est in gratia: hoc autē clarissimè quisq; de se potest cognoscere, scilicet, quod putet se nō habere peccatū: ergo erit certus suę iustitiæ. Proditā inquam est inscitia istorum. Sanè qui existimant

Quartum peccatum.

Fides & fiducia.

Ephe. 3.
1. Ioan. 3.

Luc. 12.

Buce.

1. Ioan. 4.

Charitas
fo. mit. ii.

Iaco. 2.

Rom. 5.
Scholasticæ
rationes

Ioannes
Bac.

De dispositione.

Refutatio.

Mat. 3.

Act. 2.

De presb.
nō bapt.

Ad aliorū
opinionem
responsio.

DE NATVRA ET GRATIA

manē nō posse hic subesse ignorantia culpabilem, sicut in aliis rebus: cum tamen sit manifestissimum, quod potest quis leuiter credere, fecisse sufficientē diligentia, tam ad examinandum conscientia suam, q̄ ad explorandum aliquam veritatem, cuius ignorantia laborat, quā tamē diligentia non fecerit. Quini mō potest credere se habere dolorē propter Deum, vt modō dicebamus, dum non sit talis. Falsissimū ergo est, quod quicunq; putat se fecisse quod in se est, sit liber à peccato. Nā tunc quicunq; putaret se esse in gratia, eandē haberet. Et quando hanc suam istis opinionē concederemus, non tamen inde inferrent certitudinem fidei catholicae: siquidē neq; ipsimet est nisi opinio. Responso præterea ex his colligitur ad argumentū Caietani. i. q. de contri. cuius lib. 2. cap. 16. meminimus. Negat enim eodem instanti quo homo per speciale auxilium Dei sufficientissimē est dispositus, infundi semper gratiam: sed Deus, inquit, expectat plus, minusve pro libito suo. Cuius totam rationem & causam adfert, quod alias posset esse homo certus se esse in gratia. Quonia de huiusmodi, inquit, sufficienti dispositione certitudo haberi potest. Opinio autē hæc vt illic dicebamus, nō solum vniuersis theologis aduersatur, consentienter docētibus, eodem instanti concurrere vltimam dispositionem & gratiam, sed sacra etiam scriptura male consonat. Vt, Dixi confitebor aduersum me iniquitatem meam domino, & tu remisisti, &c. Et, Impietas impii non nocebit ei, in quacunq; die conuersus fuerit: vbi Aug. & Patres semper intelligūt, in quacunq; hora, & quocunq; momento. Et S. Thom. 1. 2. q. 112. vbi in forma quaestione disputat, expresse respondet, quod ex necessitate, non quidē coactionis, sed tamen infallibilitatis datur gratia se per auxilium dei preparati. Et est præterea argumentum, quod si talis opinio esset vera, certum esset tempus, quod Deus remoraretur penitentem. Nam dicere, quod aliquādo cessat plus, aliquando minus, ridiculum esset. Si autem in medio illius temporis intercederet mors penitentis, tunc legitimē dispositus obiret absq; gratia. In summa gratis & absq; vlla probabilitate negatur lex in operibus gratie, quam deus instituit in operibus nature. Nepe, quod

Caieta.

Testimonia scripturae.

Argumentum.

vltimam dispositionem simul comitetur forma. Neq; villo pacto inde fit consequens, vt haberi possit certitudo gratia. Quoniam nemo potest esse certō conscius suae legitimae preparationis. Aliud argumentum certitudinis gratiaē meditari quis posset de illo qui martyrū patitur in testimonium fidei. Est enim sanctorū doctrina (vt lib. 2. dictum est) quod illic omnia condonantur crimina. Sed tamen facile argumentū soluitur per illud documentum, quod lib. 1. cap. 20. exponebamus. Nempe, nullum esse actum habentē speciem charitatis, qui non sit quantum ad substantiaē cōmunis illis etiā qui sunt in peccato: præsertim qui aliqua tenentur ignorantia. Quis dubitat, quin hæreticus eodem robore animi & ardore (vt putat) charitatis sese offerat martyrio, atq; verus christianus? Ob idq; licet prægrādem habeat fiduciaē martyr suae salutis, nō tamen habet fidē catholicā, nullum obicere se obstaculum: nisi per specialem reuelationē certior fiat. Hæc autē responsio inde præcipue cōfirmatur, quod de vniuersis propemodum martyribus, vel legimus, vel credimus, Deum illis peculiariter reuelasse, placere sibi eorum sacrificium. Quæ quidē reuelatio nō fuisset necessaria, si actus ipse, infallibile esset testimonium. Sunt alia omnia argumenta, veluti hæc, imbecilla & frigida, in quibus idcirco percēsendis permultum langueret oratio. De quibus ergo satis, atq; adeo de toto opere, quod Deo authore, ad suam ipsius gloria, hucusq; perduximus. Vtinam aliquid Ecclesiae suae emolumentū fecerim, ad conciliandas cōtrouersias, quæ trigessimū iam annum orbem Christianum deuexat. Neq; solum oues Christi in diuersa symbola dispergunt, verū in arma etiamnum cogunt. Tametsi q̄ fuerint necessaria & sancta, quæ Cæsar pro tuēda fide induit Deus, cuius causa agitur, clarissimis eius victoriis patefecit. Faxit ipse, cuius perfecta sunt opera, vt si alia non est commodior via, vel hac in ouile reducamur sub vno pastore, per quē spiritus sanctus, tum has discordias componere, tum etiam turbas sedare tandem dignetur. Qui cum patre, & filio vnus est Deus, Cui laus est sempiterna.

Demostyrio.

FINIS.

APOLOGIA FRATRIS DOMINICI

SOTO SEGOBIENSIS, THEOLOGI, ORDINIS

PRAEDICATORVM, ET CAESAREAE MAIE

statis Caroli quinti Imperatoris à sacris confessionibus:

Qua reuerendo patri Ambrosio Catharino,

episcopo Minorienti de cer-

titudine gratiaē re-

spondet.

FATALE ergo Theologis est, perquam reuerende pater Catharine, vt nemini quicquam edere alia lege liceat, quā, vt tibi sit illico responsurus, tuæq; ferulae porrecturus manum: Nobis vel maximē, qui ob commune religionis institutum sanctiori te attingimus necessitudine. Hoc quippe societatis vinculum ita colere perueniras, vt nos vbique omnes laceffas, deq; singulis verbis flagelles. Durissimā sanē, tam tibi, quā nobis provinciam, mi pater colendissime, nemine tradente suscepisti, nulloq; cogente sustines, si veluti in publica specula omnium censor sedens, quicquid in publicum prodierit, aut contra te scriptum putes, aut, nisi tuo iniusto caractere, abire non feras: vir alioqui Christiani pectoris, atq; adeo indigni, cui ista cōtradicens, detractandiq; libido contigisset. Ab ipso enim statim tempore, quo iam atate prouectus ex iure consulto theologus de repente prodisti, simul & audire cœpisti in scholis, & contra egregios scholarum doctores scribere. Nunc verō in hoc sacrosancto concilio constitutissimū habes, vt qui, te inconsulto, aliquid euulgauerit, te iudice, pœnas luat. Hæc nullatenus mei gratia commemorassem: nam etsi me tuis quoq; maledictis resperferis, paulō tamen mitius, quā alios soles. At cui tam refrigerit Christi charitas, qui non te, pater admodum reuerende, earum admonere contumeliarū, quas in optimum patrem Bartholomeum à Miranda coniecisti, propterea q̄ de residentia prælatorum diuersam à tua, sententiam suadere tentauit: Quā tamen, vt cunq; tu contra sentias, non solum maior, verū melior etiam theologorū pars semper sibi habuit persuasam: nempe iure diuino esse præceptā. Atqui poteras & tuam sententiam, etiam si falsa esset, minus tamen frigidē colorare: & de calore maledicendi plurimum remittere. Etenim quod ad causam pertinebat, tua omnis confirmatio, residentiam non esse de iure diuino, hæc prorsus est, Quauis episcopatus institutio sit diuina, tamen applicatio huius personæ ad hunc peculiariter episcopatum, munus est Pontificis summi: modus ergo curæ & residentiaē determinatur ab eodem pontifice. Quam porro collectiōnem, miraculum est, vt habeas pro euidenti: cum tamen neque probabilitatem præse-

Ratio Catharini refutatur.

ferat in sensu, quo tu intelligis, scilicet, q̄ modus curæ nullo sit modo determinatus iure diuino. An putas, pater sapientissime, episcopatus duntaxat titulum sine re diuinitus esse institutum? Cum Deus, inquam, creauit episcopatum, num aliqua munera instituit illi connexa, ab episcopi functione indiuisa & inseparabilia? Quis ambigat? Nam aliās statuēdo episcopatū, nihil instituisset. Sicuti qui instituit regnum, aut quemuis alium magistratum aut dignitatē, certam sanē functionem erigit. Exempli gratia, An negabis episcopum iure diuino habere potestatem ordinādi, confirmandi, & aliorum id genus, licet possit vsu pro culpa suspendi? Credo id non ibis inficias. Vel responde, quidnam Deus instituit quando instituit episcopatum? Non ergo consequitur, Authoritas est pontificis personā episcopi creare: ergo determinare, quā debeat habere curā & potestatem. Pari modo respondebunt tibi qui sustinent, residentiam esse de iure diuino, Nimirum quod cum prædicare, visitare, & cætera id genus sint annexa functioni episcopali de iure diuino (quæ commodē fieri nequeunt, nisi ab ipsa persona, cui iniuncta est cura) residentia ipsa est de iure diuino. Quid enim refert quod Christus singulares personas addidisset singulis diocesisibus: an hanc curam remisisset pastori summo vel canonicē electoribus, postquam præscripsit episcopi officia? Aequa ergo ratio: ne iure diuino tenentur episcopi residere, ac si ipse creasset episcopos. Siquidem Papa nomine, & vice Christi per spiritum sanctum creat episcopum: quod tu nequis cauillari in verbo Apostoli, In quo vos posuit spiritus sanctus episcopos, regere Ecclesiam Dei. At responsio tua est, quod non posse pastorem curam præstari sine personali & assidua residentia, non habet euidentiā. Quam, rogo, exigis euidentiā à theologo in huiusmodi moralibus disciplinis? An illam fortē quæ necessaria est mathematico? At hanc postulare non solum contradicere est Aristoteli, docenti, non esse à philosopho morali eiusmodi demonstratiōne requisitā: verum stupidi est hominis euidentiōres rationes in vnaquaque re efflagitare, quā fert ipsius rei negotiū. Si autē contentus ea es persuasione, quam morales philosophi, rerūq; prudentes pro euidentiā ducerent, profectō hanc persuasione tibi facerēt, præter experientiam, cum Euangelium, tum & probationes, quas

Act. 20.

Aristot. 1. Ethicor. 7.

q

quas

APOLOGIA CONTRA

238

Confutatio secundae rationis.

quas à rerum natura ratio naturalis colligit. Atque adeo similiter peccas alio enthymemate, Nullus est locus manifestus in sacra scriptura, ubi episcopi iussu expressè sint residere, ergo residètia nō est de iure diuino. Nam profectō quando in tota sacra pagina nihil aliud legeremus, quàm quod episcopi instituti sunt in pastores & prelatos, hoc ipsū sonat quod sint residentes. Nam quid rogo est creare regē, eligere consulem, mittere prætore in prouinciā, &c. quàm cōstituere hominē, qui personaliter administrat huiusmodi munera & magistratus: Quātō magis hoc verū est in episcopo, cuius, cum ipse sit, qui solus personaliter redditurus est rationē in die iudicij animarū, quæ Christi sanguine redemptæ, suæ sunt fidei commissæ, omnino necessaria est præsentia. Aliās, quid opus fuisset Christo domino nostro instituere peculiare episcopatus, quod tu concedis, vt essent proprii pastores? suffecisset enim vniciū fecisse episcopū totius Ecclesie, qui suos dimitteret in oēs orbis partes vicarios. Neque verò ex hinc continuo sequitur, vt nulli sint casus, quibus quādoque possit episcopus sede sua abesse, præsertim auctoritate pontificis maximi, cuius est, in similibus necessarijs casibus ius interpretari diuinū. At non est modò animus tractandi hanc controuersiam. Neque abrodere nunc volo, quæ sum in hanc causam meditatū: dabit enim Deus proferedi oportunitatē. Sed retuli exempli gratia hanc tuam argumentationē, vt ostenderem, quo vtaris Achille. Quam profectō etiam si Achilles esset, non debuisses hoc tempore in pugnam mittere. Tempore, inquam, quo episcopi portū absentia à suis sedibus, tam est Ecclesie pernitiosa, debuisses potius ab huiusmodi abstineri disputatione, quàm eorū obligationē extenuare. Tantum abest, vt hominē, qui in concilio verissimiliore, & Ecclesie commodiore partem defendebat, tam atrociter insimulare, & obiurgare licuisset. Homini, inquam, quem tu vsu & cōsuetudine noueras doctum, catholicum, piū, grauem, modestum, honoris minimum ambientē, nemini nocuū, cunctis denique christianis moribus imbutū, perinde ac si antithesim suorū morū perfecisses, sic tertio quoque verbo cōtraria horū vitia, & probra impingis: atque eadem citra scōmma quidem vllum, sed vt à peiori verbo temperem) significantius, quā vt ego præ pudore referre auisim. Ais statim in epistola cōcupisse te hoc loco, vt peccus fenestratū (quod Socrates aiebat) tibi cōtingeret: quod perspicua esset omnibus charitas, quā animo erga omnē fratrem geris. Ad contuendam quidem charitatē tuam, nulli opus est fenestra peccus tui: nam cur non ardeat episcopus charitate? Sed in hoc certē optarem tuū fenestratum peccus, vt intueremur quonā amplexu maritari charitati valeat tāta verborū amarulētia. Suscipio admonitionē tuā, quæ monacho non liceat episcopū reprehendere, sed errata lugere:

nihil ergo reprehēdo, sed lugeo: & (quod asina licuit) respōdeo, cur nos cogis? Quod demū ais, te in gratiā, & gloriā Synodi hac scripsisse, iudices sunt, qui leniori sunt, æquioriq; perinde ingenio. Nam ista à te sum mota corrixatio & tam acris obiurgatio non potest, & inter catholicos, & in Synodo nō esse scādala. Quod verò demū addis, non fuisse Patribus Reuerendissimos Legatos liberū hoc punctum, tam modò Ecclesie Dei necessariū, in Synodo disputare, an scilicet residentia esset de iure diuino, tu tecum ipse reputa, quàm manifestario testimonio, si vlla tibi esset habenda fides, partes ageres hostium Synodi: sanè cui imponūt, non esse in illa integram libertatem. Sed de his satis: ego enim haud ita credo. Et vbi cūq; concilium sit, suscipio, amplector, & veneror.

* Quo status causæ & controuersie constituitur. CAP. II.

AD meam autē causam vt descendam, optassem magis, vt mihi per te licuisset cum nemine vnquā litigasse (quod semper haec tunc habui constitutissimū) quàm tecū pater spectatissimē, cōgredi. Porro cuius maluissem personam ob tuam religionē & episcopalem dignitatem semper reuereri, quàm opiniones vnquā, vel legere, vel audire. At verò, vt paulo antè dicebā, adeo te existimas ab omnibus impeti, vt me etiā potueris de meo proposito dimouere. At qui diu mecum cōsultaui, respōdere ne tibi, an filerē potius. Enim verò vix iniri potest cōcertatio vlla, vbi stylus ipse contradicēdi non aliquid pariat, vel amaritudinis, vel saltē asperitatis: quæ vt ab ingenio christiano procul esse debet: ita meo certē est ingratisima: potissimū aduersus episcopū. Haud enim nescio isti vestro ordini, à maximo vsq; ad minimū, quantus sit habēdus honor. Et potuissent præterea tua omnia in me opprobriamenta ingenio tuo cōdonare: qui religionē arbitraris tali atramētō cōtra oēs scribere, quot tibi videntur errasse. At qui errāt apud te vnuerfi, qui abs te quoquo pacto dissiat. Præsertim quæ, vt paulo antè dicebā, hæc nostra catholicorū, quam molitus es, cōcertatio nō omnino refert, quæ esse deberet, animorū concordiam. Attamen cum iudicio isto meo (vt cunq; fit tuo inferius) in eadem etiā nū hæreas salubra de certitudine gratiæ, quam S. Synodus cōdemnauit, non potui, nec credo, debui, censuram tuam sine responso dissimulare. Eo præsertim, quæ cum me ita infamaueris, vt qui falso nonnullis ea impinixerim Catholicis, quæ nullus eorū vnquā dixerat, rebar actum à meiri hoc à te datū scandalum, inter eos nimirū qui Synodo non interfuerāt (synodalibus enim res est cōtra te oculatissima) nisi has ego sordes eluerem. Patefacerē, scilicet, quæ nihil ego effinxerim: sed publicā manifestariāq; hystoriā denarrauerim.

Errat de certitudine gratiæ.

CATHARINVM.

139

Exordium.

rim, cui vel tu ipse palam etiamnum attestaris. Hanc deniq; nostram apologiam, si eo recipias Christiano pectore, quo à me proficiscitur, efficere tecū possem (quod maximè cupio) vt tuū istum detractandi, vel animū poneres, vel styulum saltē moderares. Patere tantisper, dum id ostendam, quod dixerim, te perdurare in sensu damnato per Synodum. Haud enim te inter Lutheranos censeo, senē, quem sum semper vt Catholicum veneratus: at alium sensum retines: mitiorē quidem, falsum tamē. Sed quò rem à prima linea exordiar, liber noster de natura & gratia, ad tuum delatus tribunal, totus displicuit. In quatuor verò postremis capitulis tertij libri tractauerā de certitudine gratiæ: quæ Ionigissima omnium fuit disputatio, & molestissima in sancto concilio. Et quia non simplex, verū duplex fuit cōtrouersia, duos ego sensus discreui, quàm potui pro ingenio meo luculentissimè. Primus erat Lutheranorū: qui ideo astruunt vnū quēq; esse certū suæ gratiæ certitudinē fidei, quæ docēt eandem gratiā ex nullis nostris operibus appēdere: nec tanquā ex dispositionibus: sed apprehēdi sola fide catholica: quæ credimus promissiones Christi veras esse & certas. Atque adeo quāta certitudine credere tenemur, Deū esse veracē, credere etiam (aiunt) astringūtur singuli iusti, se esse in gratia. Quem sensum nemo vnquā in cōcilio addubitauit esse falsum: neq; discutiebatur, nisi vt explicatius cōdemnaretur. Alter verò fuit sensus eorum, qui, tanquā catholici, confitebātur, dependere modò dicto gratiā ex operibus nostris, nihilo secius, posse hominē lege cōmuni certum fieri, certitudine excludente omnē prorsus dubitationē, se esse dispositū, esseq; subinde in gratia constitutū. Atque id quidem testimonio spiritus sancti: de quo loquitur Paulus ad Roma. 8. vbi ait quod Spiritus sanctus testificatur spiritui nostro, quod filij Dei sumus. Horū autem catholicorū, postquā tu tantopere tibi hunc titulum, honoris gratia, vsurpas, lubentes concedimus, fuisse te Corinthicū. Ego verò non solum alia, mitiori q; nota subnotaui Catholicos, quàm protestantes, verū & diuersis quoq; argumentis contra ipsos vsus sum. Tu autē contra, duos edidisti tractatulos, ambos quidē mihi obuertos, sed tamen primum, ais, te antequam librum nostrum videres, absoluisse, alter verò est, quo contra me propriē causam agis. In vtroq; querela tua est, & stomachus, quæ ego catholicos cū maximo scandalo & iniuria infamauerim. Si quidem nō solum in primo membro aduersus Lutheranos cōuenimus, nempe quorū sensum summo consensu refutamur, verū & in altero nulla erat, inquis, Catholicorū dissentio. Nisi quod ego perplexē inconstanterq; locutus, velauerim verbis propriē dissilire ab alijs. Ob idq; in primo tractatu statim proponis facillimè te diuinasse, verba decreti aliter plerisque accepturos, quàm fuerat mens sanctæ Synodi. Et in altero contra me propriē, ais, me impin-

Rom. 8.

Querimus Cath.

gere id Catholicis, quod à mente & cogitatione eorum semper fuit alienū. Et subdis dolere te, non tibi per nos licuisse, nostrum videre librum, antequā ederetur. Intellexissem enim in nihilo te aliter quā nos rem sentire. Atque inde or- tus, acerrimā in nos instruis pugnam. Ego verò, pater colendissime, antequā ad singula ex ordine respondeam, explicare conabor, quantum inter nos discriminis, non solum extiterit, sed, vt video, modò etiā existat. Ac deinceps breuissimè aperiam (confirmando eā, quæ latissimè in libro nostro cōgessimus) falsum esse sensum in quo perduras, & vt ego credo, diuersum à me: te Synodi. Deniq; tertio loco, vel singula, vel præcipua capita tua dissoluendo persequar. Igitur vt missum faciamus Lutheranorū sensum: in quo repellendo summa est nobis cōcordia, dissensio, quam inter tuam, meamq; mentē, nullam, extra verba esse existimas, hæc est in re maxima. Porro, quod tu arbitraris, posse fieri hominē certum suæ gratiæ certitudinē, que licet nō sit æqualis fidei catholica, sit tamē vera fides, id est, omnē prorsus dubietatē excludens: atque id quidem lege cōmuni: nempe testimonio illo, quod, auctore Paulo, Spiritus sanctus reddit spiritui nostro, quæ sumus filij Dei. Hoc ego verò, salua pace & auctoritate tua, credo esse omnino falsum. Non possum aliter sanctam, quam arbitror, veritatē enūtiare. Quod si pergis, vt i facis, id de omnibus vnuerfi iustis affirmare, apertè pugnas cum cōmuni Christianorū sensu. Imò iterum atque iterū, aio, præter eos, quibus sanctissimis hominibus Deus propriē id indulserit priuilegium, neminē esse certum suæ gratiæ per assensum, qui mereatur nomē fidei, hoc est, qui prorsus omnē tollat dubietatē, extinguatq; omnē metum, vsq; ad minimā particulam. Hæc si explicauero, palam fiet quàm gratissimè tibi mihi perplexitates, falsitates, & ignorantias, de me toties admiratus, exprobraueris: quàmque fuisset tibi consultius, decedere de propria opinione, vt alij omnes fecerūt: & simpliciter auscultare, vt iacet, decreto Synodi. In hac autē explicatione non multa repetā eorum, quæ in tractatu nostro protuli: esset enim fastidiosum audire, sed ea tantum, quæ in gratiā propriē tui fuerint operæ precium. Non inquam, tam incūbam veritati asserēdæ, vt que illic satis est confirmata, quàm tua repellendæ exprobrationi. Tu ergo, pater obseruandæ, quia quam semel concepisti, opinionē, nulla ratione euellere animo potes, illo potissimū loco Pauli: si fulcire eam persistis, vbi ait, Spiritus sanctum testimonium reddere spiritui nostro, quæ filij sumus & hæredes. Inde enim hanc tu instruis paralogizationē statim in primo tractatu. Testimonium hoc Spiritus sancti fide accipimus: & cum sit testimonium Spiritus sancti, validū est: & cum sit validum, certum facit credentē, qui nouit illum: & ita certū, vt sit infidelitatis titubare. Testimonio enim Spiritus sancti subesse falsum nō potest. Quare concluditur, ais, quæ homo po-

Distributio Apologia.

Dissidia.

Rom. 8.

Paralogismus Cas. 11a.

q ij test

Duplex fides catholica. test esse certus suæ gratiæ : atque hoc certitudine fidei , & eius fidei , cui non potest subesse falsum. Verba tua sunt ad literã : quæ licet inter argumenta proponendæ quæstionis ponas, tam certissimo credis, syllogismum conclude-
Tanta fides. re, adeo vt in ambobus tractatibus frequentissima inculcatione illum repetas. Ob idq; duos fidei assensus hac ratione discernis, scilicet, quod alius sit assensus fidei, cuius certitudo sumitur ex obiecto : nempe qui de ijs sit, quæ ab Ecclesiâ proposita sunt, vt credantur. Qualia sunt omnia scripta in sacra pagina. Quæ quidẽ fidem ocs agnoscimus esse catholicã, hoc est, vniuersalem, vniuersisq; necessariã. Alius vero est assensus fidei, cuius certitudo sumitur ab interno lumine Spiritus sancti testificantis, quod filij Dei sumus. Et hæc, inquis, licet, non sit tanta, quanta est fides catholica, est nihilominus vera fides, omnem prorsus dubietatem excludens, eo q; est à Spiritu sancto. Et quoniã in hac
Luc. 17. vocula, tãta, vel tua, optime pater, vel mea subest fallacia, vide quomodo negas, hæc fidem esse tantam, quanta est catholica. Hac enim sola ratione id negas, quia non est tam vniuersalis, vt eius obligatio vniuersos cõplectatur. Item non tanta, quia non eadem via sumitur eius certitudo, scilicet, ab obiecto per Ecclesiã proposito. Cæterum tanta est in effectu: nempe quia omnem dubietatem tollit, ab animo quæ abstergit, velut fides catholica. Quandoquidem ratio tua est, quod sit ab eadem diuina causa, qua fides catholica: vt pote ab Spiritu sancto. Itaq; si rem tecum bene reputas, solum negas esse tantam extrinsecum (vt verbis philosophorũ vtamur) tantam nihilominus concedis intensiuẽ: seu, si maus, effectiuẽ. Nam intentio, etiam fidei catholicæ, cumulator esse potest in vno, quàm in alio, iuxta illud, Adauge nobis fidem. Quod si ista verba non placeant, retines saltem paritatem in hoc effectu, quod neque minimum scrupulum dubietatis relinquit, sicut fides catholica. Ita enim expresse, ais, in tua declaratione, his verbis, Et ideo non vocamus hanc fidem catholicam, id est, vniuersalem, sicut accipit beatus Athanasius, sed est fides particularium sententiarum. Et subdit, Et falsissimum est, quod homo ex lumine fidei nõ potest aliud cognoscere, quàm quod ab Ecclesiã est determinatum. Hæc tu. Differt ergo apud te solum hæc fides, sicut particularis ab vniuersali, in certitudine autem æquiparantur. Itaque vt adæques fidem propriæ gratiæ, lege communi illi quæ est ex priuilegio. Ego vero, & vt reor, quotquot rem oculatissimè perspexerint, longissimè aliter sentimus: Porro quod præter fidem catholicam, & specialem illam reuelationem, quæ ex priuilegio sacratissimæ Virgini, nonnullisquẽ alijs sanctissimis facta est, nullus assensus, etiam si communi testimonio Spiritus sancti sit ingenitus, illum pertingit gradum, vt omnem prorsus dubietatem adimat. Et ideo aio,

non mereri nomen fidei, nisi more humano: scilicet, quemadmodum homines ciuiler loquuntur de fide: & de securitate. Explicabo me adhuc amplius: quia citius patiar tibi videri prolixus, quàm implexus. Agnosco cum omnibus Christianis, aliàs essem hæreticus, quod cuicunque venienti in gratiam Dei, Spiritus sanctus testimonium aliquale reddit suæ in Christo regenerationis: modò minus, modò maius, prout quisque proficit in via Dei. Assensus tamẽ instillatus ab Spiritu sancto, non nunquam, puta in hominibus tepidè conuersis, adeo est remissus, vt neque magna, sed tenuis sit opinio. Crescit autem crescentibus indicijs, puta dulcedine interna diuinorum rerum, & firmitate propositi in bono, &c. Nunquam tamen (citra speciale priuilegium) eò vsque firmatur, vt omnè abraadat penitus scrupulum: nisi vt simus certi more loquendi humano, vel (quod philosophi morales dicerent) moraliter. Homines enim in conuersatione ciuili dicimur firmiter, & certissimò credere, quando nulla est verisimilis ratio dubitandi. Exempli gratia, Certissimò credo, securusque sum, quod extat Roma: nihilominus hoc iurando non affirmassem: quia fieri potest, vt iam modò non sit. Securus etiam sum & tutissimus, humano more loquendo, quod amicus, quem ante horam sanum vidi, viuat modò: non tamen id iurassem, quod tamen facerem de articulis fidei. Neque verò, si quis mihi contrarium diceret, omni proculdubio affirmarem. Quia ista credulitas non diluit omnem suspensionem. Et ideo Aristoteles non distinxit fidem hanc ab opinione. Ita prorsus dico de testimonio Spiritus sancti lege communi, quod sumus filij Dei. Imò vtinam ego aliquando ad tantam certitudinem peruenirem, quantam habeo quod extat Roma : quæ tamen non est nisi intensissima opinio. ¶ Antea Requirita vero quàm hæreticum me appelles, negantem, testimonium Spiritus sancti efficax esse ad ingenerandam fidem, quæ deleat omnem dubietatem, animaduerte, quæso, expositio- nem meam, quam explicatissimè scripsi in tractatu meo. Ad hoc vt generetur in nobis assensus fidei tollens omnem hæsitacionem, non satis est, quod sit ab Spiritu sancto, sed requiritur, quod certitudinè habeamus, esse ab Spiritu sancto. Et ideo, vt ego illic referebam ex sancto Thoma, & theologis, duo concurrunt ad assensum fidei, scilicet lumen internum inclinans nos, & præterea autoritas diuina alicuius proponentis, hoc esse reuelatum à Deo: qualis est autoritas in Ecclesiã proponete sacras scripturas. Cum autem Spiritus sanctus internè vnicuique per indicia, & quas tu vocas circumstantias, reuelat statum gratiæ, adest quidem prima causa certitudinis, scilicet internum lumen, à quo qui manat assensus, non potest esse falsus. Quia tamen habere non possumus certitudinem, quod ista intrinsecus reuelatio

latio fit à Spiritu sancto (quoniam non est autoritas Ecclesiæ proponentis, nec Dei certò affirmantis quòd ipse fit, qui reuelat) ille assensus non tollit omnem dubietatem. Non quòd Spiritus sanctus id non posset, si vellet: absit enim tam ingens blasphemia: sed quia ita nobis loquitur, vt nobis non constet, eum esse, qui loquitur. Quandoquidem angelus Satanæ transfiguret se in angelum lucis. Neque certius reuelat nos esse in gratia, quàm per coniecturas, quas hæretici homines nonnunquam ex leuitate, & ignorantia, tam sibi habent apparentes. Accipe aliud exemplum, Si Christus seruator noster nunc in forma humana indignissimo mihi appareret, & antequàm mihi aperiret se esse Christum, affirmaret aliquam veritatem, certè nihil aliud quàm opinionem mihi faceret: licet quicquid dixisset, verissimum esset. Postquàm autem certò retegeret se esse Christum, perinde omnia quæ mihi diceret crederem, atque articulos ipsos fidei. Exhinc falsitas apparet illius, quod ais in tractatu secundo, nihil prohibere aliquem de aliqua re habere notitiam à certitudine fidei, & tamen eundem non cognoscere, vt rùm à lumine fidei illud veniat. Imò, aio ego, quod in his quæ sola reuelatione Dei constant, nemo potest certius nosse hoc esse verum, quàm nouerit hoc esse reuelatum à Deo. Atqui exhinc palam constat differentia inter priuilegiatos, & illos, qui de communi lege recipiunt testimonium Spiritus sancti, quod sint in gratia. Illi enim ita percipiunt reuelationem, vt certissimò illis constet, illud esse reuelatum à Deo: Deo tunc faciente per se, quod modo facit per Ecclesiã. Siue reuelatio sit in hærentis gratiæ, siue alterius rei, vt futuræ victoriæ. Nobis autem, quibus communi lege fit reuelatio, non id constat certitudine fidei, maioris, quàm quæ habetur per coniecturas, quod ille spiritus, qui nobis loquitur, est Spiritus sanctus. Atque hoc est inter nos punctum discriminis, quod tu parem facis reuelationem communem, illi, quæ est ex priuilegio. Nihil curo de intensione: namque etiam illa maior fuit in Virgine, quàm in Paulo. Sed saltem in hoc, quod pellit omne dubium. Quod ego: imò verò Synodus pernegat. ¶ Quò ergo ad causam propius accedam, vbicunq; ego affirmo, neminem certum fieri posse suæ gratiæ: tanta certitudine, quanta est fides catholica, sed solum humano modo, non solum nego de quantitate illa extensiuæ ex parte obiecti, scilicet, quod non possit esse tam vniuersalis certitudo de hoc, quàm est eorum quæ proponuntur ab Ecclesiã (de hoc enim nihil disputabatur) verum dico quod in effectu non potest esse tanta. Hoc est, quæ tollat prorsus omnem dubietatem: qualis est effectus fidei catholicæ. De quo penitus sensu agebatur inter theologos & Patres: & nos modò te negante, discordamus. Itaque tu duas lege communi po-

nis fides: scilicet catholicam, atque hanc specialem: quæ quum apud te omnem tollat dubietatem, fides tibi est propriissimè. Ego verò tantum vnã, scilicet, illam quæ est catholica, & quamcunque aliam ex priuilegio: vbi Deus certò reuelat, suum esse testimonium: quæ quidem in certitudine non differt à catholica: sed in hoc, quod non est vniuersalis. Nisi forsitan fuerit proposita ab Ecclesiã. Qualis est illa, Anæ gratia plena. Illa autem, quam tu ponis, peculiaris de cuiusque gratia, lege communi, non est fides, sed opinio: magis, minùsve intensa: & quæ in prouectis sanctis tollit dubietatem, vt more humano dicamur per illam certi. Quò fit, vt quando ego cum omnibus theologis dixi illam tantum esse propriè fidem, cui non potest subesse falsum, non intelligebam (vt tu fingis) quòd debeat esse de obiecto necessario, sed quòd in sensu composito, etiam si sit de contingenti, non stet quempiam sic assentiendo decipi. Quod est, talem assensum omnino tollere dubietatem, faciendum hominem certissimum. Et vt opposita iuxta se posita clarius elucescant. Disputant veteres græci philosophi, an accidens quantitatis res distincta sit à substantia, sicuti color. Illa autem propositio necessaria est, si est vera: & im-possibilis, si est falsa. Sed quia assensus ille, quantitas, alia res est, quàm substantia, non tollit omnem dubietatem, dicimus quòd sic, aut contradictorio modo assentiens, potest decipi. Quare vtraque pars est opinio. Eodem modo loquimur de hac contingenti, Ego sum in gratia. Si enim hoc mihi Deus reuelaret speciali priuilegio, vt i Paulo, esset certissima fides: cui non posset subesse falsum. Quum autem mihi communi lege reuelat Spiritus sanctus per dulcedinem mentis, quam mihi instillat, vel per alias coniecturas, quibus conicio habitare in me eundem spiritum, licet, sub conditione loquendo, necessarium sit, quòd si assensus sit ab Spiritu sancto, idem sit verus, tamen quia non certò cognoscimus esse ab illo, dicimus quòd potest huic assensui subesse falsum. Enimuerò similibus coniecturis possem decipi. Et quòd hic fuerit sensus S. Synodi, infra faciemus manifestum. Postrema expositio: nis nostræ particula sit, quòd cum assensum Spiritus sancti appello fidem humanam, non intelligo humanam ex parte causæ, quod per se cuicunque, præterquam tibi est manifestissimū. Video enim causam esse Spiritum sanctum. Qua ratione si quis dicat eam diuinam & fieri more diuino, nihil renuo, sed nuncupo humanam, quia certitudinem habet, & dubietatem tollit, modo loquendi humano, & ciuili. Scholastici dicerent, fidem esse moraliter, nisi quòd verbum non est vsque adeò latinum in hoc significatu. Ad hoc enim vt simpliciter dicatur diuina in modo tollendi dubietatem, exigitur præterquam quòd sit à Deo, vt constet reuelationem fieri à Deo.

Duplex fides catholica.

Tanta fides.

Luc. 17.

Fides moralis.

Exemplum de Christo.

Reuelatio nis priuilegiatum.

Punctum discriminis.

Tanta certitudo.

Cui non potest subesse falsum.

Exemplum.

Fides humana.

APOLOGIA CONTRA

* Quo vera sententia confirmatur. CAP. III.

AC præiacta explicatione, pergo: vt ea quæ prælocutus sum, confirmem: non quidem argumētis pluribus, si quidem in tractatu proprio cumulauī plurima. Sed hac tecum, pater doctissime sola interrogatione agam. Quando Paulus doctissimus Spiritum sanctum reddere testimonium spiritui nostro, quod sumus filij, & hæredes, nunquid de vniuersis hoc censet, qui sunt in gratia Dei? Credo non negabis: quoniā generaliter videtur loqui. Quinimō tu in enaratione cuiusdam loci diui Bernardi, & inferius recitando aliud testimonium diui Ambrosij, & sæpe hoc contra me obseruas, quod de omnibus existentibus in gratia illud intelligatur, aperte asseris. Hoc autem, quod tu mihi obmoliris, gratissimè suscipio, vt aperitissimè vel te deuiniam, vel meam prodam inficitiam. Interrogo mox ergo. An quotquot sunt in gratia, contendas habere tantam fidem esse in gratia, vt nullam prorsus habeant dubitationem, sed sint prorsus certi atque adeo securi, quod pro illo tunc instanti sunt Deo accepti? Si hoc tu pater circumspectissime, mihi concedis, non amplius tecum disputo, sed me causa cecidisse fateor. At verò, præterquam quod talis error expressè nunc est damnatus à sancta Synodo, vt infra palam ex decreto conuincam, mittam te ad vniuersam Christianissimum, si ita te prædicantē ferant. Sunt enim plerique ancipites: quinimō vix sunt qui non habeant dubitationem aliquam, & meticulum, quo sint statim apud Deum. Sunt, inquam, cōplures egregia sanctitate: scrupulosi tamen: qui nunquam sunt sine metu: plus nimium tenaces Gregoriani verbi, quod timorati animi sit, ibi culpam agnoscere, vbi culpa non est. Mitto alios tepidos homines fluctantes cum carne, modo cadentes, modo resurgentes: qui non nunquam sunt in gratia, & tamen meritissimè dubitant de statu suo, quousque magis proficiant: Vade ergo & concionare sic inter istos, Quotquot sunt in gratia, sunt certi absque vlla dubitatione se in tali esse statu: & ideo quotquot dubitant, extra gratiam sunt. Evidentissima enim est consequentia, ex contrario consequētis ad contrarium antecedentis. Credo pater prudētissime, nunquam ita concionaberis: nam talem concionatorē arbitrator sustibus exterminaret populus. Profecto, si quotquot aliquo pacto hæsitant de sua gratia, illa vacant, miserissima esset hac parte humana conditio. Nunquam ergo dabis hoc, credo. Sed quod optimo iure meo assumere ego possum, tu quoque largiris: nempe quàm plurimos esse in gratia, de qua tamen vtcunque dubitant. Colligamus ergo argumentum ex his duobus assumptis, Quotquot sunt in gratia, recipiunt aliquale testimonium Spiritus sancti, maius minusve: non autem omnes certitudinē habent suæ gratiæ, tollentē omnē

Interrogatio.

Argumentum contra Catha.

dubietatem: non ergo in vniuersum testimonium Spiritus sancti validum est ad generandam propriè fidem: id est, quæ omne expungat dubium. Vis palam rem audire ab Augustino? Id quod Paulus dixit Spiritum sanctum testimonium carissimi Dei, ait ipse, charitatem foras mittere timorem: Non autem ait, Omnis charitas, sed perfecta charitas, foras mittit timorē. Nihil ergo vetat charitatem esse cum aliqua formidine: atque ideo cum aliqua dubitatione. Infinitum ergo est tibi hoc argumentum, vt non amplius ex hoc dumtaxat medio concludas, assensum aliquem propriè esse fidem tollentem omnem dubitationem, quod scilicet productus est ab Spiritu sancto. Neque illo nos amplius loco Pauli diuexes. Antea ergo quam ad alias probationes tuas descēdam, repetam Achillem tuum, cuius supra memini. In principio enim statim prioris tractatus, citans locum Pauli, quod Spiritus sanctus contestatur spiritui nostro, subdis, Hoc autem testimonium proculdubio fide accipimus. Si intelligis, quod fide accipimus verbum Pauli, scilicet, quod Spiritus sanctus contestatur spiritui nostro, verissimum est: nam fide accipimus omnes scripturas sacras: sed hoc nihil ad causam. Si verò ais, quod assensus, quem Spiritus lege communi suggerit, sit propriè fides, falsum est: neque probabis vnquam. Subiungis enim, Et cum sit testimonium Spiritus sancti, validum est. Hic iam ruit tua ratiocinatio: nam si vniuersim intelligas, vti facis, quod omne testimonium Spiritus sancti est validum ad generandum fidem eliminantem omne dubium, falsum iam id esse probauimus. Et tu falsum certè suspicabar. Nam subnectis, Et quum sit validum, certum facit credentem, qui nouit illum, & ita certum, vt sit infidelitatis titubare. Vbi non simpliciter infers, quod sit per se validum facere certū omnē iustum, sed eum qui nouit illud. Id quod ego ingenuè cōcedo: sed tamen eo modo quo quis nouit, testimonium esse Spiritus sancti, agnoscit se esse in gratia. Adde ego nihilominus contra te, quod quum nemo sit omnino certus, testimonium illud internum esse ab Spiritu sancto fit, vt neque sit penitus certus, quod sit verum. Quocirca nulla est infidelitas habenti gratiam, titubare. Quoniā, licet testimonio Spiritus sancti nō possit subesse falsum, haud tamē constat esse Spiritus sancti. Sed ais, nō omne testimonium diuinū esse usque adeo validum, neque facere talem fidem, sed vbi homo examināt cōscientiā suam, & perpendit oēs circumstantias & coniecturas in existentis gratiæ. Tunc enim auctore Aug. perfecta charitas foras mittit timorē. In primis iam nō tibi cōstat: siquidē ex vna parte (vt antea citabamus) identicē repetis, quod omnibus existentibus in gratia, Spiritus sanctus testificatur: atque ex altera modo cōfugis ad certas circumstantias. Præterea neque hoc per fugeo, satis est tutus. Nam sunt plurimi, vt illi quos theologū vocant insipientes, qui tam plenas in se cōiectu-

August.

Repellitur argumentum Cath.

Cauillus Cath.

CATHARINVM.

ras nō sentiunt, vt omnis expungatur illis ratio titubandi. At eo progrediamur, vbi me credis confodere. Saltē in prouectioribus habentibus vehemētēs coniecturas, & indicia Spiritus sancti, efficax est testimonium diuinū, vt omnem tollat titubandi causam, atque ideo faciat certissimā fidem. Hic enim subest punctū cōtrouersię. Vbi respōdeo, quod licet eo possit quis per gratiā Dei promoueri sanctimonia, & rebus Christianè gestis, vt habeat pacatum animū, credens se esse in gratia Dei, illa tamen nunquid sit nisi moralis certitudo: quā ego dicebam humanā. i. quæ ita sedat animū, vt illa intensissima opinio, quā nos homines vocamus fidē, cuius exēpla antea ponebam. Dicimus enim nunc certō credere qui Tridenti degimus, extare Romā. Et hoc modo perfecta charitas foras mittit timorē, lege communi. Imō quisnam ad tam excelsum gradū certitudinis, ex hominibus etiā rarissimæ sanctitatis, de sua obtemperata gratia cōcedat? Neque alio argumento opus est præter experientiam. Experimento enim cōperimus, nonnullos hæreticos ob suā leuitatem, & ignorantiam, & quam ostentant sanctimoniam, tanta esse animi serenitate & certitudine esse in gratia (hanc ego appellabam certitudinem ex parte subiecti) quanta sunt multi catholici. Quo enim pacto maior potest significari charitas, quàm vt animā suam ponat quis pro Christo? & tamē sunt multi, qui in sua hæresi pertinaces gladio occubuerunt. Porro autem neminē hæcenus audiuius catholicū prudentem, qui ita certus assereret se esse in gratia, vt vos dicitis. Quinimō tu ipse interrogatus (vt audiui) an esses ita de te ipse certus, nō ausus es affirmare. Sed respondebis, Id te propter modestiam siluisse. Profecto si ea certitudine posset quis assequi se esse modō iustū, quod omnem tolleret dubietatem, nulla esset superbia ita de se affirmare: maximè quod (vt tu ais) citra maximā sanctitatem, hæc certitudo haberi potest. Quā tamen contra, vt ego in tractatu meo dicebam (ad quod argumentū cuperem respondisses) ea sum mente, vt neque inter Lutheranos credam, præter stupidos, quempiam esse, qui tanta certitudine de se iudicet esse in gratia, quanta ipsi prædicant habere omnes iustos. Imò age, perpendamus, quæ in secundo tractatu ais, scilicet nō requiri ab istis, qui hæc tuā certitudinē habent suæ gratiæ, vt se pro illa exponant martyrio, aut iureiurando id asserant. Si quis est certus absque vlla dubitatione se esse in gratia, cur nō ei licebit iurare? Profecto si quis mihi intentaret mortē nisi iureiurando assererē esse in gratia, & vera esset tua opinio, licitū mihi esset id iurare, vt me feruarē. Sicuti licitū illi esset, cui speciali priuilegio de sua sibi gratia cōstaret. Nemo est tamē in orbe iustus & prudens, qui ita iuraret. Quinimō omnes dicerēt se ita credere, non tamen tā certō, vt iurare id possent. Rursum si tyrannus mihi cōminaretur mortē, nisi negarem me esse in gratia, nunquid non potius mori deberem, quàm mentiri? Si tua tamen verum ha-

Martyr & iureiur.

beret opinio, mendacium esset id negare. Igitur tunc esse deberem martyr. Reliqua argumenta latissimè patent in tractatu proprio.

Quo ad priorem tractatum Reue. Catharini respondetur. CAP. III.

T quo firmiora hæc fiât & lucidiora, ad tua, optime pater, argumenta descēdo. In priori tractatu postquā illo syllogismo, quæ paulo ante enuabam, colligis tuam conclusionē, scilicet quod homo potest lege communi esse certus suæ gratiæ certitudine tollēte omne dubium, confestim annectis expositionem noni cap. decreti de iustificatione. Quod cū totū apertissimè contra te faciat, postremā tu tamē particulam assumis tuo iudicio exponendā. Hanc prius videamus: deinceps ad notabo, verba quæ tu prætermisisti. In calce cap. sic habet decretū, Sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, deque sacramentorū virtute & efficacia dubitare debet, sic quilibet, dū seipsum, suamque propriā infirmitatē, & indispōsitionē respicit, de sua gratia formidare & timere potest. Hactenus (inquis) nihil est in cōtrouersia apud catholicos. Ego verò ostēdam opinionē tuā huic parti aduersari. Sed adiectū est, inquis, cū nullus scire valeat certitudinē fidei, cui nō potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutū. Et quia tu ab hoc posueris membro orsus es, tuū ipsius sequamur ordinem. Atqui imprimis expositionis gratiā arguendo percontaris: cū multi ex priuilegio talē habuerint certitudinē, vt beata virgo, & alij sanctissimi, cur nō fuerint excepti. Omnes proculdubio præter te vnū, respondebunt, nulla fuisse opus exceptione: eo, quod per se esset notissima, talis in Deo potestas. Quinimō in sacra pagina expressè haberi huiusmodi reuelationis priuilegia, vt, Ave gratia plena: dominus tecum. Et de Magd. Remissa sunt ei peccata multa, & alia id genus. Synod. autem tantū definitiuit illa, de quibus dubium aliquod esse potest: de priuilegio autem nemo potest dubitare. Tu autem, vt tibi consulas, hac nescio quibus rationibus reiecta responsione, quæ omnium fuit mens Patrū, nouā, atque inauditam cōmentus es. Videlicet, Synodū non meminisse eorum priuilegiorum, neque opus fuisse, propterea quod eiusmodi fides peculiaris ex priuilegio nō est fides, cui non potest subesse falsum. Eo quod est de re contingenti. Quare licet sanctus, cui fit talis reuelatio, non fallatur, posset tamen falli. Cum ergo Synod. censet neminem posse esse certum suæ gratiæ, fide, cui non potest subesse falsum, decretum, inquis, non attingit illos. Atque hoc tibi responsum præparasti, vt similiter respōderes de tua peculiari fide, quā asseris habere posse vnumquemlibet iustificatum lege communi: scilicet, quod non excluditur per verba Synodi. At verò nemini vnquam fidem facies huius tui conficti respon-

Expositio decreti.

Cōmentū Cathar.

244 APOLOGIA CONTRA

Reprobatio, Cui non potest subesse falsum.

Quis enim dubitet, quin S. Synod. palam denegat omnem fidem, quæ omnem abigit contrariam opinionem: Per hoc enim quod ait, Cui non potest subesse falsum, non designat (vt supra exponebamus) necessitatem propositionis, sed talem fidem, per quam certus sit assentiens, quod non sit possibile, se, dum per eam assentit, decipi: quod est dicere, fidem remouentem omne dubium. Eo modo quo fides diuina, quando scilicet constat reuelationem esse Dei, certissima est. Ob idq; illic non insinatur, vel permittitur, vt tu putas, alia fides, cui licet possit subesse falsum, certissimè nihilominus faciat de præfenti credentem. Quinimo illa particula est definitiua, & expressiua rationis veræ fidei. Ac si dixisset, Quod nemo potest esse certus lege cõmuni (de hac enim erat quæstio) se esse in gratia, certitudine fidei catholicæ, aut fidei æqualis in effectu. Illa enim sola est fides, cui non potest subesse falsum. Alias si tantum voluit negare certitudinem fidei catholicæ, quare nõ ita expressit: facilius enim erat dicere, fidei catholicæ, sed quia non solum illa excludebatur, verum omnis, quæ veram, legitimamq; haberet rationem fidei, vñ sunt Patres illa periphrasi, cui nõ potest subesse falsum, ad explicandam fidei veram, propriamq; rationem. Cui verissimo sensui non cohæret tua opinio. Sed quid laboro in expositione verborum decreti: Nonne per se ipsa lucidissima sunt: Cum enim causam, cur qui libet iustus formidare, & timere potest, hæc subiicit, quod nullus scire valet certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiæ Dei esse consecutum, manifestissimè excludit omnem assensum fidei, quæ aduersatur formidini & timori: tu autem adeo certum asseris assensum, vt omnem pellat dubietatem, & formidinem, & amore de præfenti, ille ergo expressè damnatus est. Ob idq; vbiq; in tuis tractatibus de me conquereris, quod nunquam dixeris quæpiam esse certum suæ gratiæ, fide, cui non potest subesse falsum, respõsum iam tibi puta. Hoc enim quod ais, fide tollente omnem dubietatē, idem est in virtute, quod fidei cui nõ potest subesse falsum, id est quæ certus est, qui ita assentitur, non posse tali fide decipi. ¶ Retrocedamus autē ad præcedens membrum textus, de quo pater Reuerend. nullam agnoscis controuersiam inter Catholicos. Illud enim in primis lætanter, quasi à te pugnans, legis, videlicet, cautissimè S. Synodum pronũciaffe, quod quilibet, dum se ipsum, &c. de sua gratia formidare, & timere potest. Nõ enim ais, dixit, formidare debet, sed, potest. Et tamen si testimonium Spiritus sancti lege cõmuni non abstergit omnem dubitationem, dicendum fuisset, inquis, formidare debet. Vt homines obligarentur semper esse in metu. Antea verò quam ad tuū ego, debet, respondeam, ad nostrū tu precor, potest, responde. Tantundem enim est, potest, quantum iure, & licite potest. Resumo ergo argumentū supra factum ex cõcessione tua, quinimo ex veritate ipsa. Testimoniū

Annotatione Catharini.

lege cõmuni Spiritus sancti omnibus adest iustis. Si autē, vt tu censēs, tale testimonium vbiq; validū esse ad omnem conuellendā formidinem, nemini iusto licet dubitare se esse in gratia. Attamē S. Synodus, Pius, inquit, (& dubio procul de omni pio intelligit, lege cõmuni) formidare, & timere potest. Quare neq; hæc particula absq; cõtrouersia est, si in tua persistis opinione, sanè, quæ illi reluctatur, est autē sententia Synodici citra controuersiam vera: est ergo opinio tua citra controuersiam falsa. Haud tamen adiecit Synodus, formidare, & timere debet: propterea quod potest, quis ad tantā gratiam peruenire, ut modo, & mōre humano loquendi, aut nullam, aut certè tenuissimā dubitationem habeat suæ salutis, sed sit sedato, pacatoq; animo: vti viris heroica virtute progressis vsu venit. Et hoc est quod ait Ioan. Perfecta charitas foras mittit timorē. Sed repetamus, si placet, ab initio verba decreti, quæ sunt hæc, Quamuis autē necessariū sit credere, neq; remitti, neq; remissa vnq; fuisse peccata, nisi gratis diuina misericordia, ppter Christū, nemini tamen fiduciam, & certitudinē remissionis peccatorū suorum iactanti, & in ea sola quiescenti, peccata dimitti, vel dimissa esse dicendū est. Cum apud hæreticos, & schismaticos possit esse, imò nostra tempestate sit, & magna contra Ecclesiā catholicā contentione prædicetur: vana hæc, & ab omni pietate remota fiducia. Paspice pater oculatissime rationem decreti. Vbi non modo opinio tua, sed ratio ipsa eliditur. Ais enim lege cõmuni posse hominem, qui examinat conscientiam, perpenditq; circumstantias omnes ingenitæ charitatis, certissimam habere fidem omnino procul dubio, se esse in gratia. Contra verò Synodus id denegat. Cum apud hæreticos, inquit, & schismaticos, (porro similibus coniectionis deceptos) possit esse. Non inquam similibus ex parte causæ (nam veræ coniectionis à Spiritu sancto sunt, falsa vero à Satana) sed similibus: quia angelus Satanę transfiguratur se in angelum lucis. Nullus ergo certus esse potest lege cõmuni certitudine tua pater optime. Et sequitur in decreto, Sed neq; illud asserendum est, oportere eos, qui verè iustificati sunt, absq; vlla omnino dubitatione apud semetipsos statuere se esse iustificatos, neminemq; à peccatis absolui, ac iustificari, nisi eum, qui certò, & firmissimè credat se absolutum, & iustificatum esse. Quidnam euidentius contra te proferri potuit? Ais tu, Cum primum quis iustificatur, testimonio Spiritus sancti, fieri certum suæ gratiæ (si diligenter expendat circumstantias) certitudine tollente omnem dubitationem. Non curemus, an sit catholica, necne, possitq; illi subesse falsum, necne: ais tamē absq; vlla omnino dubitatione de præfenti iustum statim esse certum. Quibus formaliter verbis contradicit Synod. scilicet non esse asserendum, oportere eos, qui verè iustificati sunt absque vlla omnino dubitatione apud semetipsos statuere se esse iustificatos. Fateor hoc pronun-

Textus decreti.

Textus decreti.

CATHARINVM.

Hæret in eadem sententia.

Canon.

Inopinabile opinio Catharini.

pronunciassē aduersus Protestantes, sed tamen generaliter condemnatur certitudinis dogma, siue talis certitudo dicatur solum pendere ex fide, vt illi aiunt; siue etiam ex dispositione nostra, cuius habeatur certa fides, vt tu dicis. Hac ergo de causa proposui in principio te in eadem hærente salebra, quam Sancta Synodus condemnauit. Testis mihi est Deus, nullam me tibi consulto obiecisæ calumniam: an verò mea fuerit ignorantia, aliorum esto iudicium. Mitto sigillatim respondere ad exempla, & rationes, quæ in hanc tuam causam conglomeras: sanè arbitratus, quod qui hanc nostram legerint apologiam, facillimè iudicabunt, quàm extra chorum, quod aiunt, saltēs. ¶ Illud tamen silenter prætere non possum, quod ferme in calce ex alijs verbis concilij conficis argumentum. Est canon vigesimussextus, Si quis dixerit, iustum non debere pro bonis operibus, quæ in Deo fuerint facta, expectare, & sperare æternam retributionem à Deo, per eius misericordiam, & Iesu Christi meritum: si bene agendo, & diuina mandata custodiendo, vsque in finem perseuerauerit, Anathema sit. Ex hinc tu instruis argumentum. Vult ergo inquis manifestè canon iustos specialiter teneri ad sperandum pro bonis operibus: iusti igitur obligantur ad hoc. Et addis, Quod si nemo se iustum esse potest nosse, nullus consequenter potest scire de suis operibus an bona sint, hoc est, meritoria vitæ æternæ. Quod si ita est, profectò nullus tenebitur ad hoc spei suæ præceptum, quod peculiariter respicit iustos. Et quidem mihi hæc sequela videtur manifesta. Hactenus tu, multaq; sequenter adhibes ad confirmandum quod sancta Synodus peculiare iustis posuerit præceptum spei. Quare non sufficit, inquis, quod probabiliter se iustum esse agnoscat, sed quod certissima fide id teneat. Fateor perquam Reuerendissime pater dum legendo in hunc locum incidi, libellus mihi ē manibus cecidit. Quid enim aio: cum hoc Reuerend. patre verba prodigam: quippe cui adeo placuerit sua hæc fidei certitudo, vt in eius gratiam, talia fuerit meditatūs. Nempe, quod sancta Synodus peculiari lege obligauerit iustos sperare, præter diuinum præceptum spei, quod omnibus est Christianis in vniuersum positum. Te etenim sciscitor optime præsul, vis sanctam Synodum aliquod præceptum humanum præscribere iustis de spe habenda, præter diuinum? Cuiam talis rei fidem facies? Ecclesia enim in huiusmodi potissimum præceptis de virtutibus theologicis, nihil aliud vnquam cogitauit, quam ius explicare diuinum. Præceptum autem spei, sicut fidei, & charitatis, nunquid, perinde ac decalogus, omnibus Christianis præscriptum est? Num peccator, sicuti credere in Deum, ipsumq; amare, ita & in ipsum sperare non tenetur, quemadmodum & iustus? Non qui-

dem sperare, quod pertinax mali vitam possit consequi æternam. Sed volo dicere, quod eodem præcepto tenetur sperare peccator gratiam Dei, & quod per sua opera auxilio præeunte diuino consequetur vitam æternam, quo & ipse iustus. An verò suspicaris melioris esse hac parte conditionis peccatorem, quàm iustum, vt propterea quod sit in peccato, eximatur ab hac obligatione? Fateor equidem, quod fiducia crescit ex operibus, sed quod nouum sit præceptum spei in aliquibus Christianis, quod non sit in cunctis, nouum est in Ecclesia Dei. Quod autem sancta Synodus definire voluit, quinimo apertè definiuit, est, quod quilibet tenetur sperare, quod si iustus fuerit, & perseuerauerit, per bona opera, præuia gratia, consequetur æterna præmia. Ita vt obligatio ad omnes indiscriminatim spectet: actus verò spei feratur in totam hypothesein, si bene egerit perseueranter. Sicut dictum est Cayn: Si bene egeris, recipies, &c. Tametsi forsan, illic sancta Synodus nihil meminit de præcepto: Sed quia Lutherani dicunt, opera iusti non esse meritoria vitæ æternæ, ait, Siquis iustus non debere, &c. Sed alia etiamnum ratione pater Reuerend. de his te verbis conuenio. Censēs enim omnem iustum teneri singulari præcepto spei, quod tamen, nisi certitudine fidei excludente omnem dubietatem, explere nequit. Tenetur ergo secundum te omnis iustus certitudinem habere suæ gratiæ. Porro autem, an hæc tua conclusio apertissimè repugnet verbis capituli noni, vbi habetur, Quod non oportet eos, qui verè iustificati sunt, absque vlla omnino dubitatione apud semetipsos statuere se esse iustificatos, Et rursus, Quod pius homo de sua gratia formidare, & timere potest, tu videris. Agnosce ergo ad spem habendam non solum satis esse iustis, & pijs fidem habere, more à nobis exposito, se esse in gratia, sed satis esse omnibus fide catholica credere, per Deum non stare, quominus vniuersis gratiam, viresq; suppeditet ad sua seruanda præcepta, quorum obseruantia, eadem fide tenemur æternam agi felicitatem.

Sensus Synodi.

Redargutio secūda.

Quo ad II. tractatum responderetur.

CAP. V.

Ractatus autem secundus est, quo me propriè lacessis, laceras, arguis, atq; redarguis. Cui titulum facis, Defensio Catholicorum, qui pro possibili certitudine præsentis gratiæ differuerunt. Non tamen opus tibi fuerat omnes defendere. Nam pleriq; multi aliter iam sentiunt, quàm tu. Imò necio quisnam tecum alius persistat. Statim autem in nuncupatoria epistola ad Patres ais, post absolutam superiore interpretacionem decreti, delatum esse ad te librum amici ac fratris

in Domino charissimi, me nominans, in quibus multa sunt, ais, quæ non probas, & merito à doctis, & peritis in sacris literis, minimè probanda existimas: Vel non me amicum charissimum appellasses, vel non me continuò usque adeo gratis deiecisses. At sic soles amicos. ¶ Sequitur in tua Epistola, Illud tamen plurimum, ac meritissimò displicuit, quod in quaestione de possibili certitudine gratiæ, ea nos defendisse testatur (ego scilicet) quæ non solum à mente, & cogitatione nostra semper fuerunt aliena, verum etiam his è diametro aduersa, quæ nos, & verbis perspicuis pronunciauimus, & coram vobis etiam scriptis recitauimus, vt video, de te solo loqueris: sed an de te & sodalibus tuis loquaris, parum refert. Quomodo autem nihil vobis imposuerim, sed quæ diu defendebatis, & tu etiam Reuer. pater mordicus retines, statim aperiã inter tractandum titulum quaestionis meæ, quæ tu vrgendo refricas. Quod autem subdis, me te ipsum suppresso nomine petere in illa disputatione, nihil minus credas. Disputabam enim in genere contra illos, qui illam opinionem tutauerant, ad explicandas rationes Synodi. Neque tui, si qua Christiano fides, memineram: Neque verò cogitare poteram, quòd aliquis amplius ex catholicis post sanctum decretum concilij in mereretur. Tametsi imprecatum sum, quòd vti nam iam nemo in illa opinione persisteret. Reperit rursus mirificè nos (te scilicet & me) conuenire de quaestione definita per Synodum. Quare doles, quòd non tibi licuit, librum nostrum videre antequam imprimeretur, vt intelligerem nihil aliud te sentire quàm ego sentio. Ad quod ego respondeo, adeo inter nos disconuenire, vt quantum ex tuis modo scriptis conijcio, licet tecum rem contulissim, nihilo magis conuenisset. Verba autem hæc, verba sunt penitus. ¶ Ad apologiam ergo tuam, vt veniamus, hanc statim auspicias à protestatione. Protestor enim, inquis, cum operosum nimis, & onerosum esset valde, taxare cuncta, quæ me offendunt in illo libro, non reliqua me probare, quæ non reprehendo. Bone Deus quantum existebat periculi, si omnia probasses, quandoquidem tam sanctam duxeris protestationem præmittere. Quid si cuncta reprobasses? An ideo labefactata omnis esset auctoritas libelli mei? Ita tu solus tecum reputas: Mihi verò nullam inde iniecisses curam contra protestandi. Misi quidem lib. ad Illus. ac Reuer. Legatos: qui affirmant nihil inibi inuenisse, quòd non castam, integram, Christianamq; doctrinam redoleat. Verba sunt in forma vnus illorum, Tui autem non item fui memor, qui subscriberes. Tametsi non sum vsq; adeo stupidus, qui non intelligam, quàm possint multa ex meis reprehendi. Potissimum, quòd neque mihi aliorum vnuerisa probata esse potuerint. Neque illorum quidem, quorum non sum dignus corrigiam calceamenti soluere. ¶ Subiungis non

Protestatio Catharina.

Legatorum approbatio.

paruum me præbere scandalum cum dixerim, certamen nobis esse cum catholicis, & adhuc manere. Nam dixi, Certamen existit: cum reiam (inquis) definita per Synodum, debuissim dicere, Exiit: quasi iam nulla sit quaestio. Potuissim respondere, quòd sincerè, & forsan nimium securè vsus sum verbo præsentis, quod est disputantium. Et præterea, quòd cum Protestationibus, qui nondum obediunt concilio, adhuc existit quaestio. Sed vt videas quemadmodum ijs, qui ignem gladio suffodiunt, non nunquam scintilla exiit in faciem, iterum aio nunc tecum, qui catholicus es, certamen existere. Quare tu es domine episcopo, qui scandalum, omnium iudicio dederis. Nam dicere, quòd in concilio disputabatur, contra quàm est definitum, atqui id dicere decreti explicandi causa, nullum erat scandalum: sed laus egregia Synodi, liberè permittentis vnueris sua proferre iudicia, ex quibus veritas erueretur. Tu autem, qui vt tua retineas placita, obuim impressus exis catholicis, tu es qui scandalum, & offencilum obijcis. ¶ Videamus enim titulum quaestionis, de qua asseris nihil inter nos differre. verba mea sunt hæc. Quaestio ergo est, vtrum valeat homo citra speciale reuelationis priuilegium de communi lege habere tantam certitudinem, se esse in gratia, quantum est fides catholica. Et infra. Sola ergo constituitur quaestio de certitudine fidei catholica, illius similitudo. Tu contendis nunquam sub tali titulo fuisse agitatum quaestionem inter Catholicos. Ego verò nunquam interfui in congregatione Theologorum, sed aio me ipsum te présente in congregatione Synodali cum de hac re dicerem, sic quaestionem explicuissim. Et quando non fuisset sub hoc formaliter titulo discussa, tamen sensus ipse quem tu etiam nunc persistis defendere, ad hæc verba explicatus palam reducit. Reperit ergo quod paulò ante dixeram: Vocula ista, tanta, & similis, sunt quæ à te sinistrè intellectæ (Si mihi colendissime pater ignoscis) te salunt. Ego enim iuxta duos quaestionis sensus duas posui in quaestione particulas: primam contra Lutheranos, An scilicet fide catholica possimus esse certi nostræ gratiæ, alteram pro Catholicis: Nempe vtrum possimus tanta vel simili certitudine, vt est Catholica. Neque verò intelligebam de quantitate aut similitudine in extensione, hoc est, quæ ad omnia per Ecclesiam proposita pateret vnueritate cunctos obligandi: quod sonat Catholica. In hoc enim bene video nullum esse discrimen inter Catholicos, id ipsum cunctis negantibus. Neque opus erat huius meminisse sensus, Sed vtrum simili certitudine vel tanta in hoc effectu, qui simillimus est effectui fidei Catholice, atq; adeo tantus, quòd est, tollere omnino & expungere omne dubium, possit quis esse certus adeptæ gratiæ. Id quod ego tantum agnosco, vbi est speciale priuilegium: tu autem in omnibus iuris

Existit quaestio.

Scandalum.

Titulus quaestionis.

Tanta & similis.

Fides propria.

Ioan. Barch.

stis iure communi per tuas illas circumstantias ex interno lumine. Quid ergo me de hac re gratis obtundis mi pater? nūquid quod de hoc puncto steterit diutissime controuersia negare tu potes, qui eandem sustinere pertendis? At non debuit inquis, hæc appellari æqua similitudine catholica. Tu non ita appelles, qui veram fidei rationem, si non ignoras, dissimulas. Fides enim proprie, nulla est, nisi quæ modo exposito æquatur catholica. Quod si in huiusmodi disciplinis theologiæ ancillaribus, tibi vnquam vacasset scholasticè versari, nunquàm hoc nobis exhibuisses negotium. Arist. 6. Ethic. ex eo non collocavit fidem inter virtutis habitus, quòd nulla est humana, quæ lineam transcendat opinionis. Et ideo exprimi nequit vera ratio fidei, quàm ipse ignorauit, tollentis omnem dubitationem, nisi per hoc quòd sit catholice similitudo. Itaq; inter fidem moralem, seu humanam, & catholicam, vel illi similem, nullum est medium apud theologos, qui hoc nomine digni sint. Nihil verò vnus Bachoni autoritati de tractum volo, vt cumq; hic fuerit hallucinatus. Concludit enim (quæ tibi probatissima est collectio) ex vna propositione de fide, & altera, quæ non est de fide, conclusionem, tanquam de fide, hoc syllogismo: Quicumq; baptizatur, recipit gratiam: ego baptizor: ergo recipio gratiam. Haud considerans conclusionem sequi debiliorem partem. Quod in analyticis per se notissimum est axioma. Nam si propter quod vnus quodq; est tale (vt ait philosophus) illud est magis, vbi vtraq; præmissa necessaria est illationi, non potest conclusio certior fieri debiliore præmissarum. Quòd autem lege communi nullus habeat fidem te esse baptizatum, firmiorem, quàm quæ est moralis, euidentissimum est. Seu de illis loquamur, qui infantes baptizati sunt, seu de adultis, quibus non certissimè constat baptizantis intentio: quæ necessaria planè est, vbi non adest in baptizato sufficiens contritio, & dispositio, quæ sufficeret sine Sacramento. De qua tamen dispositione non potest haberi maior certitudo, quàm coniecturalis. Et hæc de quaestione titulo. ¶ Persistis exinde contendere in corroborationem tuæ conclusionis, quòd homo ex lumine fidei non solum potest credere ea, quæ ab Ecclesia determinata sunt, vt credantur, verum extendi eius lumen ad ea etiam, quæ sunt in facti contingentia. Id quod quibus auribus fuerit exceptum in congregatione theologorum, dissimulaui ego in tractatu meo: propterea, quòd qui illud protulit, est certe catholicus, religionis doctus, & mihi charissimus, qui illud optimo zelo dixit: licet aliqui crediderint suggestionem fuisse tuam. Satis autem existimo à me esse refutatum. Et quia nihil mihi respondes, nihil replico. Nisi quòd præterquam quòd Lutheranis vehementer fauet opinio tua, proprium fidei obiectum sunt penitus res sperandæ, vt ait Paulus, scilicet ea quæ

Ecclesia proponit esse diuinitus reuelata. Vnde S. Thomas, & theologi, binam ponunt virtutem diuinam necessariam generandæ in nobis fidei (nihil enim loquimur de modo, quo Prophetis & Apostolis fuit facta reuelatio). Hæc autem duo sunt internus luminis motus, & item auctoritas Ecclesiæ proponentis, hæc esse reuelata. Nam aliàs, quam certitudinem haberent Christiani, hoc, illud esse reuelatum à Deo: Loquor citra speciale priuilegium. At vero mirabilis est eloquentia tua. Ais enim hoc tuum assertum nulla opus habere disputatione, aut responsione: quoniam id negare, est contra euidentissimas scripturas. Post hanc autem hyperbolen, nullam profers scripturam: sanè, quæ omnes tibi reclamassent: Sed subdis testimonium Augustini & S. Thomæ, dicentium quòd ipso lumine fidei potest homo certò noscere se habere fidem infusam. Quòd scilicet non est propositum ab Ecclesia. In primis falsissimè citas auctores. Illud enim, quod ais, infusam, tu illis imponis. August. namq; & Thomas solum dicunt, quòd potest quis videre se credere, si credit: & non credere, si non credit. Vbi non de habitu, sed de actu est sermo. Haud enim somnauit vnquam Augustinus quòd quis videat habitum, infusus ne sit, an acquisitus. Imò benè dicit Scotus, quòd habitus infusus non videntur. Sed hoc tantum affirmant, quòd cum quis credit, videt se credere: sicut qui opinatur, videt se opinari, & qui est iratus, videt se iratum: & sic de alijs actibus, vel affectionibus animæ. Hanc veruntamen euidentiam minimè sentit: progigni à lumine fidei, sed ex euidenti experientia. Nam quæ speramus (vt ait Paulus) & pari ratione, quæ credimus, non videmus. Est enim fides argumentum non apparentium. Vide quòd te præcipitat ista dialecticæ ignorantia, quam tu publicè contemnendo confiteris perperam fuisse tibi curæ. Responde quoq; vtrum ego videam Deum esse trinum: Non certe, sed credo per fidem: nisi cum Paulo restrictè dixeris, videre per speculum, & in ænigmate. At vtrum video me credere, Deum esse trinum? Video profectò, atque id euidentissimè. Non tamen video, per quam fidem credam, sed fide teneo, quòd per infusam. Hoc est per diuinum motum. Ergo euidentia illa, de qua ait Augustinus, quòd video me credere, si credo, non est à lumine fidei. Nam tantam habeo euidentiam me sub aliquo dubio opinari, Pontificem superstitem Romæ, & Cæsarem Augustæ, quàm me certò credere Deum esse trinum. Nota verba Augustini, Video me credere si credo, & me non credere si non credo. An Turcha, qui videt se non credere in Christum, hoc videat lumine fidei? Non certè: sed est euidentia illi naturalis, sicut est mihi, me credere. Quomodo ergo applicare hoc poteris, ad tuam contingentem propo-

S. Thom.

Falso citas August.

APOLOGIA CONTRA

propositionem, quod fides ingeneret tibi assensum, te esse in gratia, tam firmum, vt omnem tollat dubitationem: sicuti si esset ab Ecclesia propositum? Aliud præterea rogo attendas, Nempe quemadmodum iam hic nobis suggeras, fidem catholicam, cuius obiectum proponit Ecclesia, & cuius assensum ait Augustinus à nobis videri, eandem inquam fidem esse, quæ facit illum tuum certum assensum receptæ gratiæ. Cur ergo ita me acriter improperas, quod tibi imposuerim, vbi dixi, tanta aut simili certitudine fidei, vt est catholica: Sed & illud potissimum, quistaceat: Citas sanctum Thomam, prima secundæ, quæstione centesima duodecima, articulo quinto, ad secundum dicentem, quod potest homo certo noscere se habere fidem: & tamen prudenter subices suam explanationem, ne te lædat. Subdit enim quod propterea, quod certitudo pertinet ad intellectum, qui habet fidem, certus est se habere fidem (puta se credere) quouis id habitu fiat. Non est autem (inquit) similis ratio de gratia, & charitate & alijs huiusmodi, quæ perficiunt vim appetitiuam. Vbi expresse negat posse quempiam habere lege communi certitudinem gratiæ & charitatis. Id quod longè explicatissimè edocet in enarratione Pauli, secundæ Corinthiorum vltimo, videlicet quod possumus certo scire Christum habitare in nobis per fidem in formem, haud tamen possumus certo scire habitare in nobis per fidem formatam, sed hoc latius in libro nostro. Alia minutiora quæ huc congeris, cum tua insigni maledicentia, scilicet quod vos cum vituperio & scandalo diffamauerim, ad æquum lectorem, qui inter nos arbitretur, remitto, an forsan in suum refundantur auctorem. Sed ad ea quatuor veniamus, de quibus ais nos conuenire. Primam fateor concordiam, scilicet quod nemo potest habere suæ gratiæ certitudinem fidei catholicæ, id est, vniuersalis, si modo intelligis, vt videris, in sensu Lutheranorum, dicentium, quod illa fide quæ omnibus est in præcepto, nempe qua credimus promissiones Dei, veras esse, cum iustificamur, tum etiam certi efficiamur iustitiæ nostræ. Nam in alio sensu, etiam tuo, plurimum dissentimus. Ais enim (vt paulò ante adnotabam) quod eadem fides non se solum extendit ad ea quæ proponuntur ab Ecclesia (quæ reuera est catholica) sed ad ea quæ sunt in facti contingentia, puta ad gignendum assensum peculiaris gratiæ. Quod ego sanctissimè reprobō. Conuentum & inter nos secundò fuerit, quod certitudo propriæ gratiæ non sit tanta ex parte obiecti, quanta fides catholica: quia huiusmodi obiectum non proponitur ab Ecclesia, tanquam reuelatum. Sed hoc nullatenus ad rem pertinebat. In illo verò, in quod ais nos tertio conuenire, nimirum quod ambo eodem modo intelligamus decretum, puta quod vbi ait, hominem non posse esse certum adeptæ gratiæ cer-

Quamobrem de quibus conuenitur.

Non eodem modo intelligitur decretum.

titudine fidei, cui non potest subesse falsum, solum intelligitur de fide catholica: In hoc inquam ex diametro distamus. Ipsissimum enim quod tu ais, ego denego. Quoniam si concederem, viderer mihi palam negare decretum. Enimvero (quod paulò superius adnotabam) cum S. Synodus huic affirmationi, Quilibet suam infirmitatem respiciens de sua gratia formidare, & timere potest, hanc è regione negationem, ceu causam, subiiciat, quoniam nullus scire valet certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consequutum, absq; vlla amphibologia, non solum de catholica fide, sed de quacunq; manifestissimè loquitur, quæ contraria est formidini & timori. Unde cum tua fides omnem tollat dubietatem, apertissimè illic condemnatur. Hæc autem iam superius explicitissima à nobis sunt. Quocirca neq; quartò, vt tu existimas, conuenimus, hominem scilicet certum esse posse suæ gratiæ. Tu enim id sentis de certitudine tollente omnem dubietatem, ac si diuinitus nobis esset certo propositum id esse reuelatum à Deo: ego verò, & credo catholici omnes auscultantes sanctum decretum, id abnegamus. Sed solum concedimus certitudinem moralem modo à nobis supra latissimè exposito. Neq; tu aliud ex meis scriptis colligere valeres, si tuam istam atram bilim lecturus expueres. Hoc veruntamen ingenuè fateor, & me à te esse admonitum gratias habeo. In septimo enim nostro argumento, capite decimo, referendo hæc verba Bucerii, Fides facit hominem certum se esse in gratia, quando habetur per motum Spiritus sancti, subiunxi ego hanc concessione, Ecquis hoc vnquam dubitare potuit? Vbi iam tu me deuictum exultater clamitas. Sanè qui perspicuis verbis tuam tibi sim opinionem elargitus. Fateor inquam ad cauendam huiusmodi argutiam, cautiùs dixissem, Ecquis vnquam dubitare potuit, verissimum esse, quicquid à Spiritu sancto nobis fuerit suggestum? hæc enim fuerat mens mea: non autem quod vniuersim esset nobis certum, certitudine quam tu cogitas. Attamen potuisses ex verbis proximè subiectis mentem meam deprehendere. Subnexa hæc enim à me sunt verba, Sed tamen quando ille motus sit à Spiritu sancto, de hoc dicimus non posse haberi certitudinem fidei catholicæ. Vbi explicitissimè significauim, quod licet ad veritatem assensus satis sit instillari à Spiritu sancto, tamen ad certitudinem, non sufficit: sed requiritur præterea nobis certo constare, idem reuelatum esse à Spiritu sancto. Itaq; volui dicere, Ecquis hoc vnquam dubitare potuit, scilicet, quod fides facit hominem certum, se esse in gratia, quando fides habetur per motum Spiritus sancti, nobisq; constat haberi à Spiritu sancto: Hoc nanque totum ambit nomen fidei. Quare confessim subdidi, quod testimonium Spiritus sancti aliquando non est tam certum,

CATHARINVM.

certū, quàm fides catholica: nempe quando nõ est certū, an testimoniu sit Spiritus sancti. Absit vt cuncta persequare, quæ in me coærnas argumeta, & quas contradictiones ex meis dictis exprimere pergis, affatim oleo tuo interlitas: ne nauis alicui faciam, quæ ego passus sum, cū tuum prælegerer libellum. Etenim quū primū tuam hallucinationem percepi, nēpe quod meam intelligere mentem nolebas, vbi negabā posse hominē agnoscere suam gratiā tanta certitudine, quanta est in fide catholica, aut simili, neq; quando dicebā, posse haberi certitudinē humanam (hoc est ciuilitè loquendo) reliqua omnia, quæ ex hac hallucinatione plurima deriuabas, veluti ingratiū pharmacum deuorauim. Quapropter cū illas radices denudauerim, satis arbitror ramosam tuam arborem succidisse. Atqui omnes illos sanctos Patres, Bernard. in quā, Chryso. & reliquos, quorū me testimoniu premere putas, eam intelligo certitudinē astruere iustis suæ adeptæ gratiæ, quæ homines humano, & ciuili more certitudinē, & securitatem vocamus. Alijs enim sibi ipsi contradicerent. Quod absit, vt cogitemus. Aiunt enim in alijs locis, quæ in nostro tractatu retulimus, nõ posse de hoc haberi tantā, vt tu existimas certitudinem. Nisi vbi loquuntur de speciali priuilegio. Præterquam qd sæpe in hoc sensu efferunt testimoniu diuinum, quod non potest fallere, sicuti humanum. Quamuis enim mihi certissimò constaret ab homine emanasse testimoniu cuiuscunq; rei, quantumcunq; ille esset veracissimus, nõ eadem certitudine mihi constaret, idem esse verum. Quando tamen mihi Spiritus sanctus reuelat filium me esse Dei, si mihi constaret, testimoniu esse diuinum, haud quaquam dubitarem, verum esse. Et hoc est, quod ait Chryso. vbi tu eum citas. His verbis, quando Spiritus testatur, quæ nā relinquatur nobis ambiguitas? Quod si homo quispiā, vel angelus, &c. aut alia creata potestas aliquid promitteret, meritò quispiā dubitaret: de illa autē suprema essentia quis dubitare potest? Hæc ille. Nihilominus iuxta hæc verba, vbi res non potest cognosci nisi per reuelationē, nemini vnq; certius constabit, verū hoc esse, qd cum constiterit testimoniu esse Spiritus sancti. Nam precor te Reue. pater, vis ne Patrū testimonia in hoc accersere, vt hominibus persuadeas, quod quicunq; est in gratia, si diligenter explorauerit conscientiam suā, absq; vlla prorsus dubitatione fiet certus suę cū Deo amicitia? Quos putas homines inuenire, qui tibi fidem, contrā quam in se ipsi experiuntur, præstare possint? Respondebunt enim multi, nihil mihi conscius sum, sed nec in hoc iustificatus sum. Quod si nõ vis admittere hunc sensum Pauli, pfecto nihilo fecius, optimus etiam quisq; respōdebit. Non habeo verisimilem rationem, cur maneat in me peccatum: tamen qd omnino ita sim certus, vt sine vlllo prorsus metu nunc comparerem in conspectu Dei, quomodo mihi persuadebis, qui contrā experior?

Ad testimoia sanctorum patrum.

Mitto alios minoris perfectionis: atque alios item recenter conuersos. Vis negare experientiam fermè omnium de hac vita decedentium: quos vix possunt sapientissimi homines securos reddere, & absque omni metu pacatos? Ad quid moror? iam enim supra de hac te re ad plebem cōcionatū misi. Sed bone Deus, quàm nos vrges loco illo. 1. Ioan. 3. Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciā habemus à Deo. Ac si fiducia esse non possit sine fide, tollente, modo tuo, omnem dubietatē. Vis ergo homines inchoantes, quilibet sint in charitate, non possunt tamen non titubare, vis, inquam, absq; fiducia esse? Peccant igitur omnes cōtra præceptū spei. At verò Christiani non ita sentiūt. Sed vbi nihil reprehenderit cor nostrū, illa fides, quæ modò à nobis exposito, sedat cōscientias nostras, fiduciā in nobis sufficit generare, & nutrire. Sunt præter hæc nonnulla, Fides à ad quæ non possum non sigillatim respondere. Spiritu In primis, quod crebrò me vrges, cur illa fides, quæ communi lege ab Spiritu sancto gignitur iustis, qd sint in gratia, non sit diuina: iam ego identidem respondi, quod si vis coarctare nomen, vt dicatur diuina ex parte causæ, nihil mea refert: tamen non est simpliciter diuina, sed in modo retinet nomē moris humani, ex eo qd reuelatio nõ sit simpliciter hoc more diuino: scilicet, vt omnino reueletur, qd illud testimoniu sit diuinū. Quod requiritur, vt funditus tollatur omnis dubitatio: sed ad modum loquendi hominū facit nos certos. Quod autē vehementer miraris, qd vocauerim fidem catholicā, illam, quæ peculiariter nonnullis sanctis ex priuilegio sit adeptæ gratiæ, non ex diuinis, sed ex tuis miraculis est. Ego enim nihil miror, qd me toruè legeris. Haud enim vnquam ego dixi, qd esset catholica, sed tanta in certitudine. Cū enim quæsissem, an fide catholica, vel tāta possumus esse certi, id quantum ad secundam partē cōcessi de illa, quæ sit ex priuilegio, siue sit adeptæ gratiæ, siue obtinēda victoria, siue rei alius cuiusq;. Tu autē non distinguis inter diuinā, & catholicam. Has enim ex priuilegio, diuinas ego sentio (quod tu alio loco me calumniaris negare) & diuinas quidem, non tantum ex parte causæ, vt est illa tua de lege cōmuni, sed simpliciter, quantum ad modum etiam tollendi dubietatē. Quia, scilicet, tunc certo reuelatur testimoniu esse diuinum. Haud veruntamen illas censeo simpliciter catholicas, id est, vniuersales. Quinimò cap. 11. arg. 3. explicitissimè dixi, rationē obiecti fidei catholicæ tantum extēdi ad ea, quæ ab Ecclesia omnibus proposita sunt ad credendum. Quales non sunt peculiare illæ. Atqui quando obiectum fidei catholicæ aio illa penitus comprehendere, quæ ab Ecclesia sunt proposita, loquor nunc secundum rei veritatem, quando scripta est fides. Quid ergo deflectis ad ea quæ reuelabatur prophetis antequam scriberentur? Haud enim nego quādo olim fuisse fidem citra scripturā, sed iam tamen præscri-

1. Ioan. 3.

Fides ex priuilegio.

Fides catholica.

Fallaciam

prescripta nobis est. ¶ Colligis paulò inferius (de quo non dubitas) in hoc pendere fallaciam meam, quod cum audio ex Paulo testificari Spiritum sanctum Spiritui nostro, existimo hoc testimonium pendere ab operibus nostris. Haud equidem in hoc fallor optimè pater. Sed aio, quod Spiritus sanctus testificatur hoc nobis, non ea certitudine, quæ tollat dubietatem: sanè qui nõ nobis certò reuelat, testimonium illud esse suum: sicuti facit alijs ex priuilegio, sed hoc reuelat suggerendo nobis bonum propositum rectè agendi, & mentis dulcedinem, atq; alia id genus, ex quibus conijcere possumus ipsum habitare in nobis. Non tamen usq; adeò certò vt tu existimas.

Fides certior q̄ sciētia.

¶ Prodis deinde in consideratione meã: qui certitudinem fidei, maiorem facio certitudine scientiæ: nõ distinguens cū S. Thoma, quòd fides sit certior in se, scientia verò, quo ad nos. Legisses lineam proximã S. Thomæ, vbi docet, quòd nihilominus simpliciter, & absolute loquedo, fides certior est scientia. Adde, quòd firmitas fidei (quæ nomine certitudinis nonnunquã designatur) maior est, esseq; debet, etiam in nobis, quàm scientiæ. Potius namq; abnegare deberẽ id cuius mihi videretur esse sciētia, quàm quòd docet fides. Reputassent enim philosophi euidentẽ hanc illationem, absq; vlla distinctione. Hæc essentia diuina est pater, & eadem est filius, ergo filius est pater. Quam nos tamen fide negamus.

Naturale bifariam

¶ Parè me ratione subsannas, quòd hanc propositionem, tanq̄ dignitatem, assumpserim. Ad ea quæ naturalia sunt, nemo obligatur, opponens mihi præcepta decalogi, quibus, licet sint à iure naturali deriuata, nihilominus obligamus. Porro, ego nihil miror, quòd nõ tibi tã facile succurrerit distinctio illa, quæ philosophi est promptissima. Naturale enim vno modo id dicitur, ad quòd habemus naturalẽ inclinationem: alio verò modo vt distinguitur contra liberum: vt pote, quòd nõ est in nostra potestate. Et quòd de hoc secundo modo esset illic sermo, luce clarius erat. Hæc aut̄ minoris sunt momenti. ¶ De illo verò in calce demum cū omnibus quinos legerint, de te conqueror honorande pater, quàm me gratis in sinistrũ sensum traduxeris, quòd scilicet contra scripturas & sanctos Patres cõparauerim Martyrem hæreticũ: martyri verò quantũ ad plenitudinem cordis, & affectum charitatis, Ac si ego adeo fuerim mente alienatus, vt pseudomartyri veram tribuerim charitatem: quæ est in legitimo. Nunquid hæc de causa distinxi de certitudine gratiæ ex parte obiecti, & ex parte subiecti? Quòd ergo nos diximus, illuc est penitus, quòd manifestissimo, & irrefragabili experimento vniuersi norunt, qui hæreticos comburi oculis conspexerunt. Vidimus enim plurimos multo maiori alacritate festinare ad rogũ, quàm aliquis fortè Christianus in charitate iret damnatus à Turcis. An negare poteris, quin ille tam certus apud se sit, tamq; securus (licet nõ tutus) se mori in gratia Dei, quàm est quispiã fortè ex Christianis existentibus in

charitate? Aliàs quomodo exuri se viuẽtem, & bulienti oleo summergi tam exultandus gauderet: Illam ego voco certitudinem ex parte subiecti. Quid ergo ais me loqui contra scripturas, & contra Patres, qui solas historias rerum gestarum refero? Aut quid tanquam per se notum supponis, quòd nemo certus potest dici cuiusq; rei, quæ falsa sit, nisi secundum scholasticos, qui in eruditè multa comminiscuntur? Ita enim tibi consilium putas si scholasticos derideas. Nunquid & vulgo, & apud omnes sapientes, nõ certus ille dicitur, qui securus est, & absq; vlla dubitatione aliquid credit? Illi hæretici iureiurando tibi affirmabunt, adeò se esse certos de suis erroribus, vt sunt certi de fide catholica. Et quicquid de nomine sit, illa experiētia satis nobis est ad conuincendum, nullam esse coniecturam, quæ sufficiat abstergere omnem dubitationem, quòd sumus in gratia, quando quidem illa, quæ maxima est, puta, quòd animam quem ponat suam, non est irrefragabile testimonium charitatis. Porro autem, quòd me negligentia in simulas, non esse in calce libri nostri bona fide impressum quintum decretum, nulla mea culpa fuit. Arripuit enim chalcographus, quòd potuit exemplar, & me inscio correctum est. Id quòd ego cum hic Tridenti forsan vidi, statim rescindendum, reformandumq; curauim. Potissimum, quòd in primo canone mendosè impressum erat. Creatus in gratia pro constitutus in gratia. Cæterum ais me profiteri, quòd rem vniuersam teneo, & docere simul possum hæreticos, & catholicos. Quam re vera insolentiam meã nescio vnde collegeris, nisi quòd scripsi contra hæreticos, & deslexi nonnunquam à nonnullis opinionibus catholicorum. Hæc tamen ratione quoscunq; possis scriptores de eodem crimine deferre: & ordine seruato euangelico, festucam de oculo fratris eijcere. Quòd autem vbicumq; in me acerbis obloqueris, hoc excusas, quòd acerbiora ego iactauerim in catholicos, id profecto tanto minus ferre possum, quanto maius malum est culpa, quàm pœna. Possum inquam, debeo saltem, iniuriam à quocunq; pati: quòd verò ego in libro meo cupiam fecerim, nondum hæcenus noui. Sanè qui neq; in Protestantes quicquam amarulentia aut acerbitate euomui. Tantum abest, vt catholicorum aliquem vel minimo verbo læserim. Nisi hoc acerbiter censes, quòd quando non poteram in suas sententias descendere, meam pro meo ingenio satagebam confirmare: propalando quoq; suarum peccatorum. Nec verò modo, qualibuscunq; in me verbis fueris inuectus, amplius irritasti, quàm vt pro fide tibi catholica, proq; expositione decreti, & (quòd tu ais) gloria Synodi, responderem. Cæterum tui me semper habebis in Christo obsequentissimum, atq; ideo ad iussa tua paratiorẽ, quàm litigandi tecum cupidum: quòd mihi per te vtinam sit semper liberum. Vale.

Certus.

DECRETVM DE PECCATO ORIGINALI SACROSANCTI OECVMENICI CONCILII

Tridentini, sessione quinta, vno Patrum consensu promulgatum.

PROLOGVS.

Acrosancta œcumenica Tridentina Synodus, in Spiritu sancto legitime congregata præsentibus nomine Sanctissimi Domini nostri Pauli, diuina providentia Papæ III. Reuerendiss. dominis D. Ioanne Maria de monte, Episcopo Prenestino, & Marcello Ceruino, tituli sanctæ Crucis in Hierusalem Presbytero, & Reginaldo Polo, tituli sanctæ Mariæ in Cosmedin, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, & apostolicis de latere legatis, Et si oportet hæreses esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant, decet tamen, vt fides catholica, sine qua impossibile est placere Deo, extirpatis erroribus vniuersis, in vna sincertate integra, & illibata permaneat, quo per eam Ecclesia sancta Dei de suis hostibus, à quibus nunquam non impeditur, gloriosissima triumphare possit. Cum igitur nostris etiam temporibus, de peccato originali, & de illius remedio, quæ, velut Christianæ nostræ fidei fores, omnibus citra contouersiam manifestissima esse deberent, serpens ille antiquus humani generis perpetuus hostis, noua certamina suscitauerit, iam tandem ad reuocandos errantes, & nutantes confirmandos sese accingens, indeq; sumens exordium, vnde & morbus cœpit, ne populus Christianus omni vento doctrinæ circumferatur, sacrarum scripturarum & sanctorum Patrum, & probatorum Conciliorum testimonia, & ipsius catholice Ecclesiæ, iudicium & consensum secuta, hæc de ipso peccato originali statuit.

CANONES.

- 1 Si quis non confitetur primum hominem Adam, cum mandatũ Dei in paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem & iustitiam, in qua creatus fuit, amisisse, incurrisseq; per offensam huiusmodi præuaricationis, iram & indignationem Dei, atq; adeo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus, & cum morte captiuitatem sub eius potestate, qui deinde mortis habuit imperium, hoc est diaboli, totumq; Adam, atq; adeo nos per illam præuaricationis offensam, secundum corpus & animam in deterius commutatum fuisse. Anathema sit.
- 2 Si quis soli Adæ, præuaricationẽ suam, non alijs etiam & eius præpagini asserit nocuisse, acceptam à Deo sanctitatem, & iustitiam, quam perdidit, non nobis, sed sibi soli perdi-

disse, inquinatoq; illo per inobedienciã peccatum, mortem & pœnas corporis latum in omne genus humanum, & secundum communem legem transfudisse, non autẽ & peccatum, cui pro pœna debebatur, vtraq; mors: corporis, videlicet, & animæ, anathema sit. Cum contradicat Apostolo dicenti, Per vnũ hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatũ mors, & ita in omnes homines mors pertrãsiit, in quo omnes peccauerunt.

- 3 Si quis morbi huius originalis peccati, quòd origine vnũ est, & in nobis, propagationem, non imitatione diffusum residet, vniciq; proprii, vel per humanæ naturæ vires, vel per aliud remedium asserit auferri, quàm per meritum vnus Domini nostri Iesu Christi, qui Deo nos in sanguine suo reconciliauit, Factus nobis sanctificatio, iustitia, & redemptio: aut negat ipsum meritum nobis per fidem, & baptismi sacramentum applicari, anathema sit. Huic enim omnes prophetæ testimonium perhibent remissionem peccatorum accipere per manum eius, omnes qui credunt in eum, neq; aliud nomen esse sub celo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Vnde illa vox, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi, & illa, Quicumq; baptizati estis, Christum induistis.
- 4 Si quis paruulos recentes ab vteris matrũ baptizandos negat, etiam si fuerint à baptizatis parentibus orti, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quòd regenerationis lauacro necesse sit expiari ad vitam æternam consequendam, vnde fit consequens vt in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum, non vera, sed falsa intel ligatur, anathema sit. Quoniam non aliter intelligendum est, quòd ait Apostolus, per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt, nisi quemadmodum Ecclesia catholica vbicq; diffusa, semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei ex traditione Apostolorum etiam paruuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideo in remissionem peccatorum veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quòd generatione contraxerant. Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Hanc fidei & sanctorum Patrum normam imitãdo, hoc S. Synodus fatetur, ac declarat,

in baptisate per Iesu Christi gratiā, quam confert & continet, non modo remitti reatum originalis peccati, sed totum id auferri, quod veram & propriam rationem peccati habet.

5 Si quis ergo per Iesu Christi Domini nostri gratiam, quae in baptisate confertur, reatum originalis peccati, remitti negat: aut etiam asserit non tolli totum id, quod veram & propriam peccati rationem habet, sed illud dicit tantum radi: aut non imputari, Anathema sit. In renatis enim nihil odit Deus, quia nihil est damnationis ipsi, qui verè consepulti sunt cum Christo, per baptisma in mortem, qui non secundum carnem ambulat, sed veterem hominem exuentes, & nouum, qui secundum Deum creatus est, indu-

DECRETVM DE IVSTIFICATIO- NE, SACROSANCTI OECVMENICI CONCILII Tridentini, in sexta sessione, vno Patrum con- sensu promulgatum.

M hoc tempore non sine multarum animarum iactura, & graui Ecclesiasticae unitatis detrimento, erronea quaedam desseminata sit de iustificatione doctrina, ad laudem & gloriam omnipotentis Dei, Ecclesiae tranquillitatem, & animarum salutem: Sacrosancta Oecumenica & generalis Tridentina Synodus in Spiritu sancto legitime congregata, praesidentibus in ea nomine sanctissimi in Christo patris, & domini nostri, Domini Pauli, diuina prouidentia Papae tertij, Reuerendiss. Dominis Dominis Ioanne Maria Episcopo Praenestino de Monte, & Marcello Ceruino, tituli sanctae Crucis in Hierusalem Praesbytero, Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalibus, & Apostolicis de latere legatis exponere intendit omnibus Christi fidelibus veram sanamque doctrinam ipsius iustificationis quam solius iustitiae Christus Iesus fidei nostrae auctor, & consummator docuit. Apostoli tradiderunt, & Catholica Ecclesia Spiritu sancto suggerente perpetuo retinuit: districtius inhibendo, ne deinceps audeat quisquam aliter credere, praedicare, aut docere quam praesenti decreto statuitur, ac declaratur.

De naturae, & legis ad iustificandos homines imbecillitate.

CAP. I.

Primum declarat sancta Synodus ad iustificationis doctrinam probe & syncere intelligendam oportere, vt vnusquisque agnoscat & fateatur, quod cum omnes homines in praeruaricatione Adae innocentiam perdidissent, facti immundi, & vt Apostolus inquit, natura filij irae, quemadmodum in decreto

entes: Innocentes, immaculati, puri, innoxij: ac Deo dilecti effecti sunt, haeredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, ita vt nihil profusus eos ab ingressu caeli remoretur. Manere autem in baptizatis concupiscentiam, vel fomitem, hæc sancta Synodus fatetur, & sentit, quæ cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, & viriliter per Christi Iesu gratiam repugnantibus non valet, quinimo, qui legitime certauerit, coronabitur. Hanc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus peccatum appellat: S. Synodus declarat, Ecclesiam catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quod verè, & proprie in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinatum, Si quis autem contrarium senserit, Anathema sit.

de peccato originali exposuit, vsque adeo serui erant peccati, & sub potestate diaboli & mortis, vt non modo gentes per vim naturae, sed ne Iudaei quidem per ipsam etiam litteram legis Moyse inde liberari, aut surgere possent, tamen in eis liberum arbitrium, minime extinctum esset, viribus licet attenuatum & inclinatum.

De dispensatione & mysterio aduentus Christi.

CAP. II.

Quo factum est, vt celestis pater, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis Christum Iesum filium suum & ante legem, & legis tempore, multis sanctis Patribus declaratum, & promissum, cum venit beata illa plenitudo temporis, ad homines miserit, vt & Iudaeos qui sub lege erant redimeret, & gentes quæ non sectabantur iustitiam, iustitiam apprehenderent, atque omnes adoptionem filiorum reciperent, hunc proposuit Deus propitiorem per fidem in sanguine ipsius pro peccatis nostris, non solum autem pro nostris, sed etiam pro totius mundi.

Qui per Christum iustificantur.

CAP. III.

Verum & si ille pro omnibus mortuus est, non omnes tamen mortis eius beneficium recipiunt, sed ij dumtaxat, quibus meritum passionis eius communicatur. Nam sicut re vera homines nisi ex semine Adae propagati nascerentur, non nascerentur iniusti, cum ea propagatione per ipsum dum concipiuntur propriam iniustitiam contrahant: Ita nisi in Christo renascerentur, vnquam iustificarentur, cum ea renascentia per meritum passionis eius, gratia qua iusti fiunt illis tribuatur: pro hoc beneficio Apostolus gratias

gratias nos semper agere hortatur patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, & eripuit de potestate tenebrarum, transfuditque in regnum filij dilectionis suae, in quo habemus redemptionem, & remissionem peccatorum.

Insinuatur descriptio iustificationis impij & motus eius in statu gratiae.

CAP. IIII.

Quibus verbis iustificationis impij descriptio insinuatur, vt sit translatio ab eo statu in quo homo nascitur filius primi Adae in statum gratiae, adoptionis filiorum Dei per secundum Adam Iesum Christum saluatorem nostrum. Quæ quidem translatio post euangelium promulgatum sine lauacro regenerationis, aut eius voto fieri non potest, sicut scriptum est, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto non potest introire in regnum Dei.

De necessitate preparationis ad iustificationem in adultis & vnde sit.

CAP. V.

Declarat praeterea ipsius iustificationis exordium in adultis à Dei per Christum Iesum praerueniente gratia sumendum esse, hoc est ab eius vocatione: qua nullis eorum existentibus meritis vocantur, vt qui per peccata à Deo auersi erant per eius excitantem, atque adiuantem gratiam, ad conuertendum se ad suam ipsorum iustificationem eidem gratiae liberè assentiendo, & cooperando, disponantur ita, vt tangente Deo cor hominis per Spiritu sancti illuminationem, neque homo ipse nihil omnino agat, inspirationem illam recipiens, quippe qui illam & abijcere potest, neque tamen sine gratia Dei mouere, sed ad iustitiam coram illo libera sua voluntate possit. Vnde in sacris literis cum dicitur, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, libertatis nostrae admonemur, cum respondemus, Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur. Dei nos gratia praerueniri confitemur.

Modus preparationis.

CAP. VI.

Disponuntur autem ad ipsam iustitiam dum excitari diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes liberè mouentur in Deum, credentes vera esse, quæ diuinitus reuelata, & promissa sunt. Atque illud imprimis à Deo iustificari impium per gratiam eius per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, & dum peccatores se esse intelligentes à diuina iustitiae timore, quo vtiliter concutiuntur ad considerandum Dei misericordiam se conuertendo in spem eriguntur, fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore, illumque tanquam omnis iustitiae fontem diligere incipiunt, ac propterea mouentur aduersus peccata, per odium aliquod, & detestationem, hoc est per eam penitentiam,

quam ante baptismum agi oportet. Denique dum proponunt suscipere baptismum, inchoare nouam vitam, & seruare diuinam datam. De hac dispositione scriptum est, Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & quod inquirentibus se remunerator sit, & Confide fili, remittuntur tibi peccata tua, & Timor Domini expellit peccatum, & Penitentiam agite, & Baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu, in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum Spiritu sancti, & Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & Spiritu sancti, docentes eos seruare quaecumque mandauimus vobis. Denique praeparate corda vestra Domino.

Quid sit iustificatio impij, & quæ eius causa.

CAP. VII.

Hanc dispositionem seu preparationem, iustificatio ipsa consequitur, quæ non est sola peccatorum remissio, sed & sanctificatio, & renouatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiae, & donorum, vnde homo ex iniusto fit iustus, & ex inimico amicus: vt sit hæres, secundum spem vitae aeternae. Huius iustificationis causa, sunt finalis quidem gloria Dei & Christi, ac vita aeterna: efficiens vero misericors Deus, qui gratuito abluat, & sanctificat, signans, & vngens spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostrae. Meritoria autem dilectissimus vnigenitus suus Dominus noster Iesus Christus, qui cum essemus inimici propter nimiam charitatem, qua dilexit nos sua sanctissima passione in ligno crucis nobis iustificationem meruit, & pro nobis Deo patri satisfecit: instrumentaliter item sacramentum baptismi quod est sacramentum fidei, sine qua nulli vnquam contigit iustificatio. Demum vnica formalis causa est iustitia Dei, non qua ipse iustus est, sed qua nos iustos facit: qua videlicet ab eo donati renouamur spiritu mentis nostrae, & non modo reputamur, sed verè iusti nominamur, & sumus: iustitiam in nobis recipientes vnusquisque secundum suam mensuram, quam Spiritu sanctus partitur singulis prout vult, & secundum propriam cuiusque dispositionem, & cooperationem. Quanquam enim nemo possit esse iustus, nisi cui merita passionis Domini nostri Iesu Christi communicantur, id tamen in hac impij iustificatione fit dum eiusdem sanctissimae passionis merito per Spiritu sanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iustificantur, atque ipsis inhæret. Vnde in ipsa iustificatione, cum remissione peccatorum hæc omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum, cui inseritur, fidem, spem, & charitatem. Nam fides nisi ad eam spes accedat, & charitas, neque vnit perfectè cum Christo, neque corporis eius viuum membrum efficit. Qua ratione

verissimè dicitur, fidem sine operibus mortuam, & ociosam esse, & in Christo Iesu, neque circumcissionem aliquid valere, neque præputium, sed fidem, quæ per charitatem operatur. Hanc fidem ante baptismi sacramentum ex Apostolorum traditione, Cathæcumini ab Ecclesia petunt, cum petunt fidem vitam æternam præstantem, quam sine spe & charitate fides præstare non potest. Vnde & statim verbum Christi audiunt, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Itaque veram & Christianam iustitiam accipientes, eam ceu primam stolam pro illa quam Adam sua inobedientia, sibi & nobis perdidit, per Christum Iesum illis donatam, candidam, & immaculatam iubentur statim renati conseruare, vt eam perferant ante tribunal domini nostri Iesu Christi, & habeant vitam æternam.

Quomodo intelligatur, impium per fidem & gratis iustificari.

C A P. VIII.

Cum verò Apostolus dicit, iustificari hominè per fidem, & gratis, ea verba in eo sensu intelligenda sunt, quem perpetuus Ecclesiæ catholicæ consensus tenuit & expressit, vt scilicet per fidem ideo iustificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum & radix omnis iustificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius consortium peruenire. Gratis autem iustificari ideo dicamur, quia nihil eorum, quæ iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiam promeretur: si enim est, iam non ex operibus, alioquin, vt idem Apostolus inquit, gratia iam non est gratia.

Contra inanem hæreticorum fiduciam.

C A P. IX.

Quauis autem necessarium sit credere, neque remitti, neque remissa vnquam fuisse peccata, nisi gratis diuina misericordia, propter Christum nemini tamen fiduciam & certitudinem remissionis peccatorum suorum iactanti, & in ea sola quiescenti peccata dimitti, vel dimissa esse dicendum est, cum apud hæreticos & schismaticos possit esse, imò nostratē pestate sit, & magna contra Ecclesiam Catholicam contentione prædicetur, vana hæc & ab omni pietate remota fiducia, sed neque illud asserendum est, oportere eos, qui verè iustificati sunt, absque vlla omnino dubitatione apud semetipsos statuere se esse iustificatos, neminemque à peccatis absolui ac iustificari, nisi eum, qui cerò & firmisimè credat se absolutum & iustificatum esse, atque hac sola fide, in solutionem & iustificationem perfici, quasi qui hoc non credit de Dei promissis, deque mortis, & resurrectionis Christi efficacia dubitet. Cum velut nemo pius, de Dei misericordia, de Christi merito, deque sacra-

mentorum virtute, & efficacia dubitare debet sic quilibet, dum seipsum, suamque propriam infirmitatem, & indispositionem respicit, de sua gratia formidare & timere potest. Cum nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum.

De accepto iustificationis incremento.

C A P. X.

Sic ergo iustificati, & amici Dei, ac domestici facti, euntes de virtute in virtutem renouantur (vt Apostolus inquit) de die in diem, hoc est, mortificando membra carnis suæ, & exhibendo ea arma iustitiæ in sanctificationem per obseruationem mandatorum Dei, & Ecclesiæ in ipsa iustitia per Christi gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus crescunt, atque magis iustificantur, sicut scriptum est, Qui iustus est, iustificetur adhuc: & iterum, Ne verearis vsque ad mortem iustificari: & rursus, Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum. Hoc verò iustitiæ incrementum petit sancta Ecclesia, cum orat, Da nobis Domine, fidei, spei, & charitatis augmentum.

De obseruatione mandatorum Dei, deque illius necessitate & possibilitate.

C A P. XI.

Nemo autem quantumuis iustificatus, liberum se esse ab obseruatione mandatorum putare debet. Nemo temeraria illa, & à patribus sub anathemate prohibita voce vt, Dei præcepta homini iustificato ad obseruandum esse impossibilia: Nam Deus impossibilia non iubet, sed iubendo monet, & facere quod possis, & petere quod non possis, & adiuvat vt possis, cuius mandata grauiora non sunt, cuius iugum suaue est, & onus leue. Qui enim sunt filij Dei, Christum diligunt: qui autem diligunt eum (vt ipsemet testatur) seruant sermones eius, quod vtique, cum diuino auxilio præstare possunt, licet enim in hac mortali vita, quantumuis sancti & iusti, in leuia saltem, & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur peccata, quandoque cadunt: non propterea desinunt esse iusti. Nam & iustorum illa vox est, & humilis, & verax, Dimitte nobis debita nostra, quo fit vt iusti ipsi eo magis se obligatos ad ambulandum in via iustitiæ sentire debeant, quo liberati iam à peccato, serui autem facti Deo, sobriè, iuste, & piè viuentes, perficere possunt per Christum Iesum, per quem accessum habuerunt in gratiam istam. Deus nanque sua gratia semel iustificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur, itaque nemo sibi in sola fide blandiri debet, putans fide sola se hæredem esse constitutum, hereditatemque cõsecuturum, etiam si Christo non compatiatur, vt & conglorificetur: nam & Christus ipse (vt inquit Apostolus) cum esset filius Dei, didicit

ex

perent, dicenti, Debitores sumus, non carnè, vt secundum carnè viuamus: si enim secundum carnè vixeritis, moriemini: si autè spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.

De lapsis & eorum reparatione.

C A P. XIII.

Qui verò ab accepta iustificationis gratia peccatum exciderunt, rursus iustificari poterunt, cum excitante Deo per penitentiam sacramentum merito Christi amissam gratiam recuperare procurauerint. Hic enim iustificationis modus est lapsi reformatio, quam secundam post naufragium deperditæ gratiæ tabulam sancti patres aptè nuncuparunt. Etenim pro his, qui post baptismum in peccata labuntur, Christus Iesus sacramentum instituit penitentiam, cum dixit, Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Vnde docendum est Christiani hominis penitentiam post lapsum multò aliam esse à baptismali, eaque contineri non modò cessationem à peccatis, & eorum detestationem, aut cor contritum & humiliatum, verum etiam eorundem sacramentalem confessionem saltem in voto, & suo tempore faciendam, & sacerdotalem absolutionem, itemque satisfactionem per ieiunia, elemosynas, orationes, & alia pia spiritalis vitæ exercitia, non quidem pro pena æterna, quæ vel sacramento, vel sacramenti voto, vnà cum culpa remittitur, sed pro pena temporali, quæ (vt sacræ literæ docent) non tota semper, vt in baptismo fit, dimittitur illis, qui gratiæ Dei, quam acceperunt ingrati, spiritum sanctum contristauerunt, & templum Dei violare non sunt veriti. De qua penitentia scriptum est, Memor esto vnde excideris, age penitentiam, & prima opera fac: & iterum, Quæ secundum Deum tristitia est, penitentiam in salutem stabilem operatur: & rursus, Penitentiam agite, & facite fructus dignos penitentiam.

Quolibet peccato mortali amitti gratiam, sed non fidem.

C A P. XV.

Aduersus etiam hominum quorundam callida ingenia, qui per dulces sermones, & benedictiones seducunt corda innocentium, asserendum est non modò infidelitate, per quam & ipsa fides amittitur, sed etiam quocunque alio mortali peccato, quauis non amittatur fides, acceptam iustificationis gratiam amitti, diuinæ legis doctrinam defendendo, quæ à regno Dei, non solum infideles excludit, sed & fideles quoque fornicarios, adulteros, molles, masculorum concubitores, fures, auaros, ebriosos, maledicos, rapaces, cæterosque omnes, qui latalia committunt peccata, à quibus cum diuinæ gratiæ adiumento abstinere possunt, & pro quibus à Christi gratia separantur.

r iij

De

ex his quæ passus est obedientiam: & cõsummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ. Propterea Apostolus ipse monet iustificatos dicens, Nescitis quia hi qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit præmium, sic currite vt comprehendatis: ego igitur sic curro, non quasi in incertum, sic pugno non quasi aerem verberans, sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne fortè cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Item princeps Apostolorum Petrus, Satagite vt per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis. Hæc enim faciendes non peccabitis aliquando: vnde cõstat eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduersari, qui dicit iustum in omni bono opere saltem venialiter peccare, aut (quod intolerabilius est) penas æternas mereri. Atque etiam eos qui statunt in omnibus operibus iustos peccare, si in illis suam ipsorum cõcordiam excitando, & sese ad currendum in stadio cohortando, cum hoc vt in primis glorificetur Deus, mercedem quoque intuentur æternam, cum scriptum sit, Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem, & de Moise dicat Apostolus, quod aspiciet in remuneratione.

Prædestinationis temerariam præsumptionem cauendam esse.

C A P. XII.

Nemo quoque quamdiu in hac mortalitate viuatur, de arcano diuinæ prædestinationis mysterio vsque adeò præsumere debet, vt certo statuatur se omnino esse in numero prædestinationum, quasi verum esset quod iustificatus aut amplius peccare non possit: aut si peccauerit, certam sibi resipiscentiam promittere debeat. Nam nisi ex speciali reuelatione sciri non potest, quos Deus sibi elegerit.

De perseuerantiæ munere. Cap. XIII.

Similiter de perseuerantiæ munere de quo scriptum est, Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit (quod quidem aliunde haberi non potest, nisi ab eo, qui potens est eum, qui stat statuere vt perseueranter stet, & eum qui cadit restituere) nemo sibi certi aliquid absoluta certitudine polliceatur. Tametsi in Dei auxilio firmisimam spem collocare, & reponere omnes debent. Deus enim nisi ipsi illius gratiæ defuerint sicut cõpit opus bonum, ita perficiet operans velle, & perficere. Veruntamen, qui se existimant stare, videant ne cadant, & cum timore ac tremore salutem suam operentur, in laboribus, in vigilijs, in elemosynis, in orationibus, & oblationibus, in ieiunijs, in castitate. Formidare enim debent scientes, quod in spem gloriae, & nondum in gloria renati sunt, de pugna quæ superest cum carne, cum mundo, cum diabolo, in qua victores esse non possunt, nisi cum Dei gratia Apostolo obtem-

De fructu iustificationis, hoc est de merito bonorum operum, deq; ipsius meriti ratione. C A P. XVI.

Hac igitur ratione iustificatis hominibus, siue accepta gratiam perpetuo conseruauerint, siue amissam recuperauerint, proponenda sunt Apostoli verba, Abundate in omni opere bono, scientes, quod labor vester non est inanis in Domino. Non enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri, & dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius, & nolite amittere cōfidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationē. Atq; ideo bene operantibus vsque in finem, & in Deo sperantibus proponenda est vita æterna, & tanquā gratia filijs Dei per Christum Iesum misericorditer promissa, & tanquā merces ex ipsius Dei promissione, bonis ipsorum operibus, & meritis fideliter reddenda. Hæc est enim illa corona iustitiæ, quam post suum certamen & cursum repositā sibi esse aiebat Apostolus à iusto iudice sibi reddendam. Non solum autem sibi, sed & omnibus qui diligunt aduentū eius. Cum enim ille ipse Christus Iesus tanquam caput in membra, & tanquam vitis in palmites in ipsos iustificatos iugiter virtutem insuat, quæ virtus bona eorū opera semper antecedit, comitatur & subsequitur, & sine qua nullo pacto Deo grata & meritoria esse possent, nihil ipsis iustificatis amplius deesse credendum est, quod minus plenè illis quidem operibus, quæ in Deo sunt facta diuinæ legi, pro huius vitæ statu, satisfecisse, & vitam æternam suo etiam tempore (si tamen in gratia decesserint) consequendam, verè promeruisse censetur, cum Christus Saluator noster dicat, Si quis biberit ex aqua quam ego dabo ei, nō sitiet in æternū. Sed fiet in eo fons aquæ viuæ, salientis in vitam æternam. Ita neque propria nostra iustitia, tanquam ex nobis propria statuitur, neq; ignoratur aut repudiatur iustitia Dei: quæ enim iustitia nostra dicitur, quia per eam nobis inhærentem iustificamur, illa eadem Dei est, quia à Deo nobis infunditur per Christi meritū, neq; verò illud omittendum est, quod licet bonis operibus in sacris literis vsque adeo tribuatur, vt etiam, qui vni ex minimis suis potum aquæ frigidæ dederit, promittat Christus eum nō esse sua mercede cariturū, & Apostolus testetur id quod in præfenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ supra modum in sublimitate, æternum gloriæ pondus operari in nobis. Absit tamen, vt Christianus homo in seipso vel confidat, vel gloriatur, & non in Domino, cuius tanta est erga omnes homines bonitas, vt eorum velit esse merita, quæ sunt ipsius dona. Et quia in multis offendimus omnes, vnusquisque, sicut misericordiam & bonitatem: ita seueritatem & iudicium ante oculos habere debet, neq; seipsum aliquis etiam si ni-

hil sibi conscius fuerit iudicare, quoniam omnium hominum vita, non humano iudicio examinanda, & iudicanda est, sed Dei: qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit vniciusque à Deo, qui (vt scriptum est) reddet vniciusque secundum opera sua.

Post hanc catholicam de iustificatione doctrinam, quam nisi quisque fideliter, firmiterque receperit, iustificari non poterit: Placuit sanctæ Synodo hos canones subiungere, vt omnes sciant, non solum quid tenere, & sequi, sed etiam quid vitare & fugere debeant.

C A N O N E S.

- 1 Si quis dixerit hominem suis operibus, quæ vel per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinam fiant, absque diuina per Christum Iesum gratia posse iustificari coram Deo. Anathema sit.
- 2 Si quis dixerit ad hoc solum diuinam gratiam per Christum Iesum dari, vt facilius homo iuste viuere, ac vitam æternam promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia vtrunque, sed ægrè tamen & difficulter possit. Anathema sit.
- 3 Si quis dixerit sine praueniēte Spiritus sancti inspiratione, atque eius adiutorio hominem credere, sperare, diligere, aut penitentia posse, sicut oportet vt ei iustificationis gratia conferatur. Anathema sit.
- 4 Si quis dixerit liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum, nihil cooperari assentiendo Deo vocanti, atque vocanti, quoad obtinendam iustificationis gratiam, se disponat ac præparet, neq; posse dissentire, si velit, sed velut inanime organum quoddam nihil omnino agere, merèque passiuè se habere. Anathema sit.
- 5 Si quis liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum, & extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, imò titulum sine re, figmentum denique, à Satana inuentum in Ecclesiam. Anathema sit.
- 6 Si quis dixerit non esse in potestate hominis vias suas malas facere, sed mala opera, ita vt bona Deum operari, non permissiuè solum, sed etiam propriè, & per se, adeo vt sit eius proprium opus, non minus proditio Iudæ, quam vocatio Pauli. Anathema sit.
- 7 Si quis dixerit opera omnia quæ ante iustificationem fiunt, quacumq; ratione facta sint, verè esse peccata, vel odium Dei mereri, aut quanto vehementius quis nititur se disponere ad gratiam, tanto eum grauius peccare. Anathema sit.
- 8 Si quis dixerit gehennæ metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel à peccando abstinemus, peccatum esse, aut peccatores peiores facere. Anathema sit.

9 Si quis

- 9 Si quis dixerit, sola fide impiū iustificari, ita, vt intelligat nihil aliud requiri quod ad iustificationis gratiam consequendam coopereretur, & nulla ex parte necesse esse, eum suæ voluntatis motu præparari, atque disponi. Anathema sit.
- 10 Si quis dixerit homines sine Christi iustitia, per quam nobis meruit iustificari, aut per eam ipsam formaliter iustos esse. Anathema sit.
- 11 Si quis dixerit hominē iustificari, vel sola imputatione iustitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione exclusa gratia & charitate, que in cordibus eorum per Spiritum sanctum diffundantur, atque illis inhæreat, aut etiam gratiam, qua iustificamur, esse tantum fauorem Dei. Anathema sit.
- 12 Si quis dixerit fidem iustificantē nihil aliud esse, quam fiduciam diuinæ misericordiæ peccata remittentis propter Christum, vel eam fiduciam solam esse qua iustificamur. Anathema sit.
- 13 Si quis dixerit omni homini ad remissionem peccatorum assequendam, necessarium esse, vt credat certo, & absque vlla hæsitacione propriæ infirmitatis, & indispositionis peccata sibi esse remissa. Anathema sit.
- 14 Si quis dixerit hominē à peccatis absolui ac iustificari, ex eo quod se absolui ac iustificari certo credat, aut neminē verè esse iustificatum, nisi qui credit se esse iustificatum, & hac sola fide absolutionem & iustificationem perfici. Anathema sit.
- 15 Si quis dixerit hominem renatum & iustificatum teneri ex fide ad credendū se certo esse in numero prædestinatorū. Anathema sit.
- 16 Si quis magnum illud vsque in finem perseverantiæ donum, se certo habiturum, absoluta, & infallibili certitudine dixerit, nisi hoc ex speciali reuelatione didicerit. Anathema sit.
- 17 Si quis iustificationis gratiam, non nisi prædestinatis ad vitam contingere dixerit, reliquos verò omnes, qui vocantur, vocari quidem, sed gratiam non accipere, vt pote diuina potestate prædestinatos ad malum. Anathema sit.
- 18 Si quis dixerit Dei præcepta homini etiam iustificato, & sub gratia cōstituto esse ad obseruandum impossibilia. Anathema sit.
- 19 Si quis dixerit nihil præceptū esse in euangelio, præter fidem, cetera esse indifferentia, neque præcepta, neque prohibita, sed libera, aut decem præcepta nihil pertinere ad Christianos. Anathema sit.
- 20 Si quis hominē iustificatum, & quantumlibet perfectum dixerit non teneri ad obseruantiam mandatorum Dei, & Ecclesiæ, sed tantum ad credendum, quasi verum euangelium sit nuda & absoluta promissio vitæ æternæ sine conditione obseruationis mandatorum. Anathema sit.

- 21 Si quis dixerit Christum Iesum à Deo hominibus datum fuisse, vt redemptorem cui fidant, non etiam vt legislatorem, cui obediant. Anathema sit.
- 22 Si quis dixerit iustificatū vel sine speciali auxilio Dei in accepta iustitia perseverare posse, vel cum eo non posse. Anathema sit.
- 23 Si quis hominē semel iustificatum dixerit amplius peccare non posse, neque gratiam amittere, atque ideo eum qui labitur & peccat nunquam verè fuisse iustificatum, aut contra posse, in tota vita, peccata omnia, etiam venialia vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de beata Virgine tenet Ecclesia. Anathema sit.
- 24 Si quis dixerit iustitiam acceptā non conseruari, atque etiam non augeri coram Deo per bona opera: sed opera ipsa fructus solummodo, & signa esse iustificationis adeptæ, non etiam ipsius augendæ causam. Anathema sit.
- 25 Si quis in quolibet bono opere iustum, saltem venialiter peccare dixerit: aut quod intolerabilius est, moraliter: atq; ideo poenas æternas mereri, tantumque ob id damnationem. Anathema sit.
- 26 Si quis dixerit iustos nō debere pro bonis operibus, quæ in Deo fuerint facta, expectare, & sperare æternam retributionem à Deo per eius misericordiam, & Iesu Christi meritum: si bene agendo, & diuina mandata custodiendo vsque in finem perseverauerint. Anathema sit.
- 27 Si quis dixerit nullū esse mortale peccatū, nisi infidelitatis: aut nullū alio quantumuis graui, & enormi præterq; infidelitatis peccato, semel acceptā gratiam amitti. Anathema sit.
- 28 Si quis dixerit amissa per peccatū gratia simul, & fidem semper amitti: aut fidem, quæ remanet, non esse veram fidem, licet non sit viuā, aut eum qui fidem sine charitate habet non esse Christianum. Anathema sit.
- 29 Si quis dixerit eum qui post baptismū lapsus est, non posse per Dei gratiam resurgere: aut posse quidem, sed sola fide, amissam iustitiam recuperare, sine sacramento penitentiae: prout sancta Romana, & vniversalis Ecclesia à Christo domino, & eius Apostolis edocta hucusque professā est, seruauit & docuit. Anathema sit.
- 30 Si quis post acceptā iustificationis gratiam cuiuslibet peccatori penitenti ita culpam remitti, & reatum æternæ poenæ deleri dixerit, vt nullus remaneat reatus poenæ temporalis exoluentæ: vel in hoc seculo, vel in futuro in purgatorio, antequam ad regna caelorum aditus patere possit. Anathema sit.
- 31 Si quis dixerit iustificatū peccare, dum intuitu æternæ mercedis, bene operatur. Anathema sit.
- 32 Si quis dixerit hominis iustificati bona opera ita

ra ita esse dona Dei, vt non sint etiã bona ipsius iustificati merita. Aut ipsum iustificatũ bonis operibus, quæ ab eo per Dei gratiam, & Iesu Christi meritum (cuius viuum membrum est) fiunt non verè mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, & ipsius vitæ æternæ (si tamen in gratia decesserit) consecutionem: atque gloriæ etiã augmentum. Anathema sit.

33 Si quis dixerit per hanc doctrinã catholicam de iustificatione à sancta Synodo hoc præsentis decreto expressam, aliqua ex parte gloriæ Dei, vel meritis Iesu Christi Domini nostri derogari: & non potius veritatem fidei nostræ, Dei denique, ac Christi Iesu gloriã illustrari. Anathema sit.

L A V S D E O.

ERRORES LVTHE-

RANI XXXV. QVI
in hoc opere repro-
bantur.

- I. **Q**UOD peccatũ originale secundũ propriam rationem culpæ manet in baptizato. 33.
2. **Q**UOD idem peccatũ prohibetur illo præcepto decalogi, Non concupisces, ibidem. Sed latius, 37. & infra.
3. **Q**UOD Deus peccatum originale, dum remittit, non tollit. 35.
4. **Q**UOD propter carnis concupiscentiã petimus in oratione dominica, Dimitte nobis debita nostra. 38.
5. **Q**UOD effectus peccati originalis sit vacare metu Dei, odium eius, & his similia. 42.
6. **Q**UOD non est liberum arbitriũ, sed omnia de necessitate absoluta eueniunt, vt dixerat Vuiclephus. 47.
7. **Q**UOD omnia à solo Deo in nobis fiunt, siue bona, siue mala ex necessitate, ibidem.
8. **Q**UOD liberum arbitrium sit figmentum in rebus, & titulus sine re, ibidem.
9. **Q**UOD Deus cogit nos ad peccandum. 58.
10. **Q**UOD Deus sit tota causa operum nostrorum, nihil nobis agentibus. 61.
11. **Q**UOD omnia opera, quæ fiunt in peccato, sunt peccata. 66.
12. **Q**UOD omnia præcepta tenemur ex charitate seruare, aliàs impletio ipsa est peccatum. 77.
13. **Q**UOD nulla est dispositio ad gratiam. 81.
14. **Q**UOD sola fide iustificamur: reliqua verò opera liberrima sunt, neque præcepta, neque prohibita: cum cæteris annexis. 102.
15. **Q**UOD paruulis ante vsum rationis necessarius sit actus fidei. 123.
16. **Q**UOD non requiritur actualium pœnitentiã tanquam dispositio iustificationis. 137.
17. **Q**UOD peccata actualia dum iustificamur non ita remittuntur, vt tollantur, sed id tantum quod non imputantur. 159.
18. **Q**UOD nulla inhaeret nobis iustitia, per quã sumus formaliter iusti: id est, accepti Deo, sed tantum ea per quam facimus opera inchoatè & imperfectè, iusta. 162.
19. **Q**UOD in prima iustificatione omnes effimur æqualiter iusti. 163.
20. **Q**UOD iustitia nobis inhaerens non est ita perfectã, vt per ipsam simus verè amici Dei. 160.
21. **Q**UOD verbo solo Euangelico opus est ad salutem. 104. & 173.
22. **Q**UOD homo sola iustificante fide implet totam legem. 174.
23. **Q**UOD iustus à vinculo legis liberatus est. 175.
24. **Q**UOD nulla est virtus nisi, fides: neque vllum peccatum præter infidelitatem. 177.
25. **Q**UOD opera externa secundè tabulã sunt hypocrisis. 179.
26. **Q**UOD nullum est consiliũ, sed omnia sunt præcepta. 180.
27. **Q**UOD nemo, quantumcunq; iustus, neque per gratiam Dei potest satisfacere legi. 182.
28. **Q**UOD iustus in omni bono opere peccat, quia est omisio præcepti dilectionis. 182.
29. **Q**UOD non nos per auxilium Dei implemus legem, sed Deus ipse. 186.
30. **Q**UOD nõ omnes implere possunt omnia, sed singulariter aliqua præcepta. 187.
31. **Q**UOD idem opus est bonũ & malum. 193.
32. **Q**UOD per fidẽ ita remittuntur omnia peccata, vt nulla sit necessaria satisfactio. 198.
33. **Q**UOD opera iusti per gratiam Dei facta nulla sint merita. 205.
34. **Q**UOD quiuis potest & debet certus esse suæ salutis, sine respectu suorum operum. 219.
35. **Q**UOD quanuis dubitet quis, an opera sua peccata sint, certus est tamen, non imputari sibi. 221.

